Zikmund Winter

Kampanus magiszter

Fordította
P. Olexo Anna

TARTALOM

Első rész

I Vizsga előtti nap
II A vizsga előtti éjszaka
III A vizsga
IV Utolsó a névsorban
V Viharfelhők
VI Jelentős tanácskozás
VII Menyegző
VIII Az évek mennek
IX Könyörgés
X Átpártolás az ellenséghez
XI Magasra csapnak a hullámok
XII A bosszú
XIII A háború

Második rész

I A nagy tét
II Diverti nescio
III Fehér-hegy
IV Az elátkozott hegy
V „Zsákmányolták e földet mind az úton járók...”
VI A gonosz szövetségesei
VII Jaj a legyőzötteknek!
VIII Szomorú karácsony
IX Dies irae
X Finis
XI Egy más világba távozott

Első rész

I
Vizsga előtti nap

Szent Vencel előtti vasárnapon úgy egy órával a vecsernye előtt két diák jött ki a Reček-kollégiumból. Minden bizonnyal a nevezett kollégium alumnusai lehettek. Kellemes, verőfényes őszi nap volt.

Samuel Měřínský egy kissé riadtan és bágyadtan ment társa előtt, fürgébben, vidámabban lépkedett a sarkában Knobelius diák, menet közben csatolva fel derékszíját a tőrrel, jóllehet a diákoknak szigorúan megtiltották e fegyver viselését.

Knobelius jól megtermett, izmos legény, húsz évéhez képest az orra alatt meglehetősen erős bajusz serkent, keze akár egy mészárosé, nemhiába nevezik őt a kollégiumban Markosnak.

Samuel diák vékonydongájú és oly hosszú, hogy a kollégái, ha túlzott erényességével zavarja őket a szobában, kétszerre kénytelenek őt kivinni, és kidobni. Legalábbis ezt mondják. Samuel arca sápadt, és folyvást riadtan meresztgeti a szemét, mintha mindentől félne. Jószívű fiú. Tréfacsináló kollégái Lajtorjának keresztelték el.

Mind a ketten - Lajtorja és Markos - a Příkopon haladnak a mészégető és a rév felé.

Nem egyedül mennek az utcán. Előttük és utánuk ünneplőbe öltözött emberek tarka tömege hömpölyög. Valamennyien a révhez igyekeznek.

Lajtorja megáll, és sírós hangon így szól Knobeliushoz, aki előretaszigálja őt:

- Holnap vizsgázunk!

- Hát aztán! Mit számít az, mindnyájan vizsgázunk, és nem félünk! - vágta rá Knobelius, és nagy lapátkezét a baccalaureatusi fokozat rémült jelöltjének a hóna alá dugta.

- Cseppet se félj, Lajtorja - folytatta Markos engedékenyebben -, hiszen te oly becsületesen áttanulmányoztad Arisztotelészt és a többi tudományt, hogy holtbiztosan baccalaureus leszel, mi, a többiek pedig, akik bele se néztünk Arisztotelészbe, szintén azok leszünk. No de gyere már, mozgás, jól mondotta Moller kolléga, hogy a tanulás ne legyen gyötrelem, a vizsga előtt mulasson egy jót az ember, hogy megvilágosodjék és élesedjék az elméje. Moller pedig érti a módját!

- Érti a fenét! Még hogy ő érti a módját! Hiszen tavasszal még a baccalaureatusi vizsgákat is képtelen volt letenni, elégtelen tudása miatt elutasították, propter ingenii infirmitatem, azaz nem tudott!

- Ugyan, menj a csudába, holnap tudni fog mindent, ne fájjon a fejed se magad, se mások miatt, és ne maradj el tőlünk, csak gyere szépen! A tanulás ne legyen gyötrelem, a szigeten leányok lesznek, a madárra fognak lőni, de ami a legfőbb: leányok, leányok lesznek ott! - mondotta Knobelius, és csettintett egyet.

- Tudom, hogy te nagy tisztelője vagy a leányoknak és az asszonyoknak! - jegyezte meg szemrehányóan Lajtorja éppen a sarkon a Festett vagy Írott fürdő mellett, ahonnan az utcába kinyúló vaskaron öt csillogó kis cintányér függött, és összekoccanva tompa hangot hallatott.

Knobel úgy tapadt Lajtorjára, mint egy kullancs.

Ekkor hátulról hirtelen kettőjük vállára rácsapott egy ifjú, aki a sziget felé tartva, utolérte őket.

- Salvete, domini! - kiáltotta.

A két diák gyorsan megfordult. Az égimeszelő arcán kellemetlen meglepetés jelent meg, de csupán egy pillanatra, aztán ugyanúgy, mint az imént, riadtan méregette a szemét, mintha szüntelenül félt volna valamitől.

A másik ezalatt már kérdést intézett az érkező fiatalemberhez, akinek simára beretvált arca kissé zsidós volt.

- Mondd csak, Vokoun, igaz az, hogy Arisztotelész helyett olyan lajstromokat hordasz magadnál, amelyeken megtalálható a feddhetetlen és feslett prágai hajadonok neve, s hogy a feslettek vannak többségben?

- Úgy van. Valóban vannak lajstromaim. Feljegyeztem, kik lobbannak lángra, mint a fáklya, és kik nem - feleli magabiztosan Vokounsteini Vokoun fiatalúr, simogatva beretvált arcát, melynek kissé erős álla volt.

- Buta, mint a csizmatalp - súgta oda Knobeliusz az égimeszelő Samuelnak, aki megkérdezte:

- Vokoun úr is jön holnap a baccalaureatusi vizsgákra?

- Természetesen, miért ne mennék, az akadémiai titulus nem lesz káromra, jóllehet semmi szükségem rá.

- Persze, persze - mosolygott gúnyosan Markos -, egy megtollasodott polgárnak, gazdag ügyvédnek, szónoknak, serfőzőnek a fia, aki... e... (azt akarta mondani, hogy Vokoun atyjaura nagy uzsorára ad kölcsönt, de a nyelvébe harapott). Találóan neveznek a kollégáid Glóriának, a Vokounsteinek egész nemzetségét glória övezi!

Az égimeszelő Samuel a szavába vágott:

- Ki mondta uraságodnak, hogy ma a kollégiumokban lakó kollégák és a Carolinum famulusai összejönnek a szigeten?

- Társatok, Mollerus, vulgó Poloska közölte velem, és felszólított, hogy jöjjek el! Hát megyek!

Samuel felsóhajtott:

- Az a Mollerus, az az átkozott Poloska mindenre rávesz bennünket, ő minden rossznak a szerzője és vezére, ő trombitálta ma össze a találkát... és holnap kezdődik az egzámen... - kesergett, és megpróbálta kitépni magát Knobelius vasmarkából, de hasztalan. Akarva-akaratlan mennie kellett előre.

Megálltak a révnél.

Szemük elé tárultak a sioni és a petříni szőlők és a Prágai Vár fenséges katedrálisa: a szőlők mellett gyümölcsöskertek terültek el, a szőlőtövek fakó zöldjét arannyal és narancsszínnel permetezett sötétzöld lombok övezték. Szemmel láthatók az ősz ecsetvonásai. Minden napfényben fürdik. Lent hömpölyög a nagy folyó, apró, gyors hullámai gyöngyházfényben csillognak, a vízben zöldellik a sziget, s a hatalmas nyárfa sárguló terebélyes koronájával hajlongva fogadja a kompon átkelőket.

A rév ma szokatlanul népes. Két nagy komp, két csónak és egy sajka szeli a vizet. Öt révész dolgozik az evezőkkel és rudakkal, minden csónak tele van emberekkel, és újabb csoportok várakoznak a parton.

Az együgyű Matouš Pulpit polgár észrevette a várakozók csoportjában az ismerős diákokat, s utat tört magának hozzájuk a tömegben.

Knobelius úgy üdvözölte őt, mint a Reček-kollégium kedves szomszédját.

Pulpit a diákok kezét rázva, harsány, borízű hangon szólította meg őket:

- Hát hogy vannak, uraim, hogy vannak?

Knobelius mindnyájuk nevében így szólt:

- Hát csak úgy, ahogy lehetünk, uraságod pedig mint gazdag polgár úgy, ahogy kedve tartja.

- Diák uram mindig mond valami szellemeset - felelte Pulpit, aki hízelgőnek találta, hogy ő úgy van, ahogy a kedve tartja -, mindig mond valami szellemeset, az áldóját, de hát mi hiányzik maguknak? Szent Jakab napjától már nyugtuk van az iskolától, s a gondtalan napok, ahogy maguk nevezik, az áldóját, egészen Szent Gálig tartanak?!

Knobelius nem figyelt Pulpitra, mellette állt ugyan, de szemtelen, sóvárgó szemmel bámulta a leányokat, akik anyjukkal és atyjukkal várakoztak az átkelésre. Vokoun is másfelé meresztette a szemét.

Az égimeszelő Samuel őszintén, fájó lelke mélyéből felelt:

- Az ördögöt gondtalan napok! Kutya élet ez a javából, holnap kezdődnek a baccalaureatusi vizsgák, azért aggódom! - Látszik a szemén, hogy aggódik, de a szigeten minden félelme elszáll, és meglátja, valamennyien dicséretesen levizsgáznak. Istenkém, hány diákot ismertem, és ritkán láttam, hogy tanultak volna. A szolgálóim után koslattak, és ijesztgették őket, a gangot többször is leszakították, amikor éjszaka felmásztak hozzájuk. Éjnek évadján úgy dörömböltek a kollégium ajtaján, mintha mennydörgött volna, felvertek álmomból, mégis valahányat ismertem, ma már mind baccalaureus, sőt a többségük magiszter.

Samuel már szintén csak fél füllel hallgatta Pulpitot. Beszállt a csónakba, magában szüntelenül ismételgette a logikai formulákat: barbara, darii, A est B, B est C...

A révész ellökte a csónakot a parttól.

A sajka jócskán alámerült a gyöngyházfényű vízben. Egy leány felsikoltott. Pulpit óvatosságra intette a révészt:

- Vigyázz, el ne szabaduljon a csónakod, az áldóját, mert még a tutaj alá kerül!

A révész, egy bronzbőrű vasgyúró, aki piros lajbit viselt, akárcsak a podskalíi tutajosok, egy pillantást vetett az okoskodó polgárra, s csupán a foga között szűrte kétszer is:

- Az áldóját, nem szabadul el.

Közben nyugodtan dolgozott az evezőkkel, s az értékes rakományt szerencsésen eljuttatta a parthoz.

A sziget partja, ahol máskor a mosónők sulykolják, csavarják, és a karókra aggatják a fehérneműt, ma csendes volt.

Két-három magányos ember állt itt halászbottal a kezében szobormereven, a parton pedig egy nagy kakassal, büszke urukkal tyúkok kóricáltak.

Knobelius észrevette, és azt mondta, hogy az a kakas olyan méltóságteljesen lépked, akár egy professzor, csakhogy az az indulatos csúfság nősülhet, míg a professzoroknak tilos.

A riadt szemű Samuel elfordult, nem akart ilyen beszédet hallgatni, különösen ennyi ember jelenlétében nem.

A szigetet néhány szempillantással át lehetett tekinteni. A szilvafákon már kevés levél maradt, nem gátolták a kilátást. A déli oldalon itt-ott célpontok voltak felállítgatva. Egyébként a sziget zöld vadon volt. Az érkezők valamennyien a sziget északi csücskére mutogattak, ahol magas

pózna állt, tetejére három oly módon összeeszkábált deszkát erősítettek, hogy széttárt szárnyú madárhoz hasonlított. A pózna köré nagy tömeg verődött össze. Itt-ott kettesével vagy nagyobb csoportokban emberek sétáltak a pázsiton, amelyről a sziget előrelátó bérlője már egy hete betakarította a sarjút.

Az érkezők többsége lassú léptekkel ballagott a hatalmas nyárfához, amelynek a törzse legalább másfél ölnyi vastag volt, és kora minden bizonnyal meghaladta a száz évet. Alatta gerendából, deszkából és téglából épült ház áll, körülötte hosszú asztalok mellett gyalulatlan deszkapadokon mindkét nemhez tartozó, minden korú emberek üldögélnek. Előttük sörrel, tejjel, borral töltött ónkupák és üvegpoharak álltak.

Az italokat a bérlő, a felesége és Maruše, a csaplárosné hordta szét, akit mindenfelől szólogattak.

Egy púpos pék perecet árult az asztalok között.

Az apróbb gyerekek a ház mögött, a disznóól mellett csintalankodtak, egy vemhes koca hol fájdalmasan, hol dühösen tiltakozott kínzása ellen. A fiúk a résen átdugott vesszőkkel szurkálták a szerencsétlen állat orrát, sőt bemásztak az istállóba is, ahol riadtan álldogált egy tehén, sehogy sem értve, mi ez a nagy lárma körülötte.

Az érkező diákok nem telepedtek le a fa alatt, hanem egyenesen a tető alá mentek, onnan pedig be a szobába, ahol tudomásuk szerint vezérük, Jiří Mollerus, vulgó Poloska tanyázott.

A szoba zsúfolásig tele volt.

Az asztaloknál városi polgárok ültek nagy egyetértésben és baráti mulatozásban a diákokkal és baccalaureusokkal, egyesek beszélgettek, mások kártyáztak.

Mollerus az utóbbiak közé tartozott. Még déltájt távozott a kollégiumból, s alighanem egész idő alatt játszott, szemmel láthatóan melege volt, levetette a zekéjét, s csak úgy ingujjban meg plundnadrágban ült. Egészséges, pufók arcú fickó volt, apró szeme ravaszul csillogott, pofacsontja kissé kiállt. Kecskeszakállt viselt, üstöke a homlokába lógott, pocakja már szépen gömbölyödött, ami meglepő volt egy diáknál, aki holnap megy az első akadémiai vizsgára. Egészében véve kissé megállapodottnak és társainál idősebbnek látszott.

Éppen befejezték a játszmát, amikor a hórihorgas Samuel, a tagbaszakadt Knobelius és a nyámnyila Vokoun megjelentek Pulpittal az ajtóban.

Mollerus odaszólt a számolónak, mennyit írjon mindenkinek a papírra, mármint az éppen befejezett játszma eredményét, s mialatt a diák írt, a többi játékos az irónját izgatottan leste, milyen számokat ír föl, Mollerus felállt, és társai tiszteletére kövér ujjai közé fogva ünnepélyesen felemelte az ónpintet.

- Hozott Isten, barátaim! Végre megjöttetek! - mondta lassan, nyugodt, szinte prédikátori hangon, amely nem nagyon illett a vidám üdvözléshez. - Szomjúhozok, gyertek mindnyájan a vízhez, és halljátok Izaiás próféta szavát, gyertek, s rendeljetek minden fizetség nélkül bort és tejet!

- A csaplárosné szépen megköszönné az ilyen vendégeknek! - vágott a szavába Jiří Bergerus diák.

Moller azonban nem zavartatta magát. Nyugodtan, mosolytalanul, mintha örök igazságot nyilvánítana ki, folytatta:

- Mikor Berger belépett hozzánk a kollégiumba, a Fogdbeszád nevet adtuk neki. Mondjátok csak, találó-e ez a név számára?

A diákok vidáman rikkantották:

- Találó!

- Akkor hát minden hiába, ne védekezz, és fogd be a szád! - jegyezte meg Mollerus, és máris folytatta: - Hozott Isten, barátaim, hozta Isten, Pulpit szomszéd uram, könny szökik a szemembe, úgy meghatódom, ha arra gondolok, hogy, az áldóját, Pulpit uram sohasem tett panaszt a Carolinumban sem az elődeinkre, sem ránk, jóllehet az elődeink leszakították a gangját, sőt a mi kedves szomszédunk már számtalanszor készségesen és bőkezűen kifizette szegény alumnusi rendünk számláját a csaplárosnénál, s úgy látom, Júdás most sem vágja fejbe az erszényével, s a szomszéd úr ismét kegyes lesz hozzánk. Hiszen ezerből csak egy ilyen akad. Vivat, Pulpit, vivat academia!

A kis szobát legalább húsz torokból feltörő kiáltás remegtette meg.

- Ugyancsak jól forgatja a szót ez a morvaszlovák bakula! - jegyezte meg Bergerus Samuelhoz fordulva, aki éppen leült melléje.

- Ő nyugodtan kirukkol azzal, ami különben senkinek sem jutna az eszébe! - mondta sóhajtva szemrehányón Samuel, akinek megülték az agyát a logikai formulák, a barbara, darii, celarent és mások.

Közben Mollerus már utasítást adott, hogy dobják ki a szobából a tábori meg úti ágyakat, hogy több hely legyen, a diákok valahonnan támlás padot kerítettek, mindnyájan leültek, összeszorultak a szűk helyen. Mollerus már egy újabb játszmában egyezkedett a játékosokkal.

- Olyan nagy tétben nem játszom! - mondta alkudozva.

- Akkor hagyjuk abba - javasolta a kártyások egyike, akiről lerítt, hogy mészáros -, a diák urak inkább meséljenek csiklandós dolgokat!

- Ugyan, mészáros uram - vágott a szavába tüstént Mollerus -, most játsszunk úgy, mint előbb, egy fél pint sörben. Az ász tizenhatot, a hatos tizennyolcat jelent!

S már keveri is a kártyát, fürgén röpködnek a lapok hurka ujjai között. Egy kis idő múlva kivetette az első lapot, amelyen vastag fametszettel nyomtatott öt szem látszott.

- Diák uram folyvást az egzámenre gondol! - korholta Pulpit jóságosan a gondolataiba merült égimeszelő diákot. - Az áldóját, Kampanus úr, az új rektor jó ember, ő is volt diák, és tudja, hogy egy ifjú nem tudhat mindent. Én is jobban összevarrom a bőröket, mint a segédem, az áldóját!

A týni iskola rektora, Daniel Třebický, aki tavaly szerencsésen letette a magiszteri vizsgát, a városi polgárral szemben ült, s most elnéző mosollyal közbeszólt:

- Úgy látom, a diákok nem nagyon szeretik Kampanus magisztert. Ennek alighanem az az oka, hogy ő az első rektor, aki könyörtelenül a Carolinum tyúkóljába küldi a leckéről elmaradó diákokat. Ez pedig a diákoknak nem ízlik, mert a tyúkólban büdös van.

- Új söprű jól söpör! - szólalt meg Mollerus, aki úgy tett, mintha játék közben süket is volna, meg vak is, pedig mindent hallott és látott.

Samuel meg a mellette ülő diákok zavarba jöttek, Berger Fogdbeszád pedig felkiáltott:

- Puff neki!

Knobelius pedig magában elismerte, hogy Mollernak igaza van.

Ekkor újabb diákok érkeztek, a Carolinum professzorainak a famulusai. Az egyiket Hovorkának meg Hovorinusnak szólították, a másikat Maceknak és Mathiadesnak.

Még igazában le sem telepedtek, amikor a týni rektor így folytatta:

- Nekem tetszik, ahogyan Kampanus hozzáfogott Károly egyetemének megreformálásához, ő és Nudožerský magiszter nagyszerű harcosok!

- Ezt szívesen halljuk. Ma ez sokat jelent, amikor a jezsuiták a Clementinumban a mieinkhez képest sokkalta igyekvőbbek, s a nagyurak jelentős támogatását élvezik - méltányolta az elhangzottakat egy városi polgár.

- Egyelőre a Carolinumban csupán az órát javították meg, a többi kollégiumban pedig otthagyták a régi órákat, azokat az ócska szerkentyűket! Ez aztán a reformálás! - jegyezte meg enyhe gúnnyal Moller.

- Az áldóját, mit csináltak az órákkal? - kérdezte a kíváncsi Pulpit. Knobelius erre megmagyarázta:

- A professzorok kollégiumába új német órát vettek, amely 12 órát mutat, hogy a leckéket idejében megtartsák, a mi kollégiumunkban pedig meghagyták a cseh órát, amely nem jár, és nem mutatja az időt, emiatt későn járunk a leckére, vagy egyáltalán nem megyünk el, aminek az átkozott óra az oka, Poloska jól mondta.

Aztán Knobelius Vokounnal együtt hamarosan kisurrantak.

Třebický rektor nyugtalanul simogatta már eléggé megritkult rőt haját, és még buzgóbban cáfolta a mondottakat, mint az imént, kék szeme elsötétült.

- Hát az - mondta -, hogy az akadémia most három professzort hívott meg, új tudományszakokat nyitott, nem a reformálás kezdete? Nem volt orvostudományi kara, most Huberus fogja itt tanítani, nem tanítottak jogtudományt, most Sudetus megkezdi, nem volt héber nyelvi szakja, most majd Kamének magiszter oktatja. Ez talán mind semmi?

- Tromfolnod kell, csak szépen elő a farbával, húsrontóm! - kiáltott rá Moller a mészárosra, s mintha csak ehhez kapcsolódva, így szólt Třebickýhez: - Ugyan, rektor úr, mit tehet három új professzor, ha az öregek nem fogadták be őket maguk közé, a héber Kamének éhezik a családjával együtt, már több ingóságát elzálogosította a zsidóknál, mint amije otthon maradt. Szó sincs reformálásról, a Carolinumban a sötétség szelleme uralkodik ad noctuam, s mindig is az fog uralkodni!

- Talán úgy volt, de ezután nem lesz, Nudožerský és Kampanus elhozza a műveltség világosságát! - mondotta a týni rektor meggyőződéssel.

- Nudožerský szlovák, a földim, kinevettek bennünket, morvaszlovákokat, most pedig lehetséges, hogy éppen egy szlovák segít nektek, de Kampanus, a harangozócska, szőrszálhasogató... tök ászom van, mészároskám...

- Kampanus a cseh föld ékessége, insigne decus Bohemiae, a legjobb poétánk! - mondotta Třebický.

Pulpit egyetértőn bólogatott, noha úgy értett a versekhez, mint szamár a lanthoz.

- A retorikát szalmával tömi tele! - jegyezte meg Mollerus.

Ekkor a nyitott ajtóban megjelent Basilides úr, a Malá Strana-i kis baccalaureus, aki nagy fejű, horgas orrú, de egyébként tetszetős uracska volt, bársonyruhában feszített, körgallér fehérlett a nyaka körül.

- Hihihi, mennyien vagytok itt egy rakáson - kiáltott be a szobába -, odakint most sokkal több a látnivaló. Éppen megjöttek az íjászok, és hamarosan célba veszik a madarat, bújjatok hát elő, hihihi!

- Hozott Isten, Zodiákus! - üdvözölték egyesek az érkezőt.

Mások hívták, hogy megtiszteljék, feléje nyújtották kupájukat, hogy koccintson és igyon velük.

- Köszönöm, vegyétek úgy, mintha ittam volna - tért ki Basilides udvariasan.

- Miért hívják őt Zodiákusnak? - kérdezte egy szakállas legény a szomszédját.

A másik azt felelte, hogy Basilides ért a csillagokhoz és a naptárhoz.

Moller hallotta ezt, s mintegy a szakállába dörmögte:

- Ugyan, mesebeszéd, ördögöt ért hozzá... semmit sem ért hozzá, csak rézirrigátoron keresztül kémleli a csillagokat.

Mindenki jót nevetett, aki hallotta a megjegyzést.

Basilides befurakodott az ivók közé, a Malá Strana-i iskola első növendéke pedig, akit magával hozott, egy meglehetősen sűrűn pelyhedző állú ifjú, az ajtóban maradt, ahol éppen jól oldalba taszította Maruše, aki egyik kezében több csőrös korsó sört, a másikban meg egy pohár bort vitt.

- Miről folyik a szó, kolléga uraim és barátaim? - kérdezte Basilides, elvevén a csaplárosnétól a poharat.

Táborský diák szemmel látható örömmel válaszolta:

- Poloska ócsárolja a rektort és a verseit.

- No de ilyet? Csak nem? - csodálkozik Basilides. - Én ugyan nem olvastam minden versét, mert túlságosan sokat ír, de Kampanus jó egyetértésben van az Olümposszal és Apollóval is, hiszen köztudomású, hogy Kampanus a Parnasszuson legalábbis félisten!

Mollerus a Parnasszushoz nem illő szellemeskedő szójátékkal vágott vissza, amelyen a jelenlevők többsége jót nevetett.

Třebický türelmetlenül végigsimított rőt szakállán, és jó hangosan ezt mondta:

- Mollerus szellemes, de a természetében van, hogy mindent a visszájára fordítson, amit általában dicsérnek, azt ő becsmérli, talán még a kollégiumban is keresztben fekszik az ágyán, ahol a fej helye van, neki ott a lába, mindent a szokás ellenében cselekszik. Ez azonban nem árt, szükség van a vidám fecsegőkre, hogy legyen min nevetnünk: ha Kampanust becsmérli, mit szólna hozzá, ha megkérdezném, mi a véleménye a fösvény Skála professzorról, őt a védelmébe venné?

- Skála egy teve, még a lelke is szőrös! - vágta rá Mollerus. - Látod, magiszterem, nem fordítok mindent a visszájára, van, amivel egyetértek!

Kintről harsány kiáltások hallatszottak be, melyet erőteljes dobpergés követett. Egyesek kifutottak a szobából, mások kidugták fejüket az ajtón, néhányan az ablakhoz tódultak. Aztán hírét hozták, hogy az egyik íjász megcélozva a famadarat, lelőtte a szárnyát, és ezzel elnyerte a második díjat, azaz egy óntányért és a lövészek címerét. Állítólag a lövészek írnoka hatvan garast fizetett ki neki. Macek diák ugyanakkor jelentette, hogy éppen megérkezett a szigetre az öccsével Kateřina Elisbet kisasszony.

Mollerus meghallván a nevet, gyorsan megigazította koszos nadrágtartóját, és felvette a zekéjét.

- Melyik Kateřina? - kérdezte gyorsan forgatva a fejét Pulpit.

- A héber Albert Kamének professzor lánya - mondták egyszerre hárman is.

- Á, tudom - mondta erre jóságosan Pulpit -, ismerem, ő az a vénkisasszony, aki úgy öltözködik, az áldóját, mint egy bolond?

A hosszú Samuel, akinek folyton rémület ült a szemében, halkan kioktatta Pulpitot, hogy a kisasszony nem bolond, hanem tanultabb az itt jelenlévő kollégák bármelyikénél, tud latinul, görögül, csehül, németül, héberül.

Abban a percben odakint megszólalt a nyekergő zene, s az ifjak, az alumnusok és famulusok felálltak ivóedényeik mellől, a Malá Strana-i iskola elsős növendéke is eltűnt. A diákok közül utolsóként a langaléta Samuel lépett ki.

Mollerus utánuk szólt:

- Menjetek csak, csecsszopók!

Látszott azonban rajta, mennyire igyekszik, hogy minél gyorsabban befejezzék a játékot.

- Nyertem! - kiáltotta diadalmasan.

Mikor a szoba félig kiürült, Basilides nyugtalanul fészkelődni kezdett, minduntalan emelgette a poharát, és bizonygatta, milyen csodálatosan tiszta és kristályos ez a bor, tüzes természetű, az embert könnyelművé teszi, s már-már felugrott.

Mollerus erre Basilides kedvét szegni akarván, azt mondta, hogy látja a szolgák hatalmas lábát, ahogy a szőlőt taposták, s az ő lábuk sohasem lesz köszvényes.

- Fuj, az áldóját! - szaladt ki Pulpit száján.

- Ez frigidus humor - mondta Třebický távozóban.

Basilides szaporán szedve lábát, horgas orrát előreszegte, és törtetett ki utána.

Kint Třebický hátranézett, nem követi-e őket Moller, s így szólt Basilideshez:

- Ez az ember alapjában véve tunya, a humora frigidus, mindamellett csodálkozom rajta, mivel meglehetősen szellemes, és élceiben is sok az igazság. Kampanust csak azért gyűlöli, mert tavasszal visszavetette a vizsgáról.

Basilides Zodiákus azonban már semmit sem hallott, szemét nyugtalanul végigjáratta a sziget eléje táruló képén.

A sziget zöld és sárguló vadonjában, melynek az avartól nyirkosság- és penészillata volt, mindenütt, a sziget minden csücskében és zugában, a fűzfabokrok és az öreg fűzfák között, amelyek hajlott hátú nyomorékokként s akárcsak az öregasszonyok, kócos hajjal görnyedtek a földre, mindenütt fiatalok, mindenfelé jövés-menés, lárma, harsogó élet, vidám nevetés, jókedv és színpompa.

Kiváltképp a sziget közepén, a buja gyepen, ahol a sétálók lába alatt zörögtek a lehullott szilvafalevelek, a leányok hajában pántlikák világítottak, tarkállottak a színes selyempruszlikok, fehér ingujjak, kék és piros szoknyák, az aranyszőke és fekete fejecskéket gyöngyház koszorúk ékesítették: az egész olyan volt, mintha a rétet a legpompásabb virágaival szórta volna be gazdagon a tavasz.

S a kellemes meleget árasztó, de már nem perzselő napon a nők ruháinak világos színei szemet gyönyörködtető harmóniába olvadtak a férfiak sötét bársonyfövegeivel, vörös és rozsdabarna zekéivel, szalmasárga és vasszínű köpenyeivel.

Íme, itt van studios Knobelius. Ő, Markos - különös dolog - egy leánnyal sétál, aki örömében és izgalmában csak úgy illegeti magát. Anyja a sarkukban baktat, főkötőjét pávaszem díszíti, és feltűnően tartott bal kezén gyémántszemes gyűrű ragyog, a másikat, a csontgyűrűt görcsök ellen viseli.

Knobelius éppen azt magyarázza a kisasszonynak, hogy ha a baccalaureus megnősül, bájos kis felesége miatt sutba vágja az akadémiai titulust. Az akadémikusok ezért kinevetik, tettét olybá veszik, mintha a lovagi paripától és a múzsák szárnyas lovától az öszvérhez süllyedt volna le, de ő ezt az áldozatot kész meghozni a bájos leánykáért.

A kisasszonyka örömében illegette magát, a pávaszemes főkötőben feszítő anyja mindezt hallva, boldogan mosolygott.

Utánuk fiatal mesterlegények ballagnak, találgatják, ki lövi le a póznáról a madarat, ki lesz ma a madárkirály.

Amott két carolinumi famulus, mindketten jóképű ifjak, oldalukon tőrt viselnek, három leányt közrefogva, vidáman lépegetnek, Hovorinus mézes-mázos hangon azt tanácsolja a hajadonoknak, hogy éjszakára tegyenek a fejük alá százszorszépből font koszorút, és gondoljanak egy bizonyos ifjúra, egész biztosan ő lesz a férjük.

Egyikük, egy fekete pruszlikot viselő, sápadt arcú leányka szaporán pislogva kioktatta a diákot, hogy a koszorút margarétából kell fonni, nem százszorszépből, ám ő sem ezt, sem azt nem teszi, mert a legények nem érdemlik meg.

Ekkor utoléri őket Vokonsteini Vokoun, köszön a diákoknak, és lomhán bandukol tovább. Vokoun, a kiollózott büszke patrícius fiú még mindig azt lesi, kihez társuljon, mindazok a hajadonok, akiket ez ideig pillantásra méltatott, a gazdag prágai fiúnak egyszerűek és szegények.

- Isten hozta, drága asszonyom! - kiáltja vidáman Basilides kézzel-lábbal hadonászva, és hozzálép egy ezüstpaszománnyal díszített, drága galambszürke selyemruhába öltözött fiatal nőhöz. Az asszonyság jó kövér, s a Malá Strana-i baccalaureus olyan mellette, mint egy törpe.

- Hol van a drágalátos férjeura, kedves asszonyom, és hogy méltóztatnak lenni mind a ketten?

- Isten kegyelméből egészségesek vagyunk.

- Már rég nem voltam a serfőzdéjükben, de hamarosan ismét tiszteletemet teszem - csépelte Basilides az üres szalmát, mialatt fölöslegesen szorongatta pufók kezét a fiatalasszonynak, akinek ez szemmel láthatóan jólesett.

Itt pedig magában ballag két leány. De nem szomorúak. Nevetgélnek, sőt vihognak, és valami vidámat mesélnek egymásnak. Apró termetűek, mind a ketten meglehetősen szépek, de az egyiknek, a fekete hajúnak egy kissé fitos az orra, a másik szőke, egy kissé mesterkélten eltakarja a fogát, de mind a ketten vidámak, játékosak, akár a macskák, és nevetnek, miként ma az egész sziget nevet. Ekkor találkoznak egy magas termetű leánnyal, aki kedvesen, barátságosan köszön nekik, ám a macskaleányok - mintha csak elvágták volna szavukat - elhallgatnak. Vége a nevetgélésnek és a beszélgetésnek. Most hárman mennek egymás mellett, és hallgatnak, egy magas és két kicsi, s mivel nem illenek egymáshoz, a harmónia kellemetlenül megbomlott. Egyik nő a másikhoz mérhetetlenül kegyetlen tud lenni.

Emitt pedig négy ifjú egy leány körül legyeskedik.

Třebický magiszter az egyiket zekéjének ujjánál fogva félrehúzta, s jóllehet alig pár évvel idősebb a diáknál, atyailag jóindulatúan inti tanítványát:

- Mulassatok vidáman, de óvakodjatok azoktól az asszonyszemélyektől, akik festéket meg kenőcsöt raknak arcukra, mert azok a csalfábbnál is csalfábbak!

A diák barátságosan rámosolygott a týni rektorra, és máris eltűnt a leányokkal és barátaival a forgatagban.

A sziget végén a füzesben, ahova már nem hallatszott sem a hangszerszám éles sikongása, sem a madárra célozgató íjászok lármája, Květonský famulus szavalt egy leánynak, akinek úgy lángolt az arca, mint az ünneplő kötényére hímzett pipacsok:

- A hattyú különös madár, haldokolván énekel, így én is, szomorú tanítvány...

Ekkor a bokorból előbukkan a pávaszemes főkötő, és körülkémlel, alighanem Knobeliust meg a magakellető leányát keresi, akit szem elől vesztett a tömegben. A szomorú tanítvány megragadta a piruló leány karját, és magával húzta.

Az egyik céltábla mellett, amelybe a lövészek gyakorlásképpen és szórakozásból puskából lövöldöznek, úgy látszik, Vokoun megtalálta azt, akit keresett. Fölöttébb udvarias lépéseket tesz, és nemes urak módjára hajlong két nő előtt. Az egyik öreg, a másik fiatal.

- Felajánlom szolgálataimat tisztelt asszonyomnak és Isabela leányasszonynak!

- Örvendünk, hogy találkoztunk. Itt van atyjaura és édesanyja is?

- Nincsenek itt... nem tudom, de nincs is rájuk szükségem! - vágta rá magabiztosan Vokoun.

A leány, akinek most Vokoun a szolgálatába szegődött, apró termetű, véznácska, szőke hajú, színtelen szemöldöke és rózsaszín arca kedves kismalacra emlékeztetett.

Anyja meglehetősen kövér, úgyszintén világosrőt szemöldöke van. Mindketten gyönyörűek, selyemben és furcsa aranyzsinóros és rózsákkal díszített kalapban pompáznak.

Vokoun hadonászik, beszélni kezd valamiről, lassan, pöffeszkedve, s mindjárt az első szavaknál becsúszik egy szentségelés, mert ez egy gazdag prágai polgár fiának a szájából férfiasan hangzik.

Az idősebb hölgy elnézően mosolyog, a fiatal pedig egykedvűen hallgatja. Aztán elvegyülnek a tömegben.

Egyszer csak mindenki megáll, eget rengető kiáltások hallatszanak, s a zajba belevág a dobpergés és a trombitaszó.

Mindenki arrafelé fordul, ahol a pózna áll, tetején a célba vett madárral. Sokan odaszaladtak. A magas póznát körülvevő, korlátokkal elhatárolt kis térségben ünnepélyes izgalom támadt. Lebl Herold, a prágai zsidó muzsikus úgy húzta a harmonikát, hogy majd belészakadt, s egy részeg férfi oly buzgón dobolt, hogy még a szeme is kidülledt, egy puzonista pedig megfújta a harsonát.

Azok, akik odaszaladtak, megtudták, hogy egy fiatal ötvös éppen lelőtte a madár jobb szárnyát, s így az íjászoknak már megvan a második tábornagyuk. Az elsőt mindenki már messziről felismeri: mellén kis ezüstláncon függ a címer, azaz ékszer, most az íjával az ötvös mellett áll, színlelt nyugalommal néz maga elé, és időnként körülhordozza tekintetét, hogy meggyőződjék róla, látja-e az egész gyülekezet.

Az íjászok felsorakoztak. Egyesek nagy üggyel-bajjal próbáltak megállni a lábukon, melyet a sör már ugyancsak megingatott. Most felsorakoztak a meghívott vendégek előtt - alighanem a Városházáról érkezett urak voltak azok -, akik a székeken ültek, és komoly arccal nézték a komédiát. A lövészek konventjének képviselője, Straka, a szűcs, töpörödött kis öreg, akinek ráncos arcát rövid ősz szakáll keretezi, a fehér abrosszal letakart asztalnál áll, amelyen egy vasalt ládikában várakoznak a címerek - a boldog lövészek jutalma. Az öreg türelmetlenül pislog oldalra, ahol a fánál egy bögyös polgárasszony igazgatja egy fehér ruhás, szép termetű leánynak a szőke hajából kioldódott piros selyempántlikáját.

Straka, a lövészek parancsnoka már kétszer is rájuk szólt, és sürgetve integetett a kezével.

- No, gyertek már, mit cicomázkodtok ott annyit!

Ám a bögyös polgárasszony rá se hederítve, igazgatott még valamit a leány pruszlikján, amely egyenes, merev páncélba szorította a hajadon mellét. Végül az asszonyság meglódította a leányt, aki félénken Strakához lépett, és megállt előtte. A leány szőke hajjal keretezett bájos arca olyan volt, akár egy oltárkép madonnája, szemérmes, alázatos és szerény.

- Ki az? - kérdezte Vokount a színtelen szemöldökű Jesabela kisasszony. - Kinek a leánya?

- Hát Revírék Lidkája, amott az az öreg lövész, aki éppen köhög és harákol, a Szent Leonhard mellett lakó Revír, a leány atyja. Lidka szép leány, szép kék szeme van és...

Jessinka kisasszony megvetően elbiggyesztette a száját, és a szavába vágott:

- Szép, szép... udvarol neki talán?

- Dehogy, atyjaurának nincs számomra elég tallérja.

Az öreg Straka éppen akkor adta Lidunka kezébe a láncon függő kis ezüstcímert. A leány elsápadt, majd az arca lángra gyúlt, szemét zavarában az ezüstcímerre szegezte.

Straka felszólította a fiatal ötvöst, hogy lépjen elő.

Mikor előlépett, Straka méltatta a lovagi vetélkedést, amelyben az ötvös jó lövésével dicséretet nyert, magáról elmondotta, hogy abban az esztendőben született, amikor Lajos király belefúlt a magyar mocsárba, s annak már bizony idestova nyolcvan esztendeje, jóllehet ez a közlés nem tartozott bele az ünnepi szónoklatba, s mindjárt megtoldotta még avval, hogy már akkor a lövészek konventjének a tagja volt, amikor I. Ferdinánd kiváltságlevéllel a lövészeknek adományozta ezt a szigetet, végül kikiáltotta az ötvöst második tábornaggyá.

Nem lehetett érteni mindent, amit az aggastyán reszketeg hangon mondott az ifjúnak, meglehetősen nagy volt a zaj és a lárma, noha a zsidó Herold nem nyekergette a harmonikáját, s a dobos sem verte ütőjével a borjúbőrt. Majd Straka Revírék Lidunkájához fordult, a leány pedig összeszedve minden bátorságát, sietve a fiatal ötvöshöz lépett, és a nyakába akasztotta a jutalmul adományozott lövészcímert. Aztán Lidka gyorsan visszasietett a fa alá az anyjához. Úgy futott hozzá, mint egy csibe, mikor félelmében a kotlóshoz menekül.

Kašpar Polehrad, az óvárosi tanács tagja komoly orcával lépett az ifjúhoz, és nemes jóindulattal megrázta az új tábornagy kezét. Herold zsidó pedig egyik kezével ismét nyomkodni kezdte nyekergő harmonikája fújtatóját, míg másik kezének ujjai fürgén futkároztak a billentyűin. A puzonista is belefújt hangszerébe.

Aztán fiatalok és öregek megfeszítették íjukat, készültek a következő lövésre. Néhány pajkos kölyök a madár mögé futott, hogy összeszedje, és visszahozza a lehullott nyílvesszőket.

Moller kivette egy íjász kezéből az íjat, és vizsgálgatta, mintha értene hozzá, végül prédikátori hangján gúnyosan odavetette:

- Ezzel az íjjal egy öregasszony bőrét sem lyukasztanád ki.

- Ne becsméreld, te tuskó, mert úgy szájon teremtelek, hogy megemlegeted, míg élsz...

Mollerus tüstént odébbállt, mert ugyancsak nem szerette, ha őt teremtik szájon.

Ezalatt a korlátnál összeverődött tömeg ismét szétszéledt a szigeten, sokan elmentek, hogy igyanak valamit. A leányok a nyárfa alá futottak - ahol atyjuk vagy anyjuk üldögélt az asztalnál -, hogy szemérmesen hörpintsenek egy korty bort vagy sört.

Itt ült Pulpit polgár is egy polgárasszony mellett, aki oly széles volt, akárcsak egy almárium, amelybe ruhát aggatnak. Durva vonású, sárgás arcán feszültség tükröződött, s nagy hangon locsogott a bosszús Maruše csaplárosnéról, hogy ő nagyon jól ismeri a žateci bort, amely pezseg a pohárban, meg a komlótól illatos rakovníki sört is, de az, amit itt csapolnak, közönséges lőre, s hogy nincs az a csapláros, aki őt becsapja. Aztán hevesen hátravetette magát a széken, megmerevedett, mintha gyapottal tömték volna ki, és diadalmasan maga elé nézett.

Pulpit csak halkan motyogta, hogy ez a sör, az áldóját, mégsem olyan rossz.

Ekkor magas, vékony hang ütötte meg a fülüket:

- A nő szerelme olyan, mint a szalmaláng, fellobban, és elalszik. A kövér asszonyság hátranézett, és megpillantotta a távozó párt.

- Micsoda világ! - mondja Pulpitnak. - Még alig pelyhedzik az álla, s már ilyeneket beszél. Hát ami azt illeti, mi fiatal korunkban szemérmesebbek voltunk. Igazat adok a Szent Mihály-templom tisztelendőjének, hogy hamarosan bekövetkezik a világ vége.

Ugyanakkor a sziget túlsó oldalán fűzfabokrok rejtekében két ifjú társaságában ült a fatönkön egy kisasszony. Az egyik ifjú mellette ült a fán, a másik, a hórihorgas Samuel Lajtorja riadt szemmel állt vele szemben.

A kisasszony már nem volt fiatal, arca sovány, egész termete vézna volt, de dús haja rőt aranyként csillogott a napfényben, s oly csodálatosan ékesítette az öregedő kisasszonyt, hogy a fiatalabbak méltán irigyelhették. A haját nem kötötte össze szalaggal, mint más leányok, s ezt alighanem szándékosan tette, s aligha vette volna fel más kisasszony a szűk, fekete teveszőrszövet szoknyát, amely hervadó testét fedte. Ilyen egyszerű, szűk, fekete szoknyába nem öltözött volna még egy vénlány vagy özvegy sem. A szigeten és ekkor általában Prágában minden különb hajadon krinolint, azaz abroncsokra rádolgozott széles szoknyát viselt, hogy olyan volt, akár egy mozgó harang. Legalábbis így vélekedett róluk Mollerus, hogy olyanok, akár a mozgó harangok, s a szigeten a nap folyamán legalább tíz hajadonnak és asszonyságnak gúnyosan ezt a szemébe mondta.

Kateřina Alžběta mosolyogva simogatta aranyszőke haját, és meglehetősen szapora nyelvvel magyarázta Samuelnak, mennyit törte a fejét azon, álmodnak-e az állatok, meg azon, hogy csupán az ember érzékeli-e az illatokat.

A művelt vénlány szájába illett volna az, amit mondott, de mivel szapora nyelvvel mondta, inkább női szenvelgésként hatott.

Samuel áhítattal hallgatta a professzor leányát, s ez egy kis időre feledtette vele a parva logicaliát és a barbara képleteket.

Sőt még élcelődött is, amikor odajött hozzájuk a retekárusnő, és áruját kínálgatta.

Kateřina Alžběta rászólt az öccsére, aki merengve nézte a Moldva vizét, hogy vegyen retket. Samuel azonban már előhúzott sovány erszényéből két kisebb pénzdarabot, és vett érte három köteget.

- Úgyszintén érdekelt a fiziognómiáról szóló tanítás, amely az arcvonásokból és a testi jegyekből következtet az ember lelkivilágára. Valahányszor az arcáról és a szeméről ítéltem meg egy-egy ember természetét, mindig nagyot tévedtem. Főként a szép lárvák mögött rejtőznek üres lelkek.

Samuel egy kicsit ismerte ezeket a dolgokat az iskolában hallott filozófiai tézisekből, és kutatott emlékezetében, hogy mit válaszoljon a tanult kisasszonynak. De nagyon jó volna - gondolta magában -, ha jönne a másik árusnő, és hozná a csípős fehér retket, hogy kimentse zavarából.

A kisasszony gyakran emelgette szeméhez a keszkenőjét, és egyfolytában a lélekről beszélt.

Végre Samuel elmésen így szólt:

- Ki tudja, hol lakozik valójában a lélek, a szívben-e, vagy az agyban, én leginkább aszerint ítélném meg az embereket, hogy hol lakozik a lelkük.

- Nem gondolja rosszul, nagyon jól mondja - jegyezte meg elismerően a kisasszony -, ezek szerint arra is lehetne következtetni, nemesíti-e a filozófia az erkölcsöt, vagy nem; ha a szívben lakozik, jobbá teszi, egyébként nem. Látom ezt a bölcsész tanítványokon és a filozófus professzorokon. Jóllehet a filozófia magiszterének barettjét viselik, sokakat közülük a filozófia meg sem érintett, nemhogy megnemesített volna.

Ekkor hozzájuk lépett a pocakos Jiří Mollerus, meglátva a professzor leányát, megsimogatta barna kecskeszakállát, pislogott barna szemével, egy pillanatra kitágult az orrlyuka, ami nála a támadókedv csalhatatlan jele volt, és nagyon udvariasan többször meghajolt.

Nyomában hamarosan ott termett Bergerus Fogdbeszád, aki minden teketória nélkül kezet nyújtott a vénkisasszonynak.

Mollerus mindjárt tréfálkozni kezdett:

- Ha látom kegyedet, kisasszony, repes a szívem, mert a látása öröm nekem.

- Főzzön ecetben vadrózsát, és igya meg, tüstént megszűnik! - vágott vissza Kateřina Alžběta, keszkenőjével árnyékolva a szemét a Petřín-hegy mögött lehanyatló nap elől, amely aranyra és rózsaszínre festette a Moldva vizét.

- Holnap vizsgázik - folytatta a kisasszony -, tavasszal nem volt szerencséje, ugye, Moller úr?

Moller szemmel látható nemtetszéssel végigsimított az orrán, aztán prédikátori hangon komolyan így szólt:

- Hát az úgy volt, hogy sok mindent tudtam, de mi tagadás, megmondom őszintén, nem szakadtam meg a munkában, és Kampanus magiszter pedig a retorikánál lesben állt, míg végül rajtakapott azon a kérdésen, amelyet a Szent Gál-i iskola baccalaureusa dolgozott ki számomra. Az ördög vinné el Kampanust és azt a baccalaureust, hogy így elbántak velem.

Egy kis ideig vitáztak még, végül Mollerus rábeszélte a kisasszonyt, hogy maga eszközöljön segítséget a diákoknak az elkövetkező retorikavizsgán. Ő nem kelt gyanút a kollégiumban, bárhogy is legyen résen Kampanus.

Bergerus nem volt elégedett az egyezséggel.

- Ugyan, hiszen nem vagyunk olyan lázárok! A téziseket elrejtjük a csizmánkban, miként azt az elődeink mindig is tették, Dasypodius szótára szintén belefér a csizmába, hát akkor nincs mitől tartani...

Ekkor hirtelen lárma támadt, és a madár mellett megverték a dobot. Az emberek harsányan kiáltoztak, hogy már megvan a madárkirály. A kisasszony felállt, kijelentette, hogy az öccsével együtt megnézi a madárkirályt, a legügyesebb íjászt, akit üdvrivalgással és dobszóval ünnepeltek, aztán már haza kell mennie.

Mindenki sietett a madárhoz.

Az, aki lelőtte a madár fejét, ott állt Straka céhmester előtt, aki madárkirállyá nyilvánította őt. Uralma egy egész évre szól, amíg el nem hódítja tőle az új király.

Az idei madárkirály a Szent Gastulus-templom mellett lakó tagbaszakadt bognármester lett. Boldogan állt ott szép fehér bárányból zekéjében, amelyen legalább harminc gomb csillogott, de mikor Revírék Lidunkája az öreg Straka parancsára szégyenlősen nyakába akasztotta a vékony láncon függő ezüstmadarat, a bognár egyszeriben a nagy diadaltól megmámorosodva, büszkén kihúzta magát. Majd boldogan elmosolyodott, amikor a lövészek írnoka az asztalra mutatott, és felszólította, hogy vegye át az asztalon lévő nagy halom garast, s még szélesebb mosolyra húzódott vastag ajka, amikor az óvárosi tanács tagja átadott neki egy kis hordó világos sört, a polgármester ajándékát, és hadonászva, szó nélkül, de egyértelmű taglejtésekkel invitálta az egész lövészkonventet a tiszteletbeli hordó sör elfogyasztására.

Ezután felsorakoztak az íjászok, élükön az agg Straka állt, utána következett a madárkirály, a király után a két tábornagy, majd a lövésztársaság tagjai, kétoldalt és előttük kamaszfiúk ugrándoztak, s a menet nagy üdvrivalgás és dobpergés közepette elindult diadalútjára a szigeten. Lidunka meg az anyja egymaguk mentek az oldalsó ösvényen.

A muzsikus Herold zsidót akkor már húzták-taszigálták az ifjak a nyárfa alatt álló bódéhoz, hogy a diadalmenet végeztével ott húzza a talpalávalót.

A madárpózna alatt még egy kis időre ott maradtak azok, akik fogadásokat kötöttek arra, ki lesz az íjászok közül a király, és most az eredmény alapján számadást végeztek, s a nyertesek odatartották a markukat a nyereményért.

A bódénál, a hatalmas nyárfa alatt a zsidó Herold harmonikájának nyekergése túlharsogta a lármát. Már húzta a talpalávalót.

A letapodott gyepen fej fej mellett forogtak a fiatalok, ropták a fürge lábak.

Knobelius alighanem táncmesterré szegődött, mert ide-oda mutogatott nagy lapátkezével, és a hajadonokat az ifjakhoz vezette, akik közül egyesek olyan mozdulatlanul álltak, akár a tuskók, mások viszont maguk hajoltak meg a lányok előtt, és táncra kérték őket, vagy már a leányok derekát átfogva jöttek, hogy tüstént táncra perdüljenek.

Az általános lármában és zajban a zsidó harmonikájának nyekergése csábítóan hívogatott.

S a tánc már el is kezdődött. Csak úgy ropják, forognak, igazán szép látványt nyújtanak. A táncolók egymás mellett mozgó feje a mezőn hajlongó mákfejekre emlékeztet. Piros az ég alja, és pirulnak a táncoló emberek is, arcuk lángol. Röpködnek a pántlikás varkocsok, magasra libbennek a szoknyák, a párok egymáshoz simulnak, az egyik ifjú nagy hangon kurjongat, a másik egy rózsás fülecskébe sugdos valamit, kacér mosolyok, szemérmes, szégyenkező zavar, női dévajság, hangos kacarászás - mindez úgy megfér itt egymással, akár egy szatócsboltban, csak tessék választani, forrong, pezseg az élet, a levegő remeg a boldogságtól.

Most egy leány kisiklott Knobelius karjából, és otthagyta őt a körben. Markos alighanem valami illetlenséget követett el. A Malá Strana-i pelyhes állú elsős azonban nem szól semmit, de annál nagyobb buzgalommal, kitartással és alapossággal ropja. Táncosnőjének hosszú nyári

szoknyája úgy dagad, mint a fuvaros szekerének ponyvája, a kislány úgy forog a szakállas legény körül, akár egy orsó. Most pedig a táncmester Knobelius mindent elrontott.

Megálljt parancsolt Herold zsidónak. A verejtékező, ziháló táncosok megálltak. Knobelius tapsolt egyet, és bejelentette, hogy most körtánc következik.

A leányok és a legények karikába álltak, és összefogódzkodtak. Knobelius elsőként rendelt táncot a zsidónál, derékon kapott egy leányt, és a körben egyedül ropta vele, mintha eszét vesztette volna. Majd táncot rendelt egy másik ifjú, aztán egy harmadik, végül Herold harmonikás nagy bosszúságára már senki sem akart táncot venni.

Újra valamennyien együtt ropták, énekeltek, dobbantottak, cifrázták és tapsoltak. Azok, akik nem táncoltak, oldalt álltak, és szerelmesen suttogtak egymásnak, jelt adtak a szemükkel - némely leány valósággal kínálkozott a szemével.

Mollerus már jó ideje kerülgette a párokat, és csipkelődő megjegyzéseket tett.

- Vigyázzon arra a fickóra, kisasszony, minden szava hazugság! - szólt oda egy párnak. Majd egy másiknak vetett oda valami illetlent, és mindjárt odébbállt. Azoknak, akik oldalt álltak, és nem táncoltak, azt mondta, hogy sarokba húzódó kótyagosok.

A táncolóktól oldalt rajtakapta Mollerus az ötvös tábornagyot, miként kért csókot egy leánytól. Mollerus hallván valamit a csókról, ráharapott.

- Nálunk Morvában meg Magyarországon is a csókot puszinak nevezik! Az ötvös végigmérve a kotnyeleskedőt, jól odapörkölt neki:

- Nálunk Csehországban pedig pimasz disznó vagy.

A nap lebukott a hegy mögé, és megkondult Husz mester oujezdi szent templomának harangja. A harangszó elhallatszott a szigetre.

Amint Samuel meghallotta, máris társai keresésére indult, hogy időben menjenek haza.

A Carolinum famulusait nem kellett noszogatni. A vacsora a német óra szerint mindjárt hat után van, a gondnok professzor otthon ül, s ha netán nem tudta meg, hogy a famulusok délután kilopakodtak a kollégiumból, a vacsoránál bizonyára rájön. A többi diák nem mutatott hajlandóságot a hazamenetelre, legalábbis Samuel így látta.

Míg a diákok egymást keresték és szedelőzködtek, Pulpit a fa alatti asztalnál éppen azt mesélte hájas szomszédnőjének és a nagy számban összecsődült íjászoknak, akik körülötte ültek és álltak kupájuk vagy korsójuk mellett, hogyan fogadták a múlt vasárnap a szerzetesek az új érseket a Szent Jakab-templomban.

- Német - mondta Pulpit kissé már akadozó nyelvvel. - Állítólag Egerből származik. Német, az áldóját, egy szót sem tud csehül. A Szent Jakab-templomban a szerzetesek latinul fogadták, és...

- Az érsek és a szerzetesek római katolikusok, hadd beszéljenek latinul - szólalt meg valaki.

- Az áldóját, úgy van, római katolikusok, de voltak ott mészárosok is...

- Ők támogatják a templomot. A templom ott áll a mészárszékjeik mellett...

- Hagyjátok, hadd beszéljen!

- Ne vágjatok minduntalan a szavába!

- Hát, az áldóját, ott voltak a mészárosok is, s az egyikük elkezdte, az áldóját, németül, az ostoba cseh birka németül üdvözölte az érseket, de megbotlott a nyelve, a szeme kidülledt, s csak ennyit tudott kibökni: eure Genaden... und... und... und... s ekkor egy ember odakiáltotta: punkt... és, az áldóját, vége volt mindennek.

Az asztaloknál harsány nevetés tört ki, túlharsogta a zenét és a lármát.

Távol a zenétől és a tánctól a ház mögött, egy asztag kéveszalma és egy rakás rőzse mellett tanácskozásra gyűltek össze a diákok. Mollerus a tanácskozáson úgy vélte, hogy a famulusok feltétlenül menjenek haza, mert már esteledik, s itt a vacsora ideje, a többi kollégium alumnusainak azonban nem szükséges hazamenniük, a szakácsnéjuk nem árulja el, hogy nem jöttek meg vacsorára. Kampanus meg minden bizonnyal nem tart ellenőrzést a kollégiumokban, mert meg van róla győződve, hogy a vizsga előtt otthon tartózkodnak a diákok, és Arisztotelésszel, a szférákkal, a logikával meg a dialektikával foglalkoznak.

A diákok nem tanácskoztak sokáig.

A famulusok gyorsan elköszöntek a többiektől. Látszott rajtuk, hogy rettegnek Kampanus rektortól. Csupán azt akarták még tudni, hol találkoznak ma éjszaka az alumnusokkal és a vidéki kollégákkal, akik már feltehetően megérkeztek a vizsgákra; megígérték, hogy amint a professzorok vacsora után visszavonulnak szobájukba, tüstént elindulnak a Carolinumból.

- Én nem megyek - jelentette ki Koptiades.

- Én sem! - társult hozzá Mathiades.

- Anyámasszony katonái vagytok! - ripakodott rájuk Mollerus. - Szégyentelen tuskók, menjetek csak isten hírével, de ha meggondoljátok magatokat, tudjátok, hogy a Vám utcában várunk a Pojácában. A jelszó: Pojáca!

A famulusok gyorsan elsiettek vacsorázni - ad coenam.

Társaihoz pedig így szólt Poloska Mollerus:

- Nem vagyunk rabszolgák, addig maradunk, ameddig kedvünk tartja. Mi nem megyünk ad coenam, ugye?

Ám az alumnusoknak nem volt maradásuk. Táborský, Bergerus és főként Samuel Měřínský már indultak is vissza a kollégiumba, és mások is követték őket. Mollerus, Knobelius és a többiek, bár nem szívesen, velük tartottak.

Ekkor Mollerusnak, aki mindenre ügyelt, eszébe jutott, hogy Vokounnak is meg kell mondania, hol tartják az éjszakai megbeszélést. Néhányan a keresésére indultak a szigeten. Állítólag már jó ideje senki se látta.

Ezalatt mások már búcsúztak a leányoktól, és több helyről is hallatszott:

- Adjon isten jó éjszakát!

Lehetséges, hogy a szürkületben itt-ott elcsattant egy-egy csók is.

Vokounsteini Vokount, a tehetős prágai patrícius fiát végül az ólban találták meg, egy szolgálóleánnyal incselkedett, aki valósággal ragadt a kosztól.

A Moldva vizére lágy alkony szállt le.

II
A vizsga előtti éjszaka

A Vám utcai Pojáca nevű kocsma alsó ivójában a légypiszkos függönnyel takart ablaknál ült egy asztal mellett a golyvás Istenes Václav polgár, az immár koros szíjgyártó. A derék polgár éppen így szólt a vele kockázó szomszédaihoz:

- Ez a sör most olyan tiszta, mint a kristály. A régi csaplárosné nem tartott nagy rendet a pincében. Olyan penész volt a hordókon, mint macskán a szőr, tépni lehetett, akárcsak a libát. Nemegyszer láttam, bizony. Most szép itt minden, és tisztaság van, a sör meg akár a tejföl. Éljen a kövér Jana!

- Hát akkor éljen a kövér Jana! - kiáltották helyeslően az asztalnál ülők.

A kövér Jana, a csaplárosné, akinek duzzadó keblét alig tartotta laza ölelésében a piros pruszlik, örült a nagy tiszteltetésnek.

Miután a férfiak ittak a csaplárosné egészségére, egyikük, aki éppen soron volt, bedobta a kockát az üres pohárba, megrázta, és kiborította az asztalra, mindenki nyújtogatta a nyakát, hogy lássa, hányat dobott.

- Öt! - kiáltották többen egyszerre. - Öt, ez már szép! Ötöt dobott.

A sörtehajú Istenes Václav az asztal közepére állított nagy fonott korsóból készségesen színültig töltötte a hatalmas festett poharat, s annak, aki ötöt dobott, fenékig kellett ürítenie.

A szerencse kedveltje lassan ivott, s mikor megitta, csettintett, és ingujjával megtörölte az állát. Aztán a poharat a kockával együtt továbbadta a soron következőnek.

A szomszédos hosszú asztalnál is városi polgárok ültek, idősebbek és fiatalok. Kérges, agyondolgozott kezükről ítélve mesteremberek voltak. Egyikük kötényben ült, néhányan hideg, kocsonyás pacallevest ettek.

Az asztal végén két városi polgár foglalt helyet. Pénzes emberek lehettek, nem kézművesek, az idősebbik alighanem kalmár, a másik férfi, akinek jóságos arca volt, külseje komolyságról, megfontoltságról tanúskodott. Haját simára fésülte, és hosszú rőt szakálla eltakarta kis körgallérját. Nem nagyon törődött a kalmárral, figyelmesen hallgatta a szomszéd asztalnál ülő diákok beszélgetését. A diákok minden bizonnyal ismerték őt, mert nagy tisztelettel Sixt úrnak szólították.

A diákok között szokás szerint Mollerus viszi a szót. Kártyát tart a kezében, de nem játszik, prédikátori hangon beszél ugyan, de most tűzbe jött, és haragos.

- Szép állapotok vannak itt nálatok Csehországban, mondhatom. A császár már három esztendeje aláírta nektek a vallásszabadságot biztosító pátenst, amely nem csupán a lutheránus vallás szabad gyakorlását biztosítja nektek, hanem ez a szabadság alighanem azokra is vonatkozik, akik utraquisták... és...

- Az mindegy, mi lutheránusok és cseh testvérek vagyunk... azaz a cseh nép túlnyomó többsége utraquista, s a vallásszabadság valamennyiünkre vonatkozik - jegyezte meg Ottersdorfi Theodor Sixt úr.

Moller azonban folytatta:

- ...a római katolikusok azonban nem ismerik el ezt a vallásszabadságot, azt állítják, hogy erőszakosan kikényszerítették. Az érsek és mindenki, akinek hatalom van a kezében, hatá-

rozottan szembeszegült veletek, ti pedig, akiknek erősebb ellenállást kellene tanúsítanotok, egymással torzsalkodtok, a cseh testvérek a lutheránusokkal, a csehek a németekkel. A papok tanításukban és prédikációikban nem egységesek, hanem eltérnek egymástól, és egymást gyalázzák.

- És mit ért ehhez maga, fiatal baccalaureus? - szólalt meg a kalmár, egy korosabb ősz hajú polgár, gúnyosan mondta ezt, s a szemében és a szája sarkában is gúny vibrált.

- Igenis, ért hozzá! - vágta rá gyorsan Knobelius. - Ért hozzá, Václav uram, jobban ismeri a papok mesterkedéseit, mint uraságod. Egy esztendőt töltött közöttük, aztán otthagyta a papságot, és világi pályát választott. Higgye el, jobban ért hozzá, mint...

- Nem minden madár nappal keresi táplálékát! - kiáltotta élesen a fiatal Paurnbergi Kukla polgár, aki éppen belépett a helyiségbe. Magas, éles hangja túlharsogta a kocsma lármáját. Kukla meghajolt Ottersdorfi Sixt úr előtt, majd a diákokhoz ment, akiket, úgy látszik, jól ismert, és megkérdezte Mollert, hogy bírja a kollégiumi fegyelmet meg a böjtös borsót.

- Ej, mit, se így, se úgy! - felelte Moller, széles prédikátori mozdulattal kísérve a „se így, se úgy" szavakat.

- Leülök hozzátok, doctissimi, hiszen közétek tartozom. Még nem felejtettem el a grammatikát, hogy studere, studeo, studes, studui supinuma stultum!

Az ifjú polgár szeplős arcáról nem lehetett megállapítani, hogy a diákokat vagy magát gúnyolja-e.

- Hál' istennek, nincs az úgy, ahogyan a baccalaureus úr mondotta a nyelvünkről és a népünkről! - jegyezte meg Theodor Sixt úr ismét Mollerhoz fordulva. - Gondolja csak el, hogy amikor tavaly ama embertelen passaui csőcselék betörésekor Doníni úr a Városházán németül beszélt, a nép azt kiabálta, hogy Csehországban beszéljenek csehül, Németországban pedig németül, és elnémította őt. Bárhogy is vesszük, ebben van erőnk és reményünk, hogy oly hamar és könnyen nem pusztulunk el, miként baccalaureus uram állítja.

- Én nem azt mondtam, hogy a csehek elpusztulnak, csak az a véleményem, hogy beolvadnak a németségbe. A németek fognak uralkodni, a németek erősek. A csehekhez viszonyítva nincsenek sokan Csehországban, de erősek és bátrak, mindenütt ott vannak. A római katolikusoknál német az érsek, a cseh nemesség világéletében németül beszélt, az udvarnál mindenki német, a lutheránusoknál a németeké a szó. Templomot építenek maguknak Prágában, amire pár esztendővel ezelőtt még csak nem is gondolhattak, és most, mikor Jiří Karolides az idén versben marasztalta el a németeket, hogy Csehországban megszedik magukat, és ennek ellenére ezt a földet galádul rágalmazzák, megmérgezték őt.

- Ez erős beszéd! Nem bizonyítható be, hogy a mi koronás költőnket, Jiří Karolidest megmérgezték - torkolta le Kukla.

- Hagyjuk ezt a beszédet, velük nem lehet kukoricázni, mint a parasztokkal! - intette le a társaságot Sixt úr óvatos szomszédja.

- Öt! - kiáltotta valaki az ablaknál lévő asztalnál, és mások is ötöt kiáltottak.

Erre Vokoun elvette a kövér Janától a söröskorsót, és kijelentette, hogy tud egy szép részeges mondókát, s az mindenesetre jobb, mint a vallásról és a németekről vitatkozni...

- Nagy tökfej vagy te, Vokoun, olyan a szád, mint a kacsa segge. Menj vissza az egyházi iskolába, hogy a baccalaureus még egy kicsit kiporolja a nadrágodat! - mondta Mollerus haragosan.

Ám az erős állú Vokoun, aki szeretett deklamálni, már rákezdte. Simára borotvált arcán, amelyen kiütközött nagy, hegyes orra, vidámság és lelkesedés tükröződött.

- Oremus - mondotta fennhangon énekelve, és elképesztő, értelmetlen latinsággal folytatta: ...oremus, domine tömjén, fatus benedicatus, ensis mensis potensis, lati pati, eatis comedere stercus, quercus... és így szavalta tovább tréfás, ostoba és illetlen szavakból álló mondókáját, majd a mindenki által elismert bordallal fejezte be: - Edite, bibite, chari sodales, collegiales! - Aztán felemelte korsóját, és ivott társai egészségére.

A többi diák összhangban, egyesek hamisan (főként Bergerus Fogdbeszád) énekelve, sőt ordítva, kongó, zengő, magas és mély hangon belevágott ebbe a borgőzös szavalatba:

- Fiat voluntas tua!

Istenes Václav, a golyvás férfi is odatántorgott a vidám diáktársasághoz, folyvást hajtogatva, hogy egymás után háromszor ötöt dobott, és háromszor kellett fenékig ürítenie a színültig töltött poharat, nehogy büntetést rójanak ki rá. Így a három ötös dobás révén annyit ivott, hogy most már ködben lát mindent.

- Akkor lódulj haza, golyvás, menj, és jól verd meg az asszonyt, úgyis mindenütt panaszkodik, hogy rosszul bánsz vele! - biztatta gúnyosan részeg szomszédját a fiatal Kukla.

- Gyújts meg még egy gyertyát, Jana! - kiabálta túl Istenes Václav valamennyiüket. - A fiatal Kukla nem lát a szájába! Gyújtsál gyertyát!

Közben mindenféléről folyt a szó, s az ivó visszhangzott a nótázástól és a lármától.

Mollerus ezalatt Theodor Sixttel beszélgetett, mikor egy kissé elült a lárma, hallani lehetett a bölcs morvaszlovák okoskodását:

- Hát az már mindig úgy volt, és úgy lészen, hogy megnyúzza egyik a másikat. Mindenki harácsol, aki csak teheti, a király kiveszi a földből az ércet, adót hajt be a városoktól és a parasztoktól, a lovagok és a nemesség sakkban tartják a királyt, az uzsorás, a zsidó kiszipolyozza a lovagot, a zsidót nyúzza a király, az uzsorást pedig a pap, aki pokollal fenyegeti őt, és kicsikarja tőle a pénzt az oltár számára. A papot nyúzza az asszony, a csapláros nyúzza az örömlányt, a pék a csaplárost. Mindenki azt nyúzza tehát, akit és ahol csak lehet. Ezen már semmi sem segít, csak az özönvíz, hogy az emberek új és jobb életet kezdjenek!

- Azt, amit most itt elmondott, baccalaureus uram, már olvastam valahol (Moller pirospozsgás arca e szavaknál még pirosabb lett), de nem találom úgy, hogy ez a mindenkinek mindenki ellen folytatott harca valóban így van, ahogy mondotta. Akad nálunk sok kiváló ember, voltak és vannak köztük emberséges emberek is, akik a felebarátjukért, anyanyelvükért, vallásukért az életüket is feláldoznák...

- Vagy úgy, hiszen éppen ez az, hacsak... hacsak...

- Edite, bibite, chari sodales! - zengett az ének, amely túlharsogta a beszédet. A szélső asztalnál ismét felkiáltottak a kapatos szomszédok, mert valaki ötöt dobott.

Theodor Sixt odahívta Janát, a csaplárosnét, és barátságosan megkérdezte:

- Hát mi is van az ajtaja fölé írva, sáfárné asszonyom?

- Ha üres a zsebed, e házba lábad be ne tedd! - vágta ki gyorsan és vidáman a kövér, verejtékező, vörös képű vénlány.

Sixt úr fizetett, elköszönt a diákoktól, és távozott. Vele együtt többen is indultak hazafelé, mert már későre járt, napnyugta után hármat mutatott az óra.

A csaplárosné és a mindenes már zárták is a vas ablaktáblákat, hogy ha a bíró a pandúrokkal netán éjszakai őrjáratra indulna, ne haragudjék.

A diákok pedig vidáman, pajzánul énekeltek. Bergerus továbbra is hamisan, de lelkesen, a Szent Miklós-iskola elsőse artikulátlan hangokat adva ki, kétségbeesetten tátogatta a száját. Nótás kedvvel zengték:

Barátom, ha én mondom, punktum,
hajadont szeress, est probatum!
Válassz ki, a kutyafáját,
egy szépasszonyt vagy a lányát,
mert az asszony törékeny fajta,
lángra lobban, mint a szalma!

Mollerus megkérdezte Basilidest, miért vonszolja magával mindenhová azt a szakállas elsőst. A kurta lábú Malá Strana-i baccalaureus készségesen megmagyarázta, nem tagadta, hogy az elsős gyakran tanítja helyette a nebulókat, s jóllehet csak a felsőbb osztályba jár, jó cimbora, s ez így neki nagyon megfelel. Közben az egész teremben visszhangzott:

mert az asszony törékeny fajta,
lángra lobban, mint a szalma!

Az énekszó csalogatta-e ide, vagy véletlenül jött, benyitott az ivóba egy kövér férfi. Szemmel láthatóan igen jókedvű volt, és nagyon részeg. Már az ajtóból odakiáltott:

- Lámcsak, itt csupa szesztestvér van. Lámcsak!

A diákoknak, akik már szintén jócskán felöntöttek a garatra, ez az ember odavetett konc volt.

Vokoun fürgén a kövér emberhez perdült, és úgy elgáncsolta, hogy az érkező megtántorodott, elvesztette egyensúlyát, és Měřínský hátára esett. Samuel szeme a szokásosnál még jobban kidülledt.

Knobelius kivette a fáklyát a tartóból, az arcába világított az érkezőnek, aki közben feltápászkodott, és tántorogva dühösen hunyorgott a fényben, mintha a szemében vadhús lett volna. Nem jött azonban zavarba, magabiztosan rájuk ripakodott:

- Kik vagytok? No kik? Én városi polgár vagyok, városatya, kérdezősködjetek csak a tímármester felől! Böjtös Káposztának neveznek, de én jó zsíros vagyok, ide nézzetek, málészájúak!

S egy marék apró- meg nagyobb pénzt csörgetett meg.

- Tudakozódjatok csak a tímár felől, és meglátjátok, ki a tímár...

Knobelius visszatette a fáklyát a tartóba, és két kezével rácsapott a tímár vállára. A tímár úgy zuhant le a padra, mint egy zsák liszt.

A kövér Jana anyai oltalmába vette, hozott neki egy pohár bort, de ugyancsak zavarosat.

- Mostanság folyvást az jár az eszemben - mondta Mollerus lágy, nyugodt hangon, és vastag ujjait legyezőként széthúzta -, az jár a fejemben, hogy a községeket ostoba emberek igazgatják, csak azért, mert gazdagok!

Böjtös Káposzta, a tímár a csipkelődő fecsegőre meresztette a szemét, de közben olyan ügyetlenül csörgette meg markában a pénzt, hogy az mind szétgurult a földön. A tímár fújtatva lehajolt, és nekilátott összeszedni az elgurult garasokat. Jana meg néhány diák a segítségére sietett. Mikor összeszedték a pénzt, ismét felültették a mestert a padra. A tímár elégedetten simogatta a hasát.

- Úgy felfuvalkodsz, tímármester uram, mint Ezópus békája! Ezek a fiatal polgárok és diákok meg jót nevetnek rajtad! - szólalt meg Kukla, bosszantani akarván a mestert.

A tímár ivott egy kortyot a zavaros borból, és minden szót megismételve, nyugodtan válaszolt:

- A diákok, kik azok a diákok? Nekem ezüst- és aranypénzem van, a diákoknak meg csupasz az ülepük! Nekem pénzem van... nekem... nekem...

- Ugyan, hagyjuk abba a kötekedést! - szólt intőn Knobelius. - Legyünk inkább jóakarattal egymás iránt! Mondok egy újságot, tímármester uram: tegnap egy zsidó asszony állatot szült, medvebocsot. A bocs egy ideig futkározott a szobában, aztán megvakarta a füle tövét, és meghalt. Én láttam, úgy hasonlított uraságodra, mint fiú az apjára!

A tímár egy kis ideig meghányta-vetette fejében ezt az istenkáromló beszédet, majd hirtelen kitört:

- Gyalázol engem, gyalázod az embereket, te mihaszna, pernahajderek vagytok valahányan! Én polgár vagyok és városatya, ti pedig semmirekellők - ordította magából kikelve, és úgy verte közben az asztalt, hogy ugráltak rajta a korsók.

Mikor az ökölcsapások következtében két edény felborult, a diákok közrevették a tímárt, megfogták a kezét meg a lábát, és szép gyöngéden, udvariasan kivitték az utcára. Elcipelték egészen a sarokig, amerre a Vám utcából a „törvényszékre" visz az út, és ott elengedték.

Mollerus nem vett részt a kövér tímár kivitelében. Megjátszotta a komoly férfiút. Ezalatt Basilidest gyötörte, a megboldogult Karolidesről beszélt neki, aki különb versköltő volt Kampanusnál, mivel poéta laureatus volt.

- ...hallottam, és most már el is hiszem, hogy Kampanus a haláláig nem kívánta neki, hogy fejére tegyék a babérkoszorút, hát persze, hiszen Kampanus még nem kapta meg a babért, jóllehet egy garmada verset írt már! Kár, hogy ez nem jutott eszembe, amíg itt ült a bölcs Theodor Sixt úr, a vallás és a nemzet defenzora. A megboldogult Karolides megjósolta Csehország elkerülhetetlen pusztulását, neki Sixt úr hitelt adhatna, talán ő olvasta is. Itt Csehországban most mindenki mindent könnyen vesz...

- Ugyan, hallgass már - torkolta le Basilides -, hiszen sem te, se mi nem veszünk semmit komolyan!

A további beszélgetést megszakították az énekszóval és ordítozással visszatérő diákok:

mert az asszony törékeny fajta,
lángra lobban, mint a szalma!

Knobelius tüstént felszólította Mollert, hogy mint egykori kispap adja össze az égimeszelő Měřínskýt a kövér Janával, hogy vidám házasságot kössenek.

Moller bosszúsan legyintett.

- Akkor ülj szépen a fenekeden, kedves tisztelendő uram, ha karót nyeltél! - kiáltotta Knobelius.

- Mert az asszony törékeny fajta - fújta a kórus, és a kanavászpruszlikot viselő Jana csaplárosné széles, egészségtől duzzadó arca vidám mosolyra húzódott. Alighanem ez a mosoly bírta rá Knobeliust, hogy vállalkozzék a kérő szerepére, és összeboronálja ezt az egymáshoz sehogyan sem illő párt.

Egyesek közrefogták a hosszú Lajtorját, hogy meg ne lépjen, mások meg őrként a csaplárosnéhoz álltak, hogy el ne szökjön.

Dehogyis jutott eszébe Janának megszökni!

Csípőre tett kézzel állt, mint egy kapitány, és várta, mi kerekedik ki ebből.

- Markos szólni akar, csönd legyen! - figyelmeztette egyik csoport a másikat.

Knobelius kunyeráló hangon előadta, hogy az ott, aki úgy mereszti a szemét, mint az ökör, megbízta, kérje meg számára Jana leányzót, mert ő már régóta szereti a tisztességes hajadont, és megnősülne, ha Jana leányasszony hozzámenne.

- Miattam ugyan ne időzzön itt, nézze a maga javát, tudja meg, hogy én nem akarok férjhez menni! - vágta ki magát tréfával a csaplárosné.

Markos harmadszor is megkérte, miközben a többiek folyton koccintgattak és lármáztak. Az elsős úgy ugrált, mint egy majom.

A hosszú Lajtorja arckifejezése minden pillanatban változott: hol fájdalmasan elmosolyodott, tudomásukra hozva, hogy valamennyien szemenszedett gazemberek, de nem áll szándékában elrontani a mulatságot, hol meg olyan képet vágott, mintha a bíró darabontjai a pellengérhez taszigálnák, s az óvárosi pellengéren pokoli vörös firnisszel festett ocsmány, nyelvét kiöltő pofa vigyorogna rá, itt pedig a kövér Jana kivillantotta egészséges fogsorát, s rászegezte nevető szemét, kanavászpruszlikja meg majd elrepedt, kész csoda, hogy ki nem oldódott.

Knobelius folytatta:

- Ide hallgass, Lajtorja, te tökfej! Az itt álló Jana leányzó végre úgy határozott, hogy hozzád megy. Kapsz ugyan egy kissé kövér, ám jó és kedves feleséget, aki még nem morog örökösen. Minden vénlány morog, de ő nem, ezenkívül jóképű, és nem volt trund rundja sem...

- Mi az? - kérdezte a menyasszony.

Mikor Knobelius megmagyarázta neki, hogy a trund rund a pellengér mellett végrehajtott megvesszőzés, amellyel a könnyűvérű nőket büntetik kicsapongó és erkölcstelen életük miatt, a kövér Jana keze azon nyomban meglendült, s egy hatalmas pofon csattant a diák arcán.

Hasztalan esküdözött Markos, hogy az, amit róla mondott, valójában dicséret.

Nem kapott hitelt, a megsértett nőszemély dühösen ismételte a trund rund furcsa szavakat, Knobel megkapta a pofonját, és a lakodalmi vigalom véget ért.

Egyesek ismét énekelni kezdtek, a hórihorgas vőlegény pedig elgyötörten lerogyott a székre. Végül Mollerus jelt adott, hogy ideje hazamenni.

Egyik azonnal fizetett, a másik tartozott, és szintén fizetett.

Mollerus pedig olyan hangon, melyben a határozottság a félelemmel keveredett, kérte a csaplárosnét, hogy a tartozását írja az ajtóra.

Jana gúnyosan elvigyorodott.

Knobelius mindjárt készségesen rávágta:

- Én a druszája vagyok, és kezeskedem érte, és azt a pofont megbocsátom!

- Kezeskedem, kezeskedem - mondta gúnyosan a csaplárosné -, hiszen üres a zsebetek, itt kellene hagynotok zálogban a baretteteket vagy a köpenyeteket, az volna ám a trund rund!

De miután Mollerus szépen meglapogatta a vállát, lassan, mintha erősen törné a fejét, az ajtóhoz ment és Moller neve mellé a régi rovásokhoz néhány újat húzott.

A diákok megbeszélték, hogy nem mennek egyenesen haza. Elhatározták, hogy valakinek majd énekelnek az ablaka alatt, másoknak meg macskazenét adnak. Több név is elhangzott, de sehogy sem tudtak megegyezni.

Měřínský tekintete most még riadtabb volt, kétségbeesetten kijelentette, hogy egyenesen hazamegy.

- Ha már mindenáron haza akarsz kotródni - szólalt meg Mollerus prédikátori hangon -, kotródj, de add kölcsön a köpenyedet, hadd szellőztessem ki, ha te nem jössz velünk. S amint homokot dobok az ablakba, húzd el a reteszt, hogy észrevétlenül bejuthassak a kollégiumi vackotokra!

A diák nem szívesen adta kölcsön társának a köpenyét, végül mégis odaadta, hiszen tudvalevő, hogy Mollerus Poloska valamennyi kollégáját, különösképpen a fiatalabbakat hatalmában tartotta.

A többé-kevésbé tanult társaság nekivágott a sötét utcának. Hovorinus vitte a füstölgő fáklyát, ő világított a többieknek. Mindnyájan kapatosak voltak, csak Mollerus nem rúgott be, legalábbis biztosan és szélesen lépkedett.

Az ifjak nem mentek sokáig egymás mellett a kanyargós és szűk Vám utcában. Kukla már a harmadik háznál leguggolt a falnál, Vokoun pedig felkapaszkodott a vállára, aztán Kukla előrement, és a csoport élén haladt a kurjongató Vokounnal.

Mollerus felszólította Vokount, hogy ha már olyan magasan szárnyal, hagyja abba az ostoba deklamálást, és szabadítsa meg inkább a házakat a babonától.

- Észrevettem - mondta -, hogy ebben az utcában is némely kapu fölé tengeri hagymát akasztottak, hogy az ostobáknak ne ártson a rontás, a varázslat és az éjszakai kísértetek. Nosza, dobáld le nekik, Vokoun! Ha ledobod, érdemlegesebb dolgot cselekedtél, mint a szavalás. Most pedig rajta, tépd!

Az erős állú, borotvált képű legénynek kezdetben semmi kedve nem volt hozzá, hiszen az ördög tudja, a varázslat varázslat... talán neki magának is árthat... ki tudja... de mikor Mollerus megparancsolta Hovorkának, hogy világítson az ajtófélfára és a kapura, Vokoun bebugyolálta köpenyébe a kezét, hogy meztelen kézzel ne érintse meg az ördögűző mocskot, és letépte a hagymát egy kapuról, majd néhány lépéssel tovább a másikról és a harmadikról is. Aztán pajkosan a társai közé dobta, akik a felülről rájuk pottyanó félelmetes rontáseszköztől rettegve félreugrottak. Markos közben teljes súlyával ráugrott Basilides lábára, és nagy fájdalmat okozott neki, ezzel félbeszakította és meghiúsította Moller és Vokoun felvilágosult ténykedését, mert Basilides úgy szitkozódott, mint a Zöld Ökör mindenese.

A bosszús Kukla nekitámaszkodott a falnak, és Vokoun lemászott a válláról.

Ezalatt mások kevésbé ízetlen munkába kezdtek: tőrüket a kapuk zárába szurkálták, és feszegetni kezdték.

Kochan meg a kikent-kifent Koptiades famulus, nem lévén tőrük, az utca sarát tömködték a kulcslyukba. Világítás nélkül is könnyen kitapogatták a kulcslyukat, mert a lakatosok bádoglemezből oly szép foglalatokat készítettek, hogy segítsék az éjszakai hazatérőt, s világítás nélkül is beletaláljon a kulcslyukba, most pedig az éjszakai csínytevőket is rávezeti, hogy a sarat a lyukba tömjék.

De nem mondható, hogy az ifjak sokáig szórakoztak volna ezzel.

Mentek tovább.

Hamarosan a Vám utca végére értek; ott a sarkon, Sixt házával szemben egy vasrúdon láncon függő vaskosárban fáklyacsonkok égtek. Bágyadtan világították meg körös-körül a falat, s már-már ellobbantak a kosárban, amely egy nagy kutya szájkosarára emlékeztetett. Itt egyesek szép dallal akarták köszönteni Theodor Sixt urat, a lutheránus vallás defenzorát.

Mollerus azonban ellenezte. Mentek hát tovább.

Az Óvárosi téren a Városháza előtt a szolgák gondoskodtak a gyenge világításról. A diákok azonban sehol sem látták őket, alighanem a kapuba behúzódva őrködtek vagy aludtak.

Az ifjak illedelmesen és csendesen vonultak át a téren. Tudták, hogy nem tenne jót nekik, ha közvetlenül a vizsga előtt a Városháza tornyában kellene tölteniük az éjszakát. Oly nesztelenül lépkedtek, hogy az éjszakai csendben jól hallatszott a pellengér közelében álló márvány díszkút vizének a csobogása. A szomszédos házak magas homlokukkal egymáshoz hajoltak a sötétben, mintha le akarnának ereszkedni az utcára, a szemközti házak homlokzata pedig éppen ellenkezőleg, hátrahanyatlott, mintha a tetőre akarna feküdni, legalábbis Mollernek úgy rémlett.

Amint a csintalan diákok és baccalaureusok befordultak a sarkon a Vas utcába, a sötétben ismét randalírozni kezdtek. Legnagyobb művük, amelyet sikerült véghezvinniük, az volt, hogy levettek egy faragott kőre erősített kisebb bádogtáblát, amelyen a német Treytlar szatócs festett cégéren adta hírül, mit árul.

A tábla levétele kemény munka volt, s jó időbe beletellett, mire sikerült.

Moller a kölcsönkért köpönyegben félrehúzódott, és bosszankodott, hogy ilyen gyermeteg játékkal töltik az időt. Ő inkább azt szerette volna elérni, hogy a diákok a Carolinum hátsó traktusának ablakai alatt, ahol Kampanus lakik, nyávogással, kurjongatással és ordítozással felvernék álmából a gyűlölt professzort.

De a diákokat ezúttal nem sikerült rávennie. Ők nem gyűlölték úgy a szigorú professzort, mint Moller.

A diákok egészen a Carolinumig cipelték Treytlar cégérét. Itt két famulus elvált a többiektől, mondván, hogy hazamennek.

Egyikük - Mathiades - Hovorka segítségével meglehetősen fürgén felmászott a könyvesbolt fedélkontya alól kinyúló ereszre. A diák előbb megkapaszkodott az ereszt tartó gerendában, aztán felkúszott a zsindelyen, lélekben imádkozva, hogy egy zsindelyszeg se lazuljon meg.

Az eresz fölött volt a kollégiumi oeconomusnak, egy diáknak az ablaka, aki megtévelyedett társainak, az éjjeli madaraknak kinyitotta éjszaka a kollégium kapuját. Ma is nesztelenül megtette.

Mindkét famulus besurrant a kollégiumba. Moller nagyon ügyesen utánuk dobta Treytlar tábláját. A tábla nagyot koppant a kollégium kapuja mögött a tölgyfa burkolaton.

- Nem kellett volna bedobnod! - mondta Knobelius. - Ha felébreszti a magisztereket, valamennyien pórul járunk!

A társaság másik része ezalatt már összeszólalkozott valakivel a Szent Gál utcában.

- Mit ordibált nektek itt az imént az a részeg disznó? - kérdezte Moller, aki valamelyest lemaradt.

- Azt mondja, csókoljuk meg ott, ahol nem szokás! - felelte Kochan diák.

- Mi az ördög! Ej, mit! Adjatok neki egy nyaklevest éjszakára, és menjünk tovább! - adta ki a parancsot Mollerus.

A pimasz Vokoun odalépett Prága királyi város lakosához, akinek a sötétben nem lehetett látni az arcát, és a könyökével erősen oldalba bökte, úgy, hogy a férfi megtántorodott.

A férfi dühösen és rémülten kiáltotta:

- Hagyjatok békén, semmi közöm hozzátok, menjetek utatokra, bestiák, baglyok, farkasok, pártütő vadállatok, legyetek csak az iskolában!

- Halljátok? Adjatok neki egy pofont, és gyertek már! - sürgeti őket türelmetlenül Moller.

Prága királyi város polgára a kalapjával meg egy bottal vagy egy szekerce nyelével hadonászott, de nem volt könnyű megszabadulnia a rátámadó kilenc darázstól.

A tusakodás nem volt különösebben veszélyes, hanem csak afféle játszadozás, az egyik diák könyökével megtaszította a polgárt, a másik megcsavarta az orrát, míg végül az éjszakai járókelő a szekerce nyelével nagyot ütött Bergerus kezére.

- A ménkűbe! - ordított fel a diák, s olyat vágott vissza, hogy csak úgy puffant.

Prága lakosa erre rettenetes üvöltésbe kezdett:

- Hatökrök, vadállatok, gyilkosok - ordította torkaszakadtából.

Ez a kiabálás a diákok számára veszélyes volt.

A csintalan éjjeli baglyok szétrebbentek, mégpedig a lehető leggyorsabban, ahova csak lehetett.

A bazársoron a posztókereskedők boltjai mögött ismét összejöttek a menekülők.

Knobelius előbb megállapította, hogy az őrök, akiknek a feladatuk őrizni ezeket a bódékat, valahol nyugodtan alszanak, társai tehát bármelyiket nyugodtan eltolhatják. A szatócsok asztalait az árkádok alatt nem nagy megerőltetésbe kerül átállítgatni, az olyan könnyű asztalokat a részegek is áthelyezhetik. A múlt héten, amikor éjszakai sétát tettek, éppen eleget átállítottak s az útba tettek, hogy a köszörűslegények nem találva meg sajátjukat, némelyeken fel is bukfenceztek, maga Knobelius vitte el innen azt az asztalt, amelybe a szatócsné szenet rakott, egészen az újvárosi mészégetőhöz, emlékezzenek csak vissza, hogy az semmi, de ha valamelyik nehéz és nagy pékbódét átvinnék máshová, az már volna valami.

- Különben miről írná verseit Kampanus - nevetett fel Mollerus.

A javaslat tetszett a társaságnak, elfogadták.

Tüstént munkához láttak. A vászonárus bódéját azonban meg se bírták mozdítani.

- Vászon van benne, s alighanem ott ül a szatócsné is, aki olyan kövér, hogy súlya vetekszik a serfőző katlannal! - mondta Knobelius. Otthagyták tehát a megmozdíthatatlan bódét.

De az egyik pékbódét sikerült megmozdítaniuk, amikor hat tanult ifjú nekivetette a vállát. Elhúzták hát jó messzire a bódésor felé, és örvendeztek azon, mit szól majd holnap hozzá a pékné, hogy a bódéja a többi élére állt, mintha csatába akarná vezetni őket a szemben álló vargabódékkal.

Egyszer csak a Zöld piac közepe felől, ahol a házak csúcsos homlokzata és hullámos cserépteteje alig vált ki az éj sötétjéből, sárgás fény villant meg, és remegve, lassan közeledett a diákok irányába.

A diákok megtorpantak.

A fény nem közeledett nesztelenül. Két-három hang hallatszott. Fiatalok voltak azok is, ugyanolyan vidám nevetéssel közeledtek, miként az ő csoportjuk.

Vokoun és Kukla merészen elébük mentek, hogy felderítsék, kik azok. Bizonyára ifjak, fiatal legények, latinul beszélnek, s a latinba belekeveredik a „maledetto" és a „hergott" meg néhány cseh szó is.

- A Szent Kelemen-rendi jezsuiták tanítványai - állapította meg Mollerus, s mindjárt hozzátette: - Rakjátok meg őket!

- És ha felismernek bennünket? - vetette fel a haditanácskozásban az egyik alumnus. - Ha egyet is felismernek közülünk, holnap minden kiderül, holnap az egzámenen!

- Kukla, aki nem diák, elfújja a fáklyájukat! - mondta Mollerus félig parancsolva, félig megnyugtatva őket.

Kukla sipító hangon vállalta a rábízott feladatot, és lábujjhegyen lopakodott a közeledőkhöz.

Basilidesnek nem volt ínyére az, ami itt készült. Ő a Malá Strana-i gimnázium rektora, és bárhogyan is végződik a dolog, jól vagy rosszul, botrány lehet belőle, elveszthetí jó helyét, bezárhatják a Carolinum tyúkóljába. Dühös volt Mollerra. Látva, hogy a többiek már előrántották fegyverüket, és kezükben tartják tőrüket vagy a rövid kardot, csak Mollerus semmit, nem tudta csípős megjegyzés nélkül megállni.

- Mollerus csak parancsolgat, de verekedni rest.

Mollerus szó nélkül kivonta tőrét, de ott maradt hátul.

A pelyhes állú elsős lamentált, hogy ebből semmi jó nem származhat.

Basilides látva az elkerülhetetlent, levette fejéről a baccalaureusi barettet, és begyömöszölte zekéje ujjába. Alighanem óvatosságból tette ezt.

A szakállas elsős panaszos hangon újra közbeszólt, hogy ebből nem származik semmi jó, s hogy nincs fegyvere.

- Akkor kapj fel egy követ! - tanácsolta Mollerus.

- Ne kapj fel semmit! - szólt rá Basilides.

Ekkor kiabálás támadt, és elaludt a fény. Knobelius fojtott hangon kérdi az érkezőktől:

- Kik vagytok, qui estis?

- Kik vagytok ti? - hangzik válaszul.

- Carolines! - mondja Knobelius.

- Clementes! - így a válasz.

- Jezsuiták!

- Pikhartok, ketzer!

Ezek a szavak röpködtek, s oly súlyosan zuhantak le, akár a kövek.

- Ha jó fia vagy anyádnak - sziszegte Knobelius -, verekedj!

A jezsuita tanítványok hárman voltak, a Carolinum diákjai pedig heten, nem számítva a Malá Strana-i rektort és a tanítványát.

A jezsuita diákok egyike nem volt félős természetű: előrántotta kardját, és köpenyét a karjára tekerve, miként az olaszok teszik párbaj előtt, egyedül válaszolt, és a rövid szünetekben hallatszott, hogy csikorgatja és csattogtatja a fogát.

A másik kettő látva a velük szemben álló túlerőt, harc nélkül vonult vissza. Csak a levegőbe rajzolták fegyverükkel a kereszt jelét, egyikük, a félénkebb rövid kardjával és kezével is kereszteket rajzolt.

De egyik fél sem kezdett ordítani, alighanem attól tartottak, hogy a lármára odajönnének az éjjeliőrök vagy a darabontok, s akkor sem a jezsuita atyáknak, sem Kampanus magiszternek nem telne öröme tanítványaiban.

- Te kutya, ha jó fia vagy anyádnak, verekedj! - ismételte meg Knobelius egyet lépve előre, és fegyverét szegezte a Clementinum diákjára, aki folyvást hajtogatta:

- Ketzer, ketzer.

Két társa már majdnem eltűnt a sötétben.

- Igazi hősök, egyik olyan, mint a másik! - jelentette ki Bergerus, és feléjük suhintott a kardjával, hogy emlékeztetőül ütést mérjen rájuk.

- Üssétek-vágjátok őket, ahogy csak tudjátok! - vezényelt Mollerus hátulról.

A szakállas elsős, akinek semmi sem volt a kezében, jó hangosan kiabálta:

- Egy mákszemnyit sem félünk!

Ekkor Knobelius fegyvere összecsapott a jezsuita diák fegyverével. Knobelius ügyesen kivédte a vágást, és támadott. Ugyanakkor Bergerus kardlappal nagyot ütött a német hátára.

- Az Isten keze érintett meg most! - mondta Mollerus nevetve a diáknak, de az már nyargalt a társai után a sötétbe.

- Azt hiszem, felhasítottam a zekéjét, de nem hiszem, hogy megsebeztem volna, hiszen meg se pisszent, és úgy fut, mint a nyúl! - vélekedett Markos.

- Hagyjátok már abba az esztelenkedést, és gyertek, én már megyek! - javasolta Basilides, és visszatette fejére a baccalaureusi barettet.

Az egyik diák, Kochan, aki egy defenzor fia volt, őszintén úgy vélte, hogyha a jezsuita diáknak a kard elevenébe vágott volna is, úgy sem ártott volna neki, mert sok jezsuitát skapuláré véd, s nem fogja őket fegyver, afféle „fagyosszentek”, ahogy mi mondjuk.

Mire Mollerus:

- Ugyan, ezért maradt, és nem futott el, szép „fagyosszent”, mondhatom! Te Kochan, olyan buta vagy, mint ez a hordó víz, ezt pedig most feldönthetnénk!

Feldöntötték.

Közben Basilidesnek, az iskolai rektornak mindkét lábán térdig leöntötték a selyemharisnyáját. Basilides megsértődött, és kijelentette, hogy legközelebb már nem megy a diákokkal sehova. Ő szereti a vigalmat, külhonban tanult jogot, és tudja, hogy mulatnak ott az ifjak, de az, amit itt ma művelnek, már esztelenség, olyanok ma, mint a megvadult oroszlánok és tengeri medvék.

E szemrehányásokkal illetve ért át a társaság a hídon és a kapun a Lóvásár térre.

Itt közrefogták a baccalaureust, kérlelték, csillapították, tudomására hozva, mennyire megtisztelő a Károly Egyetem diákjai számára, ha a baccalaureusok részt vesznek éjszakai portyáikon, s amióta csak emlékeznek rá, a prágai iskolák tanítói mindig a diákokkal tartottak, s így lesz ez ezután is örökre.

A vékony lábú baccalaureus, akinek most a lába még vizes is volt, úgy-ahogy megengesztelődött, de a tanítványával együtt elvált tőlük, és elindult a Leégett utca mellett lévő kapu felé, hogy eljussanak a hídra és onnan haza.

A diákok ezután már sokkal csendesebben vonultak a havas Boldogasszony-templom mellett sorakozó boltok és boltocskák előtt. Vokounnak ugyan nagy kedve szottyant felforgatni a kalácssütők, állat-, kötény- és egyéb árusok kis asztalait, de a társaság már nem állt meg.

- Énekeljünk el egy motettát Sulevici Kaplíř úrnak, aki nagy hazafi és a cseh nyelv tisztelője, itt a háza! - javasolta Bergerus.

Elfogadták az ötletet. Hamarosan megegyeztek abban, mit énekelnek el, Knobelius csak arra kérte Bergerust, hogy hamis hangokkal ne rontsa éneküket.

Aztán emlékezetből rázendítettek.

A tenor szólamban magas éles hangjával Kukla rontotta az összhangot és a ritmust, olykor-olykor hamisan belevágott Bergerus basszushangja, de egészében véve nem sültek bele. A háromszólamú ének, amelyben a szólamok úgy kapcsolódtak egymásba, mint a templom boltívén szabályos csillagban a bordák, meghatóan zengett és szárnyalt az éj sötétjében a tágas Příkopon át a Moldváig. Több helyen kinyíltak az ablakok, és megjelent bennük egy-egy fedetlen vagy főkötős fej.

Az énekesek befejezvén az éneket, csendesen és komolyan vonultak a Příkopon, hogy ne zavarják meg a megható érzést, amely a gyönyörűséges és áhítatos motetta hallatán alighanem hatalmába kerítette az öreg Kaplířnak, a hazafinak és a cseh nyelv szerelmesének a szívét. De alig tettek harminc lépést a Mikuland utca irányába, hirtelen éktelen nevetésben törtek ki.

Kukla ugyanis váltig bizonygatta, és be is bizonyította, hogy az öreg Kaplíř úr nem lakik abban a házban, amelynek ablakai alatt énekeltek, hanem messze innen egy másik házban, csak az imént nem akarta elrontani a jó szándékukat, mert mi más az, ha nem jó szándék, énekkel tisztelni meg az özvegy Veronika Koňasovát, aki pénzes asszony, s jóllehet nem éppen fiatal, még szívesen férjhez menne, de nem kapván vőlegényt, bikáknak nevezi a fiatal férfiakat és teheneknek a leányokat.

- Teremtő Istenem - kiált fel elképedve Knobelius -, hát az ő feje jelent meg abban a nagy fehér főkötőben az ablakban?!

Erre még harsányabb nevetés tört ki, amelybe Knobelius azt kiáltotta:

- Ezért a meggondolatlan csínyért náspángoljátok el Kuklát, csépeljétek el, rakjátok meg, mártsátok meg a pocsolyában, hogy lecsillapodjék a dühünk...

Most már mindenki kikelt Kukla ellen, némelyek félig haragosan, mások félig tréfásan.

- Megtennétek, ti ezt megtennétek?! - kiáltott fel Kukla, és máris futásnak eredt.

- Ne fuss el! - kiabáltak a diákok, és üldözőbe vették. - Ne fuss el! Csak két pofont kapsz arra a pimasz képedre! No, ne szaladj! Ne rohanj el!

Kuklát azonban nem érték utol. Egy kis ideig vágtattak a göröngyös úton, a hányónál megriasztottak egy kóbor leányt. Tacitorius megcsúszott, beesett a szemétgödörbe, és ugyancsak nehezen kapaszkodott ki belőle.

E hiábavaló üldözés során kiváltak a társaságból azok, akik már haza szerettek volna menni.

A Reček-kollégium alumnusai végre bizonyos várakozás után összejöttek a kollégium kapuja előtt.

Mollerus azonban hiányzott.

Vártak tehát még egy kicsit.

Ezalatt Bergerus nem találván más szórakozást, rémes hangon énekelt Pulpitnak, a szűcsmesternek és jó szomszédnak meg a feleségének a kollégium mellett lévő ablaka alatt. Azt énekelte az esztelen, hogy az asszony törékeny fajta.

Mikor végre megjött Moller, a türelmetlen Knobelius egy marék homokot dobott a kollégium ablakába, és az alumnusok kisvártatva besurrantak a kapun.

III
A vizsga

Nagyon kora reggel volt még, midőn Mollerus felébredt álmából.

Voltaképpen nem magától ébredt fel természetes módon, hanem a kollégái ébresztették fel, akik ugyanazon tágas szobában háltak vele. Nem szóval, hangoskodással, lármával keltették fel, miként máskor szokták, mert ma szavakra, hangoskodásra, lármára nem futotta erejükből. Mindnyájan bágyadtak, kialvatlanok voltak, alig bírtak lábra állni, minden kihullott a kezükből. A langaléta Lajtorja feldöntött egy vizeskannát, Knobelius kétszer leejtette a padlóra nehéz csizmáját, s ez a zaj felébresztette Mollert.

Ámde e lusta víziló nem bírta rászánni magát, hogy felkeljen. Megdörzsölte apró barna szemét, megvakarta tömpe orrát, s az ágyban maradt, nyugodtan figyelte a diákok készülődését, amely előtte zajlott.

Csak midőn megcsípte egy kollégiumi bolha, amelyekből bőven volt a diákok kamrájában, mozdult meg egy kissé, hogy más legelőre terelje.

A diákok ide-oda ugráltak. Az elmúlt éjszakáról nem esett szó, sokáig egyikük sem szólalt meg. Kapkodva öltözködtek, fél kézzel mosakodtak, és egyetlen közös törülközővel törülköztek, amelyet egymás kezéből kaptak ki, s hasztalan kerestek rajta száraz helyet.

Csupán Měřínskýnek tartott minden valahogy sokáig. Még csak a nadrágját húzta magára, már a kezében tartott egy teleírt papírlapot, amelybe azalatt is bele-belepillantott.

- Ugyan már - szólalt meg az ágyban Mollerus -, ne gyötörd magad, Lajtorja! A szemed olyan, mint a duránci szilva, most már úgyis minden hiába! Dadogni fogsz a félelemtől, akár ma, akár egy év múlva mondod fel.

- Hát akkor? - kérdezte Knobelius, miután elkészült. - Hát akkor felvesszük a kollégiumi tógát, vagy nem vesszük?

- Inkább ne vegyétek fel azt a nevetséges papi szoknyát. A múltkoriban tanácskoztak a magiszterek az egyetemen, ne hagyják-e el ezt az öltözéket, ha már egyszer megreformálják az akadémiát. Ne vegyétek hát fel, én biz nem húzom magamra!

Nem volt már azonban idejük a hosszabb tanácskozásra.

- Měřínskýnek fel kell vennie, mert ő köszönti nevünkben a professzori kart! - mondta egyikük.

A hosszú Lajtorja azonban már húzta is magára a tógát. A bő papi öltözet egyszeriben eltüntette véznaságát, de mivel nem ilyen hosszú gólyára varrták, kilátszott a diák vékony, sovány lába, amelyen hatalmas saru éktelenkedett. Ami azt illeti, nem nyújtott méltóságteljes látványt.

Mollerus meg is szólalt az ágyról:

- Most pedig menj már, úgyis pukkadozni fognak rajtad!

- Ugass csak, legalább végre kimászol a vackodból, úgyis későn érkezel meg a Carolinumba, és Kampanus magiszter megrovásban részesít! - mondta bosszúsan a sértődött Měřínský, és távozott.

A többiek siettek utána.

Knobelius a szoba sarkában gyorsan kiszórta a pénzt a tenyerére, és gondosan megszámlálta.

- Mennyi pénzed van? - kérdezte Mollerus mintegy mellékesen.

Knobelius egy szót sem szólt.

Még gyorsabban visszaszórta a garasait az erszényébe, felkapta a tógáját, és elment.

Moller gúnyos megvetéssel utánaszólt:

- Ezzel a papi tógával akar Markos a megcsontosodott professzorok kegyeibe férkőzni, ez a gyengesége jobban bosszant, mint az, hogy nem adott nekem kölcsön pár garast.

Így beszélt magában Mollerus az üres szobában. De már nem feküdt, pocakos bűnös testét csodálatosan gyorsan öltöztette. Máris a lábán volt a lyukas posztóharisnya, a plundnadrág, amelyet bogos madzaggal kötött meg, s már rajta volt a zeke is, tovább tartott, amíg a kollégái holmija között megtalálta a gallért. Mellesleg a nyaka tisztább volt a gallér gyűrött vásznánál és csipkéjénél.

Végül a kabátjára felvette a nyári tógát, nélküle nem mert bemenni a Carolinumba, hogy azok a korcs professzorok azt ne mondják rá, hogy piperkőc.

Ekkor a diákok hálókamrájába bejött egy idősebb, hajlott hátú asszony, a Reček-kollégium szakácsnője.

Egy köteg füstölgő, parázsló borókagallyat hozott, hogy az illatos füsttel elűzze a diákok után maradt rossz szagot. Egyelőre azonban csupán Mollert füstölte ki.

Moller az emeletről lesietett az alsó terembe, ahol a diákok étkeztek. A szemfüles fiatalember mindjárt észrevette, hogy kollégái ma hozzá se nyúltak az énekeskönyvekhez, sem máshoz, sietve, ima nélkül kapták be az ételt.

A diákok már elmentek.

Moller csak úgy állva bekapott pár kanál sörlevest, amely a tálban maradt, kihalászott belőle néhány darabka pirítós kenyeret, s már ment is kifelé. Az ajtóban még azt mondta a szakácsnőnek, aki éppen visszahozta az elszenesedett borókát, hogy a leves ízetlen lélötty, moslék, olyan, mint a szilvalé, csak arra jó, hogy hasmenést okozzon, s neki semmi szüksége rá a vizsgán.

- Hát ami azt illeti - vágott vissza az öregasszony -, a vizsgákon a diákjaink, különösen az olyan jó diákok, mint Moller úr, hasmenést kapnak lélötty nélkül is!

Mollerus már nem hallotta az epés szavakat. Szélesen, de valamivel gyorsabban, mint máskor, kilépett a Reček-kollégiumból a legközelebbi zegzugos utcára. Figyelemre se méltatta a Moldvától idáig húzódó kis házak sorát, ma nem látta Krocín házának megdőlt homlokzatát, észre sem vette a bűzös házközöket, sem a sötét lépcsőházakat és nyirkos udvarokat. Éppen csak itt-ott vetett egy-egy pillantást a reggeli munkájukat végző kócos asszonyokra, fiatalokra és öregekre, egy szolga majdnem nekiment egy szemetes talicskával, majd egy vad tekintetű csúf asszonyt kellett kikerülnie, mert mint egy eszelős rohant egy lapát kölcsönkért parázzsal, hogy tüzet rakjon vele az otthonában.

Mollerus elhaladt a temető mellett, amely mögött a Betlehem-kápolna nézett a kis térre, alacsony volt, ütött-kopott, elöl három pillér támasztotta meg. Látta a falakat, amelyekről lemállott a vakolat, észrevette, hogy a csúcsíves ablakokról letöredeztek a kövek, és felötlött benne, hogy ez a kápolna nem válik becsületére sem a hit defenzorainak, sem a cseh rendeknek. Kár, hogy ez nem jutott eszébe, amikor Theodor Sixt úrral vitázott, hiszen a tanult posztókereskedő szintén egyike a defenzoroknak, s ezt a szemébe vághatta volna.

Mikor elért a Sladký-serfőzdéhez, már merőben más járt az eszében.

- Most már minden hiába - mondta magában vigasztalásképpen -, amit tudok, azt tudom, akár szerencsém lesz, akár nem, biztosan nem betegszem bele.

Aztán bevallotta önmagának, hogy bizony nem tud túl sokat, de hát mindent igazán nem tudhat. Arra számított, hogy a kollégák majd segítenek, de hogy sikerül majd az írásbeli retorika? Az ördög számíthat Elisbet kisasszonyra, egy nőszemélyre...

Gondolatait megzavarták a Műsteknál összecsődült emberek meg a lármázó fiúk, akik vidáman kísérték a hepehupás kövezeten éktelenül zörgő kordét. A községi szolga vitte a piacon elkobzott rossz, megromlott árut, a megsárgult heringet. A Moldvához igyekezett vele, hogy az ősrégi törvény szerint a vízbe vesse.

A vidám csődület egy kissé feltartotta a diákot. Szaporábban szedte hát a lábát, s elhagyván a Szent Gál-iskolát és közkonyhát, ahonnan az orrát pacalleves illata csapta meg, megpillantotta útjának célját, a nagy hírnevű Károly Egyetemet. Látta az épület sarkain emelkedő három kis tornyot, az egyik ferde volt, megpillantotta a nagy tetőablakot, olyan volt, mint egy nagy cethal kitátott szája, mely annak idején elnyelte Jónást, és a tavaszi vizsgákon őt is elnyelte, tekintete e dicső kollégium szürke falaira és tetőjére tévedt, amelyet vörös és kék cseréppel foltoztak meg, hasonló lévén ama koldus köpenyéhez, aki a Carolinummal szemben a Szent Gál-templom fala mellett üldögélt egy kétkerekű kordén, és alamizsnát kéregetett.

Mollerus sietségében meglátott néhány kitört ablakot, amelyek türelmesen várták, mikor foglaltat beléjük a Carolinum gondnoka vagy a defenzor urak kerek üvegtáblákat.

A kollégium árkádja alatt a patikárius éppen kinyitotta boltját. A könyvkereskedő is kitárta az ablaktáblákat, a kollégium csurgója mellett pedig a fazekasné rakta ki fazekait meg korsóit, és zsémbesen morgott valamit a patikáriusnak.

Mollerus megállt a piszkos, poros kapuban, melynek eredeti színét emberi szem aligha ismerte volna fel.

Éppen akkor állt oda, amikor Bohuslav Jičínský, a pedellus levette a baccalaureatusi vizsgákra szóló meghívót.

Mollerus már látta ezt a meghívót. Három hétig függött a kapun, ami meg is látszott a poros papíron. Jičínský nagyon óvatosan leszedte a beporosodott dékáni meghívót, hogy be ne maszatolja fekete pedellusi talárját.

Moller ismerte ezt a meghívót, és azalatt a három hét alatt gúnyos szavakkal ócsárolta. Előbb nevetségesnek találta a baccalaureus szót, a bacca laurea - a tudás babérjától eredeztetik, aztán kinevette azt a kijelentést, hogy a professzorok nem hívják a diákokat a tanulás édes jutalmának átadásához csak azért, hogy pénzt zsebeljenek be tőlük, miként azt a buta nép állítja, hiszen a vizsgadíjak régóta alacsonyak, jóllehet ez időben minden dolgoknak az ára végtelenségig emelkedett.

Nevetségesnek találta azt a figyelmeztetést is, hogy a diákok szorgalmasan ismételjék át a tananyagot, nehogy aztán a vizsgákon a professzorok kegyelmére szoruljanak, amely tudatlanságuk utolsó mentsvára.

Éppen a lustaságról és tudatlanságról szóló szavakat pillantotta meg Mollerus még egyszer s utoljára, amikor a pedellus levette a meghívót.

Most azonban nem tartotta nevetségesnek.

Megkérdezte a pedellust, együtt van-e már a kar.

- Tudjuk, tudjuk, nincs, nincs! - felelte szapora nyelvvel Jičínský, aki vékony volt, mint a cérnaszál, s oly eleven, mint a higany. Az arcaráncos volt ugyan, de nem öreg. Keskeny és hosszú, hegyes szakálla, amely valóban hasonlított a kecskééhez, még jobban megnyújtotta e férfiút.

- Mondhatom, szép kis rend! - hangzottak tüstént Mollerus bíráló szavai. - Tizenhat órára hívtak meg bennünket, s a professores urak még a suton ülnek, mit csinálsz, te pedellusi cérnaszál, a lábad úgy szeded, mint a nyúl. Már rég nem láttalak, állítólag megnősültél! Az asszony is olyan cérnaszál, mint te? Szép cimbora vagy, mondhatom! Meg sem hívtál a lakodalomba!

Ekkor egy kék köténves, rőt hajú szolga lépett ki a kollégium kapuján, kezében Treytlar szatócs cégtáblájával.

Mollerba mintha villám csapott volna.

- Mit keres itt ez a szolga? - kérdezte Jičínskýt, s mindjárt a szolgához fordult: - Mit akarsz ezzel?

- Hát a diák urak megüzenték nekünk, hogy éjszaka egy lókötő pernahajder behajította hozzájuk a cégtáblánkat, ők pedig megőrizték és megóvták, mint derék szomszédokhoz illik, a gazdám elküldött hát érte.

- Tudjuk, tudjuk - szólalt meg vékony hangján a pedellus -, fölöttébb furcsa dolog!

Mollerus már ügyet se vetett rá, sietett tovább. Ha a kollégák üzentek a kalmárnak, alighanem valamilyen „fortélyt” eszeltek ki, persze ő, Mollerus inkább a kapu mögött hagyta volna a táblát.

Így elmélkedve átment Mollerus a szemetes kapualjon, az udvaron találkozott a kollégiumi szakácsnő szolgálójával. A lány egy dézsa vizet cipelt a professzorok konyhájába. Takaros fehércseléd volt. Ma azonban Mollerusnak nem volt kedve megcsipkedni a leányt a lépcsőn.

Fülét egyszerre lárma és beszélgetés zaja ütötte meg, amely felkeltette érdeklődését.

A folyosón a nyári és téli auditórium előtt több mint harminc diák várakozott. Több mint harminc arc, és mindegyik más. Néhányan suttogva beszélgettek, mások túlságosan hangoskodtak.

Iskolai sukcentorok voltak ezek, „kollégák”, vagyis segédtanítók, akik a prágai iskolákból és az ország minden tájáról kerültek ide. Némelyek még szinte sihederek voltak, mások már meglett fiatalemberek, feketék és szőkék, rövidre nyírottak meg hosszú hajúak. Egyesek olyan ruhába öltöztek, akárcsak a piperkőc városi úrfiak, csak a tőrüket és kis kardjukat hagyták ma otthon vagy a fogadóban, mások meg elnyűtt ruhában, porlepte, ütött-kopott, kitaposott cipőben álltak itt.

Közben néhol meg-meglibbent a prágai kollégiumi diákok fekete tógája.

Ekkor a csoportban állók egyike megjegyezte:

- Szűkmarkú leszek, kevés a pénzem!

- Én éppúgy adósságba vertem magam a vizsgák miatt, a paptól kértem kölcsön!

Máshol az ellátást és a gondnokot szidták:

- Az emberek nálunk akár a barmok, olyan ételt hoznak nekünk az iskolába, mint a moslék!

- S ha tudnátok, milyen oduban lakunk Pardubicében!

Ilyen s efféle szavak röpködtek.

Az erkélyfolyosó végén a sarokban, a deszka alatt, amelyen Bachaciusnak, az előbbi rektornak volt a galambdúca, Mollerus már hozzászegődött egy kövér, egészséges diákhoz, és megpróbálta rávenni, hogy adjon neki kölcsön néhány garast, ami hiányzik neki az előírt vizsgadíjhoz.

A diák őszintén bevallotta, hogy neki és Adamnak maga Kampanus magiszter adott kölcsön hatvan garast azzal, hogy majd visszaadja, ha jobb kondícióhoz jutnak, ezért nem herdálhatják el a hatvan garast.

Moller gúnyosan elhúzta a száját, de aztán ismét - legalábbis úgy látszott - visszatért a kedve, mert az éppen mellettük elhaladó Jičínskýt, a vékonydongájú pedellust vidáman megszólította, s megkérdezte, ő volt-e az, aki Bachacius rektor úr halála után összefogdosta a galambokat, és jó egészségben elfogyasztotta, hálával adózva így a magiszter emlékének, az akadémia nagyobb tiszteletére és dicsőségére.

Jičínský dühbe gurult. Vadul toporzékolni kezdett, és hosszú kezével izgatottan hadonászott.

- Tudjuk, tudjuk - kiáltotta magas, nyivákoló hangon -, hagyd csak a csipkelődést, hagyd a tréfát! Még szükséged lesz rá, tudjuk, én is voltam studiosus, és magam is a Szent Miklós-iskolában tanítottam, többet tudok sokaknál közületek is, tudjuk, tudjuk...

Közben körülvették őt a jókedvű cimborák, és remekül mulattak a kigúnyolt pedelluson.

Ekkor a lépcsőtől jelezték, hogy csillapodjanak. A Kolíneci Skála professzor érkezett meg. A mintegy ötvenéves, csoszogó járású, szinte holtsápadt arcú férfin lila talár volt, fején piros magiszteri barettet viselt.

A diákok tisztelettel levették előtte a kalapjukat meg mindenféle formájú és színű sapkájukat.

Skála tekintetét a földre szegezve csoszogott keresztül az ifjak csoportjain, s kalapját meg sem mozdította.

Mikor belépett a téli auditóriumba, ahol a vizsga előtti tanácskozásra kerül sor, Mollerus meglehetősen hangosan így szólt társaihoz:

- Ez úgy néz, mintha ecetes bort ivott volna, lám, egy túlságosan okos úr, aki mindenből hasznot akar húzni, ecetes bort iszik!

A diákok ismét szétváltak. Troilus magiszter érkezett, egy daliás, fekete szakállú férfi, akiről Mollerus megjegyezte, hogy úgy megy, mint egy kitömött szalmabábu.

Abban a percben kinyílt a téli auditórium ajtaja, és Nudožerský dékán latinul felszólította a jelölteket, hogy lépjenek be, és mutatkozzanak be a dékánnak és a karnak.

Az ifjak beléptek a terembe. Egyesek befurakodtak a padokba, mások megálltak mellettük.

Vavřinec Nudožerský dékán, az apró termetű, tar koponyájú, fürge emberke szólt most a diákokhoz. Szívélyesen fogadta őket, hogy ilyen nagy számban óhajtják megszerezni a prima laureát, nemtetszését fejezte ki azonban afölött, hogy régi szokás szerint a baccalaureatusi vizsgákra való felkészülés ideje rövid, alig egy év, s vannak, akik még fél évet sem töltenek az akadémián, máris baccalaureusok akarnak lenni, és semmit sem tudnak, ez rossz szokás, amelynek véget kell vetni. A professzor urak és a cseh rendekbe választott nagy tekintélyű defenzor urak állítólag készülnek megreformálni a hírneves akadémiát, s akkor száműzik az ilyen és más rossz szokásokat. Azzal fejezte be, hogy valamennyiüket szívből fogadja.

A katedráról megszólalt Skála professzor, és remegő éles hangon kijelentette, hogy több jelöltet várt, s állítólag a fülébe jutott, hogy Kutná Horából nem jött el egy sukcentor sem.

- Itt van Vokál? Mi? Itt van?

- Nincs itt! - hangzott hátulról az erélyes válasz.

- És miért nincs itt?

- Nincs miből Prágában megélnie!

Ez a párbeszéd, amely elárulta Skála kapzsiságát, bosszantotta Nudožerskýt, aki így szólt:

- Kérhette volna, hogy engedjék el neki a vizsgadíjat.

És máris intett Měřínskýnek, aki olyan sápadt lett, mint a fal.

Skála gúnyosan elmosolyodott, és tekintetét a piszkos ablakra szegezte.

Měřínský kilépett a diákok elé, és rövid kollégiumi tógáját húzogatva, mondta a szokásos latin beszédet, hogy a jelenlévők valamennyien készek alávetni magukat tudós professzoraik cenzúrájának, és azzal a kéréssel fordulnak hozzájuk, hogy kegyeskedjenek őket a vizsgákra bocsátani.

A beszéd alatt belépett Kampanus rektor.

Magas férfi volt, termetéből férfias erő sugárzott, arca oly nyugodt és férfiasan szép volt, úgy tetszett, a harag, fájdalom, szenvedély kifejezésének nincs helye ezen az arcon. Ebben a negyven évet valamivel meghaladó férfiban rendkívüli összhangban volt jelen a méltóság és a nyájasság.

Kék szemét már az ajtóból a diákseregre szegezte, s levéve barettjét, néma üdvözlésként integetett vele. Aztán megállt a hosszú Lajtorja háta mögött, talán azért, hogy ne zavarja a beszédét, és simogatni kezdte hosszú kecskeszakállát, amelyben már megcsillant néhány ezüstszál.

A diák beszéde után a jelöltek a professzorokkal együtt letérdeltek a földre.

Csupán Skála maradt ülve a széken, egy kissé előrehajolva, Mollerus meg leguggolt.

- Veni sancte Spiritus - hangzott fel a hatalmas korál, s az ifjak érces csengésű hangja, magasztos éneke betöltötte az ősi termet, és kitörve onnan, messzire elhallatszott, aztán a hangok csodálatosan összefonódtak, úgyhogy az ifjaknak a Szentlélekhez intézett fohásza gyönyörű akkorddal fejeződött be.

Az ima után a jelölteket kiküldték, hogy a kar eldöntse, a statútum szerint kit bocsásson vizsgákra, és kit zárjon ki.

Mielőtt eltávoztak, mindegyikük átadott a pedellusnak egy skriptumot, jegyzékét ama előadásoknak, amelyeket hallgatott, és disputáknak, amelyeken részt vett.

A teremben hat professzor maradt. A legfiatalabb közülük, akit Vratislavský magiszternek neveztek, a pedellussal együtt egy hosszú asztalt húzott el a faltól, hogy a magiszterek leülhessenek tanácskozni.

Ezután leültek, egy ideig nézegették a diákok által leadott skriptumokat. A német óra nyugodtan ütötte az időt a fejük fölött, míg a sarokban álló keskeny, ütött-kopott almáriumban lévő kis ócseh horológium néma volt, összetört. Halott fekete mutatója huszonnégy órát mutatott.

A pedellus egymás után olvasta a neveket, a dolog gyorsan ment, csupán az öreg Skála szöszmötölésével, végtelenségig ismételt ellenvetéseivel és fecsegésével akadályozta a tanácskozás menetét, különösen sokáig ellenállt, valahányszor a dékán vagy a rektor bejelentette, hogy ennek vagy amannak a diáknak nincs pénze megfizetni a vizsgadíjat.

Ilyenkor holtsápadt arca kiszínesedett, a szeme élénken felcsillant, senkinek sem akart veniam adni, vagyis elengedni a vizsgadíjat, ám Kampanus és Nudožerský, akik a többi professzort is meggyőzték, mindig leszavazták őt, s eltartott bizonyos ideig, amíg szőrös kezével megszűnt verni az asztalt. Persze nyomban újrakezdte a dobolást, valahányszor meghallotta egy újabb kérelmező nevét, mert fölöttébb sokan folyamodtak veniáért.

A kérelmezők között voltak nevezetesen mindazon alumnusok, akik tegnap éjszaka vidáman randalíroztak Prága utcáin.

Mollerus ügyében tanácskoztak a leghosszabban.

Mindenfelől panaszok érkeztek rá.

A dékán az első szó jogán kijelentette Mollerusról, hogy rossz útra vezeti társait, s hogy egy rühös bárány az egész nyájat megfertőzi. Ő ennek ellenére nem ellenzi, hogy elengedjék neki a vizsgadíjat.

Kampanus a második szó jogán így szólt:

- Nem feddhetetlen, vannak hibái, az bizonyos. Tavaly a famulusom volt, de lustasága és szabadszájúsága miatt el kellett bocsátanom, pedig sajnáltam. Egy gazdasági cseléd fia, aki kiskorától nyomorban élt, tavasszal visszavetettük a vizsgán, tehát eléggé megbüntettük. Egyébként éles elméjű, persze sohasem dolgozott, minden feladatot mások végeztek el helyette. Mielőtt hozzám jött volna, bizonyos ideig kisegítő volt a slaneci iskolában. Minden kollégáját és az egész iskolát csúnyán ócsárolta, de ő maga semmit sem tett az ottani állapotok megjavítása érdekében, olyan a természete, hogy éles nyelvét másokon köszörüli, de maga semmit sem csinál, flegmatikus természetű, bocsáss meg, magiszter, kedves barátom - fordult Nudožerskýhez -, szlovák, mint te, mégis egészen más fából faragták, mint téged. Te olyan vagy, mint a higany, ő pedig, mint egy érctömb, és nem a legtisztább érc. Nehezemre esik tovább védelmeznem őt, de ezúttal még kérlek benneteket, kegyelmezzetek meg neki, hadd kapjon veniát, mivel nem ostoba, s ha magába száll, a tudós társaságnak másoknál nagyobb javára válhat.

Kor szerint most Skála kapott szót, hogy kifejtse véleményét.

Az öreg professzor aszott szőrös kezével végigsimított ritkás ősz haján, és ezt mondta:

- Én nem érzem magam kötelesnek, hogy ilyen ifjaknak elengedjem a vizsgadíjat.

Jobbját máris az asztalra tette, felkészülve, hogy tiltakozzon.

A szavazattal bíró többi professzor nem nyilvánított ellenvéleményt, de nem is védte meg. Ezzel bizonyították, hogy Mollerről nem hallottak semmilyen erényes dolgot, állítólag szegénységre panaszkodik, mondták, veniát kér, s közben kártyázik. Végül kijelentették, hogy az idősebb magiszterekkel szavaznak.

Vratislavský magiszter, a legfiatalabb professzor szerény mosollyal hozzáfűzte, hogy ő is úgy ismeri Mollerust, mint aki nem nagyon szorgalmas, de talán azért kártyázik, hogy valamicske pénzt nyerjen. Ő tehát a többséggel együtt szavaz.

Kampanus rektor újfent szóra emelkedvén, a következő magyarázatot fűzte az előbbiekhez: Ha az imént elmarasztalta a lusta Mollerust hideg, flegmatikus természete miatt, most meg kell mondania, mennyire meghatotta őt ez a flegmatikus ember.

- Csekély tudása miatt tavaly elutasítottuk a vizsgáról, ő pedig nyugodtan, szó nélkül elviselte ezt a szégyent, amely az akadémiánkon évek hosszú során ritkán fordul elő, más, egy hevesebb természetű diák kellemetlenségeket okozott volna, könyörgéssel, kiabálással, sírással rábírt volna bennünket, hogy átengedjük a vizsgán, Mollerus megható méltósággal és Isten s a mi akaratunkba való megnyugvással viselte el a megérdemelt csapást, több szlovák esetében tapasztaltam ezt a türelmet, s ez meghat engem. Mollerus nevében kérem, adjunk neki veniát, ha pedig nem kapja meg, magam fizetem meg érte a hatvan garast!

Skála dobolt az asztalon, és csúnyán lebiggyesztette az ajkát.

Ezután kézfelemeléssel szavaztak, Mollerus felmentést kapott a vizsgadíj fizetése alól, de a mellékes illetéket meg kell fizetnie, mint mindenki másnak.

A többi diák esetében gyorsan meghozták a döntést.

A jelöltek visszatértek a terembe.

Nyomukban a pedellus két carolinumi famulussal, karjukon viseltes kék posztógallérokat hoztak, amelyeket szétraktak a padokon.

A dékán egymás után kérdezte meg a jelölteket, törvényes származásúak-e.

Mollerus, mikor sor került rá, így felelt:

- Legalábbis azt hiszem.

A jelenlévők összesúgtak. Egyeseknek tetszett ez a bizonytalan válasz, kétértelműséget hallottak benne, mások pimasznak találták.

Skála nyújtogatta eres nyakát, jó, hogy meg nem szakadt. Kampanus maga elé nézett, a legfiatalabbik professzor kuncogott.

A dékán bosszúsan legyintett. Ám semmi több nem történt.

Mikor aztán egymás után valamennyien kezet fogtak a dékánnal, s megígérték neki és a karnak, hogy mindenütt és mindenben meg akarják tartani a statútumot, a dékán kijelentette, hogy mindenkit vizsgára bocsát.

- Nemes céllal és jó szándékkal jöttetek ide - mondta komoly arccal -, akkor tehát Isten segedelmével igyekezzetek helytállni, őrizzétek meg a nyugalmat, komolyságot és becsületet, csak jókkal érintkezzetek, tisztesen öltözködjetek, öltsétek fel az epomidát annak jeléül, hogy beiratkoztatok a baccalaureatusi vizsgákra, hogy evvel másokat is Minerva gyümölcsének megszerzésére serkentsetek, tartsátok meg a vizsgák titkosságát, ne nevessetek társaitok feleletein, ne gúnyoljátok a tudós professzor urak argumentációit, ha ilyesmi előfordulna, nem nézhetnénk el nyugodtan. Aki nem jelenik meg a meghatározott időben a vizsgán, két garas poenát fizet. Ez ősi szokás, s ehhez tartjuk magunkat, mert bölcs. Vegyétek fel tehát az epomidát, és menjetek el stubam facultatis!

A diákok pillanatok alatt szétkapkodták a furcsa kis kék posztógallérokat, s a vállukra borították. Nem tették ezt persze nesztelenül. Akinek gomb vagy zsinór hiányzott róla, meglehetősen nagy lármát csapott, és ráripakodott a pedellusra.

A pedellus egy kis asztal mellett állván az ajtóban, figyelembe se vette a neheztelő megjegyzéseket, hanem felszólította a jelölteket, hogy az ősrégi szokás szerint mindenki tegyen a ládikába némi ajándékot a professzor uraknak.

- Tudjuk, tudjuk, munusculum! - kiáltott fel minden pillanatban vékony hangon, rámutatva a ládikára.

A jelöltek kilépve a teremből, néhány garast dobtak a ládikába, egyik többet, másik kevesebbet, volt, aki semmit. Mollerus, aki a baccalaureatusi epomidában - eltekintve a kecskeszakállától - úgy festett, akár egy kanonok, az ajándék helyett ezt mondta Jičínskýnek:

- Te cérnaszál, úgy állsz itt az ajtóban, mint ama küklopsz, aki a barlangból kibocsátva a juhokat, a gyapjúkat megtapogatta. Rajtam most nem tapogatsz ki semmit, én úgy átcsúszok, mint Odüsszeusz az előtt a küklopsz előtt.

S már futott is a társai után a kar termébe.

E szavainál Jičínský pedellus, arcán tehetetlen kétségbeeséssel, szótlanul pillantott a professzorokra.

A professzorok azonban se nem láttak, se nem hallottak. Összedugták a fejüket, és figyelmesen hallgatták Kampanus döntését, hogy rajta és a dékánon kívül melyik két professzor fog vizsgáztatni. Kampanus megnevezte Skálát és Vratislavskýt, s a professzorok szinte abban a pillanatban a rektor kezére tették kezüket, szó nélkül ígéretet tevén, hogy a jelölteket igazságosan vizsgálják meg.

A kar nagytermében ismét térdre borultak az egybegyűltek, és felhangzott a hatalmas korál:

- Veni sancte Spiritus...

Miután a diákokat csoportokba osztották, Mollerus Měřínskýhez került, amiben a sors kedvező jelét látta.

Megkönnyebbülten fellélegzett.

Az ortográfiavizsgán hamar túlestek. Egyik csoport a másik után ült le az asztalhoz, s egy kis idő múlva már távozott is. Egy kicsit tovább tartott a hittanvizsga. A magiszterek kérdéseket tettek fel a két szín alatt áldozó felekezetekre vonatkozó cseh konfesszió egyes részeiből. Itt Mollerus túltett mindenkin. Kampanus odasúgta Nudožerskýnek, hogy ez az ember alighanem sokáig lehetett Morvaországban a cseh testvérek között.

- Hallod, azt mondja, hogy a hit Isten ajándéka, akárcsak a cseh testvérek.

- Adjon isten! - hangzott az ajtóból, amelyen belépett egy tagbaszakadt, kövér férfi.

Jičínský pedellus két lépéssel az ajtónál termett, és a kövér férfit kitessékelte a kar teréből a folyosóra, ahol egy kis ideig tárgyalt vele. A pedellus vékony „tudjuk, tudjuk”-ja behallatszott egészen a vizsgáztatóasztalhoz. Látszott, hogy a kövér férfi nem szándékozik egykönnyen távozni az akadémiáról, végül már jó hangosan kiabált, hogy beszélnie kell a rektor úrral, ha csak egy-két szót is.

Kampanus otthagyva a vizsgáztatást, kiment.

A bűnösök első pillantásra felismerték a tímár tagbaszakadt, kövér alakját, Böjtös Káposzta tanácsos urat, akit tegnap kivittek a kocsmából. Vokoun, Měřínský, főként Knobelius, de a többiek is valamennyien megdermedtek.

Csak Mollerus nem.

Měřínský hosszú testével a falnak dőlt, és halkan feljajdult:

- Ostobaságot műveltetek! Ez lesz a vesztem!

Homlokát kiverte a veríték, s a szeme mégjobban kidülledt, mint máskor.

- Ne karattyolj, te karattyoló - szólt rá Moller halkan, de parancsolóan -, ne karattyolj, és húzd be a szemed egy kicsit, mert úgy kidülleszted, mint a rák, s ha az a féreg betolakszik ide, kimeredt szemedről tüstént megismer!

Az égimeszelő Lajtorja még egyszer feljajdult.

- A ménkű csapjon gyáva szívedbe! - sziszegte Mollerus, és hátat fordított neki.

Knobelius megigazgatta a tógáját, lélekben hálát adott a Gondviselésnek, hogy azt sugallta neki, ma öltse fel a tógát, jóllehet nem szívesen tette. Őszinte szívvel köszönetet mondott, mert ebben a papi gúnyában Böjtös Káposzta, akinek még ráadásul vadhús van a szemében, aligha ismerheti fel, egyébként ki tudja, behívja-e őt Kampanus a terembe, hiszen vizsgák vannak!

Másoknak megbénult a nyelvük, Koptiades, akinek ez ideig haja simán hátra volt fésülve, izgatottságában most néhányszor beletúrt.

Alighogy Mollerus kiadta a parancsot, hogy oszoljanak szét, és vegyüljenek el a többi csoportban, szomorú, komor arccal belépett Kampanus.

Leült, és intett, hogy folytassák a vizsgáztatást.

A vizsga során a szeme időnként meg-megállapodott egyes diákok arcán, akik ismertek voltak könnyű erkölcsükről. A rektor tekintete legáthatóbban Mollerusra szegeződött, de ez a pocakos bakula jéghideg flegmájával visszaverte volna, vagy nyugodtan még áthatóbban nézett volna vissza, mint Kampanus.

Mikor véget ért az utolsó csoport vizsgáztatása, a dékán bejelentette, hogy a következő vizsga másnap tizennyolc órakor kezdődik.

Kampanus rektor nyomban ezután felszólította a prágai jelölteket, nevezetesen a Reček- és a Hedvig-kollégiumban lakó alumnusokat meg a professzor urak famulusait, hogy maradjanak a teremben, a többiek elmehetnek Isten nevében, és készülhetnek a holnapi vizsgákra.

A vidéki segédtanítók távozása után a rektor összetette kezét, és keserűen mondta:

- Mindig a lelketekre kötjük, hogy inkább példát mutassatok az embereknek, mintsem megbotránkoztassátok őket, ám tegnap éjszaka egyesek közületek botrányos dolgokat műveltek. Egy éjjeli ivászaton, ami már önmagában is tiltott, súlyosan megsértettetek egy polgárt. Még a vak is láthatja kegyelmeteken, hogy gyanúsak!

Közben szemét Knobeliusba fúrta, azt hívén, hogy őt könnyebben rajtacsípi, mint a nyugalmából kizökkenthetetlen Mollerust.

Knobelius pimaszul így szólt:

- Nem tudok semmilyen gyanús dologról. Nagy méltóságú magnificus uram rám néz, de én nem tudok semmit, engem és a társaimat is sérti, hogy valaki méltóságod elé merészel járulni valótlan hírrel, és bennünket ok nélkül megrágalmaz.

A diákok többsége bólogatott.

- Egy részeges fráter árulkodott, szép kis polgár, mondhatom! - mordult fel Mollerus.

Kampanus ezt meghallotta, s ugyanígy vélekedett a panaszt tévő polgárról, de az akadémiai fegyelemnek eleget kívánt tenni.

Kampanus tehát úgy tett, mintha Mollerust nem hallotta volna:

- Először, másodszor s harmadszor is figyelmeztetem kegyelmeteket, akik ezt a dolgot elkövették, vallják be tettüket!

S a rektor kezével megérintette Koptiadest.

A diák ismét beletúrt a hajába, és kétségbeesett pimaszsággal felelt:

- Isten színe előtt mondom, nem tudom, ki mit követett el, mi otthon voltunk!

- Ugyan - szólt közbe kérdezetlenül Mollerus -, mi is otthon voltunk. Isten büntessen meg, ha nem úgy volt!

- Azt akarom, hogy sem rajtatok, sem az akadémiánkon csorba ne essék - mondta Kampanus elgondolkodva mintegy önmagának.

Ebbe belekapaszkodott Mollerus, azt gondolván, hogy az árulkodó már rég eltávozott a Carolinumból, Kampanus pedig csak úgy családiasan akarja elintézni az ügyet.

Ezért bátran kivágta:

- Mondja ezt az az árulkodó szemtől szembe.

Kampanus erre nyugodtan ezt mondta:

- Ha akarjátok, a szemetekbe mondja!

S már ment is ki.

Mollerus keze megrándult, orrlyuka kitágult, s ezt súgta a szomszédjának:

- A ménkű csapjon bele, azt hittem, hogy a rektor csak úgy tapogatózik, ő meg, a mindenit a bestének...

- A szemükbe mondom azoknak a kollégistáknak - mondta megenyhült hangon a polgár, mikor megállt az ajtóban, s a rektor oldalán a vizsgáztató asztalhoz ment. Folyvást beszélt, háromszor egymás után elismételte, hogy vasárnapról hétfőre virradó éjszakán a diákok kárt tettek az egészségében és ruházatában is, hajtogatta.

- Méltóztassék megtekinteni, méltóságod, ruházatomban is, a feleségem azt mondta, hogy ezt nem lehet megvarrni, méltóztassék megtekinteni!

S már meg is fordult, és félrehúzva a zekéjét, megmutatta a magiszternek buggyos bársony nadrágját, amely azon a helyen szakadt fel, ahol az ember ülni szokott, épp középen!

A diákokból egyszerre tört ki a nevetés, s oly harsányan, mintha egyszerre több puska dördült volna el.

Kampanus sem tudta elfojtani mosolyát.

- Kárt tettek az egészségemben és a ruházatomban is! - mondta a kövér férfi, betakarva fenekét, és kiegyenesedett. - Kivittek, aztán leejtettek, megfogták a lábamat, és húztak, úgy vonszoltak, mintha szánkót húztak volna.

Másodszor is felhangzott a harsány nevetés.

Kampanus homlokát ráncolva, nagyon szigorúan nézett az ifjakra, úgy, hogy ajkukra fagyasztotta a nevetést.

- Ide nézzen, szomszéd uram. Az itt jelenlévő studiosusok közül felismerne bárkit is, akinek fejére olvasná vétkét. Csupán arra kérem, nehogy tévedésből valakinek ártson.

Böjtös Káposzta, akinek a vadhústól még vörösebb volt a szeme, mint tegnap, közelebb lépett a diákokhoz, majd hátrált, és ismét közelebb lépett. Měřínský sűrűn pislogott. Vokoun felfújta az arcát, mint egy gömböcöt, s bizony, mindjárt másképp festett.

Hát még az a nagyszerű kollégiumi ráncos szoknya! Az úgy megváltoztatta a legnagyobb bűnöst is, hogy a tulajdon édesanyja sem ismerte volna meg, nemhogy egy beteg szempár meg a tegnapi ivástól eltompult agy.

A polgár végül megállt a kollégium oeconomusa előtt, és így szólt:

- Talán ez volt az, aki azt mondta a zsidó asszonyról, hogy medvét szült...

Az oeconomus, aki egészséges, kerek képű, éltesebb korú diák volt, izgatottságában elsápadt. Valamit mondani akart, de Kampanus megelőzte.

- Valakivel összetéveszti, szomszéd uram, a kapusunkért kezeskedem! - mondta a rektor. - Honnan tudja, hogy a bántalmazói diákok voltak? S éppen a mi akadémiánk diákjai?

- Hát ők maguk mondták, mielőtt kidobtak!

A diákok, akik eddig mozdulatlanul álltak, szétváltak, és egymást túlkiabálva magyarázták, hogy a diákok aligha olyan agyalágyultak, hogy nyíltan felfedjék kilétüket, ha valakit meg akarnak verni.

- Bizonyára kézművesek, mesterlegények voltak azok, akik ellátták a baját ennek az embernek.

- Ennek a karattyolónak! - tette hozzá Mollerus.

- Pálinkától rúgott be! - kiabálta Bergerus.

- Ez csak egy bölcs iparosagyban foganhatott meg!

- A felesége maga hasította fel a plundnadrágját! - vakkantotta egy másik.

- Nem halt meg attól az ütéstől! - kiáltotta hősiesen Koptiades.

- Dobja ki innen a pedellus! - tanácsolta Moller.

Valóságos lázongás tört ki.

Böjtös Káposzta berzenkedve távozott a rektorral.

Ekkor az ajtóban hirtelen megjelent Treytlar szatócs.

A diákok abban a pillanatban elhallgattak.

Měřínskýnek újra kidülledt a szeme, mint a ráknak. De nem sokáig.

A kis német vidáman bejelentette, eljött, hogy jó szomszéd módjára megköszönje a kollégista uraknak, a diák uraknak, amiért megóvták a cégtábláját:

- Herr Rektor, Ihre Magnificentis, megóvták a táblámat, megóvták, a vizsgák után küldök a filozófusi reggelihez egy kis hordó bort, úgy bizony, küldök.

A szatócs még szakadatlanul tovább fecsegett, s mikor elhagyta a Carolinumot, látszott rajta, mennyire megilletődött és hálás.

Ellentétben Böjtös Káposztával, aki a szatócshoz szegődött, s félénken tekingetett hátra, nem kap-e valahonnan egy nyaklevest.

Kampanus rektor visszatérve szobájába, a fejét csóválta.

IV
Utolsó a névsorban

A második vizsganap reggelén Mollerus megint tovább időzött a kollégiumban, mint társai, ám nem lustaságból tette ezt.

Valamelyest kétségbeesett szándék vezérelte. Ma kell vizsgáznia latin nyelvtanból. Már tegnap látván az asztalon egy vaskos Melanchton-grammatikát, a másikat meg valamelyik kollégája ágyán, óvatosan puhatolózott:

- Kié az a könyv?

De mindig jelentkezett egyik szerencsésebb kollégája, a könyv tulajdonosa. Szégyentelen undok fráter, megérdemelné, hogy megölje.

Reggel, alighogy a Szent István temetőben megszólalt a kakas, mindkét könyv szerencsés tulajdonosai készséges, jó kollégáknak bizonyultak: nem tettek ellenvetést (nem is szólhattak, mert verést kaptak volna), amikor Bergerus a Melantrich által kiadott Melanchton tudós szerző grammatikáját mészáros módjára kibelezte, és az egyes fejezeteket feldarabolta, akárcsak a húst. Nem volt nehéz dolga, mert a könyvek már elrongyolódtak a gyakori használatban. Közben sűrűn osztogatta a parancsokat:

- Ezt rejtsd el te, nesze, ez meg a tiéd!

Mikor Mollernak átnyújtotta az adiectivumokról szóló fejezetet, a komoly ifjú nem fogadta el. Azzal utasította vissza, hogy egy fejezet őt most nem menti meg, az „egészre van szüksége”.

- Ugyan, te vörösre hízott Poloska - csillapította Knobelius a csökönyös kollégát -, hiszen szükség esetén kölcsönadjuk egymásnak, csak tudjuk, kinek melyik fejezet van a kebelében vagy a csizmájában!

Miután a könyvet szétvágták és elosztották, elmentek.

Mollerus magára maradván, gyorsan munkához látott. Egy kicsit nehezebb dolga volt, mint az imént Bergerusnak.

A könyvet, amely a kollégium tulajdona volt, kemény táblákba kötötték, s a hátán a kötés oly szilárd volt, oly tökéletesen fűzték össze, akárcsak egy egyházi énekeskönyvet. Mollerus tollkésével szurkálta és vagdalta, hasztalan, s csak mikor fogta a nagy tőrt, engedett végre a könyv, és kiesett a fatáblák közül. Mollerus kettéhasította, s a könyv két egyenlő felét becsúsztatta buggyos nadrágjába, mindkét combjához egyet. Balra került az etimológiától a verbumig terjedő rész, jobbra pedig a verbumtól a szintaxis végéig, a költői képekről szóló tanítással befejezve.

Ismét gyorsan bekapva pár kanál lélöttyöt, elindult.

Kényelmetlenebbül ment, mint tegnap. Tegnap a feje volt nehéz, ma meg nehéz volt a nadrágja.

Ha legalább az a becsületes és tar koponyájú dékán abbahagyná már a vizsgáztatóteremben az örökös intelmeit! Megint arról prédikál nekik, hogy feleljenek tisztességtudóan, és ne nevessenek. Istenkém, kinek van nevethetnékje a grammatikánál! Még Měřínskýnek sem, pedig ő az elejétől végig és vissza fel tudja mondani a nyelvtant.

A mai nap nincs tövis nélkül. A dékán megtiltotta, hogy szüntelenül kijárkáljanak a vizsgáról. Erre a nyomatékos figyelmeztetésre, amelyet a rektor is megismételt, Mollerus halkan megjegyzést tett a szilvalevesről, amelynek a grammatikavizsgán még nagyobb hatása van, mint máskor, és sűrűbb futásra készteti az embert.

A jelöltek ismét térdre borultak, és elénekelték a Veni sanctét...

Ma még Bergerus borzalmasan hamis hangja is hallatszott, mert a grammatikavizsga előtt oly áhítatos buzgalom fogta el, hogy oly buzgón fohászkodott a Szentlélek segítségéért, ahogyan csak tudott.

Még Mollerus is, akit a nadrágjában lapuló kollégiumi könyv két része ugyancsak akadályozott a térdeplésben, áhítatosan forgatta a szemét, de ezt alighanem azért tette, mert Kampanus többször is ránézett.

Egyébként Mollerus magában meg volt győződve róla, hogy hamarabb segít neki a könyv vagy a barátai, mint a Szentlélek. Ha ők nem segítenek, aligha boldogul.

A diákok első csoportja leült az asztal egyik oldalára, a négy professzor helyet foglalt a túlsó oldalon.

Skála kezdte a vizsgáztatást.

A grammatika első fejezetével kezdte el. Amint felelni kezdtek, a második és a harmadik csoportból egyik jelölt a másik után surrant ki, hogy ott gyorsan elolvassák a második, harmadik, negyedik fejezetet.

Már tapasztalatból tudták, hogy ilyen a sorrend. Mollerus azon nyomban kiszámította, hogy a csoport, amelybe őt osztották, az adiectivumról szóló fejezetet kapja.

E biztonság tudatában kellemes forróság áradt szét a testében.

Nem is sietett nagyon ki.

Odakint zavarta fecsegésével a pedellus. Kiment tehát az erkélyre, s már éppen benyúlt a nadrágjába, hogy kihúzza a grammatika egyik részét, amikor ott termett a szolgáló a söprűvel. Elkáromította magát, a pokolba küldvén a szép fekete szemű leányt.

Kénytelen-kelletlen bement hát a kollégium latrinájába, azaz a „hátsó szobába”, egy bűzös sötét lyukba, amelyet a gyepmester a cselédeivel hat éjszaka sem takarítana ki. Itt az ajtórésben futotta át Mollerus az adiectivumról szóló fejezetet.

Az asztalhoz leült Mollerus csoportja.

Megkapták az első kérdést. Moller nem akart hinni a fülének.

A ménkű csapjon beléd, álnok Kampanus! Te kőszívű! Jégszívű, kutyaszívű, vizsla vagy, kopó, aki kiűzi az ártatlan állatot erdei rejtekéből, megint vissza akarsz vetni a vizsgáról! Melyik ördög sugallta neked, hogy ne az adiectivumról kérdezz, amelyet tudok, hanem a trópusokról, és a költői képekről, s épp ezeket nem tudom jól!

Efféle és hasonló kárhoztató gondolatok, szemrehányások, szitkok villantak fel a szegény Moller fejében, akárcsak lidércfények a mocsár fölött, s ama mozdulatlan, nehéz mocsár most az agya volt. A jelölt arca bíborvörössé vált, a füle lángolt.

Ezalatt Měřínský úgy felelt, hogy öröm volt hallgatni, Kampanus lassan simogatta keskeny szakállát, és kék szemét barátságosan a hosszú diákra szegezte.

Mollerus nem hallotta, miről folyik a szó.

Egyetlen gondolat foglalkoztatta erősen, hogy Kampanus csakis avégből változtatta meg a kérdéseket, hogy őt sarokba szorítsa.

Akkor tért egy kissé magához, amikor egyenesen feltették neki a kérdést.

Némely költői képeket és trópusokat tudta, az csak természetes, de mikor a konok rektor választékosabb és ritkábban előforduló formákra kért példát, Mollerus konokul hallgatott.

A vizsga után a jelöltek kimentek a teremből, hogy a magiszterek megtanácskozhassák az eredményt.

Jó időbe beletellett, mire visszahívták őket a terembe.

Nudožerský dékán beszédet mondott, amely szokás szerint inkább feddő volt, mint dicsérő, ma azonban valahogy szigorúbban hangzott.

A két sorban álló jelöltek fejére olvasta: a magiszter urak csodálkoznak egyesek merészségén, hogy képesek voltak eljönni ily csekély grammatikai ismeretekkel in palaestram certaminis philosophici. Mily szánalmas küzdelem ez ily gyenge fegyverrel! Egyesek még annyit sem tudnak, amit tudnia kellene egy harmadikos gimnazistának. De hogy a jelöltek érezzék a magiszter urak atyai szeretetét, úgy határoztak, hogy holnap valamennyi jelölt eljöhet a vizsgára, és megmérkőzhetnek a dialektikában, a magiszterek állítólag erősen bíznak benne, hogy a jelöltek sokkal felkészültebben és nagyobb tudással állnak ki a küzdelemre, mint ma.

Kampanus rektor valamivel mérsékeltebb hangon megismételte ugyanezt, végül Kochant, Knobeliust és Mollerust - különösen Mollerust - a legrosszabbnak minősítette, sajnálja, úgymond, ezeket az éles elméket, hogy a tanulást így elhanyagolták, s hogy ezek az ifjak Minerva ellenségei.

- Ez erős puskapor, erős puskapor! - mondta Mollerus odakint a Carolinum előtt. - A dékán feddése nem vonatkozik rám, és senkire sem közülünk, minden dékán így beszél, de miként Kampanus hármunkat megnevezett, az új, szokatlan, szégyenletes, aljas dolog. Hogy a ménkű csapna belé, a kemény szívébe!

És Mollerusban estig forrt a harag, kizökkentve őt flegmatikus, hideg viselkedéséből.

Nem beszélt.

Csak este a Vám utcában, a Pojáca kocsmában elegyedett szóba Knobeliusszal és Kochannal.

Bizalmasan beszélgettek. Mollerus vitte a szót.

Folyvást összedugták a fejüket, és titokzatoskodásukkal megsértették az öreg Pulpitot, sokáig tartott, amíg „az áldójátjaival" szétugrasztotta őket.

A kártyánál aztán elfelejtették a keserű nap gyötrelmeit.

Mikor másnap Skála professzor a dialektikavizsgán a megismerés alapvető fogalmait tisztázva, megkérdezte Měřínskýtól, melyek Arisztotelész kategóriái, Mollerus magában sorolta, tíz van belőlük, hatot most jól megválaszolnék, a többit aligha, érzem, hogy Kampanus éppen a többit fogja kérdezni tőlem!

És úgy is történt, ahogy az elmés ifjú feltételezte.

Měřínský megmagyarázta minden dolgok szubsztanciáját, a kvantitást és a kvalitást, a relációt, vagyis a dolgok viszonyát, minden kategóriánál részletesen elemezte, milyen fontos a tudományban alapos ismeretük; az orvos a szubsztanciákat kutatja, a matematikus a kvantitásokkal dolgozik, a jogász és a teológus a relációkkal, így mondta részben magától, részben Skála professzor segítségével, aki most nyugodtan és elégedetten dobolt az asztalon.

Ezután került sor Mollerusra.

Kampanus kezdte vizsgáztatni.

Először arra kérte, magyarázza meg az idő kategóriáját.

Az időről tudott valamit Mollerus. Ha csehül mondhatta volna el, jobb választ adott volna, de keservesen küszködött, amikor ismereteit latin nyelven kellett előadnia, ebből Kampanus egy jottányit sem engedett.

Mikor feltette neki a „cselekvésről" szóló kérdést, azt Mollerus már kevésbé tudta.

Kampanus közben mosolygott, ez a mosoly jelenthette a professzornak a nyájasságát, aki nem akarja megijeszteni a jelöltet szigorú, fagyos tekintetével, de ha a magiszter összefüggésbe hozza a rest Mollerust a „cselekvéssel", s közben mosolyog, metsző gúnyként is felfogható.

Legalábbis így érezte Mollerus, ezért tekintete elsötétült, s a jobb fülébe tódult nyugtalan vére.

Ám Kampanus már befejezte a vizsgát.

A diákok kimentek.

Odakint a folyosón azt mondta a haragos Mollerus, hogy ha ma visszavetik a vizsgáról, abban Kampanus különös bosszúját fogja látni, s ez esetben nem tartaná bűnnek, ha átlépne ad patres jesuitarum. A jezsuiták megbecsülik a diákokat, ezek meg itt gyötrik őket.

Ezt meglehetősen hangosan mondta, s a kollégái arcán látszott, hogy kellemetlenül érinti őket a jezsuitákra tett megjegyzés.

Knobelius magasan kiköpött a falra, és próbálta megnyugtatni a jelenlévőket, hogy Mollerus szeret nagyokat mondani, de az a kijelentés, hogy átlép a jezsuitákhoz, csupán a tüdejéből jött, nem a szívéből.

A vita közepette behívták a vizsgázókat a terembe.

A dékán szólt hozzájuk:

- Túl vagytok a vizsga első felén. A tentamen a mindenható Isten segedelmével befejeztetett. Következik az egzámen másik fele. Ifjú barátaim, higgyétek el, hogy a magiszter urak ismét sajnálattal látták, hogy a többségetek hiányos, csekély tudással jött ide, ennek ellenére a magiszterek kivétel nélkül mindnyájatokat a további vizsgákra bocsátják, és ez bonum nuntium, mielőtt távoznátok, ősi dicséretes szokás szerint fizessétek meg a leckékért járó pénzt, a kötelező szokásos összeget, a pedellusnak pedig adjatok munusculumot, ajándékot.

E szavak után a professzorok kimentek a teremből.

Sokáig tartott, amíg Jičínský a diákokkal befejezte az elszámolást. Gyakran újraszámolta a garasokat, amíg megvolt a hatvan, melyet minden jelöltnek meg kellett fizetnie. Hol úgy találta, hogy hiányzik a garasból, hol meg hamisnak tartván, visszaadta.

Mollerus nem adott semmit a professzoroknak, a pedellusnak meg ajándék helyett méltóságteljesen kezet akart adni.

- Tudjuk, tudjuk, nincs időm - védekezett a cérnaszál pedellus.

Másnap reggel, amikor Mollerus elhagyta a bolhás vackát, hogy logikavizsgára menjen, azt mondta a kollégáinak, akik gyorsan mosakodtak, öltözködtek, hogy álmot látott.

- Ha az ember pappal álmodik, az jót, nagyon jót jelent, de én nem láttam őt álmomban sokáig, csak éppen megpillantottam. Vénasszonnyal hálni nagy bajt jelent, én pedig álmomban sokáig háltam egy vénasszony mellett! Isten segítsen meg ma a logikában! Ez lesz ám a szőrszálhasogatás!

- A mai vizsga nem függ a professzortól - vigasztalta Měřínský -, ma húzzuk a kérdéseket. Ha szerencséd lesz, könnyű kérdést húzol ki, és jobban felelsz, mint én vagy akárki más.

- Hát persze! - mondta Bergerus. - Meglátjátok, hogy az egyszerű szillogizmusokat húzza ki, azokat tudja Mollerus a legjobban!

Bergerus különösképpen arra az egyszerű szillogizmusra gondolt, amellyel Mollerus pénzt csikart ki kölcsön a kollégáitól. Úgy szokta ugyanis mondani: „Amit nem vesztettél el, az megvan neked! Vagy nem? Tíz garast nem vesztettél el, tehát van tíz garasod, és szívesen kölcsönadod nekem!”

Az első, aki ma kifutott a Reček-kollégiumból, Knobelius volt, s mindjárt utána, de sokkalta lomhábban cammogott Mollerus.

Amikor Moller odaért a Szent Gál-templom mellett sorakozó posztóárusok bódéjához, Knobelius már Kochannal együtt szembejött vele, kezében egy kis csomagot hozott, és mind a hárman bemenvén a posztóvásárcsarnok hatalmas kapuja mögé, egy kis ideig a félhomályban pusmogtak.

Épp akkor húzta egy asszony kétkerekű kordén a Carolinum elé a koldust, amikor Mollerus társaival odaért.

A kapuban a pedellus Skála professzor kapzsiságáról mesélt a diákoknak egy vidám történetet, állítólag a múltkoriban rászedett egy zsidót, és százhúsz garast gombolt le róla.

- Tudjuk, tudjuk, milyen ragadozó lakozik benne, tudjuk, a gazdasszonya szoknyája mögé bújik, és uzsorakamatra ad kölcsön, ragadozó lakozik benne!

- Menj a csudába, cérnaszál, és ne rágalmazz másokat, megetted a megboldogult Bachacius galambjait! Megülte a gyomrodat! - kezdte rá nagy hangon Mollerus az egybegyűltekhez érve, s ezzel a támadással szétkergette őket, legalábbis a pedellus prüszkölve és a kezével hadonászva elsietett, és a diákok követték.

Knobelius és Kochan már a lépcsőn kis lapocskákat kezdtek osztogatni, amelyekre latin versek voltak nyomtatva.

A diákok mohón szétkapkodták, mindenki olvasni akarta.

Alighogy csak belenéztek, tüstént ki is fejtették róluk a véleményüket, egyesek dicsérték, mások eldobták, mint valamilyen kellemetlen szennyes dolgot.

Egy kéz észrevétlenül gyorsan a professzorok konyhájának ajtajára tűzött egy lapocskát, egy másikat pedig a nyári tanterem ajtajára.

Mielőtt a diákok beléptek volna a vizsgáztatóterembe, Jičínský pedellus döbbenten, sápadt arccal hozta a magiszter uraknak a hírt a gúnyversekről, amelyeket róluk írtak. A versekben állítólag az áll, hogy a magisztereknek, ha vizsgáztatnak, oroszlánszívük van, de mikor elődeik őket vizsgáztatták, a szívük valahol a cipőjükben lapult.

- Ej, akkor hát hozd ide, hadd nézzük meg! - mondta a rektor. Megnézték, de a vélemények megoszlottak.

Skála a versfaragó tökfilkókat el akarta kergetni a vizsgáról, ezen a véleményen volt a fiatal Vratislavský magiszter is.

A dékán a kivizsgálást szorgalmazta, mert úgy vélte, nincs mindenkinek a keze ebben a csínyben.

Kampanus azt akarta, hogy a magiszterek ne vegyék figyelembe a verseket, a lapokat összeszedhetik és elégethetik, mert abban, ami rajtuk áll, alapjában véve nincs semmi rossz.

- Neki semmi sem rossz - ellenkezett éles hangon Skála, vadul dobolva az asztalon -, amikor pár éve gyalázkodó versekkel megmarta őt az a bolondos Jizbice fiú, a mi Apollónkat ez cseppet sem bosszantotta, s mikor aztán a fiút egy utcai verekedésben megölték, Apollónk gyászverset írt a temetésére, de mi nem vagyunk olyan lágyszívűek!

Abban maradtak, hogy a rektor derítse ki, ki a vétkes.

A Veni sancte ma nagyon gyengén hangzott, a professzori asztalnál eluralkodó felindulás túlságosan nyilvánvaló volt, s átterjedt a jelöltekre is, ám legjobban a pedellusnak a félelemtől hamuszínűvé vált arca rémítette meg őket.

Hangosan és suttogva folyvást hajtogatta:

- Tudjuk, tudjuk, nem sül ki ebből semmi jó.

A logikavizsga azonban várakozáson felül gyorsan folyt.

Mollerus a definíciókról szóló kérdést húzta ki, szomszédjának, Měřínskýnek jutott az egyszerű szillogizmus.

- Nesze az enyém, te pedig add nekem a tiédet! - szólt Měřínskýhez halkan, de nyomatékosan Mollerus.

Měřínský rákszeme a szokásosnál még jobban kidülledt gödréből, de végül, bár remegő kézzel, észrevétlenül odaadta a cédulát.

Az egyszerű szillogizmusokkal Mollerus kimászott a partra, egy kissé vizesen ugyan, de különben ép bőrrel, a definíciókról szóló magyarázatba, meg hogy milyeneknek kell lenniük, s milyeneknek nem, alighanem belefulladt volna.

A vizsga után a dékán figyelmeztette a vizsgázókat, hogy a következő vizsgára, amely Arisztotelész fizikájából és a lélekről szóló könyvéből lesz, felkészültebben és nagyobb tudással jöjjenek, aztán arra kérte őket, hogy még ne menjenek haza.

Kampanus előrelépett, és zavarában kissé hunyorogva hozzátette, hogy nagy sajnálatára súlyos dolgokkal kell a jelölteket vádolnia, s örülne, ha a gyanú nem igazolódna be, de attól fél, beigazolódik.

- Valaki közületek - mondta, és hirtelen haragosan Mollerra nézett - gúnyverseket írt, majdnem olyan rossz latinsággal, mint ahogyan itt szoktatok felelni, s ezeket a verseket merészen és szemtelenül kinyomtatta a nyomdában, s ezáltal nyilvános skandallumot okozott. Ha ennek híre megy, kárára lesz az akadémiának, amelynek számos ellensége van. Hálátlanság ez a magiszterekkel és a kollégium támogatóival szemben is, s aligha nyeritek el szeretetüket. E tettben a mai ifjaknak gőgjét és szerénytelenségét látom, szeretném, ha korunk ifjai nem lennének ilyen gőgösek, merészek, felfuvalkodottak, kakaskodók, hanem minden erejükből igyekeznének szerénységre törekedni, mert az a becsület alapja. Mollerus, bízom benne, hogy csak az igazat mondod, a színtiszta igazat!

- Reverendissime magiszter, Isten a tanúm, semmit sem tudok, én magam semmit sem írtam, s hogy valakit is rávettem volna, tagadom!

Mire Kampanus így felelt:

- Ha két nyelv van a torkodban, nem lesz jó dolgod e világon! A bűnös nem ússza meg szárazon!

Közben Skála egyre erőteljesebben dobolt az asztalon, harákolt, és a földre köpködött.

A magiszter kezébe vette a gúnycédulát, és szemrehányóan tovább folytatta:

- Minek kényszerítsük az ifjakat, hogy őszintén bevallják tettüket, ami már önmagában is félvezeklés lenne, minek is kényszerítsük rá? A dolog úgyis napvilágra kerül, akár bevallják, akár nem: ezeket a betűtípusokat jól ismerem. Hanuš nyomdájából származnak. Ilyen keretet is csupán Hanuš Landskronský nyomtat. Jičínský, szaladj el Marynek szedőért, aki a Cseh Kollégiumban lakik, tehát nagyon közel a mi kedves diákjainkhoz, s ha nincs otthon, keresd meg Hanuš nyomdájában, ott dolgozik.

A pedellus elment, de nem sietett.

Knobelius és Kochan bénultan, megdöbbenve hallgatott.

Mollerus azonban nem ijedt meg.

Kínos csönd ülte meg a vizsgatermet, amelyet csak Kampanus rektor lassú, egyenletes léptei zavartak meg. Időnként a német óra berregése hallatszott. A diákok szótlanul várakoztak, s a hallgatag magiszterek mereven bámulták az asztalt, várván, hogyan alakulnak a dolgok.

S a dolgok hamarosan tisztázódtak.

Matěj Marynek, az öreg nyomdász útközben megtudta a pedellustól, miről van szó, feltéve az orrára fekete keretes nagy szemüvegét, teketóriázás nélkül rámutatott Knobeliusra és Kochanra. Ők hozták el, úgymond, neki a verseket, és biztosították őt, hogy sem neki, sem másnak nem származik baja belőle, ezért Hanušnál kinyomtatta, sőt ezek az ifjak még harminc garassal adósok neki a kinyomtatásért. Ezek ketten voltak - nézett kettőjükre -, más baccalaureusokkal nem tárgyalt, s jó, hogy a méltóságos rektor úr megtudta a dolgot, legalább a szedő megkapja azt, ami jár neki, különben lehetséges, hogy ezek a fiatal kollégisták semmit sem adtak volna neki érte.

E szavakra mindkét vétkes néma szemrehányással tekintett, vagyis inkább sandított a pocakos, köpcös Mollerusra, akinek már előző nap el kellett volna vinnie a szedésért járó harminc garast.

Mollerus dacosan, mozdulatlanul állt, akár egy oszlop, csak mikor a rektor közelebb lépett a vétkesekhez, hogy kimondja ítéletét, simított végig kétszer tömpe orrán, megrettent, hogy a kollégái, akik nyakig benne vannak a pácban, elárulhatják, ki vette rá őket.

Kampanus magiszter mindenekelőtt megköszönte az öreg nyomdásznak, hogy készségesen idefáradt, hogy kiderüljön az igazság, ám azért, hogy a diákokat nemtelen csínytevésükben támogatta, minden bizonnyal ki kell költöznie a Kollégiumból, mert a kar ezt a vétséget aligha bocsátja meg.

- No de kérem, méltóságos rektor úr, hiszen azt ígérték nekem, hogy semmi bajom nem lesz belőle.

- Lesz - torkolta le a dékán. - Neked kellett volna fontolóra venni a dolgot, és eszednek lenni, ha már ezeknek itt nincs eszük!

- No de ez igazságtalanság, a defenzoroknál teszek panaszt, no de... - méltatlankodott a nyomdász, és elment.

- Igaz, hogy ezt a skandallumot ti írtátok, és nyomtattátok ki? - kérdezte Kampanus.

- Bevallom - mondta az egyik.

- Nem tagadom! - felelte a másik.

- Hogy a jövendő rossztól bölcsen megóvjátok magatokat, azonnal induljatok a tyúkólba! Ott lesztek egészen reggelig, a következő vizsgáig, amely a cseh horológium szerint tizennégy órakor, a német horológium szerint pedig kilenckor kezdődik. A kinyomtatott verset pedig most mindenki adja ide! A paszkvillusokat ősrégi szokás szerint a kollégium kertjében szokták elégetni. Most azonnal odamegyünk!

Kisvártatva harminc ifjú - egyesek vidáman, sőt pajkosan - futott a kút mellett a kollégium kertjébe.

A vézna pedellus egy kosárban vitte az elégetésre ítélt szégyenletes iromány t, olyan sietve vitte, hogy keskeny szakálla úgy röpködött ide-oda, mint valami bojt.

A szolgáló hozott a konyhából egy nyaláb gyújtóst és fáklyát, de nem akart az ifjakhoz menni. Szégyenlősen ott maradt a kútnál.

Az öreg Skála professzor az erkélyről nézte a kivégzést, a dékán Kampanusszal és Vratislavský magiszterrel lement a vesztőhelyre, amely a kert bejáratánál volt.

A rektor ismételt parancsára a szolgálólány felnevetett, s kivillantotta fehér fogsorát, a nyaláb fát letette a földre, közben, ahogy lehajolt, a diákok nagy örömére előtűnt nagy, kancsóhoz hasonló lábikrája.

A pedellus a máglyára szórta a gúnyverseket.

De a máglyát senki sem akarta meggyújtani.

A fiatal Vratislavský professzor azt javasolta, hogy mindkét vétkes büntetésből maga gyújtsa meg a máglyát.

Knobelius azonban kivágta magát, hogy a máglyákat a hóhérok és a segédeik gyújtják meg, s erre senki sem kényszerítheti őket. S már indult is oldalt a sarokba, ugyanis itt az erkély és egy szatócsnő pincéje között, mintegy kétölnyire a földtől volt az egyetem börtöne, azaz ornithoboscus, vagyis a tyúkól.

A jövendő baccalaureus daca nagyon tetszett Kampanusnak. Felismerte, hogy Knobelius ad a diákbecsületre, ezért adott a szolgálólánynak egy garast, hogy az égő fáklyát maga dobja a máglyára.

Ezalatt Knobelius talált valahol egy létrát, a tyúkólhoz támasztotta, és az ifjak nagy derültsége közepette felmászott az ornithoboscusba. Utána megkönnyebbülten felmászott Kochan is.

A Carolinum udvarát betöltötte az égő papír fojtó füstje.

Közben Mollerus egyik jelölttől a másikhoz ment. Leginkább azokat választotta ki, akik jobb ruhát és lábbelit viseltek, és tőlük gyűjtött össze néhány dénárt az elégetett gúnyversek nyomtatására, mondván, hogy most már bizonyára mindenkinek könnyebb lesz, akárhogy is haragszanak a professzorok, a vizsgákon elnézőbbek lesznek, s a gyűjtés maradékát a tyúkólba zárt rabok helyzetének enyhítésére fordíthatnák.

S amikor leszállt az este a szűk prágai utcákra, s letelepedett Károly hírneves iskolájának udvarára, a köpcös Mollerus egy nagy söröskancsóval besurrant a félig nyitott kapun, Bergerus követte egy hasas kannával, amely tele volt borral.

Hovorinus diák tánclépésekkel lejtett a sarkukban, és kemény papírba csomagolva vitt két kis csukát, sajtot s egy darab pácolt vadat, mindezt együtt, egymáshoz szorítva.

A nyalka Koptiades zsebében három faggyúgyertya, egy kollégiumi bádog gyertyatartó meg gyújtószerszám lapult.

- Hegyi legények vagyunk - súgta oda nekik Mollerus, amikor elosontak a kapualjban. - Én betyár vagyok, mindnyájan betyárok vagyunk, az elnyomottak védelmezői, de most siessük.

Nesztelenül elhúzták a reteszt, amely az ajtót zárta, s aztán, amikor elmúlt az éjjeli hét óra, a tyúkólban vidáman voltak.

Mollerus nem felejtette otthon piszkos kártyáját sem.

Másnap a vizsgán Kampanus titokban sajnálkozott a két ifjún, hogy egy fél napot és egy éjszakát kellett tölteniük az akadémiai tyúkól mérgezett levegőjében. Mindketten nagyon sápadtak voltak, vörös szemük és az alattuk lévő fekete karikák arról árulkodtak, hogy nem aludtak jól szegények.

Ám másoknak sem volt jó színük. Talán a vizsgák okozzák ezt, amelyek mégiscsak túl sokáig tartanak, és állandó izgalomban tartják a diákokat.

Másnap és az elkövetkező napon szemmel láthatóan gyorsabban folytak a vizsgák.

Mollerus ezt úgy értékelte, hogy mintegy átugrottak rajtuk.

Valóban nem volt sok huzavona. A professzorok rövid kérdéseket tettek fel, s ha egyikük nem tudta, felelt helyette egy másik vagy a harmadik. Měřínskýtől azt kérdezték, mi az „intellektus", Koptiadestól, mi az „akarat", másvalakitől, mi az „emlékezet". Mollerus azt a kérdést kapta, mi az „álom". Tüstént eszébe jutott az álma, s az a pokolfajzat vénasszony okozta, hogy nem volt képes kinyögni valamirevaló magyarázatot az álomról.

Nem és nem sikerült, hiába igyekezett.

Az asztronómiavizsga is nagyon gyorsan ment. Nudožerský dékán jóformán egyedül beszélt.

E vizsga után ismét az ajtó melletti asztalnál várakozott Jičínský, a pedellus.

- Tudjuk, tudjuk - mondta mindenkinek -, ez most a magiszter urak fáradozásáért, munkájáért, pro labore járó fizetség, tudjuk, tudjuk!

Hiába kiáltott Moller után, hogy ne menjen el ilyen hitvány módon, ilyen szégyentelenül:

- Tudjuk, tudjuk, elengedték neki a vizsgadíjat, s ő még a fáradságért sem...

Mollerus hátrafordult az ajtóban, s harag nélkül, sőt nyugodt méltósággal szólt oda a diákok feje fölött a pedellusnak:

- Hallgass, te vén szakajtó! Cafrangok lógnak az álladról, tüstént megráncigálom, ha nem hallgatsz! Hagyj inkább szép csendben távozni!

Ez a beszéd, a szakajtó és különösen az a „cafrang az álla alatt" nagyon felbosszantotta a pedellust, toporzékolni kezdett, s csaknem sírva fakadt kétségbeesésében.

Ráadásul senki sem kel a védelmére! Mikor Kampanusnak elpanaszolta, hogy Mollerus cafrangnak nevezte a szakállát, a rektor csak mosolygott és legyintett, mintha nem akarna beleavatkozni, az ördög legyen itt pedellus, amikor az ember, tudjuk, védtelen a fecsegők és csúfolódók ellen.

Hétfőn, épp egy hétre rá, hogy elkezdődtek a baccalaureatusi vizsgák, kihirdették a befejezésüket.

A dékán felszólította a diákokat, hogy erre a napra hozzanak magukkal papírt, tollat és kalamárist, az utolsó vizsgára, melyet retorikából írnak majd.

Ezért az óvatos Mollerus már vasárnap este kölcsönkért a kollégiumban egy tollat, amelyet most magával hozott.

Kalamárisa nem volt, ezért a nadrágjába belegyömöszölt mintegy tizenöt latin értekezést, amelyeket a kollégiumban szerzett.

Ezek a munkák általában közkézen forogtak a diákok között. Kedvelt és szokásos témákról szóltak, amelyek a vizsgákon és a disputákon gyakran ismétlődtek, s a diákok egymástól örökölték.

Olyan kérdések voltak bennük kidolgozva, mint hogy áll-e a föld, avagy fut, mi a pestis, egy más a filozófia dicséretével foglalkozott, egy másik, hogy mi a szónok, és milyennek kellene lennie, mi hidegebb, a víz vagy a föld, és más ilyen végtelenül komoly és fontos témák, Mollerus a nadrágjába csúsztatva ostoba tákolmányoknak, turhának nevezte, jelentéktelen ákombákomoknak.

- Ha a magiszterek szabad témát adnak, vagy kiválasztanak nekem afféle maszlagot - mondta a kollégáinak -, akkor olyat írok nekik, hogy leesik az álluk. Szabad témát kellene adniuk, vagy olyasvalamit, ami készen van nálam, már azért is, mert eddig nem volt szerencsém, s még az a bárgyú Vokoun is jobban szerepelt nálam! Csehül mindent megírok, jobban, mint ti valamennyien Kampanusszal egyetemben, de az az átkozott latin!

- Veni sancte Spiritus - hangzott fel utoljára, s az érces csengésű fiatal férfihangok nem annyira fohászkodva, mint inkább örömmel zengtek. Talán azért, mert vége volt a vizsgának.

A reggeli nap kotnyeles sugarai bágyadtan törtek át az ablakokat borító pókhálón és porrétegen, az aranysávok megremegtek, és kihunytak a gótikus boltozaton.

Mollerus ezt jó előjelnek tekintette, hiszen a napot egész héten komor felhők takarták.

Kampanus magiszter, a história és retorika professzora nyugodt kék szemét egy papírlapra szegezve, így szólt:

- Vegyétek a tollat, s írjátok!

Mollerusnak kő nehezedett a szívére. Kíváncsiságának húrja pattanásig feszült.

Rettenetes!

Barátságosan, s a szája sarkában játszadozó furcsa mosollyal adta ki Kampanus az utasítást, hogy az első padban ülő jelöltek egy óra alatt dolgozzák ki az alábbi argumentumot: Meg lehet-e jósolni a csillagokból a háborúkat? Mollerus padjának pedig azt a feladatot adta, dolgozzák ki az Akadémiának a rendi defenzorokhoz intézett kérését, hogy Isten dicsőségére, önmaguk becsületére és a haza javára reformálják meg IV. Károly egyetemét.

Hogy milyen témát kapott a többi, azt Mollerus már nem hallotta.

S milyen kegyetlen, alattomos ez a Kampanus! Nem megy ki a teremből. Úgy áll ott, mint egy bálvány. Máskor a pedellus ügyelt fel, például a tavaszi vizsgákon, most meg itt áll ez a kegyetlen, alattomos, érzéketlen Kampanus.

Hogyan juttatják le a kérdéseket?

Ki viszi el a könyvárus boltjába?

Mennyit lótott-futott tegnap Knobelius Mollerusszal, hogy megnyerjenek a prágai iskolákban tanító néhány ügyes baccalaureust, akik a vizsga alatt készen állnának Veleslavín özvegyének a boltjában, hogy kidolgozzák a feladatokat.

Hármat sikerült rábeszélniük, s eljött Kateřina Kaménková is, ami nemigen tetszett a három baccalaureusnak. A készséges írók most már több mint egy negyedórája ülnek Veleslavín boltjának hátsó fülledt kamrájában a földtől majdnem egészen a mennyezetig egymásra rakott bekötött és fűzött könyvek között.

S még mindig semmi!

Az asztalra odakészítettek négy könyvet, a klasszikusokból vett idézetek és válogatott latin szólások gyűjteményét, az Elegantiaet, ezekből gyorsan ki lehetne válogatni az idézeteket. A retorikai munkában hasznos, jó dolog az idézet, olykor értékesebb az egész munkánál, a többi gyakran hamis arany, amelybe úgy foglaltatik az idézet, mint egy drágakő.

Még mindig semmi.

Végre! A konyhalány, aki éppen olyan türelmetlenül toporgott a folyosó sarkában a farakás mellett, mint a baccalaureusok a tudós kisasszonnyal odalent, kidülledt szemmel, elnyílt ajakkal beszaladt, és az asztalra szórta a kérdéseket tartalmazó cédulákat. A megbeszélés szerint az első diák adta oda neki, akit Kampanus szükségre kibocsátott.

Ezalatt fönt dolgoztak a jelöltek, ki hogyan tudott. Súgással segítettek egymáson.

Kampanus olvasott valamit a katedrán, s úgy tett, hogy nem hall, és nem lát semmit. Magában örült, hogy a jelölteknek van miből egymásnak segíteniük, véleménye szerint nagy baj volna a tudásukkal, ha most úgy ülnének itt, mint az ázott és néma verebek, s nem tudnának egymásnak tanácsot adni. Ezt a segítséget nem minősítette csalásnak, meg volt ugyanis győződve, hogy az ostoba ostoba módon használja fel a segítséget, az okos ügyesen, s így mégiscsak helyes lesz az eredmény.

Ellenben a kívülről jött segítség ellenkezett a természetével, nem tudta elfogadni. Ezt már csalásnak tartotta, kölcsönvett idegen tollaknak. A cseh ifjúság dolgozzon becsületesen!

Amiatt, hogy ne csaljanak, Kampanus bevezette a vizsgákon a szigorú felügyeletet. Tavasszal elfogott kész, kidolgozott argumentumokat, mert a régi szokásokhoz híven közvetítő nélkül bonyolították ezt a tudós üzletet: a prágai baccalaureusok feljöttek a kérdésekért a folyosóra, sőt némelyik bátran belesett a terembe, így juttatták be a kész dolgozatokat is az ő segítségükkel.

Ezért most senki se volt a folyosón. Csupán a fekete szemű konyhalány sürgött-forgott itt gyűrött kötényében, de őt Kampanus ártatlan, ostoba teremtésnek tartotta, aki minden gyanú fölött állt.

Mollerus hosszan törte munkája fölött a fejét. Ötletekben nem szenvedett hiányt, csőstül hemzsegtek a fejében. S voltak közöttük csípősek, szatirikusak is. Meg akarta írni, hogy ha a cseh rendek, nemesek és polgárok hatalmukba kerítették az egyetemet, nyissák ki most a javítására egy kissé az erszényüket, mert mind ez ideig csak a szájukat nyitogatják, az pedig kevés.

Ilyen és hasonló gondolatokat forgatva a fejében ült Mollerus a papírlapja fölött.

Egyelőre nem írt le semmit. Csak egy nagy fekete paca csöppent le a tolláról az üres papírra, s oly szemtelen kényelemmel terpeszkedett el rajta, hogy Mollerus bosszúból kövér ujjával jól szétkente.

- Már megírtad? - kérdezte tőle megértően a szomszédja, Měřínský.

Moller nyugodtan rávágta:

- Egy fekete pacát! Semmi többet. Ide nézz! Ez a paca olyan, mint az az üstökös égi csillag, amelyet kométának neveznek, ez nem jósol semmi jót!

Ezután egy kicsit élénkebben látott hozzá a latin munkához. Szürke itatóspapíron csúsztatta oda neki Lajtorja a latin szólásokat, rémült szemét minduntalan Kampanusra meresztve, aki ült vagy sétált.

Mikor elérkezett a vizsgaóra harmadik negyede, néhány türelmetlen jelölt kisietett a folyosóra, hogy nem közeledik-e a segítség.

Kampanus észrevevén a mozgást, szintén kiment, hogy megakadályozzon minden turpisságot, ami hátráltatná a baccalaureatusi vizsga komoly lefolyását.

Maga helyett Bohuslav Jičínskýt, a pedellust küldte be a terembe, akit hamarosan követett a madárcsontú dékán.

Kampanus fel-alá járkált a folyosón, ujján ritmusokat skandálva.

Ekkor sietve kiugrott a teremből a táncos léptű Hovorinus, s nyomában kigördült a pocakos Mollerus, mert a szolgáló a folyosón az ajtóhoz koccantotta a szemetesládát, s ez volt a megadott jel.

Hovorinus odatáncolt Kampanushoz, hogy tanácsot kérjen tőle a feladott dolgozatra vonatkozó szöveget illetően, s mialatt a nagyra becsült és nemes rektorra szavak áradatát zúdította, Mollerus gyors mozdulattal kiragadta a leány kezéből az ólomceruzával teleírt papírlapocskákat.

Egy kis idő múlva aztán nem egy jelölt lázas sietséggel javította ki dolgozatát a lány hozta segítség szerint.

Azok, akiknek nem volt szükségük a megérkezett segítségre, lenéző nyugalommal nézték azt a sürgölődést, amely most körülöttük zajlott.

Moller olvasván Kateřina kisasszony javaslatát, minden pillanatban felmordult:

- Fehércseléd! Asszonyszemély! Asszonyész, női logika, hosszú haj, rövid ész, szilvalé.

De végül leírt abból a szilvaléből minden idézetet meg néhány mondatot olyan sietséggel, amely e köpcös legénynél ugyancsak szokatlan volt.

Kampanus nem tapasztalván kívül semmi rendellenességet, sem gyanúsat, bement a terembe, és összeszedte a jelöltek dolgozatait, amelyeket leadás előtt megszámoztatott velük, és elvitte a professzori értékelésre, amely a szomszéd tanteremben ment végbe, ahol is a négy magiszter közül mindegyik ugyanannyi dolgozatot kapott, hogy mindjárt osztályozza.

A pedellus ezalatt a „fáradságért” járó ajándékot hajtotta be a diákokon.

- Tudjuk, tudjuk - mondta -, ez az utolsó.

Egyes kotnyeleskedők aztán az utcán ugratták Mollerust, hogy milyen segítséget kapott a kisasszonytól.

- Ugyan... - mondta -, a leányzó latinul tud, az bizonyos, de a fehércseléd csak fehércseléd marad, még ha tanult nőszemély is, a tanulatlan sokat beszél, a tanult meg ostobaságokat ír, hiszen Měřínský látta, mennyit tudtam belőle felhasználni.

Talán egy óra sem telt el, és Kateřina Kaménková kisasszony egy fecsegő férfitól megtudta, hogy lekvárt írt.

Sírva fakadt a durva férfinem hálátlansága miatt.

Még aznap a vecsernye előtt a jelöltek egybegyűltek a Carolinumban, hogy meghallgassák a vizsgák végeredményét. Azt, hogy valamennyien annak rendje és módja szerint átcsúsztak és levizsgáztak, már megtudták lent a kollégiumban a pedellustól.

És a folyosón az auditórium előtt ismét mintegy harmincan gyűltek össze, mindegyik más volt, és valamennyien egyszerre beszéltek, már nem fojtott hangon, hanem jó hangosan és vidáman.

Knobeliuson már nem volt rajta a kollégiumi tóga, amelyet szégyellt viselni.

Alighogy a jelöltek felöltötték a gallérokat, vagyis epomidákat, lila talárban előcsoszogott a bosszús Skála, mindjárt mögötte megjelent a tömegben Kampanus méltóságteljes arca, a rektor oldalán apró léptekkel tipegett a fürge dékán, aki szemérmes és szégyenlős volt, mint egy szűz lány. A legfiatalabb magiszter és vizsgáztató, Vratislavský utolsóként érkezett.

A magiszterek bementek a terembe, a diákok nagy lármával tódultak utánuk. Az ajtóban még kegyetlenül megforgatták a cingár pedellust, akinek az álla alatt a kecskeszakáll úgy ugrándozott, akár egy bojt.

Nudožerský dékán megsimogatva tar fejét, három kollégája elé lépett, és imigyen szólt:

- Kedves ifjú barátaim, carissimi iuvenes, nem mondhatom sem a magam, sem a tudós magiszter urak nevében, hogy vizsgátok eredményével nagyon elégedettek volnánk, ne gondoljátok, hogy keményen bántunk veletek, s hogy szigorúbban ítélkeztünk: a baccalaureatusi fokozat, amelyet megszerezni óhajtottatok, kiválóbb tudást követel, mint amilyenről tanúságot tettetek. A tudós magiszterek azonban engedékenyek, és kegyet gyakorolnak. Szóljatok tehát: vagy mindenki külön, vagy egy mindnyájatok nevében, először is: mindenki elégedett lesz-e és hálás mindenért, akár megadjuk neki a baccalaureatusi titulust vagy nem adjuk meg, másodszor pedig: elégedett lesz-e mindenki, ha a tudásáról tett bizonyság szerint első, középső vagy hátulsó, sőt utolsó helyet kap.

Ezen beszéd alatt Měřínský Lajtorja olyan izgatott volt, hogy baccalaureusi köpenyének ráncai megremegtek, s a szemét még jobban kidüllesztette.

Mikor Nudožerský befejezte a beszédet, a hosszú Lajtorja kért szót, akit néhány szomszédja előretolt. Köszönetet mondott a tudós magiszter uraknak türelmükért, és ígéretet tett, hogy mindent szívesen fogadnak, hogy hiányos tudásukat pótolni igyekeznek majd, tanulni fognak, és erényesebbek lesznek, hogy méltók legyenek a baccalaureatusi titulusra, amely által javukra különböznek majd a laikusoktól.

E szavak után az egybegyűltek térdre borultak, hogy hálát adjanak az Úrnak.

Ezután a dékán bejelentette, hogy minden matériából „bene”, azaz legjobb osztályzat illeti meg a következőket; Měřínský Lajtorja köztük volt.

A „közepesen” értékeltek között voltak azok a kollégisták is, akik a vizsgára a Vám utcai kocsmában készültek fel.

Mollerus „tenuiter” lett, és a pedellus utolsóként írta be nevét a baccalaureusok névsorába.

Éjszaka aztán valaki erősen megrángatta a Nagy Károly Kollégium kapuján a csengő zsinórját.

A csengő riadtan megszólalt, és sokáig csilingelt, amíg lecsillapodott.

Mikor a kollégiumi oeconomus csak úgy ingben és gatyában kiugrott az ágyból, és kinyitotta a kaput, egy teremtett lelket se látott. De a kinyílt kapuról egy papírlap esett le a földre.

Az álmos diák felvette. A cédula nedves volt, és az ujjaihoz ragadt.

Gyorsan bezárta az ajtót, és a talált tárgyat bevitte a boltozatos kamrába, amelyben Hovorkával és Macekkal hált. Felkeltette őket, és meggyújtotta a mécsest, aztán olvasni kezdték a vastagon rámázolt szavakat. A szöveget minden bizonnyal nem tollal, hanem fával írták, s az volt benne, hogy a magiszterek és a professzorok nebulones, s a legrosszabb közülük Manpacus küklopsz.

Az oeconomus szeméről elszállt az álom, s összeráncolta a homlokát, mert rájött, hogy Manpacus fordítva Kampanus.

Hosszú tanácskozás után a diákok úgy határoztak, hogy megsemmisítik a paszkvillust, és nem bosszantják vele Kampanust, aki jó ember.

Mikor összegyűrték a gúnyiratot, mindenféle gyanú támadt bennük, de egyikük sem mondta ki nyíltan.

Másnap ugyanarra a helyre, ahol megmaradt a cédula ragadós nyoma, a pedellus kitűzte ad sacrae Minervae spectaculum, a baccalaureatusi avatásra szóló meghívót. Az avatást egy hét múlva tartják.

A meghívó mellé kitűzte a téziseket, amelyeket az új baccalaureusok bárkivel szemben megvédeni szándékoztak.

V
Viharfelhők

A Carolinumban Minerva magasztos színjátékára kerül sor.

A Nagy Károly Kollégium kapuját ugyan ma sem mosták meg, le sem söpörték róla a port, de most tárva-nyitva áll, és barátságosan fogadja az egyszerű és az előkelő vendégeket egyaránt.

A harsonás, akit a Városháza toronyzenekarából hívtak meg, a kapualjban áll, hogy harmonikusan váltakozó, két hosszú és két rövid harsonaszóval fogadja az előkelőbb vendégeket.

Úgy hangzott az egész, mintha két terccel kiáltaná: Isten hozta!

A pedellus jeladására így harsonázik már kilenc órától minden fél horológiumban.

A pedellusnak mindenkit ismernie kell, az elkékült orrú harsonás csupán a Városházáról érkező urakat ismeri, azok közül sem mindegyiket.

A jelöltek felsorakoztak lent a lépcsőnél. Odafönt a lépcső tetején a rektor és a dékán fogadják a vendégeket. Egyfolytában özönlenek az érkezők.

Sok ember jön. Vannak, akik egyedül, mások csoportokban érkeznek. A jelöltek egész héten hordták-vitték a meghívókat.

A harsonás megszakítás nélkül kétszer egymás után megfújja hangszerét.

Jön Václav Budovec nemes úr, a protestánsok művelt vezető feje, a cseh országgyűlés követe, a felséglevél megfogalmazója, markáns arcú, érdekes férfi, szakálla ritka és őszes, leveszi aranyzsinórral díszített magas kalapját, s ezáltal megritkult göndör haja kiszabadul. A diákokat latinul üdvözli, de nem mosolyodik el, az élet oly mély árkokat szántott ráncos arcára, hogy a nevetésnek nem maradt rajta hely, csak erős akaratot vésett belé, nagy szemében elszántság tükröződik.

Oldalán a hosszú szakállú Theodor Sixt haladt, és hevesen magyarázott valamit, ez utóbbi meglátva a diákokat, egyeseknek kezet nyújtott mint régi ismerőseinek.

Jön Skála professzor, meggörnyedve az öregség súlya alatt, hajlott háttal, mintha nem lennének csigolyái.

Mögötte asszonyok csoportjában kíváncsian lépked az öreg Veronika Koňasová. Széles krinolinszoknyában lépked, és olyan szemérmesen viselkedik, mint egy zavarban lévő szűz lány. Ki hívta meg ezt az öregasszonyt? Persze a prágai asszonyságok tartanak diákot, de vajon melyik ifjú lakik Koňasovánál?

Két városi tanácsos úr érkezik, a harsonás majd megszakad, úgy fújja.

És itt jön Sušický úr Valentin Kochannal.

Íme! Pulpit is, az áldóját, Pulpit. Mollerus feltűnő szívélyességgel fogadja, mely szívélyesség után alighanem pénzkérésre kerül sor.

A harsonás erősen fújja.

Jön Kepler úr, a neves matematikus és híres csillagász, nem hordja büszkén a fejét, s elnyűtt köpenyéről ítélve, nem bővelkedik földi javakban.

Odafönt karon fogta őt a dékán, és maga vezette a nagyterembe, azzal a kéréssel, hogy üljön az akadémia professzorai közé.

Néhány anya a lányával lépked felfelé a lépcsőn, Jessinka kisasszony is az anyjával. Mindkettő szemöldöke visszataszítóan színehagyott; tettetett közönnyel lépkednek, mögöttük párosával és csoportosan érkeznek a prágai polgárok, köztük Václav Bílek, a baccalaureusok és a barettjeikről felismerhető fiatal magiszterek, köztük a kövér Borbonius, a medicina kövér doktora, nagy korhely.

S lám, itt jön egy jezsuita páter négyszögű birétummal a fején. Egy tanítványa kíséri. A jelöltek előtt levette a birétumát. Egyesek fogadták a köszönését, mások nem.

- Hát ez a szimatoló mit keres itt? - kérdezte Knobelius Mollert.

- Miért ne jönne? Hiszen a meghívóban az állt, hogy a baccalaureusok mindenkivel szemben védeni fogják téziseiket, a jezsuita testvér tehát ugyanúgy hivatalos, mint bárki más!

Egy újabb csoporttal férfiak érkeznek, velük együtt és utánuk nők. Tollas kalapok és gyöngyös főkötők váltakoznak, fehér zsinórral díszített, egyszerű posztószoknyák és aranybrokáttal szegélyezett szoknyák suhognak, itt szembetűnik a narancsszín, mögötte szerénykedik egy galambszürke, amott meg egy öreg fekete subája mellett virágmintás leányruha pompázik.

Mindez a zajongó tarkaság a kis ajtón tódul be az akadémia nagy aulájába, a prágai Óváros legnagyobb palotájába.

Nagy lárma hallatszott a teremben. Különösen az asszonynépség vihogott szüntelen, egyesek a freskókat nézegették, mások a latin verses feliratokat böngészték, találgatták, melyik úrnak a címere van itt lefestve, melyik városé amaz a címer.

Figyelmet keltett az aranykorongokkal díszített, faberakásos mennyezet is, meg a márványtábla, amelyet Kolín költő emlékére állíttatott és vésetett egy idegen, a görög Palaeologosz.

A magiszterek és a doktorok megérkezvén, helyet foglaltak a fal melletti magasabb padokban: a baccalaureusok, akik többnyire a prágai iskolákban tanítottak, az alacsonyabb padokba ültek be.

Mikor a professzorok Keplerrel együtt helyet foglaltak a nagyterem díszpáholyában a vörös bársonnyal bevont székeken, megkezdődött a magasztos spectaculum.

Kampanus komoly arccal egy fokkal lejjebb lépvén, a magiszteri katedrára ment, és gyönyörű zengő hangon beszélni kezdett IV. Vencel királyról.

Állította és hosszan bizonygatta, hogy a Lusta nevet a németek haragjukban adták neki, mert az egyetem megfosztotta őket az igazságtalan uralomtól. Jól illett a daliás, fekete szakállú Kampanushoz a pátosz, amikor így kiáltott fel:

- Vencel király a mi Camillusunk, aki a Capitoliumról elűzte az ellenséget, mert hát ellenkezet a joggal, hogy a csehek a saját szülőföldjükön idegenek voltak, és az utolsó helyet foglalták el. Talán már sohasem lesz úgy, hogy a cseheket a saját hazájukban elnyomják, és félreállítsák, ez már sohasem történhet meg!

Azok, akik értették a latin nyelvet, végül nagy hangon dicséretüket fejezték ki, ily módon nyilvánították ki tetszésüket és egyetértésüket. Akik nem értettek latinul, megsejtették, hogy a rektor valami magasztosát és nagyszerűt mondott.

Ma kicsípte magát Jičínský pedellus is, amikor a dékán felszólítására a baccalaureusok alacsony pultjához lépett egy vasalt könyvvel.

A széles pedellusi talár, a leomló ujja eltakarta törékeny alakját, s az álla alatt máskor oly nevetségesen lecsüngő rút pamacs ma elveszett a széles prémgallérban.

A pedellus éles hangon, amely izgalmában természetellenesen fisztulássá vált, felolvasta a hét statútumot, amelyekre a jelölteknek a karon kötelezniük kellett magukat; felszólította őket, hogy szolgáljanak a dékánnak minden becsületes dologban, tartsák meg a kari statútumokat, vegyenek részt a disputákban az akadémia ünnepein, járjanak az előadásokra, hogy megszerezzék a magiszteri fokozatot, hogy más egyetemen ne fogadjanak el baccalaureatusi grádust, s bármilyen helyre kerüljenek, e kar jó hírnevét öregbítsék.

A jelöltek kórusban hétszer egymás után ráfelelték:

- Promitto!

Aztán egyik a másik után lépett fel a baccalaureatusi katedrára, ahol a dékán kezéből átvették a baccalaureusi kék tógát.

Tele volt azokkal a tógákkal az egész katedra.

A jelöltek levetvén a gallérokat, jelöltségük jelképét, a két katedra között a tudós és a tanulatlan község színe előtt felöltötték a tógát.

A fiatal baccalaureus urak öltözködése alatt az asszonynépség pusmogott és vihogott, mert nem egy tanult fajankó nem tudván beletalálni a ruha ujjába, zavarában kétségbeesett képet vágott.

Mollerus úgy festett a tógájában, mint egy nagytiszteletű, arca eközben bosszúsan elfintorodott. A mai ünnepélyen már többször megjegyezte, hogy bosszantják őt ezek a „hókuszpókuszok", ez a hosszadalmas „ceremónia". Mollerus gyakorlati észjárású férfi volt.

Mialatt az új baccalaureusok öltözködtek, Kampanus, kezében egy köteg cédulával, a lapokat a vendégeknek osztogatta.

Az „Applausus gratulatorius" című nyomtatott versét, amelyet az újdonsült baccalaureusok tiszteletére írt.

Többet is a kezükbe nyomott azzal a kéréssel, hogy adják a vendégeiknek és barátaiknak.

Az üres baccalaureusi katedrára most a jelöltek léptek fel, hogy kifejtsék téziseiket.

Mollerus az erényes cselekedetekkel és műveltséggel szerzett nemességről szóló tézist választotta. Kidolgozva, készen találta azok között a retorikai dolgozatok között, amelyeket összeszedett a kollégiumban, és a vizsgán széles nadrágjában lapultak.

Az egyik vidéki baccalaureus különös vitatételt fejtegetett, mármint joga van-e rá a királynak, hogy megakadályozza az iskolák alapítását, és megszüntetheti-e az egyetemeket.

Knobelius a katedrán találva magát, arról beszélt, melyik katonát kell előnyben részesíteni, a hazait-e, vagy az idegent, a felbérelt zsoldost.

Az ifjú baccalaureus azt állította, és Tacitusból vett idézetekkel bizonyította, hogy a zsoldosok emberemlékezet óta terhére voltak az országnak, s a zsoldoshadsereg rablók és fosztogatók gyülekezete, nem a hős katonáké, mennyire más a cseh ember, az Istenéért és a hazájáért harcol, milyen derekasan küzdöttek a táborita, és megvasalt csépjeikkel vidáman püfölték ki ellenségeiket hazájukból, ezzel szemben egy nagy birodalom és Konstantinápoly városa csak azért pusztult el, mert hazája védelmét zsoldosokra és idegenekre bízta.

Jó és igaz volt az, amit Knobelius mondott, de félénken, bátortalanul adta elő, éppen ő, aki a kocsmában, az utcán és a diákkollégiumban olyan nagy szájhős volt!

Úgy tetszett, hogy senki sem figyelt fel azokra az igazságokra, amelyekről Knobelius beszélt.

Lehetséges, hogy a vendégek elfáradtak a hosszú üléstől, a végtelen latin beszédektől és „ceremóniáktól”.

Ezért megkönnyebbülten álltak fel, és nagyokat nyújtóztak, amikor a dékán a jelenlévő ifjakat baccalaureusoknak nyilvánítva, befejezte az ünnepélyt, élvén az örök Istentől és a haza atyjától, IV. Károlytól és minden cseh királytól, különösképpen a jelenleg uralkodó legfelségesebb fejedelemtől és Mátyás király Őfelségétől kapott jogával, a kar egyhangú határozata alapján átadta nekik az első egyetemi fokozatot. Hogy mindez szilárd érvényű legyen, add mindenható Isten, Atya, Fiú, a mi Urunk és Megváltónk és a Szentlélekisten nevében. Ámen.

Mialatt a tömeg a keskeny ajtón kitódult az aulából, Kampanus és a dékán lakomára invitálták a jelenlévő nemes és előkelő urakat, kérve őket, hogy üljenek asztalhoz a professzorokkal.

A hektikás Skála magiszter hazament a Vencel-kollégiumba.

Miután távoztak az aulából, Johannes Keplerus úr, a megboldogult Rudolf császár asztronómusa és matematikusa két kezét Kampanus vállára tevén, szívélyesen így szólt:

- Szívesen ülök egy kicsit köztetek. Te különösképpen kedves vagy nekem, Kampanus magiszter, te különösen, mivel nagyon érdekel, miként tudod összeegyeztetni istenfélő keresztény gondolataidat a pogánysággal, miképpen fohászkodsz Krisztushoz, és Apollóra gondolsz, Jupitert invokálod, s a háromszemélyű egy Istenhez könyörögsz. Tegnap, amikor lejöttem este az obszervatóriumból, Dávid zsoltárait olvastam a te átköltésedben, és olyannyira meghatódtam, hogy könnyek szöktek a szemembe. Salve, magiszter, salve!

Kampanus e dicséret és elismerés hallatán úgy elpirult, akár egy kisfiú.

Azt mondta, hogy nem mindenki ismeri el őt.

- Már sokan írtak és nyomtattak ki ellenem gúnyiratokat, amelyek szerénységre intenek.

- Hagyd őket, írjanak csak, te meg írd a magadét, és ne adj nekik választ. A bölcs Püthagorasz a filozófia fennköltségét csupán hallgatással igyekezett megtartani, hiszen tudod!

Az új baccalaureusok lakomájának zaja hozzájuk is elért.

Hallatszani hallatszott, de nem mondhatnánk, hogy a kollégiumi konyha ínycsiklandozó ételektől illatozott volna. Dehogy! Az új baccalaureusok olyan címen hívták meg a prágai baccalaureusokat és vendégeiket, hogy meg akarják őket tisztelni szerény lehetőségeik szerint, s bizony, így is volt.

Túlságosan szerény volt a lakoma. Sáfrányos marhasültet tálaltak fel sajttal, amit a kollégiumi bérlő adott el a baccalaureusoknak. Az iskolaszolga hozott Pulpittól egy tál fasírozottat, s ez volt minden, amit a baccalaureusok túlságosan szerény lehetőségükhöz mérten az asztalra tettek.

S ez elég is volt.

Hiszen a legfőbb mindig az ital volt. Itt pedig nyilvánvaló volt, hogy öreg és keserű sörből több van a baccalaureusoknak a kelleténél. Volt még egy kis hordó boruk is (de prágai, savanyú), Treytlar szatócs ajándéka, Kochan úr és Vokoun apjaura is mélyebben a zsebébe nyúlt, s mindegyik küldött két kis hordó rakovníki sört, nos, hát innivaló volt elegendő.

Az új baccalaureusok buzgón töltögették a poharakat, maguk szolgálva fel, mert az ősrégi szokások szerint sem a lakomára, sem felszolgálásra fehérnépet nem bocsátottak be.

E nagy férfiivászat során hamarosan vidám hangok is kiszűrődtek a nyári tanteremből.

S e hangok még vidámabbak, magasabbak, erőteljesebbek lettek, amint elkezdődtek a pohárköszöntők.

Koccintottak az akadémiára, a magiszterekre, s ha egy-egy professzor betért kis időre az ifjakhoz, mindegyiküket külön köszöntötték.

Még Pulpit is szólásra emelkedett:

- Adja az Úristen mindnyájatoknak, hogy boldoguljatok, az áldóját, adjon nektek az Úristen jó helyet a városi iskolákban!

Kezdetben szépen kotta szerint énekeltek, aztán már meglehetősen hamisan, végül pedig mindenki úgy, ahogy tudott.

Ezzel szemben a téli tanteremben csendes és komoly beszélgetést folytattak.

Kampanus a vendégek tiszteletére előhozatta az ezüsttel és arannyal díszített serlegeket, IV. Károly hajdani ajándékát.

Ám ama régi és értékes serlegek az asztal közepén álltak, akár a szentség. Az urak az édes tiroli bort kis poharakból itták, amelyek nem voltak olyan régiek és nagybecsűek.

- A cseheket mindenütt gyűlölik - szólt Kepler -, az udvarnál a jezsuita atyák szítják ellenük a gyűlöletet, de náluknál sokkalta jobban ártanak nemzetünknek némely csehek. Hányszor tapasztaltam ezt... és ennek a vallás az oka, pedig azok, akik külföldön rossz híreket terjesztenek és írnak a csehekről, igazában nem ismerik a cseh népet! Én megismertem az évek során, amióta itt élek köztetek!

- Azt reméltük, magiszter uram, hogy nálunk maradsz életed végéig mint professzor, a mi alma materünk büszkélkedni akart veled! - mondta őszinte sajnálattal Kampanus.

- Szívből hálásak lennénk érte - szólaltak fel többen az asztalnál ülők közül.

- A magisztereknek meg kell szüntetniük a nősülés tilalmát! Ennek a szégyenletes szerzetességnek véget kell vetni, s akkor a családjával együtt nyugodtan Prágában maradhatna Kepler úr, és taníthatna az akadémián! - jelentette ki Budovec.

De Kepler magiszter megköszönte az ajánlatot. Megharagítaná Mátyás császárt, ha visszautasítaná az ajánlatát, s nem menne Bécsbe, és nem kapná meg a visszatartott fizetését, amivel a megboldogult Rudolf császár kamarája annyi éve tartozik neki.

- Jól tudjátok, milyen rossz helyzetben voltam, és barátságotokat mindenkor meg akarom szolgálni. Ti adtatok nekem kollégiumi lakást, ti élelmeztétek a családomat, amikor nekem, lutheránusnak nem maradt hely az udvarnokok között a Várban. Köszönöm szíves segítségeteket, de nem tehetek egyebet, mint hogy elbúcsúzzam, mindnyájatoknak jót és törekvéseitekben sikert kívánjak!

Kepler elgondolkodva a fehér asztal egy pontjára meredt, de a szeme nem látott, s az isten tudja, hova kalandoztak el a híres, de szegény csillagász gondolatai, akinek a lelke oly gyakran kényszerült leszállni a végtelen égi térségekből a mindennapi gondokhoz, a betevő falatért való harchoz.

A téli auditóriumban egy kis ideig csend honolt a Haza Atyja, Károly serlegei felett.

Majd Václav Budovec, megpödörvén bajszát, megtörte a csendet:

- Menjen el, nagyra becsült magiszter úr, mi itt maradunk a viszontagságok között, rólunk, utraquistákról Heródes dönt közösen Pilátussal, megkaptuk a vallásszabadságot biztosító Pátenst, de nincs szabadság. Azt hittük, a királyi felséglevéllel Isten visszaállítja drága ha-

zánkban a hajdani aranykort, de az aranykor nem jött el, s bizton állítom, el sem jön. Kedves barátaim még bizonyára nem tudják, hogy Lobkowitz Polixéna a múltkoriban Litomyšlba tört be mint egy sárkány, és elvette a lutheránusoktól az ispotály templomát, az érsek pedig a múlt héten kiűzte utraquista papjainkat a brandýsi, unhošti császári birtokokról, és nem tudom, honnan még.

- Hát így vagyunk, hogy az ördög vinné el - kiáltotta hevesen Sušický -, az érseki birtokokról már tavaly elkergette papjainkat, most meg a császári birtokokról veti ki őket, ki adott neki rá jogot?

- Hiszen nagyon jól tudjátok, Slavata, Martinic, csak ők tanácsolhatták ezt - felelte Budovec.

- És mi történt a hrobi polgárokkal? - kérdezte Kampanus.

- Bajban vannak. Nekiláttak a templom építésének, s mi defenzorok támogattuk őket Istennek tetsző cselekedetükben. Én magam írtam nekik, hogy a Pátens értelmében mindenki, aki áttért, bárhol megtarthatja hitvallását, s a parasztságot sem szabad az uraknak erőszakkal eltéríteni vallásuktól, a hrobiak tehát építették a templomot, de az érsek az elöljárókat bezáratta Osekba, ahol egyet közülük állítólag halálra kínoztak, az iskolamestert, az írnokot kikergette a városból, a falusiaknak betiltotta, hogy a városba gabonát szállítsanak, mert ki akarja éheztetni a várost. A broumovi apát pedig követte az érseket, s elvette a polgároktól a templomot, de azok föllázadtak ellene, s az apát katonai segítséget kért a helytartóktól. Mikor tegnap a defenzorok nevében fent a Várban jártam a kancellárián, azt mondta nekem Slavata, hogy a Pátensnek van egy hiányos pontja, a vallásszabadság nem vonatkozik a jobbágyokra, templomokat csak a rendek építhetnek, a jobbágyok nem, s az egyházi főhatóság nem köteles eltűrni a birtokain egy megreformáltat sem. Az egyházi hatóságokra nem vonatkozik a Pátens, ők nem folyamodtak érte senkihez, így beszélt az az undok hájtömeg, az az ostyafaló antikrisztus. Szavai közben feltámadt bennem a harag, s legszívesebben sírva fakadtam volna. Hát így állunk a Pátenssel, amelyet annyi nehézség árán szereztünk meg!

Beszédét néma csend követte.

E szomorú csendbe kívülről behallatszott a nyári auditóriumban mulató baccalaureusok vidám kiáltozása.

- Ne vegyék tőlem rossz néven - mondta egy kis idő múlva Theodor Sixt -, ne méltóztassanak azt mondani, hogy idejében kellett volna megfontolnom a dolgot, de én is azt állítom, hogy van hibája a Pátensnek: elfelejtettük belefoglaltatni, hogy a vallásszabadság a papi birtokok jobbágyaira is vonatkozik, s ez, bizony, hiba!

- Nem hiba, ezerszer nem, ha mondom! - kiáltott fel szenvedélyesen Budovec. Szeme szikrát szórt, arca lángolt. - Nincs benne hiba, csak ellenségeink akarják megtámadni, hiszen a Pátensben világosan írva vagyon, hogy a falvak népét sem szabad más vallásra kényszeríteni, s ebben benne foglaltatik az is, hogy az alattvalók, a városi polgárok is építhetnek maguknak templomot.

- Összetűzés lesz miatta, s félek, nehogy véres legyen! - mondta Sixt.

- Ha meghátrálunk, az ellenséget még inkább felbátorítjuk. Én nem félek!

- Edite, bibite, chari sodales! - hallatszott az ének a nyári auditóriumból. A téli auditóriumban pedig IV. Károly serlegei mellett komor gondolatok foglalkoztatták a jelenlévőket, s csend ülte meg a termet.

VI
Jelentős tanácskozás

Az elkövetkező nap reggelén a Carolinum udvarában más emberek nyüzsögtek, mint előző nap vagy egy hete.

Az udvaron és a folyosókon első pillanatra feltűnt, hogy jóval fiatalabbak, mint a nemrég felavatott baccalaureusok, kisebb fiúk vegyültek közéjük, akik úgy rakoncátlankodtak és kergetőztek, mint a verebek a Gyümölcspiacon. Egyikük fejjel nekiment, és gyomorszájon ütötte a pedellust, jó, hogy a vézna férfit fel nem döntötte. Jičínský dühösen kiabálni kezdett, hogy ezeken a nebulókon, tudjuk, korbáccsal ver végig, és alaposan ellátja a bajukat, de nem tette. Ő is sürgött-forgott, a nagyteremből a fiskusba, a fiskusból a rektor lakására futott, onnan meg a többi professzorhoz - fel-alá rohangált, s a nebulókkal nem volt ideje foglalkozni.

Persze nem az összes fiú kergetőzött az érkező diákok közül. Egyesek megszeppenve álltak atyjuk mellett, és csodálkozva, tátott szájjal bámulták ezt a lármás sürgés-forgást, amilyet még sohasem láttak. Más kisfiúk egyéb, csendesebb foglalatosságot találtak maguknak, a fal mellett hárman a legszerényebbek közül a megrepedezett vakolatot kaparásszák az ősi Carolinum faláról, és a vályog alatti szűk, nyirkos utakból kiűzik a fülbemászókat és gömbászkákat.

A legnagyobb sürgés-forgás közepette a pedellus egy kis asztalt cipelt ki a folyosóra, letett mellé egy szegekkel kivert széket, aztán ráhelyezett egy vastag könyvet. Hozott egy foltos, tintával leöntözött rézkalamárist, mellé két tollat, és felszólította a diákokat, hogy iratkozzanak fel mindazok, akik be akarnak lépni IV. Károly egyetemére, a másik oldalra pedig azok írják be magukat, akik ösztöndíjasok, famulusok, segédtanítók akarnak lenni. Ha mindenki beiratkozott, szólítsák őt, ő majd a könyvet elviszi a dékán úrnak. Ezután otthagyta őket, és gondjaiba vette az apákat meg a kisfiaikat.

Mintegy tizenöten kísérték el fiaikat, többnyire testesek, mindegyik subában és prémsapkában, egyesek bársonyköpenyben. Jičínský szépen szólt hozzájuk, mivel tapasztalatból tudta, hogy akadnak közöttük köznemesek s tehetős polgárok, vidéki városok tanácsosai is, akik fiaikat az egyetem mellett fenntartott kiváló osztályokba akarják adni, és gyermekeik nevelését magukra a professzorokra bízzák. Minden apánál zsák, tarisznya, kosár, csomag van. Jičínský tudja, hogy vajat, tojást, szárnyast vagy nyulat hoztak, s a professzorok - kivéve a fösvény Skálát - ezen ajándékok nagyobb részét átengedik a pedellusnak.

- Tudjuk, tudjuk - mondta nekik -, a méltóságos rektor úr nem vesz a lakásába fiúkat, merthogy zavarják őt. Más magiszterek azonban szívesen fogadnak fel tanítványokat. A diákok az idén Kamének magiszterhez fognak járni a Ponty utcába, ott lesznek ebben a szemeszterben az egyetemi osztályok; nálunk jó dolguk van a fiúknak, mi gondjukat viseljük, tudjuk, tudjuk... nálunk jobb nekik, mint a jezsuitáknál. Ott az ördögökkel és babonákkal ijesztgetik őket, mi nem tesszük ezt, nálunk, tudjuk, csak a szakácsnőben lakozik két ördög, az is csak néha bújik belé.

Így beszélve, vezette az apákat a rektorhoz, hogy a rektor úr adjon nekik tanácsot, és írja be a fiaikat.

Verőfényes, vidám őszi napra ébredt a város, az égen úszó bárányfelhők elvesztették pírjukat, fehérré váltak, s a kék ég kedvesen nézett le a rozoga egyetemi épületre, amelyben kezdetét vette a téli szemeszter.

A német óra szerint mintegy tíz felé járt az idő, a szemközti Szent Gál-templomban éppen harangoztak, amikor a Károly Egyetem magiszterei ima után leültek a prandiumhoz, azaz reggelihez, amelynél meg kellett beszélniük a kezdődő szemeszterben tartandó előadásokat.

Két famulus réztálat, kannát meg törülközőt hozott a konyhából, a professzorokhoz lépett, hogy mossák meg a kezüket. Egy másik famulus egy kancsó sört hozott, a következő egy tál pecsenyét tett az asztalra, végül egy diák behozta a fonott kalácsot.

Ezalatt az egyik szolgadiák (hiszen ma van az utolsó szolgálat, holnap belépnek az új famulusok) fennhangon, sietősen olvasta Szent Pál egyik levelét, de senki sem figyelt rá, a rideg Skála professzor éppen arról mesélt a mellette ülő szomszédjának, Vratislavský magiszternek, hogy megkeményedett a gyomra.

- És reggelre megdagadt a lábam, félek, nehogy vizenyős legyen. A gazdasszonyom zsírral kenegette, hogy elmulassza, igazán förtelmes betegség.

A pecsenyét gyorsan bekapták, s mikor a professzorok ismét kezet mostak, Kampanus kiküldte a famulusokat.

Alighogy az utolsó famulusi tóga is eltűnt az ajtó mögött, Skála kijelentette, hogy szombaton nem akar tartani az egyetemen semmilyen előadást, sem más munkát nem akar végezni, mert szombaton a mészárosok vasárnapot tartanak, s az ablakok alatt nagy lármát csapnak. Közben szőrös öklével hangosan dobolt az asztalon.

Nudožerský dékán izgatottan megsimogatta pilisét, s jóindulattal hozzátette, hogy ezt minden magiszter mondhatná, és akkor szombaton kiürülne az iskola.

Ezzel alighanem elejét akarta venni annak, hogy a többi professzor is elzárkózzék a szombati tanítástól. S bár elérte, amit akart, de Skála vérig sértődött. Hamuszínű arca egy kissé elpirult, fonnyadt nyakán kidagadtak az erek, s az öreg professzor a foga közt odavágta, hogy magasan szárnyalnak a gondolatai azoknak, kik testben megrövidültek.

- Bona res quies! Nyugalom, nyugalom! - intette kollégáit Kampanus, mire Nudožerský felütötte a statútumot, hogy szokás szerint felolvassa, mi áll benne az előadásokról.

Aztán olvasni kezdte, de nem sokáig folytathatta.

Skála úgy vágott bele az olvasásba, mint egy faragatlan fuvaros a kapuba, kurtán bejelentette, hogy logikát nem hajlandó előadni, áttér a logicis ad ethicára.

- Azt már nem - csattant fel a fekete szakállú Troilus -, az etika az én szakom, s nem mondok le róla.

- Az egyetem nem lehet meg logika nélkül! - csillapította kollégáit Kampanus.

Skála dühösen dobolt az asztalon.

Majd hirtelen felugrott, és az ajtó felé indult. Meglepően gyorsan és erélyesen kicsoszogott.

A dékán meglepődve, kétségbeesetten kiáltott utána, kérve, hogy térjen vissza.

- Expectate, expectate!

De a felbőszült idős professzor már elment. A dékán felugrott, és kiszaladt utána.

- Isten adja, hogy minden jóra forduljon! - mondta Kampanus felindulva. - Nemsokára megérkeznek a defenzorok és iskolánk tanácsadó testülete a legjelentősebb konzíliumra, amely itt valaha is volt, mi meg veszekszünk!

- Az öreg tüstént dühbe gurul - jegyezte meg Troilus -, az öreg ember a beszédben sietős, de a meghallgatásban késlekedik, nem szívesen ad, de szívesen kap, szomorú, elégedetlen és nyugtalan. Hogy az ördög vinné el az ilyen öregkort!

- Miféle szokásokat vesz fel? Ha valamivel nem ért egyet, egyszerűen elszalad! - csodálkozott a fizika professzora.

- Keresztény dolog a konokságot barátsággal enyhíteni és meglágyítani - tanácsolta Kampanus.

- Hát akkor elvállalom a logikát, és visszavonulok! - határozta el magát Troilus, s abban a pillanatban be is lépett a dékán Skálával, aki teljesen elsápadt, keskeny ajkát haragosan összeszorította, s a szemében keserűség és megvetés villant.

A két magiszter nyomában befutott a terembe a pedellus, és jelentette, hogy a nagy tekintélyű tanácsos urak már jönnek fel a folyosón. A fiatal Vratislavský magiszter is letette a fonott kalácsot, amelyet az izgatott tanácskozás alatt nyugodtan majszolt egészen eddig a percig. Valamennyien felálltak az asztaltól, s az előkelő vendégek üdvözlésére siettek. A tartományi rendek követei érkeztek, hogy az egyetem megreformálásáról tanácskozzanak.

Belépett a göndör hajú Budovec, aki már erősen kopaszodott. Szeméből erő és elszántság sugárzott. Nyomában begurult a terembe Borbonius doktor, sűrűn rakott körgallérja, melynek közepén úgy ült a feje, mint egy tálon, félrecsúszott a merevítőről, s a kétségbeesetten kimeredő merevítők arról tanúskodtak, hogy a kövér doktor nem piperkőc, nem sokat ad tisztes külsejére.

- Hát ez meg mit keres itt? - kérdezte halkan és gyanakvón Troilus Nudožerskýt, látván bejönni Adam Andreaét, az óvárosi írnokot. - Ez a nyeszlett csontváz szüntelen a jezsuitáknál koslat!

- A Városházáról küldték, hiszen láthatod, hogy a tíz városi bíró közül ott jön Faltyn Kyrchmajer, s mögötte lépked Ottersdorfi Sixt.

Kyrchmajer simogatva orra alatt meredező kis bajszát, már az ajtóban odaszólt Kampanusnak, hogy apja, azaz a polgármester nevében érkezett, aki azt üzeni a tudós uraknak, hogy Isten legyen minden cselekedetükkel és a megvalósítandó reformálással is.

A terem már visszhangzott a hangos beszédtől.

Kampanus e hangzavarban megkérdezte Budovectól, hogy szolgál az egészsége.

- Megritkult hajam deresedik már, de a lábam még fürge, hiszen tudja méltóságod, albi-capillus, pedibus mobilis!

Borbonius ezalatt letelepedett az asztalhoz, amely körül már sürgött-forgott a pedellus meg a bort töltögető famulusok serege. Magasra emelvén poharát, épp azt magyarázta a két mellette ülő professzornak, hogy a bor piroslik és gyöngyözik a pohárban, de végül úgy megmarja az embert, mint a kígyó.

- Az a fontos, hogy ízlik! - jegyezte meg fontoskodva az egyik tudós uraság.

- Ízlik - visszhangozta Burda doktor őszintén.

Kampanus két kezét üdvözlésül Šimon Sušický felé nyújtotta, s szívélyesen gratulált a fiatal jogtudós házasságkötéséhez.

- Hallottam - mondotta -, hogy a fiatal Čenvická, a hradeci polgármester gyermeke derék leány. Áldja meg frigyüket az Isten!

Borbonius ugyanakkor mély hangon könyveiről szónokolt. Eldicsekedett, hogy a felét már beköttette fehér bőrbe, s az egész könyvtára fehér lesz.

Közben megérkezett Mates Thurn, a katona. Viseltes köpenyét az ajtóban levetette, és félredobta, nem törődve vele, hova röpül, köpenye után küldte széles katonakalapját is, amelyet egy törött nagy toll díszített.

A diákok azon nyomban szolgálatkészen felkapták a földről a köpenyt és a kalapot, s a párkányra akasztották.

A vendégek az érkező köré sereglettek, és mindenfelől üdvözölték. Már élete ötvenedik évében jár. Rövid hajú, széles vörösesbarna kecskeszakállú, hegyes bajszát fölfelé pödri, akár a többi katona. Közelebb lépvén az asztalhoz, tört latinsággal s még hibásabb cseh nyelven beszámol Kampanusnak, hogy valójában nem is a tartományi rendektől jött, mint inkább a német iskola és a prágai község küldötteként, hozzáfűzte, hogy a Megváltó temploma mellett alapított új német gimnáziumra is vonatkozzon az egyetem reformálása, ha egyáltalán megtörténik.

Doktor Borbonius ezalatt épp azt mesélte a szomszédjának, hogy Thurnnak van egy sebe, amelyet Esztergomnál kapott emlékül a törököktől, a pasaui latroktól tavaly az Olasz utcában pedig egy kisebbre tett szert.

Állítólag mindig csak egy ruhában jár, s azt addig hordja, amíg le nem szakad róla.

Ekkor a türelmetlen Budovec kifejezte óhaját, hogy kezdjék el a konzíliumot, a tanácskozásra érkezettek gyorsan és készségesen leültek.

A dékán üdvözölte a defenzorokat és a vendégeket.

- Deus optimus laudandus est, dicsértessék az Úr neve, hogy sugallatára az illustrissimos, generosissimos, amplissimos defensores nekiláttak Károly iskolájának megreformálásához.

A rendeket és a defenzorokat az illendőnél hosszabban dicsérte. Azzal fejezte be, hogy az Isten, aki igazi Michael, áldását adja mindenre, amit ma Isten dicsőségére és a tanuló ifjúság, a cseh nép és az igazi vallás javára cselekednek.

A konzílium meglepően gyorsan folyt. Ha a professzorok egyedül tanácskoznak, a gyűlésnek se vége, se hossza, amit elmondott már két professzor, azt a harmadiknak újra el kell ismételnie, már csak ilyen a professzorok természete. Ma másképp történik minden.

A budovi Budovec úr határozottan érvel, sovány arcában csak úgy csillog fekete szeme, látható, hogy mindent jól átgondolt és alaposan előkészített.

- Rossz helyzetben vagytok, kedves magiszterek. A jezsuita akadémiát jobban irányítják, az gazdagodik, ti meg sorvadtok. Ezen változtatni kell. Mindenekelőtt mondjatok le a majorságokról, földekről, istállókról, mondjatok le a gazdálkodásról. A parasztokkal vesződtök Michlében és másutt, hogy megéljetek az évi fizetségükből, de ez nem méltó hozzátok, hiszen ti parasztgazdálkodást folytattok. Fogadjatok fel egy jószágigazgatót, egy kvesztort, aki irányítana helyettetek a birtokon. Ő a professzoroknak kifizetné az éves járadékot, így vélekednek a cseh rendek is. Magammal hoztam Václav Magrle urat, aki mint a jog tudósa mindent számba vesz nektek, s ha akarjátok, Sušický úr is tanácsot ad!

Kampanus buzgón helyeselt:

- Úgy van, a karunk, miként azt Juvenalis római költő mondotta, vanis et sterilis, azaz meddő. Olyanok vagyunk, akár a kufárok, a földdel és a jószággal törődünk, a parasztok meg szitkozódnak, pálinkát isznak, elkártyázzák a pénzt. Asszonyaik pedig kuruzslást űznek. Gyakorta

be kell őket ide zárnom, állandó kiadásaink vannak, és nincs miből meríteni, minden erőfeszítésünk ellenére sincs a kezünkben pénz, cathedra vanis. Ezért úgy vélem, valóban az lesz a legbölcsebb, hogy valaki más törődjön a gazdálkodással!

Mindnyájan bólogattak.

Csak Skála nem, az öreg már jó ideje dobolt az asztalon, elégedetlenül dohogva magában. Végül kitört:

- Én a Vencel-kollégium javait nem adom ki a kezemből a közös gazdaságba! Az az újjákereszteltek communitasa lenne! Amit professzorként elfogadtam, azt meg is tartom!

Skála szavai közben Budovec nyugtalanul játszadozott aranyozott kis tőrével, aztán letéve a tőrt, beletúrt göndör hajába, de a communitasról egy szót sem szólt, hanem minden professzortól szavazatot kért, azaz hogy nyilvánítsák ki véleményüket.

Szavaztak, és Skála ellenvetésével egyedül maradt.

Budovec elégedetten folytatta:

- Az oeconomia ezennel megszüntetett, s ezzel megszűnik a communitas, nem kell többé együtt laknotok a kollégiumban, közösen étkeznetek, mindenki ott lakhat, ahol tetszik neki, s ezzel együtt jár, hogy megszüntethetitek a professzorok szégyenletes cölibátusát is. Nősüljetek! A nősülés Isten parancsolata, az, hogy az iskolákban nem nősülhetnek, emberi rendelet! És kinek illik jobban engedelmeskedni?

Troilus magiszter röviden kijelentette, hogy nem ellenzi az indítványt.

Kampanus csupán megismételte, hogy a cölibátus emberi tilalom, nem pedig Isten rendelése.

A fiatal Vratislavský professzor, a nagy szoknyavadász jólesőn mosolygott. Skála türelmetlenül dobolt az asztalon.

Budovec egy pillantást vetvén a homokórára, amely egy faládikában állt az asztalon, Skálához fordult, hogy mit szól hozzá.

Az öreg professzor elbiggyesztette keskeny ajkát, előrehajolt, pillogott, és lassan szűrte az epés szavakat:

- Most seregestül nősülnek, akárcsak Noé és Szodoma napjaiban, nősüljenek hát a magiszterek is! Károly híres kollégiuma harmadfél százada asszony nélkül áll fenn. Ha a magiszterek asszonyokat hoznak ide, majd meglátják, mi lesz! Mindnyájan perlekedni és verekedni fognak! Majd meglátják! - Aztán a szomszédjához fordulván, gúnyosan hozzátette: - Hegyes orrú nőket vegyetek feleségül, akkor hamarabb kitör a háborúság, mivelhogy azok a legrosszabbak!

Andreae, az írnok Magrle jogász füléhez hajolt, és valamit súgott neki, mire mindketten hamiskásan elmosolyodtak, ez felbosszantotta Troilust.

- Azok az átkozott pápisták rajtunk gúnyolódnak! - szólt Nudožerskýhez nem éppen halkan.

Thurn végigsimítva mellén piszkos bőrzekéjét, vaskos katonatréfálkozással megjegyezte, hogy Skála magiszter úrnak már nem kell megnősülnie.

Borbonius doktorból oly erővel tört ki a nevetés, mintha egy tarackot sütöttek volna el. És az, mint egy ragályos kór terjedt tovább.

Budovec látván Skála holtsápadt arcát és haragosan villogó tekintetét, gyorsan felemelte a borospoharat:

- Adja az Úr áldását mindnyájunkra, hogy művünk sikerüljön, és szolgáljon híres egyetemünk felemelkedésére és boldogulására!

Nagy koccintgatás és a félretolt székek zaja közepette ittak erre.

Közben Kampanus csillapította Skálát, aki minduntalan felugrott, s el akart menni.

Thurn alighanem rájött, hogy hibát követett el, és békítő húrokat pendített meg:

- Hol's der Fuchs, vidámabb lesz az élet, ha itt lesznek az asszonyok. Csak ne legyenek túlságosan szépek, mert a széptevők úgy özönlenének ide, akár egy erős várhoz, nem rejthetitek el őket az almáriumba, se a könyvek mögé, mert mindenki ama almárium portása szeretne lenni, s a derékszíjára kötné a kulcsát!

Budovec szigorú, erényes cseh testvér volt, s nem szerette az efféle beszédet: gyorsan ismét leült, és megkérdezte, ki szavaz rá, hogy a professzorok cölibátusát, amely hasonló a szerzetesekéhez, egyszer s mindenkorra megszüntessék.

Az öreg Skálán kívül valamennyi professzor elvetette az eddig évszázados nőtlenséget.

Mikor le kellett adnia a voksot, Skála suttogva mondta:

- Venerare doctos homines, aeternitatis vasa!

S ezt minduntalan elismételte. Alighanem a katonára célzott, aki a tudóst, „az örökkévalóság edényét" komolytalanságával durván megsértette.

- A rendek, amelyeknek az egyetem királyi Pátenssel átadatott, azt kívánják továbbá, hogy minden professzornak el kellene vállalnia bizonyos feladatot, bizonyos tudományszakot, amelyhez ragaszkodnia kell.

Alighogy ezt Budovec bejelentette, Kampanus elsőként szólalt fel a javaslat ellen, köntörfalazás nélkül kifejtve ítéletét és azon véleményét, hogy a rendeknek nem kellene beleavatkozniuk a professzorok tanításába, mivel a tanításban szabad választás szükségeltetik.

Nudožerský is felemelte szavát a szabadság védelmében.

Budovec megtorpant.

- Hagyjuk hát ezt. Összefogással kis dolgok is felvirágoznak, míg a széthúzás a nagyoknak is vesztét okozza!

- Hanem azt kérnénk - kezdett bele Kampanus egy újabb beszédbe -, esedezve kérnénk, hogy az országgyűlési párt sem, egy királyi hivatal sem kényszerítse egyetemünket nyilvános istentiszteleteken és körmeneteken való részvételre. A vallást megszabadítottuk a bálványimádástól, kezdetét veheti tehát az aranykor. Ne kényszerítsen hát bennünket senki arra, amiben nem hiszünk, mert a hit Isten ajándéka! - magyarázta buzgón Kampanus, olyannyira, hogy kék szeme elsötétült, akár az érett kökény.

Borbonius közbekiáltott:

- Úgy van, úgy!

Borbonius cseh testvér volt, és nagyon jól értette Kampanust.

Budovec is bólogatott.

Néhányan csóválták a fejüket. Magrle jogász és a Városháza írnoka rosszat sejtetőn elmosolyodott. És most mintha meggyújtották volna a száraz fából rakott máglyát, parázs vita kerekedett, és magasra csapott a láng. Mindenki beszélt, néhol párosan, máshol az egymással szemben ülők vitáztak, valamennyien kifejtették érveiket, sőt voltak, akik haragosan kiabáltak is.

Nem volt ez veszekedés, csupán kihangsúlyozva mondanivalójukat, próbálták egymást meggyőzni. Látszott, hogy szívükön viselik a katekizmust és a vallást, mint a tudományokat ápoló egyetem dolgait.

Thurn mennydörgő hangon közbevágott, hogy mint lutheránus természetesen ellenzi a processziókat és a körmeneteket, de a Týn-templomban végzett, közös gyónásra való menetet és azt az ünnepélyes menetet, amelyet az egyetem minden zöldcsütörtökön megtesz, hogy professzorai és tanítványai magukhoz vegyék az Úr testét és vérét, azt nem kellene elvetniük, a katolikusok már úgyis kálvinistának bélyegzik az egyetemet.

Ezzel Thurn olajat öntött a tűzre, mert a vita ismét fellángolt, s az ellenérvek úgy röpködtek ide-oda, mint a kométák tüzes lángcsóvái. Eközben Troilus gúnyosan ráförmedt Magrle úrra meg a városi írnokra.

Az írnok meg a jurista mentegetőztek, hogy ők hithű utraquisták, mindamellett néha elmennek a jezsuitákhoz, mert sok minden van ott, amit érdemes megnézni.

Kyrchmajer barátságos szavakkal kelt a két úr védelmére, dicsérte a jezsuita atyák iskoláit meg miseénekeit és zenéjét.

- Sok utraquista küldi gyermekét azokhoz a szerzetesekhez, én is utraquista vagyok, de szeretem hallgatni a jezsuiták zenéjét!

Thurn bajszát pödörgetve a fal felé indult, hogy a párkányról levegye kardját, köpenyét és nagy kalapját. Az egybegyűltek erre egy kissé elcsendesedtek, és Nudožerský nagy hangon kérte, hogy a gróf úr ne méltóztassék még elmenni, mert egy fontos dolgot javasolna az egyetem megreformálására.

Egyszerre mindnyájan elcsendesedtek.

Thurn ismét leült, s mindkét kezével kardja markolatára támaszkodott.

Nudožerský meglehetősen terjengősen előadta kedvelt ideáját, hogy az egyetem rektorává válasszanak egy főrendi diákot.

- Mikor szent emlékű Károly királyunk megalapította az egyetemet, a jogi karon hamarosan egy gróf diák lett a rektor, ez az egyetem javára vált, Jénában, Altdorfban, Wittenbergben nemesi származású diákok a rektorok, mellettük egy, a magiszterek közül választott megbízott dolgozik, és minden sikerül nekik, a nemesség jobban szívén viselné egyetemünk ügyét, ha ezzel a hivatallal egy fiát tisztelnénk meg, és emelnénk ki!

Így érvelt a dékán.

A csend, amely a beszéde előtt beállt, a beszéd után is tartott. Az indítvány alighanem nem nyerte el a jelenlévők tetszését.

Kampanus nem hitte, hogy egy nemes ifjú sokat segíthetne az egyetem ügyében, de egyelőre határozatlan volt. Végül aztán szólásra emelkedett:

- Az ifjú Scipio segített apjának a ticinói csatában - miért ne segíthetne nekünk is egy nemes diák, aki megnyerné nem csupán atyai segítségét és kegyét, hanem az egész utraquista nemességet?

Skála újra dobolni kezdett szőrös ujjaival az asztalon, fejét előreszegte az asztal fölött, de hallgatott.

Borbonius doktor mély hangján harsányan felkiáltott:

- Ám ha a fiúcska nagyon lusta lesz, lesz majd gondotok, mert a tyúkólba nem zárhatjátok be, ha rektor lesz!

E szavak szívből jövő nevetést váltottak ki a juristából és a városi írnokból.

- Majd kinevetnek a jezsuita szerzetesek! - tört ki Skála, meghallván a nevetést. E szavakra Magrle úrnak és az írnoknak arcára fagyott a nevetés.

- Julius Schlick gróf, Joachim úr fia, akit Isten nevében megválasztanánk, nemes lelkű és eszes ifjú! - jegyezte meg a dékán.

Ezt Thurn is megerősítette, és néhány hozzászólás után úgy határoztak, hogy küldöttséget menesztenek az ifjú Schlick atyjához, hogy megtudják, javasolná-e, ha az egyetem érdekében a fiát rektorrá választanák.

Ezzel a konzílium véget ért.

Kampanus távozáskor kérte a nemes urakat, Budovecet és Thurnt, hogy vegyék védelmükbe az egyetemet ellenségei megszégyenítésére s a haza és az irodalom pártfogóinak örömére, hogy ne hagyják elveszni az akadémiát, amely a múzsák menedéke.

- Menjünk Isten nevében! - vezényelt Thurn. - Maradjatok jó egészségben! Isten neve dicsértessék mindörökkön örökké!

A professzorok egészen a lépcsőig kísérték a vendég urakat. Kampanus meglátván szobája előtt három tegnapi baccalaureust és két-három mást, akik türelmetlenül járkáltak fel-alá az erkélyeken, így szólt az urakhoz:

- Már nem mehetek tovább méltóságotokkal!

- Maradjon csak, magnifice, Isten áldja!

Kampanus visszatért, intett a fiatal baccalaureusoknak, kinyitotta kamrája ajtaját, és belépett, a baccalaureusok szabódva követték.

Az első szobában Měřínský Lajtorja nem látott mást, csak azt, hogy kőpadlója van. Kimeresztett szemét ugyanis a földre szegezte. Ám a vasgyúró Knobelius és az éles szemű Bergerus megláttak a falnál egy rakás fát, amit nem találtak a rektor lakásában elég előkelőnek. Észrevették a falon függő két klepetust meg a széken elterpeszkedő törülközőt, Bergerus ujjával megkoppintotta a falra akasztott ón mosdótálat, és Knobelius nagy mancsával mintha csak babusgatni akarná, megsimogatta a rektor úr legényágyát, amelyet a famulus igen ügyetlenül vetett be.

Kampanus bement a másik, a nagy szobába, s az ifjak követték. A baccalaureusok tiszteletudóan megálltak a küszöbön. Kampanus vidáman befelé invitálta őket:

- Nos, Isten hozott, eruditi iuvenes! Isten hozott benneteket!

S egy cseppet sem restelkedve levetette előttük rektori talárját, és felöltötte a meglehetősen viseltes vászonujjast.

Az ifjak ezalatt mindent alaposan megbámultak. A kotnyeles Berger az ajtó melletti repositoriumban böngészte a könyvek címét: Vergilii, Tertia pars Ovidii, Ciceronis Orationes - kis és nagy könyvekből legalább száz sorakozott itt.

Lajtorja a festett ládára szegezte tekintetét, ilyen van odahaza az édesanyjának. Felötlött benne, hogy a nemes magiszter bizonyára az édesanyjától kapta ezt a ládát.

Kampanus leült a bőrrel bevont és rézgombokkal díszített székbe. A szemközti falon Károly király képe függött keskeny rámába foglalva.

Az erejét vesztett őszi nap aranysugara megvilágította az egyetem alapítójának koronás fejét.

- Eruditi iuvenes! - kezdte Kampanus egy kissé ünnepélyesen. - Tegnap húszan iratkoztatok fel a kérelmezők könyvébe, s csak tizenhét helyem van számotokra. Ez bosszantó, mivel senki sem akar távozni Prága városából, a baccalaureusok nem szívesen mennek vidéki iskolákba. Ímhol Měřínskýnek a Szent Henrik-iskolát szántam, az iskolamester tanult ember. A munka nem könnyű, persze a tanító munkája sehol sem könnyű, mindig nagy gonddal jár, de Isten segedelmével az iskolai munka élvezetes lesz, higgyétek el, én már egynéhány iskolában tanítottam. Te, baccalaureus, megérdemled, hogy kiváló iskolában taníts, holnap levelet írok rólad az újvárosiaknak, most pedig lépj ide, és tégy ígéretet, hogy becsülettel és hittel végzed az iskolai munkát!

Měřínský kezét a rektor kezébe tette. Zavarában csak annyit tudott eldadogni, hogy clarissime domine rector, utána félszegen meghajolt, és távozott.

A következő két baccalaureussal gyorsan végzett a rektor. Preceptori helyet ajánlott fel nekik nemes családoknál, tudomásukra hozta, hogy két úrfit fognak tanítani, talán egy kisleányt is, és kérte őket, hogy e tanítóskodás során ne késlekedjenek megmosdatni, fésülni, tanítani, enyhén megfenyíteni a kicsiket, egyszóval tegyenek meg mindent, ami a házi preceptoroktól megkívántatik. Aztán kikötötte számukra, hogy az urakkal, nem pedig a cselédekkel étkezzenek. Így fejezte be:

- Ügyeljetek rá, hogy az időt és fiatalságotokat ne pazaroljátok el csavargással! Holnap megkapjátok az ajánlóleveleket!

A baccalaureusok meghajoltak, és távoztak.

Knobeliusnak és Bergerusnak az erényes életre intő beszédet tartott Kampanus. Az előadás meglehetősen hosszúra sikeredett és láthatóan mindkettőt bosszantotta, legalábbis a bosszúság kifejezése ült ki mindkét baccalaureus arcán. Hosszú kecskeszakállát simogatva, a rektor a tanulságos szavak nyugodt folyamában azt is megjegyezte, hogy mind a két ifjú küklopszi módon viselkedik, s bár Szent Pál szerint a tanítót más emberekkel szemben kétszeresen tisztelnünk kell, a tanítónak ki kell érdemelnie ezt a tiszteletet. Végül emlékeztette őket, hogy elhatározásukat váltsák valóra, és egy év múlva tegyék le a magiszteri vizsgákat.

Bergerus megköszönte az atyai intelmet, de hozzáfűzte, hogy ő nem olyan, miként az emberek a méltóságos rektor úr előtt megrágalmazták, mire Markos Knobelius is megszólalt, hogy a méltóságos rektor úr előtt jobban befeketítették őt, mint ahogy azt megérdemli. Bergerusnak segédtanítói helyet ígért Kampanus Zderazban, Knobeliust pedig felszólította, hogy válasszon magának egyet a három vidéki hely közül; a fizetség azonos, kosztolás a parókián, egy szoba az iskolában, ám az egyik helyhez hozzátartozik a harangozóság is.

Knobelius zavarában a kezét bámulta, s azt felelte, hogy a méltóságos rektor úr a saját akarata szerint válasszon neki helyet, de a harangozóság nélkül. Kampanus megeskette mind a két ifjút, és elbocsátotta őket.

Az ajtóból előrelépett a kiöltözött Vokoun Glória, a megtollasodott városi polgár fia, akinek hatalmas szőleje és egyéb gazdasága volt. Vokounnak új redőzött csipkegallérja van, amit francia módra tett fel, s erre az alkalomra kimosott és keményített: a ruha ujját fehér csipke

díszíti, akár a leányok ruháját, és szép, fényes harisnyakötőjét szalag és rojt övezi. Zsidós, beretvált arcából barna szem mosolyog barátságosan a rektorra.

Az ifjú szaporán előadta kérését. Apjaura úgy kívánja - kezdte el -, hogy valamelyik kiváló prágai iskolában töltsön bizonyos időt, de nem segédtanítóként, hanem legalábbis az elemi iskola rektoraként. E célból a Szent Márton-iskola felelne meg leginkább, az van a házukhoz a legközelebb.

Kampanus magiszter arca elfelhősödött. Egy kis ideig gondolkodott, aztán lassan beszélni kezdett:

- Ketten vagyunk, megmondhatom hát neked az igazat: bár az igazság mindig sértő, de tanulj meg szembenézni vele, hidd el, te nem állhatsz helyt mint tanult és megfelelően felkészült ember... ilyen csekély tudással...

Az ifjú nyugtalanul topogni kezdett, barna szeme már nem mosolygott.

Kampanus megérezvén benne a dacot, azt akarta mondani neki, hogy nem ütötték a fejéhez Salamon tarisznyáját, de idejében meggondolta. Aztán csak ennyit mondott:

- Az, amit kérsz, teljességgel lehetetlen. A defenzor és a professzor urak ügyelnek rá, hogy csupán megfontolt embereket válasszanak meg rektorokká. Te a Szent Márton-iskolában nem állnád meg a helyed, és nevetségessé tennéd az akadémiát. Mondd meg atyáduradnak, hogy beszélni akarok vele e dologról. Most pedig menj, és tanulj, hogy a magiszteri vizsgákon felkészültebben jelenj meg!

A fiatalúr dacosan felvetette a fejét, és hevesen felkiáltott:

- Úgy, ahogy Szent Gálnál meg másutt tanítanak a rektorok, én is tudnék!

Sarkon fordult, és kirohant.

Az ajtóban összeütközött egy testes, még nem koros férfival, akiből csak úgy dőlt az italszag. Amikor a férfi belépett, Vokoun Glória kiröpült az ajtón.

Az italtól bűzlő férfi lágy basszus hangján esedezve, kántori helyért folyamodott.

- Mit csináljak veled? - töprengett bosszúsan a magiszter. - Már sehova sem akarnak felfogadni, tudom, én pedig újra rájövök, a zenészek, a kántorok meg az énekesek semmirekellők, nem félik Istent, nem restellik magukat, és semmit sem becsülnek meg, csak az italt. Isznak, mint a kefekötő, hogy hangjuk mélyen szóljon, de amit te művelsz, mindent felülmúl, amikor a múltkor kiengedtek a kóterből, állítólag a korsóval körbejártál a piactéren, és az emberekkel koccintgattál!

- Nem vagyok rossz ember, jó a szívem! - hangzott félénken a kántor válasza.

Kampanus egy pillanatra megnémult. Nem tudta, nem űz-e gúnyt belőle a kántor, s ezért rövidre fogta az audienciát.

- Várj csütörtökig, egy nap hamar eltelik, talán találok neked helyet, de az is lehet, hogy nem!

- Ha méltóztatna az érdekemben szólni... az Úristen fizessen meg a jóságáért!

A tudós mester megint csak nem sejtette, mire céloz az énekes. De nem töprenghetett sokáig e rejtélyen, mert nem maradt egyedül.

A kántor a folyosón elmenőben egy dalt dúdolgatott:

Szereti a kántor a borocskát,
bár elitta már ingét, gatyáját.

Mollerus, aki a lépcsőn találkozott vele, megkérdezte, milyen hangulatban van a magiszter.

- Jóban, derék úr az, vidám úr!

Mollerus körülnézett, kövér ujjaival végigsimította az orrát, és belépett a mester lakásába.

- Téged, kedves baccalaureus, nem hagylak a prágai városokban! - fogadta Kampanus Mollert.

Te beste, mondta magában Moller gúnyosan elmosolyodva.

- Válassz: Pardubice vagy Chrudim! Ott szükség van tanítóra!

- Ezek a városok kis fizetést adnak, magnifice - vágta rá a baccalaureus, és folyvást savanyúan mosolygott.

- Nos, sem a lipcsei, sem a wittenbergi, de a lounyi és a žateci iskolában sincs szabad hely, nem terád várnak. Fogadd el azt, ami van! - mondta bosszúsan Kampanus.

Mire Moller nyomban szemtelenül visszafelelt:

- A lipcsei iskola biz tréfa!

Kampanus összerezzent, de tüstént összeszedte magát, és az ajkába harapott. Rádöbbent, hogy a lipcsei iskolát nem kellett volna említenie.

Kínos csend állt be.

- És milyen ott a fizetség? Ki van a parókián, s milyen a kosztolás? Mert az iskolai robot mellett nem szívesen fogyatkoznék meg testben, rossz emlékeim vannak némely papokról.

A rektor egy kis ideig hallgatott. Az arcán látszott, hogy nagy harcot vív lelkében a szelídség és a harag. Kisvártatva az ablak felé fordult, és szelíden válaszolt:

- Az állandó fizetség ötszáznegyven garas, ehhez járul a koszt a parókián és más járandóságok a karácsonyi énekek betanításáért, a naptárért...

- Az utolsó városházbeli írnoknak is nagyobb salháriuma van, mint Pardubicében a tanítónak! - tört ki váratlanul Moller.

Kampanus felkelt a bőrszékről, kezét a követelőző baccalaureus vállára tette, és nyugodtan mondta neki:

- Ismerem az ilyen követelőző természeteket, in meo officio nagyon meg vagyok velük büntetve. Lusták, keveset tudnak, de mindjárt azt kérdezik, mennyi a fizetség. Te vagy ma az első, aki a fizetést firtatod, mindnyájan törpék vagytok, homunculusok! Én szerettelek téged, nem vagy nehézfejű, csak nehéz természetű, hidd el, hogy rettegek téged elküldeni bárhová!

E dorgáló beszéd alatt Mollerus magában folyvást ezt hajtogatta: te beste, te beste...

Mikor a rektor befejezte, Mollerus meghunyászkodva, alázatos hangon megkérdezte, mi kifogása van ellene a méltóságos rektor úrnak?

Ismét csend állt be, amely most fojtogatóbban és kínosabban hatott.

Kisvártatva a rektor halkan ráfelelte:

- Nem tetszik nekem a restséged, bár azon még segíthetünk, sem a gúnyiratok írására való hajlamod. Te paszkvillusokat írsz azokról az emberekről, akiket gyűlölsz, vagy, ha nem te magad írod, másokat veszel rá. Annak a vizsgák idején terjesztett irománynak is te vagy a szerzője, s az éjnek évadján a kollégiumra szórt szitkoktól sem voltál messze.

Moller közben forgatta a szemét, hadonászott, és magában halkan szitkozódott. Aztán fennhangon esküdözni kezdett:

- Az Isten engem, az Isten engem...

De a rektor könyörtelenül folytatta:

- Féltelek, hogy a kisváros nagy megbotránkozására kártyázni fogsz. Megbocsáthatatlan módon rabja vagy a kártyajátéknak, pedig tudnod kellene, hogy Isten előtt minden játékos tolvaj, mert ki akarja fosztani felebarátját, ha nem volna szándékodban elvenni a pénzét, nem kártyáznál!

- Ezt mondják a cseh és a sírós testvérek, ne méltóztassék haragudni, magnifice, én igazában senkit sem csaptam be.

- Szemrehányó szavaimat rosszul értelmezed, felfuvalkodsz, és prüszkölsz, pedig én csak a javadat akarom!

Újra csend állt be. A legnyomasztóbb csend: súlyos és sűrű szövésű, akár a posztó.

A rektor leült a székébe, és elfogta a sajnálkozás, hogy súlyosan megdorgálta a fiatal baccalaureust. Felállt, megfogta a kezét, és kedves szavakkal nyugtatta, végül aztán sikerült szót értenie vele.

Mollerus elfogadta a vidéki tanító helyét, kézfogással esküt tett, és elment.

Miután kiment, az ajtó mögött kiköpött.

Kampanus egy kis ideig gondolataiba merülten üldögélt, de aztán, mivel senki sem kereste, az ablakhoz lépett, és szélesre tárta. A kerek ablaküvegek nagyot csörrentek a rántástól. Kihajolt, de nem nézte sokáig a kollégium fáinak megsárgult leveleit, amelyek még ott lengtek a nyirkos, fáradt és szomorú ágakon, mert az ablaktáblának röppent egy feketerigó, s követte őt még egy fekete-, később egy szürke rigó. Utánuk a kollégium málladozó párkányára szállt egy csapat csiripelő veréb meg egy galamb, s ez az egész madársereglet szokásához híven már türelmetlenül várta, mivel eteti meg őket ez az ablakban álló nagy, barátságos férfi.

Kampanus megetette a madárkákat, bezárta a csörömpölő ablakot, egy kis ideig még elnézegette a kertben haldokló leveleket. Aztán leült a pulpitushoz, s írni kezdte a De morte non timenda - A haláltól nem kell félni - versét.

VII
Menyegző

A Týn-templom fülkéjének keresztje alá röpült egy gólya, hogy fészket rakjon magának és a párjának, amely egyelőre a zbraslavi mocsarakban maradt, langyos szél söpört végig a Moldva völgyén. Prága már tavaszi ruháját készítette. A mezők és a domboldalak ujjongó buja zöldbe öltöztek, a Letná alatt felébredtek az első virágok, a parton szúnyogok és méhek ezrei rajzzák körül a füzek arany barkáit. Károly kollégiumának párkányán fészkükbe visszatértek a fecskék, s a rektor kiskertjéből friss illat árad.

Kampanus a kitárt ablak mellett ül a pulpitusnál, a lúdtoll szaporán száguld a kemény papíron. Az elragadtatott költő éppen befejezte a hőn szeretett Csehországról írott versét, s egy másik papírlapra már rója is a Carmen de nata Lidomila, filia Rosacii című költeményt. Sušicében barátjának, Rosacius magiszternek leánya született, Lidmilka, és Lidmilkát verssel illő fogadni e világon. Kampanus nem írt sokáig, a vers ritmusa felbomlott, akadozott, végül teljesen elakadt.

Kampanus elmerengett.

Barátjának a leánya puha családi fészekben született. Kampanust megrohanták az emlékek. Húsz éve, hogy fiatalságának teljes hevével szerelemre gyulladt, a leány is szerelmes volt belé, a szerelmet igaz szívből szerelemmel viszonozta. A leány bájos volt, mint Grácia... eszébe jut, mily bohó volt szerelmi vágyakozásában, a természeti elemeknek mesélt szerelméről. Annak idején egyszer egy meleg éjszakán szerelmétől felhevülve ballagott a Kőhídon, s a magas égen meglátott egy csillagot... a csillaghoz egy sötét felhő közeledett... s bár még messze volt tőle az a kísérteties felhő, az újdonsült bohó baccalaureus az éghez fohászkodott, adjon jelt, ha a felhő előbb eltakarja a ragyogó csillagot, mint a hídfőre ér, első, ifjú szerelme szomorú véget ér. Ő pedig ment tovább kíváncsian, de gondtalanul. A csillag a magasba emelkedett, de a felhő is egyre feljebb hágott. A baccalaureus meggyorsította lépteit, futni kezdett, de a csillag is futott, és vele együtt a rosszat sejtető felhő, ám hasztalan igyekezett, később ért a hídfőre, s a csillagot elnyelte a felhő.

Aztán mit is tehetne egy baccalaureus? A leány apja parancsára férjhez ment egy vagyonosabb férfihoz, s az iszákos, durva ember kezében rövidesen elpusztult.

Azóta nem jutott eszébe, hogy nőnek hódoljon, s lángoló szerelemmel epekedjen utána. Catullus szerelmes vágyakozással teli édes verseit ugyanolyan kedvvel olvasta, mint görög és római barátainak más költeményeit, de nem mámorosította meg őt Catullus szenvedélye, nem irigyelte tőle a forró öleléseket a kék tó partján, a füge és a szőlő között, amelyben édes méz és a nap heve van elraktározva. Verseiben Kampanus meglehetősen gyakran megidézte Bacchus Bromiust és a forró bájos Vénuszt, de ezt inkább csak a vers ékesítésére s csupán az Olümposz iránti udvariasságból tette. A bort kerülte, tudván, hogy Venus in vinis, ignis in igne - tűz a tűzben.

Talán megnősüljön?

Gyakran hallotta a moralista prédikátort, hogy a férfi nő nélkül csak félember, s szánalomra méltó férfi az, aki mindennap az ördög pórázán fut, mely becsületének és minden javának, testének és lelkének kárhozatára válik.

Ám az ilyen beszéden a filozófus Kampanus csak mosolygott. Egy bölcs férfiú, aki e világon nagy és magasztos feladatot vállalt magára, nem gondoskodhat a gyermekekről, és nem nősülhet meg, mint egy derék szabó vagy egy köztiszteletnek örvendő kesztyűkészítő.

A bölcs férfi hadd maradjon szabad, független, így tanácsolták a filozófusok a régiektől kezdve egészen Theophrasztoszig, akit csalfa és szenvedélyes feleséggel áldott meg a sors.

Mindezzel Kampanus hosszú évekig egyetértett, és mosolyogva emlegette, mily pórul járt a bölcsek bölcse, Szókratész, mikor megszegvén a filozófusok elvét, a tulajdon felesége a piacon megverte.

Az egyetemen csupán azért emelt szót a cölibátus megszüntetéséért, mert a nőtlenség a legjobb professzorokat elriasztotta az egyetemről. Hiszen ama Rosacius is, akinek lánya született Sušicében, a Károly Egyetem tanára volt!

Kampanust más gondolatok foglalkoztatták, mint a nősülés. Szüntelen kimerítő literátusi és iskolai munkával évek hosszú során fojtotta el magában a szerelmi gerjedelmeket, végül is e gondolatok szellemét teljességgel lekötötték, így minden erejével arra törekedett, hogy felvirágoztassa és felemelje Károly egyetemét, amelyet hanyatlásban és porig alázva talált. Egész lelkét neki szentelte, ez volt az ő szerelme és reménye.

S mikor remeteszobájában bezárkózott, hogy az istenekkel társalogjon, azt is Károly oly mélyen megalázott egyetemének tiszteletére tette.

S mindannak ellenére, hogy Kampanus az Olümposszal társalgott, istenfélő ember volt, sőt idővel a vallásban elmélyedő lélek. Eme hajlamát a szomorkás édes-bús délcseh vidékről hozta magával, ahol született. Lelke mélyén jobban szerette Chelčičkýt és a cseh testvérek erkölcsi elveit, mint Luthert, akinek hitét az egyetem kara immár száz éve magáénak vallotta.

Nem tetszett azonban neki a zelóták vakbuzgósága. Az évek óta körülötte tomboló vallási villongásokban sem vezér, sem vértanú nem szándékozott lenni, tudván és érezvén, akárcsak Szókratész, mily kevéssé ismeri az ember az igazságot, s egyesek miként keltik látszatát annak, mennyi mindent tudnak, s mégsem tudnak valójában semmit.

Az ókori filozófusok és különösképpen a költők tanulmányozása istenfélő cseh humanistává alakította Kampanust. Az antik költők lélekben közelebb álltak hozzá, mert úgy szerették az életet, ahogy az megmutatkozott előttük. Tőlük tanulta meg, hogy az életet ne borúlátóan nézze, hanem derűsen. Kampanus mind ez ideig egyesíteni tudta lelkében a kereszténységet az antik életörömmel.

Az ókori költők persze nem tették őt olyannyira bizakodóvá, hogy az egész világot a magasztos költészet szemszögéből lássa. Kampanus nagyon jól ismerte e siralomvölgyet, s hogy nem búslakodott miatta túlságosan, azt a vallási fatalizmusnak köszönhette, beletörődött abba, hogy az Isten által az ember sorsa eleve elrendeltetett, ő döntötte el, milyen sors vár rá, s ebben valamiképpen már bele kell nyugodni.

Kumpanus a nyitott ablaknál ül, és gondolkodik. Köszöntő verset akart írni Lidmilka, Rosacius magiszter, a sušicei polgármester leánykájának születése alkalmából, de más Lidmila járt az eszében.

Két hónapja - pontosan tudja a napot és az órát -, hogy meglátta a Szent Leonhard-iskolában, amikor lektori kötelességét teljesítve ellenőrzést tartott ott. A szolgálóval jött oda a bájos leány, segített elhozni a szegényebb diákoknak az ebédet: a baccalaureus elmondta Kampanusnak, hogy Lidunka Revírová hordja a fiúknak a legjobb ebédet, míg más polgárházakban csak moslékot főznek. Lidunka jóízű ételt hoz, amelyre az örökké éhes diákok már előre fenik

a fogukat, pedig Lidunka maga főzi az ebédet, mert nélkülözi az édesanyját, aki tavaly meghalt.

Akkor Kampanus megfogta a bájos, gyöngéd leányka kezét, köszönetet mondott neki, és megkérte, tolmácsolja szívélyes köszönetét édesatyjának is.

Erre a Lidunkára gondolt a mester a nyitott ablaknál, amelyen a kollégiumi kiskertből beáramlott a tavasz üde illata. Egy szürke rigó ugrándozott az ablakpárkányon, és ijedten pislogott az ugyancsak elgondolkodott magiszterre.

Olyan vagyok, akárcsak egy magányos veréb a tetőn, s napjaim úgy telnek, akárcsak egy napszámosé - ezek voltak Kampanus új, panaszos gondolatai, jóllehet mind ez ideig nem panaszkodott a magányra. Napról napra élek, gondolataimat szüntelenül az iskola és a tudós község foglalkoztatja, szívemben verseket melengetek, az életem olyan, mint egy tó vize - mozdulatlan, halott, szeretet nélküli élet. Mi lesz, ha alattomosan lopakodva beköszönt az öregség, a zord, rút, betegséggel járó öregség, mikor a famulus rosszul veti meg az ágyad, s a gazdasszony türelmetlenül lesi, mikor távozol, hogy kiragadhassa tested alól a dunyhát - ej, ki gondolna ilyesmire, Kampanus vagyok... Harangozó... Harang... s a harangokat nem viszi el az öregség, a harangok megrepednek, és hirtelen törnek szét.

Mégiscsak öreg harang vagyok. Ő alig több húsznál - én kétszer annyi vagyok.

Kampanus bemártotta a tollat, aztán bemártotta másodszor is, és hozzákezdett a gyermek születéséről szóló vershez. De csupán két sort írt le, és ismét gondolataiba merült.

Azon töprengett, miféle gondolatok kerítették hatalmába, miért töltik el hovatovább jobban, s miért zavarják meg. És ha ez a szerelem hiábavaló? Ki tudja, a másik fél érez-e iránta legalább egy mákszemnyi szerelmet? Hiszen nem mondott annak a szőke hajú, kék szemű leánynak semmi többet, csak megköszönte a diákoknak hozott ebédet, s a múltkoriban, amikor találkozott vele, így szólt hozzá: - Hogy van, kedves leánykám? Semmi többet. És ő sem szólt semmit, hallgatott, de minden kérdésénél elpirult, mint a pipacs.

S vajon nem hasztalan mindez? Bölcsen tanácsolja Plautus, a vén huncut, hogy az ember már egy nappal korábban gondolja meg, amit tenni akar, hogy aztán holnap ne bánja meg. Hiszen az nem téveszthetí meg őt, hogy kollégáinak többsége megnősült, azok nősülés nélkül megszöktek volna a kollégiumból, ő pedig halálig a kollégiumban marad feleség nélkül is.

Ismét bemártotta a tollat, és folytatta a sušicei bölcsőben ringó leánykáról, a boldogságról szóló verset...

Ám a tolla ismét erőtlenül hanyatlott le az ólomkalamárisra.

És ha feleségül jönne hozzám? Ha idehoznám őt magányomba, ahol annyi évig nyugodtan és elégedetten éltem a könyveimmel, vajon nem kényszerülnének-e akkor kiköltözni innen a múzsáim, vajon nem űzetik-e ki onnan az isteni, fényességes Apolló?

Nem, nem űzettethetik ki a költészet napfényes istene, az a lány ugyan nem érti meg Apollót, éppen azért tisztelettel kikerüli, s nem áll dacosan az útjába. Abban megegyezne a gyengéd angyali lénnyel, hogy ha itt is lesz mellettem, bármikor zavartalanul egyedül léphessek be a költészet templomába, s a mindennapi élet gondjai elköltöznének tőlem feleségem fejecskéjébe. Lidunka egyszerű, derék lány, nem olyan, mint Kamének tanult lánya, aki öt nyelven beszél. Ha őt venném nőül, a szentélyemben két írópult lenne, az egyik mellett ő írna, a másik mellett pedig én írhatnék - a múzsák elszöknének, és keservesen sírnának az ajtó mögött, én meg nyelhetném az éhkoppot.

Kampanus elmosolyodott ezen az ötletén, gyorsan bemártotta a tollat, és fürgén írni kezdett, befejezvén Rosacius magiszter gyermekének születéséről írott versét.

A következő vasárnapon az istentisztelet után Václav Bílek, az öreg prágai polgár és kalmár, s a fekete szakállú Troilus magiszter belépett Jan Revírnek a Vértkészítők utcájában álló házába, hogy megkérjék Lidmila hajadont Kampanus magiszternek.

Kampanus elhatározta, hogy elküldi kettejüket egy gyűrűvel és selyemövvel, amelyre aranyfonállal angyalfejek voltak hímezve, kérjék meg a nevében a leányt.

Némi kerülgetés és udvariaskodó szavak után Troilus magiszter előadta jövetelük célját.

- Kampanus mester küldött bennünket Revír uramhoz. Azt üzeni kegyelmednek, hogy lépjen vele rokoni kapcsolatba, s ne vonakodjék nőül adni hozzá tisztességes hajadon leányát. Fogadja, hogyha az Úristen abban a kegyben részesíti, hogy a hajadont megkapja, hitvesét hűségesen és őszintén fogja szeretni, és úgy viseli gondját, hogy frigyük Isten dicsőségére, az atyjaura és barátaik örömére szolgáljon!

Az öregúr meghatottságában valóságos köhögőrohamot kapott, mikor aztán kissé megnyugodott, szólította leányát, aki az imént meglátván a belépő urakat, szerényen visszavonult kis szobájába.

A leány apja hívására engedelmesen belépett a nagy szobába. Megállt az ajtóban karcsún és törékenyen, sápadt arcán finom pír jelent meg, s könnytől csillogó nagy szemét kérdőn szegezte az apjára.

- Kedves Lidkám - mondta a férfi -, eltekintünk a ceremóniától. Kampanus magiszter nőül kér téged, hozzámégy?

A leány hirtelen a feje búbjáig elpirult, és zavarában hímzett kötényét gyűrögette.

Édesapja köhögött, és alig hallhatóan nyögte ki a szavakat:

- Tudod, Lidka, hogy úgyszólván halálos ágyamon vagyok, ki tudja, meddig élek. Kampanus magiszter úr híres ember, szép hozományt adok neked...

Ekkor Troilus már felállt, és a leányhoz lépvén az aranygyűrűvel, megkérdezte, ujjára húzhatja-e a magiszter nevében a gyűrűt, eljegyzésének zálogát. S meg se várva a választ, megfogta a leány hideg kezét, és az ujjára húzta a gyűrűt.

- Most pedig menj! - mondta az édesapja.

A leány megcsókolta atyja ősz halántékát, és nesztelenül távozott, könnyedén, akár a pára.

Lidunkát eljegyezték.

A többiben gyorsan és gond nélkül megegyeztek. Megegyeztek a szerény hozományban és a menyasszonynak járó nászajándékban, végül kitűzték a menyegző napját.

Ugyanazon a vasárnap délután felhúzta Kampanus selyemhímzéssel díszített borjúbőr kesztyűjét, felvette új angol szövet köpenyét, szép rakott körgallérját, oldalára kardot kötött, és ruganyos léptekkel a menyasszonyához indult.

- Hiszek önnek, magiszter uram - súgta halkan Lidunka, szemét a földre sütve -, hiszek önnek, és mindenki másnál jobban bízom önben!

Kampanus buzgón fogadkozott, és hevesen megszorította a kezét.

Aztán a menyasszonyával és az öreg Revírrel üldögélt, és komolyan beszélt, nem úgy, mint a bohó szerelmesek. Időnként elhallgatott, elmerengve azon, miként lehetséges, hogy ez a leány

egyszeriben ilyen kedves lett neki. Eszébe jutottak a filozófusok, akik azt állították, hogy ketten megkívánják egymást, ha sokáig néztek egymásra, akkor ugyanis a vérből eredő gyöngéd érzelmek a szembe tódulnak, s a szemből pedig a szívbe kerülnek, s e fluidumok átjárják az ember minden tagját. Kisvártatva belátta, hogy ez a példa nem illik rá - ő nem nézte Lidunkát sokáig, hanem sokáig gondolkodott. Inkább hajlott a csillagászok véleményére, akik állítják, hogyha két ember egy konstellációba kerül, természeti hatalom kényszeríti őket, hogy szeressék egymást. Úgy vélte, Lidunka neki rendeltetett, ez áll a csillagokban, s ez Isten akarata. És ez a jóságos teremtés megérdemli, hogy elvigye a Carolinumba, és szerelmét meg örömét híven megossza Lidmila, Károly egyeteme és a múzsák között.

Másnap Kampanus levelet írt a professzoroknak, egyetemi kollégáinak, hogy isteni sugallatra megváltoztatja életét, és három hét múlva megszentelteti frigyét, kérte a kolléga urakat, hogy tiszteljék meg jelenlétükkel e napon, és üljék meg vele szerény menyegzőjét.

A kollégák, akiket Nudožerský titokban meghívott a Vencel-kollégiumba - Skála nem ment el -, elhatározták, hogy ajándékul az ünnepi lakomára adjon a kvesztor Kampanusnak egy borjút a počernicei birtokról, Psářból tizenöt tyúkot, Michléből egy birkát, egy gomolya sajtot, nem a legkisebbet, és Vaněk Sedmkop, az erdész fogjon néhány madarat, ha lehetséges, addig.

- Kampanus méltó ajándékaikra már amiatt is, mert velünk együtt, s még nálunknál is többet dolgozott az egyetem javára, igyekezvén öregbíteni jó hírnevét!

A fürge Nudožerský indokolta meg a professzori menyegzőre adott ajándékokat. Végül úgy döntöttek, hogy csupán ketten mennek el a menyegzőre, mert Troilus megmagyarázta nekik, hogy a mester csendben, visszavonultan akarja megtartani menyegzőjét, s legszívesebben titokban kötne házasságot.

Pár nap múlva zörögve begördült a Carolinum udvarába egy szekér, amelynek rakománya ugyancsak nagy zavart okozott Kampanus lakásában. A szekér ugyanis ónedénnyel megrakott ládákat, fehér huzatú dunyhákat, bőrvánkosokat, több vég vásznat s a menyasszony kelengyéjébe tartozó mindenféle más holmit hozott, másnap megjött a második szekér, aztán a harmadik. Kampanus egyelőre kénytelen volt a könyvtárban elhelyezni a rakományt. Majd nem éppen nagy kedvvel nekilátott, hogy szétválogassa, és elrendezze. Nagyon tetszettek neki a kis virágkorsók, megsejtette belőlük menyasszonyának gyöngédségét. Némely edényt nem ismert, a réz marcipánformát ötször is megforgatta, mégsem találta el, mire használják.

A menyegző előtti napon egy szolga ezüst pézsmaalmát hozott ajándékba a menyasszonynak az ifjú Julius Schlick úrtól, aki abban az időben a Károly Egyetem rektora volt. Bergerus magiszter a prágai iskolákban tanító baccalaureusok nevében alabástromkalamárist nyújtott át ajándékul, egy vidéki baccalaureus harminc pisztrángot küldött. A kollégiumi patikárius személyesen piros és fehér kandiscukrot ajándékozott, beszéd közben mintegy mellékesen megjegyezte, hogy a pirosnak egy fontja húsz garas, a fehér kandiscukornak fontja pedig épp harminchat, és hogy Velencéből szállították.

A Szent Leonhard-templom plébánosával Kampanus megbeszélte, hogy hétköznap reggel az ad ave harangszó után titokban adja őket össze, előtte való napon még értesíti, ugyanis nem akarja, hogy híre menjen, mivel nem szeretné, ha a templomban egy sereg bámészkodó volna, mert ifjú éveiből már rég kinőtt, végül hozzátette, hogy nem rendez költséges menyegzőt, csupán a legközelebbi jó barátait hívja meg, akik elférnek egy asztalnál.

Úgy történt minden, ahogy megbeszélték.

Amint a Lápos Boldogasszony-templomban elharangozták az ad avét, a Szent Leonhard-templomban megcsendült a csengő, amelyre a Szent Miklós-templom kisharangja felelt, és Kampanus mester néhány barátja kíséretében, a szokás ellenére nyoszolyólányok és vőfély nélkül vezette Lidunkáját a kis, sötét templomba.

A Leonhard téren dolgozó kovács otthagyott patkót és lovat, és szaladt, hogy lássa, mi történik. A szíjgyártó mester épp akkor húzta fel a redőnyt, ám mikor meglátta a násznépet, otthagyott csapot-papot, és tátott szájjal kirohant, a közkonyháról is kifutott egy maszatos nőszemély.

Ez volt Kampanus esküvőjének teljes nézőközönsége, a templom mellett még gyarapodott négy koldussal, a templomban pedig csatlakozott hozzájuk egy gyertyás asszony meg a harangozó.

A menyasszony világos, őszibarackszínű selyemruhát viselt, a szoknyát az akkori női divat szerint nem kicsi, hanem széles abroncs tartotta, úgy hogy ő maga is igen terebélyessé vált (ami Kampanusnak egy cseppet sem tetszett), az öreg szolgáló nagy rozmaringkoszorút tett a fejére. Kampanus kívánságának eleget téve, nyoszolyólányok nélkül ment, jóllehet tisztességes hajadon volt, ám a fejét ékesítő koszorúról és a menyasszonyi parádéról nem mondott volna le olyan könnyen.

Útközben mosolygott, és sírdogált, s minden pillanatban a szeméhez emelgette fekete csipkés fehér keszkenőjét.

A templomban a pap arról prédikált, miszerint házat és vagyont a szülők adnak, de megfontolt, derék feleséget csak az Isten ad. Aztán megkérdezte a magisztertől, feleségül akarja-e venni e hajadont, s nem köti-e máshoz ígéret. Aztán mindkettőjüket megkérdezte, önként, saját akaratukból lépnek-e frigyre, s mikor mindketten úgy feleltek, ahogy illik, egymás kezébe tették kezüket, s a pap megkötötte házasságukat.

A lakodalmi asztalnál helyet kapott Troil, Nudožerský, az öreg Bílek, a menyasszony atyja, Jan Revír, aki túláradó örömében és meghatottságában szüntelenül köhécselt, s eljött Kampanus két rokona - Zvoniček és Satrapa. Kampanus szülővárosának jóravaló polgárai.

A szerény lakomán épp a mandulás sajtot szolgálták fel, mikor fejét forgatva, szégyenlősen belépett a vékonydongájú pedellus, a menyegzői verseket hozta, melyeket Kampanus tisztelői Bohutský nyomdájában nyomtattak ki.

A vőlegény a megfontolt Bílek mellé ültette a vézna pedellust, hogy beszélgessenek, maga pedig szemügyre vette a literátusi ajándékot.

Tele voltak bókokkal. Krupský versében szeme ráesett arra a részre, amely Kampanust korunk s az eljövendő századok ékességének nevezi - o secli, Campane, tui decus, atque sequentum. Elolvasva a mondatot, elmosolyodott, és magyarázkodva így szólt a menyasszonyához:

- Mi hiúságból tömjénezzük így egymást, ebben hasonlítunk az asszonyokra...

Majd egy másik költő ódáját olvasta el, amely ekképpen kezdődött: „In studiis Phoebi genus insuperabile Čechi, si modo sint Bromii toxica dira procul" - és elmagyarázván ifjú hitvesének, hozzátette:

- Azt bátran mondhatom, hogy az ivászatot, Bacchus alattomos mérgét másoknak hagyom.

Meghökkent, amikor Jiří Tesák versében két-három mondat elolvasása után észrevette, hogy arról az asszonyról ír, aki beleszeretett Kampanusba, amikor Hradec Královéban tanítóskodott. Meghökkent, de égett a kíváncsiságtól, s izgatottan olvasta tovább, míg az arcán finom mosoly jelent meg. Lindunkához hajolt, és fordította a sorokat:

- Fellobbant az öregasszonyban a rég kialudt tűz, mondá: Kampanust akarom férjül, ő tetszik nekem egyedül. S bár e tűz nem tetszett, a nagy ház meg a vagyon annál inkább. A máglya s a tűz már rég kialudt, csak a hamva maradt. Örvend Kampanus, hogy gyöngéd leánykát kapott feleségül.

S félretolván a verseket, Kampanus megfogta Lidunka kezét, és hosszan tartotta a két kezében.

Így ültek csendben, míg meg nem zavarták őket a michlei parasztok, magukkal hozták a dudást is. Őszinte szívből kívántak sok boldogságot a tudós vőlegénynek, a méltóságos prorektor úrnak és bájos hitvesének, s mikor az udvarra kigurítottak nekik egy hordó sört, olyan pokoli zenebona és éneklés támadt a Carolinumban, hogy elhallatszott egészen az Óvárosi térig.

Három napra rá alkonytájt Lidunka lehajtván fejét a daliás Kampanus mellére, ily vallomást tett:

- Míg nem voltam a hitvese, első látásától a legjobbakat kívántam önnek, de mikor apámurammal és a tiszteletre méltó vendégekkel esküvőre mentünk a templomba, az utcán a kovácsműhellyel szemben olyan gondolatom támadt, hogy el akartam fordulni öntől, s mikor már a templomban voltunk, azt gondoltam, hogy most el kellene futnom onnan, de nem mertem a nagy szégyen miatt. Most kérem, bocsásson meg nekem ezekért a fura gondolatokért.

S fejét lehajtva, csókolgatni kezdte Kampanus kezét.

- S most a karomban tartalak, Lidunka, most az enyém vagy, már nem szökhetsz meg tőlem! - mondta Kampanus, s két kezével gyöngéden a mellére szorította hitvese fejét.

A kertből orgonaillat áradt, amikor a magiszter forrón csókolta ifjú hitvesét, s a sötét carolinumi szoba megtelt fénnyel és szerelemmel.

VIII
Az évek mennek

Az évek mennek, léptük az emberek élettörténetében mélyreható változásokat hoz, s minthogy a világon fennállása óta oly kevés a boldogság, a mélyreható változások ritkán vidámak.

Egy napon a Lauda-kollégiumban megbetegedett és ágynak esett a madárcsontú Nudožerský. Sokáig ellenállt a betegségnek, hiszen ez a szlovák professzor mindig eleven volt, mint a higany, de végül mégsem sikerült elkerülnie.

Mikor belépett hozzá Kampanus, behunyt szemmel feküdt. Kampanus kérdésére nem válaszolt, nem is nézett rá. A magiszter megdöbbent. Megérezte a könyörtelen halál közelségét. Fájdalommal telve szólt beteg barátjához:

- Hogy vagy, kedves testvérem? Kérlek, nézz már rám!

Benedikt magiszter lassan kihúzta kezét a dunyha alól. Végigsimított a szemöldökén, feléje fordult, de továbbra is hallgatott. Kampanus ismét megkérdezte:

- Hogy vagy?

Nudožerský halkan suttogta:

- Hál' istennek, jól.

Csak jó idő múlva, mialatt Kampanus simogatta a kezét, szólalt meg újra:

- Egymás után megyünk el a nagy gyülekezetbe. Most rajtam a sor.

Kampanus vigasztalni kezdte, hogy amíg az ember él, mindig van remény. De Nudožerský elhárította a vigasztaló szavakat:

- A halál órája valahogy váratlanul jött el hozzám, de nem ért felkészületlenül. Lelkem bizton várja a feltámadást, senki ellen nem vétettem, senkihez sem voltam igazságtalan.

- Bizonyos, hogy egyetlen halandó sem érzi magát biztonságban a nap egyetlen percében sem, de te még nem mész el! - így beszélt a magiszter, ám maga sem hitt benne.

Aznap este a magiszterek összegyűltek beteg kollégájuk ágyánál, és imádkoztak. Zsoltárokat énekeltek a halandóságról és a reményről, hogy a halottak feltámadnak.

Másnap eljött a pedellus a Carolinumba, és meghatottan elmondta, hogy a felesége küldött Nudožerský magiszter úrnak egy kis levest, ám mikor bement hozzá, a magiszterből már elszállt a lélek.

- Tudjuk, tudjuk, egy kis idővel előtte még öntudatánál volt, bár nem nézett rám, de beszélt.

A magiszterek nagy tisztelettel eltemették a professzort a megszentelt földbe, és mindjárt újat választottak.

A prágai egyetemen a csillagászat új professzora Basilides magiszter lett. A mindenkinek tetszeni akaró uracska valamiképpen beférkőzött Thurn kegyeibe, és a defenzorok támogatták a megválasztását, jóllehet Kampanus nem nagyon bízott a kis Zodiákusban, mert a Malá Stranán igencsak legyeskedett a németek és a katolikus urak körül, meg aztán Kampanus nem bízott tudásának alaposságában sem.

Basilides, ez a nagy fejű kis emberke, aki tiszta keményített körgallért viselt, mint professzor most horgas orrát fennhordva igyekezett magasabbnak látszani, s hatalmasan szétvetve lábát

növelte szélességét. Aztán hamarosan feleségül vett egy Malá Strana-i gazdag özvegyet, hozományba kapta vele a Malá Strana-i téren álló Skála-házat, és még fennhéjázóbbá vált. A Vám utcai Pojácába már rég nem járt, hajdani cimboráival már rég nem érintkezett. Csupán Mollerral tartott fenn kapcsolatot. Ugyanis ez a kedves bakula küldött neki vidékről Kampanus frigyéről írt verset, amelyet a Szentírás szövegére faragott: Et rex David senuerat, Dávid kora sok napot számlála, mondták tehát a szolgák: Keressünk a királynak egy leányt, hadd melegítse meg király urunkat. A versen Basilides jót mulatott, s vele mulattak azok a tanult jóindulatú emberek is, akiknek megmutatta.

S az új év ismét lépett egyet.

Augusztus elején a hektikás Skála professzor elküldte famulusát Borbonius doktorért. Szakácsnőjének, Elška Mrštnának meg a famulusának megparancsolta, hogy egy teremtett lelket se engedjenek be hozzá, különösen egy professzort se. A haragos öreg bezárkózott a Vencel-kollégiumba, akárcsak egy erődbe.

Mikor belépett a kövér Burda doktor, mindjárt látta, hogy az öreg professzor hamarosan elköltözik az árnyékvilágból.

Az öregember szeme mélyen beesett, s a feje már olyan volt, akár egy halotté. Csak suttogva, nagy erőfeszítéssel tudta elmondani, hogy szúrást érez a szíve táján.

- Tudom, érzem, hogy veszélyben vagyok, úgy érzem magam, mintha kiszáradna az agyam a koponyámban, sőt olykor azt gondolom, hogy rák terjed szét bennem, máskor, hogy fekélyek borítanak el.

A doktor kényelmesen letelepedett a párnás székbe, és egy kutyanyelvre felírt valamilyen recipét, és a szolgálót elszalajtotta a patikába.

Elška Mrštná, az apró termetű, kiszáradt szakácsnő, akinek jókora szőrök feketéllettek az orra alatt, alázatosan állt az ajtó mellett, kezét kétségbeesetten összetette, s a szeme tele volt az öreg úr fölött érzett fájdalommal és sajnálattal.

Mikor a szolgáló kiment, Skála így szólt a doktorhoz:

- Azt hiszem, hogy ez a nagypofájú banya megrontott, mert nagyon gyorsan leromlottam, azt hiszem, ez a nagypofájú az ördöggel cimborál.

Majd kisvártatva megkérte Borboniust, hogy az íróasztalából vegye magához a végrendeletét, amelyet még egészségesen és ép elmével írt meg, megengedte a doktornak, hogy elvigyen néhány könyvet, és rejtse el magánál a pénzes ládikáját, hogy ha netán ájulásba esne, vagy az eszméletét vesztené, senki el ne lophassa, Borboniusnak hisz, úgymond, s tudja, hogy mindent becsülettel újra visszaad neki, ha betegségéből felgyógyul.

Borbonius vigasztalta az öreget, majd kiválasztotta magának Plinius Históriájának három kis formátumú kötetét, amely befért a zsebébe, és doktor Jesseniusnak A csontokról írt könyvét.

- Jessenius barátunk eme könyve, a De ossibus eleddig legjobb műve, ezt magammal viszem, ha már egyszer úgy akarod, magiszterem.

Ezt mondotta, majd távozott a meglehetősen súlyos, majdnem egy rőf hosszú ládikával és zsebében a könyvekkel. Elška látván a kövér urat kilépni a nyári köpenye alatt rosszul elrejtett ládikával, elzöldült, orra alatt felborzolódott a bajsza.

- A férgek potyogtak volna belőle, ha a két kezemmel nem tisztogattam, kötözgettem, ápoltam volna, megették volna a férgek, már rég feldobta volna a talpát, ha én nem lennék, már rég.

Borbonius nyugodtan mondta neki:

- Jól cselekedtél, de nyisd már ki az ajtót!

De a felbőszült fehércseléd csak mondta a magáét:

- Valakinek a fülébe kell kiabálnom, hogy valahányszor összecsinálta magát, akkor jó szolgáló voltam, gyakran olyan kibírhatatlan, izgága volt, hogy senki sem tudott a kedvében járni, csak én, csak én, mindig azt mondta, ha a halálomig híven ápolsz, a vagyonkám senki másé nem lehet, csak a tied, bármilyen is legyen az a vagyonka, rád hagyok mindent. Hát én tudni fogom, hol találom meg, és hogyan szerezzem vissza - mondta elszántan egy szuszra Borboniusnak -, az ilyen szavakért, hogy jól cselekedtél, nem ad a zsidó semmit, köpök az ilyen dicséretre!

- Nyisd ki az ajtót, mert belerúgok! - förmedt rá Borbonius.

A dühös asszony kinyitotta, közben szaporán elismételte a mondottakat, aztán úgy becsapta a doktor háta mögött az ajtót, hogy a csattanás az egész kollégiumban visszhangzott.

- Jól becsaptad azt az ajtót, te banya, kár, hogy nem zártad oda a pofádat! - mondta nyugodtan Borbonius búcsúzóul, és elment.

Attól a perctől fogva Elška Mrštná senkinek sem nyitott ajtót, még a lamulusnak sem, aki a kényszerű feriae miatt egy cseppet sem búsult. A kollégiumokból új küldöncök érkeztek, a magiszterek által küldött diákok, hogy érdeklődjenek az öreg professzor hogyléte felől, sőt egyes magiszterek maguk jöttek el, s eljött Kampanus is, ám a nagypofájú Elška senkit sem engedett be, a rácson keresztül a famulusoknak bosszúsan, a professzoroknak nagyon tiszteletteljesen mondogatta, hogy a beteg magiszter alszik, nem szabad zavarni.

Az öreg Matouš Pulpit éjnek évadján a Pojáca kocsmából hazafelé tartva, fényt látott Skála ablakában, és így szólt magában:

- Az a vén zsugori világít, az áldóját, alighanem az aranyait számlálja! De nem az öreg Skála számlálta az aranyait, hanem a szakácsné kereste az aranyakat még a professzor feje alatt is, s egy unokafivére hátikosárban hordott el mindent, amit csak lehetett. Egészen pirkadatig tették ezt, mígnem a szomszéd udvarban kukorékolni kezdett a kakas.

Reggel a szakácsné bebocsátotta Kampanust meg Troilt, s utánuk a többi magisztert is. Troil megbotlott a küszöbön heverő vászonkaftánban, Kampanus lába alá került egy nyitott bádog-doboz.

A lakásban minden fel volt forgatva, akárcsak egy tűzvész után.

Az öreg Skála szólásra nyitotta ajkát, de beszélni már nem tudott, s szája úgy mozgott, mintha panaszkodni akarna, de hang nem jött ki a torkán. Fekete virágos vörös selyem hálósapkája úgy feküdt a piszkos padlón, mintha kétségbeesésében valaki után hajította volna.

- Azt hittem, hogy alszik, belőle meg már majdnem elszállt a lélek, szegény jó nagyságos uram! - siránkozott Elška Mrštná.

A professzorok körülállták az ágyat, és némán búcsúztak a haldoklótól. Végül mély hangon mondták a zsoltárt:

- Miserere mei Deus... Könyörülj rajtam, Uram, nagy irgalmasságodban.

Az előszobában Kampanus meg Troilus elővették a szakácsnét. Megmondták neki, az a gyanújuk, hogy a megboldogultat kifosztotta.

- Szűz Mária, ne üdvözüljek! Mit? Még hogy én?! Hiszen én ápoltam a leglelkiismeretesebben, még a körmét is levágtam, a férgek... én egy mákszemnyit sem vennék el csak úgy... én semmit sem viszek el... Még hogy én loptam? Én világos nappal veszem el azt, ami jár nekem! Hiszen a megboldogult annyiszor mondta, hogy minden az enyém lesz, az egyetemnek semmit sem hagy, bármikor bementem hozzá, még tegnap is vidáman mondotta, mennyire örül, hogy itt vagyok mellette, mintha az Úristen jött volna le hozzá az egekből. Még hogy én loptam volna? Nem félek...

A professzorok már kint voltak a lépcsőn.

Egyikük úgy vélte, hogy Kampanus magiszternek kellene kézbe vennie az ügyet, a másik szerint a Carolinum gondnoka vizsgálja ki, a harmadik azt javasolta, hogy a kvesztor, igazában senkinek sem volt kedve hadakozni a kiszáradt kis zöld skorpióval.

Skála professzort a Betlehem-kápolnába temették el. Husz szószéke közelében.

Borbonius doktornak oda kellett adnia a ládikából pár ezer garast, a magiszterek ugyanis márványtáblát helyeztek Skála sírjára. A táblán ékes szavakkal dicsérték az Úrnak 1617. esztendejét és rávésették a címert, amelyben két rózsa volt, meg egy nyíllal átlőtt madár. Kinyomtattak egy egész köteg gyászverset, amely között Kampanus versei voltak a legszívhezszólóbbak.

Nem csoda.

Kampanus túláradó boldogságban úszott, mindenkit szeretett, megbocsátott az egész világnak, az egész világot a keblére akarta ölelni.

Hiszen röviddel annak előtte kisfia született!

Boldog reményeit csupán az árnyékolta be, hogy Lidunka a gyermek megszületése után a szokásosnál hosszabb ideig betegeskedett.

Megtartották a keresztelőt. A kisfiú, aki édesatyja és köhécselő nagyatyja után a Jan nevet kapta, számos keresztelői ajándékot kapott, többnyire vastag füles garasokat, egy négyszögletűt, két lengyelt, a prágai iskolák költői és vidéki barátai pedig verseket írtak, és küldtek Kampanusnak a kisfiú születése alkalmából, amelyeket teleraktak a Parnasszuson szedett találékony és üres szóvirágokkal, miként az már a költőknél szokás.

Egyikük versbe foglalva Kampanus nevét, kifejezte óhaját, hogy a fennkölt könyvek atyja - ha elragadná őt a földről a gonosz Klóthó - hagyjon maga után egy Campanulamot - a Harang után maradjon egy kis Harang -, aki atyjához hasonlatos lenne, s ez a kívánság ne legyen hiábavaló.

Most, hogy a kisfiú a világon volt, s ugyancsak életrevalónak látszott, Kampanus nagy boldogságát beárnyékolta a feleségéért érzett aggodalom. Lindunka gyengécske volt, és törékeny, mintha leheletfinom selyemszálakból szőtték volna. A bába sokáig nem akart elmenni Kampanus lakásából. Mindennap szükség volt a segítségére és tanácsára.

Olykor felötlött Kampanus fejében az a bosszantó s hovatovább már fájó gondolat, hogy a csendes, jóságos Lidunka a kollégiumi boltban szerezte a betegségét. Nagy Isten, miért is hallgatott rá, amikor könyörgött, hogy adjanak neki boltot! Nem kellett volna eleget tennie a kérésének, de mikor Lidunka olyan sokáig esedezett, megindokolva azzal, amit Kampanus maga is nagyon jól tudott és érzett, hogy az egyetemi birtokokból kapott professzori részesedés kevés a tisztességes megélhetéshez, teljesítette a kérést.

- Tudja, drága lelkem, minden professzor feleségének van egy kis boltja, hogy férjeurát kisegítse a bajban, azt pedig nem engedi kegyelmed, hogy apámhoz járjak pénzt kérni. Most megüresedett az Angyal-kollégium melletti halbolt, ön rendelkezik a kollégiummal és a bolttal is, én megyek hát oda, s árulom majd a szárított halat, hiszen nem szégyen az, jól jön majd a segítség.

Lidunka végül meggyőzte Kampanust, és ezután ő árusította a szárított halat.

Hogy ezt megengedte! Hiszen a kereset sem volt, isten tudja, milyen, inkább csak bosszúság származott belőle, s ha most Lidunka ilyen sokáig nyomja az ágyat, ki tudja, nem az az átkozott kollégiumi halbolt-e az oka!

Borbonius doktor készségesen maga jött el Lidunkát megvizsgálni, és mindent rendben talált azon kívül, hogy a dühtől bíborvörös arccal saját kezével dobta ki a bábát a kollégiumból, mikor rájött, hogy a bába a háta mögött a fiatalasszonyt sörrel kevert csalánfőzettel itatja. Az a bába ugyancsak kimerítette a doktort.

Nemsokára a sápadt Lidunka felkelt az ágyból, először öltözött fel, és Kampanus ismét mindenütt csupa fényt, ragyogó napsütést látott.

Most már nyugodtabban foglalkozhatott az egyetem ügyeivel, amelyek kellemetlenül nyomasztották a professzorokat.

A magiszterek rájöttek, hogy Hippius, a kvesztor magának gyűjtöget, nem a magisztereknek. Mikor megtették az egyetem birtokainak jószágigazgatójává, meghagyták neki, hogy a regiszterekbe szorgalmasan és pontosan jegyezze be valamennyi kollégium jövedelmét, a heti kimutatásokat rakja el egy ládikába, hogy kvitanciákkal bizonyítsa, mit miért adott ki, a pénzt tartsa egy fiskusban, amelynek egyik kulcsa a professzoroknál volt. Kikötötték, hogy mindenben megfontoltan és előrelátóan cselekedjen, a becsületet és az egyetem javát nézze. Hippius magiszter esküvel fogadta, hogy mindent a legjobb szándékkal, kötelességeit becsülettel végzi majd az Atya, Fiú és Szentlélek Isten nevében.

Hippius azonban ellopott mindent, amit csak elvihetett, a regiszterekbe kevesebbet írt be, s a kincstárba is alig került pár garas. Valahányszor Hippius magiszter elszállította az egyetem majorságairól a lopott gabonát, vagy elhajtott egy borjút, a sáfár mindig szemet hunyt, ha pedig a sáfár vitt haza egy fuvart, és eladott egy egyetemi borjút, Hippius hunyt szemet.

Most Kampanus keményen lecsapott erre a rablógazdálkodásra. Összehívták a magiszteri gyűlést.

Kampanus elősorolta a magisztereknek az egyetemi birtokok igazgatásában tapasztalt csalásokat, s követelte, hogy Hippiust fosszák meg tisztségétől, vonják felelősségre, és számoltassák el. A mester magából kikelve fejezte be:

- Csaló, a mi pénzünkből vett magának házat a Lóvásár téren! Alávaló csaló! Szégyellem, hogy ez a hitvány magiszter Vodňanyban született, az én pátriámban.

Jičínskýt azonnal elküldték, hogy vezesse elő a hitvány Hippius Vodňanskyt. A magiszterek türelmesen ültek, és hosszú ideig várakoztak, jóllehet a Lóvásár tér nem esett messze a kollégiumtól.

De a vékonydongájú pedellus egyedül jött vissza, az álla alatt lévő ritkás pamacs izgatottan röpködött, mikor nagy hévvel beszélni kezdett:

- Hippius jószágigazgató úr, tudjuk, szerencsés jó napot kíván az uraknak, és azt üzeni, nem szándékozik megjelenni a színük előtt, mert hogy már nem az egyetem hivatalnoka, hanem az Újváros polgára!

A magiszterek nagy haragra gerjedtek (csak a gazdag Basilides mulatott a történteken), s a pedellusnak újra sietnie kellett a hűtlen hivatalnokhoz. Ezúttal hamarabb visszatért, s az álla alatt még izgatottabban remegett a szakálla.

- Kérem, méltóságos uraim, tudjuk, azt mondta, hogy immáron nem méltóztatnak neki parancsolni, s akkor számol be méltóságotoknak, ha ő is úgy akarja, és ha még egyszer azt mondom neki, hogy jószágigazgató úr, tudjuk, kardlappal ver végig rajtam, s hogy a jószágigazgató úrral együtt nyaljam ki az et cetera, tudjuk...

A halálosan megsértett professzorok úgy határoztak, hogy Hippius Vodňanský ellen vádat emelnek az újvárosi bíróságnál. Basilides is erre szavazott, de az et ceterán jót nevetett.

A következő ülésen Kampanus újfent nehéz dologgal hozakodott elő. Hosszasan és körülményesen beszélt arról az egyszerű tényről, hogy a féléves rektorátusban hat nemesifjú váltotta egymást, s igazat megvallva, a nemesifjak rektorsága nem sokat ér.

- Azt vártuk és reméltük, hogy ezek az ifjak, szüleik és a főrendi hatalmas barátaik segíteni fogják egyetemünket, s ezt a nagy tiszteletet valamiképpen meghálálják, de hasztalan reméltük. Mennyit kértem, írtam, hogy Vchynicei Radslav úr adományozzon valamit az egyetemünknek, mert már két éve hanyatlásnak indult, s a nemes úr semmit nem tett ügyünkben. Javaslom, hogy szüntessük meg a nemes diákok rektorságát.

A professzorok közül néhányan még hozzászóltak, hogy az urak és lovagok talán nem orrolnak meg azért az egyetemre, ha megszüntetik a nemesek rektorságát. A legfiatalabb professzor, Jiří Šultys, a Kutná Hora-i polgármester fia nem bírván magába fojtani őszinteségét és csúfolódó kedvét, így szólt:

- Az urak és a lovagok az eleddig tapasztalt szeretetükben maradnak irántunk ezután is, hiszen az nem érinti az erszényüket!

Az idősebb magiszterek - Kampanus és Troilus - úgy tettek, mintha nem hallották volna e közbevetést. Végül meghozták a döntést, hogy a Rokycei Střela fiatalúr, a jelenlegi rektor, aki be sem járt a kollégiumba, volt az utolsó nemesi rektor.

Ugyanezen az ülésen megtörtént Jan Jessenius doktor megválasztása, akit a defenzorok annyira szorgalmaztak, hogy erélyes és határozott közbenjárásuk szinte parancsként hatott.

Pedig erre nem volt semmi szükség. Kampanus és a többi magiszter előtt ismeretes volt és emlékeztek rá, hogy Magister Johannes de Magna Jessen már tizenhét esztendővel ezelőtt eljárt az itteni professzorok tanácsüléseire, s annak idején a prágai Károly Egyetemen előkelő és tudós emberek gyülekezetében elvégezte az emberi test néhány sectióját, s ennek emlékére és a cseh iskola dicsőségére kinyomtatta Anatomia pragensis című művét, s csupán amiatt nem lett az egyetem professzora, mert nős volt.

Most megváltozott a helyzet. Ha nem akar továbbra is császári orvos lenni, Károly egyeteme csak nyer vele, ha a professzora lesz, e híres férfiú vezeti majd az orvosi kart, ráadásul eques ungarus, így tehát az egyetem rektora ismét lovag lehet. Csak aztán a defenzor urak gondoskodjanak a fizetségről is. A kollégium javaiból semmi sem jut az új professzornak, merthogy nekünk is kevés, s félő, nehogy az történjen, ami a megboldogult Kaménekkel, őt a defenzorok a gyerekeivel együtt majdnem éhen halatták.

Ily beszélgetést folytatott a nyolc professzor a választásnál. Végül Kampanus, mikor már Jesseniust megválasztották, keserűen felsóhajtott, hogy a hírneves Jessenius doktor nem tud csehül, sokáig élt Németországban, és elfelejtette anyanyelvét, de a legfontosabb, hogy szeresse Károly királyunk egyetemét. Mire Troil gyorsan megjegyezte:

- Ugyan mit, hiszen Keplert két kezünkkel és teljes szívből magunkhoz vettük volna, pedig német volt. Most mindennél elővalóbb, hogy a professzor Luther hitét kövesse, és Jessenius azon van!

Végül is ebben maradtak.

Egy nap röviddel ebéd után besietett Kampanushoz Budovec úr. Lélekszakadva érkezett, az arca bíborvörös volt, és nagy felindulásában fürgén pödörte felfelé meredő bajszát, amikor Kampanus a nagyterembe vezette, hogy zavartalanul beszélgethessenek.

- Tanácsot kérni jöttem, reverendissime magiszter, tanácsot. Te jól ismered a cseh történelmet, ismered királyságunk jogait, adj tanácsot, halld hát: Mátyás császár országgyűlést hív össze Prágába, és azt akarja, hogy utódok híján fogadjuk el és koronázzuk meg Ferdinánd főherceget, állítólag fiává fogadta őt. De lásd magad e levelet!

Kampanus elmélyedt a levél olvasásában. Budovec izgatottan mondta tovább:

- Nézd csak, reverendissime, ennek máris meg kell történnie, haladéktalanul, pár nap múlva meg kell tartani az országgyűlést, s néhány napra rá következik a koronázás. Figyeld csak, mit mond: aki eljön az országgyűlésre, határozhat, aki pedig otthon marad, az kimarad.

Kampanus elgondolkodott, de nem sokáig. Nyugodtan, komoly arccal mondta:

- Ferdinánd Jagelló Anna unokája, és Jagelló Anna volt a legjobb, legszívélyesebb királyné, amilyen Csehországban valaha is volt!

- De Ferdinánd Stájerországból kiűzi a luthereket, s azok hozzánk menekülnek, és koldulnak! - mondta hevesen Budovec.

- Gondolj arra, uram - védekezett Kampanus -, hogy Mátyás király az unokaöccse nevében megígérte, hogy királyságunk valamennyi előjogát megerősíti, s köztük van a vallásszabadságot biztosító Pátens is. Ígéri, mindezért kegyeibe fogadja a rendeket, s meghálálja ezt nekik!

Budovec két kezét tiltakozásra emelte.

- Ez ellenkezik királyságunk szokásaival és jogaival, választani akarunk, nem elfogadni!

S már fogta is csúcsos tollas kalapját, és indult ki a nagyteremből.

Kampanus még egyszer említést tett a legszívélyesebb cseh királyné unokájáról, mely királyné halálos ágyán arra kérte férjét, legyen kegyes a csehekhez...

Ám Budovec ezt már nem hallotta. Kardja néhányszor a lépcsőhöz koccant, súlyos, gyors léptei keményen dobogtak.

A magisztert bosszantotta, hogy Budovec talán ostobának vagy közönyösnek, vagy másmilyennek tartja, ő pedig nem olyan, de nem törte rajta sokáig a fejét, feltételezvén, hogy ha a császár jogaik megerősítését ígéri, a rendek teljesítik kívánságát.

És jól feltételezte.

Pár napra rá egy egész órán át szólt a Vár legnagyobb harangja. A harangszó a Cseh Királyság országgyűlését hirdette. Még aznap este ugyanazt a hírt hozta Šimon Sušický a kollégiumba, hogy a rendek a nap folyamán nem tudják befejezni a tanácskozást. A szabad király-

választásért küzdöttek, leghevesebben Thurn úr, Roupovi és Joachim Schlick urak, Budovec úr, Kaplíř lovag, a császári tanácsos szólaltak fel, a polgárság képviselői közül a lelkes Hoštálek, Žatec polgármestere, a heveskedők azonban számban alulmaradtak, a lutheránusok többsége csak csóválta a fejét, és tehetetlenül tárta szét karját. Slavata állítólag azt mondta a palotában az ülésterem előtt, hogy vigyázzanak, nehogy a fejük a lábuk közé kerüljön. Ehhez Sušický hozzátette:

- Én nem voltam ott, mikor ezt mondta, de ha valóban ezt mondta, ugyancsak pórul jár.

Másnap délután ismét egy óra hosszat zengett a Zsigmond nevű nagyharang s vele együtt a Szent Vitus-katedrális tornyának többi hat harangja, s utánuk hamarosan megkondult a száztornyú Prága valamennyi harangja.

Az országgyűlés a szavazatok többségével cseh királlyá fogadta Ferdinándot.

A koronázás tiszteletére Kampanus verset írt, s az egyetem pergamenre nyomtatta ki, ami harmincöt tucat garasba került. Az ünnepélyt megelőző napon Kampanus Troilusszal átadták a verseket a királyi kancelláriának, jó egészséget és a Szentlélek kegyelmét kívánva az új királynak.

A selyemtokban átnyújtott pergament Bořita Martinic úr vette át Kampanus kezéből. Bořita Martinic magas homlokú férfi volt, rövidre nyírt hajat, kis kecskeszakállt viselt, és hosszú hegyes bajuszt. Szeme bánatos volt, de vonásai kemények, arca erélyes. Károly egyetemének küldötteit mély meghajlással fogadta, közben a szeme se rebbent. E főúr komor, büszke, szép arca rezzenetlen maradt akkor is, amikor Kampanus előbb latinul, s aztán csehül is előadta kérését, hogy a király Őfelsége fogadja kegyébe IV. Károly akadémiáját.

A főúr mellett fekete bársonyban s a nyakában aranylánccal egy másik, köpcös férfi állt. Pufók arca a szája körül kissé duzzadt volt, mintha vizet tartott volna a szájában. A homloka fölött gondosan magas taréjba fésült haja nem szépítette meg az arcát, ám egymáshoz túlságosan közel ülő szúrós szeme ravaszságról árulkodott. Ez az úr látszatra mintegy három-négy évvel idősebb lehetett Kampanusnál, és a magiszter beszéde alatt rövidre nyírt rőt bajszát húzogatta, hogy valamiképpen leplezze gúnyos mosolyra húzódó ajkát.

Ez a férfi Slavata volt, Jindrichuv Hradec ura, a császári helytartó. Magában azon elmélkedett, hogy a magiszterek kényszerűségből jöttek kifejezni jókívánságaikat, nem szívből. De egy szót sem szólt nekik.

Martinic kevés szóval megígérte, hogy közbenjár érdekükben Őfelségénél, és rezzenéstelen komolysággal elbocsátotta őket.

A koronázás napján Kampanus rektor a régi szokás szerint mindenkit, aki bement hozzá a Carolinumba, az új király tiszteletére és a Cseh Királyság boldogsága reményében megvendégelt egy pohár vörösborral. A pedellus este jelentette, hogy egy egész hordóval elfogyott, de hogy mennyit ittak meg belőle titokban a famulusok meg a diákok, azt nem mondta meg.

Mikor a koronázás másnapján a Jézus Társaság akadémiája a király és az idegen vendégek tiszteletére nagyszabású színjátékot mutatott be, az ég néhány óra hosszat vérvörös volt, harmadnapra a Városházáról leesett a császári sas, és összetört; ennek kapcsán az a szóbeszéd járta, hogy hamarosan különös dolgok fognak történni, s a Cseh Királyságra rossz idők járnak.

Az év feltartóztathatatlanul tovább lép. S egy kegyetlen lépte eltaposta Kampanus magiszter szívének legkedvesebb virágát.

A nyári szünet után alig kezdték meg a magiszterek az előadásokat, egy őszi nap kora reggelén Borbonius doktor lélekszakadva rohant a kollégiumba, hogy a köpenye úgy lengett utána, mint a fuvaros szekér ponyvája. Patakokban folyt a veríték kövér, kivörösödött, majdhogynem kékes arcán.

Kampanusék szobájában nagy volt a riadalom.

Lidunka asszony az ágyban feküdt, mellette rémült arccal állt a férje, s körülöttük összegyűlt a kollégium valamennyi tudós és nem tudós nős lakosa. A szoba levegőjét áthatotta a gyöngyvirágecet illata, amellyel az asszonyok élesztgették az elalélt Liduškát. A sarokban álló bölcsőben kisgyermek nyöszörgött.

Borbonius gondosan megvizsgálta a beteget, kezét sokáig a magáéban tartotta, sokáig állt fölötte, fürkészve nézte sápadt arcát, amely hirtelen ismét kipirult. Liduška asszony magához térvén, nagy szemét a doktorra szegezte, mintha segítséget kért volna tőle.

- A halál ellen nincs orvosság! - mondta Borbonius Kampanusnak a folyosón, amikor távozott.

A daliás magiszter e szavakra megremegett, mintha váratlanul lesújtottak volna rá egy husánggal. Megdermedt. Nem hallotta, mit mondott még Burda doktor.

Jó időbe beletelt, amíg arcának merevsége felengedett. Vonásai ellágyultak, szeme megnedvesedett, s nyugodt hangon így szólt:

- Ez Isten akarata, nem lázadok ellene!

Bement hitveséhez, leült a hágcsóra, s a ládikán ülve szomorúan nézte, miként sápad, majd ismét tüzesedik ki felesége arca a halálos láz hevében.

Mikor egy kis idő múltán ismét megkönnyebbült, felzokogott:

- Tudom, hogy közeledik az utolsó órám, s az Úristen magához szólít: én már nem kelek fel többé, és mindkettőjüket itt hagyom...

Hitvese forró kezét csókolgatva, Kampanus így szólt:

- Liduška, kedvesem, ne sírj, és ne bánkódj, talán az Úristen úgy akarja, hogy ne legyek veled sokáig, talán meg sem érdemellek!

A körülöttük álló asszonyok sírva fakadtak, és zavartan tettek-vettek, a meghatódott férfiak kimentek a szobából.

Csengettyűk csilingelése hallatszott, éles hangjuk egyre közeledett... a Szent Gál-templom papja kezében a kehellyel selyembaldachin alatt vonult a kollégiumba a beteg asszonyhoz. Fennhangon imádkozva követték az utcáról összeverődött emberek, s a szokáshoz híven istenfélő együttérzésből és emberi kíváncsiságtól hajtva mentek a pappal. A selyembaldachint és a ministránsokat a magiszter lakásának ajtaja előtt hagyták. A Szent Gál-templom harangozója egy tokból kivette és a pap felé nyújtotta a kiskanalat, és Liduška asszony magához vette a kenyeret és bort, az Úr testét és vérét.

Mikor a pap elment, Troilus felesége szentelt gyertyát hozott, hogy elűzze a halált.

Kampanus egy kis ideig figyelte a gyertyát, majd a kezébe temette az arcát, talán azért, hogy ne lássa.

Jičínský, a pedellus a folyosó egy távoli sarkában sírdogált, aztán kissé megnyugodva bejött a szomorú szobába, és udvarias, de határozott „tudjuk, tudjuk”-jával kitessékelte a vendégeket a szobából, kivette a gyermeket a bölcsőből, egy szolgáló karjába tette, és meghagyta neki, hogy óvatosan vigye el a gyermeket a Hedvig-kollégiumba, ahol a pedellus a feleségével lakott.

Kampanus egyedül maradt a feleségével.

Már alkonyodott.

Kampanus a Szentírásnak minden dolgok hiúságáról szóló fejezetéről elmélkedett, s elmélkedésébe szüntelenül belevegyült Horatius kesergő verse, hogy a sors oly korán elragadta tőle kedvesét, Cinarát.

„Cinarae breves annos fata dederunt...”

Aztán eszébe jutott, hogy valamennyien tévednek, az ő aranyhajú kedvese, Cinara, nem halhat meg, nem szabad meghalnia, hiszen itt van ő, Kampanus, itt van a gyermek, mert hogyan pusztulhat el a rózsafa, ha bimbó van rajta.

- Isten vezérelje, édes szívem! - suttogta Lidunka. - Hűséges felesége voltam, foglaljon engem imáiba, az lesz a legjobb lelkemnek a másvilágon, imádkozzon érettem, édes szív...

Vége volt.

Kampanus elvesztette Cinarát. Meghalt a drága, kedves Liduška, a katicabogárka.

IX
Könyörgés

Az óvárosi Szent Gastulus-iskolában nagy a lárma, és iszonyatos üvöltés hallatszik.

A ház alacsony, földszintes, zsindelyteteje ferde, az egész épület düledezik. A Szent Gastulus-iskola olyan, akár a tömlöc - gúnyolódnak Prágaszerte. Nyolc kanna függ az eresz alatt tűz esetére, de nem volna kár, ha az iskola leégne. Az ajtóba vert szögek némelyikének a derék nebulók már leverték a fejét, csoda, hogy a korhadt deszkák még tartanak. A nyirkos folyosó téglapadlójának már csak a maradványai vannak meg, törmelékek, különben csupa gödör, a folyosón két egymással szemben lévő ajtó a Szent Gastulus Gimnázium két tantermébe nyílik, s hátul a sarokban van az iskolát igazgató baccalaureus lakásának ajtaja.

A sarokban csend honol, de az ajtó mögül vérfagyasztó kiáltozás hallatszik. Egy fiú mintha fájdalmában üvöltene, és ordít egy férfi.

A fiú:

- Jaj, jaj!

A férfi ráfelel:

- Gazember vagy, valamennyien szörnyetegek vagytok, csirkefogók. Fogjátok le: nesze! Amit most nem verek belétek, azt nem tudjátok, amit, meg belétek verek, azt elfelejtitek; nesze... inkább a szamarat tanítanám lanton játszani, mint benneteket latin nyelvre!

- Jaj, jaj, tanár úr, jaj, nagyságos tanár úr... nár úr...

- Elég! - kiáltott fel egy mély, durva hang, s a jajveszékelés tüstént megszűnt.

- Most húzzátok le a nadrágot Petr asinusról! - adja ki a parancsot ugyanazon hang. S nyomban néma tülekedés és rugdalózás támadt, mintha viaskodtak volna egymással. Minden bizonnyal a fiúk dulakodtak egymás között, hogy lehúzzák a vesztes nadrágját. Ismét az előbbi hangot hallani:

- Sátánfajzat, úgy beléjük csimpaszkodik, mint a pióca, mint a kullancs! Sixt, segíts!

Kisvártatva oly hátborzongatón és fájdalmasan hangzik fel a jajszó, hogy a gastulusi börtön nyomorúságos falai megrepedhetnének.

A folyosó másik ajtaján nesztelenül kilépett a segédtanító, aki a gyerekeket a betűvetésre oktatta, s mögötte feltűnt egy másik is, aki az olvasást tanította.

Mind a ketten egy kis ideig hallgatták a jajveszékelést, majd nevetve visszabújtak odújukba.

Alighogy betették maguk után az ajtót, a nyirkos folyosón megjelent Jičínský pedellus. Meghallván az ordítást, megtorpant, gyorsan sarkon fordult, mintha máris el akart volna menni. Aztán visszalépett, s már emelte a másik lábát, de aztán megrázta a fejét úgy, hogy a kecskeszakálla megrándult, megtorpant, s megfordulván meglehetősen bátran bement a Szent Gastulus Gimnázium legfelső osztályába.

A magiszter abbahagyta a süvölvény verését, akit diáktársai lefogva tartottak az első iskolapadon.

A büntetett tüstént felkapta a nadrágját, amint társai elengedték, s azért, hogy lefogták, most halkan szidni kezdte őket, ügyet sem vetve rá, hogy vendég érkezett az egyetemről.

A vendég ezalatt már átadta Mollerusnak az üzenetet, közben oldalvást a hat fiúra sandított, akik megszégyenítő jelekkel álltak a fal mellett: szamárfüllel, mellükön táblával, ketten pedig térdepeltek. Jičínský ezt mondta:

- A nagyságos rektor úr és dékán uram üzeni, hogy tudjuk, miért nem küldöd legalább hetente kétszer a kollégiumba legidősebb tanítványaidat, miként azt más rektorok teszik, tudjuk, van egy magiszteri határozat, hogy a városi iskolák tanulói elsajátítsák a régi erkölcsöket, tudjuk, ez a siheder szépen eljárhatna hozzánk Vergiliusról szóló előadást hallgatni, meg azt is tudjuk, üzenik az urak, hogy nem járasz el a disputákra, miként mindenki más...

- Befejezted már, vége a prédikációnak? - vágott közbe Mollerus. S máris folytatja, de sokkal halkabban: - Te cérnaszál, uraid parancsára jársz kémkedni az iskolákba, és álnok módon jelentgetsz bennünket, most kinyitom neked az ajtót, és szedd a lábad, mint a nyúl, különben ellátom a bajodat!

A pedellus tehát nyakába vette a lábát, és az ajtótól egészen az Óvárosi térig futott, s a szakállának a bojtja minduntalan megrándult az álla alatt.

Mollerus leült a katedrára, feltette a sapkáját, ám alig olvasott el egy sort Ovidiusból, nyílt az ajtó, és bedugta a fejét a Szent Gastulus-templom nagytiszteletű plébánosa, Jiřík Tesacius Mošovský, ám nem lépett be.

Az ajtó ismét becsukódott.

Mollerus megértette, és kiment. A nyirkos folyosón a pap, aki öregember lévén ugyan, de fürge, és világias módon csipkével díszített széles körgallért viselt, átadott Mollernak egy összegyűrt papírlapot, hogy olvassa el, s közben rászegezte a tekintetét.

Moller belepillantott a lapba.

- Ugyan, mi rossz van benne...

Tudd hát meg,
bár pap a tiszted,
amit főzök, azt megedd:
gúnyolódó,
gyalázkodó,
tisztelet neked nem adandó...

...hát aztán, még ha én írtam is, mi rossz van benne, atyám? Kegyelmed megrágalmazott engem, tisztelendősége szüntelenül hadakozik ellenem a községben, összevissza fecseg, rágalmaz bennünket a szószékről, akkor hát most...

- Te írtad, te bizony, a parókia ajtajára ragasztottad! Nem vagy magiszter, faragatlan tuskó vagy! Jó nagy a füled, s én jól meghúzom, zabolátlan nyelveddel túl messzire merészkedsz, de várj csak, valaki majd megrövidíti és levágja, én vágom le...

Mollerus azonban állt nyugodtan, úgy beszélt a pappal, mintha egyenrangú lett volna vele, rászólt, hogy hagyja abba a locsogást, megfenyegette, panaszt tesz rá az egyetemen, hogy új verseket ír arról, miként veszett össze, és verekedett a feleségével tegnap a nagytiszteletű úr, s azokat a verseket szétküldi minden iskolába.

Ám mikor az egyik ajtóból a kisdiákok kidugták a fejüket, a kolléga urak pedig a másikból, mindketten okosabbnak vélték, ha elválnak. Tesacius rémült arcán látszott, hogy Mollerus megfélemlítette a papot.

Aznap délelőtt Mollerust bosszantotta a tanítás, s imával vetett véget az iskolának, közben lélekben örült, hogy miután egy órával korábban befejezte a tanítást, szépen meglép legdrágább felesége elől, aki minden szombaton ide jön, hogy kiszedje a kezéből a beszedett tandíjat.

Ma megszökik előle, gondolta ima közben.

Mollerné asszonyság különös nőszemély volt.

Eredeti gondolkodású, fürge, erélyes, szép, halovány arcú, férfias viselkedésű. Arcát sűrű, fekete, bársonyos haj keretezte. Mollernak már hat esztendővel ezelőtt megtetszett, amikor a baccalaureusi vizsgák idején Prágában tartózkodott. Nem felejtette el Chrudimban sem, s mikor a magiszteri vizsgákra ismét eljött Prágába, kereste, és meg is találta a halovány arcú, fekete hajú leányt, s hovatovább egyre jobban tetszett neki.

Mintegy huszonkét éves lehetett akkor. Ha nyugodtan, rezzenéstelen arccal, leejtett karral állt, olyan volt, akár egy szelíd angyal, de ez a nyugodtság sohasem tartott tovább néhány percnél. Elég volt egy szó, s a szeme szikrát vetett, keze meglendült, s az angyal egyszeriben maga volt az élet és heves érzelem, szenvedély gyűlt benne.

Mollernak minden cselekedetében tetszett, tetszett neki, amit mondott, a nevetése, a tekintete, az, hogy semmiből sem csinált gondot. Egyetlen prágai leány sem szánta volna rá magát oly könnyen, hogy ilyen rövid hajat viseljen, mint ő, hiszen mindegyik a lehető leghosszabb hajfonattal akar büszkélkedni, hogy belefonhassa a selyemszalagot, tisztességének, szűzi ártatlanságának jelét.

Mollernak fölöttébb tetszett ez a bevett szokásokkal való dacolása, annál is inkább, hogy a leány a szűzi copfok és szalagok nélkül is valóban tisztességes volt. Korán önállósult. Édesanyja és édesapja nem sokáig őrködtek fölötte, nagyon korán eltávoztak a másvilágra, esztendők óta egyedül élt e világon. Szerencsére jól tudott varrni, olvasni és írni, az öreg Václav Bílek, a gyámja adott neki valamennyi garast, s az ügyes leány varróiskolát nyitott, amelyben a kislányokat még írni és olvasni is megtanította. Az iskola önmagában nem volt semmi különös, és ritkaságszámba se ment. Minden prágai negyedben volt valamilyen. De vénkisasszonyok vagy özvegyasszonyok tartották fenn - itt pedig egy leány vezette.

Az öreg Bílek látván, hogy a leány milyen önállóan cselekszik, aztán már nem viselte gondját, és Evának senkire sem kellett hallgatnia. A leány derekasan végezte munkáját, alighanem ez az oka férfias viselkedésének és keménységének, amely ellentétben állt bájos küllemével.

Neki is tetszett Mollerus. Nem a külalakjával nyerte el a tetszését. A köpcös baccalaureus, a későbbi magiszter nem volt sem lovag, sem gavallér, akiért szerelemre gyúlt volna az asszonynépség, ám tetszett neki a viselkedése, ha kinyitotta a száját, bírált, szigorúan ítélt meg mindenkit, mindent gúnyolt, nem volt híján az élcnek, s amit mondott és tett, azt mások ellenére tette.

Így hát a két ember megegyezett. Eva elcsábította Mollerust. Mollerus elcsábította Evát. Sohasem beszéltek egymással úgy, mint bohó szerelmesek, nem viselkedtek hebehurgyán, mint az epekedő ifjak, akik sóhajtoznak, könnyeket ontanak, és megszúrják az ujjukat, hogy vérükkel pecsételjék meg örök szerelmüket.

Úgy beszéltek egymással, mint két idősebb, megfontolt kolléga. Eva bármikor és bárhogyan hozzáment volna, de amíg Mollerus csupán vidéki segédtanító volt, és meglehetősen nyomorúságosan élt, sehogy sem kelhettek egybe, csak miután egy prágai iskola rektora lett.

Ennek éppen öt éve. Bagóhiten nem lakhattak együtt, mert a tanácsos urak és a plébános nem ismertek irgalmat, az ilyen együttélésből megvesszőztetés, pellengér, közmegvetés származhatott. S erre a gondolatra elpárolgott a dac.

Ám a házasságkötést az egyházi iskolákban nem engedélyezték a tanítóknak, az egyetemek rektorai, a királyság valamennyi iskolájának a legfőbb hatóságai nem tűrték, hogy a tanítók nősüljenek.

Ha tehát össze akartak volna házasodni, azt a rektor határozata ellenére, titokban kellett volna megtenniük, és legalább addig élniük titkos házasságban, amíg a viszonyok megváltoznak. S ez mindkettejüknek tetszett. Az ellenállás szelleme fellelkesítette őket, a kötendő titkos házasságot csábítónak találták.

Mollerus egy este megvárta Evát, és így szólt hozzá:

- Nem nevezlek szép leánykának, drágámnak, kedvesemnek, te sem szólítasz szép galambomnak, de szépen meglehetünk egymással. Egyetlen nőt sem szíveltem nálad jobban, ha akarod, hites feleségemmé fogadlak, az öreg Bílekkel már beszéltem. Hallgatni fog róla. Sohasem hagylak cserben, s bántalmazni sem foglak.

- Tudom, s ha netán bántalmazni akarnál, nem hagyom magam!

Erre kezet adtak, s a leánykérés ezzel megtörtént.

Egy kora reggel a Havas Boldogasszony-templomban a szerzetes megáldotta frigyüket, amit Mollerus az egyetlen jelenlévő tanú, az öreg Bílek által igazoltatott egy cédulán.

A házaspár évi kétszáznegyven garasért lakást bérelt a Malá Stranán az Egérlyuk mellett, hogy ott az olasz kézművesek és más szegényebb emberek tömegében eltűnjenek.

Mikor megszületett a kisfiuk, Mollerné asszonynak be kellett zárnia a varróiskolát. Aztán jött még egy másik fiú is.

A fiatal otthonban minden elviselhető lett volna, ha Mollerus időnként nem kártyázta volna el szerény keresetét.

Ez nagy baj volt.

A másik baj abból származott, hogy a szép, sápadt Eva elégedetlen volt férje nyomorúságos állásával, mert szent meggyőződése szerint Mollerus okosabb és szellemesebb a Károly Egyetem valamennyi professzoránál.

Azt akarta, hogy professzor legyen.

A kártya és az egyetemi professzorság miatt gyakran összeszólalkoztak.

Mikor Mollerus kijött a Szent Gastulus-iskolából, vörös arcán látszott, mennyire megkönnyebbült. Ma biztosan megszökik a pénzzel a bájos Eva elől. Hiszen gyanút kelt, ha mindig itt várja, s ő az embereknek minduntalan azt mondja, hogy a barátnője, ez már fölöttébb kínos, az pedig megszégyenítő számára, hogy elszedi tőle a pénzt. Persze itt a két gyermek...

Széles léptekkel igyekezett, közben apró barna szemének nyilait ide-oda röpítette. Kiért a Szent Gastulus-templom előtti térre, és Eva asszony ott áll.

Eva asszony már meglehetősen testes, egy kissé elhízott, de még mindig szép, gyönyörűen sápadt arcát sárga fátyol fedi. Lóbálja gömbölyded karját, fűző nincs rajta, a szoknyáját hanyagul gombolta be, oldalt kissé felhasadt, olyan fiatalasszony benyomását kelti, aki inkább édes lustaságban pihenne, mintsem járna.

Mollerus nem ijedt meg szíve választottjától. Egy kissé szaporábban pislogott, de barna szemén nem látszott, hogy haragszik.

Felesége ravaszkásan elmosolyodott.

Lassan ballagtak az utcán, s egy kis idő múlva a magiszter közönyösen Eva asszony kezébe tette a karikával összehúzott erszényt, amelyben volt néhány garas és dénár. Kisvártatva hozzátette, hogy azt, amit ő fáradságosan kigürcöl, és gürcöléssel megkeres, azt mintha a szél fújná el, vagy az ördög vinné el.

- Ha nálad marad, akkor is a szél vagy az ördög viszi el! - vágta rá Eva asszony látszatra nyugodtan.

Mollerus komolyan lépkedve, csak úgy félvállról odavetette:

- A te megfontolatlan gazdálkodásod!

Az asszony ugyanolyan nyugodt hangon, de már szikrázó szemmel vágott vissza:

- A kártya!

Ekkor találkoztak Kaménková kisasszonnyal. Megállította Mollert, bevallva, hogy az iskolában akarta felkeresni. Moller elköszönt Evától, mintha a barátnője volna, és hamarosan megtudta, mi nyomja a kisasszony szívét.

Szegény, jó, hogy az utcán nem fakadt sírva. Elpanaszolta, hogy atyja halála után nincs miből élnie, sem az egyetem, sem a rendek nem akarják kifizetni a járandóságát, amellyel professzúrájának egész ideje alatt adósak maradtak, mindenét elzálogosította már a zsidóknál, már megboldogult atyja zálogba tette a zsidóknál némi ingóságát, s most befejezte az elzálogosítást, tegnap elhívta a zsidót az utolsó párnákért, amelyek az anyja után maradtak, az öccsével együtt nyomorog, elment Morvaországba is, hogy segítséget kérjen a huszita gyülekezetektől. Atyja fordította le a Kralicei Bibliát, ezért reménykedett a segítségükben, de sehol semmit nem kapott, visszatért hát, Kampanus adott neki hatvan garast, de meddig tart ki vele? A többi magiszter szóba se akart állni vele, ám Mollert eszes barátnak tartja, adjon hát tanácsot, ha tud.

Mollerus nem gondolkodott sokáig.

Visszamentek együtt az iskolába. Moller kikergette a szobából azt a néhány tanulót, akik az iskolában laktak, és istentelenül randalíroztak, majd leülvén, levelet írt a kisasszony nevében a Károly Egyetem professzorainak, nagyon indulatosat és szemrehányót, a másikat meg, a cseh rendekhez mint az egyetem uraihoz, mely panasz valamivel udvariasabb volt, csupán ama részekben, ahol magukat a professzorokat kárhoztatta az árvákkal való kegyetlen bánásmód miatt, vált indulatossá és nagyon szemrehányóvá.

Mollerus aztán azt tanácsolta a kisasszonynak, hogy naponta küldje öccsét Kampanus magiszterhez, és figyelmeztesse az elmaradt fizetség miatt, Kampanus ugyan érzéketlen, de a többieknél jobban restelli magát.

A vénkisasszony zavarában simogatta a haját, és elgondolkodott.

Moller tanácsot adott, hova, mely urakhoz menjen a panaszával.

Kaménková kisasszony megköszönte, és gondterhelt, szomorú arccal távozott az iskolából. Mollerus vele tartott.

- Hol vannak egyetemi kollégáid, hova tűntek el? Hol van Měřínský, Knobelius, tudod, az a nagy kezű?

- Hát, ami azt illeti, Kampanus szépen elrendezett mindent. Měřínskýnek prágai iskolát adott, engem pedig elűzött vidékre. Měřínskýnek a prágai fiúk az iskolában a hátára ugráltak, mire Kampanus elküldte. Talán papnak állt, nem tudom. Knobeliusról sem tudok semmit. Bergerust meghívták az egyetem mellett fenntartott iskolába, s azt a hatökör Basilidest megválasztották professzorrá. Ám az egyetemen nem nagyon dicsérik a munkájukat - úgy kell nekik, ha olyanokat választanak meg, mint ők maguk. Mennyit könyörögtem és üzengettem, hogy Harangozó poéta helyezzen át egy prágai iskolába, s bizony, sokáig nem tudtam nála semmit sem elérni, sem kapni, míg végül betett ebbe a nyomorúságos tömlöcbe, a legrosszabb prágai iskolába, hogy az ördög vinné el! Kedves kisasszony, neked is fáj valami, nekem is fáj valami, s mindkettőnkre ugyanaz a kegyetlen, alattomos kéz mérte a csapást, hát védekezz, kisasszony, miként mondottam, zaklasd, kopogtass szüntelenül, meglásd, kinyitják, még ha a fogukat fogják csikorgatni is. Én is azt teszem!

Mikor Mollerus visszatért a Malá Stranára az Egérlyukhoz, és átugorva a trágyadombot, bement a lakásába, a kis gerendaházba, Eva asszony kényelmesen elnyújtózva ruhástul feküdt az ágyon, csak a lábára húzott gyapjúpapucsot, és igencsak morcos volt, négy év körüli kisfiú játszott a padlón egy háromlábú falovacskával, a nyomorék lovacska minduntalan leesett neki, a másik gyermek, a szép, fekete szemű, göndör hajú fiúcska bosszús édesanyja mellett hempergett.

Mollerus barna szemének egyetlen pillantásával észrevette a komor hangulatot. Rá jellemző nyugalommal szólalt meg:

- Fekete felhő a homlokodon, bolha zúg a füledben?

Az asszony megvetően összeszorította az ajkát:

- A bolha nem zúg, magiszter uram, a bolha néma!

Aztán hátat fordított neki, és simogatni kezdte a gyermeket. Csend állt be.

Egyszer csak Eva asszony felült, a szeme megvillant, szikrát szórt.

- Tudd meg, hogy dühömben sírtam, mert olyan szegények vagyunk! Mollerus kényelmesen elterpeszkedett az asztalnál, nyugodtan felelte:

- Ej, mit! Legyünk szegények, mert szegényeké a mennyek országa!

Eva asszony keserűen felnevetett, és az ágyra vetette magát. Ismét csend állt be.

- Ej, mit - szólalt meg kisvártatva Mollerus -, Szent Máté evangéliuma azt mondja, akinek nincs kenyere, ne egye.

Eva asszony nem válaszolt.

Mivel Eva asszony figyelemre se méltatta a férjét, a magiszter felállt, kiment a kis pitvarba, levette a tűzhelyről, amelyben fa izzott, az edényt az étellel, és bevitte az asztalra.

A kisfiú lovacskájával állandóan apja nyomában volt, amiért Jiří magiszter vaskos ujjaival a lehető leggyöngédebben megsimogatta. Majd a magiszter ismét letelepedett az asztalhoz, és nekilátott a szárított kenyérből sütött, mézzel édesített, cukorral és ánizsporral megszórt, megvajazott mandulafelfújtnak.

Nemigen ízlett neki. A magiszter szerette az ínyencségeket. De nem szólt semmit, tudja, mit felelne Eva asszony. Eva asszony ugyanis nagyon dühös volt.

Magában kesergett, hogy annak idején épp ez a lusta férfi került az útjába, ugyanis meg volt róla győződve, hogy nem fő a feje amiatt, hogy a feleségének és a gyermekeinek jobb

megélhetést biztosítson. Mindenre azt válaszolja, ej, mit, valahogy csak lesz. Mások, ostobább professzorok nyíltan és becsületesen vállalhatják a hitvesüket meg a gyermekeiket, csak ő nem, neki bujkálnia, titkolóznia kell, megtagadnia vérét, és miért? Valamilyen fásultság, életuntság van benne, legalábbis Eva asszony így látta, nem lehet őt semmilyen erélyes tettre rábírni, hiszen folyvást unszolja, de őbakulasága olyan lomhán lépked, nehogy véletlenül megszakadjon: semmit sem csinál, ezért semmi sem sikerül neki, semmi se fáj neki. Persze, Thurnnál volt, de az nem segített, újra és újra mennie kellene, mindent félvállról vesz - és felesége, gyermekei vannak...

Mollerus ott hagyta az édes felfújtat, és miként azt gyakran tette, komoly prédikátori hangon szól Eva asszonyhoz, hogy „éjjel-nappal" azon töri fejét, miként szerezhetne örömet neki. Eva azonban sokáig nem válaszolt, mert igencsak rosszkedve volt.

Elhallgatott hát. Szó nélkül végigjáratta szemét a szobában szétdobált limlomon, majd megkérdezte a nagyobbik fiától, mit csinál, és bohóságokról beszélgetett vele.

Mikor aztán mégiscsak kissé hosszúnak találta felesége hallgatását, Eva asszonyhoz lépett, és kényszeredett hízelgéssel megkérdezte:

- Evičkám, asszonykám! Te vagy a világon a legnagyobb örömem!

- Újra megnyitom a varróiskolát, te pedig gondozd a gyerekeket! Adósságot adósságra halmozunk! - hangzott a haragos válasz.

- Ej, mit, légy mindig adós, ez jó szabály, halmozz adósságot adósságra! A hitelezőknek nagyobb gondjuk lesz rám, hogy visszafizessem, mint nekem, hogy azon törjem a fejem, miként fizessek. Ők ugyanis gondolnak rám, és emlegetnek, míg én nem törődöm velük. Csak mikor szidnak, őrizd meg türelmedet.

- Prédikálhatsz, mint a magiszterek, amikor bölcs beszédet mondanak az egyetemen, ámbár az, amit te mondasz, butaság. Megmondom neked őszintén - emelkedett fel Eva, szeme emberfölötti nagyságra tágulva, félelmetesen reá meredt, egész teste mintha csak görcsben gyönyörű ívben megfeszült -, a szemedbe mondom, hogy ha továbbra is meghunyászkodsz, s nem lesz benned annyi elszántság, hogy kikényszerítsd magadnak az egyetemi professzúrát, megszégyenítelek, és magam intézkedem helyetted!

- Hagyj békén, feküdj le, és aludj, reggel okosabb az ember, mint este, most feküdj le!

De minden hiába.

Molleréknál kisvártatva veszekedés támadt. Szidták egymást. Moller folyvást azt hajtogatta, hogy Eva ne parancsolgasson neki, ő a maga ura, megteszi, amit jónak lát, s „az alkalmas időben" cselekedni fog, hogy...

- ...ej, mit sziszegsz, és gágogsz, mint a liba, karmolsz, rúgkapálsz, mint a ló, dúlnak benned az indulatok.

Mollerék sokáig veszekedtek. A gyerekek megrémülvén a zajtól, sírva fakadtak. Egyikük bebújt a sarokba, a másik meg az anyja szoknyájába kapaszkodott.

Mollerus dacosan elhallgatott. Eszébe ötlött, hogy inkább egy fogatlan, gazdag vénasszonyt kellett volna feleségül vennie, miként azt mások, az okosabbak tették.

Egy kis idő múlva lopva a feleségére nézett. Eva asszony szép volt. Határozottan szebb, mint egy fogatlan vénasszony.

Végül felállt, és dühös elszántsággal megesküdött, hogy másnap elmegy Kampanushoz professzúrát kérni.

- Isten engem úgy segéljen - elmegyek. Te olyan vagy, akár a pióca. Ne gúnyolódj, elmegyek hozzá, ha mondom.

Eva asszony nagyon szép volt, ha haragudott, minden porcikájából életerő sugárzott!

Másnap még a reggeli előadások befejezése előtt néhány előkelő úr lépett be a kollégiumba.

Amióta Jessenius doktort megválasztották az egyetem professzorává, Károly kollégiuma gyakorta az utraquista rend gyülekezőhelye lett.

Az egyetemi magiszterek - különösképpen Kampanus - azt remélték, hogy a híres doktornak a nemes urakkal való összeköttetései elősegítik Károly iskolájának megreformálását és felvirágzását, ezért is választották meg Jesseniust mindjárt rektorrá.

A doktor már a lépcsőn üdvözlésükre sietett.

Korát tekintve ötvenéves, de elevensége, tágra nyílt szeme, bátor tekintete fiatalabbnak mutatta, pompás ruhái, magabiztos fellépése magyar lovaghoz méltó. A nemes urakkal úgy fog kezet, mint aki velük egyenrangú, kissé érezteti velük, hogy szellemiekben fölöttük áll.

Jól áll neki a sárga bárányból zeke, amelyet harminc kristálygomb fog össze, s a nyakát övező egyszerű kis gallér a nemes urak nagy, csipkés, redőzött körgallérja mellett szokatlanul és az újdonság erejével hat. Hegyes kecskeszakállában, hosszú bajszában és rövid hajában talán egyetlen ezüst szál sincs. Daliás termetű férfiú.

Ködös téli nap van, s a belépők kigombolják nehéz bundájukat. Roupovi Vilém úr arca gondterhelt, a vele érkező öreg Kaplíř fokosával csapkodja a kövezetét, ami arra vall, hogy dühös.

Nyomukban a szelíd, hosszú szakállú Ottersdorfi Sixt városi polgár jön fel a lépcsőn, s utánuk még két-három vendég. A lépcsőn kezet fognak Jesseniusszal, és szívélyesen köszöntik egymást.

Néhány diák és a professzorok kis kosztosai sorban állnak a fal mellett, és szokásukhoz híven kíváncsian bámészkodnak.

Kampanus nem látható közöttük, ma nem tart előadást, a lakásában tartózkodik. Nem örül ezeknek a látogatásoknak, nem mintha nem látná szívesen ezeket az urakat, de nem hall tőlük semmi jót, ami megörvendeztetné. Nem beszélnek a Károly Egyetem megjavításáról és kiegészítéséről, és szüntelenül siránkoznak meg panaszkodnak, hogy a helytartó és az érsek mindent a protestánsok ellenére és hitük kárára cselekszik.

Nem hallgatta közömbösen e sirámokat és dühkitöréseket, de érezte, hogy nincs ereje sem tanácsot adni, sem segíteni. A vendégek persze gyakran hívták őt maguk közé, mert a vallási konzisztórium ülnöke volt. Tehát megint csak a vallási kérdések miatt hívták őt, nem pedig az egyetem ügyében. Ezt fájlalta, s attól a perctől, hogy elvesztette hitvesét, és nem kellett gondoskodnia a gyermekről, akit a köhécselő Revírhez adtak, még szorosabban kötődött Károly egyeteméhez, s örült, ha az urak megfeledkeztek róla, verseket írt, kinyomtatta őket, s őszinte érzéssel írta alá: „Studii Pragensis amicus prorector”.

Kampanus több volt a prágai egyetem puszta barátjánál.

Roupovi Vilém úr, a sima modorú, szénfekete szemű, türelmetlenkedő idősebb uraság, a kollégium tantermében lehúzván hímzett és cobolyprémmel bélelt kesztyűjét, haragosan mondta:

- Mindig valami valótlant, rosszat koholnak, szövetkeznek ellenünk, hogy hitünkkel együtt kiirtsanak e földről!

Az urak izgatottan fel-alá járkáltak az auditóriumban, s meglehet, talán fáztak is, bár a kandallóban csak úgy pattogtak az égő fahasábok.

Jičínský pedellus leültette az urakat a régi, gyönyörűen faragott támlás székekre, ám jó időbe beletelt, amíg helyet foglaltak.

Ottersdorfi Sixt hosszú szakállát simogatva, hosszan szemlélte a falon függő nagy világtérképet. Fölötte egy halált ábrázoló festmény függött.

A téli terembe ismét nemes urak érkeztek. Sušický jogtudós vékony hangja élesen visszhangzott a helyiségben.

Még inkább felélénkült a terem, amikor nagy garral belépett Albrecht Smiřický, egy fürkésző tekintetű, fura, szokatlan küllemű, mintegy huszonhárom éves fiatalember. Hosszú, hegyes orra alatt, s az állán ritkás, finom szakáll pelyhedzett. De a haja! Azt a fiatalúr nem fésülhette egyedül. Alighanem borbélyt tartott, aki naponta megfésülte dús haját, pontosan középen a homloka fölött vonva választékot, s oldalt a fülénél szépen csigákba tekerte, hogy egy kisasszonyé sem volt szebb.

Ami a ruháját illeti, valamennyi úr közül az ifjúé volt a legpompásabb. Már a cipellője is figyelemre méltó volt, vörös porosz bőrből készült, s a sarka lakkozott! Más urak lovaglócsizmában vannak, mintha hadjáratra indulnának, a fiatal Smiřický meg úgy jön, mintha nemesi bálba hívták volna meg.

A bájos küllemnek ellentmondott az ifjú úr beszéde. Tele volt indulattal, haraggal és szitkozódással, alig tette be a terembe a lábát. Kezet fogva Roupovi Vilém úrral, harsány, éles hangon kiáltotta:

- Védekeznünk kell! Csak nem fogjuk folyvást odatartani a hátunkat, hogy Martinic s a többi pápista gazember verjen bennünket, vissza kell ütnünk, vissza kell ütnünk!

Sušický összecsapta a kezét annak jeléül, hogy egyetért vele. Sixt azonban szomorúan visszafordult a térképtől, és szó nélkül leült.

Az öreg Kaplíř úr ezüstkaparóval megkaparva a nyelvét, megfontoltan és lassan mondta:

- Baj van, valóban baj van, bántalmaznak és ingerelnek bennünket, az érsek parancsára a birtokain és a hozzátartozó egyházközségekben nem akarják az utraquistákat eltemetni, s pap és harangszó nélkül kaparják el a földbe őket, tegnap hírül hozták nekem, hogy a múltkoriban Pardubicében úgy temettek el egy köztiszteletben álló idősebb polgárasszonyt, mint egy kutyát. Slavata birtokairól ki kell költözniük a mi hitünket valló embereknek, vagy egy szín alatt áldozniuk, a kněževesi papot a křivokláti kapitány az érsek parancsára Křivoklát várába záratta, és a feleségét a gyermekeivel együtt elkergette - Uramisten, meddig fog ez így tartani, és mikor ér véget?

- Visszaütni, visszaütni! - hallatszott a teremben az ifjú Smiřický éles hangja.

- Smečnóban és a Slaná mentén Martinic pribékjei állítólag égetik a könyveket! - szólalt meg Roupovi Vilém.

- Égetik! - mondotta Jessen. - És nem tudom megmondani, hol történt, talán Brandýsban, a kapitány pincébe záratott húsz polgárt, mert nem akarták elfogadni a katolikus papot az övék helyett, akit elűzött a városból.

Ekkor komor arccal belépett Budovec. Levetette bundáját, s azon nyomban leroskadt a székre. Elpanaszolták neki a nemrég történteket, mi történik Smečnóban és másutt, ahol Slavata, Martinic és Lohel érsek az úr. Egymást túlkiabálva számoltak be a történtekről, felemlítve a régebbi sérelmeket is. Budovec minderre így válaszolt:

- A felséglevél s a kivívott szabadság ellenére igazságtalanul teszik ezt velünk. Sixt úr ugyan azt vallja, hogy a Pátensnek van egy támadható pontja, hogy másként kellett volna megfogalmaznunk!

- Világosabban kellett volna megfogalmazni! - mondta Sixt. - Félreérthetetlenül, hogy a vallás dolgában ne parancsolgathasson minden uraság a birtokán úgy, ahogy neki tetszik!

- Ezek csak afféle patikáriusi skrupulusok! - kiáltotta Smiřický.

Budovec elővett az erszényéből egy összehajtogatott levelet, és így szólt:

- S ahhoz mit szóltok... hol van Kampanus magiszter? Hívjátok ide... várjatok... tudjátok már, hogy Thurnt megfosztották a karlsteini várnagyi tisztségétől?

Egy pillanatra mindenki megnémult. Az urak megdöbbentek, szemük kikerekedett, egyesek tátott szájjal bámultak, aztán hirtelen egyszerre kezdtek beszélni, a nagy lármában folyvást ugyanazt mondogatták:

- Nem akarják, hogy őrizze a Cseh Királyság koronáját.

Sokáig nem tudtak lecsillapodni.

Még a szelíd Sixt is, aki az egész világgal megbékélt volna, izgatottan fel-alá járkált a teremben.

- És kit tettek a helyébe? - kérdezte több hang egyszerre.

- Martinicet! - felelte Budovec, s gúnyosan elhúzta a száját.

- Ez is az ő művük! Bennünket letaszítanak, magukat felmagasztalják!

- Ez újabb kihívás!

- Visszaütni, visszaütni!

S a félhomályos terem ismét panaszos és dühös hangoktól visszhangzott.

- Doktor uram, rektor uram - szólt Budovec Jesseniushoz lépve -, hívja ide Kampanust. Kellemetlen hírem van kegyelmed és az ő számára, meg az egyetem számára is.

Közben átnyújtotta Kaplířnak az összehajtogatott levelet, amelynek nagy pecsétjét már feltörték.

Az öreg Kaplíř elővette a tokból ezüst pápaszemét, és olvasni kezdte a levelet. Közben gyakorta csóválta a fejét. Aztán továbbadta, és a levél kézről kézre járt.

Belépett Kampanus magiszter. A jelenlévők barátságosan fogadták.

Ekkor Budovec így szólt a két magiszterhez:

- Reverendissime rector et prorector, halljátok, itt a levélben azt kérdezik kegyelmetektől Slavata és Martinic császári helytartó uramék és mások, van-e jogotok Michle falura, s hogy e jogotokat írással igazoljátok, a kancellár pediglen azt üzeni nektek, hogy ha a Betlehem-kápolnátokban huszita pap, vagyis ahogy ők nevezik, pikhart fog prédikálni, a kápolnát elveszik tőletek!

Kampanus elolvasta a levelet, és nyugodtan, erős hangsúllyal mondta végül:

- Nem hiszem, hogy a natio bohemica elveszítheti a kápolnáját vagy a faluját... az erről szóló kiváltságleveleket a fiskusban őrizzük, s a defenzor urak megvédenek bennünket.

- Jól értem - tette hozzá Jessenius -, a jezsuita iskolát egyetemmé emelték, és birtokot keresnek számára, de egy városban két egyetem nincs sehol a világon, ez Károly egyetemének meggyalázása, jogainak sárba tiprása!

- Tudomásukra kell hoznunk tiltakozásunkat, s fel kell emelnünk szavunkat az egyetem védelmében. Miért van testvérünknek, Valdštýni Henyknek a Malá Stranán nyomdája? Kinyomtatjuk panaszainkat, hadd tudja meg az egész világ!

Ám Smiřický éles hangján közbevágott:

- Ha kinyomtatni akarjátok, hát nyomtassátok, de jobb volna azt tenni, amit a kirurgusok magisztere, Jessenius tesz: rájuk rontani tüzes vassal, a tüzes vas a kirurgusoknál mindennél többet ér...

Mollerus már hosszú ideje fel-alá járkált a folyosón, meg-megállt a téli auditórium ajtajánál, és hallgatózott. Egy kis ideig fülelt a mintaiskola ajtajánál is. Mély hangon valaki a hármasszabályról értekezett, s e hangról tüstént felismerte Bergerust, és félreugrott az ajtótól. Éles késszúrást érzett a szívében, mivelhogy őt mindenünnen eltaszították, nem akart és nem tudott egy kollégájának sem jobb állást kívánni.

El az ajtótól!

Mikor kisvártatva a fiúk kirohantak a tanteremből, Mollerus behúzódott a sarokba, hogy ne találkozzon Bergerusszal.

Itt a sarok mögött talált rá Kampanus, amikor otthagyta az előkelő s nagyon felbőszült urak gyülekezetét.

Mollerus köszönt a prorektor úrnak, de köszönését Kampanus nem fogadta túlságosan szívélyesen. Bár odaszólt, hogy Salve, jó egészséget!, de közben a homlokát ráncolta, s a szeme továbbra is komor maradt. - Mit óhajtasz? - kérdezte nem is nyájasan, hanem bosszúsan.

Mikor beléptek a professzor szobájába, Moller körülnézett. Mindent szürkének és mogorvának látott, még IV. Károly is komoran nézett rá az olajfestményről.

Kampanus észrevette, hogy Moller köpenye elnyűtt, s a téli időhöz mérten meglehetősen könnyű.

A jobb ruháit bizonyára elkótyavetyélte vagy elkártyázta, gondolta magában.

Nemtetszéssel vette észre, hogy Moller batisztgallérja nincs kimosva, piszkos. De átsiklott a tekintete rajta, s már nem figyelt rá. Leült, és megismételte a kérdést:

- Mit óhajtasz tőlem?

Mollerus kidüllesztette mellét, szaporán pislogott, s röviden, minden kertelés nélkül kivágta:

- Nem maradhatok tovább abban a tömlöcben Szent Gastulusnál!

Kampanus meghökkent, hallván a szokatlan éles szavakat, de tüstént magához tért, nyugodtan, bár kissé epésen ráfelelt:

- Tudom, vidéken szidalmaztad a társaidat és a chrudimi polgárokat, míg végül szégyenszemre bocsánatot kellett kérned. Most meg állítólag a plébánossal veszekszel, vulpes mutat pilos, non mores, a róka a bundáját változtatja, nem pedig életmódját, az maradtál, aki voltál!

- Az semmi, az már rendben van! - vágott vissza Moller.

- Hát akkor valami másról van szó, a Szent Gastulus-templomhoz tartozó polgárok panaszt tettek a rektornál, hogy a pecuniam és a scholasticis collectam megtartottad magadnak, és elköltötted!

- Nem úgy van az, reverendissime prorector, nem úgy - védekezik Moller, ki láthatóan remeg haragjában -, a tanulók pénzéből csupán azt tartottam meg, ami járt nekem, némely polgárok haragusznak rám, mert nem köszönök nekik!

- S miért teszed ezt, hiszen a kalapot és a sapkát nem szegezték a fejedhez. Én a helyedben megemelném, s az idősebb embereknek megadnám a tiszteletet! - intette Kampanus.

Moller válaszul dünnyögött valamit a foga között.

Kampanus szigorú hangon folytatta a számonkérést, szemére vetette Mollernak, hogy gyalázza az idősebb baccalaureusokat, megemlítvén, hogy a múltkoriban meg a nagy szigeten kártyázás közben összeverekedett Češbivius magiszterrel.

- Gúnyos szavakkal ócsárolt engem, „beste szlováknak” nevezett, mire én kétszer vagy háromszor ujjaimmal megsimogattam a képét, azt is mondta nekem, hogy koldus, kéregető diák vagyok, s ebben igaza volt, a Szent Gastulus-iskola rektora valóban koldus!

- Nos, hát én megmondom neked, magiszter, aki a papagájmadarat valamire meg akarja tanítani, vasvesszővel kell vernie a fejét, mert módfelett kemény a feje csontja. Neked szintén kemény a fejed, kegyetlen vagy, és nekem szükségem volna egy vasvesszőre, hogy rendre tanítsalak, az emberek kigúnyolásával aligha teszel szert szeretetre, nem tudsz felhagyni a gúnyversek firkálásával és a szokásos becsmérléssel? És nem hagyhatod abba a kártyázást, hogy ne légy koldus?

- Nem becsmérlek senkit - védekezett Mollerus -, amit az emberekről és szemtől szembe mondok, az mind igaz, s az igazság mindent legyőz, nem vagyok igazságtalan ember, inkább túlzottan egyenes, ezért itt a Carolinumban olyan szigorúan és igazságtalanul ítélkeznek fölöttem, ej, mit, hiszen az Isten is találna hibákat az angyalaiban, ezért hát, reverendissime magister, elnézőbb és jóságosabb lehetne velem szemben!

Kampanus felállt, és mélyen meghatódva járkálni kezdett a szobában. Moller utolsó szavai megindították. Alighanem e szavakkal hatott Moller a szívére. Hirtelen elhatározással megállt:

- Hogy lásd az irántad való hajlandóságomat, az elkövetkező időszakban áthelyezlek a Szent Péter-iskolába, az nem tenius, az nem szegény!

Köszönet helyett Mollerus szemrehányóan tört ki:

- Ha szatócs lennék vagy közönséges mihaszna, úgy élnék, mint egy szatrapa, így meg két akadémiai fokozatom van, s a tarsolyomban tetű, s az marad a Szent Péter-iskolában is, inkább...

- Mit akarsz hát?... - vágott a prorektor gyorsan alig visszafojtott haraggal a durva szóáradatba. - Mit akarsz? Csak nem jöttél megint professzúrát kérni nálunk? Nem verted még ki a fejedből, hogy professzor légy?!

- Nem vertem ki! - hangzott erőteljesen a kurta válasz, s Mollerus konokul maga elé nézett, barna szeme mereven kidülledt.

- Magad tolakodsz a professzúrára, magad? Ez nem járja, várnod kell, amíg meghívnak azok, akik arra hivatottak, és ismernek téged! Azt hittem, már letettél hiábavaló erőfeszítésedről, hiszen a magiszterek nyíltan megmondták, hogy saját károdra cselekedtél, amikor Thurn

úrhoz fordultál a kérelmezéssel, és értésedre adták, hogy becsvágyó törtető vagy. Ez se nem helyes, se nem okos dolog, hogy a hátunk mögött intézkedtél! Csodálkozom, hogy sikerült rávenned Thurn urat, szóljon az érdekedben. Hiúságod illetlen és zabolátlan!

Mollerus annak ellenére, hogy a prorektor nagyon heves szemrehányásokkal illette, ismét visszazökkent megszokott lomhaságába, és így válaszolt:

- Ne méltóztasson ezt tőlem rossz néven venni, reverendissime, de miért hunyászkodjon meg az ember? Nagyon jól emlékszem a tanítására, miként figyelmeztette atyjuk Glaukoszt és Akhilleuszt, hogy mindig elsők legyenek, másoknál különbek. Nem felejtettem el kegyelmed lectióit, hogy Telamon és Peleusz megölték a fivérüket, mert a versenyben legyőzte őket. Akkor ön ezt filotimiának nevezte, s nálam, a nyomorult Szent Gastulus-iskola rektorának kegyelmed ezt a becsvágyat illetlen és zabolátlan hiúságnak nevezi. A magiszter urak a vizsgák alapján ítélkeznek, ám ha a baccalaureus, aki nem tartotta szükségesnek elolvasni az összes könyvet, véletlenül nem tud néhány kérdésre felelni, élete végéig afféle buta embernek tartják, de ebben tévedni méltóztatnak magiszter uramék, nem tudom hát, miért kellene meghunyászkodnom.

Kampanus máskor oly nyugodt és méltóságteljes arca eltorzult a haragtól, kék szeme elsötétedett, látszott, mennyire igyekszik uralkodni magán.

- Te tudod, Moller magiszter, hogy annak idején szerettelek. Chrudimba, az első állomáshelyedre azt írtam a városi tanácsnak, hogy istenfélő, példamutató és nagy tudású ifjút küldök nekik, már akkor hazudtam, amikor ezt leírtam. Mindent elrontottál a viselkedéseddel. Tudom, hogy a Carolinumban a magiszterek nem választották professzorrá minden alkalommal a legkülönbeket, gyakran tévedtek. Magam is jól ismerem a hiányosságaimat, te is rájuk hibáztál, amikor a gúnyversekben azt kérdezted, milyen fémből öntötték ama harangocskát - de tudd meg, kapaszkodj csak fölfelé, ahogy csak bírsz, amíg én élek (itt a haragtól megremegett a hangja, s a keze reszketett), amíg én élek, te nem kerülsz be a professzori karba, nem ismeretes lustaságod és csekély tudásod miatt, hanem szíved és lelked természete miatt. A természeted pedig romlott!

S miként a nyugodt, méltóságteljes prorektor kijött a sodrából, a magiszter esküje ugyanúgy heves indulatra ragadtatta a rest, flegmatikus Mollerust. Mintha pofacsontja a szokásosnál még jobban kiült volna, keskeny ajka szinte teljesen eltűnt összeszorított foga közt, arca elkékült, és dühében magánkívül, fékevesztett rekedt hangon tört ki:

- Ha önként nem fogadtok el, a defenzorok és a rendek majd rákényszerítik a kollégium magisztereit veled együtt, magiszter. Te pedig, nagy tekintélyű magiszter, sohasem szerettél, és sohasem voltál jó szívvel hozzám, a te szemedben mindig én voltam a legalávalóbb. Remélem, egyszer még leszámolunk egymással!

- Pusztulj a szemem elől! - kiáltott fel Kampanus, de Moller már nem hallotta, mert kirohant.

Kampanus magánkívül volt dühében.

Így még senki sem beszélt vele.

Mikor Mollerus súlyos lépteinek hangja elhalt a folyosón, Kampanus magához tért döbbenetéből, és sokáig nyugtalanul fel-alá járkált a szobában. Minduntalan a fejéhez kapott. Sokáig mozdulatlanul állt az ablak mellett, és mereven bámulta a hóval borított kertet. Végül leült a pulpitushoz, írni akart, befejezni a Kutná Hora-i szenátus felújításáról szóló versét és egy másikat, amelyet görögül Lúno város dicséretére írt.

Kezébe vette ugyan a kemény papírlapokat, és mereven bámulta, de semmit sem látott, nem értette a sorokat, szüntelenül az járt a fejében, azon töprengett, ami az imént e szobában történt.

Haragja rövidesen elszállt, most már csak azon merengett, nem volt-e Mollerhoz túlontúl kemény. Talán szelídebb intelmekkel, szemrehányások és gyalázás nélkül jobb útra terelhetné ezt az embert, talán mégis túl keményen megdorgálta. Keresztény szelídséggel és szeretettel kellett volna hozzá szólania.

Aztán Kampanus arra gondolt, hogy sokáig türelemmel és szeretettel bánt vele, mégsem vált a javára. Mindenben ellenszegült, dacolt, lázadt, gúnyolódott, meggondolatlanul cselekedett. Ez lenne ám a professzor a pusztulásnak indult egyetemen, ő aztán egymás ellen uszítana itt mindenkit...

Ám hogy mégse fizessen rosszal a rosszért, Kampanus végül elhatározta, hogy ha Moller nem menne a Szent Péter-iskolába, a Városházán kér számára valamilyen megfelelő helyet és munkát. S így határozván, megkönnyebbült, majd jó idő elteltével ismét kezébe vette a Kutná Hora-iakról és Lúno városáról írt verseket, de semmi érdemlegeset nem tudott kitalálni.

Visszatette hát a papírlapokat oda, ahol eddig feküdtek. Aztán felállt, hogy meglátogassa gyermekét, akit ajándékul hagyott neki gyengéd kedvese, az édes Cinara.

Késő este volt már, mikor Moller hazafelé baktatott.

Gyermekei már aludtak, az egyik a rácsos ágyacskában, a másik pedig a kiságy kihúzható részében a földön.

Az asztalon álló lámpa bágyadtan pislákolt. Eva asszony türelmetlenül nekitámadt:

- Nos, mit intéztél?

- Úgy érzem magam, mint egy kivert kutya! - felelte férje, és nehézkesen, erőtlenül lehanyatlott a kályha mellett lévő padra.

- Micsoda? - kiáltotta az asszony, és felindulásában egész teste megremegett.

- Professzor tehát nem leszek, megdorgált, elkárhoztatott, megátkozott, végül kikergetett, azt mondta, hogy a legelvetemültebb lator vagyok...

Eva asszony egy pillanatig megkövültén állt.

Majd hirtelen, mint mikor becsap a villám, a gyermekágyacskához ugrott, megragadta a nagyobbik fiúcskát, felemelte fekhelyéről, és szólongatni kezdte, hogy ébredjen fel.

- Drága fiacskám, ne félj, édesanyád itt van melletted. Kisfiam, mondd, mondd utánam, ne félj, gyermekem, mondd: Isten verje meg, Isten verje meg őt, az ellenségünket, haljon meg, haljon meg... haljon meg... pusztuljon el ő és a gyermeke is... a gyermeke is... vesszen ki minden nemzetsége...

S az álmából felvert gyermek gyenge hangon ismételte anyja után a Kampanusra és gyermekére szórt átkot.

X
Átpártolás az ellenséghez

Az olasz márványkandalló vasbakján pattogtak és megroppantak az izzó fahasábok, szikrát vetettek, magasra csaptak a lángnyelvek, a rézrácson keresztül meleg áramlott a pompázatos szobába.

Az érsek éppen befejezte latin beszédét, könyörögvén az Úrhoz, hogy a beköszöntött új esztendőben, amely Krisztus születése után az ezerhatszáztizennyolcadik, adjon az Isten minden jelenlevő nemes úrnak és úrnőnek s távol maradó barátaiknak a következő esztendőkben is jó egészséget, és járjanak szerencsével minden cselekedetükben, különösképpen abban, melyet Isten dicsőségére végeznek!

Az ima befejeztével felállt az egész előkelő társaság, és felemelvén a serlegeket, amelyekben nehéz spanyol vörösbor sötétlett, elkezdődött a koccintgatás.

A férfiak körbesétáltak a hosszú asztal körül, meg-megálltak az ülő hölgyek előtt, és megcsókolván kezüket vagy ujjhegyüket, illendően kérték őket, koccintsanak velük a boldog új esztendőre. Különösképpen Slavata gróf, a háziúr és vendéglátó sürgölődött, s ügyelt rá, hogy mindenkivel koccintson.

Az érsek, egy bíborszínű selyemreverendát viselő magas férfiú, fején szerzetesi tonzúrával, akinek aszkéta arcán meglátszott az önmegtartóztatás, már nem ült le, távozni készült. Itt a vecsernye órája, s ő nem mulaszthatja el a szokásos imát.

Közben már belépett három apród. Kis tálakban szájöblítő vizet hoztak, egy másik szolga pedig füstölővel járta körbe a fal mentén a nagy faburkolatú termet, és nyomában kellemes illat áradt szét a lármás helyiségben.

A hölgyek megcsókolták a távozó érsek gyűrűjét, s a férfiak valamennyien kikísérték a magas rangú egyházi méltóságot a nagy előszobába. Csak Harant úr ült vissza azon nyomban, amint az érsek bíborszínű selyemreverendája eltűnt az ajtó mögött. A hölgyek közül csupán a háziasszony, Lucie Otýlie úrnő, Slavata úr hitvese kísérte ki az előkelő vendéget, miután göndör szőrű ölebét Lobkowitz Polixéna ölébe tette. Otýlie úrnő negyven év körüli, kissé testes asszonyság, kettős tokájú, de még mindig csinos. Remekül illik neki a narancsszínű, színarannyal szegélyezett tafotaszoknya.

Kedvesen mosolyogva, de a hölgyek előtt lesütve szemét, kikísérte az érseket Valentin Koronius, a jezsuiták császári kollégiumának rektora is. A rektor kis termetű, sovány férfiú, a feje kissé nagy, talán azért mert nagyon sűrű a haja. Őszülő, furcsa színű, zöldesen árnyalt haját gondosan hátrafésüli. Mozdulatai kimértek, szinte merevek, de a szemében tűz lángol, s ezt még mesterkélt viselkedése sem képes kellőképpen tompítani. Éneklő, mesterkélten zengő, elnyújtott hangon tiszteletteljesen, sőt alázatosan búcsúzik a nemes uraktól.

Az előszoba megtelt. A másik ebédlőből is kijöttek a vendégek, de ezek szerényen meghúzódtak a fal mellett. Közülük Michnának, Fabriciusnak, Kapířnak és másoknak, akiket Slavata úr alighanem úgy hívott meg a mai lakomára, mint a tartományi kancellária hivatalnokait, ragyogott a szeme a nagy megtiszteltetéstől. A veres hajú Michna szekretárius elégedetten dörzsölte a kezét, s olyan mozgékony volt, akár a higany, de minden mozdulatán érződött az alázat. A hivatalnokok közül ő merészkedett legelőbbre, hogy felhívja magára a figyelmet. Feltűnő módon a közelébe férkőzött Fabricius, az óvárosi községi tanács tagja és írnoka, bozontos hajának és szakállának rengetegéből csak a szeme és az orra látszott ki. Ezek ketten

három irányba hajlongtak, mint akik eszüket vesztették. Fabricius kis híján felborította a hamuszínű papagáj kalitkáját. Bizalmasan körülvették Koronius pátert, a rektort, és egy kis ideig suttogva beszélgettek.

Az érsek úr figyelemre se méltatta az előszoba falára felaggatott metszett és aranyozott alabárdokat és partizánokat, észre sem vette a hosszú, díszberakásos lőfegyvereket, sem a csillogó láncon függő szarvasfejeken pompázó agancsokat; az érsek úr megállt a hosszú táblakép előtt, amely Krisztus Urunk születését ábrázolta. Slavata latinul mondta az érseknek, mennyire örül, hogy a cseh festők képesek olyan szép dolgokat festeni, mint az olaszok.

Az érsek megállt még az ébenfa oltár előtt, meghajolt az alabástromból faragott szobor előtt, amely az ülő kis Jézust ábrázolta anyja ölében, bemártotta ujjait az oltár melletti szenteltvíz-tartóba, ájtatosan keresztet vetett, kezet nyújtott a közelében álló uraknak, akik tisztelettel megcsókolták, és távozott.

Ezalatt a szolgák meggyújtották a fali gyertyatartókban és a mennyezet csillárain lévő gyertyákat, mert nagyon besötétedett.

A férfiak visszatértek Slavata hitvesével, és leültek a karmazsinvörös székekre.

A hölgyek elléptek a velencei tükröktől, amelyek előtt hajukat és pókháló-finomságú gyöngyös gallérjukat igazgatták. Közben az ifjú Kolovrat észrevétlenül megszorította Czernin kisasszony kezét, akinek rózsás arcát elöntötte a pír.

Adam Sternberg várnagy úr, egy hosszú hajú és szakállú, galambősz öregember jóságos kék szemekkel a kandalló elé tolta selyembevonatú székét, és az izzó tüzet bámulva, melengette lábát. A hozzá legközelebb álló Slavata leült Harant mellé, és így szólt:

- Kiváló férfiú, szent ember az érsek, szigorú másokhoz, de még szigorúbb önmagához. Ütött a vecsernye órája, s ő az ájtatosságra sietett!

Harant úr játszva kevergette a tengeri kagylóban a cukrozott ánizsport, fáradt arcát Slavata felé fordította, rászegezte a szemét, amely sűrű szemöldöke alól s a finom ráncok hálójából erélyesen nézett, és nyugodtan mondotta:

- Ne haragudj, Vilém uram, ha kertelés nélkül kimondom, amit gondolok. Mint világlátott katona, aki sok országot bejárt, megszoktam az egyenes beszédet, s ti, barátaim, tudván, hogy katolikus vagyok, mint magatok is valamennyien, nem botránkoztok meg rajtam. Nem nehezményezem, hogy az érsek úr még nem tud csehül, ám Szent Pál azt akarja, hogy az érsek ne tápláljon haragot magában, nem tetszik nekem, hogy oly sokáig börtönben tartja a broumovi és a hrobi polgárokat. Krisztus Urunk születésének ünnepén szabadon bocsátják a rabokat, miért nem jártok közben, hogy bocsássa ki őket? A múltkor az érseki palota előtt a hrobi - vagy talán a broumovi - asszonyok és gyermekek egy fél napig jajveszékeltek, de nem engedték ki őket. Tegnap magam voltam a tanúja, amint a zsoldos katonák az érsekhez vitték egy pap szakácsnőjét, akiről állítólag a strašecíi pap nem akar lemondani, azt állítva, hogy hites felesége. Az asszony szívettépően zokogott az érsek háza előtt, mielőtt bevitték az udvarra. Az udvaron ismét iszonyatosan jajveszékelt, mire bezárták egy pincébe. Ezek olyan dolgok, amelyek izgatják a községet, s nem tesznek jó szolgálatot nekünk, katolikusoknak!

Adam Sternberg várnagy úr megszólalt az olasz márványkandalló mellől, hogy egyazon véleményen van, s ezt már többször is kinyilvánította.

Slavata letette a hosszú piskótát a keze ügyében lévő indiai tálra, és kimeresztve szemét, buzgón magyarázni kezdett:

- Nem a szakácsnékról van szó, jóllehet az érsek úr nem köteles a főegyházmegyében eltűrni egyetlen nős papot sem, törvénytelen asszonyaikat pedig joggal elkergetheti csakúgy, miként mi valamennyien a hozzá tartozó plébániákon, egyébként mi sem avatkozunk a protestáns rendek plébániáinak és papjainak ügyeibe, de ha be is látom, hogy a község felháborodása miatt nem kellett volna azokat az asszonyokat Prágába hozni, ami a hrobi és a broumovi polgárokat illeti, az érsek úr és a broumovi apát teljes joggal járt el! Azok engedetlen alattvalók, akik nem akarták a fölöttes hatóságnak kiadni a templom kulcsát, és ellenszegültek!

- A defenzorok megparancsolták nekik, hogy tartsák magukat a Pátenshez - felelte Harant érezhető keserűséggel a hangjában -, a felséglevél a vallásszabadságot szavatolja. Kilenc esztendővel ezelőtt tulajdon két kezemmel vittem a császártól a kancelláriába!

- Tudom - vágott a szavába gyorsan Slavata -, a szent emlékű császárhoz kettőnkön kívül senki sem mehetett be. Te vitted, én meg sem érintettem, mert az a meggyőződésem, hogy a szentatya, a római pápa engedélye nélkül nem lett volna szabad kiadni!

- Arra várhattak volna! - mosolyodott el Harant.

- Azt hiszem, hogy a rendek és a király ugyanúgy dönthetnek az egyházi dolgokban, mint a világiakban - szólalt meg a kandalló mellől az öreg Sternberg úr emelt hangon, hogy meghallják az asztal végén szórakozó ifjúság lármájában.

- Ó, ti öregek mindig engedékenyek voltatok. Ha csupán rajtatok múlott volna, vallásunk már oda lenne: becsületes, hithű katolikusok vagytok, de az ereitekben nem folyik vér, nem ismeritek azokat a pikhart oldalon!

Martinic a tűz mellett társalgókhoz lépett:

- Kedves sógorok, még ha érvényes volna is a vallásszabadságot biztosító Pátens, akkor is minden jog a mi oldalunkon van, nem az övékén, a Pátens kifejezetten a nemesekre vonatkozik, nem a jobbágyokra, a király alattvalóira érvényes, nem pedig az egyházi alattvalókra. Egy teremtett lélek sem találja meg a Pátensben az ellenkezőjét, ezért a broumovi és a hrobi németek egyházi uraságaik ellenére felépítvén templomaikat, túlléptek a Pátensben megengedetten, a defenzorok és az utraquista rendek szemmel láthatóan támogatják az engedetlenséget, és viszályt szítanak hazánkban!

Harant elkomorodott:

- Így igaz, a Pátensben nem történik említés a főpapság jobbágyairól, bizony, nem. Ez minden baj forrása. De azok, akik kieszközölték a Pátenst, úgy vélték, hogy a szabadság mindenkire vonatkozik, a király alattvalóira is, s az egyházi javadalmak valójában a király birtokai!

Erre Slavata gyorsan így felelt:

- Őszintén megvallom, hogy ezt talán így gondolták, de ilyen nagy horderejű és új jognak, amely vallásunk rovására az idegen vallásnak adatott, világosnak, stricti iuris kell lennie, mellékes magyarázatok megengedhetetlenek. S hogy az egyházi javadalmak valójában a király birtokai, azt előbb be kellene bizonyítani. Mi, hidd el, Harant, nem vagyunk senkinek a haragosai, csupán szent kötelességünket teljesítjük! Senki sem vetheti szemünkre, hogy nem szeretjük hazánkat. Mi is békességet akarunk, mi nem változtathatjuk meg a majd egy évszázada honos szokást, hogy az uraság határoz a jobbágyok vallásáról. Ez a szokás Németországból került hazánkba, a németországi lutheránusok találták ki. Megsínyli ezt Csehország - az idegen vallás német apostolai hovatovább egyre többen betolakodnak a cseh rendekbe. Ebből nagy baj származik honunkra, érzem. Cseh vagyok, becsületes cseh, hiszen nem is

tudok németül! Mondjanak bár, aminek csak akarnak, másként azonban nem festhetnek le, mint olyannak, aki ennek a királyságnak és legméltóságosabb urának csak a javát akarta!

Slavata úr annyira felizgatta magát, hogy a feje közepén ágaskodó kakastaréj lekonyult, apró szeme tágra nyílt, és tűzben égett. Hangja, különösen beszéde végén, oly élesen hasított az asztal végén mulatozó vidám társaság zajongásába, hogy a lárma csillapodott, s végül teljesen elhalt.

Hallani lehetett, miként pattog a tűz, a légáramlat a lángot és a füstöt a széles kürtőbe és a kandalló kéményébe hajtotta.

- Cseh vagy, Vilém uram, cseh, tudom én azt, s mi valamennyien szeretjük hazánkat! - felelte kisvártatva zaklatottan Harant. - A másik párt azonban ugyanígy meg van győződve arról, hogy hűen szolgálja a hazát! - A végét már nagyon hevesen mondta.

Otýlie asszony, aki már jó ideje meglehetős zavarban volt, s az ölebecske szájába nürnbergi mézeskalácsszeleteket dugdosott, most hirtelen és ügyesen a férfiak szavába vágott:

- Hagyják már abba, uraim, azt a komor beszédet. Harant úr inkább meséljen nekünk valamit utolsó hispániai útjáról!

Az asztal túlsó végén már ismét megindult a fiatalok vidám fecsegése. Náluk volt a Szűz-serleg, s abból a széles ezüstserlegből egymás után kortyintottak, a kisasszonyokat is kényszerítették, hogy igyanak, s az ifjak jegyezték, melyikük hol érintette meg ajkával. Az ifjú Czernin lelkesen mondta, hogy legszívesebben Sternberg kisasszony aranybrokát cipellőjéből inna.

Egy zöldesen sápadt arcú ifjú a karneválról mesélt, amelyet az édesapjával látott Antwerpenben. A karnevál nézői hórihorgas, szőrös férfit kergettek, aki hosszú farkat vonszolt maga után, s abba a farokba kapaszkodott a vak Ámor, egy bekötött szemű, ruhátlan kisfiú. A fiatalok között felügyeletként ülő két anya közül az egyik úgy tett, mintha nem hallotta volna, a másik meg elnézően mosolygott.

Az asztal felső végén ülő öreg urak már egy ideje hallgatták Harant úr Hispániáról szóló élményeit. Most Harant a párkányra pillantva, ahol egy sor gyönyörű festett agyagedény állt, így szólt végül:

- Nézzétek, már nem tudnak ott olyan nagyszerű majolikát készíteni, mint hajdanán, éspedig azért, mert a király a hitük miatt elűzte a fazekasokat!

- Az régen volt! - jegyezte meg Martinic.

- Régen, az igaz, de régóta látják a kárát is, ma már nem tudnak olyat készíteni. Mostanában a velencei majolika járja, az szebb és drágább! A fazekasok elüldözése nem ment vérontás nélkül, s mindezt a vallás miatt tették! Ez a vérfürdő fölösleges volt!

- Már megint a vallásnál kötöttek ki! - sóhajtott fel bosszúsan Otýlie asszony, Polixéna hercegnőhöz hajolva, ő azonban a kezével és toll-legyezőjével tiltakozó mozdulatot tett, és egy pillanatra sem vette le szemét a beszélőről.

- Ne haragudjanak kegyelmetek - folytatta Harant. - Ha az ember bejárja a világ egy részét, nem képes tüstént beilleszkedni közétek, és nem érti meg a földijeit: mindig azt hittem, hogy az Úristen csupán az emberek teste, nem pedig lelke fölött adott hatalmat a földi uralkodóknak, csupán a testük fölött, ezt mondják a cseh testvérek is, akiket mi pikhartoknak nevezünk. Hiszen Vilém úr nagyon jól tudja ezt, maga is egy volt közülük, a védelmükre kelt, de aztán elhagyta őket!

- Elhagytam az ostoba takácsokat húsz esztendővel ezelőtt, hogy megmentsem a lelkem! - felelte Slavata.

- S hogy elnyerje e gyönyörű és nemes hölgy kegyét! - tette hozzá gyorsan Harant, gálánsan fejet hajtva Otýlie asszony felé.

Otýlie asszony zavarában lábával félrelökte a bársonyvánkost, amelyre gyönyörű hímzett cipellője támaszkodott. A csinos bókot hallva, mélyen elpirult, gáláns özvegynek nevezte Harant urat, s nem annyira bosszús, mint inkább unszoló hangon kérte, hogy kezdjenek már valami másról beszélni.

Majd gyorsan Polixéna hercegasszonyhoz fordult, és eldicsekedett neki, hogy férjeura a bécsi nunciustól két medaliont hozott, amelyekben szentek ereklyéi vannak, a szentatya is megáldotta őket - tette hozzá -, s ő most az egyiket kedves barátnéjának ajándékozza.

Az asztalfőn s a kandalló mellett ülő urak körében egy kis időre csend állt be, ám annál jobban hallatta szavát az asztal túlsó végén egy beesett szemű ifjú, még mindig a farokba kapaszkodó vak Ámorról meg a karneválról mesélve, a vak Ámor, úgymond, találó allegória, s minden szerelmesre vonatkozik.

Az öreg Sternberg, aki még mindig azon töprengett, hogyan mehetett férjhez a szép asszony Slavatához, most egyszerre hangosan megjegyezte:

- És kosarat adott Petr Vok úrnak, pedig az a Rosenberg gyönyörű férfi volt, gyönyörű férfi!

Néhányan elmosolyodtak a szókimondó öregúron, ahogy kereken kimondta a véleményét, miszerint Slavata biz nem szép férfi.

De ebbe már keményen belerontott, mint egy támadó lovag lovával és kúpjával a küzdőtérre, Polixéna hercegasszony. Sokáig szótlanul hallgatta az urakat, de zöldes szeme többször szikrát vetett, nyugtalanul tekintett a beszélőkre, ám most hirtelen megborzongott, remegett minden idegszálában, s már nem türtőztette magát. Férfiasan markáns arcvonásai hirtelen megkeményedtek, amikor kitört:

- Harant uram igencsak védelmezi vallásunk ellenségeit, mintha, tudj' isten, hogy bántanánk őket, és ők bennünket, pápistákat, ahogy gúnyosan neveznek, nem bántanak?

És letevén maga elé az asztalra tükrös strucctoll legyezőjét, keze hevesen meglendült, és magyarázni kezdte, hogy a múlt esztendőben Ústí nad Labemban a protestánsok megöltek egy katolikus papot, és kidobták az ablakon.

- ...az én litomyšli birtokomon a lutheránusok, misebor helyett pálinkát adtak a plébánosnak, Harant uram, pálinkát! Nyáron, egy processzió alkalmával azt kiabálták nekünk, hogy - Isten bocsássa meg - a mennykő csapjon belénk, s az ördög vigyen el. Ha a prágai városokban egy kézműves vagy diák találkozik egy magányos szerzetessel, durva szavakkal sértegeti, és bántalmazza. Kegyelmes uram, a mi panaszainkból is volna szép sor! Tudom, hogy ez küzdelem, harc, de ha megengedi, hogy ők harcolhatnak a hitükért, ugyanazon jogon miért nem harcolhatnak a katolikusok is hitükért, amely korábbi az övékénél?

Harant úr gálánsan meghajolt Polixéna úrnő előtt:

- Drága úrnőm, nagyon jól védelmezi pártunkat, öröme telne benne férjeurának, Popelnak, ha most itt ülne, és hallaná e szavakat, lehetséges, hogy Bécsben éppen most cseng a jobb füle, igazán nagyszerűen védelmezi, az, amit az oustíiak tettek, valóban véres gaztett, ám kétségbeesésükben tették ezt, mert pártunk elkergette a papjukat; mostanság ritkán tartózkodom a prágai városokban, de úgy találom, hogy itt már senki sem mondja a gyönyörű keresztény ima

szavait: miként mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek, hanem éppen fordítva, contere, Domine, inimicos nostros, azaz Uram, pusztítsd el ellenségemet. Pedig én azt gondolom, hogy a megbékélés könnyű lenne, ha a pártok meg akarnának egyezni, meg lehetne találni a megfelelő utat a Mindenható segítségével. Mi lesz így velünk, csak a jóisten tudja. A protestáns rendek sokáig nem tiltakoztak, most már zúgolódnak, hangukat hallatják, félek, nehogy általános zendülés legyen belőle!

- Az pedig lesz! - szólalt meg Adam úr felállva. - Lesz, bizony, Budovec már megfenyegetett, hogy megszorongatják a torkunkat!

- Nos, csak kibírjuk, Krisztus Urunk többet szenvedett az igazságért! - vélte Martinic gróf, és Slavata, aki már jó ideje döbbenten ült, rábólintott.

A beállt csendben az ifjú Talmberg hangja hallatszott. A túlsó oldalon épp azt magyarázta a kisasszonyoknak, hogy a kvintána hasonlatos a karikajátékhoz, amelyben futás közben egy karikába kell szúrni a kopját, a kvintánában pedig egy török, mór vagy valamilyen más bábuba.

- Az idén kipróbálhatnánk a császári labdaházban...

- Mindegyikünknek csak egy feje van - mondotta az öreg Adam Sternberg úr -, s a fejünk nem nő a kertben, mint a káposzta. Nem rólam van szó, én már fél lábbal a sírban vagyok, de rólatok van szó. Én inkább az ellenséggel való békés megegyezést javasolnám!

- Jöjjön, aminek jönnie kell, de a törvény a mi oldalunkon áll! - felelte Martinic.

- Akkor hát, Isten veletek - köszönt el csendesen Harant -, jöjjön, aminek jönnie kell! Én Peckában maradok, a birtokomon. Drága uraim és barátaim, van ott vagy ötven jól képzett muzsikusom, külön asztalosmesterem, aki a hangszereket készíti. Jöjjetek el Peckába, szívesen látok mindenkit, majd muzsikálunk kegyelmeteknek!

Harant közbeszólása elterelte a többiek figyelmét.

Ekkor alázatosan hajlongva belépett a rőt hajú, pörsenéses arcú Michna titkár. Slavatához sompolygott, és a fülébe súgta:

- Itt van az a baccalaureus, akit említettem, a nevét nem akarja megmondani. Nem tudtam, kegyelmes uram, hogy a lakoma ilyen sokáig fog tartani. Hat órára rendeltem ide, és már megjött, kegyelmes uram.

Slavata homlokát összeráncolta, tekintete egy pillanatra elfelhősödött. Aztán felállt, és szó nélkül kiment Michnával. Polixéna asszony átható és fürkésző tekintete követte őket.

A háziasszony figyelemre se méltatva a távozó férfiakat, Haranttal beszélgetett, kérte, mesélje el, milyen a viharos tenger.

- Olvastam ugyan róla a könyvében, de mindig szívesen hallgatom kegyelmedet, olyan élénken tudja elmondani.

- Ó, erős a bor, erősebb a király, de legerősebbek a hölgyek... szívesen és híven elmesélném, amire kér, drága úrnőm, ám a tengeri borzalmakat nem lehet szavakkal elmondani... a nappal is hirtelen éjjé válik, mennydörög az ég, és villámok csapkodnak, a tenger feltornyosul, magasra csapnak a hullámok, valósággal forr a tenger. Nehéz ezt leírni, és oly hihetetlen megérteni. Éppen Egyiptomból tértünk vissza, valamennyien elcsigázottak voltunk a hosszú úttól és a gyenge élelemtől, már közeledtünk Velencéhez, mikor a tenger felemelkedett, a hullámok nőttön-nőttek, és a magasba csaptak. A kapitány tüstént parancsot adott, hogy vonják be a vitorlákat. Az ég csatornái szinte abban a pillanatban megeredtek, úgy ömlött az eső, hogy úgy tetszett, mintha a tenger az égig emelkedett volna... közben mennydörgött, villámok cikáztak.

Rémület fogott el, azt hittem, ütött az utolsó órám, valamennyien forrón imádkoztunk Istenhez. Higgye el, aki nem tud imádkozni, itt megtanul. Két óra múltán a tenger lecsillapodott, az Úristen megmentett bennünket. El sem hinné, milyen vidáman éreztem magam, amikor Velencében a vállamra vetve tarisznyámat, a fogadóba mentem. Szívesen tartózkodom kedves hazámban, talán már soha többé nem hagyom el, de mostanában nehéz időket élünk...

A Slavata-ház erkélyfolyosóján, közvetlenül az oszlop melletti bolthajtás alatt Mollerus várakozott a sötétben.

A tágas előszoba felől emberi hangok és léptek zaja, ajtócsapkodás, pohárcsengés és arany meg ezüst evőeszközök csörömpölése hallatszott.

Moller úgy állt ott, mint egy kőszobor.

Hirtelen fény vetült a padlóra és a falra - s akárcsak egy pap, egy kiborotvált lakáj jelent meg, négykaros gyertyatartót hozva, mögötte pedig a kövérkés Slavata jött Michnával, aki türelmetlenségében a kezét dörzsölte.

Moller levette széles karimájú kalapját, amelyet mind ez ideig egészen a szemébe húzott, a Szent Péter-iskola köpcös tanítója nem tanúsított semmilyen alázatot, sem tiszteletet a hatalmas úr iránt, ellenkezőleg: első, futó pillantásra a legkisebb megilletődés sem látszott rajta. Csupán apró barna szemét meresztette ki jobban a szokásosnál, folyvást simogatta kecskeszakállát, orrlyuka kitágult, ami azt mutatta, hogy mégsem nyugodt.

Slavata alig fogadta a köszönését, csupán a foga között dünnyögött valamit.

A négy férfi belépett egy tágas boltíves helyiségbe, ahol legalább tizenkét polcon szorosan egymás mellett könyvek sorakoztak.

A lakáj az asztalra állította a négykaros gyertyatartót, és kiment. Michna ott maradt a félhomályban.

Az asztal egyik sarkánál Slavata állt, a másikhoz fesztelenül odalépett Mollerus. Négy fehér viaszgyertya pislákoló fénye világította meg e két különböző embert. A helytartó bársonyöltözetű, előkelő úr, fején magas kalap, rajta fekete gólyatoll és aranycsat. A mellén súlyos aranylánc csillog, amelyen az uralkodó, Mátyás császár garasa függ, alatta selyemzsinóron lóg az arany fogpiszkáló és a fülkanál.

Szemközt fedetlen fejjel egy magabiztos férfi áll, ruhája kopott, viseltes. Csupán a tekintetük egyformán szúrós. A két szúrós szempár találkozott, és egymásba fúródon. Mindkét szempárban, mindkét férfiban ugyanaz a kérdés: Ki vagy, mi hasznom lesz belőled?

Slavata le sem véve fejéről kalapját, beszélni kezdett:

- A szekretárius úr jelentette nekem, hogy baccalaureus uram kész igazságos ügyünket szolgálni. Pártjukban már sok szolgálatkész emberre találtunk, nem akarunk semmi mást, csak törvényadta jogunkat védelmezni. A császár helytartói vagyunk, mindenen rajta kell tartanunk a szemünket, és mindenről tudnunk kell, hogy az országban semmi se történjen, ami megkárosítaná és megsértené e jogot: bízhatunk magában?

- Ej, mit... Moller magiszter vagyok, az egyetem kötelékébe tartozom, amely már évek óta mostohán bánik velem. A professzorok igazságtalanul megtagadták tőlem a professzúrát, remélem, hogy önnél, kegyelmes uram, igazságot és megértést találok. Nem tűrhetem, hogy továbbra is álnok módon eltapossanak. Nagyobb szolgálatra vagyok hivatott, mint az ábécé tanításával vesződni, hitvesem és gyermekeim vannak, el akarok valamit érni, nem elégszem meg azzal, amit ellenségem, Kampanus juttatott nekem, aki azóta üldöz, mióta betettem lábam

az akadémiába az alumnusok közé! Thurn gróf úr kétszer üzent neki, hogy adjanak nekem professzúrát, de elutasítottak...

- Mi nem segíthetjük baccalaureus uramat a professzúrához, az egyetem nem tartozik a fennhatóságunk alá. A Vár kancelláriájában sincs egyelőre hely, de lesz, aszerint, milyen jelentést tesz nekem magáról szekretárius uram, akihez minden ügyében bizalommal fordulhat. Szükségünk van minden igazságos ember segítségére, tudjuk, hogy kormányzatunk alatt egyes emberek indokolatlan módon elégedetlenkednek. Baccalaureus uram pártjában forrófejű emberek vannak, s nem maradnak nyugton az egyetem magiszterei sem, akiknek Vergiliushoz és a sztagirai Arisztotelészhez kellene tartaniuk magukat, ez főképp Jesseniusra vonatkozik; legyen óvatos, vigyázzon magára, szolgálatait illő módon meghálláljuk.

A helytartó nem nyújtott kezet Mollernak, csupán udvariasan biccentett, és távozott.

Michna fürge léptekkel sietett utána a gyertyatartóval, hogy világítson neki. De a helytartó már kinn járt a folyosón az előszoba előtt, és szapora léptekkel igyekezett a fény felé.

A csenevész Michna visszatért, Moller előtt kiegyenesítette alázatosan görnyedt hátát, kidüllesztette a mellét, s egyszeriben olyan lett, mint egy úr. Ám beszéde nyájas, barátságosan bizalmas volt, egy mákszemnyi gőg sem érződött benne:

- Nem tudja, magiszter uram, melyik nyomdász és hol nyomtatta ki azt a pápa ellen irányuló szégyentelen evangéliumot?

- Nem tudom, melyikről van szó, manapság mindkét oldalon annyi gyalázkodást nyomtatnak ki. Istenemre, vidám az élet manapság Csehországban, az egyik párt a másiknak ugyancsak borsot tör az orra alá!

Michna bizalmasan megfogta Moller kabátjának a gombját, és emlékeztetőül elismételte a röpirat első sorát:

- Így kezdődik: evangélium pasquilli... e... dixit papa rapax carpinalibus suis... szörnyű olvasni. Lator volt, aki írta, és egy másik lator nyomtatta ki.

- Biz' isten, nem tudom... ám úgy rémlik, hallottam, hogy valami effélét itt a közelben, a várlépcső alatt Valdštýni Hynek házában nyomtattak.

A tanácskozás befejeztével Michna szekretárius elvezette a magisztert a ház hátsó traktusában lévő csigalépcsőhöz.

- Úgy hallom, hogy a kollégiumban a magiszterek nagyon lázadoznak a Betlehem-kápolna miatt, mivel ismét pikhart prédikátort akarnak oda helyezni. Arra azonban nincs joguk, hogy maguk tegyenek oda, akit akarnak, az óvárosi polgármesternek is van beleszólása, ő pedig nem engedi. Leynhoz úr jó emberünk, hithű, erényes katolikus, aki ellenezte, ezért nem szeretik, mi azonban megvédjük őt. Fabricius úr is ott van a tanácsban.

- Nos, hát lázadoznak, igaz, de hiszen a Betlehem-kápolna plébániájáról meg van írva, hogy esztendőkkel ezelőtt a principibus viris Pragae senatus iktattak be oda papot, hát akkor... a polgármesternek, akár kedves neki, akár nem, ugyanolyan joga van, mint nekik!

Ekkor a lépcső fölötti sarokban beszélgetők fülét zaj, beszéd, női hangok csicsergése ütötte meg. A kivilágított előszoba megtelt előkelő vendégekkel, lakájok, apródok, komornák főkötőkkel, kucsmákkal és tollas kalapokkal, köpenyekkel, bundákkal sürögtek-forogtak az előkelő uraságok között.

Michna tüstént ott termett, újra alázatosan kétrét görnyedve, megszabadulván a gyertyatartótól, elégedetten dörzsölte a kezét, és egy-egy nemes úr és úrnő jóindulatába ajánlotta magát.

Az ifjú Czernin Sternberg kisasszony előtt állt, fehér rókával bélelt piros bársonykarmantyút tartott a kezében, és az aranyrózsákat számlálva, halkan suttogott valamit a piruló kisasszonynak.

A zöldesen sápadt fiatal úr könyökével megbökve egy másikat, Ámorról beszélt, akit Vénusz nyila megvakított.

Harant úr kérte Slavatát, bocsásson meg neki, ha túlságosan őszinte volt:

- Katona és vidéki ember vagyok, ha eljövök ide a városba, mindig elragadtatom magam!

Polixéna asszony figyelemre se méltatva a társaságot, a sarokban játszadozott a kalitkában ugrándozó hamuszínű papagájjal. Ekkor odahozta a szolga a nyusztprémmel bélelt selyemköpenyt és tengeri-fecsketollas kalapot, szinte ugyanakkor odaperdült a gáláns Harant is, hogy felsegítse a köpenyt. A hölgy nyomatékosan mondta neki:

- Félek, kedves barátom, hogy hamarosan olyan helyzetbe kerülünk, miként ön annak idején a viharos tengeren, amikor a tenger hullámai az égig csaptak fel, s ki tudja, kinek süt ki a nap...

- Hozzátok ide azt a latort, Istenem, csak tudnám, hogy festett az az akasztófáravaló! Megölöm, esküszöm, hogy megölöm! - kiáltozott sírós, kényeskedő hangon az öreg Sternberg.

- Kit, kit?! - kérdezték mindenfelől.

S az öregúr könnyekig megbántva elpanaszolta, hogy szólt egy mihaszna szolgának, hozza el neki a bundáját, s erre a gazember futtában azt kiáltotta, hogy nem tudja felismerni, mert az úrnak minden alkalommal más van!

Vidám nevetés volt a válasz panaszaira, köztudomású volt ugyanis, hogy az öreg Sternberg esztendőkig visel egy ruhát, s aztán, hogy megtakarítsa a költségeket, a viselt ruhát megfordíttatja a szabóval. Valamennyien rájöttek, hogy a szolga, aki eltűnt a tömegben, tréfát űzött a fösvény úrból.

Slavata gróf zavarba jött, elnézését kérte. Sternberg még akkor is siránkozott, amikor a szolgák odaszaladtak és felsegítették rá a bundát.

Az ifjú Talmberg az ajtóban beszélt, és ígéretet tett a kisasszonyoknak, hogy legközelebb a fiatal urak meghívják őket a kvintánára. A kisasszonyok szeme felcsillant, szájuk édes mosolyra húzódott.

Otýlie asszony narancsszínű abroncsos szoknyájában ide-oda forgott, kezét csókra nyújtotta a távozóknak.

A merev spanyol fűzőkbe szorított, kipirult hölgyek távozván, bemártották ujjacskáikat a szenteltvíztartóba, Slavata úr már párszor bemártotta két ujját a vízbe, és szenteltvizet hintett a távozók felé. Keresztet vetvén, sokat és vidáman beszélgetve léptek ki a vendégek az előszobából a kivilágított széles lépcsőre, és vonultak le rajta, odalent a ház előtt pedig lovak, szánok, aranyozott, festett gyaloghintók és rengeteg ember várta őket.

A hátsó ajtón Mollerus lépett ki a sötét várlépcsőre.

Súlyos léptekkel baktatott hazafelé, ám útközben egyszerre megállt.

- Jól van, nagyon jól - mondta többször gondolatban és hangosan is elismételte. Elégedetten nyugtázta: - Elmésen kiagyalt mesterkedés!

Majd hirtelen félelem fogta el, rádöbbent, hogy olyan táncba ment bele, amelyben könnyen lábát törheti.

- Ej, mit, csupán azt ígértem nekik, hogy híreket hozok, mi rossz van abban? Nem követelték, hogy térjek át a katolikus hitre, a vallásomat meghagyják, bár, ki tudja, mi történik? Különben is, mit számít nekem a vallás? Ha eltaposnak, feljebb akarok kerülni, mit nekem most az

egyetemi magiszterek, mire megyek velük? Jesseniust sem indította meg a könyörgésem, pedig ő is szlovák, én is szlovák vagyok, ő lovag, a lovagok csak a Pátenssel meg a politikával törődnek... az ilyen féreggel, mint én vagyok, Jesseniusnak nincs ideje foglalkozni, ő lovag... Magyarországon minden koszos paraszt gróf vagy lovag...

Imigyen mentegetőzött magában Mollerus a palotából hazafelé tartva; a Szent Tamás mögötti koromsötét utcában hirtelen villámcsapásként érte őt Júdás neve.

Döbbenten újra megállt, és sokáig álldogált egy helyben. Nem tudott szabadulni az iszonyatos átok szavaitól, hogy az anyja a világra szülte... jobb volna annak az embernek, ha nem született volna meg.

Lámpással a kezében szembejött vele egy járókelő, az szabadította meg őt e gondolatoktól, elfelejtette vele a bibliai átok szavait... ej, mit... nem követek el semmilyen igazságtalanságot, nekem is előbbrevaló az igazság és a törvény szava, mint azoknak ott, a fekete tehén is fehér tejet ad... jó embereknek sohasem ártottam, és nem is fogok ártani, ha majd a kancelláriában ülök a könyvek mellett vagy a kamarában a hatalmasok között, az senkinek sem lesz kárára... bármikor segítségükre lehetek a mieinknek is. De Slavata... milyen pöffeszkedve bánt velem... talán megvet engem?

S nyugtalan gondolatai ismét elkalandoztak.

Michna talpnyaló, mindig a kezét dörzsöli, nem lehet hinni neki.

Pár lépésnyire a lakásától ismét megtorpant.

...Megvetnek - miért vetnének meg? A haszon mellett le kell nyelnem a megvetést is? Azt mondta, sok készséges emberük van a mi oldalunkon... meghiszem azt! Basilius, az a törpe alighanem egy közülük. Megvetés jutott osztályrészemül, s ennek Kampanus, a vodňanyi Harangozó az oka, mindenféle harangok vannak a világon, Kampanus dicsőn harangoz, ünnepélyes, zengő versekkel köszönt az ünnepeken... én is azt akartam... de kitaszítottak, nem fogok hát ünnepeken harangozni, én majd másként harangozok... vannak olyan harangok is, amelyekkel csak vihar idején harangoznak, az leszek én - a pellengéren is himbálózik egy kisharang, és a latrok feje fölött csilingel -, ilyen harangnak is kell lennie.

A szegényes kis ház előtt, amelynek apró ablakaiból a kiszűrődő fény kísérteteket varázsolt az utcára, ismét megtorpant.

- Nem az asszony kergetett bele engem ebbe a veszélyes játékba? Nem vagyok ennek az asszonynak a rabja? Gyáva vagyok, mint az ostoba Leynhoz tanácsos, aki azt szokta mondogatni, hogy inkább bőszítené fel a római pápát, mint a feleségét. Gyáva vagyok, ostoba fajankó, sehonnai bitang! Elvesztettem az eszem, hitszegő lettem, s ezt az a szép, átkozott boszorkány tette velem! A hites feleségem!

Moller sokáig álldogált az Egérlyuk előtt.

Két kezével eltakarta arcát, és a felszakadó sóhajai arról árulkodtak, hogy sírhatnékja van. Öklét erősen a szemére szorította és szapora léptekkel otthagyta a házat.

Hanem a léptei hamarosan lassultak, majd megtorpantak, és végül megfordult.

Mikor az ablakban kialudt a fény, belopakodott a házba.

Aztán napokon keresztül nem beszélt a feleségével, s a Szent Péter-iskola diákjai azokon a napokon sok verést kaptak.

XI
Magasra csapnak a hullámok

A Týn-templomra visszatért a gólya, hogy a gótikus kőbordázaton fészket rakjon. Prága újra felöltötte fehér virágos, élénk zöld tavaszi ruháját, s a Moldva vizében gyönyörködik varázsos szépségében.

Május elejét mutatja a naptár. Vasárnap van.

A Týn-templom előtti Szűzanya-kápolna a reggeli istentiszteleten megtelt emberekkel.

A nagytiszteletű Dikast atya a szószéken haragosan rázza a fejét, őszes üstöke minden mozdulatánál vadul lobog, ökle pörölyként csap le a szószék karfájára. Így prédikál:

- Emlékezz meg rólunk, Urunk, hogy mi történt velünk, és lásd meggyaláztatásunkat! Üldöztetnek híveid hitük miatt, kiknek drága templomát, szent hajlékodat az érsek kétszáz embere három napig dúlta, lerontá, földig rombolá: kiknek lepecsételtették, eltorlaszolták, bedeszkázták templomát. Híveid béklyóba verve sínylődnek a toronyban, és elpusztulnak, mert ellene álltak az Antikrisztusnak, ahogyan János és Péter apostolok is ellene álltak az egész jeruzsálemi tanácsnak, tudván, hogy Istennek kell inkább engedni, hogynem az embereknek. Bizonnyal bűnösök vagyunk, bűneink rabságában tépjük, marcangoljuk, pusztítjuk magunkat, úgyhogy hamarosan nem találtatik sem erő, sem pénz, sem rátermett, bölcs férfi, sem rend, sem szeretet, s talán még hit sem közöttünk. Csak szánkkal szóljuk az evangéliumot, és olyan biztosak vagyunk magunkban, mintha az Úr keze meg sem érinthetne bennünket! De a romlás eljön, ha nem igyekszünk tiszta szívből az evangéliumi életre, és nem tudjuk megőrizni legdrágább kincsünket, tiszta hitünket minden cicomától és bálványimádástól megtisztított vallásunkat. A rendek a múlt hónapban már kétszer egybegyűltek, hogy megvédelmezzék e nagy kincsünket. Segítsd meg őket és bennünket is, drága mennyei Urunk! Imádkozzunk, hogy a mennybéli Isten szabadítsa ki a rabokat, akik a Fehér-toronyban szenvednek a hitért, hogy legyen mindnyájunk erős pajzsa, vértünk az igazság gonosz ellenségei ellen! Énekeljétek el hittel: az én segítségem az Úrtól van, aki teremtette az eget és földet!

Hatalmas kórusban felzengett az ének, melyben felindultság, harag és félelem remegett. A nép segítségül hívta az Urat, aki a mennyet és a földet teremtette, s emberekkel népesítette be, hogy szeressék egymást.

Az istentisztelet után az öreg Vraná kihozta a térre a kisasztalát. Hamarosan két másik asszony is követte, majd később Hofman zsidó, és pálinkát kezdtek árulni. A kofák körül sokáig álldogáltak a csoportba verődött férfiak és a fejüket csóválták.

Két óra múlva a Szent Kelemen-rendi jezsuiták nagymiséje előtt a Kőhíd melletti új templomban így prédikált a haragtól remegő pap, miközben öklével a szószék karfájára csapott:

- A két szín alatt áldozók vallása hamis, tele csalfa ámítással. Ereje széthullt, akár a söprő szálai. A mi vallásunk az ősi egyetemes katolikus vallás, hiszen ezt belátva már sok igaz cseh elfordult a csalárd tévelygéstől; mivel a tévelygőnek megmutatjuk az egyedül üdvözítő utat, szorongattatnak bennünket és minden katolikus hívőt. A nemes cseh urak Ő királyi fenségétől kikényszerítették a felséglevelet, hogy új, tévelygő vallásuk szabadságát biztosítsák, de a semmibe markoltak, kezük üres, mivel a felséglevelet Róma szent püspöke nem erősítette meg. A Pátens nem érvényes, az, ami benne áll, csupán pusztába kiáltott szó, érvénytelen... - ordította a pap torkaszakadtából, közben szélesre tárta a kezét, s aztán teljes erejéből lecsapott a szószékre.

Mikor a pap a söprűről beszélt, hátul a kórus alatt megszólalt egy mély, rekedtes hang, de senki sem értette, mit dünnyögött, mikor a pap tüzesen azt kiáltotta, hogy a Pátenst kikényszerítették, a kórus alatt tisztán hallatszott a felelet:

- Az nem igaz, az áldóját!

S mikor a pap öklével ismét a karfára ütött, azt kiáltva, hogy a Pátens nem érvényes, Pulpit, az öreg tímár visszafelelt, hogy márpedig érvényes, az áldóját, érvényes!

Vele együtt kiáltott egy huszonöt év körüli, szép termetű, dús hajú ifjú is:

- Hazudsz, pápista, nekünk semmi közünk a római püspökhöz!

Ám az öreg és az ifjú nem kiabáltak a templomban sokáig. Az első zavaró szónál Leynhoz polgármester és Andreae írnok gyorsan kiszaladtak a kollégium udvarára, a templom első padjaiból több fenyegető kéz is a magasba lendült, a hátsó padokból fiatal és öreg férfiak ugrottak ki, a jezsuita akadémia diákjai is sietve odaszaladtak. Tíz kéz megragadta a rendbontókat, és Pulpitot meg Veleslavíni Samuelt, a dús hajú szőke ifjút egykettőre kipenderítették a templomból, közben ökölcsapások zuhogtak, mindketten kaptak is, adtak is.

Becsapódott mögöttük az ajtó.

Mindkét sértett hangosan tiltakozott, és a bádoglemezes ajtóra vert, míg az emberek két oldalról tömegestül összefutottak. Pulpit azt ordította, hogy az az ágas birétumos barát azt akarja, hogy az eretnekeket karddal és tűzzel irtsák ki. A nép erre fenyegetően felemelte öklét, de ebben a pillanatban a híd felől három darabont érkezett a vámtól meg a sóhivataltól, és egypáran - honnan, honnan nem - ott termettek a jezsuita kollégiumból is. Ezeket Leynhoz polgármester és Václav Andreae írnok vezette.

Veleslavínnak, a híres főnyomdásznak a fia megpillantván a darabontokat, kardot rántott, de mikor a nép fejvesztetten hátrálni kezdett a fenyegetően előreszegezett lándzsák elől, Pulpit bölcsen rászólt:

- Az áldóját, ezt ne tedd, a lándzsáik hosszabbak a te kardodnál, s amennyiben, az áldóját, kilyukasztanák a hasad, kevésbé ízlene neked, mint a kecskének a kés. Az áldóját, gyere!

Egy kis idő múlva kiürült az utca, a városi darabontok visszatértek a helyükre, és Leynhoz úr az írnokkal kis tétovázás után visszament a templomba.

A híd felé vezető utca ismét visszanyerte vasárnapi nyugalmát, a koldusok leültek, néhányan lefeküdtek megszokott helyükre a gyönyörű hídfőtorony alatt, amely karcsú vékony lábán nyújtózott magasan az ég felé. Ünneplő ruhás emberek jártak le-fel az utcán.

Fekete csókák kergetőztek a torony párkányán és nyeregtetőjén, a sirályok akár a fehér nyilak nagy ívben röpködtek a Moldva fölött. A Jezsuiták utcájában álló Három Hattyú ablakából kis szünet után ismét felcsendültek a clavichord kesergő hangjai, bizonyára a kalmár játszik rajta, a háziúr, akinek a hétköznapok sürgésében-forgásában nem futja idejéből a muzsikálásra.

Miután véget ért a jezsuitáknál az istentisztelet, a Vértesek utcájában lévő csapszékeket betöltötte a különböző felekezetekhez tartozó dühös férfiak hangja, s oda volt a szent vasárnap nyugalma.

Aznap fölöttébb sokat szitkozódtak, s a bírónak meg a darabontoknak késő éjszakáig dolga akadt a verekedőkkel.

A Vám utcai Pojáca kocsmában Pulpit mester mulatott Veleslavínnal a vidám, könnyelmű diákok társaságában. Az egész kocsma egyetértett abban, hogy a katolikus tanácsosok - alighanem az utraquisták tudtán kívül - szigorúan őriztetik a jezsuiták templomát és kollégiu-

mát, hogy ne érje őket semmi bántódás, ezért - mintha csak vezényszóra - tüstént megjelentek a darabontok, akár a darazsak. Pulpit az este folyamán több ízben eldicsekedett vele, hogy mielőtt a pápisták kidobták volna a templomból, kiosztott néhány hatalmas nyaklevest.

Azt, hogy kiválóan ért hozzá, végül a kocsmában is bebizonyította. A csaplárosnénak - már nem a kövér Jana szolgált fel, mert előző évben meghalt - szemére vetette, hogy, az áldóját, sűrűn vonogatja a rovásokat, és üres korsókat hoz neki. A mérges csaplárosné az arcába loccsantotta a sört, mondván:

- Láthatja, hogy nem üres!

Pulpit erre megdühödött, és szájon vágta.

Így hát e szent vasárnap a Pojácában is veszekedéssel és haraggal végződött a mulatság.

Szerdán a fekete szakállú Troilus magiszter a Carolinumban lectiót tartott a háborúról, azt állította, hogy a háború csak akkor jogos, ha a hitért vagy a hazáért harcolnak.

Utána Kampanus lépett a magiszteri katedrára, és megnyitotta a demokráciáról szóló disputát. A kezdet kezdetén elutasította az anarchiát, mondván, hogy az rosszabb a legkegyetlenebb ember zsarnokságánál is. A demokráciát, vagyis a nép uralmát a magiszter jónak ítélte, ha a néptribunok erényes polgárok, s csak olyanokat választhatnának meg közéjük, akik az általános jólétről gondoskodnának. Ám olyanok - folytatta -, akik a nép jólétét a saját jólétük fölé helyezik, sohasem voltak, s nem is lesznek, s ő ezért úgy vélekedik, hogy a demokrácia megvalósíthatatlan, állítását végül történelmi példákkal támasztotta alá.

A jelenlévő diákoknak, úgy tetszett, ez mindegy, alig várták, hogy véget érjen a disputa. Kint ragyogóan sütött a nap, míg a kollégiumi aulában sötét volt.

A prágai baccalaureusok és magiszterek közül, akik kötelességből eljöttek néhány tanítványukkal, egyik-másik röviden felszólalt, eljött Koptiades és Hovorinus is, amaz nyalka, a másik még mindig izgő-mozgó, táncos léptű baccalaureus, már mindketten hízásnak indultak, ők ketten szólaltak fel, pár latin szót intézve a magiszterhez, hogy ne álljon be kínos csend.

Mollerus két elsőssel ült, konokul hallgatott, de minden szót megjegyzett. Komor volt, mint a verembe esett farkas. Amint a disputa véget ért, elsőként távozott a teremből, anélkül hogy Kampanust üdvözölte volna.

Mikor Kampanus a disputáról visszatért a szobájába, még le sem ült, máris kopogtattak az ajtón, s elszántan belépett az ifjú Kamének, a néhai professzor fia. Alig valamivel lépte túl a húszat, beesett, sápadt arcán szenvedés és konokság tükröződött.

Szótlanul várakozott.

Kampanus tudta, miért jött. Hetente kétszer bejött a kollégiumba, s mindig más professzorhoz.

Kampanus kék szemét a sápadt ifjúra szegezte:

- Sajnállak, fiam, de értsd meg, mi nem tartozunk megboldogult atyádnak hatezer garassal. Mi nem maradtunk adósai az évi sallériumával, hidd el, a rendek tartoznak neki, övék az egyetem, nem a miénk, mi szegények vagyunk, s hatezer garast semmiképpen sem tudnánk összeszedni. Szent Kereszt vasárnapja után lesz a rendi országgyűlés, s én kaptam feladatul, hogy az akadémia nevében írjak az országgyűlésnek. A ti nevetekben, a szegény árváknak is segítséget kérünk tőlük. Bízzál bennem, szívesen megteszem, de ne járj ide folyvást! Ezzel magadat is, bennünket is fölöslegesen zaklatsz!

- A nővérem küldött, jönnöm kellett!

- Hol van Kateřina Elsbet kisasszony?

- A betlehemi plébánián, Cyril pap lányát tanítja, s nekem is ő ad ennem.

Kampanus az ifjú tenyerébe szórt néhány garast, s biztatta, hogy szükség esetén máskor is jöjjön el, de a hatezer garas ügyében már ne jöjjön.

Az ifjú szótlanul távozott. Kampanus azonban észrevette, hogy elpirult, alighanem meghatódott a jóságától, s az elszántság, amellyel belépett, kényszerű volt csupán és csak a nagy ínség válthatta ki.

Az ifjú távozása után egy öregasszony lépett be a kis Jeníkkel.

A kétéves gyerekek a legaranyosabbak, olyanok, mint a higany, de esetlenek, mint a kiskutyák, orruk többször van a földön, mint fölötte, hol nevetnek, hol meg sírnak, de inkább többet nevetnek.

A göndör fürtű szép kisfiú, olyan szép, mint azok a pufók arcú fiúcskák a festményeken, amelyeket pár esztendeje Spranger mester festett Rudolf császár számára.

Szereti is őt az édesapja. Kampanus karjába vette a fiát, felemelte a magasba, majd a mellére szorította, és csókolgatta, simogatta...

A kisfiú nem maradt nyugton, izgett-mozgott, s folyvást arrafelé nézett, ahol a márvány kockajáték feküdt, amellyel játszani szokott, valahányszor a nagyapja az édesapjához küldi.

Kampanus nem tudván lekötni a gyermek figyelmét, nem tehetett mást, mint hogy letette a földre, és odaadta neki a kockajátékot.

A kisfiú fölött állva, Kampanus önkéntelenül felsóhajtott: Istenem, ha előbb halnék meg, mint ez a gyermek felnő, mi lesz belőle? Egy professzor árvája épp az imént koldult itt...

- Reverendissime magister, salve! - hallatszott az ajtóból egy vidám, kellemes, zengő hang, és belépett a pörsenéses arcú, rőt hajú, kellemetlen Michna szekretárius.

Kampanus szemmel láthatóan megrémült. Semmi jót nem ígért ez a látogatás.

Illendően köszönt a titkárnak, aztán megcsókolva a fiúcska fejét, kikísérte őt meg az öregasszonyt a szobából, a kisfiú görcsösen szorítva markában a két kockát, keservesen bömbölt, amíg ki nem értek a Carolinumból.

Michna leült, és hízelgően így szólt:

- Most vidáman vannak itt, magiszter uram, a kollégiumokban gyermekek és asszonyok vannak, ez hajdanán még másként volt! Hihihi!

Kampanus nem válaszolt. Kérdőn nézett a titkárra.

- Röviden mondom, miért jöttem. Az egyetem barátja vagyok, s nem értek egyet azzal, hogy némely heves pápistáink önök ellen készülődnek. Isten a tanúm, nem kívánom a vesztüket, csak figyelmeztetni jöttem önöket.

Kampanus jól ismerte az intrikust, s ezért meg sem lepődött, hallván, hogy legfőbb urait pápistáknak nevezi. Érezte, hogy eltitkolja valódi érzelmeit. Ezért továbbra is mozdulatlanul állt. Szemében zavartan és kérdőn tekintett a beszélőre, mintha azt kérdezné: mi történt, mi fog történni?

- Kegyelmedhez jöttem, reverendissime, kegyelmedhez, nem a rektorhoz...

- A rektor úr Karlsbadba ment a beteg alkancellárral...

- Ahol van, ott van, s ha Prágában volna is, úgyis kegyelmedhez jöttem volna, nem hozzá. Prorektor uram szívén viseli az egyetem ügyét, nem úgy a rektor. Ő csupán egy nevetséges ungarus lovag, oldalán görbe török kard fityeg, sujtásos dolmányban jár... ezért kegyelmedhez jöttem, mi ketten hamarabb szót értünk. Máris megmondom jövetelem célját. Nehezményezik - hiszen tudja, hol -, hogy a múltkoriban itt a kollégiumban tartották a rendi gyűlést, s élesen kikeltek a császári helytartó uraimék ellen, pedig IV. Károly kollégiuma a Múzsáknak rendeltetett, nem a lázadóknak. Szent Kereszt vasárnapja után a huszita rendek ismét össze akarnak jönni itt. Ez a gyűlés a király nevében megtiltatik, közlöm önnel, reverendissime, hogy a gyűlés meg van tiltva, s azért jöttem, hogy megtudakoljam, mi a véleményük erről a magiszter uraknak az egyetemen?

Kampanus nyugodtan felelte:

- A Károly Egyetem legszívesebben annak megreformálásával, kibővítésével, a tanítással és a diákjaival törődne, éppen kérelmet küldünk az elkövetkező rendi országgyűléshez.

- Ez rendben van, de mit szándékoznak tenni a professzorok, ha a királyi tilalom ellenére a rendek összejönnének itt?!

- Semmit.

- Hogyhogy semmit, hogy érti ezt?

- Az egyetem nem a miénk, nem mi vagyunk az urai. A Pátens értelmében az egyetem fölött a rendek rendelkeznek, ők gyakorolják a törvényes hatalmat. Ez okból kérelmezzük az iskola megreformálását!

- Már kilenc esztendeje kérelmezik, és süket fülekre találtak. Más gondjaik is vannak, mint az önök iskolája, hihi... a mi uraink másképp támogatják a jezsuiták akadémiáját. Hanem mi közöm hozzá, én tudni szeretném, mi a szándékuk a rendek gyűlésével kapcsolatban, amely, figyelmeztetem, be van tiltva!

- Mit tehetünk? - kérdezte Kampanus, s magában meg volt győződve arról, hogy nem tehetnek semmit, és nem is tesznek semmit ellene.

Michna barátságosan megfogta Kampanus kezét, és kényszerítette, hogy üljön le vele szemben.

- Bocsásson meg, magiszter uram, egy példára akarok hivatkozni. A huszita rendek felszólították az óvárosi tanácstagokat, hogy küldjék el a gyűlésre képviselőiket, de a tanács volt olyan bölcs, hogy nem küldött senkit, egyszerűen senki sem ment el a tanácsosok közül. Kimentették magukat, pedig többségükben az önök hitét valló emberek vannak ott. Az újvárosiak Borbonius doktor minden ágálása ellenére megüzenték a rendeknek, hogy ugyanazt cselekszik, amit az óvárosiak, s a Malá Strana-iak tiszteletteljesen és megfontoltan azt üzenték, hogy a két nagyobb prágai város példáját követik! Ez nagyon bölcs dolog, kibújni a felelősség alól, mentséget találni!

- De nem férfihoz méltó! A vallásról van szó! - felelte a magiszter, kihangsúlyozva minden szót.

Michna elsápadt a dühtől, és halovány arcán mégjobban kivörösödtek a szeplők.

- Csak aztán meg ne bánják! - fenyegetőzött.

- Mit tehetnénk? Csapjuk be talán az orruk előtt az ajtót, és torlaszoljuk el, hogy a rendek ne tudjanak bejönni?

- Ilyen határozott tettre nem képesek, azt tudom - vágta rá Michna. Mire jó ez a magyarázkodás, hogy mit szólunk hozzá, mit teszünk, mikor minden tettünkért is a rendeknek és az országgyűlésnek tartozunk felelősséggel? Ne méltóztassék neheztelni ránk, titkár uram! Méltóztassék figyelembe venni, hogy nem mi vagyunk itt az urak!

- Legalább tiltakozniuk kellene a gyűlés ellen, amelyet a Carolinumban akarnak megtartani.

Most Kampanus sápadt el, és szomorúan felelte:

- Ez ideig becsületben éltem!

Michna felállt, és vette a kalapját.

- Azt hittem, magiszter uram, hogy okosabb, a kár, amelyet az egyetem ezáltal elszenved, minden magisztert érint, meglátja. Én csupán szolgálatára akartam lenni, magiszter uram!

Azzal távozott.

Kampanus kikísérve az urat, még hozzátette, hogy a magiszterek bizonyítani tudják ártatlanságukat, hogy nem tehetnek semmiről, de Michna már feleletre sem méltatva Kampanust, vonult ki a Carolinumból, ezúttal büszkén kihúzva magát.

Kampanusnak aznap már nem volt egyetlen nyugodt gondolata sem. Michnára gondolva, elmondta magában néhányszor Jeremiás próféta szavait, hogy vannak istentelen emberek, akik guggolva fülelnek, mint a madarászok, tőrt vetnek, embereket fogdosnak, ezért lettek nagyokká és gazdagokká!

Alkonytájt eljött a kollégiumba Thurn úr, nagy garral lépett be, jó, hogy vassarkaiból ki nem fordította a szoba ajtaját. Leült, és szitkozódni kezdett.

- Tudod mit, kedves magiszterem, a defenzoroktól és az akadémiától elvették a nyomtatás jogát, s mindent, amit ki akarunk nyomtatni, előbb be kell nyújtanunk Martinichoz, Slavatához, valamint Michnához meg Fabriciushoz, vagy hogy is hívják azokat a vörös, torzonborz talpnyalóikat. Ezt a római püspök ellen írt gúnyos evangélium miatt tették velünk, s hogy ők a múltkoriban a Luther fejére szórt nyolcvan átkot tartalmazó versezetet hordtak szét, az semmi, az rendben van. Az ördög vigye őket, de nem ezért jöttem. Készíttesd elő, kedves magiszterem, a Rogationum vasárnapjára a kollégium valamennyi nagytermét, ugyanis egybegyűlnek Prágában a rendek, és itt a Carolinumban megtanácskozzák, mit tegyenek; azt hiszem, nem fogunk sokáig időzni, felmegyünk a Várba. Csordultig telt a pohár, véget kell vetnünk ennek, azokat az urakat már semmi egyébbel sem győzzük meg, semmivel sem térítjük észhez, mint... - és tenyerével rácsapott kardja markolatára.

Kampanus megrettent, értette is, meg nem is.

Félénken csak annyit mondott, hogy Krisztus Urunk parancsolata szerint tegye hüvelyébe kardját.

- A beteg tagokat le kell vágni, különben az egész test elpusztul!

- A gyógyítást talán mégiscsak szelídebb eszközökkel kellene kezdeni! - kérlelte Kampanus.

- Ej, ti magiszterek olyanok vagytok, mint a papok, mindent imádsággal és szenteltvízzel akartok orvosolni. Mi katonák másképp cselekszünk! Hol's der Fuchs! Hulljon az átok minden gonosz fejére, akik ellenünk uszítanak! Csupán velük akarunk leszámolni, a király ellen nem teszünk semmit, meglátod, de most már csordultig telt a pohár, már nem tűrjük tovább!

Kampanus igyekezett jobb belátásra bírni a nyers grófot, ám Thurn a bajszát pödörve, búcsúzáskor már vidáman így felelt:

- Már nincs hatalmamban megváltoztatni és más irányt adni a dolgoknak, késő!

Kampanus kikísérte a grófot. Kint közölte vele a professzorok határozatát, hogy ezúttal kérni fogják az országgyűlést, miszerint reformálja meg a prágai egyetemet:

- Ma írom a kérelmet, és benyújtjuk az országgyűlésnek! - jelentette be.

Thurn megtorpant, és haragosan tekintett rá:

- Mi az ördögöt akartok? - kérdezte, s lekapta fejéről nagy kalapját, alighanem azért, mert a vér a fejébe tódult.

- Nagyobb rendet akarunk, azt akarjuk, hogy eladják az iskolának hasznot nem hozó javadalmakat, állandó fizetséget, továbbá több professzort és más karokat követelünk, hogy teológiát és jogot is tanítsanak az egyetemen. Reformot akarunk, hogy a jezsuita iskola szerzetesei ne kerüljenek fölébünk, hiszen mi úgy kullogunk mögöttük, mint sánta nyomorékok. A rendek, már bocsásson meg nekem, gróf úr, az egyetemet elhanyagolják...

Kampanus komolyan, elszántan vágta ki az utolsó szavakat, hogy csak úgy visszhangzott az üres folyosó.

Thurn úr a fejébe nyomta viseltes kalapját, széles kezét Kampanus mellére tette, és röviden így szólt:

- A vallás előbbrevaló!

S elment.

Kampanus egész éjszaka nyugtalanul hánykolódott, folyvást belenyilallt a kérdés, nem követ-e el Isten előtt súlyos bűnt, ha ezekben a rossz időkben is szüntelenül csak Károly egyetemére gondol, amely hajdan oly fénnyel tündökölt, most meg hanyatlik.

A Rogationum vasárnapja előtti szombaton Prága kezdett benépesedni.

Némely utcákban ez szemmel látható volt. Kampanus csak egy kis utat tett meg a Carolinumból az öreg Revírhez, hogy meglátogassa gyermekét, s legalább négy emberrel találkozott, akik az úri vagy a lovagi rendhez tartoztak, s a betiltott gyűlésre érkeztek. Észrevette - legalábbis úgy tetszett neki -, hogy ezúttal a nemes urak nagyobb szolga- és fegyveres kísérettel érkeztek, mint máskor.

Este Revír szakácsnéja azt mesélte, hogy éppen látta, amint Schlick úr házába egy csapat férfi ment be. Nem látszottak katonáknak, egyesek lapátokat vittek, s utánuk két jól megrakott szekér haladt. Nem tudja - mondta -, mi volt rajtuk, két pár ló húzta mindegyiket. És a Malá Strana-i Sedmkop cipészmester mondta neki, hogy már tegnaptól idegen férfiak mászkálnak - hogy is hívják azt az urat - az oujezdi Mates Thurn úr háza mögött a gyümölcsösökben és a kertekben.

A Rogationum vasárnapját követő kedd reggelén a horológium szerint már nyolc óra előtt nagy volt a lárma a Carolinumban.

A téli tanterem hangos volt, az ajtó minduntalan kicsapódott, hogy bebocsássa az érkező urakat és lovagokat.

Kampanus a nyári auditóriumba ment a városok küldötteihez. Ezek kevesen voltak. Üdvözölte Jan Šultyst, a Kutná Hora-i polgármestert, akivel éppen hevesen beszélgetett a fia, Jiří Šultys professzor.

Az idősebb Šultys és Kampanus arca gondterhelt, a Šultysé szinte rémült és borongó, a fiatalabb Šultys éppen az ellenkezője, valósággal lángol a lelkesedéstől. Buzgón magyarázza atyjaurának, kinek van igaza a Pátens ügyében.

Két slaneci küldött, egy kouřimi, a chrudimiak, a žateci Hoštálek és mások körülvették a Kutná Hora-i apát és fiát, s figyelmesen hallgatták a rőt hajú, tüzes arcú fiatal férfit. Lelkes szavai lángra lobbantották a városok polgármestereit és az írnokokat is. A fiatal Šultys így kiáltott fel:

- S bárki oldalán volna is a jog, ők nem lehetnek a bírák, ha kivonják magukat a tanácskozásból! Ebben van a legnagyobb igazságtalanság, ez bűntett!

Erre valamennyien rábólintottak, és hangosan bizonygatták, hogy bűntett.

Csupán az öreg Šultys ráncolta a homlokát, látszott rajta, hogy fél a gyűléstől, s nem telik öröme fia túl heves fejtegetéseiben, féltette ugyanis a fiát.

- Miért vannak oly kevesen a városok küldöttei közül? Hol vannak a písekiek, miért nem jöttek az Oustí nad Labem-iak, a litoměřiciek? Hol vannak, nem látom őket! - kérdezte Šultys, végigjártatva inkább szemrehányó, mint kérdő tekintetét a nyári auditóriumban összegyűlt küldötteken. A fiatal Šultys mindjárt megadta a választ:

- Kedves atyámuram, miért nem képviselteti magát egy prágai városi tanács sem? Ez a napnál világosabb, a császári helytartók, Martinic és Slavata a mi hitünkön lévő tanácstagok közé mindenüvé beültetett néhány római katolikust, s mikor ezek védelmére kelt a császári bíró, a mieink elhallgattak. A kisebbség uralkodik a többségen, az egész város nevében nyilvánítja ki az ilyen hiányos prágai és vidéki városi tanács, hogy mindennel elégedett, nincs szüksége a hit védelmére, a protestáns rendek ülésére nem küldi el küldötteit, vagy óvatoskodva üzeni, hogy megvárja, amíg kiderül, mi a célja a gyűlésnek. A községek erről hallgatnak, jóllehet fel kellene lázadniuk, s azokat a cselszövőket, akik befogják a szájukat, jól meg kellene szorongatniuk, voltaképpen ez az indítéka a rendek mai ülésének, azok az esztelen rágalmazók akarnak háborút, nem mi!

Az öreg Šultys aggódva nézett körül, e beszéd alatt többször megfogta a fia kezét, végül így szólt hozzá:

- Gyere, üzenetet hoztam neked otthonról! - húzta be egy sarokba fiát, akiben a harag megfékezhetetlen tüze lángolt. S a gótikus ablak bolthajtásánál kétségbeesetten próbálta rábeszélni, hogy hallgasson már.

A fiú meglehetősen tiszteletlenül legyintett.

Kampanus kérdezgette a berouniakat, hogy vannak megelégedve a tanítóval, akit az idén küldött nekik, s a berouni polgármester ímmel-ámmal válaszolt neki. De vajon ki felelhetne ebben a lármában?

Belépett Theodor Sixt, a husziták defenzora. Hosszú vörösesszőke szakállában már itt-ott megcsillannak az ezüst szálak, magas daliás termetét meggörbítette valamilyen betegség.

Theodor urat, akinek apjaura hetven esztendővel ezelőtt a rendi felkelésben majdnem fejét vesztette, a városi küldöttek szoros gyűrűje vette körül. Mindenki azt tudakolta tőle, mi a helyzet.

Sixt elmondta, hogy Michna és Fabricius sorra meglátogatták a városi rendek defenzorait - Sixtnél is voltak -, hogy tegyék le defenzori tisztségüket, és ne menjenek a gyűlésre.

- Hangosan fenyegetőztek, nehogy el merészeljek jönni. Istenem, hova vezet ez, meddig tart ez még? - sóhajtott Sixt.

Ekkor lépett be a nyári auditóriumba Joachim Schlick méltóságos gróf úr.

A gróf fekete szakállú, magabiztos, erélyes férfi volt. Szeme, akár a kökény, apró és sötétkék. Barátságosan kezet fogott a jelenlévőkkel.

Valamennyien elhallgattak.

A gróf úr, jóllehet német származású volt, folyékony cseh nyelven szólott a városi polgárokhoz, így kezdte:

- Testvéreim!

Ez mindenkit meghatott. A városi polgárok nemigen szokták meg, hogy egy nemes úr azt mondja nekik, testvéreim. Megnyerte a tetszésüket.

- A főrendek üdvözlik az urakat, és barátságosan meghívják maguk közé. Nagy hiba, hogy nincsenek itt a prágai urak, hogy hiányzanak vezéreink, caput regni, de Isten a mi oltalmunk, ő ítélkezzen fölöttünk. Mindnyájunk vezére Krisztus Urunk, és pajzsunk a hit s az igazság...

A gróf úr sokáig beszélt. Megemlékezett a dicső cseh nemzet történetéről Vencel király idején, a huszitákról, akik felebarátaikat testvérként szerették, és a kehely jegyében szembeszálltak az ellenséggel.

Ezalatt a téli auditóriumban zúgás támadt, akár egy megbolygatott méhkasban.

S mennyi pompa! Egyedül Mates Thurn jelent meg viseltes bőrzekében, amely már helyenként megkopott, s a könyökén csupa ragyogás, az urak öltözete hivalkodó. A gazdagon redőzött körgallérok és a finom csipkével díszített sima francia gallérok fehérlenek a különböző színű angol posztóból és bársonyból varrott, sima és bolyhos köntösökön és köpenyeken. A színek közül leginkább a fekete és az őszibarack szín uralkodik, már alig láthatók spanyol buggyos nadrágok, a nemes urak túlnyomó többsége bő nadrágot visel, de nagyon felszalagozva és csipkével díszítve, csupán egyik-másik vidéki lovag mértéktartóbb a szalagokban, némelyiküknek csak magas szárú lovaglócsizma van a lábán, nem selyemharisnya vagy fényes zsinóros meg szalagos kordováncipő.

S mennyi hamis és valódi arany csillog rajtuk! A kalapokon garasok, csatok és aranyzsinórok villannak, nem egy úr mellén finom láncon nagy érme függ. A nemes urak egy része széles karikákból álló láncot visel, s mennyi kristály-, ezüst- és aranygomb ragyog a köpenyeken!

Látszik, hogy a régi iskola boltívei alatt a gazdag, büszke és dicső Cseh Királyság vagyonos képviselői gyűltek egybe.

Csehül és németül folyik a beszéd. Lozi Otta az ajtóban haragosan meséli Thurnnak és a köréje gyűlteknek, hogy a városházi latrok, Leynhoz, Levengrüni Leó azt üzenték, hogy nem látják okát, amiért a rendek között megjelenjenek, mivel városuk defenzora, úgymond, a király, aki jól védelmezi őket.

- Mit csodálkoztok - harsogta Thurn -, hiszen köztünk, utraquisták között is vannak effélék: Gerstorf, Michalovic, Talmberg azt üzenték, hogy nem vesznek részt egy királyellenes tanácskozáson, mintha mi bármit is a király ellen akarnánk cselekedni! Pedig ezek a mi hitünket valló emberek, hogy a ménkű csapjon az ilyen kétkulacsosokba és köpönyegforgatókba!

- Az öreg Talmberg úgy tesz, mintha velünk tartana, a fiatal meg katolikus, hát ez az! - magyarázza valaki.

Egy másik így felel rá:

- Ez nem elegendő ok, a feleségem katolikus, én meg veletek vagyok!

A harmadik Berkára mutatva mondja:

- Lám, az ott milyen buzgó, a nővére meg katolikus! Hiszen Michal Slavata is velünk tart, és milyen fivére van!

- Az ilyen keveredések nem válnak hasznunkra! - vélte az első.

Egy másik csoportban az asztalnál magas vékony hangon kiabál Albrecht Smiřický, a borbélya mára is szépen, gondosan kibodorította, hogy olyan a feje, mint egy göndör bárányé. Folyvást azt harsogja a náchodi uraság, hogy egyszer már tisztázni kell a dolgot, és kész, a hangja kamaszos diszkantba csap át.

A mellette álló mindkét Vchynský és Bohuchval Berka egyetértően helyeseltek, ők is azt kiáltozták, hogy már végre tisztázni kell a dolgot.

Vilém Lobkowitz Popel, a gondolataiba merült, hallgatag vasgyúró röviden és profetikusan kijelentette:

- Végérvényesen tisztázzuk!

Ettől a csoporttól abban a percben félrehúzódott két lovag, szemükben félelem ült; Kralovicei Vostrovec lovagnak sikerült észrevétlenül kisurrannia az auditóriumból.

Nem volt ilyen szerencsés Pětipeský lovag, akinek nyugtalan topogását és aggódó pillantásait már egy ideje szemmel követte Vilém Lobkowitz. A hatalmas férfiú az ajtóban elkapta a nyurga lovagot, és visszahúzta a terembe. Halkan és barátságosan próbált a lelkére beszélni:

- Meg vagy rémülve, lovagom, ám hiába rettegsz, hiszen mi csupán a vallásról akarunk tanácskozni, te talán nem akarsz? Vigyázz, hogy ki ne dobjanak az ablakon, miként ez Vencel király idején egynémely jó emberrel megtörtént! Ez dicséretes régi cseh szokás!

Pětipeský lovag mentegetőzött, hogy eszébe se jutott kimenni... és... és... Aztán a falhoz lapult, és szomorúan hallgatott.

Látva, hogy ott szomorkodik, hozzálépett az ugyancsak búslakodó Jan Nostic, és gondterhelten mondta neki:

- Mit keresek én itt? A vagyonkám kicsi, és otthon tíz gyermekem van, mi dolgom itt. Mi lesz velem, ha valami baj történik? Tíz gyermekem van!

A túlsó oldalon, az ajtóval szemközti sarokban ült az öreg Kaplíř. Nyugtalanul fészkelődött a széken, percenként elővette fekete erszényéből az óráját, és szép indiai fából faragott botjával ütögeti a padlótéglát. Lehetséges, hogy Trčkára és Stěpán Sternbergre haragszik, akik arról próbálják meggyőzni az öreg urat, hogy senki ellen sem kellene szigorúan fellépni.

Ám a nyolcvanéves aggastyánt nem győzték meg ezek az érvek, legalábbis folyvást ingatja a fejét, húzogatja sűrű ősz szakállát, s mikor gyenge hangja belevész a lármába, annál vadabbul csapkodja a piros kollégiumi padlótéglát.

Mikor odalépett Kaplířhoz Svamberg gróf, Orlice, Třeboň és Nové Hrady ura, Trčka és Sternberg tüstént elhallgattak, mintha beléjük fojtották volna a szót. De a tüzes Svamberg talán meghallván vagy megsejtvén valamit, gyorsan így szólt Sternberghez:

- Ne aggódj, várnagy úr, Adam fivéred miatt. Ő mintha nem is lenne ott a császári helytartók között. Neki nem eshet bántódása, vannak ott más uracskák, akik jobban rászolgáltak a verésre!

E megnyugtató beszédben Sternberg fullánkot érzett, ezért keményen visszavágott:

- Mi gondom vele? Én utraquista vagyok, a fivérem római katolikus, nem törődöm vele!

Budovec egyedül állt e kavarodásban, senkivel sem beszélt. Elgondolkodva fésülgette ujjaival megritkult ősz szakállát, miközben ujjai idegesen meg-megrándultak. A homlokát végigszántó mély ránc arról tanúskodott, hogy nagy gondjai vannak. Mikor hirtelen hozzálépett Thurn, Budovec feleszmélt gondolataiból, és mindketten jelezték, hogy a rendek küldöttei álljanak fel.

Az urak felemelkedtek, s egyenként vagy párosával átmentek a téli auditóriumból az ősi Carolinum festményekkel teli nagytermébe.

Az öreg Kaplířt tiszteletteljesen előreengedték.

Az aggastyán indiai botjára támaszkodva délcegen lépkedett.

A nagyterem ajtajában kincstári öltözetben ott állt a cingár pedellus, portásként akarván szolgálni a magas rangú uraknak. Kis kecskeszakálla nyugtalanul meg-megrándult.

Pětipeský lovag óvatosan lépkedett az aula felé, közben a Vas utcába vezető széles, kopott lépcsőre sandítgatott. De szorosan mögötte haladt a szigorú, erős Lobkowitz, és nem engedte, hogy elmenjen.

A riadt tekintetű Nostic már ismét arról mesélt egy kövér úrnak, hogy tíz gyermeke van, de a vagyonkája csekély.

A nyári auditóriumból már közeledtek a városi polgárok.

Az öreg Šultys megkérdezte Kampanust és a távozó professzorokat, miért nem mennek a többiekkel a tanácskozásra.

- Kedves polgármester uram, a politikai tanácskozásokon nem illik részt venni a professzoroknak, ezenfelül sem én, sem a többi magiszter nem vagyunk városi polgárok, sem nemesek, és a gyűlésről megszégyenítve kiutasíthatnának. Tehát inkább visszavonulunk a lakásunkba, amelyben, ahogy látom és hallom, ma nemigen élvezhetjük a csendet...

Kampanus ezzel azokra a városi polgárokra célzott, akik odacsődültek bámészkodni és megtöltötték az erkélyt, a folyosókat, a lépcsőt és a kollégium udvarát.

A patikáriussegédek gyorsan becipeltek az utcából két mozsarat, amelyben a Carolinum előtt fűszert törtek, és Samuel Veleslavín is bezárta könyvesboltját a kollégiumban.

A kíváncsi nézők között nagy- és kisdiákok is ácsorogtak, s az aula ajtajában Kampanus észrevette a köpcös Mollerus magisztert, ami egy cseppet sem tetszett neki. Mollerus gyorsan a zekéje ujjába rejtett egy papírlapocskát, és eltűnt az urak, lovagok, városi polgárok és egyszerű emberek tömegében, akik félretolva útjukból a vézna pedellust, tömegesen tódultak a terembe. A terem hamarosan megtelt. Az aula falán lévő nemesi és városi címerek ma nagyon jól illettek a nemesek gyülekezetéhez, de a Parnasszus mellé festett Apolló és a Múzsák úgy meresztették a szemüket, mintha nagyon csodálkoznának, legalábbis így látta, és mondta Smiřický Budovecnek.

Kisvártatva felzengett a kórus Istenhez fohászkodó éneke.

Rosacius pap előmondta a zsoltárt, az urak, lovagok, városi polgárok és a nép térden állva, meghatottan énekelte:

- Én oltalmam, váram, Istenem! Ő szabadít meg téged a madarásznak tőréből. Elesnek mellőled ezeren, és jobb kezed felől tízezeren; - hozzád nem is közelít. Oroszlánon és áspiskígyón jársz, megtaposod az oroszlánkölyköt és a sárkányt. Mivelhogy ragaszkodik hozzám, megszabadítom őt, felmagasztalom őt, mert ismeri az én nevemet...

A magasztos ének megremegtette Károly egyetemének sok dicsőséget látott ősi falait. Az áhítatos zsoltár szavaival fohászkodott a nép istenéhez, bizakodván segedelmében. Az ének úgy hullámzott át a térségeken, miként a szél süvít át egy hatalmas erdő fáinak zöld koronáin.

Kampanus csendes szobájának ablakában állva, álmodozva nézte az almafák rózsaszín virágait, amelyek szirmait megremegtette a szellő, és lassan hullottak a kollégium kertjének földjére. Közben halkan fohászkodott Istenhez, hogy szerencsésen célhoz érjenek.

S ezalatt forró szeretettel gondolt Károly egyetemére.

Népének történetére gondolt, és féltette nemzetét.

Az aulában a felső katedrán, ahonnan máskor filozófiai disputák hangzottak el, Rosacius pap állt, mellette kétoldalt Dikast és Cyrillus meg néhány prágai plébános állt. Köztük volt a Szent Gastulus-templom plébánosa. Tesacius is, ezúttal nem csinos körgallérban, hanem sötét reverendában. Komoly arccal nézte a gyülekezetet, mint valamennyi paptársa.

Rosacius kezdte el a prédikációt. Nagyon komoly, átható hangon figyelmeztette a rendeket, hogy tartsanak ki elhatározásukban, és Isten igazságát elszántan védelmezzék.

A prédikáció már jó ideje tart. A hallgatóság fészkelődik a székeken, aki áll, topog, az ifjú Smiřický rókaszemével pislogva, suttog valamit a szomszédjának, és zavarja a mellette állókat.

A pap fohásszal fejezte be prédikációját:

- Kérünk téged, Istenünk, neved tiszteletére és dicsőségére fordítsd kegyesen felénk a király Őfelségének, a mi urunknak szívét! Ámen.

Ismét mindnyájan térdre borultak, és imát mondtak Istenhez, könyörögvén, nyújtson segítséget a cseh vallásnak, veszejtse el a rossz tanácsadókat és ellenségeiket, hogy sokáig uralkodjon a király Őfelsége.

A királyról elhangzott szavak után megnyugodott az öreg Šultys meg Pětipeský lovag és a többi nemes úr, legalábbis arcuk visszanyerte nyugalmát, s összeráncolt homlokuk lassan kisimult.

Az ima után felemelkedtek a földről. E közben az ajtóban kavarodás támadt, s egy szikár, de erős idősebb úr könyökével lökdösődve, utat tört magának a terembe. Mindenki az ajtó felé fordult.

- Ki az? - kérdezte az idősebb Šultys.

- Martin Fruvein, ügyvéd, jogi képviselő, a mi hívünk. Német, de tud csehül, és olyan, mint a puskapor, vagy hogy is hívják... petárda! - feleli lelkesen a fiatal Šultys az öregnek.

- Az aki mögötte jön, Kutnauer, utána meg a mostohaatyja, Sušický halad. Valamennyien jogtudósok, cseh testvérek, úgy vág a szavuk, akár a frissen élesített kétélű kard! Csak ütni kell! Bárcsak már ott tartanánk!

A fiatal Šultys professzor hangjában annyi tűz volt, hogy az öreg ezúttal nagyon keményen megragadta a karját, a falhoz tolta, és halkan könyörögve kérte, hogy hallgasson már.

Fruvein kísérőivel átverekedte magát a katedrához s eljutott egészen a székekig, amelyeken Thurn, Budovec, Roupovi Vilém úr és más elöljáró defenzorok ültek. Az érkezők mind egyszerre szóltak, mind ügyesen, ahogy szónokokhoz és prókátorokhoz illik, s a beszédükbe szenvedélyesen vágott bele Smiřický éles hangja.

A gyülekezet elcsendesedik, hallani akarja, milyen hírekkel érkezett a három felbőszült férfi. Ekkor felemelkedik Budovec, s miután a tömeg elcsendesedett, így szólt:

- A polgármester és az óvárosi császári bíró súlyos tilalmat rendelt el, hogy egyetlen városi polgár és a városi rendek egy defenzora se jöjjön el ma közénk. Ezek az urak mégis eljöttek, és arra kérnek, ennek fejében ígérjük meg nekik, hogy ha ezért valami baj érné őket, a védelmükre kelünk!

Smiřický fennhangon kiáltotta:

- Mindenki egyért, egy mindenkiért!

Válaszként mintegy száz hang mennydörögte:

- Úgy van! Mindenki egyért!

Sokan felemelték kezüket, mintha esküdni akarnának.

Budovec erre így felelt.

- A rendek becsületükre és igaz hitükre kötelezik magukat, hogy ha bárki a vallásuk miatt kezet emelne e férfiakra, meg kell őket védeniük!

Az ajtóban ismét dulakodás támadt.

Borbonius doktor tolakszik be a terembe. Arca kivörösödik, a homlokán veríték patakzik. Mögötte a szikár, nyurga termetű Prachovái Kochan úr jelent meg.

A teremben az urak és a lovagok készségesen félrehúzódtak a két újvárosi polgár előtt.

A gyülekezet ismét elhallgatott, hogy hallja, mi történt. Borbonius doktor azonban röviden csak annyit mondott, hogy az Újvárosiak csatlakoznak a rendekhez.

- Az írnokunk már fogalmazza a nyilatkozatot, de nehézségünk támadt a katolikusokkal! - tette hozzá, miközben egy nagy vászon zsebkendővel arcát törülgette.

- A Malá Strana-iak szintén eljönnek, gondoskodunk róla! - kiáltotta valaki.

A kövér doktor szavait hálásan fogadta a gyülekezet, legalábbis a hirtelen támadt nagy lárma ezt mutatta. Sokan helyeslően bólogattak.

Ezalatt a katedrán tovább tanácskoztak az elöljárók.

Thurn gróf kisvártatva bejelentette a rendeknek, hogy a podolíi Martin Fruvein megindokolja a tanácskozás összehívásának okait. S a jogász már vonult is fel a katedrára.

Az ősz hajú szikár férfiú, akinek bozontos szemöldöke alól ravasz, de kissé kancsal szempár villant elő, magyarázni kezdte, milyen jogtalanságokat követett el az ellenpárt főképp egyes helytartók indítványozására.

Hangja belső nyugtalanságról árulkodott. Kezdetben egyes szavakat még elnyújtott, aztán egyre növekvő izgalmában hadarni kezdett, s úgy zúdultak le a szavak a hallgatóságra, mint a magas szikláról leguruló kövek, olyan ellenállhatatlan erővel, hogy többször bőszen felkiáltottak a fájdalomtól és a bosszúvágytól.

Így kiáltottak fel akkor is, amikor Fruvein elmondta: - Ahelyett, hogy a helytartók a vallásuk miatt ártatlanul bebörtönzött protestánsokat szabadon bocsátanák - eközben felemelt, és meglengetett egy levelet -, azt üzenik a rendeknek, hogy ne pártfogoljanak idegen dolgokat. - Másodszor is felhördült a tömeg, amikor az óvárosi tanácsosok nevét említette, akik zavart keltenek az egész prágai községben, hogy megakadályozzák a rendek pártjának küzdelmeit a vallás védelmében, jóllehet többségben ők is lelkük üdvözlését kívánják. - A tanácsosok rútul félrevezetik a várost - kiáltotta -, s nemcsak a magukat nyilvánosan katolikusoknak vallók cselekednek így, hanem a mieink is, akik langyosak az utraquista hitben s a múlékony dicsőségért alávalóan szolgálnak.

- Ez Michna műve! Michna műve! - kiáltottak fel többen.

- Öljük meg a vörös ördögöt! - harsogta mély hangon Felzi Linhart. Mögötte topogott Mollerus, ki hol jobbra, hol balra fordult. Barna szeme élénken pislogott.

- Leszámolunk vele! - bizonygatta Linhart a szomszédoknak -, s ez a leszámolás olyan lesz, hogy el nem felejti, míg él!

Ebben a percben Budovec lépett a katedrára. Arra kérte a küldötteket, hogy válasszák ki soraikból azokat, akik Őfelségének, a királynak megírják a hűségükről biztosító nyilatkozó levelet, amiért a rendeket a tilalom ellenére összehívták.

- A legmélyebb alázattal kérelmezni fogjuk, ne rója fel ezt engedetlenségünkként, s hogy mindenben készek vagyunk alávetni magunkat kegyes akaratának, nem kímélve sem életünket, sem jószágainkat, s halálunkig hűen szolgálunk! A hűségnyilatkozatot elvisszük a Várba a helytartóknak!

- A pápisták megrágalmaztak bennünket! - kiáltott fel valaki a tömegből.

- A hamis tanácsadók!

- Martinic és Slavata a bűnösök!

- Jezsuita önkényurak!

A felkiáltásokból általános lárma támadt, s a minden oldalról felhangzó felháborodás nagy hullámokat vert fel.

A zúgolódás közepette Thurn, Budovec és Fruvein az oldalsó szobában fogalmazták a választ.

- Mondja meg ezt is a defenzoroknak!

- Eresszétek el!

- Árulás!

- Csak mondja meg!

Ekként kiáltoztak az aula előtti folyosó lépcsőjén.

- Ne taszigáljatok, megmondom! - kiáltotta bosszúsan az öreg Václav Bílek, a műsteki kereskedő. - Megmondom, hiszen azért jöttem ide!

S a tarka embercsoport magával sodorta a hadonászó idős férfiút a nagyterembe.

A zajra kisietett a szobából Thurn, Fruvein és Budovec. Megtudták a lihegő Bílektől, s az a Malá Strana-i kovácstól, hogy a helytartók és Diviš Czernin, a várkapitány bezárták a kapukat, mondván, hogy be még csak beengedik az urakat a Várba, ha kérelmezni jöttek, de onnan már ki nem engednek senkit, s valamennyiüket, Thurn gróf urat, Budovec urat és az elöljáró defenzorokat, úgymond, ott tartják a Várban.

Nem volt rá szükség, hogy bejelentsék ezt a hírt az aulában, az maga röppent szájról szájra, s pillanatok alatt kirobbant a felgyülemlett düh és indulat, mégpedig olyan hirtelen s oly erővel, mintha valaki égő fáklyát dobott volna egy puskaporos hordóba.

És ismét megremegtek Károly egyetemének ősi falai, most azonban nem az áhítatos zsoltártól, hanem az emberek zúgolódásától, a kurta, érces csengésű, harsány felkiáltásoktól.

Ezek a heves kiáltások mint váratlan lövések hangzottak az aulából, s a lépcsőn, az udvaron és az utcán ezer torok visszhangozta.

Smiřický éles hangon kiabált a teremben:

- Csalárd módon rászedtek bennünket! Árulás! Menjünk a Várba, de fegyveresen!

- Föl a Várba! - kiáltják fennhangon mindenfelől.

- Fegyverbe! - ismétli meg az utcai tömeg.

- Ki tudja, igaz-e ez?! - kiáltott fel Sternberg.

- Nem igaz! - felelte Trčka.

- Győződjetek meg róla, drága uraim! - kérte az öreg Šultys, és csatlakozott hozzá Theodor Sixt is.

A vad lárma közepette a katedrára lépett Budovec, és bejelentette, hogy Joachim Schlick ötödmagával felmegy a Várba, hogy meggyőződjék a hír valódiságáról, aztán arra kérte a jelenlévőket, legyenek türelemmel.

Smiřický közbekiáltott:

- Menjenek csak a Várba, mi azonban már most felkészülünk! Mindjárt elszalajtunk a házainkba, szálláshelyünkre és a fogadóba a szolgáinkért, lovainkért és fegyverekért! Nagy kedvünk van fegyveresen a Várba vonulni!

És ismét mennydörgő kiáltás remegtette meg a Carolinum falait.

A döntés hatására a nemes urak és lovagok egy része már csörtetett ki a teremből, hogy odakint várják meg a szolgákat, akik elhozzák lovaikat és fegyvereiket.

A bámészkodók közül többen ajánlkoztak, hogy elszaladnak a fegyveresekért. Sokan el is rohantak, mások pedig kis idő múltán vissza is jöttek. A Vas utcában, a Szent Gál temető előtt és a húspiaci mészárosok sátrai között hamarosan hatalmas kavarodás támadt, bámészkodók, nemes urak, lovagok, városi polgárok, asszonyok és gyerekek verődtek össze. A tömeg úgy hemzsegett, mint mikor a hangyabolyba követ dobnak.

Václav Pětipeský úr eltűnt a Zerge sikátorban, hogy eljusson a piactéri Bárányhoz címzett házába.

Stěpán Sternberg meg Trčka más-más irányba futott, mintha nem bírták volna kivárni fegyverhordozóikat, hanem aznap már nem tértek vissza.

A kereskedők gyorsan lehúzták boltjuk redőnyeit, mert a megbolygatott tömegben gyülevész csoportot vettek észre, a kalácssütők és halsütők is menekültek szalma- és hátikosaraikkal. A zsidók sietve összepakoltak, s máris keservesen jajveszékeltek, bár eddig egyelőre még senki sem bántotta őket.

Kisvártatva elcsendesedett az általános lárma.

Nemesek és lovagok csapatokba gyülekeztek, négy oldalról pedig gyülekezett a csőcselék is. Fejszékkel, botokkal, kapákkal, dorongokkal érkeztek, némelyek egyesével jöttek, mások csapatostul, a tömeget látva megtorpantak, aztán fenyegető lesbe merevedtek.

A Szent Gál-konyha melletti utcasarkon Moller találkozott a csinosan fésült Koptiadesszel. Majdnem beléjük ütközött a tátott szájú, simára borotvált Vokoun, akinek most még zsidósabb lett az arca, mint esztendőkkel előtte, amikor rektor szeretett volna lenni.

- Mit csinálsz most? - kérdezte Mollerus.

- Hát, jogot tanulok, jogász leszek, az jobban tetszik nekem, mint az iskolában vesződni a nebulókkal, akárcsak ti ketten!

- Ma nem babra megy a játék! - vélte Koptiades.

- Jó, hogy elszánták magukat - tette hozzá Vokoun -, legfőbb ideje! Moller nyugodt, prédikátori hangon megjegyezte:

Bárók et nobiles,
hamarosan futás lesz.

Ekkor erős lökés érte őket. A tömeg elsodorta egymástól a régi iskolatársakat. A Vas utcából növekedő lárma zaja hallatszott. Mollerus rohant a Vas utcába. Éppen készültek, hogy megverik Mikulášt, az öreg városi szolgát. Haragosan ráförmedtek:

- A Városházáról küldték ide azok a vérszopó bestiák, hogy itt szaglásszon!

A tömegből többen felkiáltottak:

- Verjétek meg!

- Ne bántsátok! - tiltakoztak mások.

Az idős városi szolga katonai öltözetben és vértben állt a tömeg gyűrűjében, minden ízében reszketett, s azt hajtogatta, hogy jönnie kellett, mert az urak megparancsolták neki, s mi mást tehetett volna?

Akadtak, akik a védelmére keltek, és maguk előtt taszigálva a Vas utcából a piactérre kísérték, hogy mondja meg az uraknak, mit látott. Két csavargó még utána kiáltott:

- Mondd meg nekik, hogy a zsidókon kezdjük!

- Mondd meg a polgármester úrnak, hogy megtámadjuk a jezsuitákat!

Már vonult is a piactéren át a Carolinumhoz a felfegyverzett urasági cselédség. A szolgák kantárszáron vezették a felnyergelt lovakat, mások fegyveresen, vértben ültek a lovon. A nemesek lovain aranyozott és ezüstözött, díszes, porosz kordován bőrnyergek csillogtak, a kengyel is aranyozott volt, és vörös selyemszállal hímzett meg fekete fonatok díszítették, gazdagon, gyönyörűen kivert nyeregtakarók villogtak.

Néhány vörös vállszíjas fegyveres szolga muskétával és tegezzel felszerelve jött, mások pisztolyt, karabélyt hoztak.

A tömeghez érvén, előrántották a fegyvereket s ujjukat a ravaszra illesztve várakoztak, mintha abban a pillanatban rohamra indulnának.

Thurn gróf daliás termete fel-felbukkant a piactéren a fegyveresek között, széles mozdulataitól meg a szélfúvástól minduntalan megbillent kalapján a nagy fehér strucctoll, amely hol itt, hol ott bukkant fel.

A gróf kiosztotta a parancsokat. Tíz pisztolyos szolgát a Vas utcából a piactérre küldött. Semmi kétség, hogy a gróf meg akarja félemlíteni a városi tanácsosokat, mert megtudta, hogy éppen üléseznek, és azon tanácskoznak, csatlakozzanak-e a rendekhez, vagy sem.

A piacon áruló zöldségeskofák meglátván a zajongva kísért lovasokat, gyorsan szoknyájukba dobálták a zöldséget, és elfutottak.

Andreae írnok, aki csak rövid ideje állt a Városháza kiskapujához vezető lépcsőn, hogy megállapítsa, mi történik, megpillantva a lovasokat, lélekszakadva futott vissza a kapuból.

Budovec tanácsos Borboniusszal a Carolinum előtt állt, és ujjaival nyugtalanul ritkás göndör haját simogatta. Szüntelenül a Vas utca felé nézett, türelmetlenül várva a Várba menesztett küldöttséget. Gondterhelten mondotta Borboniusnak:

- Kedves doktorom, ütött a végső óra. Ha a Várat megszállták a fegyveresek, ezt a tömeget semmi sem tartóztatja fel, nagy baj lesz. Elkövetkezik a harag napja!

A fiatal Smiřický izgatottan futkosott a tömegben, hol itt, hol ott tűnt fel kibodorított feje, gazdagon redőzött, csipkés fehér gallérja.

Most Budovechez sietett, és éles hangon felszólította, hogy nem kellene tovább késlekedniük, mielőtt elindulnak a Várba, kidobhatnák a Városházáról a tanácsurakat s ha ott lenne köztük Vrtbai Sezima bíró, az velük együtt röpülne!

Budovec megragadta Smiřickýt, úgy próbálta visszatartani:

- Csak azt ne! Az isten szerelmére, csak azt ne!

A tanácsost körülvevő csoportból Sixt és Basilides professzor hangosan helyeselt. A csillagászat professzora fintorogva így szólt:

- Zord idők járnak ránk. A csillagok állása sem ígér semmi jót. Az isten szerelmére, csak ezt ne.

Társa, a fiatal Šultys ügyesen rávágta:

- Zodiák semmihez sem ért. Tegnap borult volt az ég!

E szavak hallatára az idősebb Šultys megrántotta fia magiszteri köpenyét.

Ekkor hirtelen lárma támadt a Góliás-háznál.

Az emberek szitkozódva és káromkodva szaladtak el a háztól, s a menekülők tömege csaknem eltaposta a Carolinum előtt álló urakat. Az ereszcsurgóból széles sugárban ömlött a víz. Éppen oda zúdult, ahol a legtöbben álltak. A csuromvizes férfiak megtorpantak, és hátrálni kezdtek. Öklüket fenyegetően rázták a ház felé.

Bergerus és Basilides ismervén a Carolinum szomszédságát, készséggel és mosolyogva mesélte, hogy a bolond szappanfőző gyakran önti ki a dézsából a szennyes vizet az utcára, azt kiabálva, hogy esik. Nem ép elméjű, kész csoda, hogy nem esett le még onnan a dézsával együtt.

Ekkor zajt hallottak a Vas utca felől. Kisvártatva feltűnt fehér lován a peckesen vágtató Schlick, s mögötte a többi küldött.

Már a Vas utcában kénytelenek voltak megmondani az embereknek, hogy a Várban nincsenek fegyveresek, s hogy a hír hamis volt. Ezzel a hírrel járták végig az utcákat, míg a Carolinum előtt le nem szálltak a lovakról.

A küldöttek tüstént felsiettek az aulába. Kisvártatva megjött Thurn, s vele betódultak a többiek is, akik a piactér alsó végén várakoztak.

Mikor mind a három rend képviselői megjelentek a festményekkel díszített nagyteremben, Schlick a katedrára lépett, és bejelentette a helytartók üzenetét:

- Azt mondották, és biztosítottak róla - szólt kissé gúnyosan, s hangjában harag érződött -, hogy soha eszükbe nem jutott, nem jut, s eszükbe se jutna, hogy viszályt szítsanak, főképp a király Őfelsége távollétében, akinek törvényes helytartói, s ezt nem is tehetnék meg fővesztés és jószágvesztés terhe nélkül. Sternberg várnagy úr pedig a vádakra így felelt: Hogy Thurn grófot el akarnánk fogni? A mi legkedvesebb bátyánkat és sógorunkat? Isten ments!

Ezt bejelentvén, Schlick lelépett a katedráról.

- Ez igen átlátszó mesterkedés! - kiáltott fel élesen Smiřický.

- Ne higgyetek nekik! - csattant fel Felz ura.

- Azért is menjünk oda!

- Mutassuk meg, hogy nem félünk a felállított csapdától!

Néhányan a defenzorok közül ellenezték a javaslatot. Thurn végül így döntött:

- Ma már nem megyünk oda. Későre jár, már elütötte a kilencet, s a császári helytartó urak már minden bizonnyal hazamentek! Holnap reggel visszük fel válaszunkat a Várba, felteszünk néhány kérdést a császári helytartó uraknak. Méltóztassanak megígérni, kedves barátaim, hogy holnap in puncto nyolc órakor a német horológium szerint mindnyájan a Vár Ulászló Termében találkozunk. Pontban nyolc órakor! Esküdjenek meg, kérem!

S valamennyien kiáltották:

- Esküszünk! - és esküre emelték két ujjukat.

A Carolinumban, az utcán és a piactéren sokáig nem ült el a zsivaj, még akkor sem, amikor a rendek eltávoztak.

Az esti sötétség leple alatt Mollerus besurrant Michna Malá Strana-i házába. Nem telt el egy félóra sem, és Michna szekretárius úr álruhában beosont az érsek hatalmas palotájába.

S a viharos nap után leszálló sötét, borús, szeles májusi éjszakán Michna kocsija sietve gördült ki Prágából a Strahovi kapun, míg az érsek a Karthauzi kapun távozott. Rettegve gondoltak a történtekre, mivel tudták, az életük forog kockán.

XII
A bosszú

Szerda van, május havának huszonharmadik napja. Gyönyörű reggel. Az ácsok és a kőművesek már munkába indulnak. Egyik-másik menet közben sózott nyers hagymát rágcsál kenyérrel.

Smíchov és Letná felől kürtszó hallatszik, amely a szőlősgazdákat és asszonyaikat a szőlőkbe hívja, hogy megkezdjék a tavaszi munkát. A csapatokba verődött férfiak már mennek is a Kőhídon vállukra vetett kapákkal, s asszonyaik velük együtt vagy mögöttük ballagnak. A durva posztószoknyák, vászonblúzok és fejkendők vidám tarka színekben pompáznak. S az emberek is vidáman lépkednek.

Az Óvárosi téren a pékek már állítják fel sátraikat, jönnek a tejeskofák, leterítik a földre a fehér abroszokat, kirakják a vajat meg a sajtot. A hordárok már ott várakoznak taligákkal és kordékkal a márványkút mellett, hogy kéznél legyenek, ha szólítják őket.

A Városházán a cseh toronyóra mutatója a tizenhármas felé közeledik. Mikuláš, az öreg szolga ásítozva jött ki a kapun, megragadta a toronyóra fölötti kisharang kötelét, s harangozni kezdett, hogy tanácskozásra hívja az urakat és a községet.

Röviddel azután, hogy az öreg becsoszogott a nagykapu melletti kiskapun, már gyülekeztek az Óváros polgárai: öregek, ifjak, kövérek, soványak. Legtöbben köpenyt viseltek, egyesek bársonyzekét, mások meg munkaruhát, ahogy eljöttek a műhelyből. A týni negyedből a Városháza felé siet a szónok, Benjamin Fruvein, s az ügyvéd, Martin öccse. Haja már erősen őszül. Útközben vasvillaszemeket mereszt a szembejövőkre, és hegyes kecskeszakálla úgy döfködi a levegőt, mint a lándzsa.

Amint utolérte Zikmund Celestýnt, azaz Égit, a polgármestert, így szólt hozzá:

- Nos, szomszéd uram, ma talán mégsem üzenünk a rendeknek, mert nem látjuk szükségesnek elküldeni a követeinket. A rendek követelik, hogy az óvárosiak is vegyenek részt a várbeli tanácskozáson, oda pedig kötelességünk elmenni!

A polgármester, egy kövér és söröshordó alakú, gömbölyű férfi, zavarában úgy préselte ki magából a szavakat, mintha görcs gyötörné: - Hogyha... - hebegte -, márpedig én hű utraquista vagyok... majd ahogyan a község dönt, döntsön, ő pedig... inkább...

S a dadogó serfőző ugyancsak örült, hogy összefutottak Jan Kyrchmajer első tanácsos úrral, akit éppen Sušický, Kutnauer és Veleslavín igyekezett meggyőzni. Kyrchmajer uram is valahogy nyugtalan volt, állandóan a vendéghaját igazgatta, mintha attól félne, hogy leesik.

- Higgye el, Frubejn uram - mondotta szorongva -, mi teljes szívvel a rendekkel tartunk, de a királynak tartozunk engedelmességgel!

Megjöttek a kézműveseket képviselő polgárok is. Hergsel, az aranyművesek céhmestere, egy barna bőrű, fekete hajú, magas termetű férfi, dühösen hajtogat valamit Rohlík mészárosnak, aki sehogy sem érti. A község követei csakhamar megtöltötték a tanácsháza előcsarnokát. Egymást túlkiabálva mindenki a maga véleményét hajtogatta. A jogászok és Veleslavíni Samuel hol itt, hol ott tűntek fel, kifejtve, hogy ezúttal eleget kell tenni a rendek meghívásának, s ha a tanácsosok másként határoznak, az a hit és az egész cseh nép ellen irányuló hitszegő, áruló cselekedet lesz.

Housenka cipészmester, meghallván e szavakat, továbbadta a többieknek, segítvén a jogászoknak feltüzelni a gyülekezetet.

Ezekkel a lelkes ügybuzgókkal szemben meglehetősen sokan közönyösen és nyugodtan álldogáltak.

Ez utóbbiak közé tartozott Magrle ügyvéd és Michal Pěček Smiřický is. Ők azonban nem bámultak közönyösen maguk elé, ellenkezőleg, Magrle éberen és kíváncsian meresztgette a szemét, közben szederjes orrát simogatta, amely azt mutatta, hogy gyakran a pohár fenekére nézett. Pěček úr, akinek bíborvörös, pörsenéses arca szintén jólétről tanúskodott, szobormereven állt, és a fiatal Veleslavínt figyelte, akinek szálas termete és szőke haja mindenütt feltűnt. Samuel bátor volt, akár az oroszlán. Ujjával éppen Pěčekre mutatva, arról panaszkodott Špindlernek, a festők és mázolók céhmesterének, hogy Michna szolgája nagyobb uzsorakamatra kölcsönöz, mint bármelyik kapzsi zsidó, s az ilyen romlott férfiak miatt tétovázik a község.

A csarnokba belépett Trnicei Jan, a császári bíró. A többség főhajtással üdvözölte, míg voltak, akik nyugodtan álltak. Észrevette ezt a bíró is, aki nem várt az elkövetkező naptól semmi jót, s meglátták a protestáns követek is. Ők azonban erre megingottak, s egy pillanatra elvesztették a reményt, hogy sikerül rábírni a gyülekezetet arra, küldjön követeket a várbeli országgyűlésre.

Hirtelen kitárult a tanácsterem ajtaja, és Konecius magiszter, az első írnok, egy korosabb férfiú, s a fiatal vékonydongájú Andreae írnok beszólították a jelenlévő követeket a terembe.

Dániel Šípar városbíró, a kovácsmester, pálcával állt az ajtóban, hogy elzavarja a betolakodó hívatlan vendégeket, ha netán valamelyikük be akarna hatolni.

A tanácsosi székeken ülők közül csupán Levengrüni Leó és Leynhoz nézett bátran farkasszemet a községgel, a többi tanácsos meglapult. Kyrchmajer első tanácsos úr kis bajuszát simogatta az orra alatt, és szüntelen vendéghaját igazgatta. Celestýn merően az asztalt nézte, mintha megbűvölték volna, a félénk Vokoun pedig úgy ült, mint egy rakás szerencsétlenség, mélyen behúzta a fejét, mint egy védtelen gyermek, aki rettegve várja, mikor kapja az első pofont.

A kövér Celestýn, aki ebben a hónapban töltötte be a polgármester tisztjét, felemelkedett székéről. A gyülekezet elcsendesedett, s a polgármester beszélni kezdett. Hangja meg-megcsuklott, döcögtek a szavak, mint a kerék a hepehupás prágai kövezeten. Hamarosan megbátorodott, látván, hogy a gyülekezet csendben hallgatja, de a lélegzete még gyakran elakadt.

Előbb a városi tanács nevében köszönetet mondott, hogy a község oly engedelmesen, minden kényszer nélkül gyűlt össze.

- Magyarázatot kell adnunk a rendi uraknak, akik ma egybegyűlnek a prágai Várban, hogy mi, a polgármester és a tanácsosok sem a két levélre, sem a hívásukra sem küldtünk senkit a Carolinumban tartott tanácskozásra. Ha ma sem veszünk részt a várbeli tanácskozáson, feleletet kell adnunk, miért maradtunk távol. Minden polgárnak joga van hozzászólni, és szavazatát bejelenteni. Mindenkire sor kerül. Szóljon tehát Kyrchmajer tanácsos úr, és jelentse be véleményét!

Kyrchmajer első tanácsos úgy vélte, hogy nem kellene a Várba menniük.

Bátortalanul, alig hallhatóan beszélt. Hergsel aranyműves, aki a gyülekezet közepén állt, e szavakra dühösen a hajába túrt, és sziszegve így szólt a mellette álló cipészmesterhez:

- Ha így fog szavazni mind a tizennyolc tanácsos, akkor ott nem tanácsosok ülnek, hanem tizennyolc ökör!

Kyrchmajer után Leynhoz következett, a katolikusok követe. Úgy vélte, nem szükséges csatlakozni a rendekhez, mert a vallást illetően senkit sem érhet bántalom. Akadozva, a cseh beszédhez nem szokott nyelven mondta ezt, mindamellett erélyesen, mélyen zengő hangon, miközben sápadt arca egy kissé kipirult.

Ám alig hangzott el ajkáról a „bántalom" szó, minden oldalról felhördültek, és kiabálni meg szitkozódni kezdtek. Fruvein indulatosan rájuk förmedt:

- Benneteket nem érhet bántalom, de bennünket igen!

- Az utraquista vallást üldözik! - kiáltották mások.

Sušický ügyész éles, harsány hangon közbekiáltott:

- Mivelhogy ez a tanácskozás a mi vallásunkat érinti, menjenek ki a katolikus vallású tanácsos urak, és ne szavazzanak!

- Távozzanak, itt nincs semmi keresnivalójuk! - kiáltotta Hergsel, és Housenka céhmesterhez fordult: - Biz' isten, suszter uram, én kidobom őket innen. Azt a Leynhozt a tulajdon két kezemmel fogom kipenderíteni. Már úgyis olyan, hogy hálni jár belé a lélek! Istenemre, kidobom őket!

A megrémült céhmester megragadta a felbőszült Hergselt, aki úgy remegett, mintha nyavalyatörés vette volna elő.

A riadtan pislogó Trnicei Jan, a császári bíró megállapította, hogy a tanácsteremben csak az emberek kis része lármázik, bátran felállt tehát, és a katedra szélére lépett, ahonnan beszélni szoktak, aztán átható hangon így kiáltott fel:

- Szavaitok vihart idéznek elő, vigyázzatok!

- Fenyegetőzik! - kiáltott fel Veleslavín. A jurátus Sušický felemeltette magát Veleslavínnal és Kutnauerral a magasba, és az egybegyűltek feje fölött kiáltotta vissza:

- Mindenki, aki a mi hitünket vallja, kövessen! Menjünk ki az előcsarnokba!

- Gyerünk!

- Itt úgysem megyünk semmire!

- Semmi keresnivalónk a pápisták között.

- És a langyos lutheránusok között! - tette hozzá Veleslavín.

- Menjünk ki, menjünk ki! - kiáltotta Fruvein, s már tódultak is kifelé.

Csak kevés ember hagyta el a tanácstermet.

A meghívottak többsége nem mozdult. Pěček és Magrle gúnyosan nevettek, amaz hangosan, emez alattomosan.

Odakint Sušický szinte egy időben Veleslavínnal, bosszúsan kifakadt:

- Hiszen kéttucatnyian vagyunk!

- Ez átkozottul kevés! - sóhajtott valaki.

- Ej, ne álljunk itt ilyen ostoba módon! - kiáltott fel Hergsel. - Menjünk vissza, de tüstént! - adta ki a vezényszót, és a huszonnégy dühös ember nagy zajjal berontott a terembe.

Alighogy beléptek, abbahagyták a kiabálást, mert a császári bíró éles hangon magyarázott valamit a többieknek, s az ellenpártiak elhallgattak, tudni akarván, mit mond. A bíró megfontoltan, nyugodtan beszélt, s legvégül nyájasan emlékeztette a jelenlevőket, hogyan jártak a prágaiak, mikor hetvenegy esztendőnek előtte a Ferdinánd király elleni rendekhez csatlakoztak.

- A rendek cserbenhagyták őseiteket - kezdte el Sušický -, és emlékezetünkben él, milyen szorult helyzetbe került akkor Prága és a többi királyi város a nemes urak hitszegése miatt, a nemesek és a lovagok ép bőrrel megúszták, ám elődeink, a polgárok, akik e helyen tanácskoztak, pórul jártak! Úgy bizony! Fontoljátok meg, mit tesztek!

A gyülekezet többsége helyeselte az indítványt.

A rövid tanácskozás után tovább folytatták a szavazást.

A hegyes szakállú Fruvein több férfinak is a fülébe súgta, mit mondjanak, de igyekezete nem járt sikerrel. A városi polgárok a főrendek ellen szavaztak, hogy a község ne csatlakozzon a rendekhez.

Mikor Fruveinra került a sor, hogy szavazzon, így kiáltott fel:

- Nem szavazok!

Így tettek a társai is.

Ebbe az élesen és kurtán kiejtett nembe ki-ki a saját természete szerint beleadta minden haragját afölött érzett tehetetlen dühét, hogy nem lehet lépésre bírni a városi sóbálványok tömegét.

Ezalatt - a cseh horológium szerint fél nyolc felé járt az idő - az Óvárosból a királyi várba vezető út benépesült. Különösen a Kőhídon vonult sok ember. Mindkét gyaloghídon, de a szekerek számára fenntartott részen is özönlöttek az emberek. Valamennyien a Malá Strana irányában, a Vár felé tartottak.

Jórészt azok a nemes urak és városi polgárok mennek a Várba, akik előző nap a Carolinumban tanácskoztak, ám vannak közöttük más előkelő uraságok is. Közéjük vegyült a városi nép is, és most együtt vonulnak a hídon át.

A hídfőkapuban ülő és fekvő koldusok meglátván a sokaságot, sietve elfutottak, és a vám melletti házhoz siettek, a vörös csillagos keresztesek ispotálya melletti sóméréshez.

Méltóságteljesen lépkednek a hídfőkapu felé a Hodějovskýak, hat idősebb és fiatal férfi, fivérek és nagybácsik, bizonyára a fogadóból jönnek. Alighanem a piactéri Hodějovský-házban szálltak meg, hogy valamennyien így összejöttek. Legszilajabb közülük s a legfeltűnőbben viselkedik a fiatal Adam Hodějovský, aki nemrég tért vissza a franciaországi szolgálatból. Vidáman körbetekinget, s ilyen hosszú távollét után valahogy mindent újnak talál.

Emitt szaporán üget pej lován Bubnai Varlejch úr. Utolérte a Hodějovskýakat, és szívélyesen üdvözölték egymást. Varlejch, maga is katona még az ötvenen innen, nagy bajuszt visel, bélelt lovaglóköpeny fedi szálas termetét, széles vállát és hatalmas mellét. Elmondta, hogy a távoli Hradec Královéból érkezett a rendek mai gyűlésére, s bár még nem tudja, mi lesz, de ha valami történne, a közelben akar lenni.

Mögöttük néhány lépésnyi üres tér marad a hídon.

De már jön is újabb három lovas. Két ifjú között egy idősebb férfi lovagol. Az enyhe szellő meg-meglibbenti hosszú, ezüst szálú szakállát. Azt mondja, hogy legszívesebben otthon maradt volna Ratibořban:

- Budovec külön futárral üzent értem, s annyira kényszerített, hogy el kellett jönnöm. Pedig köszvényes a lábam, azok a beste doktorok semmit sem tudnak. Már a saját vizeletemben is áztattam, de az sem segített. Tegnap Talmberg azt tanácsolta nekem, hogy olajjal borogassam, az úgymond, jó orvosság a köszvényre. Hát kipróbálom.

Mögöttük német szó hallatszik. Lozi Otta úr beszélget Berbisdorf lovaggal, egy Brandýs környéki birtokossal, és Schlickkel, aki találkozott velük, amikor kilépett a jezsuitákkal szemben lévő házból. Minduntalan félbeszakították bizalmas beszélgetésüket, amint valaki feltűnt a közelükben. Most is éppen elhallgattak, és Berbisdorf lovag, aki egy hájas mészárosra emlékeztetett, zavarában fél kezével szalmaszínű köpenyét igazgatta. Aztán egy új gyümölcsfajtára terelte a szót, amelyet Brandenburgból küldtek neki, állítólag tartufoli vagy kartufoli a neve, a gyümölcs a földben van, azt eszik, s ami a föld felett nő, azt nem eszik.

- Szeretném tudni, csatlakoznak-e az óvárosiak! - mondja Troilus professzor, kezével minduntalan a híd kőkorlátját ütögetve. A Károly Egyetem magisztereinek követeit, Kampanust és Šultyst kísérte. Lassan haladt Kampanus mellett, a fiatal Šultys pedig hol megelőzte, vagy követte őket.

- Nem tudom, kétlem, hogy csatlakoznak - felelte higgadtan Kampanus -, hiszen ha emlékeznek egy kicsit a múltra s a történelemre, amely, mint mondják, az élet tanítómestere -, s igen elcsodálkoznék, ha elfelejtették volna -, eszükbe jut majd, hogy az 1547-i rendi felkelés során ők veszítettek, nem a nemes urak. Ha ez eszükbe jut, tétovázni fognak.

- De hiszen itt nincs felkelés, itt nincs vihar - jegyzi meg Troil -, nézz körül, úgy mennek és lovagolnak, mintha sétálnának! Az imént egy lovagot hallottam, az agarakról beszélt, emitt egy másik meg németül fecseg egy gyümölcsről. Ez nem vihar, inkább naplemente előtti csend.

- Tegnap kellett volna felmenniük! - fakadt ki Šultys. - Az nem végződött volna vidáman!

- Adja Isten, hogy ha valami történne, az csak zápor legyen, csöndes tavaszi eső, amely után megjelenik a bájos, gyönyörű Iris! - szólt ábrándozva Kampanus, a költő, de csakhamar feltámadt benne a történelemprofesszor, és keserűen hozzátette:

- Csak egyszer volt Isten kegyes hozzánk, amikor Trocnovský kelt fel a kehely védelmében, ám 1547-ben Isten már nem hallgatta meg a cseh rendek kérését. Akkor is egybegyűltek defenzoraink, hogy megvédelmezzék hitünket, és elénekelték a Veni sanctét. Soha annyi ember nem gyűlt össze a Týn-templomban, hogy elénekelje a Kérjük Jézus Urunkat. A pap Krisztus szavait idézte: „mert ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az ő nevében, és amit csak kérnek... kértek... és Isten nem hallotta...”

Troil némán bólogatott, a fiatal Šultys azonban ellentmondott, hogy a rendeknek nem szabad mindent Isten segítségére bízniuk, maguknak is tenniük kell valamit.

Ekkor utolérték a slaneci küldötteket, köztük az idősebb Šultyst és a žateci Hoštáleket is. Šultys uram arca ma derűs, talán a verőfényes nap derítette fel, vagy talán észrevette, miként Troilus magiszter is, hogy a Várba igyekvő tanácsurak soraiban nyugalom van.

Emitt két hatalmas termetű férfi egy kopott bársonyülésű gyaloghintóban viszi Kaplíř urat. Az öregúr orrán pápaszemet visel a por ellen, s hol egyik, hol másik ablakon tekint kifelé, üdvözlésként minduntalan megemeli hódszőrmés kalapját.

A Malá Strana-i tornyokhoz érve, Troil visszafordult, hogy hazamenjen: üggyel-bajjal tört át a tömegen, és gyakran kényszerült kitérni a lovak elől. A hídon a kereszt mellett találkozott Kochannal, az újvárosi tanácsossal, üdvözölte Ottersdorfi Sixtet, aki magas, görnyedt terme-

tével egy botra támaszkodott. Kochan vidám hangulatban volt, éppen Pětipeský lovagot ugratta a kalapján viselt nagy garas miatt. Nevetett, hogy a garason Curtiusnak, a hős rómainak a képmása van, akit a derék lovag úr minden bizonnyal példaképéül választott.

Továbbhaladva, Troil olyan sűrű emberáradattal találkozott, hogy meg kellett állnia. A sokaságban meglátta Budovecet, amint komor arccal baktatott. Az elöljáró arcát keresztülkasul szántó ráncok most valahogy mélyebbeknek tetszettek. A magiszter figyelmét nem kerülte el, hogy a nemes úr szigorúan összeráncolta a szemöldökét. S a szeme, valahányszor egy pillanatra felnézett, szomorúságot és rémületet tükrözött.

Budovec mellett Smiřický és Oldřich Vchynský haladt. Mindketten buzgón igyekezték meggyőzni valamiről. Smiřický közben nemcsak a fejét ingatta, hanem a válla, sőt az egész teste is meg-megrándult. A fiatal férfi tekintete nem ígért semmi jót.

Talán mégis készülnek valamire? Vajon mit forralnak magukban? - töprengett a fekete szakállú professzor, és meglátva egy csapat kisebb rangban lévő lovas katonát, amint két sorban vonultak, elgondolkodott.

A hídfőtorony alatti kiskapu árnyékában egy pillanatra megpihent, és visszanézett a Malá Strana felé igyekvő nemesek és polgárok tarka tömegére. Úgy tetszett neki, mintha az egész Károly hidat egy hullámzó embertömeg lepte volna el. Magas süvegek, a szivárvány minden színében pompázó, tollakkal ékesített kalpagok látszottak, időnként megvillant egy lovag páncélsisakja, a ruhák sötét színei között itt-ott egy bársonyköntös világosabb színe, a napszámosok piros mellénye és egy-egy fehér női fejkendő bukkant fel.

Troil magiszter a Szent Vencel-oszlophoz lépett, ám sehogy sem tudván tekintetét elfordítani a szokatlan felvonulásról, ismét megállt, és figyelte, hogy haladnak el mellette a tüzes tekintetű, széles vállú férfiak, ifjak és idősebbek, szomorú és szelíd öregemberek, kemény vonású és sötét arcú meglett férfiak, magas, szálfatermetűek és görnyedt hátúak. Itt egy púpos sántikál, amott egy kerek képű, a másik beesett arcú és hegyes orrú. Szótlanok és élénken beszélgetők, de mindannyian békések. Ám itt megint egy csapat lovas üget, utána tíz gyalogos katona. Hogy kerülnek ide? Vajon mit akarhatnak?

Troilus magiszter észrevette, hogy a Szent Kelemen Kollégium kapuja elől egy jezsuita barát indulatos szavakkal és taglejtésekkel kergette el a diákokat, akik gúnyolódtak a sokaság láttán, és vidáman ugrándoztak.

- Szörnyetegek! - szaladt ki a magiszter száján majdnem hangosan. - Rátok is sor kerül majd! - fortyant fel mérgesen, és befordulva egy mellékutcába, kiköpött a földre.

A hídon oszladozott a tömeg, s kissé elült a zsivaj. Már ismét jól hallatszott a híd melletti malom zúgása, amelynek három nagy kereke mélyen belemerült a vízbe. A Malá Strana felől is kezdtek szállingózni emberek, akiket a munkájuk és a szükség ide szólított. Most egy fuvarosszekér zörög végig rajta. Két, abroncsos szoknyát viselő, csevegő asszonyság igyekszik az Óváros felé, s a csipkés fehérneműű, amelyet egy fiatal szolgáló visz utánuk, mutatja, hogy a fürdőbe tartanak. A keresztes lovagok kápolnájával szemközti ház ablakában egy leány bazsalikomot és majorannát locsol. A mosónők a Lövész-sziget mellett fehér vásznat és tarka ruhát sulykolnak és öblögetnek. Két közeledő tutaj siklik a vízen, s a piros és kék mellényű tutajosok vidám kürtszóval köszöntik egymást.

Prága fölött szent nyugalom honolt. A kőcsúcsok közepette az átható kék fényben vidáman tarkállottak a Szent Vitus-katedrális tornyának bóbitái és sapkái, mellettük szinte belevesztek a kék levegőégbe az ódon Szent György-templom fehér gúlái, a paloták, kis házak és tornyok tetején egészen a folyóig minden szivárványszínben játszott, és remegett. Fekete és fehér

csíkokkal megtört vérvörös foltok csillantak a tetőkön és eszterhéjakon, a várhegyi és a letnái kertek zöldjében felragyogott a virágzó gyümölcsfák fehérsége, s az üde májusi illat egészen a csendes kis nyirkos udvarokig hatolt.

A Várhoz érve a Lőporhíd mellett Thurn halkan odaszólt Adam Hodějovskýhoz és Bubnához, a két katonához, akik félreálltak, és kint várakoztak a téren, így álldogált Thurn Vilém Lobkowitzcal, és várta, ki érkezik. Minden bizonnyal Budovecet, Vchynskýt, Smiřickýt és Berbisdorfot várta, mert amikor végre megjöttek, tüstént hozzájuk társult Lobkowitzcal együtt. Miután üdvözölték egymást, így szólt Budovec Thurnhoz:

- Egész éjjel le nem hunytam a szemem. Nem hagy nyugodni a gondolat, hogy a bosszú Isten dolga: nem tudok szabadulni tőle! - és közben körülhordozta tekintetét.

- Az Írás mondja: A mezők már fehérek az aratásra... élesítsétek meg kaszáitokat, és szedjétek össze a konkolyt!

Ám tüstént abbahagyták a beszélgetést, amint észrevették a közeledő Trčkát, akiről biztosan tudták, hogy mindent kifecseg.

A királyi vár első udvarának belső kapujánál állt Diviš Czernin úr, a várkapitány, volt, akinek tisztelgett, másoknak nem. Mellette néhány várbeli lövész állt, vállukon puskával, míg mások csupán hegyes alabárdot tartottak kezükben. Czerninnek sok tennivalója akadt, egészen kivörösödött bele, elkergette, és nem engedte be a számára gyanús embereket, különösen a gyalogos és lovas katonákat nem. Azoknak odakint kellett maradniuk. A várkapitány egészen belerekedt, annyiszor elismételte, hogy fővesztés terhe mellett senki sem léphet be fegyveresen a Várba.

Ezek a gyalogosok és lovasok - mintha parancsra tennék -, nyugodtan letelepedtek, és mások meg a Rosenberg-palota előtti téren gyülekeztek, ahová megérkezett Hodějovský és Bubna uram is, és halkan beszédbe elegyedik a lovasokkal.

Thurn észrevette, hogy a fegyvereseket nem engedik be a Várba, s alig hallhatóan így szólt Smiřickýhez:

- Erre számítottunk, és nem csalódtunk. Csodálkozom, hogy ez a jámbor katolikus férfiú nem követeli meg tőlünk is, hogy hagyjuk kint a fegyverünket!

- Nem sejt semmit! - sziszegte a foga között Smiřický, és elmosolyodott.

Az Ulászló Terem előtti várudvaron hatalmas tömeg várakozott, néhányan már le is telepedtek a díszkút kávájára, mely fölött Szent György lovas szobra emelkedett. Úgy tetszett, az udvaron már nem fér el több ember, de mindig újak jöttek.

A rendek benyomultak az Ulászló Terembe. A terem még nem telt meg, de már ide is beférkőzött jó néhány bámész és kíváncsi ember. Az urak körülvették a gyönyörű terem falai mellett felállított kisebb és nagyobb árusító pultokat. Egyesek megcsodálták a festett tálakat és tányérokat, egy kereskedő épp azt magyarázta, hogy Törökországból hozatta egy részét, míg a többit a morvaországi habánok és anabaptista fazekasok készítették, az egyik pultnál egy vidéki nemes láncos gyermekkardra és faalabárdra alkudott. Az öreg Šultys egy tűzcsiholó dobozt vett. Berka úrnak megtetszett egy csontsíp, alkudozni kezdett rá egy olasz kalmárral, aki nagyon törte a cseh nyelvet.

Egy férfi réz zsidó lámpát nézeget a pulton, meg egy kézmelegítő golyót.

A legtöbben a fegyvereknél álldogálnak. Kézről kézre jár az orgonapisztoly, gyönyörködve nézegetnek egy faragott ágyazatú elefántcsont pisztolyt. Úgy látszik, ma a kalmároknak jó napja van.

A Zöld szoba ajtaja előtt Joachim Schlick érdeklődött néhány városi küldöttnél, nem látták-e Michna titkárt, mert állítólag nincs a kancelláriában. Aztán körülnézett, és lehalkítva hangját, megkérdezte a városi küldöttektől:

- Tudjátok jól, hogy a pápisták meg akarnak fosztani bennünket a felséglevélbe foglalt jogainktól, amelyet Isten kegyelméből nagyon nehezen szereztünk meg. Ám ezt nem fogjuk megengedni - sziszegte a fekete hajú Schlick közelebb hajolva, és folytatta: - Ma borzalmas és hihetetlen dolgokat fogtok látni és hallani, melyeket még életetekben nem láttatok sem ti, sem atyáitok: a protestáns rendek a felséglevél megsértőivel szemben igazságosan akarnak eljárni. Mi, a főrendek követei igaz férfiakhoz méltóan ígérjük, gondoskodunk róla, hogy a szabad királyi város ismét visszakapja hajdani elvesztett kiváltságait. Mi a városokat a pusztulás idején sem hagyjuk el, ezt bizalmasan mondjátok meg a rendek erényes követőinek, de mindezt tartsátok titokban!

- Hallgatni fogunk, lapidi est dictum - fogadkozott Hoštálek a többiek nevében.

Schlick elvegyült a tömegben, hogy megtudakolja, itt van-e Michna, s hogy megérkezett-e már. Hoštálek, a žateci polgármester Schlick kérdésére fejét rázta:

- A császári helytartó már alighanem visszaadta lelkét az Úrnak!

- Michnával is baj lehet, azért keresik! - vélte egyikük.

- Nos, nem ártana néhány pofon arra az alattomos pofájára! - vélte egy másik.

A közelben álldogáló Kampanus magiszter nem hallotta e szavakat. Nem is figyelt rájuk, annyira elmerült a gondolataiban. A kezében szorongatta a Károly egyetemének megreformálásáért folyamodó kérvényt.

Ám a nyugtalan Šultys meghallotta, hogy olyasvalami történik, amit még nem láttak, amióta a föld forog. Ezért Schlick távozása után Šultys otthagyta a szótlan Kampanust, s elvegyült a városi küldöttek forgatagában, de miután azok semmit sem tudtak mondani, a fiatal professzor idegesen járkálni kezdett a teremben, s mindenhová követte, hogy a közelében legyen, szilárdan meg volt róla győződve, hogy ha valami történne, Schlick lesz a kezdeményező.

Kampanus mester még látta néhányszor a professzor lángoló vörösesszőke haját, de aztán nemsokára eltűnt a tömegben. Észrevette viszont a köpcös Mollert, ami nem tetszett neki, mert a magiszternek a Szent Péter-iskolában kellett volna lennie, nem pedig itt. Hanem ő is eltűnt nemsokára a szeme elől, mert megmozdult a sokaság, s a Zöld szobába betódultak a főrendek és alsóbb rendek követei.

Kampanusnak csak a sarkig kitárt ajtóig sikerült eljutnia. Látván, hogy az egybegyűltek valamennyien térdre borulnak, ő is letérdelt. Keblére szorította a kérelmet tartalmazó papírtekercset, és hangosan imádkozott a zöld szobabeli gyülekezettel együtt. A mennybéli Istenhez fohászkodott, könyörögvén, hogy legyen meg Isten akarata - miképpen a mennyben, azonképpen itt a földön is... s hogy bocsássa meg bűneit... ne vigye őt a kísértésbe, de szabadítsa meg a gonosztól...

A férfihangok kórusa úgy zengett, mint a templomi orgona legmélyebb regiszterei.

Az ima befejeztével zajosan felálltak.

Kampanus egy hangot hallott, amint valaki valamit olvasott. Felismerte, hogy az írás a helytartóknak van címezve, megérezte benne a sürgető kérdést és rettenetes fenyegetést. A férfi hangja kihallatszott a teremből:

- Megrágalmaztak bennünket, hogy lázadást szítunk a császár Őfelsége ellen. Ezért azzal a kérdéssel fordulunk a császári helytartó urakhoz - mivel az ő kezükön megy keresztül minden rendelkezés -, szövetkeztek-e ellenünk, azaz az utraquista rendek ellen, bár inkább a megegyezésre hajlottak volna, hogy békesség legyen, nem pedig a viszályra. Mi valamennyien úgy határoztunk: mindenki egyért, és egy mindenkiért. Aki kezet emel egyre közülünk, kezet emel valamennyiünkre, s hogy ez ne történjék meg, életünket és fejünket tesszük rá, és utolsó leheletünkig harcolni fogunk érte!

Aztán átható hangon megszólalt Budovec, és megkérdezte, így tegyék-e fel a helytartó uraknak a kérdést, amint azt felolvasták?

Mindenfelől hallatszott:

- Így! Így!

E kiáltozás közepette, amely úgy hangzott, mint a sűrű puskaropogás, befurakodott a gyülekezetbe Kutnauer és Sušický, mindketten verejtékezve és kifulladva.

- Az óvárosiak! - kiáltott fel valaki.

- Az óvárosiak?! - hallatszott a csodálkozással vegyes kérdés.

Kisvártatva Sušický előadta a rendek követeinek, mi történik az óvárosi Városházán, miként tartja a császári bíró az egész protestáns községet mintegy fogságban.

E bejelentésre nagy kiabálás és eget rengető lárma támadt.

A kiáramló tömeg félrelökte Kampanust az ajtóból, s a nép az Ulászló Termen keresztül beözönlött a helytartók kancelláriájába. Sok nemes úr kénytelen volt kint maradni az Ulászló Teremben.

Šultys professzor az utolsók között volt, akiket a hatalmas ár besodort a helytartók szobájába. Mikor előretolakodott, fölöttébb furcsa színjáték tárult a szeme elé.

A hatalmas, faburkolatú kancellária közepén egymás mellett állt a négy helytartó. Sternberg őrgróf mellett Děpolt Lobkowitz, egy szintén aggastyán férfiú, mindketten könnyű köpenyben. Děpolt úr köpenyének szárnyán vörös máltai kereszt tündökölt. Martinici Jaroslav Bořita és Vilém Slavata merev spanyol ruhát és rövid fekete köpenyt viselt, melynek a vállát sűrűn redőzött, tál szélességű körgallér vette körül. Oldalukon hosszú karddal és tőrrel álltak itt, s valamennyien bénultan és döbbenten néztek a betolakodókra.

Thurn, Vilém Lobkowitz, Vchynský és mások egymást túlharsogva kiáltoztak Martinicra és Slavatára:

- Határozott, világos és egyenes választ akarunk!

- Választ akarunk, mégpedig tüstént!

Az elvakult düh eltorzította a választ követelő nemesek arcát, szemük villámokat szórt.

Martinic erőszakolt nyugalommal felelte:

- Drága uraim és barátaim, méltóztassanak legalább egy óráig odakint várakozni, hogy idehívhassunk néhány helytartó urat, s velük együtt vitassuk meg a választ!

- Nem megyünk innen! Nem megyünk! - hangzott az eget rengető kórus.

Az általános lármát túlharsogta a hatalmas termetű Vilém Lobkowitz hangja:

- Minek a válasz? Jól tudjuk, miként vélekednek ezek az urak a vallásszabadságot szavatoló felséglevélről. Slavata világosan megmondta, mit tenne a Pátenssel!

- Tudjuk, mit művel Slavata a protestánsokkal Hradecban!

- Tudjuk, hogyan kínozza Smečansky a más vallásúakat Tuchlovícében!

Slavata széttárta a karját, hebegni kezdett, kimeresztette a szemét, elkészülve, hogy védekezni fog. De nem lehetett érteni, mit mond. Martinic beleordította a szobát megremegtető lármába, hogy „ő nem olyan".

A válasz feltüzelte a gyülekezetet. Gúnyos kiáltások röpködtek a levegőben:

- Ismerjük ezt a jómadarat!

- Selma, a selma!

- Mind a ketten nagyon jók vagytok!

- Hallgass, hiszen mi nagyon jól tudjuk, ki vagy!

Ezeket a kiáltásokat félelmetes, harsány, rosszat sejtető nevetés kísérte. Az urak szájukat lebiggyesztve egymáshoz fordultak, és ujjal mutogattak a két megrémült vétkesre:

- Nézd, testvér, ő nem olyan!

- Hahaha, ő nem olyan!

A gúnyos kacaj szaggatott, erőszakolt, iszonyatos volt. Éles hangjuk úgy hasított a foglyul ejtett tehetetlen főurak fülébe, mint mikor a mészáros feni a bárdot. Reszketett minden porcikájuk, szívük remegett, a félelemtől megfagyott ereikben a vér, a két aggastyán reszkető lába megtántorodott. Sternberg könnyezett, Martinic és Slavata időnként elsápadt, de a félelemtől a vér a fejükbe tódult, s bíborvörösre festette arcukat. Slavata fénylő arca hol viaszsárga volt, hol meg vörös, mintha váltóláz gyötörné.

Fabricius titkár, aki ez ideig a fal melletti ablaknál állt, megpróbált az ajtóhoz osonni. Borostás, szőrös arcán nem látszott, hogy félne. Ám az ajtóban Šultys őrködött, és nem tért ki neki.

A német titkár tehát csalódottan visszakullogott.

Eddig a percig egy ujjal sem illették a szoros gyűrűbe zárt főurakat. Bár Říčanyi Litvín pisztolyát a kezében tartva állt Martinic háta mögött, nem bántotta őt. Mellette türelmetlenül topogott Smiřický, aki minduntalan a hajába túrt, amely már korántsem volt olyan gondosan kibodorítva.

A foglyokat azonban ők sem bántották.

Ismét új beszéd vette kezdetét.

Schlick beszélni kezdett. Erélyesen, haragosan ejtette ki a szavakat. Szeme elsötétült, tekintetét belefúrta a foglyok szemébe, ám azok nem sokáig bírták elviselni a pillantását: Martinic bánatosan félrenézett, Slavata a félelemtől kancsalított, s e pillantásra lesütötte a szemét.

- Ti alávaló jezsuita bitangok! - mondta a haragtól reszkető hangon Schlick. - Rászedtetek bennünket a talpnyaló titkáraitokkal, míg az idősebb megfontolt urak intézték a Cseh Királyság ügyeit, rendben ment minden, de amióta benneteket, jezsuita bitangokat ültettek a fő helyekre, minden megváltozott. Mi teljesen elégedettek vagyunk a király Őfelségével, de ti a

király Őfelsége nevében azt teszitek, amit akartok, ti vagytok a közrend és a béke háborítói, a mi ellenségeink és a királyé!

Kétszer félbeszakította Schlicket a haragos és elszánt Martinic, és bizonygatta, hogy ártatlanok, s hamis váddal illetik őket, ám szavainak nem volt semmi hatása. Schlick folytatta tovább. Utána Thurn gróf vette át a szót, és nyájasan a két öreg helytartóhoz fordult:

- A rendek nagyon jól tudják, hogy kegyelmetek nem szóltak ellenünk, ezért semmi bajuk nem eshet. Fáradjanak tehát biztonságosabb helyre, és hagyják el a kancelláriát!

A gyülekezet e szavakra szétvált, s az öregurak elindultak kifelé.

- Ne menjetek! - kiáltott utánuk Martinic és Slavata is:

- Ne hagyjanak el bennünket, miként az atyák sem hagyják el fiaikat veszély idején!

Ám az öregurak, akik a félelem és a szomorúság hatására még jobban meggörnyedtek, mint az öregség súlya alatt, kimentek. A máltai lovagot kézen fogva vezette ki tulajdon fivére, Vilém Lobkowitz, a szótlan vasgyúró.

Vilém úr visszatérése után elzárult a menekülés útja. Fabricius, a szőrös titkár nem tudott átvágni az ajtóhoz, hiába próbálkozott, mert amint közelebb próbált férkőzni, könyökével azonnal útját állta Smiřický.

- Fogd rövidebbre a beszédet! - dörmögte Ehrenfried Berbisdorf. Thurn azonban tovább sorolta a bűnösök vétkeit, akik ilyen hirtelen bíráik elé kerültek.

- Nem követtem el semmit, mégis megfosztottatok a karlsteini várnagyi tisztségemtől, és te, Smečanský, foglaltad el azt. Amit ellenem tettetek, megbocsátom, de amit az ország ellen követtetek el, megbocsáthatatlan: hiszen az országos hivatalokról az országgyűlés dönt, nem ti azzal a minden hájjal megkent, beste Michnával, annak a gazembernek volt esze, hogy ma nem jött el, mert alaposan megleckéztettük volna! Uraim, barátaim, testvéreim, ezennel ezt a kettőt, Slavatát és Smečanský Martinicet, valamint a távol lévő Michnát a közrend felforgatóivá és a Cseh Korona ellenségeivé nyilvánítom. Kérdezem tehát, annak tartják őket a rendek is?!

- Annak tartjuk! - zúgta a teremben lévő tömeg oly hatalmas és zengő kórusban, hogy úgy tetszett, megmozdult a gerendamennyezet. Sokan esküre emelték két ujjukat, bizonyítván, hogy mindkét urat és szolgáikat is felforgatóknak, árulóknak tartják.

- A Fekete-toronyba a bestékkel!

A kiáltást túlszárnyalta Smiřický emelt, ércesen csengő hangja:

- Dobjuk ki őket az ablakból!

- Ki az ablakból! Ősi cseh szokás szerint dobjuk ki őket az ablakból! - visszhangozta Lozi Vchynský, Vilém Lobkowitz és mások, s a lárma ahelyett hogy elült volna, felerősödött.

Vilém odaugrott a hármas nagy ablakhoz, s gyorsan, görcsösen tekerni kezdte a kampókat, hogy kinyissa az ablakot. Hárman-négyen odasiettek, hogy segítsenek neki. Az ablak csörömpölve kinyílt, néhány kivert és összetört kerek üveglap cserepei hullottak az urakra és a földre.

A foglyok nyugtalanul egymásra néztek.

Martinic arca megmerevedett, erős férfias arcvonásai megkeményedtek. Szólni szeretne, ajkát már szólásra nyitja, de remeg, és végül szája keserű mosolyra húzódik. Karját előre nyújtja, mintha valamibe meg akarna kapaszkodni, s a fényben úszó ablakra néz. Összeszorított fogának sövénye mögül fohász hallatszik:

- Jesu... miserere mei... mater Dei... Szűz Mária... ne hagyj el...

Slavata nehezen szedi a levegőt. A félelmetes csöndben hallatszik akadozó lélegzetének sípolása, szeme kidülled.

Ekkor Thurn hirtelen megfogta Slavata kezét, Smiřický a nyakánál, Lobkowitz meg a derekánál ragadta meg, Vchynský pedig a lábánál fogva kapta fel Martinicet. Dulakodás támad. Több kéz segédkezve nyúl feléjük. Embergomolyag. Zűrzavar, vad kiáltások zaja hallatszik. Feldöntenek és összetörnek jó pár széket. A nehéz tölgyfa asztal vadul recseg-ropog, amint ide-oda taszigálják.

Martinic megvetette lábát, és görcsösen erőlködve igyekszik kitépni a kezét. Slavata keservesen siránkozik, és rekedten nyöszörög:

- Kegyelem! Irgalmazzatok!

Fabricius kétségbeesetten kiáltja feléjük:

- Jusson eszetekbe, hol vagytok! Jusson eszetekbe, kivel teszitek ezt!

- Papot, gyónni akarok! - kiáltja Martinic, akinek a hiábavaló erőlködéstől és izgatottságtól vérbe borult a szeme.

- Ajánld Istennek lelkedet! - ordít rá Pavel Kaplíř.

- Még mit nem! Máris idehívjuk neked azokat az átkozott jezsuitákat! - gúnyolódik Smiřický.

S már vonszolták is a helytartót az ablak felé, amelynek két lépcsőfokában még utoljára megvetette a lábát. Ám egyetlen szempillantás alatt felemelték, Berbisdorf levetvén magáról sárga köpenyét, erős karlendítéssel felemelte Martinicot az ablakpárkányra, aztán hátulról többször megtaszították. A helytartó ereje fogytán az ablakrámába kapaszkodva függött a levegőben a vársánc fölött, s így fohászkodott:

- Maria, Jesu, filie Dei vivi! Maria!

Nem függött azonban sokáig.

Egy pisztoly markolatával rácsaptak a kezére. Az erős ütéstől elengedte az ablakrámát, és leröpült. Thurn Slavatára mutatva, így kiáltott fel:

- Edle Herren, da habt ihr den anderen!

Slavata halálos félelmében nagyon erős volt. Súlyos testével nem volt könnyű dolga Vchynskýnek és segítőtársainak. Eltépték az aranyláncát, felhasították a köntösét, de nem vonszolták el messzire. Martinic támadói rávetették magukat a szívettépően kiáltozó, kétségbeesett férfira, megragadták, s egy szempillantás alatt Slavata is az ablakpárkányon termett. Félelmetes látványt nyújtott, amint két kezével görcsösen kapaszkodott az ablakrámába, miközben súlyos teste egyre jobban lehúzta. Már csak a feje látszott, aztán már csupán a kakastaréjba fésült, verítékes homlokára tapadó haja, és hallatszott szörnyűséges jajveszékelése. A súlyos ütéstől, amelyet Berbisdorf tőrének markolatával kövér ujjaira mért, Slavata végül elengedte az ablakrámát, és eltűnt a felbőszült urak tekintete elől.

Míg ez a gyászos esemény lejátszódott, Fabricius titkár egy helyben topogott, forgott, akár az orsó, a kezét tördelte, és felváltva csehül meg németül sopánkodott, azt hajtogatván, hogy szörnyű dolgok történtek, s hogy az uraknak gondolniuk kellene rá, hol vannak. Šultys professzor gúnyosan leintette:

- Hallgass, te szőrmók, fogd be a szád, és ne huhogj, akár a bagoly! Mikor Slavata eltűnt, egy pillanatra nagy csend állt be.

S ebben a pillanatnyi iszonyatos csendben a titkár jajveszékelése térítette magukhoz az urakat bénultságukból. Berbisdorf németül a fülébe ordította, hogy ő is bitang és gyalázatos ember.

- Mártsátok meg benne a tőrötöket! - kiáltotta Smiřický.

- Nem! - kiáltott fel Schlick. - Ez a szolga megszokta, hogy ugyanolyan galád módon cselekedjen, mint az uraság. Röpüljön hát a szolga is ura után!

A titkár behunyta a szemét, s félelmében csak annyit tudott kinyögni:

- Gott sei mainer Seele... gnädig... - nem tudta tovább folytatni, mert Berbisdorf megragadta a hóna alatt, Smiřický pedig a lábánál, s máris kiröpült a szerencsétlen szolga, akár egy kévenyaláb.

- Isten vezéreljen! - kiáltott utána egy férfi.

- Szép ugrás! - szólt elismeréssel egy másik.

Šultys magiszter kinézett az ablakon, vele együtt hajolt ki Budovec is, aki ez ideig szótlanul, szomorú arccal állt. Šultys felkiáltott:

- A titkár elinalt, akár a nyúl! Slavata legurult a domboldalon, Smečanský is felállt. Puhára estek!

Berbisdorf félretolja a professzort, kihajol, és ekkor hirtelen lövés dördül. Füst takarja el az ablakot, és beáramlik a terembe, Řičanyi Litvín is elsütötte karabélyát.

- Hiba történt! - mondja Litvín. - Smečanský egy keszkenővel törülgeti Slavata arcát. Mindenfelől emberek sietnek feléjük! Talán erdészlegények lehetnek, vagy úri szolgák... most felemelik és elviszik Slavatát. Smečanský is menekül, a teringettét, milyen gyorsan szedi a lábát!

- A nyulak megmenekültek! - kiáltja dühösen Vchynský.

- Fegyverrel utánuk! - biztatja a többieket Smiřický.

- Utánuk! El kell fogni őket! - kiáltották a többiek is, s már futnak az ajtóhoz.

Ekkor megállította őket széttárt karjával az öreg Kaplíř, és Budovec is jelezte, hogy szólni akar, álljanak meg.

A forrófejű ifjak megtorpantak, és haragosan néztek a főurakra.

Budovec félig kérő, félig parancsoló hangon mondta:

- Hagyjátok őket, uraim, barátaim, már megszenvedtek a vétkeikért! A jognak elég tétetett, hagyjátok békén őket!

E szavak, hogy a jognak elég tétetett, lehűtötték az indulatos férfiakat.

- Ha a gonosztevő kötele elszakad, és leesvén az akasztófáról, életben marad, a jog szerint kegyelmet kell kapnia! - indokolta meg Kaplíř tettét, s így folytatta: - Ki tudja, milyen nagyobb büntetést szán nekik az igazságos Isten. Kaplíř szavai mindnyájukat lecsillapították.

A nemes urak most már nyugodtan tekintettek le a Hradzsin ablakából a zöld fűbe, amelyben hölgymál és kankalin sárgállott. Látták, hogy futnak el gyors rianással a megriasztott őzek és szarvasok, hogy tér be a vézna titkár hajadonfőtt és köpeny nélkül a várlépcső alatti első házba, s miként sántikál utána a smečnói uraság. Nemsokára eltűnt a Slavatát vivő csapat is.

Ezalatt az Ulászló Terem megtelt a várudvarról beözönlő emberekkel, akik kíváncsian kérdezgették, mi történt.

Miután a Kancellária elcsendesedett, Martin Fruvein, a szónok lépett a terembe. Fellépett az ablak könyöklőjére, és a betóduló, tülekedő emberek feje fölött kiáltotta, hogy az igazságos ítéletet végrehajtva, eltávolították, és kidobták a várárokba a két helytartót, akik tisztségükkel visszaélve, az ország romlását idézték elő, s csorbát ejtettek Őfelsége, a király méltóságán. Ősi cseh szokás szerint dobták ki őket, miként egykor Jezábelt, a zsidó nép sanyargatóját, s így cselekedtek a rómaiak is az árulókkal, akiket magas szikláról vetettek a mélybe.

E szavakat zsongás követte, amely csakhamar általános lármába csapott át - ám nyoma sem volt benne az elvégzett bosszú fölött érzett ujjongásnak; sokkalta inkább olyan lárma volt, amely a félelmet próbálta elfojtani, és Kampanusnak, aki kérelmével a kancellária ajtajának közelében állt, úgy tetszett, hogy az emberek a rájuk törő, szorongató félelemtől és iszonyattól lármáznak, és tolonganak. Maga is érezte ezt az iszonyatot. Megszólalt mellette egy férfi, és ezt mondta:

- Már közel van az utolsó ítélet napja, az ajtón kopogtat!

Egy kalmár, aki a közelben éppen rakodott, megjegyezte:

- „Hullanak fegyver és tűz miatt!”

Az emberek fejvesztett menekülése, a hatalmas lábdobogás nagy port kavart az Ulászló Teremben, ködként borítva be mindent egészen a mennyezetig. A gyönyörű boltozat bordázata eltűnt ebben a sűrű, áthatolhatatlan porfelhőben, és Kampanus, miközben kifelé igyekezett, az orráig sem látott. A nagy tülekedésben magiszteri tógájának gallérjából jó darabot letéptek, ám szerencséjére az emberáradat magával sodorta, sőt kivitte az udvarra a hatalmas szürke katedrálishoz.

Mikor a magiszter megpillantotta a katedrálist, amelyben a cseh királyok alusszák örök álmukat, dacára e csődületnek és lármának, mélyen eltöprengett, és gondolatban megkérdezte a súlyos kőlapok alatt nyugvó s örök álmukból egy pillanatra felriasztott holtakat, vajon nem nagy megpróbáltatások kezdete-e a mai nap, s mi lesz ebből.

Álmodozásából hirtelen hatalmas lárma riasztotta fel, amely a Fehér-torony felől hallatszott. Bubna és Hodějovský lovas vitézekkel támadt az őrökre, és felszakították az ajtót. Ezt látván, a várbeli lövészek hanyatt-homlok menekültek, a nép s a nemes urak betódultak a toronyba, s mielőtt még Kampanus odaért volna, s átküzdötte volna magát a kapuhoz, hogy elhagyja a várat, már vezették is kifelé a Fehér-toronyból a kiszabadított broumovi foglyokat, akiket hitükért tartottak börtönben.

Két vidéki férfit vezetnek: egyiküknek báránysüveg van a fején, keze még bilincsben, lábán a béklyó. Mindketten riadtan, értetlenül és félénken pislognak a napvilágon, nem értik, mi történik velük. Utánuk két újabb fogoly érkezik, róluk a porkoláb már a küszöbön térdelve, készségesen levette a béklyót, amit a körülállók nagy tetszéssel nyugtáztak.

Ezalatt a nemes urak egy csoportja és a nép kivonult a Várból, és elindult a várlépcsőn a város felé. A kapuban már nem Czernin úr szalutált, hanem a Bubnai Varlejch.

Kevéssel azelőtt, hogy a várbeli tömeg kiözönlött, himbálózó léptekkel elindult a városba Mollerus. Úgy vélte, már eleget látott és hallott.

Már a Malá Strana-i várságcoknál járt, mikor észrevett egy lassan közeledő zárt batárt. Benézett az ablakon, s megpillantotta az öreg Vokount és Václav Leót, a két óvárosi tanácsost. Mindjárt kitalálta, hogy a levelet viszik fel a Várba, megindokolván, miért nem csatlakozhat a község a rendekhez. S az is tüstént eszébe jutott, hogy idővel mindkét párt érdemének tekintené, ha most figyelmeztetné ezeket a férfiakat, milyen veszélybe rohannak. Nem tétovázott tehát, hanem megállította a kocsist, az ablakhoz lépett, és tudatta a tanácsosokkal, hogy a két helytartót éppen kidobták az ablakon.

Többet nem mondott, és nem is volt rá szükség.

A két férfi elsápadt, de gyorsan összeszedte magát, kinyitotta a kocsi ajtaját, s nem törődve a veszéllyel, hogy lábukat törhetik, kiugrottak, s az egyik jobbra, a másik meg balra menekült.

Egy szempillantás alatt nyomuk veszett.

Mollerus gúnyosan elmosolyodott, míg a kocsis értetlenül, tátott szájjal bámult utánuk.

A hídon Moller utolérte a kövér Borbonius doktort, aki Mollerusnál előbb távozott a Várból.

- Nos, mit szólsz ehhez az egészhez, magiszterem? - kérdezte Borbonius harsányan, és elmosolyodott.

- Ugyan mit szólnék...? Patriarchae et prophetae, rosszul áll a szénátok... Deus corda obscurabit, ki el nem fut, azt megölik...

- Ej, menj a fenébe, te selma, a versekkel és a fennkölt diskurzussal! Alighanem bekövetkezik... igazat mondasz, de nagyon sietsz, az én fújtatóim már nem bírják veled az iramot. Siess csak, menj a pokolba.

Így köszöntek el egymástól.

Kampanus magiszter aggodalma eloszlott, amint a szűk sikátorokból a hídhoz ért és meglátta a gyönyörű folyót meg a zöldellő partot, amely a Moldva mentén jobbra és balra hosszan elterülve szegélyezte az ezüst folyót. Az átható, szinte mennyei fényben ismét megpillantotta a Szent Vitus-katedrális kőcsúcsainak erdejét és zöldestarka vidám sapkáit, lenn a folyón a berouni és sázavai lejtők fáját úsztató vörös nadrágos, nyugodt tutajosokat, s mikor tekintete megállapodott a mosónőkön, akik fürgén sulykolják a szigeten a gyolcsot, mikor végigjáratta tekintetét a nagyváros vörös és szürke cseréptetőin, nyugalom szállt a lelkére, megszabadult a szorongástól, megszűnt remegni, szíve sem reszketett többé.

Úgy szeretném, ha minden másként történt volna, teljesen másként - töprengett magában -, még szerencse, hogy azok ott életben maradtak; nem történhet olyan nagy baj, hiszen az egyetem megreformálása várhat még. De mikor lenézett az árkus papírra, melyet összegyűrve hozott vissza a Várból, ismét elszomorodott.

Aznap éjjel a fiatal Vokoun visszahozta a városba atyját, akit hosszas keresgélés után talált csak meg a mezőn. Erős állú, simára borotvált fia eközben hangosan szitkozódott.

Leó tanácsos, aki a tanácskozásokon mindig bátor és harcias volt, a Szent János-templom plébániájának szőlőjében kuporgott meglapulva egy bokor alatt, mint egy nyúl, mindaddig, amíg a csalogány a sötétben el nem kezdte fuvolázni szerelmi dalát. Ekkor felállt, meggémberedett derekát kiegyenesítette, és távozásra szánta el magát.

Néhány házban azon az éjszakán a föld alól döngő ütések zaja hallatszott.

A katolikus és utraquista hitet valló nemes urak ásták el pénzzel és kincsekkel teli ládáikat, cserépkorsóikat és kis hordóikat. Teyflnél, a gazdag kalmárnál egész éjszaka dolgozott az asztalos, hogy a kincseket elrejtse a szoba mennyezetébe, és Vostrovcová nemesasszony a férjével együtt - abban a hiszemben, hogy nem látja őket senki, csak az Úristen - három súlyos vasládát eresztettek le a sötét tárnába, vagyis a reterátba.

XIII
A háború

Mollerék már nem laknak az Egérlyuknál. Szép lakást bérelnek a Florencen; tölgyfa padlós a szoba, kamrával és kis szobával, amely olyan, akár egy kancellária. A pitvarban lévő tűzhelyet Mollerová asszony a szomszédasszonnyal közösen használja. De Eva asszony nem sokat törődik a tűzhellyel. Az a szolgálólány gondja.

Eva asszony egy kissé gőgös lett.

Úgy látszik, más, nagyobb tervei vannak. Sohasem adott a parádéra, most ad. Az Egérlyukban nem volt ilyen nagy, farámás velencei tükre. Egy ilyen tükör százhúsz garasba kerül, ami férje hónapos fizetségének a fele.

Mikor ama emlékezetes napon Mollerus hazatért a Várból, a halovány arcú, szép Eva asszony párnázott kereveten feküdt, lábát kényelmesen kinyújtva a zsámolyon nyugtatta.

A Meluzinát olvasta. A magiszter így szólt:

- A Várból jövök.

- Azt hittem, hogy az iskolából - szólalt meg, az asszony lustán, de aztán mégis felpattant, hogy behozza férjeurának a szegfűszeges, gyömbéres pecsenyét, amelyet eddig serpenyőben tartott a forró hamuban.

- És mi volt a Várban? - kérdezte ásítva. Mikor Mollerus nem felelt, hanem csak hangosan csámcsogott, az asszony felemelte a szép, gravírozott ónkannát, és kiment, hogy sört hozzon. Széles csípője ringott.

- Hol a lány? - kérdezte kurtán a magiszter, mielőtt még felesége az ajtóhoz ért volna.

- Kiment a gyerekekkel a mezőre játszani.

- A mezőn mindenféle csavargó ténfereg, a gyerekek meg rühöt és tetűt hoznak haza.

De nem sokat törődött vele, hogy a gyerekek kint játszanak, mert mohón falt és csámcsogott tovább, csak úgy fénylett a zsírtól a szája.

Mikor Eva asszony sört töltött az aranyozott szélű kis korsókba neki is, meg magának is, megoldódott a magiszter nyelve, s mesélni kezdte, mi történt a Várban. Amint Eva asszony meghallotta, hogy a helytartókat kidobták az ablakon, felpattant a kerevetről, feléje fordult, és szemrehányóan, keserűen ráförmedt:

- Hát most jól megjártad!

Mollerus mint a világ legelégedettebb embere nyugodtan válaszolt:

- Ej, mit, még hogy én jól megjártam, miért? Nem én dobtam ki őket az ablakon!

Ez a nyugalom mindig a végsőkig felingerelte Eva asszonyt. Még jobban felmérgedt, szép szeme elsötétült, és szikrát vetett.

- Most mindennek vége, ismét koldus lettél. Mi lett Michnával?

- Eltűnt, megszökött, elinalt az alávaló gazember!

Eva asszony megsemmisülten lerogyott a székre.

- Most megint rosszra fordul a sorsunk, nem kapsz tőlük semmit. Minden elvész, ha Michna megszökött! Semmiben sincs szerencsénk!

- Ej, mit... csak nem halunk éhen! Michna nem fizetett sokat, ám annál többet ígért. Nem kaptunk mást, mint alamizsnát.

- Végünk van! - siránkozott Eva asszony, és haragosan folytatta: - Tönkre fogunk menni. Tegnap itt volt a zsidó, hogy fizessem ki a harisnyát! Ma Gebhartéktól küldtek, hogy adjam meg a kesztyű árát!

- Nem lesz rosszabb, meglátod. Takarékoskodnod kell, félretenni minden garast. Minek neked hímzett szalagos, rojtos kesztyű, mikor az egyszerű hétkrajcáros kesztyű is jó!

- Te csak ne tégy nekem szemrehányást! - tört ki a harcias amazon - ne vesd a szememre, mert én is elősorolom a kártyát, s azt mondom neked, hogy a kártyában is, mint minden másban, nyomorult kontár vagy, mert többet vesztesz, mint nyersz!

Ám Mollerus figyelembe se véve a hallottakat, kiitta a korsó sört, és tovább mondta a magáét:

- Rászoktál a cicomára, drága és szép ruhákban jársz. Minek az a pávatollas kalap, csipkés selyem harisnyakötő? Sohasem viseltél fűzőt, most damasztfűzőbe szorítod magad! Ha nem ismernélek olyan jól, még azt hinném, szeretőt tartasz!

Eva asszony fürkészve nézett a férjére, meghökkent, egy pillanatra összerezzent, ám továbbra is haragos maradt:

- Mi jut eszedbe? Talán a rágalmazók mondtak neked valamit? Miféle bogarat ültettek a füledbe?

- Ej, mit... nem ültettek... az nem bosszant. Azon töprengek, mit tegyek most.

Eva asszony mérgében úgy levetette magát a kerevetre, hogy annak falábai feljajdultak, és megnyikordult a támlája. A bájos Eva asszony szeme villámokat szórt, de kis idő múltán lehiggadt.

Csend lett. A barátságos kis szoba nyugalmat árasztott. Moller az asztalra könyökölt, kezére hajtotta a fejét, de nem aludt el, időnként a torkát köszörülte, és köpködött.

Eva asszony egyszer csak felpattant, arcából kifutott a vér, s olyan fehér lett, mint a fal. Aztán hirtelen megragadta a magiszter vállát, és parancsolóan rászólt:

- Elmész hozzájuk! Azokhoz mész, akik hatalmukba kerítették a Várat! De nem mész ám üres kézzel, valamit viszel, amitől lépre mennek, írsz valamit a jezsuiták ellen!

Mollerus felkapta a fejét. A feleségére nézett, és elképedésében csak ennyit tudott kinyögni:

- Az ördögbe is, én? Most meg forduljak ellenük?

E percben Mollerus magába szállt, lelke mélyére nézett, és undort érzett önmaga és a hitvese iránt, aki felbujtotta.

Undora azonban nemsokára lecsillapodott. Túlságosan lusta, sűrű volt a vére. Savanyúan mondta Eva asszonynak:

- Te ugyancsak sokat merészelsz asszonyi nyelveddel!

Mi sem lett volna könnyebb, mint gúnyiratot szerkeszteni, paszkvillusokat írni, sértegetni a jezsuitákat! Ez volt a számára a legkönnyebb, bárkiről bármikor írhatott verset, a jezsuiták nem sokat számítottak neki, nem szerette őket. De undorodott hitvese tanácsától is, hogy az árral ússzon, és újabb árulás vétkét kövesse el: ez ellen különösen berzenkedett, ezenfelül bizalmatlanul nézte az események vad áramlását, amely megrengette Prágát. Mollerus a

tanításban lusta volt, tudásban sem bővelkedett, de jó szeme volt az emberek és az emberi cselekedetek megítélésére, vagy - ahogy magáról mondotta - jó orra volt, és legutóbbi tapasztalatai alapján megszokta, hogy az embereket környezetük szerint ítélje meg, s a cseh főrendek oldalán meg a másik pártban is hanyatlást látott. Sok szó esett, de annál kevesebbet cselekedtek, s ha netán némelykor elszánták magukat, Moller úgy vélte, az egésznek mégis kárt okoztak; még az utraquista pártnak is inkább kárára tettek, mint hasznára, mint ahogyan ezt már annyiszor elmondotta, s meg volt róla győződve, hogy ezt a cseh kertet az ördögök öntözik. Minden felindulás és szívfájdalom nélkül gondolt erre, mert a cseh kert nem nőtt a szívéhez. Úgy állapította meg ezt, mint egy hideg fejű bíró, mint egy olyan ember, aki idegen, részvétlen s épp ezért éles szemmel lát mindent. Nem volt helyénvaló, amikor Eva asszony parancsára révedezve csak azt válaszolta, hogy Prágában alighanem kő kövön nem marad, ez nem volt helyénvaló, de a válasz kifejezte a fejében kavargó gondolatokat.

S mintha Eva asszony sem hallotta volna a férjét, ő is hajtogatta a magáét, és így unszolta Mollert:

- Máshoz mész el, nem Thurnhoz. Válassz ki egy ifjabb, erélyes, gazdag uraságot, az majd rákényszeríti azokat a magiszteri hordókat a kollégiumban, hogy kinevezzenek professzorrá...

Professzorrá...

Igen, a vágy, hogy a Károly Egyetem professzora legyen, úgy beleásta magát, mint egy kór, olyan fájdalmas seb volt, amely minden érintésre megfájdult.

A fiatal Smiřický - villant az agyába: -, Smiřický egy mérges kis pulykakakas, Thurn mogorva katona, már csak magával törődik. Smiřický tehetne értem valamit... mégis professzor leszek... dékán... idővel rektor... jóvá teszem a bűnömet... de miféle bűnömet? Mit vétkeztem? Mi rosszat cselekedtem? Értesítettem Michnát, ez talán bűn?... Mit számít a rendeknek egy ilyen vörös ember élete... inkább érdemül tudhatják be nekem, hogy megmenekültek a negyedik gyilkosságtól...

Ekkor Eva asszony a férje elé tette az ólomkalamárist, kiterített egy árkus papirost, és feléje nyújtva a tollat, ezt mondta:

- Itt a toll, nosza, fogj hozzá, írj egy szép dalt a jezsuitákról!

Jó időbe telt, míg Mollerus bátortalanul, foga között szűrve így felelt:

- A békesség kedvéért írok valamit!

- Nem, nem a békesség kedvéért, majd adok én neked békességet... ha nem bölcs elhatározásból és nem a családodért teszed, hogy megmeneküljön a nyomortól, inkább ne csinálj semmit... Hagyj abba mindent!

És egy időre ismét csend ülte meg a lenyugvó nap sugaraival bearanyozott szobát.

Harmadnapra rá Mollerus elvitte Smiřickýnek a jezsuitákról írt gúnyverseket.

A cseh horológium mutatója tíz órához közeledett, amikor néhány nappal e történtek után elszaladt a pedellus a Carolinumból a Vas utcába, hogy meglesse, jön-e már a rektor úr. Kijött a könyvesboltjából Samuel Veleslavínský úr is, hogy segítsen neki figyelni.

- Tudjuk, ma jön a rektor úr először hozzánk. Már megérkezett Karlsbadból tüstént azután, hogy azokat az urakat kivetették az ablakon, de... tudjuk... azóta folyvást a Várban tanácskozik. Ma el kellene jönnie... magisztereink már egy órája megérkeztek, s Troilus magiszter türelmetlenül szitkozódik...

Így csicsergett a pedellus, akinek minden szónál megremegett a kecskeszakálla. A magas termetű Samuel nyomdász azonban előbb látta meg a daliás Jessenius doktort, mint a pedellus, aki pedig erősen meresztette a szemét.

- Ott jön - mondotta -, már látom az orra alatt kiálló, hegyes, fekete bajszát, lóbálja a magyar kardját... zsinóros dolmányt visel... derék férfiú, nem mondom... igazi lovag...

- Tudjuk, már jön! - rikkantott be Jičínský a nyári auditórium ajtaján.

E hírre a várakozók valamennyien felpattantak. Kampanus eléje sietett egészen a lépcsőig. A professzorok vele együtt mentek vagy követték. Szívélyesen üdvözölték egymást. Még a szertartásos latin szavakon, amelyen szóltak, is átsütött, hogy annyi hét után is szívesen látják a doktort. Hiszen azalatt annyi minden történt, és most mindnyájan érezték, nagy dolgok vannak készülőben. Az Úristen legyen mivelünk - fohászkodtak -, s az egyetem felett is őrködjön az igazgató rektor, és legyen a kormányrúdnál.

A rektor és a magiszter urak után bement a terembe Jessenius famulusa is. Könyveket hozott, amelyeket a rektor munusculumként, azaz baráti ajándékul azon nyomban osztogatni kezdett a magiszterek között. Jessenius doktor nemrég kinyomtatott művét, a híres Zoroaster seu philosophia de universót ajándékozta nekik.

Miután mindnyájan letelepedtek a hosszú asztalhoz, Jessenius megpödörte a bajszát, és így szólt:

- Doctissimi, reverendissimi... Egybegyűltünk, és most, amikor ismét köztetek kellene lennem, kénytelen vagyok bejelenteni, hogy újfent el kell válnunk. Tudjátok, hogy a Cseh Korona rendjei megválasztották a harminc tagú direktori tanácsot, és hadakat toboroznak. Nem a polgárságot és a parasztságot toborozzák, mert az nincs kellő módon kiképezve, hanem elrendelték, hogy egyelőre fogadjanak fel két regiment tapasztalt zsoldos katonát, azaz hatezer gyalogost és kétezer lovast. Hiszen naponta láthatjátok és hallhatjátok magatok körül a lármás hadi népet, és igencsak örvendetes, mennyi ember gyűlt ide, a legkülönbözőbb országok fiai, mindegyik kész hűen szolgálni a cseheket. Természetesen a sereg fenntartására pénzbeli adományra van szükség, és egyetemünknek is kötelessége szerint hozzá kell járulnia. Nem tehetünk mást, kardot rántottunk - e szavakra Kampanus mélyen lehajtotta a fejét. - A rendek alázatos levelet írtak a császár Őfelségének, hogy nem törnek ellene, és kinyilvánították, hogy Őfelsége uralkodásával teljességgel elégedettek, nem így a tanácsosaival, akik arra bujtogatják felséges királyunkat, álljon bosszút a rendeken. Pápista elleneink azonban nem nyugszanak. A következő vasárnapon kihirdettetjük az összes templomban, hogy vallásunk védelmében cselekedtünk. Bár ezt kinyomtattuk, és kifüggesztettük a városokban, de nem tud mindenki olvasni. A papok tehát megmagyarázzák, hogy a hadak toborzása drága hazánk és az egész utraquista párt, valamint a katolikus párt védelmében történik... igen... a katolikus párt védelmében is... látom, hogy magiszter uraim csodálkoznak... halljátok tehát, hogy tegnap a cseh rendek megsegítésére jelentkezett Harant uram és Diviš Czernin úr is, akik mindketten a katolikus hitet vallják. Bizonyára belátták, hogy az ármánykodók praktikái romlásba döntötték volna hazánkat, ha az Isten az utolsó pillanatban el nem hárítja e veszedelmet. A rendek segítségért folyamodtak a közeli és távoli szomszédokhoz, követséget akarnak küldeni a pfalzi választófejedelemhez, a németalföldi rendekhez és a francia hugenottákhoz. Schlick uram Fruveinnal együtt Sziléziába megy, kérvén a fejedelmeket és a rendeket, hogy a régi egyezmények értelmében nyújtsanak segítséget, engem bíztak meg, hogy a cseh rendek legátusaként menjek Magyarországra, a pozsonyi Országgyűlésre. Nem tudom, mikor indulok, de hamarosan útra kelek. Kaptam egy hatlovas hintót, kegyelmetek engedelmével a kíséretembe választottam az egyetemről két ügyes diákot, a német egyetemről hármat választottam. Hiszem,

hogy a rendeknek tett szolgálatom hasznos lesz az egyetemünknek is, és javára tudják be. Erősen bízom Isten segedelmében, ez okból talán könnyebben viselitek el, ha a rektor, akinek az egyetemen volna a helye, ismét eltávozik... Kampanus magiszter uram már megszokta, hogy a távollétemben veletek együtt dolgozzon.

E beszédet a Húspiac felől jövő, többszörös, erős dobpergés szakította meg, amely az elmondottakat nagyon meggyőzően alátámasztotta. Kampanus csupán fél füllel hallgatva a beszédet, a válaszon gondolkodott, ő a prorektor, neki kell felelnie. De nem volt képes egy épkézláb gondolatra sem, erőszakosan és elűzhetetlenül előtérbe tolult egy kép, amely szüntelen a szeme előtt lebegett: hét professzor ül az asztalnál magiszteri tógában, amely a múzsákkal való békés együttélés jelképe, a rektor oldalán pedig török vagy magyar görbe kard van... - a béke és a háború képe itt a Károly Egyetem mestereinek tanácskozásán is látható.

A rektor beszédének befejeztével Kampanus felocsúdott, és összeszedvén gondolatait, gondterhelt, szomorú arccal mondta:

- Legyen meg Isten akarata. Nagyon megtisztelő számunkra, hogy Méltóságodat a rendek ily fontos küldetésben Magyarországra küldik. Nem titkolom azonban, hogy nem szeretem a háborút. Ismét elhallgatnak a Múzsák, elnémul, és kiürül a Carolinum. A hadi események már önmagukban is veszélyesek, kimenetelük bizonytalan, s még ha a háború szerencsésen is véget érne - bízom Isten segedelmében, hogy szerencsésen fejeződik be -, súlyos veszteségek és ártatlan emberek pusztulása nélkül nem zajlik le... Az sem tetszik nekem - méltóztasson megbocsátani érte -, a történelem professzora vagyok, s nem tetszik nekem, hogy nem kelt fel az egész cseh nép, most, midőn a haza és a vallás védelméről van szó. Mikor kétszáz évvel ezelőtt a nyelv és a kehely védelmében szálltak síkra, Trocnovi Žižka vezetésével a husziták kisszámú serege ádáz ellenségek ezreit verte meg, most meg idegeneket toboroznak, egy maroknyi idegent, félve attól, hogy ezek az idegenek a legkisebb elégedetlenségre átállnak a másik oldalra, és azok ellen fognak harcolni, akik az ellenség ellen küldték őket. De bocsássanak meg nekem e szavakért: tudom, hogy az egyetem magisztereinek nincs joguk hadi dolgokról beszélni.

Úgy látszott, a magiszterek nem értettek egyet Kampanus komor gondolataival. Egyedül csak Troil bólogatott komolyan.

A nagy orrú Basilides, a csillagászat magisztere nagyot sóhajtott, amit a Kampanus beszédével való egyetértésnek is lehetett tekinteni.

Ezzel szemben Šultys mohón szót kért, s oly sietősen fejtette ki véleményét, hogy izgatottságában a nyelve is elakadt:

- A védelem szükséges. A németalföldi rendek, mikor könyörgéssel már semmit sem értek el, szembeszálltak a spanyolokkal, akik protestáns hitükért üldözték őket, kardot fogtak ellenük, és Isten megsegítette őket...

Jessenius békítőleg közbevágott:

- Urunk Jézus Krisztus kinyilatkoztatásában kell keresnünk a vigaszt, aki azt mondotta, nem azért jött e világra, hogy békét hozzon, hanem fegyvert. A harcban megszilárdul a hit és az egyház. A rendek sokáig fontolgatták, milyen sereget állítsanak ki, s ha most csak egy maroknyit toboroztak, hamarosan összegyűlik a második, később a harmadik regiment is. A Cseh Királyság gazdag, a vidéki és a városi nép nem sínyli meg a háborút, a harcot nem az országban vívjuk meg, hanem elébe megyünk az ellenségnek a határon túlra, ezért nem kell félteni egyetemünket, még felvirágzik: elárulhatom nektek, fontolóra vettük, hogy örök időkre kiűzzük az országból ezt a vad pápista szektát. A község is ezt szorgalmazza, tegnap a hídon,

a templomok falán és a pellengéren is ilyen gúnyversek jelentek meg, a direktor urak is kinyomtatnak már párat. Ezzel egyetemünk csak nyerhet: aki kényelmesen és olcsón akar tanulni, hozzánk kell jönnie, a katolikusoknak is ugyanúgy ide kell majd jönniük, mint eleddig a lutheránusoknak, akik nem minket pártolnak, fiaikat a jezsuita kollégiumba küldik. Tehát, kedves mesterem és poétám, kedves Kampanus, mondj már ámént arra, amit el nem hárít-hatsz, és bízzál Istenben. A direktor urak imádkozást rendeltek el: a nép számára cseh nyelven nyomtatták ki az ima szövegét, én pedig egy rövidebb latin imát állítottam össze a diákjaink számára. Méltóztassanak jóváhagyni vagy kijavítani, és cseh nyelvre lefordítani, csak azt kérem, hogy az imában megmaradjon az a sor, hogy a mindenható Isten Őfelségét, a császárt és cseh királyt, a mi kegyes urunkat a béke megtartására és a kegyelem gyakorlására vezérelje, és a három rend, a direktorok, akadémiánk professzorainak elméjét világítsa meg. A direktorok imájában is benne van a királyért való könyörgés, és azt az elejére teszik.

Kampanus átvette az ima szövegét, halkan elolvasta, s mindjárt le is fordította cseh nyelvre. Jessenius ezalatt a magiszterekkel beszélgetett. Elmondta, hogy sikerült a fiatal Kaméneket elhelyezni a Vár direktori kancelláriájában.

- Épp elég bosszúságot okozott rektor urunknak, szüntelenül idejárt, és Kampanus magiszternek sok garasába került. Most legalább békén hagyja a professzorokat, az ifjú írni fog, és hálás lesz nekünk.

Mikor a professzori tanács mindkét nyelven jóváhagyta az imát, Troilus magiszter izgatottan húzogatva a szakállát, megkérte a kollégákat, ne álljanak még fel.

- Engedélyért folyamodom kegyelmetekhez, hogy elfoglalhassam az Óvárosban az első írnok vagy kancellár helyét. Andreae írnok megszökött Michna titkárral, egyes katolikus tanácsosok is megfutamodtak, s azok, akik a tanácsban maradtak, azt akarják, hogy fogadjam el a kancellárságot, amit szívesen megtennék: a Városháza írnoki tisztségében már több professzor-elődünk is munkálkodott. Nem szemrehányásként mondom, de valamennyien tudjátok, hogy itt az egyetemen nem élünk úgy, ahogy illene.

Jessenius doktor türelmetlenségében már többször közbe akart szólni, s végül szóhoz jutott:

- Jól van, ezáltal megürül egy hely, s ez most nagyon kapóra jön. Drága uraim, fontoljátok meg, ne hívjuk-e meg e helyre Mollerus Opatovinus magisztert. A direktor urak a lelkemre kötötték, hogy ajánljam, így hát jól jön az a hely. Én nem nagyon ismerem Mollerust, azonban az előkelő direktor uraknak kedvére való volna, ha meghívnátok professzornak!

Szavai úgy hatottak, mint mikor a katona az ellenséges várkapuban lőporos petárdát helyez el, várva, hogy felrobbanjon, és rést üssön, amelyen a betolakodók bejuthatnak.

Valamennyien Kampanus felé fordultak, várakozva, mit szól hozzá.

Kampanus azonban hallgatott.

A beállt kínos csendet csupán a falióra berregése zavarta meg.

A csillagász Basilius, aki legtávolabb ült, nyakát nyújtogatta, és minduntalan Kampanusra nézett. Közben odasúgta Šultysnak:

- Miért ne, miért ne?

Šultys azonban dühösen a fülébe súgta:

- Te csak hallgass, különben még azt találnám mondani, hogy holló a hollónak nem vájja ki a szemét!

És kezével meg a könyökével olyan fenyegető és durva mozdulatot tett, hogy Basilides nyaka menten visszatért természetes helyzetébe, orra lekonyult, és szemét az asztalra szegezte.

Jessenius doktor csodálkozva nézett egyikről a másikra. Nem értette e nyugtalanság okát.

Ebben a furcsa csendben Fradelius, a hét szabad művészet karának a dékánja kötelességének érezte, hogy mondjon valamit. Meglazítva körgallérját, amely talán szorította, Mollerus ellen azt hozta fel, hogy mindenki adósa, bárkiről is van szó, s hogy a fél világnak tartozik.

- Ha szegény karunkra nem jöhet professzornak egy házzal bíró magiszter, az eladósodott magiszter inkább maradjon kívül!

Kampanus elfordította tekintetét a gótikus boltívről, s egy csapásra befejezte az új professzor-jelöltről folytatott tanácskozást:

- Sok csapást megélt dicső egyetemünk becsületéről van szó. Ha meghívjátok professzornak Mollert, én távozom!

Jessenius hevesen a szavába vágott:

- Azt már nem, azt nem! Hagyjuk az egészet, majd csak találok valami mentséget a nagytiszteletű direktor urak számára... emiatt ne vitatkozzunk! Vegyétek úgy, mintha senkit sem javasoltam volna. Most pedig, kedves barátaim, bemutatom nektek a pozsonyi követségről szóló megbízást, és te, drága Kampanus magiszter, egyetemünk büszkesége, fogadd kezemből a rektori pecsétet. Legyen veletek a mindenható Úristen!

Ezután felállt, és elköszönt mindenkitől, szívélyesen kezet fogva mindegyikükkel.

- Isten angyalai kísérjenek utadon! - mondta Kampanus útra való jókívánságként, s a daliás magyar lovag megpödörte bajszát, s görbe kardját csörtetve, távozott.

Az ajtóban hozzálépett egy papírlapot szorongatva a vézna, hosszú Jičínský pedellus. A szeme csillogott, ritkás szakálla nyugtalanul remegett. Latinul beszélt, meglehetősen gyorsan. Látszott rajta, hogy előre készült. Latin beszédében nem hajtogatta minduntalan a tudjuk, tudjukot. Röviden elmondta, hogy ő, a Carolinum pedellusa is írt imát e nehéz időkben, és most átadja a rektornak és a direktor uraknak, mint pártfogóinak, kérve őket, hogy segítsenek a kinyomtatásában.

A magyar lovag barátságosan elmosolyodott, megemelve kardját, elővett a zsebéből egy kis erszényt, kivett belőle egy nagyobbacska aranytallért, alighanem portugált, és Jičínský kezébe nyomta.

A pedellus öröme határtalan volt, belezavarodott a nagy boldogságba.

- Gratias, magnifice reverendissime... tudjuk... domine...

Moller a Vas utcában várta Basilidest. A várakozás fölöttébb kellemetlen volt, mert a szűk utcán folyvást bámészkodókba és katonákba ütközött, akik a tér felé igyekeztek.

De végül kivárta. Jó idő múlva a tömegben megpillantotta a kis termetű magiszter nagy fejét és horgas orrát.

- Nos, Zodiák, mit sütöttetek ki?

- Ugyan, semmit. Én a pártodat fogtam, miként megígértem, biz' isten a pártodat fogtam, de valamennyien úgy támadtak rám, mint a darazsak, a legádázabbul Šultys!

- Šultys? - ismételte meg döbbenten Moller, és elvörösödött haragjában. - Tehát ő, na nézzük csak, az a tuskó, csavargó, korhely!

- Tisztelem, becsülöm Kampanust - folytatta a csillagász -, ő a legkiválóbb a professzorok közül, de hogy olyan keményen ellened szegüljön, van abban valami dőre tudálékosság vagy konokság, másképp nem értem... én megvédtelek téged, hidd el!

- Ej, mit számít... Kampanus elárulta, hogy nős vagyok?

- Nem árulta el, de tud róla?

- Való igaz, tud róla, hiszen szemrehányást tett nekem, hogy hogyan merészeltem egy ártatlan nőt és egy még ártatlanabb gyermeket nyomorba dönteni. Tud róla, mindenről tud, a többiek mindent elmondanak neki.

A népes piactéren elváltak. Basilides még egyszer megemlítette, hogy Moller miatt mindnyájukkal összeveszett, Mollerus ezért végül köszönetet mondott, és hozzátette:

- Nyomorult féreg vagyok, egy senkiházi léhűtő, de nem leszek mindig tétlen! Azt mondom... a léhűtő is lehet király... hát isten veled!

Ez a Vas utca végén hangzott el, ahol nagy volt a tolongás. Basilides a Vas utcán tért vissza, nem akarván tülekedni a piactéren, hiszen más úton is hazajuthatott a Malá Stranára.

Moller pedig elvegyült a sokaságban.

- Az áldóját, magiszter uram - üdvözölte Pulpit megpillantva a Szent Péter-iskola rektorát -, mennyi látványosság van az utóbbi napokban. Én úgy futottam, mint akit puskából lőttek ki. Most éppen a Lóvásár térről jövök, ott vásárolták fel a lovakat. Itt sokkal vidámabb az élet, az áldóját. Ma befejeződik állítólag a toborzás, s akiket már fölfogadtak, Thurn parancsnoksága alá osztják be. Ő lett, az áldóját, a generalissimus. De hiszen itt lesz valahol...

Ezt mind tudom - mondta a tudós magiszter -, ne folytasd, inkább adj kölcsön tizenhat ezüstkrajcárt! Az ördög nem visz el, s az a tizenhat ezüstkrajcár nem fog neked hiányozni!

Ekkor kettejük mögött megperdült a dob. A dobos tört utat a csapatnak, amelyet a város felső részének csapszékeiben toboroztak. Nyolc ember jön, ifjak és meglett korúak vegyesen - katonák -, kettőnek puskája van, ketten hosszú kopját visznek a vállukon, amelyen ide-oda himbálózik a batyu, a katona minden vagyona. Három mellvasat visel, az oldalán mindegyiküknek szúrófegyver fityeg. Mögöttük lépked nagy derekasan négy asszonyság, közülük kettő piszkos lepedővel a hátán batyuba kötött gyereket hoz.

- Az áldóját, hogy annak ott milyen rozsdás a muskétája! - mutatott az egyikre Pulpit. Mollerus egy másik széttaposott csizmájára lett figyelmes, és gúnyosan megjegyezte:

- Na, te aztán jól kicsípted magad, barátom!

Pulpit barátjával a csapat nyomába szegődött, és így akadály nélkül eljutottak a piactérre.

Micsoda kavargás volt itt!

A zaj a hepehupás kövezettől egészen a házak tetejéig száll, amerre a szem ellát, mindenütt minden ablakban emberek, mindenütt mozgás.

A tér közepe elnéptelenedett, de négy sarkában kisebb csoportok alakultak. Már messziről kimagaslott a magas rúdon lengő négy zászló. Az emberek köréjük sereglettek.

Az összegyűlt csapatok nem álltak mozdulatlanul, hanem hullámzottak az embertömeggel a nagy lármában.

Mollerus a Týn-templom árkádjai alatti csoportosuláshoz húzta Pulpitot, mert a köpcös magiszter hűvös hely és árnyék után vágyott, a júniusi nap könyörtelenül perzselt.

Közvetlenül az árkádsor mellett áll egy durva lábtartós asztal, mellette egy tiszt, egy fändrich, azaz zászlós, két káplár, egy őrmester és egy ötödik személy - az írnok - ül. Moller tüstént felismerte az ifjú Kaméneket, a direktorok írnokát.

Az asztalon pénzoszlopok tornyosulnak, minden oszlopban szemmel láthatóan azonos mennyiségű krajcár vagy garas, az írnok kezében egy marék cédulát meg vörös krétát tart, s minden katonának felírja a nevét, aki az oszlopból elvett egy rakás pénzt, tehát a zsoldot a szolgálatra, amelyért Csehországban a cseh rendekhez elszegődött.

Pulpit és Moller éppen akkor vetődtek oda, amikor egy katona helyett, aki úgy állt ott, mint egy tuskó, a felesége alkudozott. Jól felvágták a nyelvét, furcsa nyelven, amely leginkább a németre hasonlított, folyvást azt hajtogatta, hogy az ura duplazsoldos kopjás, tehát kétszeres zsold jár neki, azaz hat krajcár egy napra, a táborban meg a kétszerese, különben nem megy. Mindezt nem értették meg mindjárt az asztalnál álló férfiak, és jó időbe beletelt, míg végre megértették.

Jó ideig eltartott az is, amíg a toborzóbizottság az elbocsátó levélen megtalálta ennek a hallgatag, felfuvalkodott tuskónak a nevét.

Végre a katona megkapta Kaménektől a nevére szóló duplazsoldos cédulát, és ismét eltelt jó néhány perc, és sok beszéd hangzott el, amíg elmagyarázták neki, hogy a tanácsházára kell mennie a fegyverért. Nem értette meg mindjárt, jóllehet folyvást mutogatták neki azt a házat.

A soron következő két rakovníki ifjúval - az egyik városi polgár volt, a másik kovácslegény - gyorsan végeztek. A két, batyut és cédulát szorongató katonát csakhamar elnyelte a tömeg.

Ekkor az asztalhoz lépett egy francia vándor. Meglehetősen jól fel volt szerelve, vállszíj tartotta szakállas puskáját, s a ruhája sem látszott túlságosan elnyűttnek. Káplárként jelentkezett. Akadozó nyelvvel sokáig alkudozott vele az egyik káplár. A francia kevesellte a heti két rajnai aranyforintot. Félreállították tehát, és másokkal egyezkedtek. Mintegy búcsúzóul és elutasításként így szólt a káplár a franciához:

- On ne me paie que deux florins, je suis aussi caporal et je suis content! - és hogy szavait alátámassza, megmutatta neki az ujjain a két aranyat.

Ezután egy fiatal zsidó lépett az asztalhoz. Pulpit nem tudta megállni, hogy oda ne kiáltson a toborzóknak:

- Az áldóját, dobjátok ki azt a koszost!

Nagy derültség közepette egy pillanat alatt kiebrudalták a zsidót a jelentkezők közül, s az e kidobáskor úgy vigyorgott, hogy nem lehetett megállapítani, fájlalja-e a megaláztatást, vagy inkább örül annak, hogy ő is hozzájárult az általános vidámsághoz, és jól megtréfálta a katona urakat.

Ezalatt Mollerus kicsikarta Pulpittól a tizenhat ezüstkrajcárt. Pulpit lehúzván a karikákat, lassan, szinte álmodozva vette ki erszényéből a tizenhat krajcárt. Köszönet helyett a hét szabad művészet köpcös magisztere így vigasztalta a szűcsmestert:

- Ej, mit, legfeljebb becsapsz egy kereszténYt, s a pénz ismét visszakerül az erszényedbe.

A megegyezés után a barátok átmentek a tér másik oldalára. Ahogy a nagy tér közepére értek, mintha csak egy vásáron találták volna magukat. Minden lépésen egy sátorba, asztalba vagy felfordított hátikosárba botlottak. Volt itt zsemle, mézeskalács, máshol pálinkát mértek, sőt a közelükben Melantrychék ügyes csaposa egy kézikocsin csapolta a hordóból a sört. Mindenfelől lárma, beszéd, vad kurjongatás hallatszott. A katonák furcsa, ismeretlen nyelven beszélnek,

közben a fogukat vicsorgatják, és meresztgetik a szemüket, duhaj nótákat énekelnek, óbégatnak, és a kezüket csapkodják. Egyik-másik táncra is perdül. Az asszonyok elhúzzák férjüket a pálinkaméréstől, itt-ott el is csattan egy nyakleves, egy pofon, hol a férfi vágja szájon az asszonyát, egy másik sátor mellett egy harcias asszonyság az urát ütlegeli. Amott egy katonafeleség vidáman tolja katonaurát egy kordén, akinek szemmel láthatóan tetszik az új mulatság. Egy kutya a félelemtől szűkölve lohol a kordé bolondos gazdái előtt.

A legvidámabb társaság Szent Vencel szobra alatt, a márványkút mellett verődött össze. Itt ül egy felfordított hátikosáron Herold zsidó, és játssza a maga tramtaráráját, ami igencsak tetszik a fiatalabb markotányosnőknek és a prágai sihedereknek. Mintha itt mindent a sátán gonosz és nyugtalan szelleme szállt volna meg. Egyes katonák a Krönovsky-házat mutatják az asszony népnek, amelynek homlokzatára meztelen pogány istennőket festettek.

A sokaság örvénylése és nyüzsgése olyan jól mulattatta Mollert, hogy jókedvében elfelejtett iskolát, asszonyt, gyermekeket meg professzúrát, mindent.

A pellengér melletti sátornál, amelyen még ott függött a jezsuiták ellen írt gúnyvers egy darabja, sehogy sem tudott a pálinkát mérő csapláros pénz dolgában egyezségre jutni egy katonával.

- Az áldóját, hogy beszél ez a lókötő? - fordult Pulpit a tanult Mollerhez.

- Ej, mit... alighanem valamelyik északi országból való... talán egy hibernus! - mondta határozottan, de valójában semmit sem tudott, nem tudta az idegeneket megkülönböztetni. Pulpitot azonban tökéletesen kielégítette ez az érvelés, mert megtudta, hogy a lator katona egy északi nép fia.

Mikor az írföldi megegyezett a kalmárral, felmászott a vasketrecre, amelybe a bűnösöket zárták, s általános derültség közepette kiöltötte a bámészkodókra a nyelvét.

Ekkor kiáltások zaja ütötte meg a fülüket. Mollerus és Pulpit félrehúzódtak, hogy utat engedjenek a tömegnek, amely egy fiatal szerzetest lökdösött maga előtt. Az ifjú kezében cédulát tartott. Azok, akik vezették, azt kiabálták, hogy katonának jelentkezett, és már megkapta a zsoldját, a prágai csőcselék most a tanácsházára kísérte, hogy ott levetessék vele a tógát, és besorozzák a seregbe.

Az Orlojnál Moller találkozott Václav Bílek tanácsossal. Éppen akkor vágtatott a Városháza elé Thurn a fiával, egy apró termetű, de fürge férfival, és egy másik daliás lovassal, aki aranypántlikás tornyos kalapot viselt, és mellén aranylánc csillogott.

- Ki az? - kérdi Moller Bíleket.

- Ez Hohenloe, Kosmonosy ura. A direktorok megválasztották Thurn mellé tábornoknak, azt hiszem, Thurn aligha örül neki.

A lovasok átvágtattak a téren. Németül beszéltek.

- Az áldóját, csupa német, hogy az ördög vinné el őket! Én nem szeretem ezt a sok katonát, most megint a nyakunkra ülnek majd!

- Mit lehet tenni - felelte az ősz hajú Bílek bólogatva -, Bubna tegnap a tanácskozáson azt mondta, hogy Dampierre császári generális már a cseh határ felé tart. Védekeznünk kell, erőnket az ő erejükkel kell szembeállítanunk. Itt nem segít a siránkozás!

A Városháza kapujától a kis piactérig tíz, puskaporos hordókkal, ágyúgolyóval, lapáttal, ásóval, kapával és egyéb, a sáncoláshoz szükséges szerszámmal teli ponyvás parasztszekér sorakozott. Némely szekér elé két lovat fogtak, mások elé négyet. Mellettük a kocsis vagy maga a gazda álldogált, néhányan már fegyveresen, az indulási parancsra vártak. Thurn had-

segéde, egy nagy bajuszú, daliás legény meglátván Bílek tanácsost, mindjárt panaszkodni kezdett a vršovicei parasztra:

- Micsoda vesződség van ezekkel az átkozottakkal! Heti hetvenöt garas kevés neki mint kocsisnak, a társzekerét száznyolcvankilenc rajnai aranyra becsüli, és biztosítékot akar, hogy a szekeret, a lovakat és lószerszámot sértetlenül visszakapja. Magyaráztam én neki, hogy a rendek mindent megtérítenek, ha netán elveszne, de nem lehet vele szót érteni. Akkor hát mi az ördögnek jöttél ide, te mamlasz, ha nem akarsz szolgálatba lépni?

Ezzel a hadsegéd a paraszthoz fordult, aki türelmesen, lassú mozdulatokkal elkezdte lerakni a szekérről a csákányokat, ásókat, kapákat.

- Hó, hahó! - kiáltoznak ketten, egy targoncát húzva a Városháza elé.

- Mennyi lőport küldött a lőporszállító? - kérdezte a hadsegéd.

- Három mázsát, itt van felírva a cédulára - felelte az egyik, és átnyújtott egy cédulát.

A Városházáról egyesével vagy párosan jöttek ki a felfogadott katonák. Akiknek nem volt, a cseh rendektől már fegyvert is kaptak. A zsoldosok a téren gyülekeztek.

Moller Bílekhez társult, így léptek be a tanácsháza földszinti előcsarnokába.

Ha a téren annyi volt az ember, mint egy hangyabolyban, itt, ha lehetséges, még nagyobb volt a tülekedés és a lárma. A lépcsőn fel-alá siettek a férfiak, asszonyok, urak, városi polgárok, katonák, markotányosnők, darabontok, tanácsosok - mindenki tolakodik, tülekedik, siet, beszél vagy kiabál.

A kőoszlop alatt állt Bubna főtörzsőrmester, s ebben a zűrzavarban felügyelt a katonákra, akik a hadbíróhoz jöttek, hogy átadják a zsoldkönyvüket. A hadbíró aztán egyenként továbbadja a kapitánynak, az meg a mustramesternek. Ha idejük engedi, mindnyájan elbeszélgetnek az érkező katonákkal. Legjobban a mustramester veszi őket szemügyre. Borbonius doktor is felfelemelkedik az asztaltól, hogy megszemlélje a jelentkezőket. Gyenge férfiakra nincs szükségük, erre már a toborzásnál is ügyeltek - de hát az ördög nem alszik, s a zsoldkönyv avatatlan kezekbe is kerülhet.

A felfogadott duplazsoldos átvehette a kopját vagy a dárdáját a fal mellé állított fegyverrengetegből: a muskétásoknak a földszinti boltíves csarnokba kellett menniük, ott kapták meg a cseh rendektől a puskát, írásukkal igazolva, hogy később visszaszolgáltatják, vagy - akinek volt fegyvere - megtarthatta a magáét. Előbb azonban a puskaműves - és volt itt még egy másik mester is - megvizsgálta, megfelel-e a puska, vagy nem. Megvizsgálják a csövet, a célgömböt, és - legfőképpen - a kanócos lakatot meg a puskakulcsot, amellyel a lövés után újra felhúzzák a keréklakatot. Ugyanabban a teremben egy őrmester és egy írnok mellvérteket és páncélgallérokat osztanak ki. Ezt már kevesebben kapnak, s a mellvértek sem egyformák. Akinek rossz volt a csizmája, azt Sušický vagy Veleslavíni Samuel vette pártfogásába, és magával vitte a szomszéd helyiségbe, ahová a prágai vargák egy nappal előtte több száz pár cipőt és lovaglócsizmát szállítottak. Sušický már berekedt, mert mindenkivel veszekednie kellett, mert egy katona sem akart egy pár csizmáért tizenhárom garast fizetni. A jól megtermett Veleslavín nem alkudozott, s ha a katona sokáig beszélt, kikapta kezéből a csizmát, visszadobta a többihez, és kezével az ajtóra mutatott, s előbb latinul, majd csehül így szólt: autant vagy vedd meg, vagy menj isten hírével! Ezt aztán, bármilyen országból jöttek is, még a legtávolabbról érkezettek is megértették.

Bubna úr éppen az egyik katonának hitelezett egy pár csizmát; megállapodtak, hogy az árát levonják a napi zsoldjából.

Az emeletről levezetett az ezredbíróné - egy termetes, gömbölyű, vörös arcú asszonyság - egy szép fiatal katonát, senki sem ismerte volna fel benne a szerzetest, az egyetlen árulkodó jelet - a nagy szerzetesi tonzúrát - eltakarta a páncélsisak.

Bubna, amint megpillantotta a katonát, és meghallgatta pártfogóját, rögvest felfogadta katonai írnoknak heti két rajnai aranyzsolddal. Meghagyta neki, már ne menjen messzire, mert hamarosan előreküldi a törzset, őt pedig a törzshöz osztotta be.

Az ezredbíróné az egyezség után az ifjúhoz perdült, és kikísérte.

- Nézd csak - szólt Mollerus Bílekhez -, hogy elcsavarta ez a vén csoroszlya a szerzetes fejét! Ez kész Szodoma!

Mikor észrevette a kövér Celestýn polgármestert, milyen nyájasan, vidáman, csillogó szemmel beszél Bubna gróffal, Mollerus csípősen megjegyezte:

- A Városházán megenyhültek az urak, nagyon hamar beletaláltak az új szerepbe, jól játsszák!

Bílek erre így felelt:

- Hja, a katolikusok otthon ülnek, a császári bíró pedig kereket oldott. Nem egy tanácsosunknak e hír hallatára nagy kő esett le a szívéről, s most már újra kihúzza magát. Na, Isten veletek!

Mindkettőjükkel kezet fogott, és távozni készült.

- Hová, hová? - kérdezte kíváncsian Moller.

- A katonák távozása után egybe kell gyűlnünk, a tanácsosoknak meg néhány direktornak, hogy kimenjünk a városkapuhoz - nem tudom, melyikhez, és jó példát mutatva a községnek, pár kapavágást teszünk a várságok építésénél és megjavításánál; a többi városházáról is kimennek a városkapukhoz. Budovec úr javasolta, hogy - példát mutatván - munkára serkentse a községet. Szívesen megyek, nekem tetszik ez!

Mollerus gúnyosan elmosolyodott, de nem szólt semmit. Mikor a szűccsel visszatértek a térre, máris szembetűnt a nagy változás; az asztaloknak, a sátraknak, öregasszonyoknak, kofáknak, zsemlének és pálinkának nyoma veszett. A kofák behúzódtak a házudvarokra, a bámészkodók felhúzódtak a házak előtt húzódó kikövezett gyalogjáróra, beálltak az árkádok alá, vagy betértek a közeli mellékutcákba, s az elnéptelenedett téren felsorakozott az éppen összetoborzott, egyenruhát viselő és felfegyverzett gyalogosszázad.

A Városházáról még mindig újabbak jönnek, és besorakoznak a többiek mögé. A század közepén áll a zászlós, kezében tartva egy hosszú kopjára erősített selyemzászlót. A zászlóra oroszlánt hímeztek.

A zászlós köré négyszöget képezve, sűrű sorokban mintegy nyolcvan, hosszú kopját tartó kopjás sorakozik - Pulpit legalábbis ennyire becsüli őket. S a kopjások négyszögét a muskétások négyszöge veszi körül, vállukon arquebuse vagy szakállas puska, kezükben a puskavilla, erre teszik lövéskor a puskát. Derékszíjukon puskaporos szaru és felporzó fityeg.

Nagyrészt széles peremű, tollas vagy toll nélküli kalap van a fejükön, némelyiknek karimás vassisakja van, másoknak taréjos vagy rovátkolt, mindenféle formájút látni itt. Plundnadrágjuk sokféle színben tarkállik. Egyeseké bő, másoké szűk, a harisnyájuk is többféle: vászon, posztó vagy bőr, s nem egyé foltos.

- Nézd meg jól, magiszterem - fecsegett Pulpit -, a muskétások nincsenek többen kétszáznál, s olyanok akárcsak az a passaui tolvaj banda, az áldóját, akárcsak a passauiak: ugyanabban a felállásban, minden sarkon egy káplárral, az egész században nyolc káplárt számoltam meg.

Nézd csak, amott meg valamit olvasnak, alighanem a névsort ellenőrzik; elöl egyetlen őrmester áll - nincs is belőlük több -, egy hadnagy, s az ott a lovon hetman vagy kapitány. Most már azok a férfiak, az áldóját, mégiscsak jobban festenek, most már félelmet árasztanak.

Mollerus tekintete elkalandozott. A nemes urakat nézte, akik oldalt Thurn körül gyülekeztek. Távolról is jól felismerhető közöttük a fiatal Smiřický, aki ma pompásan festett, mintha menyegzőre menne. Thurn ugyan a régi széles karimájú, csúcsos kalapját viselte, de a rajta lengedező nagy strucctoll szemmel láthatóan új volt, mert hófehéren világított.

Az emberek kíváncsian mutogattak Harantra, aki fényes vértben és sodronyingben büszkén feszített almásszürke lován.

A Vas utcából kürtszó hallatszott. Egyre erősödött, míg végül, amikor a nép kiszorult a térről, kivágtatott az utcából Berbisdorf lovag egy nemrég toborzott lovaszászlócska élén. A lovag az uraknak katonához illően tisztelgett.

Thurn pár lépéssel közelebb ment hozzá, és szakértő szemmel vizsgálgatja a lovakat meg a dragonyosokat; úgy tetszik, elégedett, legalábbis nem ráncolja nagyon a homlokát. A dragonyosok egy része kopját tart a kezében, legtöbbjük vállán azonban puska függ, s majdnem mindegyikük derékszíján pisztoly vagy lovassági szablya. Mellvértet visel mindegyikük, hátvas csupán némelyiken van. Mindegyik fején huszársisak, az arcot, az orrot és a szemet három lemezsávú ellenző védi. E sisakrostély mögött félelmetes látványt nyújtanak. A katonák csataköténye sem egyforma, egyeseké már annyira viseltes, hogy nem lehet meghatározni a színüket. Egy szép tiszt vitte a zászlót, rajta aranybetűkkel ez állt: „Fide Deo!”

A lassan ügető lovaszászlócska végül helyet talált, és besorakozott a gyalogosszázad mellé. Ebben a percben a kapitány, akin a katonák közül a legtöbb páncél volt, körbelovagolta századát, odaügetett a főhadnagyhoz, s az meghallgatva a jelentest, átvette a névsort. Ezután Thurnhoz, a főparancsnokhoz vágtatott, és jelentette neki, hogy a zászlócska - kétszáznyolcvan lovas - felsorakozott, többen egyelőre nem jelentkeztek. Átadta a mustrakönyvet, amelyben a lajstromba vett katonák neve volt feltüntetve.

Kisvártatva megperdültek a dobok, felharsantak a trombiták, és megszólalt a lovaszászlócska sípja.

Thurn a direktorok elnökével, Roupovi Václav Vilémmel beszélgetve, a katonákhoz lépett. Mögötte haladtak a többiek, közülük a pompás, szinte nőies szépségű öltözetével kitűnt Smiřický vonta magára a figyelmet. Szattyánbőr vörös cipőjét viselte, köpenyét gyönyörű redőzött körgallér ékesítette, parádéban egyetlen hölgy sem vehette fel vele a versenyt azok közül, akik a téren álló házak ablakából néznek le a katonákra.

A kökényszemű Joachim Schlick kutatva nézte az ablakokat. Voršilát, hitvesét kereste, gyönyörködve nézegette azonban a Voršila asszonyénál szebb és fiatalabb arcokat.

Vilém Lobkowitz és Fels Kolonna erős termetükkel, mogorva homlokukkal, szigorú tekintetükkel igazi katonák benyomását keltették.

Bubnai Varlejch úr meg az öreg Kaplíř társult hozzájuk, mindketten gyalogosan, de a bubnai úr lovaglóköpenyt viselt. Nagy bajszát izgatottan pödörte és húzogatta.

Elnémultak a kürtök és a trombiták, s megszólalt egy emberi hang. A beszélő torkából oly erőszakosan törtek fel a szavak, hogy a hangja meg-megtört, szinte hörgött. Egy magas kancán ülő ifjú főhadnagy olvasta a zsoldoshadsereg előtt az esküt.

- Wir schwören... Gott dem almächtigen... den Ständen des Kunigrreichs Böhmen... schuldigen gehorsamb zu leisten unseren... - nem lehetett érteni, mit kiabál -,... Offiziren... und in dieser vorstehenden Noth... bei dem Fändl bis im Todt beständig und standhafftig seyn wollen... das helf un Gott der allmächtige...

Ekkor Thurn fővezér hadsegédje átható hangon megszólalt csehül:

- Esküszünk az Úristenre, hogy a dicső Cseh Korona rendjeinek és direktorainak, a fővezérnek és minden fölöttesünknek az elkövetkezendő harcban föltétlen engedelmességet fogadunk, és becsületes katonákhoz méltóan e zászlóhoz utolsó leheletünkig hívek maradunk!

Újra megperdültek a dobok, felharsantak a kürtök, s a gyalogosok arccal a zászló felé fordulva esküre emelték a kezüket. A lovasok is a zászlótartó felé fordultak, és néma csendben fogadták, hogy e zászlóhoz a dicső királyság nehéz napjaiban utolsó leheletükig hívek maradnak.

Az eskü után Thurn generális az urakkal elvonult, s a zárt sorok felbomlottak, bár a katonák továbbra is a téren maradtak. A sorok szélén állók közül néhányan elfutottak a markotányos ponyvás szekeréhez, ami éppen akkor gördült ki a Vám utcából, és inni kértek.

Ezzel egy időben Olbramovicei Dvořecký direktor házának ablaka alatt egy hadnagy incselkedett a hölgyekkel: valamit mutatott az ujjaival, mire a hölgyek elfutottak az ablaktól, de kisvártatva a nevetéstől kipirultan tértek vissza. Pulpit szemrehányóan megjegyezte:

- Az áldóját, azok az idegen országbeli katonák hogyan értették meg a németül és csehül felolvasott esküt? Amit nem értettek, azt nem kell megtartaniuk.

- Ugyan már, mit locsogsz itt összevissza? Azt, hogy esküdtek, tudják, meg azt is, hogy nem szabad megszökniük, mert a hadbíró felakasztatja őket, mint a zsiványokat. Ez mind ismeretes előttük, más pedig nem számít, hacsaknem hogy pontosan megkapják a zsoldjukat, nem úgy, mint én a szentpéteriektől. Azok a fösvények sabbathalest fizetnek nekem!

- Azt bizonyára megkapják, az áldóját, hiszen...

- Úgy vélem, hogy nem. Számolj csak utána: egy ezreddel semmire se mennek, legalább tíz ezredre van szükség. És most ide hallgass: ha az ezred csak nyolc századból áll, ámbár állhatna tízből is, egy században két vagy háromszáz katonával, és mindegyik napi három-négy krajcárt kap, az havonta legalább ötezer aranyat tesz ki. Ezenfelül az ezredben a vezérek mellett nyolc kapitány, nyolc hadnagy és nyolc zászlós van, ők, nem tudom, milyen zsoldot húznak, de bizonyára száz vagy kétszáz arany a hópénz. Rajtuk kívül még számos más, alacsonyabb rangú ember, felcser, írnok tartozik a hadhoz, s mint magad is mondtad, ötvenhat káplár. Aztán mennyibe kerül még az abrak! Ha a háború csak három hónapig tart, olyan nagy lesz a hadak költsége, hogy a tekintetes rendek ugyancsak vonakodni fognak kifizetni, s ahogy ismerem őket, hamarosan panaszkodni fognak.

Közben felhallatszott a vršovicei paraszt kiáltozása és figyelmeztetése, aztán az üres szekér eldöcögött a Vas utca irányába. Mindössze fél napig volt a paraszt az ezred szolgálatában, de mivel nem egyeztek meg a fizetségben, lerakta a sáncmunkához szükséges szerszámot a Városháza előtt, és hazament.

A Vám utca felől lárma támad, a község népe megmozdul e zajra. Még abban a pillanatban felsorakoztak a katonák, s a lovassereg indulásra készen várakozott.

- Már elindultak az ispotálytól, ott gyülekeztek - jegyezte meg Pulpit.

A Vám utcából kivágtatott néhány könnyűlovas. Mögöttük zörögve vonulnak a társzekerek. Mindegyiket két muskétás kíséri. A sort Thurn ezredének első gyalogosszázada zárta be.

Thurn a direktor urakkal a Városháza toronyórája előtt állt meg, kivonta kardját, és a magasba emelte, így üdvözölte az előtte elhaladó kapitányt és a századot.

A katonák gyorsan átvonultak a nagy téren, és magasra emelt hosszú lándzsáik nemsokára belevesztek a lépteik nyomán felszálló porfellegbe.

Alighogy elvonulnak, már jön fehér paripán a második század kapitánya, utána fehér lovon egy főhadnagy, nyomában a muskétások első soraival. Őket fekete mellvértes kopjások serege követi. Arcukat cigánybarnára perzselte a nap heve. Szép és rút, beretvált meg szakállas arcok váltják egymást: vállukon muskétával és puskavillával, oldalukon tőrrel és szablyával vonulnak a katonák, bőrzekében vagy posztókabátban. Derékszíjukon szarut hordanak, hátukon a puskaporos palack. Dong a föld súlyos lépteik alatt, ahogy egy buggyos, csíkos plundnadrágot viselő, hórihorgas katona sípszavára elvonulnak. A mellettük menetelő dobos vidáman veri a dobot.

A hetedik század után utolsóként csatlakoztak hozzájuk a téren felsorakozott gyalogosok.

A zászlón megcsillant az aranyszállal hímzett cseh oroszlán, ahogy tiszteletadásként meghajtották a hadvezér és a Cseh Korona követei előtt.

Az öreg szűcs alaposan szemügyre vette a cseh oroszlánt. Hirtelen elbúsulva így szólt Mollerhez:

- Az áldóját, magiszterem, mindjárt sírva fakadok. Egy idegen vonul a mi cseh oroszlánunkkal a háborúba, egy jöttment idegen... az áldóját, mindjárt sírva fakadok...

- Ne sopánkodj, bátyámuram, és töröld meg a bajszodat. Ha most a csehek semmit nem érnek, az idegeneknek kell helyettük cselekedni... - nevetett Moller.

A tér kövezetén néhány furmányos és társzekér zörög végig. A felnyergelt lovon ülő szekerészek pattogtatják az ostort, és ünnepélyes arcot vágnak, tudván, hogy minden szem feléjük fordul. A szekerek mellett szaporán menetelnek az egyesével meg párosával beosztott muskétások.

A társzekerekhez, amelyek tele vannak abrakkal, lőporos hordókkal és ágyúgolyókkal, kisebb markotányosszekerek csatlakoznak. Ezek kenyeret, söröshordókat és kisebb hordókban pálinkát visznek.

A társzekerek után feltűntek az első lovasok.

Elhalad az első század, utána a második. A lovak patái ércesen kopognak a kövezeten. Elvágtat a harmadik század, a negyedik, végül megérkezik a kilencedik is, ehhez csatlakozik a téren várakozó lovasszázad.

Több mint ezer lovas ügetett el, s bizony volt itt látnivaló. Ezeknek a lovas vitézeknek az öltözete és fegyverzete sem volt egyforma, legtöbben könnyű mellvértet, mások mellvasat és hátvasat viseltek, oldalukon tőr vagy szablya, derékszíjukon egy-két karabély függött.

Pulpitnak nem tetszettek a lovak. Többször is elismételte:

- Az áldóját, az a gebe Benešovig se ér el.

Egy őrmestert különösképpen melegen üdvözölt Thurn.

- Ah, az áldóját, ez... ez Malovec lesz, tegnap egész Prága visszhangzott a nevétől... Malovec, a szegény cseh nemes, akinek csak ez az egy lova van, eljött, hogy a hazáját szolgálja. Az áldóját, igazán derék férfiú, az nem igaz, magiszter, hogy a csehek semmit sem érnek!

Ostoba birka, gondolta magában Mollerus, de nem szólt ellen, mivel akitől pénzt kölcsönzött, egy időre békén hagyta.

Mikor az utolsó lovasok is eltűntek a Jezsuiták utcájának porfelhőjében, Pulpit megkérdezte Mollert, észrevette-e azt a kék szalagot, amely Smiřický nyakában lógott. Schlick, Roupovi Vilém, Berka is ilyet hordott meg azok is - mutatott ujjával egy csoportra -, akiket nem ismer, csupa kék szalag, s rajta egy kis szív függ.

- Igen, láttam - mondotta Mollerus -, tudom, mit jelent. Nyomban azután, hogy a helytartó urakat kivetették, Smiřický egy testvériséget alapított. A pántlikán függő szív a testvériség jelképe. Nálatok most mindenhol testvériséget, társaságot alapítanak, és... mindent felszalagoznak.

- És miért teszik? Mit akarnak?

- Honnan tudjam? A testvériségben vannak a leghevesebb direktorok. Úgy látom, az a peckes uracska, a céhmesterük nem ellenkezne, ha cseh királlyá választanák!

Pulpit eltátotta a száját, az áldó... kezdte el, de aztán körülnézett, hogy megtudja, nem hallotta-e valaki, amit a kövér iskolamester mondott.

Mollerus azonban ügyet sem vetett a szűcsmester elképedésére és aggályaira, hanem előrement, hogy alaposan szemügyre vegyen egy hatalmas ágyút, amelyet nyolc pár ló vontatott. Az ágyút nézegetve, amelyből harmincfontos golyókat is kilőhettek, Pulpit még azt is elfelejtette, hogy Smiřický király szeretne lenni.

Közben Smiřický harmadszor is elszakadt Thurn kíséretétől. Nyugtalanul toporzékoló lován végül harmadszor is elvágtatott a Vám utcába, de minden alkalommal bosszúsan tért vissza az urakhoz.

Moller már távozni készült, de Smiřický feltűnő nyugtalansága az óvárosi toronyórához láncolta. Ugyanakkor katonai öltözetben hozzájuk lépett Veleslavín. Eldicsekedett, hogy a városi őrség kapitánya.

Trombitaszó hallatszott, és a Vám utcában hamarosan lovasok jelentek meg.

Smiřický eléjük lovagolt. Parancsára a lovasok megálltak a téren. Kevesebben voltak egy századnál - mintegy kilencven lovas vitéz érkezett.

Nyalka katonák, másfélék, mint azok, akik nemrég elmentek. Főként az öltözetük árulkodik erről, mindnyájan hosszú, vörös és fehér mentében vannak, alatta csillogó mellvért borítja a mellet, lábvértet viselnek, mint a lovagok, kezükben hosszú lándzsát szorongatnak. A nyeregkápán pisztolypár függ. Ezek a vértesek, hatalmas, nehéz parasztlovakon léptetnek a katonák. Mögöttük egy gyalogosszázad menetel, melyet két másik követ.

A gyalogosok is pompás, azonos színű ruhában feszítenek. A kopják is újak, muskétájuk és mellvértjük ezüstösen csillog, valamennyien széles karimájú sárga kalapban menetelnek. Tízesével vonulnak, mentéjük bal ujjára fehér fonállal mindegyiknek egy számot hímeztek; a számozás egytől tízig minden egyes sorban újra kezdődik.

- Ez hát a sereg, amelyet a Cseh Korona rendjeinek tett ígéretéhez híven az ifjú Smiřický a saját költségére kiállított! - mondta Veleslavín lelkesen.

- Meg kell adni, szépen fel vannak szerelve! - dicsérte a századot a két úr mögött baktató Mollerus. A másik kettő is alighanem hasonló módon dicsérte Smiřický gyalogosait, mert boldogan mosolygott.

- Ez a mi népünk, az áldóját, ilyen a mi népünk!

- Úgy van, ez a mi népünk a Smiřický-birtokról, Náchod, Hronov, Skaly, Ratibořice környékéről a mieink! - ismételte Veleslavíni Samuel.

- Mindjárt sírva fakadok örömömben! Az egész hadseregnek a mi embereinkből kellene állnia, az áldóját!

- Ugyan már... ne bőgj, a parasztok nem mennek olyan lelkesen a harcba, nézd, milyen szomorúak, rémültek, bosszúsak és bátortalanok, gyengék... mintha fájdalom gyötörné őket, kedvetlenül menetelnek és kényszerből. Istenemre, igencsak különös katonák.

Veleslavíni Samuel szigorú tekintetet vetvén a magiszterre, rosszul leplezett haraggal ráförmedt:

- Žižka cséphadarósainak az arca sem lehetett más, Isten harcosai szomorúak és komolyak voltak, de jól harcoltak. Ezek az olaszok meg a máshonnan jött mosolygó idegenek tüzeseknek látszanak, de nem tudható, nem futamodnak-e meg a csatatérről - az csak ezután derül ki. Te pedig, magiszter, nem vagy a fájdalomtól elgyötört, az arcod fényes, mint a hízott poloska, állj be katonának, te bizonyára más, vidámabb szoldát leszel!

Veleslavín köpött egyet, és otthagyta őket.

- Ej, mit... nekem oly mindegy, milyen katonáitok vannak! - mondotta Moller Pulpitnak gúnyosan mosolyogva.

Egyszer csak nagy lárma támad. A Városháza felől hallatszik, és ahogy közeledik egyre jobban hallható a kiáltozás:

- Üssétek agyon!

Abban a percben egy még nem öreg, városi öltözetű, rémült férfi surrant el hajadonfőtt Pulpit és Moller mellett. Beszaladt a jómódú kalmárok utcájába, s átvágott a Hosszú utcából kigördülő, katonafeleségeket és gyerekeket szállító szekerek között. A menekülő után kivont szablyával és botokkal rohantak üldözői, akik ugyanolyan fürgék voltak, és ügyesen utat törtek maguknak a tömegben.

- Hát az áldóját, azt az embert megölik! Ki tudja, mit követett el?

A kíváncsi szűcsmester otthagyta Mollert, és átfurakodott a tömegen a direktorok kiáltványához, amelyet az eresz alatt függesztettek ki. Itt az emberek megmutatták neki, mi ellen ágált a menekülő, s mit magyarázott másként, mint ahogy a kiáltványban áll.

- Olvasom - magyarázta egy apró termetű, ráncos képű, de fürge öregember -, olvasom ezeknek az embereknek, mert nem tud mindenki olvasni, olvasom hát, hogy „...a rossz tanácsadók sugallatára a császár Őfelsége hadat küldött drága hazánkba, hogy e dicső népet” - épp itt vannak e sorok - megfosszák kiváltságaitól, szolgasorba taszítsák, s végül pusztulásba döntsék. Mikor ezt kimondtam, az az ember rávágta, hogy rosszabb tanácsosok állnak itt a téren, mire én ránéztem, mások is ránéztek, de nem szólt senki semmit. Olvastam hát tovább: „itt az ideje, hogy Isten nevében és a dicső cseh nép, drága őseink példájára felkeljünk, Isten segedelmével, s a Cseh Korona Országait kormányzó választófejedelmek segítségével megóvjuk utódaink számára protestáns, keresztyén utraquista vallásunkat, e drága kincset.” Amint ezt elolvastam, az a kotnyeles férfi közbeszólt, mondván, hogy az a kincs már ugyancsak megkopott. Ezért Vilímek mészáros a falhoz vágta, de a férfi tüsténT felugrott a földről, s amikor a végén azt olvastam - itt áll ez -, hogy „bizton reméljük, az Úristen áldását adja ránk, s hazánk Isten dicsőségére felvirágzik, s a dicső cseh nép emléke örökre fennmarad”, akkor az az ember oly különös nevetésben tört ki, mintha megtébolyodott volna, ám abban a percben valaki felkiáltott: Ez egy álruhás jezsuita! A többiek pedig ököllel rátámadtak, és fejen ütötték. A férfi futásnak eredt, de a körülállók üldözőbe vették. Egyébként tegnap a Florencen agyonvertek egy pápistát. Miért nem maradnak otthon a kemencesuton?

A kipirult arcú öregember még buzgón magyarázott, amikor Thurn a Városháza előtt búcsút vett az uraktól, és elindult a sereg után, Smiřický is illendően elköszönt, és sietve követte Thurnt. A többiek leszálltak a lóról, és besiettek a Városházára, hogy aztán a városi kancelláriával kimenjenek a sáncépítéshez.

Ismét szekerek zörögtek végig a kövezeten, de már nem nehéz harci szekerek, hanem bőrrel fedettek, szélesek, nagy kassal, kocsihoz hasonlók. A jobbak közül némelyek továbbhaladnak, mások megállnak a Városháza előtt.

E bőrrel borított szekerekre csomagokkal, ládákkal, batyukkal másznak fel a felcserek, írnokok, egy foglár, az ezredbíró a feleségével, s utoljára egy lelkész. Pulpit felismerte benne a német templom káplánját. Ő lesz tehát a tábori káplán - gondolta -, s mindjárt eszébe jutott, hogy azok az idegen népek, az áldóját, hogyan értik meg a németet, amikor az Úr szavával fogja őket vigasztalni.

Az utolsó szekérre felült segédjével az ítélet-végrehajtó, vagyis a hóhér.

- Ennél a csürhénél szükség van hóhérra, az áldóját! Szükség van rá, hogy rend legyen a táborban! A hóhér többet segít, mint a pap! - vélekedett a szűcs.

Mikor végre elvonult az ezrednek ez a törzse is, kigördültek a térről a markotányosnőket, katonafeleségeket és gyerekeket vivő szekerek - a fazekak, bográcsok, zsákok között a szalmán és a dunyhák mellett asszonyok ültek. Többnyire fiatalok voltak, soványak és kövérek, kimerültek, csendesek és fecsegők, szépek és rútak, komolyak meg szégyentelenek, s pimaszok, mint a cigányok.

A piactér lassan elnéptelenedett.

Az első cseh hadsereg a tábori országúton a táborba vonul.

Kampanus nem hagyta el a Carolinumot. Kisfia, Jeník a földön játszott a kockákkal, s csak a dajka szaladt ki, hogy megnézze a katonákat. A nagyapa, az öreg Revír Sixt házának ablakából bámult ki, így hát Kampanus egyedül maradt a kisfiával. A békéről írt latinul verset - querela pacis... békevágy... a béke után való bánkódás... A vergiliusi strófa mintájára leírta, hogy a békében felvirágzottak a nagyvárosok, ám a háború pusztulásba döntötte őket. A béke paradicsomi nyugalmát áhította, ezt hívta vissza, ez után vágyakozott, amelyet oly hosszú ideig élveztek a békeszerető császár uralma alatt, a háborút, az ágyúgolyót inkább a törökre és a tüzes pokolba küldte:

Pax ego, visa diu miti sub caesare felix,
Ex omni iaculis iam prope parte petor,
Atque illis iaculis, melius quies Turca periret...

Mikor az utca elcsendesedett, és Kampanus észrevette, hogy a katonaság elvonult, szíve aggodalommal telt meg. Úgy érezte, a múzsák lábujjhegyen, nesztelenül távoztak tőle. A vers elnémult, Kampanus szemébe könny szökött. Térdre borult az asztalnál, s ajka fohászt rebegett, kérve Istent, ne hagyja el a cseh népet; Tebenned bíztak, Istenem, atyáink, s Te megszabadítottad őket. Hozzád fohászkodtak, s Te megsegítetted őket, és sohasem maradtak szégyenben - Istenem, légy velünk, és vezess minket ismét csendesebb vizekre.

A kis Jeník csodálkozva nézett apjára, és sokáig nem vette le róla a szemét.

Második rész

I
A nagy tét

A cseh királyi vár kancelláriájában nagy a rémület. A hírnök elment, egy nyitott, összegyűrt levél fekszik az asztalon.

Félelmetes csend honol a teremben.

Budovec dermedten áll az ablakban, a direktori tanács elnöke, Roupovi Václav Vilém magába roskadva ül a széken. Berka várnagy fel-alá járkál, a mennyezeti gerendát bámulja hallgatagon, és a homlokát ráncolja.

A csendet végül Roupovi Václav Vilém úr törte meg. Nyugtalan fekete szemét a szoba padlójára szegezve haragosan kifakadt:

- Több mint egy éve harcolnak, több mint egy éve tart a háború, de nem jutottak előre. Az ilyen sereg nem ér semmit, és a generálisok is gyengék. Még Mansfeldet tartottuk a legjobbnak, mégis elvesztette a csatát, alig tudta megmenteni a puszta életét. Embereinek a fele odaveszett, háromszáz társzekeret zsákmányoltak tőlünk. Most meg Pilsenben gubbaszt, mint egy megsebzett állat, megvertek bennünket...

- Hol történt a csata? - kérdezte Berka, és felemelte a szomorú hírt hozó levelet.

- Záblatí mellett. Átkozott sárfészek, nemhiába, nomen est omen, belefulladunk a sárba. Egy év hadviselés, s egy év után - Záblatí, Buquoi, az ellenség hadvezére most előretör. Visszafoglalta a Budějovicétől terjedő területet, s már sok helyen megfutamította az embereinket. Nové Hradyból szégyenszemre egy borjúval bocsátotta el a mi drágalátos katonáinkat a várkapitánnyal együtt. Már csak az hiányzik, hogy most egyenesen Prága ellen vonuljon, megostromolja a várost. Thurn meg Morvaországban csatározik. Thurnnak vissza kell térnie Csehországba. Megparancsoljuk, hogy térjen vissza!

Budovec az ablaknál állt, ahol egy éve kivetették ellenfeleiket, és merőn nézett le a kertbe, amely élénk, üde zöld színben pompázott, és időnként ökölbe szorította a kezét. Mikor Roupovský befejezte a beszédet, Budovec felé fordította ráncos arcát, amely egy év alatt jócskán megtörődött, és így szólt:

- Való igaz, a generálisok tétlenkednek. Eleddig a hadnép csak vesztegelt, nem támadtak az ellenségre. A bűnös elnyeri Isten büntetését, s ha csalárdság bújik meg a késlekedés mögött, az hamarosan kiderül. Sajnos, idegen kerítéshez kell kötnünk a lovainkat, idegen zsoldosok harcolnak értünk, és rosszul. Az Úristen ránk mérte ezt a megpróbáltatást, s a viszontagságokat türelmesen kell viselnünk. Ne keseredjünk el tehát, bármi is történt, Isten nem hagyhatja el az igaz ügyet, nem hagyhatja el!

Berka várnagy megdörzsölte kampós orrát, és megjegyezte, hogy a vereséget nem kellene a községnek úgy bejelenteni, ahogy valójában megtörtént, mert hogy eddig is nagyon nehezen szedték be az adót, s a bejelentést követő általános rémületben már senki sem fizetne.

Mikor az uraknak nem volt ellenvetésük a várnagy szavai ellen, Berka átment a szomszédos kancelláriába, hogy Fruveinnal és az írnokokkal közösen megfogalmazzák a záblatíi csatáról szóló jelentést a községnek.

Ekkor lépett be Stěpán Sternberg és Trčka úr.

Roupovský nagy sietséggel felkapta az asztalról a rossz hírt hozó levelet, és a széles csipkemandzsettájába dugta.

Az érkező urak észrevették ezt. Sternberg elmosolyodott, s nyomban rávágta:

- Eljöttünk, hogy megkérdezzük, mi történt. Már városszerte beszélnek róla!

A cseh direktorok elnöke, nem nézve az újonnan érkezők szemébe, láthatóan bosszúsan azt felelte, hogy történt ugyan egy s más, de az efféle csetepaték gyakorta előfordulnak, ám nem történt semmi olyan, aminek a pápisták és belső ellenségeik örülhetnének.

Trčka csak úgy mellékesen megkérdezte, ismerik-e az urak azokat a latin és cseh nyelven írott paszkvillusokat, amelyeket tegnap Prága-szerte kiragasztottak:

- Volabit aquila, cuius volatu delebitur leo..., így kezdődik - mondta Trčka szenvtelenül -, az ifjú sas magasra szárnyal, s az oroszlán karmait levágja... igazi szent Gedeonként, mert Isten vele van...

Sternberg úr komolyan tette hozzá:

- Igen, az írásban az állt, hogy a Cseh Korona hamarosan véres lesz, a sas nemzetsége más madarakkal marakodni fog érte!

Budovec erre nem minden gúny nélkül ráfelelt:

- Amint látom, az urak jól megjegyezték, ami az áruló cédulákon állt.

Sternberg úgy tett, mintha nem hallotta volna a csípős megjegyzést, és úgy vélekedett, hogy ha a rendek bizonyos feltételekkel mégis egyezséget kötnének Ferdinánddal, minden úgy menne, mint a karikacsapás, s ez nem csupán az ő véleménye.

Budovec nem türtőztetve magát, felkiáltott. Arca lángra gyúlt, szeme villámokat szórt:

- Most, most? Miután Ferdinánd három levelét válaszolatlan hagytuk, most, midőn ellenünk uszít Michna, Martinic s az ország többi árulója, most, amikor hazánkra hadak támadnak, és népünket könyörtelenül, zsarnok módjára leigázzák, most alázkodjunk meg? Most, amikor a barátaink a savoyai hegyektől az Északi-tengerig ránk tekintenek, és bátor tetteket várnak tőlünk, most már nem maradt más számunkra, csak a harc. Ellene vagyok a keresztény vér kiontásának, de a rendeknek nincs más választásuk, s ha megannyi tanácsadó volna is, mint Sternberg uram, a rendeknek ki kellene őket vetniük, mint a beteg tagokat.

Ekkor kezében a levéllel belépett az írnok. Roupovi Vilém úr feltörte a pecsétet, és olvasni kezdte. Budovec ismét az ablak felé fordult. Sternberg meg Trčka nyugodtan álldogáltak még, aztán nagy robajjal távoztak. Trčka visszanézve az ajtóból, az ügyek szerencsés intézését kívánta.

A fődirektor elolvasta a levelet, és elkáromította magát:

- Gyáva csürhe, nem ismer ez sem Istent, sem a zászló becsületét, sem a Cseh Királyság javát, csak pénzt szeretne, pénzt!

- Ki kér már megint pénzt? Ki írt?

- Hollach generális, és azt üzeni, hogy ha egy héten belül nem kapja meg, a lovassággal együtt otthagyja a tábort, és személyesen jön el Prágába a visszatartott zsoldért!

Közben az írnok városi követek érkezését jelentette.

Jan Kyrchmajer, az óvárosi polgármester, Václav Bílek tanácsos és Troilus magiszter írnok lépett be. Václav Bílek ez alkalomból oroszlánszín angol posztóból varrott, rókaprémmel szegélyezett, új nyári mentét vett fel. Jan Kyrchmajer szigorú spanyol öltözetben volt, a gallérja azonban nem volt lerakott, sem kerek, hanem egyenes, sima, francia módra övezte

vállát. Troilus lila magiszteri tógában hosszadalmasan köszöntötte a direktorokat. A három prágai község és a városi polgárság nevében szólt a direktorokhoz. Kellő komolysággal, óvatosan, okosan, kitérőkkel szűrte a szavakat.

E hosszú beszéd veleje az volt, hogy a soron következő rendi országgyűlésen a városi polgárság ellenszegül a főuraknak és a lovagoknak, mert a főrendek és a lovagok azt akarják, hogy a hadviseléshez a gabonát a városok szolgáltassák be, míg maguk semmivel sem járulnak hozzá. A nemes urak el méltóztattak felejteni - folytatta -, hogy a mezei munkára ott vannak nekik a jobbágyok, akik minden munkát elvégeznek, míg a polgároknak fizetniük kell a jobbágyokat és a cselédeket, ezenfelül a prágaiaknak a vásáron meg kell venniük a gabonát az uraktól. Ezt nehezményezi a három város, és azt kéri, az urak vállalják át a terhek nagyobb részét, mert nekik olcsóbb a gabona.

Troilus beszéde alatt belépett Berka, és megértvén, miről van szó, erősen felindult, és dühében minduntalan a tőréhez kapott. Roupovi Vilém úr arca eltorzult a haragtól, és néhányszor megpróbált közbeszólni. A magiszter azonban jól előkészítette a beszédét, és - mivel jól beszélt - abba nem hagyta, s elmondott mindent az utolsó követelésig.

A Roupovi nemes úr minden egyes hiábavaló közbeszólás után leköpött a tölgyfa padlóra.

A magiszter, miután bevégezte beszédét, félreállt, hogy átadja a szót a városi uraknak. Ők azonban nem jutottak mindjárt szóhoz. Berka és a fődirektor nagyon haragosak voltak. Előbb az egyik kiáltott fel:

- Az, amit kegyelmetek elsoroltak, nem szolgál a becsületükre!

Erre a másik:

- Ez aztán szép, nem akarnak fizetni!

Majd ismét az előbbi szólalt meg:

- Korbácsot a gyáva polgároknak!

Kyrchmajer polgármester zavarában végigsimította gyönyörű hosszú vendéghaját, mintha félne, hogy a nemes urak heves lélegzetükkel lefújják a fejéről.

Ám Bílek, az öreg kalmár nem hagyta annyiban a dolgot. Kétszer is kérdőn ránézett a polgármesterre, s mikor az semmit sem szólt, Bílek határozott hangon, kalmár módra hamisan mosolyogva, hogy az urak ne vegyék tőle rossz néven, kifejtette, hogy a polgárok csupán azt akarják, ha a nemes urak is megragadnák a kínálkozó jó alkalmat, és kivennék részüket a hadsereg élelmezéséből, mivel az maguknak a polgároknak túl nagy terhet jelent..., de ha a nemes urak szorosra húzzák az erszényüket és pénzes zacskóikat, a polgároknak szintén azt kell tenniük.

Az öreg kalmár e csípős beszédéből az urak csak szófoszlányokat hallottak, mert mind a ketten egyszerre átkozódtak és fenyegetőztek. Berka szemükre vetette, hogy a polgárok a kákán is csomót keresnek, prüszkölnek, Roupovi Vilém úr pedig közbekiáltott, hogy a vallásról és a hazáról s valamennyiük fejéről van szó, Bílek azonban tovább hajtotta a magáét, határozottan, mosolyogva mondván, ...hogy ha a főrendek készséget mutatnak a fizetségre, ők, a polgárok semmiben sem maradnak el mögöttük, de így, és elhallgatott, aztán megvonta a vállát, akárcsak a műsteki boltjában szokta, ha a varrónő kevesellte az egy garasért kimért pántlikát.

Ekkor ismét előrelépett Troilus magiszter, de ugyanakkor Budovec is odalépett az ablaktól a haragos csoporthoz, talán békíteni akarta őket.

Troilus azt kérte, hogy félrevonulva megtanácskozhassák a dolgot. Az urak még egy kis ideig morogtak valamit a lázadásról meg arról, hogy mindez az ő fejükre száll vissza, végül Roupovi Vilém úr dühösen és élesen kibökte, hogy engedélyezik a tanácskozást.

A három prágai küldött a kancellária sarkába vonult. Ott összedugták a fejüket, Troilus suttogott, a másik kettő buzgón bólogatott. Kisvártatva a magiszter a fődirektor elé lépett, és bejelentette, hogy ha az élelmezés terhét a főrendek és a lovagok a polgárokra hárítják, a prágaiak mindent elkövetnek, hogy a következő országgyűlésen a városi polgárság ne képviseltesse magát.

A haragos főurak megrettentek, Berkának leesett az álla. Budovec nyugtalanul beletúrt ritkás göndör hajába.

Bílek megrántotta a polgármester köntösét, s azt mondta:

- Isten nevében menjünk, komám!

A polgármester kifelé menet tiszteletteljesen meghajolt, és kilépett a cseh kancellária alacsony ajtaján.

Jó időbe beletelt, míg az urak felocsúdtak. Aztán egymást okolták. Budovec pedig kijelentette, hogy nem kellene a polgárokkal ilyen keményen bánni, ha az összetartásról van szó, mert az összetartásban van az erő.

Mikor megnyugodtak, Berka kifejtette tervét, miképp nyugtassák meg a községet a Záblatínál elszenvedett vereséggel kapcsolatban. Az uraknak tetszett az elgondolás.

Egy negyedóra sem telt bele, s a kancellár már fogalmazta is a kiáltványt a három prágai városnak meg a nyomdának, hogy minél előbb kinyomtassák, és szétküldjék a Cseh Korona országaiba, miszerint Velké Záblatí mellett Mansfeld gróf serege megütközött az ellenség hadával, hozzátéve, hogy mindkét oldalon nagy volt a veszteség, ám a cseh hadak nem szenvedtek olyan vereséget, mint ahogy azt idegen és hazai elleneink híresztelik, mert semmi olyan nem történt, mindkét oldalon azok pusztultak el, akiknek előbb a szegény népet kellett volna védelmezniük, ám ahelyett sanyargatták, ezért a mindenható Úristen megbüntette őket, nekünk pedig alkalmat adott, hogy megbánva bűneinket, fohászkodjunk kegyelmes Istenünkhöz.

Abban a percben, amikor Martin Fruvein egyszerre négy írnoknak kezdte diktálni a direktorok kiáltványát, lent a régi várlépcsőn Václav Magrle ügyvéd fojtott hangon, mogorván mondta:

- Én nem írok semmit Michnának, mert a sárga földig lehordott, és a szememre vetette, hogy a községeket nem lázítottam fel a direktorok ellen!

- Ami azt illeti, könnyen ment volna. A nép ingatag, s a városok nem szívesen csatlakoznak a direktorokhoz - felelte ugyanolyan halkan Rudolf Trčka, megemelve aranysujtással ékes, hatalmas hódprémkalapját.

Egy bodzafa árnyékában tanácskoztak. A fa kíváncsian kihajló ágait messzire kinyújtotta a kertből a várlépcső fölé, és görbe ágakon ülő tányérvirágait a nap felé fordította.

- Nem lett volna könnyű! - védekezett Magrle. - A párizsihoz hasonló vérfürdő nekünk aligha sikerült volna, mivel ezenkívül az ügyesebb embereink megszöktek, mások meg valahol elrejtőztek. Nekünk kellett volna fellázítani a községeket, nekünk, akik maroknyian vagyunk? Persze egyre inkább reménykedhetünk: még néhány vereség, mint a Záblatí melletti, és kinyitjuk a város kapuit Buquoi-nak. Slavata grófnő már Karlsbadban van?

- Ott van, és minden sikerülni fog. Mindent előkészítettünk: Slavata hamarosan követni fogja Prágából, ő nem okoz majd olyan gondot, mint Martinic, aki szenesnek volt kénytelen álcáznia magát. Slavatát állítólag készségesen elengedik a direktorok, hogy Karlsbadban gyógyíttassa magát. Onnan pedig már közel a határ, hogy elhagyja Csehországot!

- Azok az átkozottak, akik becsületes embereket vetettek ki az ablakból, napról napra jobban elmérgesítik a helyzetet! Harminc direktor, harminc gyáva nyúl! Mindenhová segítségért folyamodnak, és új királyt akarnak maguknak választani!

- Hadd válasszanak - hangzott a halk válasz -, akkor aztán a német választófejedelmek is köpönyeget fordítanak! Nem segítenek többé, cserbenhagyják őket... vagy tiltakoznak majd az új királyválasztás ellen, míg Ferdinánd a király, vagy mindegyikük maga akar majd király lenni: nagy zűrzavar támad, és dönteniük kell! Hiszen nem lehet egyszerre két-három király, csupáncsak egy!

Mindkét férfi egyszerre lépett ki a virágzó bodzafa alól. Felülről lépések zaja hallatszott, mire Magrle megtörölte keszkenőjével borvirágos orrát, és arról kezdett beszélni, hogy eshetne már egy kicsit, mert túlságosan nagy a szárazság.

Másnap a prágai városokban szokatlanul élénk volt az élet. Mindenütt csoportokba verődött emberek álldogáltak, s a Záblatí melletti csatáról társalogtak, mondván, nem olyan súlyos a veszteség, s ez inkább kellő figyelmeztetés annak a hadi csürhének, amely, legyen bár barát vagy ellenség, meztelenre vetkőzteti az embereket, az asszonynépet a ló farkához kötteti, és elhurcolja, az utcákon fajtalankodik, lop és verekszik.

Mikor Kampanus magiszter és a veres hajú Šultys déltájt tanítványaikkal kijöttek, kérve Istent, hogy vezérelje a csatákban a cseh seregeket, és ne hagyja el a cseh népet, az újvárosi Városháza előtti piactéren egy darabont verte a dobot.

Az emberek a darabont köré sereglettek. A kovács is kisietett a műhelyéből, a heringárusok otthagyták a sátraikat, és odaszaladtak a diákok is a fürge Šultysszal az élen. Maga Kampanus is közelebb ment, hogy hallja, mit hirdetnek. Mikor abbamaradt a dobolás, egy fiatal városi írnok egy árkus papírról felolvasta a parancsot.

- A polgármester őkegyelmessége és a rendek közhírré tétetik, hogy nem lévén más reményünk, minden egyes polgár vagy maga jelentkezzék katonának, vagy egy derék legényt állítson ki maga helyett szakállas puskával vagy muskétával, kivált a mesterlegényeket, akik alkalmasak a hadviselésre, mégpedig tizenhat évtől kezdve. Amint riadót fújnak, tüstént be kell zárni a csapszékeket, ha pedig a riadóra éjnek évadján kerülne sor, akkor minden gazdasszony rakjon tüzet a katlan alatt, és éberen őrködjék fölötte: ott, ahol nincs katlan, boton lámpást kell kidugni az ablakból égő gyertyával. Az ácsok, kőművesek, zsidók a tűzoltáshoz szükséges vödrökkel és baltákkal álljanak a kutakhoz, a legközelebbi tíz ember pedig elmegy a zászlóshoz; ők kísérik a zászlóst, a többi fegyveres pedig felsorakozik a saját riadóterén, a fehérnépnek és a gyerekeknek büntetés terhe alatt tilos odamenni!

Ismét rávert a dobra, de röviden, mintha erélyes pontot tett volna e hosszú beszéd végére.

- Már félnek, Hannibal ante portas! - mondta sóhajtva Kampanus elmenőben Šultysnak. A nap folyamán már semmilyen munkához sem volt kedve.

Mikor beesteledett, a kövér Borbonius doktor két kincsekkel és ezüstedényekkel megrakott nehéz ládát cipelt be IV. Károly kollégiumába. Magiszteri engedéllyel a pincében, az egyetem fiskusában akarta kincseit elrejteni, ahol az egyetem kiváltságleveleit őrizték a súlyos tölgyfa-ajtó mögött.

Július havának hatodik napját ezen esztendőben az egyetemen és az egész Prágában is nagyon szerényen ünnepelték. Jičínský pedellus ezt úgy ítélte meg, s legalább hússzor elismételte mindenkinek, akivel találkozott. Most épp két fiatal férfinak meséli el; az egyik katona-ruhában van, a másik minden bizonnyal pap.

- A mi cseh vértanúink, Husz és Jeromos ünnepe talán sohasem volt ilyen szomorú, tudjuk, máskor tüzek égtek, és díszlövéseket adtak le. Most fővesztés terhe alatt senkinek sem szabad lőni, hogy az emberek meg ne rémüljenek, ki tudja, miért. Mindenütt katonák vannak, a mi kollégiumunkat is tíz michlei paraszt őrzi. Ezek a jómadarak, tudjuk, élik világukat Prágában. Rektor urunk odaadta nekik azt a bort, amelyet a szent mester ünnepére a litoměřiceiek adó gyanánt küldenek. Odaadta nekik tehát a bort, s azok a jómadarak már reggeltől részegek. Örülni fog a magiszter, ha meglát benneteket; ezekben a napokban annyira gondterhelt, hiszen, tudjuk, nem rózsás a helyzet nálunk.

- Csodálkozom rajta - szólalt meg a katona, s kiköpött -, Kampanus magiszter, mindig erélyes volt: volt benne valami olümposzi nyugalom és nagylelkűség!

- Meglehet, talán volt, de azóta, hogy meghalt a felesége, Lidunka asszony, vége, tudjuk, gyakran búslakodik és igen engedékeny.

- Hát a Károly Egyetem? - kérdezte a pap.

- Bizony, tudjuk, rosszul állnak a dolgok, Troilus magiszter a Városházán írnokoskodik, Šultys is többet van ott, mint a Carolinumban, és csak a háborúra gondol, ő segít Troilusnak. Kevés diákunk van, a disputákat is bejelentés nélkül, titokban tartjuk. Szomorú most az élet nálunk az egyetemen, ám annál vidámabb az utcákon.

A katona hatalmas kezét a pedellus sovány vállára téve, megkérdezte:

- És mit csinál Mollerus?

- Adósságokat, tudjuk, folyvást adósságokba veri magát. Szidalmazza az embereket, engem is, mert minden áron professzor akar lenni. A múltkoriban azt mondta nekem, hogy ha a rendek új királyt választanak, nála is folyamodni fog Kampanus ellen, mert, ha az ég a földdel összeér is, ő professzor lesz. De hagyjuk békén azt a lusta hordót. Kampanus örül majd, ha meglát benneteket.

- Nos, nem tudom - szólt a katona -, engem annak idején a tyúkólba küldött a vizsgákon elkövetett botrányos dolog miatt!

- Ugyan, tudjuk, az már régen volt. Csak gyertek, Kampanus haragja már elszállt, a gúnyiratok is már rég elégtek az udvaron, mindenki elfeledte őket.

Mikor beléptek a Carolinumba, a parasztőrség elfoglalta a lépcsőt. Nyugodtan üldögéltek az árnyékban, s egy nagy kannából iszogattak, amely szüntelenül kézről-kézre vándorolt.

A michleiek egyike, egy derék ember, neszét vette, hogy a katona alighanem tiszt lesz, és fel akart állni, de ugyancsak nehezen boldogult.

Kampanus magiszter tüstént felismerte Měřínskýt.

Měřínský alighogy kimondta a clarissime rectort, a magiszter máris feléje nyújtotta és megragadta két kezét, és őszintén nézett a hajdani diákra.

- Még mindig olyan fiús, gyerekes az arcod, olyan kedves és jó, mint régen. Isten hozott! A te arcod is ismerős nekem, katona, de a neved, nem jut eszembe a neved...

- Knobelius, nagyságod parancsára, az, aki annyit bosszantotta!

- Foglaljatok helyet nálam. A pedellus hoz egy kis innivalót, megünnepeljük a boldog emlékezetű Husz mestert. Hát hogy s mint jöttetek Prágába? Sejtem, hiszen háború van, és te katona vagy, de te, Měřínský uram, te hogy kerültél ide?

- Tábori káplán vagyok a čáslavi és a chrudimi ezredben, legalább ily módon szeretném ezekben a nehéz időkben szolgálni a hazát!

- Én is abba az ezredbe jelentkeztem, ahová Měřínský. Michal Slavata úr a vezérünk. A zászlósunk, Kordule lovag, talán azért, mert nem tudok lőni, és nem sokat érek, kopját adott a kezembe, és segédhadnagynak nevezett ki. Szívesen megyek Lajtorjával - így neveztük, magnifice, Měřínskýt, amikor még a kegyelmed felügyelete alatt voltunk. Lajtorjával megyek tehát, s nem fogunk szomorkodni. Mindjárt megmondom, miért hagytam el az iskolát, és léptem be katonának; felbőszített, hogy a vidékünkön a birtokon élő jobbágyok a szegénységükre, a gazdagabbak meg a betegségre hivatkoztak, csak hogy ne kelljen hadba vonulniuk. Nem tudom, de úgy látom, itt Prágában nagyobb a buzgóság: tegnap hozzánk társult Veleslavín uram is, az ifjú nyomdász. Derék legény, azt mondják nemrégiben nősült meg, mégis bevonult. Materna kapitány lovascsapatához került.

Jičínský egy kancsó bort meg poharakat hozott. Kampanus szívélyes marasztalására sem maradt azonban velük, mert, úgymond, ügyelnie kell a borra, hiszen azt, tudjuk, bárki úgy csapolja, ahogy neki tetszik.

- Úgy vélem, Prágában sem olyan nagy a buzgóság, ám annál nagyobb a félelem. Minden percben koldusok jönnek a kollégiumba, akiket a katonák kifosztottak. Azt mesélik, hogy az olasz és spanyol zsoldosok, Buquoi vallonjai, főként a kozákok, mint veszett csürhe az ország mélyére is betörtek, fosztogatnak és rabolnak, a cseh testvéreknek levágják orrukat, fülüket, a jószágnak, ha nem vihetik magukkal, levágják a lábát, a teheneknek kiszúrják a szemét. A nép tömegestül menekül az erdőbe a jószággal együtt, mindenütt sírás és kétségbeesett kiáltások hallatszanak: Menekülj, mentsd az életed! Hiába volt, hogy a mi csapataink nem foglalták el Budějovicét, s ez Buquoi, az ellenség kezére került. Ha megverik, oda fut, s onnan védekezik. Egyedül az a dicséretes, hogy Mansfeld bevette és elfoglalta Pilsent, és megfékezte a pilsenieket, de most ismét vereséget szenvedtünk Záblatí mellett. Nagyobb baj, hogy a generálisok nem tartanak össze, Mansfeld Thurnnal és Thurn a többiekkel hadilábon áll. Azt is hallottam, hogy a generálisoknak nincs egy lovaszászlócskában ötven lovuk sem, és a rendektől mégis száz lóra kértek abrakot. A zászlócskában százötven emberünk van, és két-, sőt háromszázat is felszámítanak; a rendek ígérik, hogy hadszámolókat küldenek, vizsgálják meg, vajon a regiment létszáma olyan-e, mint amennyire fizetnek. Nos, ifjú barátaim, igyunk az egészségetekre és Károly atyánk egyetemének boldogulására!

Összekoccantak a poharak.

- Azt hallottuk a hadban, hogy Pilsen környékén - vagy talán másutt - a parasztság fegyvert fogott, és megtámadta a csapatokat.

- Az Žatec mellett történt nemrégiben, ahol mintegy négyszáz németalföldi zsoldost feleségestül és gyerekestül lemészároltak, a parasztok fekete zászló alatt gyülekeztek, és lekaszabolták sanyargatóikat.

- S hogy élnek itt, nagyságos uram, a magiszterekkel a mi drága egyetemünkön? - kérdezte a fiatal pap.

- Szomorúan. A múzsák elmenekültek, az utolsó baccalaureus-avatás tavaly volt. Tizenhét ifjú szépen levizsgázott, köztük Vodňanyi Mitis is, aki az én szűkebb pátriámból származik; dicséretet kapott az ifjú Velvari Vepřecký, kár, hogy most csend honol az egyetemen. Taní-

tunk persze, csakhogy egy auditóriumban, merthogy kevés a diák, az idén hosszas kérelmezésemre az országgyűlés artikulusaiba iktatták a rendek, hogy a prágai egyetemet példaként állítsák az ország más akadémiái elé, adja a mennybéli Isten, hogy ez ne maradjon csupán ígéret!

- Azt hallottuk, hogy Jessenius doktor urat - bocsássanak meg e szóért - Bécsben fel akarták akasztani... sit verbo venia... méltóztassék megbocsátani e szavakat - kérdezte mentegetőzve Knobelius.

- A mestert elfogatta a magyar nádor, aki katolikus hitű, s bizony, a fejéről volt szó, Jessenius doktor ugyan megszökhetett volna, figyelmeztették is, de ő nem szökött meg, kijelentvén, hogy ő egy olyan nép érdekében fáradozik, amelynek az életénél kedvesebb a becsülete: ez nagyon tetszik nekem, hogy ő, aki szlovák, ezt válaszolta a magyaroknak. Az álnok, hitszegő magyar nádor elvette a mi drága rektor urunktól a görbe kardját, és Bécsbe vitette, ahol több mint húsz hétig börtönben tartották. Egy penészes gödörben raboskodott, aztán szabadon bocsátották, mikor a cseh rendek megfenyegették őket, hogy kivégeznek két foglyul ejtett pápistát. Rektor urunk sokat szenvedett. Elmondta nekünk, hogy mikor kiengedték, letérdelt börtönének a küszöbére, és hangosan hálát adott Istennek, hogy ily csodálatos módon megmentette az életét. De már megint távol van, a rendek követeként Magyarországra ment, és én helyettesítem őt itt az egyetemen. Hiszen mihez is kezdene itt, jobban teszi, ha a rendeket szolgálja. Már eredménye is van a rektorunk által Magyarországra tett útnak: végre a magyarok és az erdélyi fejedelem szövetségre lépett velünk: Gábor fejedelem már küldött is két század katonát, a pedellus épp az imént beszámolt nekem, hogy ma megérkezik a harmadik század is, sajnos, a magyarok csürhe banda. Nem vagyok híve a harcnak, s nem akarom, hogy gyilkolják az embereket, de már a visszatérést lehetetlennek tartom. Úgy vélem, a rendeknek szorgalmazniuk kell a külföldi segítséget. Mátyás király halála óta szüntelen az új király megválasztásáról tanácskoznak, ám Ferdinánd, akit két éve koronáztak meg, nem mond le egykönnyen a királyságról. Már most is elkeseredett és nehéz küzdelem folyik. A rendek egy része a szászhoz hajlik, mások a pfalzi választófejedelmet támogatják, ismét mások a lutheránust, vagy a kálvinistát. Félek, hogy ha az egyiket megválasztják, a többiek ellene fordulnak, vallás ide, vagy oda. Félek!

- Állítólag a morvák nem akarnak velünk tartani?!

- Mester uram, ez olyan különös dolog, a vallásról van szó, de Thurnnak a hadakkal kellett kényszerítenie a morva urakat, hogy csatlakozzanak, Žerotínt, a púpos cselszövőt majdnem kidobták az ablakon, csak mikor Thurn sarokba szorította, ismerte el, hogy az, amit a csehek tesznek, Isten akaratából történt, furcsa a cseheknek ez az egyetértése. Nagy szükség lenne rá, hogy Husz feltámadjon halottaiból, és lelket öntsön a csehekbe, hogy megverjék a Žižka bőrével bevont dobokat, és felkeljenek az istenfélő emberek!

Kampanus izgatottságában felállt, kezét a halántékára szorította, mintha e szorítással akarta volna lecsillapítani lelkének háborgását, míg a két fiatal ember mozdulatlanul ült megindultságában.

Kisvártatva Kampanus nesztelenül leült, s önmaga elé meredve, kijelentette:

- Csak abban reménykedem, teljességgel lehetetlen, hogy népünk magára maradjon, hogy az evangéliumot gyökerestül kiirtsák, az igazsághoz vezető utat eltorlaszolják. Ha a csatákban vesztenénk is, külországi protestáns testvéreinknek lelkiismeretük szavára hallgatva segíteniük kell a súlyos megpróbáltatások idején. Ej, végül is miért lennénk kishitűek, amíg van remény? Örülök, hogy a megyékből és városokból oly szép számban gyűlnek össze a harcra

kész férfiak, már féltem, hogy a csehek közül senki se megy harcolni, hiszen a csehek régóta csak Kályha várát és Kemencesut városát ostromolták.

Knobelius Měřínskýre nézett, és mosolyogva így szólt a prorektorhoz:

- Nem tudom, reverendissime, mennyire lenne elégedett a megye katonáival, ha látná őket!

- Nos, mi a helyzet?

- A megyék, úgy látszik, csak úgy tessék-lássék teljesítik a hadfogadási parancsot. Századainkban kevés derék legény akad, s jórészt a városi mesterlegények azok, akikre számíthatunk. Annál több az idősebb és a siheder, és sokan betegeskednek, hát még azok a fura fegyverek! A katonáknak nincs egy árva garasuk sem, nincs puskaporuk. Kételkedem benne, hogy képesek lesznek ellenállni az ellenségnek!

- Így van - bizonygatta Měřínský is -, a nép nem szívesen megy a háborúba, sőt nálunk még olyan hírek is járták, hogy ha a király megszabadítaná a népet a jobbágysorstól, az egész nép az ő oldalára állna, s veszett dühében menten felkoncolná az urakat, így egy csapásra vége volna a háborúnak.

Kampanus összetette a kezét:

- Istenem, ez szomorú, ezek súlyos dolgok. Istenem, vezérelj bennünket. Másként mindenünket elveszítjük, nyomor és pusztulás vár ránk!

- Talán mégsem. Én bízom benne, hogy a jó ügy győzedelmeskedik, vallom, hogy útközben a nyavalyakórosok és gyávák lemaradnak, s akik a seregben maradnak, elszántan fognak harcolni. Csak ne nélkülözzenek, azoknak a katonáknak rendes élelem kell, jobb fegyverre, jobb lábbelire, sokkal nagyobb zsoldra van szükségük! - döntötte el a dolgot végül Knobelius.

Kampanus gyorsan közbevágott:

- A pénzhiány az oka minden eddigi késedelemnek és balsikernek. Az országgyűlés már olyan rendeletet hozott, hogy a tanítók és szabók is fizessenek hadiadót, de az adó nagyon lassan gyűlik be, s a főrendek hajthatatlanok. Isten a megmondhatója, de én ezt nem értem; való igaz, soknak nincs nagy vagyona. Budovec bár hős, de nincs pénze, ismerek azonban sokat közülük, akiknek nagy javadalmaik vannak, és életüket adnák az evangéliumért, az életüket, mondom, áldoznák érte, de ha pénzt kell adniuk, mindenféle kifogást találnak; sehogy sem tudom ezt megérteni. A rendek már harminchat millió garas zsolddal tartoznak; miből élnének meg tehát azok a katonák, ha nem zsákmányolnának, s hogyan szálljanak szembe az ellenséggel! Egyedül Smiřický nem fukarkodott - kár, hogy meghalt, bizony, még tavaly ősszel meghalt hagymázban. Ő kérés nélkül ötvenezer tallért adott kölcsön az országnak, de még ő is, a legbőkezűbb főúr, háromszázezer dukátot küldött valahová Németországba, mondják, a jegyesének, alighanem azért, hogy rejtse el. Ám a speyeri püspök lefoglalta, s most a mi pénzünkből tartják fenn az ellenünk harcoló hadakat. Mennyi zsoldost fogadhattunk volna, mennyi lovat, fegyvert vehettünk volna az elrabolt pénzen! A múltkoriban a direktorok hatalmukba ejtették a királyi koronabirtokokat és sok mindent eladtak, hogy előteremtsék a had eltartásához szükséges pénzt. Gábor fejedelemnek értékes török nyergeket meg pallosokat küldtek ajándékba a császári gyűjteményből. Eladják szegény hazánk hitszegő fiainak jószágait, a Slavatáét. Martinicét, Lobkowitzét, sőt még az érsekét és a jezsuitákét is.

- És mi történt, reverendissime, a jezsuiták iskoláival? - kérdezte gyorsan Měřínský.

- Azt már bizonyára odakint is olvashatták a rendeletben, hogy a jezsuiták akadémiáját feloszlatták, az akadémiát és a könyvtárat most Sušický őrzi egy polgárral együtt. Higgyétek el, fiatal barátaim, jóllehet a jezsuiták mindig nagy gyűlölettel viseltettek irántunk, sajnáltam

azokat a jezsuita szerzeteseket, amikor a fekete keresztet követve szomorúan távoztak a városból. Eszembe jutott, hogy mily erővel törtek a magasba, most pedig mily mélyre buktak, s arra gondoltam, hogy az emberi szerencse forgandó, s még jobban sajnáltam, hogy a nép első haragjában kirabolta az iskolát, és a könyvtár számtalan sok könyvét tűzre vetette, és tönkretette. Kérvényt írtam a rendekhez, hogy adják a könyvtárt az egyetemünknek, mi megőrizzük, ám a rendek kemény hangon elutasították kérésemet. Ám legyen!

Měřínský szégyenlősen fészkelődön, végül felállt, mondván, hogy már mennie kell, itt az ideje.

Kampanus kikísérte a két ifjút. Két paraszt őr hangosan horkolt az egyetem lépcsőjén, egy másik a kút mellett hevert, s a szolgálóleányok szalmaszállal csiklandozták az orrát. A többi michlei katonának nyoma veszett. Měřínský úgy tett, mintha nem vette volna észre, Knobelius meg nevetett, de nem hangosan. Kampanus haragjában elvörösödött, de türtőztette magát, s egy szót sem szólt. A leányok, amint megpillantották a mestert, szétszaladtak.

Mikor Kampanus egykori tanítványaival a Szénpiac felé haladt, egy sereg embert vett észre, ahogy a Můstek irányába és a Lóvásár térre igyekeztek, mindenfelől azt kiáltozták, hogy jönnek a magyarok.

Knobelius látni akarta őket, ezért mindhárman elindultak Můsteken keresztül a Lóvásár tér felé.

Furcsa lovasok voltak.

Nem jöttek rendezett lovaszászlóaljban, sem kisebb csapatokban, hanem különváltan - legelöl egy csapat lovagolt, utána kettő együtt, és ezeket három követte. Mögöttük ismét egy lovascsapat vágtatott riadtan. Gyorsan ügettek, rendszertelen ütemben, de azonos irányba. Úgy tetszett, parancsba kapták, hogy minél előbb hagyják el a várost.

Fejükön feltűnő harangszerű, csúcsos, hegyes sisakot viseltek, élénk színű selyemfonállal hímzett báránybőr zekét, némelyiküknek ezüst zsinórozása már megfeketedett és megkopott, néhol szakadozott. Voltak, akik túlságosan szűk, mások meg éppen bő, piszkos nadrágot viseltek, többnyire vászonból. Majdnem mindegyik lovas kötélen vezetett még egy vagy két lovat. Knobelius alighanem fején találta a szöget, amikor azt mondta, hogy ezeket a lovakat minden bizonnyal útközben, Morvaországban és Csehországban lopták.

- A lovak, azok is, amelyeken ültek, abrakkosárral meg batyukkal vannak felmálházva, amelyekben értékesebb holmi is lehet.

- Az, amelyiknek kopja van a hátán, huszár! - kiáltott fel valaki a nézők közül.

- Annak az embernek két furcsa pisztoly lóg a nyeregkápáján! - jegyezte meg egy másik.

Kampanus halkan így szólt társaihoz:

- Úgy látom, hogy ez afféle szedett-vedett csürhe. Ez itt feltehetően magyar vagy török. Amaz meg tatár, vagy más pogány, emitt meg néhány sárga, majdnem fekete arcút látok!

- Bárki fiai is legyenek ezek a magyarok, mindegyiken látszik, hogy úgy kellett őket kiimádkozni az anyjuk méhéből! - mondta Knobelius mennydörgő hangon, s e különös vélekedését vidám nevetéssel jutalmazták a körülötte állók.

Kampanus kissé távolabb állt, mintha jobban akart volna látni.

Egy fogatlan öregember arról mesélt, milyen megpróbáltatásoktól szenved a nép mindenütt, ahol a magyarok megjelennek.

- Sírhat is már amiatt, hogy tehenét, lovát vagy egyéb javait elveszítette, hiszen megérdemli ezt az Úristentől rámért büntetést. Az csak hagyján, de borzalom látni, hogy becsületes emberek feleségein és lányain erőszakot vesz ez a csürhe!

- Háborúban már csak így van! - szólalt meg a mellette álló.

- Az ellenségeink oldalán harcoló kozákok is megérik a pénzüket! Kampanus karon fogta a barátait, és már távozóban így szólt:

- Még a vallási különbözőség ellenére sem kellett volna a lengyel királynak azt tennie, hogy ránk küldi a lengyel lovasságot, ha jól tudom, négyezer kozákot! Ezt igazán nem kellett volna tennie, hiszen a lengyelek egy nyelvet beszélnek velünk, s népeink eredete is azonos!

A Műstek végén hirtelen tolongás támadt. A bámészkodók közelebb húzódtak, hogy jobban lássanak.

Fegyveres férfiak vezettek egy élemedett korú zsidót. A férfi halálsápadtan, összeverve vánszorgott kettőjük között, és sírt; orrából, homlokáról ömlött a vér. Néha kaftánjával megtörölgette arcát, s a vért így szétkente az arcán. Mindenfelől ütések záporoztak rá a tömegből. A Moldva partján, úgymond, a révnél arról kérdezősködött, van-e a folyóban gázló, és hol találja... áruló tehát és kém.

- Utat, utat! Gyújtókanócot viszünk, kötélverők vagyunk, utat! - kiáltozott két fiatal, köténves mesterlegény, egy nagy targoncát tolva. Az emberek hátrahúzódtak, utat engedtek a kötélverőknek, és utána elhurcolták a kémkedéssel gyanúsított zsidót is.

Az összegyűlt sokaság mulatságához hozzájárult a dob is, amely a Szénpiacon álló szenesbódé előtt pergett. Mikor abbamaradt a dobpergés, messze hallatszott a kisbíró hangja.

A festett falú sarokház mellett barátaival álló Kampanus fülébe a szél e szavakat hozta:

- A direktorok... nincs pénzük... a Morva Őrgrófsággal... a fejedelemségekkel... Ausztriával... oly régóta vágyott szövetség... megvalósult... a haza hű fia nem késlekedik az adó beszolgáltatásával... hadjáratunk meghiúsulását okozhatná... az ország törvényei értelmében, aki vonakodik hadba állni, elveszti becsületét és fővesztés... a polgárok és a főrendi urak házába katonákat fognak beszállásoltatni, ha a fizetséggel késlekednek... jusson mindenkinek eszébe ígérete és pecsétje... a Cseh Korona becsületéről, nyelvünkről és vallásunkról van szó... megtiltatik... a fogadókban való mulatozás, táncolás, éjszakai dorbézolás, zene... fütyülés... vívóiskolák... rendbontás... megtiltatik...

Az oujezdi kapu előtt Kampanus meg a barátai találkoztak két fekete mentés, fekete nadrágos katonával. Sokan megfordultak utánuk. Kampanus is észrevette ezt.

- Kik ezek? - kérdezte.

Knobelius vidáman mondta, hogy a kolíniak. Kolín városa állítólag mintegy harminc katonát állított elő, s mivel nem tudtak, vagy alighanem a fukarok nem akartak drágább, színes posztót venni - ezért öltözetüket a hazai feketéből varrták. Most pedig egy kapitány sem akarja őket bevenni a századába, mondván, hogy ez rossz előjel.

- Velünk együtt táboroznak a smíchovi kertekben, de senki sem akarja őket befogadni, úgy járnak, mint a kísértetek, valamennyien egyformán feketék.

A háború közelsége már a kapuban is látható volt. Talán húsz őr, néhányan szekercével vagy alabárddal, mások muskétásai felfegyverkezve ültek, álltak, vitatkoztak, és kiabáltak. Éppen egy markotányos szekerét vizsgálták át, aki ki akart menni a kapun.

Egy tizedes azt ordította a markotányosnak, hogy a rendek parancsára csak olyan szekeret engedhet ki a városból, amely félig kenyérrel és félig itallal van megrakva: csupán italt nem vihet ki, mert a katonák nagyon részegeskednek, tehát csak egy félszekérnyi kenyérrel engedélyezi a távozást.

- Te pedig, te zsíros képű, nem viszel kenyeret, te csak italt viszel, csupa hordót! Ezeket most büntetésül el kellene tőled vennünk!

Egy másik katona ugyanakkor a nevét tudakolta egy kívülről érkező embertől, hogy honnan jön, mi célból érkezett, és meddig marad.

A harmadik őr félretaszított egy férfit, és visszaküldte a városba, mondván, hogy engedély nélkül nem távozhat.

E lármában Kampanus megszorította a két fiatal ember jobbját, megrázta, és elbúcsúzott tőlük.

- Isten segítsen benneteket és seregeinket, Isten legyen veletek, vezéreljen benneteket a harcban nevének dicséretére és dicsőségére, sokat próbált népünk nagyobb dicsőségére, térjetek meg épségben, és látogassatok meg újra!

Měřínský szeme e szavakra könnybe lábadt.

A vasgyúró ugyan nem sírt, de a meghatottságtól nem tudott megszólalni; úgy érezte, életében utoljára találkozott Kampanus magiszterrel.

Kampanus visszatért a városba, a katona meg a pap átlépve a városkapun a Szent Jakab-kertbe, Smíchov felé indult.

II
Diverti nescio

Ősszel, mikor a prágai szőlőkben elnémultak a kapások dalai, mikor a domboldalakon már megsárgult és elhervadt a fű, a kertekben a fák beteges színűre váltak, Kampanus magiszter Jessenius rektorral, a Károly Egyetem professzoraival meg a prágai iskolák számos magiszterével együtt a Prágai Vár udvarán állt.

Eljöttek, hogy köszöntsék Frigyest, az új királyt.

Berka várnagy úgy rendelkezett, hogy a várkapuban fogadják, de a második helyen: a főhely a főpapságot illeti meg. Ott, ahol máskor Prága érseke és a kanonokok várták a királyt, most violaszín bársonytalárban, birétumban állt Cyril testvér, a prágai cseh testvérek papjainak szeniora és Dikast atya, az utraquista papok elöljárója. Mellettük ott sorakoztak a vidéki templomok esperesei és a prágai papok, valamennyien kámzsában, több volt közöttük a testesebb, mint a sovány.

A várbeli lövészek ide-oda rohangáltak, és a templom felé terelték a bámészkodókat, hogy az Ulászló Terem és a királyi lakosztály előtt szabad legyen a tér.

A kapun át szakadatlanul özönlöttek az ünneplő ruhába öltözött, mindkét nembeli emberek.

Berka várnagy haragosan jár-kel az udvaron. Megparancsolta a kapitánynak, hogy küldjön ki néhány polgárt, mert az ő helyük a kapu előtt van, nem itt. Most meg az öreg Bílek, Hergsel aranyműves meg Pulpit szűcsmester jöttek be, és nem akarnak kimenni. Pulpit erre az alkalomra új, kék subát vett fel. Mögöttük sántikált Revír, Kampanus apósa, és szüntelenül köhögött.

- Maguk oda, a nemes urak és a lovagok pedig ide álljanak! - parancsolta Berka, intve a polgároknak, hogy menjenek ki.

- Nem tudjuk, miért! - felelte Hergsel.

- Nem tudjuk, miért! - bizonygatta Pulpit is. - Az áldóját!

Persze ez utóbbit már olyan halkan mondta, hogy nem is hallatszott.

A nemes úr feldühödött. Emelt hangon rájuk förmedt:

- Akkor semmi előjogaink nem lennének, s nem tűnne ki, ki áll rangban alacsonyabban és ki magasabban!

- Az pedig igazán szerencsétlenség lenne! - bökte ki Hergsel aranyműves. - Gyertek, komák, menjünk ki, hadd lássák, ki a nagyobb... - a következő szavakat már elnyelte a kapu. Revírt vissza akarta Kampanus tartani, és beállítani az egyetemiekhez, de az idős férfi köhögve megköszönte, és kiment a polgárok közé.

Az asszonynépet, a nemeshölgyeket és polgárnékat, akik ugyancsak fel voltak cicomázva és teleaggatva ékszerekkel a kis téren át az Ulászló Terembe vezették. Az asszonyok és leányok valamennyien selyemben, bársonyban, csipkében, gyöngyökkel, arannyal, páva- és strucctollakkal ékesítve pompáznak, széles, súlyos, abroncsos szoknyát viselnek, úgyhogy az egész hölgykoszorú deréktól lefelé olyan széles volt, akár a hordó.

A fiatal magiszterek kedvesen szóltak az érkező hölgyekhez.

A szűkszavú és mogorva Mollerus néhányszor csak úgy a foga között tett néhány szokott megjegyzést a felcicomázott hölgyekre. Az egyik esetében csodálkozásának adott hangot, hogy még szűzleányként öltözködik, és gúnyosan megjegyezte, hogy „annak már valaki levette a pártáját", de aztán gondolataiban átugrott a professzorokhoz:

- Basilides nincs közöttük, odanézz, Třebický! Nincs most köztük, az pedig rossz előjel, ha a csillagász Zodiákus nincs itt! A csillagok állása nem ígér semmi jót! - mondta, s gúnyosan lebiggyesztette a száját.

Az egyik fiatal iskolamester megkérdezte, látta-e valaki a díszesen kifestett új Strahovi kaput, amelyet az új király tiszteletére állítottak fel. Aztán a kapuról beszélgettek.

- És a huszita katonaság? - kezdte el egy másik.

- Találkoztam velük a hídon. Mintegy ötszázan lehetnek: serfőzők, ácsok, tutajosok, szőlősgazdák. Bekormozták az arcukat, szakállt ragasztottak, elővették a vörös kelyhes zászlót, Žižka nevét is ráírták. Cséphadarókkal, kaszákkal, nagy vértekkel szerelték fel magukat. Mikuláš vezetésével vonulnak, ő az óvárosiak híve. Ott sorakoznak a festett kapunál.

- Ej, mit - dörmögi Mollerus -, akár a madárijesztők. A husziták nem voltak kormosak, nem hordtak álszakállt, kérdezd csak meg Kampanus magisztertől, ő a legjáratosabb a történelemben; nézzétek meg Cyril szeniort, milyen jól áll neki az a parádés ruha. A cseh testvérek első püspökei nem vettek volna bársonytalárt, ám hiába, tempora mutantur.

A várudvarra bejött egy hajlott korú, ünneplőbe öltözött férfiú. Ruhája nem volt hivalkodó, inkább szegényes. Egyenesen a főurakhoz vette útját, levéve kalapját, előbukkantak ősz göndör fürtjei; alázatos mély meghajlással hol ennek, hol annak nyújtott át egy nyomtatott cédulát. Kiosztott néhány papírcédulát a tudós magiszterek, idősebbek és fiatalok között, és távozott. Kampanus így szólt a szomszédjához:

- Ez Šimon Lohnický, a poéta csehicus. Hogy került ide?

A Károly Egyetem tagjai olvasni kezdték a cseh poéta versét. Ezt olvasták:

Erős Frigyes, jó királyunk,
könyörögve eléd állunk,
ellenségünk elkergessed,
fosztogatni ne engedjed,
bárcsak lenne hazánk szabad,
áldozhatnánk két szín alatt,
áldjuk Jézus testét, vérét,
várjuk Frigyes segítségét.

Egyesek bírálták a lelkes költő művét. Legtömörebben Mollerus fejezte ki véleményét a következő szavakkal:

- Híg a leve.

Ekkor a kapuban megjelent a hírnök, s a várnagyhoz sietett. Tüstént hírül adták, mit hozott a hírnök. Állítólag a király meg a királyné a Fehér-hegyen kegyesen fogadták a direktor urak üdvözletét, a Csillagban meguzsonnáztak, s utána rögtön elindultak Prága városába.

- Fehér-hegy - mondotta Kampanus halkan mintegy önmagának. - Fehér-hegy meg a Csillag, noster mons Albanus cum Stella. Ott fogadják őt először a csehek. Vajon szerencsét hoz-e az a csillag?

Hirtelen lárma támadt a Károly Egyetem magisztereinek háta mögött. Két női hang rikácsolása hallatszott. Összeszólalkoztak a hely miatt. Mollerus feléjük fordult, és gúnyosan rájuk szólt:

- Nézzük csak, hiszen ismerősök, ez a Skála magiszter gazdasszonya. Hát még él az a bajuszos szörnyeteg? A másik meg Veronika Koňasová, az a boszorkány.

A várbeli lövész rájuk ordított, és próbálta csillapítani őket, de a némberek még jó ideig acsarkodtak, most már halkabban, végül már csak gyűlölködve sziszegtek egymásra. Koňasová végül máshová furakodott be.

Egyszer csak mindenki a Szent Vitus-székesegyház tornyainak zöld rézsapkáira emelte tekintetét. Mindenki a nyakát nyújtogatta, meresztette a szemét.

A legmagasabb zöld tornyocskáról létrán felmászott a toronygombra egy fiatal szolga a kék-fehér zászlóval, a másik meg a tornyocskában telepedett le a dobbal. Lenn a várudvaron csontig ható erős szél fújt, lesodorta az emberek fejéről a kalapot, és belekapott a köpönyegekbe. Félő volt, hogy a két legényt úgy lefújja a toronyról, mint a pelyhet.

Kampanus elfordult, képtelen volt izgalom nélkül nézni azt a két bátor embert.

Ekkor a vörös és arany színben pompázó díszkaputól a magiszterekhez lépett Sixt úr, nemsokára pedig botjára támaszkodva odasántikált az öreg Kaplíř is. Mindketten tagjai voltak a direktori kormánynak. Kezet fogtak Jesseniusszal, s a többi nemes úrral, aztán a borús időre, a szél hevességére és zúgására panaszkodtak.

- Habemus regem, tehát már új királyunk van - szólt a direktorokhoz Jessenius rektor, majd latin nyelven megjegyezte, hogy a király bár nagyon fiatal, de okos és művelt.

- A követeinknek ígéretet tett, hogy mielőbb megtanul csehül - tette hozzá Sixt úr, a posztós.

Ekkor ismét felhallatszott Berka kapitány hangja. Ám ezúttal a zenészekkel pörölt, akik a díszkapu boltíve alatt várakoztak a kürtjeikkel, csengettyűikkel és egyéb zeneszerszámokkal. A csípős szél és a csontig ható hideg bosszússá tette őket, s talán ez okból minduntalan elfutottak a vikárius házának csapszékébe, ahol sört csapoltak. Odamenet és visszajövet át kellett furakodniuk a bámészkodók sokaságán, akik méltatlankodtak és zúgolódtak. Ezért haragszik, és szidja őket Berka.

- Az újonnan megválasztott király a birodalom protestáns uniójának feje - mondotta Troilus magiszter -, az angol király veje, tehát megvan rá a remény, hogy felmentő sereget küld majd nehéz helyzetünkben.

Kampanus erre közbevágott:

- Azt hallottam, hogy az angol király nagyon határozatlan, túlságosan sokat okoskodik.

- Úgy van, azt beszélik, hogy folyvást bölcselkedik, és már maguk az ánglusok is gúnyosan Salamonnak nevezik. Bízzunk azonban abban, hogyha a leánya a királynénk lesz, nem hagy cserben minket - vigasztalta az öreg Kaplíř társait, indiai fából faragott botjával kopogva a gidres-gödrös macskaköveken.

- Hiszen azt is elárulhatom az uraknak, hogy a király már magával hozta az új generálist. Ezé lesz a döntő szó, s aki a mezei hadak tábornoka lesz, annak kell helyrehoznia azt, amit az eddigi generálisaink elrontottak. Anhalti Keresztély az, és a fiával együtt jön. Már egy héttel előtte elküldtünk neki ajándékba egy szép török sátrat a boldog emlékű Rudolf császár fegyvertárából.

Šultys professzor e szavakra nyersen kifakadt:

- Most szívvel-lélekkel kell harcolnunk. Ez az Istennek tetsző király! Ha nem lenne háború, milyen szépen élhetnénk. Azelőtt a katolikusok, akár az olaj a víz felszínén, felül voltak, a protestánsok meg alul. El voltunk nyomva, testvéreinket megalázták. Most nyugalom van és vallási egyenlőség, s az is lesz továbbra is, csak már véget érne ez az átkozott háború!

- Tudják, uraságotok, hogy a kövér szolga, Slavata hitszegő módon Karlsbadból Bajorországba szökött? - kérdezte a professzoroktól Kaplíř.

- Megengedtük neki, hogy a sérüléseiből kigyógyíttassa magát, ő pedig külföldre szökött, és most ellenünk fog áskálódni!

A jelenlévők nem csodálkozhattak sokáig a hallottakon, mert a Szent Vitus-katedrális tornya zöld sapkájának teteje alól felhangzott a dobpergés. A torony gombja alatt álló ifjú meglengette a kék-fehér zászlót.

Ekkor megkondult a hatalmas Zsigmond-harang, s nyomban csatlakoztak orgonaszerű zengéséhez a toronyban lévő kisebb testvérei is. Érces hangjuk inkább vad, mint magasztos zengésbe olvadt össze.

A Várban felhangzott a díszsortűz. Bizonyos időközökben dörrentek el az ágyúk, a puskaropogás pedig jószerével szakadatlanul hallatszott.

S már vonult is be a kapun négy trombitás. Fújják a hosszú, csillogó trombitákat, amelyekről ezüstrojtos zászlók függnek le. Velük jön a dobos, s úgy veri a dobot, mint aki eszét vesztette. A trombitások után szép sorban jön a lovasság, fehér csíkos, kék öltözetben, őket ismét trombitások követik, utánuk háromszínű, piros-kék-fehér öltözetű lovasok; hetes sorban vonulnak, s meglehetősen gyorsan haladnak előre a Szent György-kolostor felé. A menetet kék-fehér öltözetű lovasok sora zárja le: elöl viszik a zászlót, amelyre oroszlánt és Prága városának jelvényeit hímezték.

- Íme - mondta Mollerus -, ez a prágai lovasság, az ifjú polgárok csapata. Mondják, ötvenezerbe került ez a parádé; a háborúra nincs pénz, de a kék és fehér öltözetekre van elég...

Senki sem válaszolt neki. Valamennyien a kapun beözönlő gyalogságot nézték. Ezeknek a katonáknak nem volt egyforma öltözetük, de ami rajtuk volt, ruha és fegyver, minden vadonatújnak, tisztának látszott, és ragyogott.

- Ezek a németalföldiek és az ánglusok, akiket a király magával hozott! - vélte Šultys.

Jó ideig tartott, amíg elvonultak. Šultys harminc sort számlált meg, s minden sorban hét katonát.

Ahogy elügetett a dragonyosok százada, megjelent a kapuban tizenkét gyönyörű trombitás. Lelkesen fújták a hosszú, vékony ezüsttrombitát, amelyet rojtos kék-fehér damaszt zászlócskák díszítettek.

Utánuk lépkedett a cseh herold piros ruhában, amelyre elöl is, hátul is ezüst oroszlánt hímeztek; kezében botot tartott.

Aztán kivágtattak lovaikon a cseh direktorok. Üdvözölték az egyháznagyokat és az egyetem követeit. Mollerus egyfolytában ítélkezett, semmi sem tetszett neki. Nem tetszettek neki a direktorok lovai sem, szerinte a direktorok erre a parádéra olyan barmocskákat választottak maguknak, hogy le ne dobják őket. Ez azonban csupán a cingár Pětipeský lovagra vonatkozhatott, aki ma nem rémülten, inkább bágyadtan ült a lován; Martin Fruveinnak, a városi polgárok választott direktorának szintén fura fekete poroszka lova volt. Ám az ügyvéd nem félt, fürkésző tekintettel nézte a sokaságot.

Schlick, Roupovi Václav, Vilém Lobkowitz bizony úriasan és lovagiasan festettek. Třeboňi Schwamberg a kapuban forgott a lovával, a ló alighanem ugyanolyan tüzes volt, mint a gazdája.

Az udvaron a direktorok lekászálódtak a lovaikról. A szolgák elvezették a lovakat, s az urak ott maradtak a díszkapu mellett.

- Annak az embernek inkább a táborban lenne a helye! - mondta Mollerus, megpillantva Hohenlohe generálist.

Hohenlohéval egy délceg úr érkezeti teljes fegyverzetben. Nem öreg, de már nem is fiatal, férfiasan szép markáns arca van, vörös haja, kecskeszakállát feltűnően kétfelé választva fésüli. Nem kelti bátor hős benyomását; egész külseje óvatosságról árulkodik. Egy ifjú kíséri, aki a kettéválasztott kecskeszakállt leszámítva nagyon hasonlít rá. A nézők között hamar híre ment, hogy a két férfi az Anhaltiak nemzetségéből való. Mollerus azonnal kész volt az ítélettel, mondván, hogy a jövendő fővezér olyan, mint egy lovagi ruhába öltözött professzor.

Az urak mögött egy négylovas, skarlátvörös, bőrüléses hintó gördült be az udvarra.

Egy pap ült benne. Egy kövér pap.

Azt, hogy pap, könnyen meg lehetett állapítani kerek sapkájáról, sokgombos fekete tógájáról és fekete köpenyéről. Különben világias, frissen keményített, szélesen redőzött csipkés körgallért viselt, az orra alatt kajla, rövidre vágott sűrű bajuszt és ritkás kecskeszakállt. Az öreg Kaplíř kezét nyújtotta neki, és üdvözölte, nagytiszteletű Škultét úrnak szólította. A többi direktor is üdvözlésére sietett. Látszott, hogy Škultétet a királyi udvarban nagy tekintélyű úrnak tartják. Az üdvözlés után bevonultak a három prágai község tanácsurai, valamennyien fekete bársonyöltözetben és bundában. Moller megpillantva Kyrchmajer polgármestert, így szólt:

- Akár egy odaállított bábu. Minden polgármester báb, akivel a ravasz tanácsosok azt tesznek, amit akarnak.

Eközben belépett a Várba egy daliás ifjú. Keze remegett Frigyes király magas és széles zászlajának súlya alatt. A szél dühösen belekapott az aranyozott zászlótartó rúdra erősített sárga bársonyba, kifeszítette, megtörte és elrejtette a sárga mezőben zöldellő keresztet, s a jó szem is csak nagy figyelemmel tudta elolvasni az új király aranyfonállal hímzett jelszavát: „Diverti nescio!”

A királyi zászlót követve sietős léptekkel jöttek a kék-fehér ruhás testőrök. Egyik kezükben a kalapot tartották, a másikban aranyozott alabárdot vagy díszes lándzsát szorongattak. Mintegy huszonnégyen lehettek.

A testőrök után lóháton bevonult a király is.

Szép, fiatal, nagy szemű úr volt, egy kicsit - de nem nagyon - megnyúlt orral, rövid bajuszt viselt az orra alatt, állán kis kecskeszakállt.

A király mindjárt a kapuban észrevette, hogy az egyháznagyok szólni akarnak, ezért fürgén leugrott gyönyörű deres lováról, s két kezét kedvesen az elöljárók felé nyújtotta, mintha csak régi barátai lettek volna. Közben nyugtalan elevenséggel forgott szegfűszínű, gazdag ezüsthímzéssel díszített köpenyében és posztózekéjében.

De tüstént ott termett mellette Roupovi Václav úr, hogy tolmácsolja a királynak az egyháznagyok üdvözletét.

Cyril atya a cseh testvérek nevében köszöntötte a királyt. Előbb Ábrahámról, a népek atyjáról szólott, a győzelmes Józsuáról, bölcs Salamonról, az istenfélő Ézsaiás prófétáról, kérvén az új királyt, hogy uralkodása során e példákat kövesse; végül a legnemesebb lelkű királyné egészségéről szólt. A szél elfújta szavait.

A király a beszéd vége felé levette fejéről a kalapot. Előtűnt fekete haja, amelyet a feje közepén magas taréjba fésülve viselt. E taréj nagyon hasonlított a Slavata úréhoz, csak a haj volt sokkal sűrűbb és dúsabb, mint a helytartóé. Cyril atya beszéde eléggé rövid volt, a fiatal király azonban mégis türelmetlenül forgatta a kalapját, egy percig sem maradt nyugton, egyik lábáról a másikra állt.

A köszöntés befejeztével gyorsan feltette kalapját, kezet nyújtott a két atyának, és németül azt felelte, hogy kegyeibe fogadja őket, aztán ismét levette a kalapját, mintegy üdvözlésként intett vele a karinges papoknak.

Jessenius doktor ezúttal rektori talárba és prémes subába öltözött. Latinul arra kérte Őfelségét, legyen irgalmas atyja az egyetemnek, minden iskolájának és professzorainak.

S a fürge fiatal úr ismét megforgatta kalapját, majd latinul azt válaszolta, hogy pártfogásába veszi az egyetemet, és a professzorokkal mint a vele egyenrangúakkal szívélyesen kezet fogott. Aztán Pfalzi Frigyes fürge léptekkel elindult a díszkapuhoz.

Ezalatt egy hat pár fehér ló vontatta, gyönyörű, aranyoszlopos kocsi gördült be a várudvarra. A kocsiban angliai Erzsébet ült, a cseh királyné. A feje háromrétegű magas galléron nyugodott. Gyöngyökkel ékes ruhaderekat viselt. Haját hatalmas kontyba fésülte, és drágaköveket tűzött bele. Nagyon szép hölgy volt, szája pici, de a szeme nagyon hideg. Mellette ült a kisfia.

Dikast atya a kocsihoz lépett, egy szolga leugrott a kocsi hátuljáról, és kinyitotta az ajtaját. Dikast magasztos, lágyan zengő hangon szólt csehül az istenfélő Sáráról, a hősies Juditról, a bölcs Sába királynőjéről.

A neveket a királyné megértette, mert mindegyiknél bólintott. Végül - nem tartott az egész sokáig - szó nélkül kezét nyújtotta a papnak.

Ekkor a díszkapunál megszólalt a harsány, vidám zene, a nemes urak és a nép fennhangon kiáltotta:

- Vivat rex!

Aztán ismét megkondultak a harangok, és díszlövéseket adtak le a várfalakon, a templom mögött és valahol a távolban.

S az emberi hangok, harangzúgás, zene, a lövések döreje oly erősen visszhangzott, hogy alapjaitól egészen a zöld torony gombjáig megremegtette a katedrálist, amelyen a fiatal szolga fáradhatatlanul lengette a kék-fehér zászlót: ezek voltak az új király színei.

Az Ulászló Terem előtt a királyné kilépett az oszlopos kocsiból, hogy belépjen a cseh királyi palotába, s a küszöbön fogadja a cseh udvarhölgyek jókívánságait.

A király vidáman sürgött-forgott, jobbját nyújtotta a főuraknak.

A küszöbön hozzálépett Roupovi Vilém úr azzal a kéréssel, hogy még mielőtt Őfelsége pihenésre visszavonulna, méltóztassék őt, hű szolgáját fogadni, és meghallgatni új híreit.

Az udvarhölgyek, miután leszálltak a hintóból, követték a terembe belépő királyt.

Veronika Koňasová a Várból távozván azt mondta az asszonyoknak, hogy az udvarhölgyek szégyentelen némberek, szemérmetlenek, fedetlen keblük kilátszik a ruhából: a királyné szép, akár egy szép zsidónő, s minden bizonnyal terhes, viselős, az a napnál is világosabb.

Mollerus meg valakinek azt bizonygatta a várlépcsőn, hogy a király nem eléggé méltóságteljes.

Pulpit döbbenten futott a Mély úton... de nem futott egyedül, egész sereg fiatal és öreg ember futott vele. Mindnyájan három angol katona után futottak, akiknek cső volt a szájukban, és abból füstöt eregettek.

- Az áldóját, ez aztán a tréfa, az áldóját! Ezek bolondok, füstöl a cső, füstöl a szájuk is! És hol ég hát, az áldóját, az a cső? Rézből van, hogy nem égeti meg annak az embernek a száját?

Pulpit, a szűcs nem bírt nyugton maradni, minduntalan kérdésekkel ostromolta az ánglusokat, de eredménytelenül. Végül aztán ujjával a csőbe mutatott. Végre megértette az egyik katona, és keményen, mintha mozsárból lőttek volna, kivágta:

- Dabak.

Roupovi Václav Vilém úr belépett a szobába a királlyal. A szolga hozta a gyertyákat. Roupovský mély tisztelettel és kíméletesen mentegetőzött németül, hogy a fáradt király pihenését meg kell zavarnia. Rossz híreket hozott, mondta, s előbb a szász választófejedelem levelét adná át.

A király kikapta kezéből a levelet, feltörte a pecsétet, és olvasni kezdte.

- Tudom, írt már nekem Heidelbergbe is, hogy nem kellett volna elfogadnom a cseh koronát: ugyancsak furcsán vélekedik. Ugyan, mit! Hát még mi van?

- Itt a hír, hogy Ferdinánd főherceget, aki cseh királynak nevezi magát, császárrá választották.

- Ezt tudom, és számítottam rá. Mi van azon?

- Hogy a bajor segítséget ígért neki, s hogy a protestáns unió királyi Felséged tudta nélkül úgy határozott, hogy nem nyújt segítséget a cseheknek, tehát hitvány, és gyáva módon cserbenhagyta Csehországot!

A király megdöbbent.

A hír megbénította. Erősen belekapaszkodott a hideg márványasztalba, így állt némán. Kisvártatva az ablakhoz lépett, kezét a fejéhez szorította: lenézett az alkonyi sötétbe merült Prágára, amely mintha fekete tengerben úszott volna. Csupán itt-ott villant fel egy-egy magányos, pislákoló fény.

Sokáig szótlanul állt a két férfi, akárcsak két élettelen szobor, mozdulatlanul.

A cseh urat megbénította a hitért és a hazáért érzett félelem - az ide érkező új királyban először sejlett fel, hogy elveszítheti a királyi koronát, amellyel még meg sem koronázták, s e félelembe az a kínzó gondolat vegyült, hogy elveszítheti szülőhazáját is, a szent Rajna mentén fekvő, csodaszép, szőlőtermő Pfalzot.

A fiatal férfi azonban előbb tért magához, mint az öreg nemes úr.

Nagyon hevesen és határozottan Roupovi Václav Vilém úrhoz fordult, és így felelt:

- A jelszavam: Diverti nescio, nem tudok megfordulni, tehát, drága barátom, nem fordulok meg. Nem csupán a dicsőség miatt jöttem, hanem azért, hogy sokat szenvedett népének segítsek. Diverti nescio!

III
Fehér-hegy

A břevnovi Szent Margit-kolostorban a szerzetes elharangozta az úrangyalát, s rá egy órával utána Řepy faluban vadul ugatni kezdtek a kutyák, s már abba se hagyták. Egy kis idő múlva rettenetes ugatásba kezdtek a kutyák Ruzyň faluban is, s ezeknek feleltek a veszettül csaholó ebek a břevnovi házak mellett.

A faluszéli házból egy férfi lépett ki. Kiment az udvarra a ház elé, óvatosan körbejárta a portát. Utána a mezőre ment, amelyet beragyogott a remegő holdfény, de egy teremtett lelket se látott, a kutyák azonban továbbra is veszettül ugattak.

Ám a láthatáron, Hostivice falu irányában fényt vett észre, tűzvész fényét. Jobbra tőle egy kicsit távolabb újabb fény világít - egy másik tűz.

Balra a košířei magaslat és Motol irányában a láthatár belevész a ködös sötétségbe, jobbra is az éj sötétje és nyugalom honol, csak nyugaton ég valami, de nem szalmakazal, sem nem ház, hanem a falu, az egész falu lángba borult.

A férfi után kisurrant a felesége, majd kijött a szomszéd is. Sokáig álltak és tanakodtak, buzgón hányták magukra a keresztet, sajnálkoztak, aztán visszatértek a házaikba. Teljesen átfagytak, a nyirkos hideg átjárta még a csontjukat is, hiszen már november havának hetedik napja van.

S a tájon már nem volt egy teremtett lélek sem. Békésen ragyogta be a mezőt a sápadt holdfény, oly haloványan, hogy a királyi vadaskert, amely a fennsík ruzyňi lejtőjének lábánál terült el, sötétbe borult. Fekete a nyári lak is, amely magasan kiemelkedik a fák közül, ám most, a ház sötét piramisából kitekintve a legélesebb szem se látná meg az égen a hatágú csillagot. A fennsíkon itt-ott szerteágazó csenevész bokrok és cserjék úgy lapulnak a földhöz, mint fekete, lesben álló szörnyek, s a puszta magaslat közepén a fehér kőbánya olyan, mint egy elvarázsolt kastély.

Lent a völgyben a hold remegő aranysávokkal játszik a fennsíkot körülölelő két patak víztükrén. Lent, a Ruzyň falu mellett elterülő ingoványokból és mocsarakból sűrű köd száll fel, és benne a fekete égerfák körvonalai elvegyülve rút kísértetekké változnak.

S a lángok még mindig vörösre festik a nyugati láthatárt, a kutyák iszonyatosan ugatnak. A kunyhókban mécs pislákol.

Az emberek nem alszanak. Nem alhatnak. Előbújnak a házból, és kimennek a nyirkos hidegbe; rémült tekintetüket a nyugaton tomboló tűzvészre szegezik. Rémülten pillantják meg az új tüzet, amely a völgyben Řepy mellett lángolt fel. Egy útszéli ház ég - s az úton lovasok vonulnak, egy egész lovascsapat. Egyre több ember, emberek sokasága özönlik, időnként már tisztán kivehető a szekérzörgés, a vonuló sereg zaja. Az égő ház fénye megvilágítja a seregeket; a fekete oszlop lassan halad előre a Ruzyň felé vezető országúton. Némán, félelmetesen közeledik - magasságos Isten, a lovasok már ott vannak a domboldal lábánál, a kis hídnál. El innen, el innen, meneküljetek!...

S egy kis idő múlva a férfiak már hajtották is a teheneket a motoli völgybe, az asszonyok meg batyukat vittek, s maguk előtt taszigálták az álomtól ittas gyerekeket - el innen, minél hamarabb el innen!

A lódobogás közelebb ér. A lovasok már felfelé kaptatnak az úton, hallani a lovak patájának dübörgését, amint belegázolnak a sárba. Már kivehetők a hangok, rövid bosszús szavak, szitkozódás. Érces hangon csattan egy fegyver, megnyikordul egy szekér. A lárma nő, erősödik, az első lovasok - az előhad már odafönt van. Utánuk egyre többen kaptatnak fel a fennsíkra.

- Végre Isten segedelmével célban vagyunk, a Fehér-hegyen! - jelentette örömmel Materna kapitánynak Samuel Veleslavín, és leugrott a lóról.

- És hol maradtak a magyarok? Csak nem ez az egész sereg? - kérdezte lustán Materna.

- Ruzyňban maradtak, egy dukátokkal teli kincsesládát hoznak. Hat ló sem bírta felvontatni ide, hát lent maradtak, a tolvajok! Nem akarózott nekik feljönni ide, talán már alszanak is.

- Tüzet kell rakni, hideg van! - kiáltja Materna, integetve a lovasokra, akik a lovakat vezetik, meg a gyalogosokra, akik tömegestül özönlenek a Fehér-hegy fennsíkjára.

Jórészt német szó hallatszik, de más nyelveken is beszélnek. A fennsík benépesedik. A társzekerek meg a katonafeleségeket és a gyerekeket szállító szekerek a tábort végigszelő hosszú úton tovább gördülnek Prága felé. Az őrmesterek ordítva osztják ki a parancsot.

A lovasok összeterelik a lovakat, eloldják a nyeregtől az abrakzsákokat, és nekilátnak, hogy megetessék a kimerült állatokat. Mások visszatérnek az országútra, hogy abrakot vegyenek a lassan érkező szekerekről. Néhányan a gyalogosok közül, akik a sáros útról letérve a fehérhegyi síkság két oldalán kerestek menedéket, a fáradságtól aléltan lerogytak a közeli bokrok mellé, s ott maradtak fekve. Mások azonban elfutottak, és kisvártatva fát hoztak a břevnovi házakból. Voltak, akik átmásztak a vadaskertbe, gallyat meg rőzsét szedtek, és vágták, aprították a nyers fát.

Ismét mások az érkező szekerekről leszedték a sátrakat, karókat vertek a földbe, katlanokat és bográcsokat hoztak a szakadatlanul érkező társzekerekről, hogy végre megfőzhessék és megehessék a húst, amelyet már Rakovník mellett meg akartak főzni, de közben gyorsan vissza kellett rakodniuk a szekerekre.

A kiterjedt fennsíkot elárasztották a katonák meg az állatok, s még mindig újabb lovasok és gyalogosok érkeztek. Hat pár lóval vontatott alacsony, nyikorgó szekéren felvontatták végre az első ágyút is. A kimerült, tajtékos lovakról pára szállt fel. Lentről iszonyatos üvöltözés hallatszott, férfiak ordítása, akik verték a lovakat, mert csak nehezen tudtak felkapaszkodni az ágyúkkal.

Megérkeztek a kocsijukon a főgenerálisok is. Őket Kaplíř szállásmester szállásolta el a břevnovi házakban, hogy kényelmesebben hálhassanak a falusi ágyakban.

Ezalatt már itt-ott felvertek néhány sátrat, kinyitották a tűzcsiholó dobozokat. Szikrák villantak, amint megpróbálták meggyújtani a nedves fát, de az csak nagyon nehezen kapott lángra ebben a nyirkosságban.

A katonák a villákhoz vagy a kopjákból meg lándzsákból rögtönzött kerítéshez támasztva muskétájukat, vegyesen álltak vagy ültek a tűznél, s örömükben nagyokat kurjantottak, amikor a sűrű füstből láng csapott fel.

Nagy egyetértésben bújtak össze a tűznél csehek és németek, olaszok és hollandusok és különböző országbeli katonák, akik nem értették egymás szavát, most megosztották a helyet a tűznél.

Valamennyien nagyon vágytak a melegre. Különösen az olaszok dideregtek, s bánatosan maguk elé néztek. A tűz mellett türelmesen elviselték még azt is, ha olykor-olykor a lángra kapott száraz fű fojtogató, csípős füstje feléjük szállt.

Egy-két szerencsés embernél még akadt egy falat száraz kenyér, amit Rakovníkban félretett - s jóízűen majszolta, mások meg irigykedve nézték, mivel voltak, akik reggeltől még semmit sem ettek. De már az is jó, hogy a tűznél egy kicsit felmelegedhetnek. A tűz felé fordították a hátukat, majd a mellüket. Mások már lefeküdtek, és most horkolnak meg köhögnek.

A tisztek egyik csoporttól a másikhoz lovagolnak, rohannak, hogy tudják, ki hol van, s közben több nyelven tudakolják, nem látta-e valaki a lapátokat és ásókat, amelyeket a prágai városoktól rendeltek a sáncoláshoz.

Tüzek égtek a fehér-hegyi fennsík határán is a lejtők fölött.

Az őrtüzek voltak azok.

Mellettük is katonák ültek. A tűz körül ücsörgőktől néhány lépésnyire fel-alá járt egy katona muskétával a vállán, és jártában kémlelte a hegy alatt elterülő sötétlő zöldet.

A tábortüzeknél feltámadt az élet. A katlanban forrt a víz, s a türelmetlenebbje már felszúrta késével a vízben fövő húst, és úgy forrón vágta és tépte, mohón belevájta a fogát, mint a kiéhezett ragadozók.

A fennsík közepe táján, egy tiszti sátor előtt, a pattogó tűznél nagy társaság üldögélt és heverészett. Mindnyájukat vörös fény világította meg. E tisztek között ül Měřínský pap is. Nagy, jóságos szemét a szikrát vető tűzbe mereszti.

- Hova tűntek el a századosok és a kapitányok? - kérdezte Kordule zászlós, és fázósan széles köpenyébe burkolózott.

- Haditanácsot tartanak a fővezérnél. Keresztély herceg hívatta őket - felelte egy másik.

- Támadni fognak?! - vágott rá gyorsan Samuel Veleslavín.

Adam Hodějovský ráfelelt:

- Ej, nem lesz itt semmi, vagy legalábbis nem holnap, hiszen híre sincs az ellenségnek, úgy megelőztük őket; s ha holnapután a seregek ideérnek, éppolyan törődöttek lesznek, mint ma a mi hadi népünk, s én mondom, a fáradt muskétás nem tud pontosan célozni, a fáradt lovas pedig lassú, akár a tetű.

Ezután egy fiatal, fekete hajú, apró termetű tiszthez fordult, aki egy kissé távolabb ült egy kövön, és megkérdezte.

- Ugye, Jan Vostrovec uram, hogy nem lesz semmi? Hiszen te jól ismered a legfőbb urakat, akikkel Rakovníktól egészen idáig menekültünk?!

Knobelius, aki eddig fektében a könyökére támaszkodott, úgy melengette a hátát, erre felemelte a fejét, és Měřínský fülébe súgta, hogy Vostrovec lovag a múlt héten szökött át a császári seregtől a cseh sereghez.

- Buquoi mindig lomhán támad - felelte Vostrovec -, és most, hogy golyót kapott a lágyékába és a combjába, semmiképpen sem lesz gyorsabb; a bajor herceg, aki nem ért a hadvezetéshez, sokkal hirtelenebb, emiatt a két fővezér gyakran összekülönbözik!

- Akárcsak a mi fővezéreink! - vélte Veleslavín, és elfintorodott. - Thurn mindig támadna, az anhalti meg tétovázik!

- Nem tudom, hogy van nálatok - vágott a szavába Vostrovec - nem ismerek itt még mindent, de a másik oldalon Buquoi végül minden vitában engedett a bajor Miksának. Uralkodóként tisztelte őt, és láttam, hogy az első találkozásukkor, amikor a császári hadak egyesültek a bajor sereggel, alázatosan kezet csókolt neki.

Ekkor odajött a tűzhöz Malovec, s megismervén a barátját, örömében füttyentett egyet:

- Hogy én mennyit kerestelek benneteket!

- Rakd csak ki, ami a tarisznyádban van! - kiáltott rá a zászlós Sloupnói Kordule lovag hadonászva.

- Mutasd csak, mit hoztál?! - kiabálták a többiek is, és felcsillant a szemük.

A lovag letelepedett, és a durva vászontarisznyából kirakott hat, darált hússal töltött vastag kolbászt és három palack bort. Minden egyes kolbásznál, amely a sötétből a napvilágra került, a tisztek hangosan éljeneztek, s ez a borospalackoknál ujjongásba s vidám rikoltozásba csapott át.

Kisvártatva már nagy egyetértésben csámcsogtak; a zászlósok meg a hadnagyok a pappal együtt úgy tömték magukba a kolbászt, hogy majd megfulladtak. Egy darabkát kapott az a katona is, aki fát rakott a tűzre.

- Hol szerezted?

- A fővezér úr parancsára el kellett valakit küldenem a Strahovi kapuhoz azzal az üzenettel, hogy ne engedjék be a gyalogosainkat a városba. Több százan ugyanis időközben Prágába menekültek, és elrejtőztek a városban. Én nem bíztam a futárban, az országút tele van szekerekkel meg asszonyokkal, magam mentem hát a futár helyett, s a kapuban hangosan közöltem a parancsot, mert láttam, hogy egy kis ajtón a tisztek mellett minduntalan besurrant egy káplár vagy egy zsoldos. Aztán a kapu előtti csapszékben sikerült szert tennem a kolbászra és a borra. Csodálkozom, hogy ilyen sokan itt maradtatok a táborban!

- Hiszen Veleslavínnak ugyancsak kedve szottyant hazamenni, megnézni a feleségét! - ugratta Knobelius.

- Holnap is lesz nap! - felelte Samuel a tűz felé fordítva nedves csizmáját. - Ma igazán nincs hozzá kedvem, hiszen senkinek sem lehet közömbös, hogy mindig visszavonulunk. Buquoiról azt mondja Vostrovec lovag, hogy lusta, holott mi előle hátrálunk, így alszik ki bennünk a harci kedv, mint itt a kipattanó szikrák a hideg levegőben - folytatta akadozó hangon. Látszott, hogy a nagy cseh nyomdász fiának súlyos gond nyomja a szívét.

Malovec haragosan megjegyezte:

- Miért nem tartottuk meg az állásunkat Rakovník mellett? Ugyanúgy a hegyen voltunk, mint itt. Ott kellett volna támadnunk, és megütköznünk az ellenséggel.

- Ej, hiszen azt akarta a herceg meg Hohenlohe is. Thurn talán nem, de mikor a kémek és felderítők hírül hozták, hogy a császári sereg Prága ellen vonul, a mi seregünknek is Prágába kellett jönnie - magyarázta Kordule lovag.

- Nem kellett ide jönnie! - ellenkezett Veleslavín. - Egy év alatt keveset éltem meg, de azt tudom, az ellenség meggondolta volna, hogy egy megerősített népes város ellen vonuljon hátában az ellenséges seregekkel! Azt hiszem, csak kicsalogattak bennünket az állásunkból.

Ekkor a fennsík szélén feltűnt egy csapat katona, akik gabonakévéket cipeltek.

Adam Hodějovský megállította az elsőt. Nem értették egymást, aztán a mögötte állók közül az egyik megmagyarázta, hogy lent szétszedtek egy asztagot, mert szalmán akarnak aludni, nem a nyirkos földön.

A túloldalról nagy zajjal odacsörtetett a tűzhöz Materna kapitány, egy idősebb, testes, éles szemű úr, hegyesre nyírt ősz szakállal. Szívélyesen fogadták, és kérdezősködtek, mi lesz, hogy határoztak a tanácsban. Kérdésükre válaszolva így szólt:

- Elhatároztatott, hogy reggel, amint Isten napja felvirrad, minden tiszt és katona álljon készenlétben a századával.

- Az nehéz lesz - jegyezte meg Veleslavín, és ismét furcsán elfintorodott -, azt hiszem, hogy a tisztek többsége Prágában mulat. Nagy kedvvel mentek el innen.

Materna erre nem szólt semmit, csak megvonta a vállát.

Aztán a fiatalok történeteket kezdtek mesélni egymásnak, s a mesélésnek nem volt se vége, se hossza. Materna egy kis ideig még velük maradt, majd elköszönt, aludni tért.

- És milyen a király? - kérdezte Vostrovec, mikor a kapitány elment.

- Mikor még a császáriaknál voltam, gyakran beszélték, hogy csinos legényke, kedves, de nem királynak való, nem katona!

- Csak a gyerekekkel szeret játszani. Nyáron írta a feleségem, hogy a király a híd fölött a malomnál együtt fürdött a köznéppel, nem rátarti - felelte Veleslavín. Hodějovský még hozzátette:

- És nem is félős. Amikor eljött hozzánk Tuškovhoz, a fejébe vette, hogy rajtaüt a bajorokon. Mindent előkészített, és éjszaka nekivágott; az a magyar csürhe azonban elvétette az utat, és mindent elrontott, a királyt meg kis híján foglyul ejtették, alig tudott elmenekülni. Mondom, nem gyáva.

Mintha csak a földből nőttek volna ki, egyszer csak ott állt mellettük Anhalti Keresztély herceg a lovasok főparancsnokával. A tűz lángja megvilágította a cseh sereg fővezérének gondterhelt arcát, elnyűtt, sáros, cseppet sem hercegi viseletét. Még mielőtt a tisztek köszönhettek volna, a herceget már ismét elnyelte a sötétség a kísérőjével együtt.

- Ellenőrzi az őrséget!

- Megszemléli az állásokat.

Így magyarázták a herceg hirtelen megjelenését a tűz körül ülő katonák.

De már újra ott termett mellettük a herceg. Visszatért. Aki meglátta, gyorsan felállt. A herceg határozott, erős hangon németül szólt a hozzá közel álló Hodějovskýhoz, mondván, hogy a beszédjükről felismerte, cseh tisztek, ezért megkérdezi tőlük, hogy hozzáfogna-e a cseh sereg már pirkadatkor a sáncok ásásához. Ennek meg kell lennie - tette hozzá -, a többi ezred kapitányai semmit sem ígérnek a katonák nevében, a zsoldosok ugyanis elégedetlenek, mivel nem fizették ki a zsoldjukat.

Veleslavín válaszolni akart, de nem állt rá a nyelve a németre.

Hodějovský válaszolt helyette. Elmondta, hogy a cseh sereg sem kapta meg három heti zsoldját, de a csehek és a morvák bizonnyal elkezdik a sáncolást. A herceg elégedetten bólogatott. Csak aztán legyen elég ásó - fűzte hozzá, mert a szükséges szerszámot ott felejtették Rakovníknál, és Prágából ez idáig még nem küldtek ásókat.

A herceg távozása után elakadt a beszéd.

Měřínský már bóbiskolt.

Nem messze a tűztől egyszer csak lárma támadt. Két olasz összekapott, és kardot rántott egymásra. A szemük fénylett, mint a vadmacskáknak. De hirtelen mind a ketten meggondolták magukat, beszúrták a kardot a földbe, letérdeltek egymással szemben, és felemelték a kezüket.

- Cigány banda! - kiáltott fel Knobelius. - Minden apróságért összekapnak, s máris kibékülnek.

- Buquoi vallonjai is olyanok, mint a veszett kutyák - mondta Vostrovec -, a vallonok voltak azok, akik Prachaticében lekaszaboltak kilencszáz embert, aztán tárgyalás közben elvágtattak Písekbe, és ott is levágtak vagy ötszázat. Hát a kozákok, a császáriak seregében harcoló rácok? Azok is bizony, kegyetlen, elvetemült emberek!

- Akárcsak a magyarok! - szólt Veleslavín. - Azok persze ráadásul még gyávák is, úgy tesznek, mintha nem félnének az ördögtől sem, de csak a védtelen emberekre, kivált a fehérnépre futja a bátorságukból!

- Nem mindegyik egyforma - jegyzi meg Měřínský -, azok, akik úgy beszélnek, hogy értem őket, akik úgy beszélnek, hogy is mondjam, úgy beszélnek, mint - és Knobeliushoz fordult -, tudod, mint Mollerus, azok rendesebbek, jobbak, már többnek is kiszolgáltattam a szentségeket.

- De a magyarok egyik csínyje nagyon tetszett nekem! - kiáltotta Vostrovec. - Valahol ott Nové Hrady mellett lehettünk; a bajor tisztek a kastélyban rablott kincseket három szekérre rakták, felültettek mellé három tűzről pattant bögyös tiszti menyecskét, és útnak indították hazafelé a határon túlra. A huszárok rajtuk ütöttek, a katonai kíséretet egy szálig levágták, a szekereket elvették és megfordították, a három tiszti asszonyságot pedig meztelenre vetkőztették a szabad ég alatt, elcicáztak velük egy kicsit, aztán az országúton anyaszült meztelen hazaküldték őket Bajorországba. Ez aztán a vidám dolog, nemde?

Hangos nevetés harsant fel. A cseh tisztek örültek, hogy a bajor tisztek feleségeit így megcsúfolták.

- Mennyire becsülöd a császári és a bajor sereget? - kérdezte Malovec váratlanul Vostrovectől.

- Mind a kettőben húszezer embert számláltak meg, de sok a beteg.

- A mi seregünkben nincsenek annyian - mondta Malovec -, ha elsáncoljuk magunkat, majd itt fogunk vesztegelni és morogni egymásra, mint Rakovníknál, meglátod.

- Új segítség érkezik, úgymond, Gábortól, az erdélyi fejedelemtől. Nagyon megfogyatkoztunk. Miután elesett Fels Kolonna, máris szétfutottak a dragonyosai, s mikor Schwamberg meghalt, futásnak eredtek a třeboňiak meg a többiek, akik arról a vidékről jöttek, s az ő ezredében kaptak kiképzést. S ez így megy már hetek óta, egyre rosszabb a helyzet!

- Térjünk nyugovóra - figyelmeztette a társaságot a jóságos, nagy szemű pap -, a mi háborúnk - Isten háborúja. A cseheknek egykor számosabb ellenségük volt, mint most, s az Isten valamennyitől megszabadította őket. Megsegít majd újra minket. Hol fogsz aludni? - fordult Knobeliushoz.

- A te szekereden, Lajtorja. Ne mereszd úgy a szemed, a te szekereden. Csak nem hagysz engem a földön hálni? A szekerünk a vadaskert mellett áll a falnál: meghagytam, hogy hagyják ott. Menjünk hát!

Felálltak, és elbúcsúztak a többiektől.

Hárman a sátorba mentek, a többiek pedig ki-ki más-más helyre.

Knobelius és Měřínský, a két jó barát, a Károly Egyetem egykori diákjai, elindultak a vadaskert felé, amely az északi láthatáron sötétlett. Sokáig kerülgették a földön fekvő, köpenyükbe burkolózó katonákat a hamvadó tüzek mellett. Útközben Knobelius megkérdezte:

- Emlékszel, kedves, nagy szemű Lajtorja, hogy segítettél az egyetemi vizsgákon becsapni a professzorokat? Vajon mit csinálhat most Kampanus?

- Ha tudja, hogy a cseh sereg Prágához ért, aligha alszik!

Kisebb bolyongás után hamarosan eljutottak a fal melletti szekérhez. Knobelius hatalmas mancsával előbb leemelt a szekérről két muskétást, akik úgy aludtak, mint a mormota. Aztán úgy, ahogy volt, lefeküdt. Měřínský meg melléje heveredett. A szoros helyen összekuporodtak, s a kényelmetlen fekvésben mindketten összehúzták magukat. A muskétások zokszó nélkül lefeküdtek a szekér alá, és aludtak tovább.

A hold sápadt fénye beragyogta az elcsendesedett tábort, s mikor éjfél után a hold kialudt, sűrű sötét takarta be az álomba merült sereget, amelynek erejétől és bátorságától függött a cseh nép további sorsa.

Nem aludtak sokáig.

Egyszer csak iszonyatos zaj támad a völgyben fekvő Řepy faluban, dühös, kétségbeesett ordítás, torkok százaiból feltörő, félelmetes, szaggatott, majd ismét elnyújtott ordítás.

Egy kis idő múlva Ruzyň felől fekete felhő gomolyog elő, láng csap fel az égre, két-három, széles, magas, véres sárga lángnyelv harapózik el, és megvilágítja a Fehér-hegy lejtőjét, az északi, legmeredekebb lejtőt.

Az egész cseh tábor talpon terem. A trombitások megfújják a trombitát. Az álmos férfiak kábán tántorogva felkászálódnak. Van, aki fegyvert ragad, ki a lovát keresi, ismét mások hátat fordítanak a világító tűznek, s bizonyos, hogy ha egyetlenegy futásnak eredne, mindnyájan követnék.

A tűz vérszínű fényében már látták, hogyan kapaszkodnak fel a katonák a lóval és gyalogosan a Fehér-hegy meredek lejtőjén. Egyesek hajadonfőtt sietnek felfelé, mások fején Bocskai-sapka. Erről aztán felismerték a magyarokat, akik lent a hegy tövében akarták tölteni az éjszakát, s ott maradtak a rablott kincsekkel.

A magyarok azok, de miért e rettenetes ordítás?

Mi ez?

Mit jelent? A fennsík szélén álló katonák már tisztán látják a kopjás huszárokat és az arquebuse puskás hajdúkat.

Miért menekülnek? Hiszen senki se üldözi őket!

A kétségbeesett ordítás abbamaradt. De a katonák menekülnek. Százan lehetnek, talán többen - vagy tán kétszázan is.

Olyan ez, mint egy ámokfutás. Szállásáról ide rohant Anhalti Keresztély, Schlick, a morvák generálisa, és Pavel Kaplíř is; ide-oda futkosnak, kiáltoznak, ordítanak, káromkodnak. A fővezér ugyanabban az öltözetben van, mint este, ami azt mutatja, hogy le sem vetkőzött, úgy aludt. A fennsík szélére megérkezett Kornis, a magyarok parancsnoka, zsinóros dolmányban, szemét kidüllesztette, és tátott szájjal bámult. A hegyen lévők közül már valaki észrevette, hogy lent lóhalálában vágtatnak ki a faluból a kozákok, némelyikük több lovat is hajt maga mellett.

A hegyen állók már értették e nagy sietség okát.

Végre az első menekülő Bocskai-sapkás férfi felért a Fehér-hegy tetejére, és elért a cseh táborba. Utána megjöttek a többiek is; szitkozódtak, és káromkodtak, mások meg elmesélték, mi is történt valójában.

Később minden tisztázódott. A császári sereg kozákjai megtudták a kémeiktől, hogy a lusta magyarok lent maradtak, meglátogatták hát őket éjszaka, és szép számban lekaszabolták. Kornis meghallván ezt, a fogát csikorgatta, és karattyoló, érthetetlen nyelvén dühödten szitkozódott. Magából kikelve ordított a ziháló hajdúkra, majd dühösen mondott valamit a fővezérnek.

Úgy tetszett, a magyarok azon nyomban el akarnak menni a Fehér-hegyről. Sokan máris nyeregbe szálltak, várva, mit mond a generális. Mikor azonban Kornis a fővezérrel és Hohenlohéval távozott, leszálltak a lovakról, álldogáltak, és még sokáig riadtan ide-oda járkáltak, izgatottan lesve a híreket, amelyeket a kozákok osztogatta halál elől megmenekült társaik hoztak.

A táborban már pirkadatig nem állt helyre a nyugalom. Mindenkit hatalmába kerített a rémület, elűzte szemükről az álmot, csak a bénító fáradtság maradt meg.

Újra felszították a tüzeket. A cseh katonák hozzáfogtak a sáncok ásásához, alighanem azért kezdték el, hogy felmelegedjenek. Arcukon nem látszik a jól végzett munka öröme; sietve emelik a sáncokat, hogy beleágyazhassák a nehéz fegyvereket, a nagy ágyúkat. A Motol felőli lejtőn három ágyút felállítottak, Ruzyň fölött hét tarackot és hét mordályt. Ez a tíz vasszörnyeteg néhány mozsárágyúval várakozik itt a sereg szárnyai előtt a megfelelő elhelyezésre és bevetésre.

Ahogy közeledik kelet felől a virradat, annál párásabb a levegő. Köd ereszkedik a földre. Finoman szemerkél, s a láthatárt szomorú szürkeségbe burkolja. Minden nyirkos, a föld, a fű, a bokrok és az emberek ruhája is. Hideg vízcseppek remegnek az elszáradt, megfeketedett útifű levelein, a bajszos bogáncson, a vadrózsabokrokon, a kis fákon, berkenye gyöngyein.

A ködben alig látható tüzek füstje átszivárog a párán, s ahol nem szállhat föl, ott végigkúszik a földön, és csípi az emberek szemét.

A fennsík és a közeli táj megszínesedik a pirkadatban. Az ősz halovány, sápatag színeibe öltözik; sárgás, vöröses foltok jelennek meg a fákon, a fák alatt kékes avar penészlik; a fehérhegyi fennsíkon csupán a sárga kutyatej és a törökszegfű vörös könnyei üdék. Még itt is, ahol a virágokat a sárba tiporták, jelen van a gyűlölet és vér színe. A vadaskertből csupán a nyírfák fehér körvonalai, a fák koronái látszanak, meg a kimagasló fehér Csillag piramisa; a láthatár belevész a ködbe.

A reggeli fény elárulja, milyen rossz állapotban van a sereg. A katonák arcán látszik, milyen kemény életet éltek eddig. A tisztek ruházata kopott és elnyűtt, a paszományokon és zsinórokon megfeketedett az arany és az ezüst, s a gyűrött köpenyujjakról felismerni, hogy a tisztek felöltözve alszanak.

Hát még az egyszerű zsoldosok! Az egyik éppen a sarat vakarja le a mentéjéről, de abbahagyja, mikor látja, hogy a rávarrt foltok egészben válnak le, és kiszakadnak a szövetből; a gombok - legalábbis java részük - valahol Písek, Rokycany mellett vagy a dél-cseh vidék más részén maradtak. Itt néhányan leveszik a lábbelijüket, hogy szalmába tekerjék elkékült lábukat; közben bosszúsan kémlelik a lyukas sarukat és csizmákat. A mellvért és hátvért, amelynek ragyognia kellene, mint a tükörnek, mindnyájukon kivétel nélkül rozsdás.

A katonák mogorva, kialvatlan arca hasonló e szomorú, borongós reggelhez.

Talán felderülnek ezek az arcok, ha a katonák megreggeliztek. Már forr a víz a katlanokban; jó ideje, hogy húsz férfi lement a košířei völgybe zsákmányolni néhány marhát.

S íme, már jönnek Prága irányából a markotányosok áruikkal. A katonák körülveszik a szekereket, hangos zsivaj támad. Cseh és német nyelven alkudoznak meg szitkozódnak.

Egy cseh ezt kiáltja:

- Ez egy font hús, s egy font húszba kerül? Hogy a ménkű üssön beléd!

- Verfluchter Schelm! - ordít egy másik szekérnél egy német, és úgy forgatja kezében a darab húst, akár a rongyot. Távolabb egy katona a markotányosnőnél alkuszik egy falat kenyérre. Nincs pénze, a tőrét kínálja helyette cserébe.

A tehetősebbek nyugodtan fizetnek, isszák a pálinkát, és közben a hasukat simogatják, mintha e förtelmes borpárlat égető melegét a testükbe akarnák eljuttatni.

Még többen állnak oldalt a szekerek mellett, ők nem vesznek semmit, nem alkudoznak. Bajosan vehetnének bármit is, hisz már jó pár hete nem kaptak zsoldot. A katonák egyike-másika ebben a sürgés-forgásban is, amely a táborban támadt, letérdel és imádkozik. Az olaszok előveszik ujjasukból az érmét, amely egy zsinóron függ a nyakukban, és a Madonna képét csókolgatják.

Mindenféle látható itt a fennsíkon; a halált hozó kopják és muskéták között fohász hallatszik, és alázatos ájtatosságnak lehetünk tanúi, míg távolabb a megrakott markotányosszekerek mellett a marcangoló éhség gyötri az embereket. Mindenütt szenny, piszkos rongyok, testet bénító gyöngeség. A szemekben szomorúság és tompa közöny tükröződik; talán a köd, amelyben egybeolvad az ég a földdel, talán a dermesztő köd hatotta át az itt lévő emberek ezreinek szívét és agyát.

Hirtelen hosszan elnyújtott harsány trombitaszó hallatszik.

Itt is, ott is felhangzik a trombitaszó.

A fehér-hegyi fennsík szélén, a legtávolabbi sarokban, s a hegy közepén is hallatszik. Kisvártatva lovas svadron ereszkedik le a hegyről, hogy felderítse az ellenséges csapatokat. A katonák felkapják a rakásokból a lándzsákat, amelyek úgy állnak itt gúlába rakva, akár a komlókarók. A sátrakat felszedik és összerakják; a lovasok a lovukhoz indulnak, s a sorakozót fújó trombitás mögött gyülekeznek.

Az idős és ifjú herceg. Hohenlohe tábornok, a fiatal Thurn lova hol itt, hol ott tűnik fel; kiabálnak, üzennek, parancsokat osztogatnak.

A katonaságot csatasorba állítják.

Materna kapitány jelenti a tisztjeinek, hogy a fővezér tervrajza szerint a cseh rendek regimentje minden bizonnyal a helyén marad, a sereg közepén. S mindjárt megparancsolja a trombitásnak, hogy sorakoztassa fel a lovasszázadot. A többi cseh trombitás is sorakozót fúj.

- Szomorú vasárnap! - mondta Veleslavín Vostrovecnek, hollófekete lovának zabláját szorongatva, amelynek fehér folt volt a homlokán. - Nem tudok szabadulni megboldogult édesatyám emlékétől. Ő szokta volt mondogatni, és a krónikákhoz írt előszókban mindig kinyomtatta, hogy a csehek emberemlékezet óta ellenségeiknek tartották a németeket, és nagy kedvvel verték ki őket az országból. Most pedig a németekkel szövetkeztünk, ők vezetnek bennünket, és irányítják a mi ügyünket. Félek, éjszaka nagyon sokat gondoltam a szavaira.

Materna visszatért az ifjú tisztekhez, és nyugtalanul cibálva őszülő szakállát, nem minden keserűség nélkül rekedtes hangjában, a szokott hadi szitkokat elismételve, dörgő hangon így szólt:

- A herceg majdnem sírva fakadt dühében, hogy a prágai városokból sem a király, sem a rendek nem küldik a sáncoláshoz szükséges szerszámokat. Háromszor üzent nekik az éjjel, és nem válaszoltak, még egy lapátot sem küldtek! És nézzétek meg azt a sáncot, alacsony, rövid. Semmit sem ér, a szentségit, semmit, még szerencse, hogy nincs itt az ellenség!

- Méltóztassatok megnézni azokat a magyarokat! - szólította fel az urakat Malovec. - Fura egy sereg, egyikük sem szól egy szót sem; fokhagymát meg vöröshagymát zabálnak, pálinkát vedelnek. Egy meg ott alszik a lován; a lovaik elevenebbek, legalább a fülüket mozgatják.

- Hány magyart kaszaboltak le az éjszaka Ruzyňban? - kérdezte az egyik zászlós.

- Állítólag mintegy kétszázat - mondja Materna. - Ez nagy csapás rájuk nézve: ám ebbe még valahogy beletörődnének. De azt már nehezebben viselik el, hogy a kozákok elvitték a pénzzel teli kincstárt, és elrabolták ezer lovukat: úgymond, nem volt őrség, ezért sikerült ilyen jól a kozákoknak a rajtaütés. Ugyancsak derék vitézek ezek a magyarok!

Már látható, hogyan sorakoznak fel a zászlócskák. Itt-ott már abbamaradt a trombitaszó. A káplárok hangja hallatszik, felolvassák a katonák nevét.

Motol felől egyszerre három tehén és tíz katona tűnt fel a ködben.

- Ezt a jószágot alighanem Košířében vagy Motolban lopták. Mihez kezdünk most vele? - kérdi Vostrovec.

- Ha majd az egész sereg csatarendbe áll, és ismét nyugalom lesz, mindent megesznek - felelte Veleslavín.

A teheneket és a katonákat csakhamar elnyelte a köd. Az áthatolhatatlan pára függönyként lebegett az ég és a föld között. Úgy tetszett, hogy a százlépésnyire lévő emberek úgy tántorognak, mint a részegek.

A cseh rendek seregén átvonultak Thurn, Bubna és Kaplíř regimentjének katonái, azaz a cseh, morva és német katonák. A trombitaszó mindnyájukat a déli oldalon lévő térségre szólította.

- Ez lesz a hadsereg bal szárnya! - találgatja Veleslavín. Az ezred tisztjei gyalogosan vagy lóháton érkeztek ide. Mindenki a zászlót és a zászlócskáját kereste. Megjöttek azok is, akik Prágában mulattak az éjszaka. Vostrovec üdvözölte Sekerka lovagot, Oliveti Šatnýt, Mitrovskýt és másokat. Šatnýhoz fordult, és megkérdezte:

- Hol hagytátok a generálisotokat?

- Bubna főtörzsőrmester úr még alighanem Prágában időzik! - hangzott a foghegyről odavetett válasz.

Egy kis idő múlva a cseh rendek regimentjének vissza kellett vonulnia a hadsereg közepéből az országút közelébe. Ezt a parancsot Thurn fővezér hadsegéde üzente meg az ifjabb Thurnnal. Kisvártatva megjöttek Bubna és Kaplíř ezredének kapitányai is, és elfoglalták a cseh mezei hadak által kiürített terepet. Köztük volt Adam Hodějovský is, aki üdvözölte a rendek tisztjeit.

A hegy lábától egészen idáig - mondotta Veleslavín a lováról szemlélve a katonaság rajzását - Thurnnál tíz zászlócskát és Bubnánál kilenc lovasszázadot számláltam meg.

A barátai is buzgó számlálásba kezdtek.

Ekkor tért vissza az ezredéhez Bubna úr. Elgondolkodva pödri nagy bajszát, néhány szót vált a kapitányokkal. Miközben beszél, vizsgálódva nézelődik, széttárja lovaglóköpenyét, és mutogat; az ezred fürgén, rendezett négyszög alakban sorakozik fel.

Nagy mozgás támad a túlsó, az ellenkező oldalon is, a vadaskert falától egészen az országútig. Knobelius és Měřínský sokáig nem tudtak előremenni, hogy megtalálják a zászlócskájukat, a čáslaviakat és a chrudimiakat; egyrészt elzárták előlük az utat szekereikkel és kordéikkal a markotányosok, akiket leparancsoltak a fennsíkról, másrészt a magyar ezredek is lefelé igyekeztek a lejtőn; az volt a szándékuk, hogy minél hátrább helyezkedjenek el. Knobelius meglátott egy párat közülük a břevnovi házak mellett, ott, ahol a fehér-hegyi fennsík már Prága felé lejtett.

- Csapnivaló katonák! - jegyezte meg Knobelius a bosszús, gyáva szedett-vedett sereg láttán.

A vadaskerttől az országútig Knobelius meg a pap olyan morva és osztrák seregek sorain vágta át magát, amelyek este elfoglalták azt a térséget. Knobelius kurta szakálláról, és a halántékán két csigába tekert sűrű hajáról felismerte a morvák vezérét, Jindřich Schlicket.

- Mindenki dicséri őt a bátorságáért - mondta Knobelius -, már sok úrnak és a császárnak szolgált, igazi katona.

- Az egykori direktor, a prágai Schlick rokona? - kérdezte a pap.

Ekkor az országút mellett álló Hohenlohe-regiment egyik zászlósa figyelmeztette Knobeliust, hogy a cseh katonaság kissé távolabb, balra tartózkodik. A barátok tehát átvágtak Hohenlohe gyalogezredének legalább nyolc zászlócskáján, áttörtettek Hohenlohe és a fővezér nyolc vagy kilenc lovasszázadán, és közben kétszer összefutottak a végsőkig felindult idősebb Anhaltival. Találkoztak még sok kalmárral és kézművessel, felcserekkel és papokkal, míg végül elértek az ezredükhöz, amely a fővezéré és a Kaplířé között helyezkedett el. Hamarosan megpillantották a zászlójukat, amelyet Sloupnói Kordule lovag tartott. Michal Slavatát, a főparancsnokot sehol sem látták, talán még Prágában tartózkodott. Knobelius hiányolt nem egy alacsonyabb rangú tisztet, akik szintén Prágában időztek. A városban minden bizonnyal kellemesebb és melegebb volt az éjszakai szállás, mint itt a fennsíkon.

A szél felélénkült. A köd feloszlott, vékony fátyollá, pókhálófoszlányokká szakadozott. A fehér-hegyi fennsíkon már jól kivehetők voltak a hadak állásai. Vostrovec a vonalat gyenge félóra járásnyira becsülte. Veleslavín három- vagy négyezer lábnyi távolságra.

- Már értem - kiáltott fel Vostrovec lovag, mikor észrevette, miként alakul ki a katonaság között a vadaskerttől egészen a motoli völgy fölötti szőlőkig húzódó vonalon egy széles sáv -, már értem, már jól felismerhető, mi a generálisok szándéka; nézd csak, két csatasorba álltak fel, köztük mintegy kétszáz lépésnyi köz van. Az első sorunkat két négyszögbe osztották és állították; a négyszögben a gyalogoszászlócska összevegyül a lovasszázaddal, szándékos tehát a keveredés! Nézd csak, az első sor négyszögei közötti üres közökbe befférnének a második sor négyszögei, s ha így átrendeznék, olyan tömören és szilárdan állnánk ellen, mint a fal. Ez nem rossz elképzelés. Tetszik nekem!

- Nem tudom, vajon jó lesz-e ez így? Miért húzódik ez a vonal egészen Motol fölé, egy félóra járásnyira? Túl hosszú az arcvonal, s ha a két csatasor egyesül, nagyon könnyen áttörhetik!

- A seregnek csatasorban kell állnia a vadaskerttől egészen Motolig, hogy az ellenség ne kerülhessen meg bennünket!

Egyszer csak mindenki a prágai országút felé fordult. Katonás léptekkel vonul az úton az új sereg; mögötte egy parádés lovasszázad üget, s már feltűnik a következő is. A kék és fehér színről meg a katonák öltözetéről felismerték a cseh király seregét. Már látható a pompás bársonyzászló is, amelyen Frigyes jelszava áll: „Diverti nescio”.

A fővezér a sereg elé lovagol, mire a csapat megáll. Köréje gyűlnek a csapat vezérei; nagy tollakkal ékes kalapban forognak a nemes urak, nézelődnek jobbra-balra. A katonák felismerik közöttük a weimari herceget. A tanácskozás közepette az egyik lovag haragosan elvágtat, ám csakhamar visszatér.

Miután véget ért a tanácskozás, a királyi sereg megfordult, és elindult. Csupán egy század és a királyi gárda zászlócskája maradt a csatamezőn, és besorakozott Keresztély és Hohenlohe regimentje közé.

- Hová vezényelték őket, miért nem maradtak itt? - kérdezi Veleslavín a barátait, holott nagyon jól tudja, hogy egyikük sem tud válaszolni. A kérdésre mindketten megvonták a vállukat.

- Jó kétezren lehettek! - teszi hozzá a vörös hajú Samuel úr.

- Én azt mondom, kevesebben! - vetette ellen valaki.

- Hát akkor kevesebben, de szükség van itt rájuk. Miért vezényelték el őket, és hová? - firtatja dühösen Veleslavín. - És milyen szépen vannak öltözve, milyen pompásak a fegyvereik! A mieink olyanok mellettük, akár a koldus csavargók!

Metsző szél fújdogál, lassan felszakadozik a köd. A Fehér-hegy alatti völgy egyre mélyebbnek látszik, a szürkeségből előtűnnek a felperzselt ruzyňi házak üszkös falai. Már látható lenn a falun túli mocsarak sárga nádasa, arra vezet az országút a Fehér-hegyre. Előbukkan a ködből a letovicei patakon átívelő kőhíd, már meg lehet számlálni a kanyargó patak partján álló égerfákat.

A fehér-hegyi fennsíkon felsorakozott csapatok szilárdan álló négyszögei végre felbomlottak; a lovasok leszálltak a lovakról, a tisztek már gyülekeznek a zászlócskák előtt, vagy sétálnak, hogy a csípős novemberi szélben egy kissé felmelegedjenek.

Veleslavín, Vostrovec meg Malovec a tűzérkapitányra, egy kövér öregemberre néznek, aki hasztalan ordít a tüzéreire, néhány parasztra, akiket az ágyúkhoz rendeltek; hiába ordított rájuk, a parasztok mégis nagyon komótosan mozogtak.

- Nagy kár, hogy Harant otthagyta a tüzérséget. Tavaly nagyon jól lövette Bécset, most meg Prágában gubbaszt, a kamara kincstárát ellenőrzi; nem gondolod, hogy kevés mozsarunk van? - kérdezi Veleslavín Vostrovectől.

- Az ellenségnek sincs sokkal több, legalábbis nem volt, amíg én ott voltam; Frigyes király, úgymond, valamennyi prágai harangból ágyút akart öntetni; ha ezt megteszi, akkor most több ágyúnk volna!

- Ha ezt parancsba adja - mondta keserűen és csípősen Veleslavín -, kiűzték volna Prágából; hiszen milyen nagy lárma és síránkozás támadt, amikor a király gyóntatója, Škultét, leromboltatta a vártemplomot!

- Thurn úr is Prágából érkezett meg, a készre jött! - kiáltott fel Vostrovec a generálisok felé mutatva, amely a széles sorközön közeledett ahhoz a helyhez, ahol a cseh rendek serege állt. Köztük volt Thurn is teljes vértezetben, mintha csatába indulna. Anhalti Keresztély minden bizonnyal a hadak felállítását magyarázza neki, mert élénken mutogat.

Mikor a fővezérek odaértek ahhoz a lovaszászlócskához, amely előtt Veleslavín állt a barátaival, Thurn épp azt mondta németül, hogy jobb helyet és jobb állást nem is kívánhatna. Anhalti Keresztély mély meghajlással fogadta a dicséretet, és valamennyi generális elégedetten bólogatott, csupán Kornis, a magyarok vezére állt mozdulatlanul, mint egy tuskó, és úgy ráncolta a homlokát, hogy apró szeme szinte teljesen eltűnt sárga arcában, sűrű szemöldökének fekete sövénye alatt.

Hanem a fővezér válaszul szemrehányással illette Thurnt, miért nem kényszerítette rá „die Pragerischen und die Stände", azaz a prágaiakat és a rendeket, hogy lapátokat és ásókat küldjenek, hiszen éjszaka többször is üzent.

Thurn válaszából megtudták, hogy délutánra hat szekér szerszámot szállítanak a seregnek.

Az urak közben továbbmentek.

- Hát, ami azt illeti, elég nagy szégyen ez, bárhol is legyen a hiba! Szükség esetén azonban a fővezér, Keresztély herceg erődítmény és sánc helyett felállíthatta volna a társzekereket, azokból több száz van, s azok alkották volna a védősáncot, úgy, mint annak idején a husziták nál. A sáncnak csak egy része épült fel s ezalatt a szekerek eltorlaszolhatják a Prága felé vezető utat.

Ekkor valaki a Hostivica felől vezető országúton néhány lovast pillantott meg.

Úgy látszott, mintha az erdőből jöttek volna ki körülnézni, és most megálltak.

Nem lehetett megállapítani, közelednek-e. Úgy rémlett, odaszegezték őket.

De mégis közelednek. Ez bizonyos.

Már láthatók hosszú lándzsáik.

Kozák csapatok. Az előőrs.

Jön az ellenség!

Keresztély herceg svadronjának lovasai, akiket két órája küldtek felderítésre, átvágnak a hídon, s az országúton elvágtatnak a Fehér-hegy felé. Sietve kaptatnak fel a lejtőn. Néhányan visszamaradtak a hídnál. Talán arra várnak, hogy a híd védelmére segítséget küldenek nekik.

Az első vonalban álló zászlócskák tisztjei elvágtattak a hegy peremére, hogy lássák, mi fog történni.

Hét ágyú mellé a parasztok a szekerekről ágyúgolyókat és lőporos hordókat raknak le. Ehhez az üteghez mentek a főgenerálisok, hogy onnan szemügyre vegyék a völgyet.

Ezalatt a Hostivice felőli lankás dombok és halmok között kígyózó utat betöltötték a közelgő csapatok. Valósággal feketéllett a széles országút. Közeledett az ellenség serege, amely, akár egy fekete kígyó, szüntelenül növekszik, és nem akar véget érni.

A híd melletti lovasőrség trombitajele segítséget kért. Kisvártatva fentről megérkezett a válasz. Megértették. Otthagyták a hidat, és vágtatnak fel a hegyre. Ezáltal az ellenség számára szabaddá vált a széles ingoványon át vezető út.

A herceg elővette erszényéből négyszögletes óráját: ezt cselekedte a többi tiszt is. A német óra szerint éppen kilenckor értek a hídhoz az első kozákok.

Nem vágtattak fel rá. Félrevonultak.

A hídon először lovasok haladtak át, ezekben Vostrovec felismerte a bajorokat. A lovasság akadálytalanul továbbhaladt. Egy jó századra való csapatot tesznek ki. Miután néhány száz lépést tettek a Fehér-hegy irányába a Řepy felőli oldalon, megállnak, és hátranéznek. Senki sincs mögöttük.

Ezt látva a fennsíkon lovát sarkantyúzva odavágtatott a főgenerálishoz a morvák parancsnoka, Jindřich Schlick. Veleslavín meg a barátai jól hallották a szavait: engedélyt kért, hogy a lovassággal megtámadhassa a lenti magános lovasokat. Hohenlohe tábornok gúnyosan felszisszent:

- Schlagen, schlagen, ihr wollt allzeit schlagen, ein jeder rede so gut, als er es verstehe.

Schlick ezt hallva, haragosan távozott. Lassú ügetésben tért vissza a csapatához.

- Azokat ott könnyen lekaszabolhattuk volna, még mielőtt ideér a csapat törzse - vélte Vostrovec.

A fővezér ezalatt parancsot adott a bal oldali ágyúüteg kapitányának, és maga ment a Ruzyň felőli sáncokhoz. Odalent az országúton lassan hömpölyög az ellenséges sereg. Láthatóan akadályozzák az előrevonulást a sárba beleragadt szekerek és ágyúk.

A hegy lábánál álló bajorokhoz újabb lovasok és gyalogosok csatlakoznak. Kék köpenyéről Vostrovec felismeri Tillyt, az öreg generálist, látja, hogy az országút mellett a mezőn hol hátra-, hol előrelovagol. Szemmel láthatóan nagyon türelmetlen.

Ahogy Vostrovec és a mellette állók megpillantották a sereg, a „csúszó" fekete kígyó végét, megértették, mi nyugtalanítja Tillyt. A generális észrevette a Fehér-hegyen várakozó csapatokat, de a császári sereg Buquoi generális vezetésével még nem érkezett meg. Tilly sejtette, hogy ha a cseh seregnek csak a fele lezúdulna a hegyről, megsemmisítené a bajor sereget, mint a felrebbenő verébsereget, mielőtt még a vánszorgó Buquoi a császári sereggel ideérne.

Thurn tisztjei egyre türelmetlenebbül várakoztak. Bubna főparancsnok is oly hevesen fordította meg a lovát, mintha már le akarna vágtatni. A rendek lovassága már lóra szállt, de Hohenlohe és a fővezér, akik visszatértek a tüzérektől, nyugodt kőszobrok benyomását keltették, s e nyugalom lelohasztotta a többiek harci kedvét.

Tilly Ruzyň felé a fákkal benőtt ingoványhoz irányította embereit.

A Fehér-hegyről eldördült az első ágyúlövés. Nem volt nehéz eltalálni, hova csapódott be a golyó. A völgyben azonban semmi se mozdult. A golyó minden bizonnyal oda röpült, ahová a tüzérkapitány nem akarta.

Végül Hostivice felől feltűnt az újabb sereg. Ezek már a császári csapatok, Buquoi vezeti őket.

Odalent Ruzyňba megérkezik egy kocsi, amelyet elöl, hátul és kétoldalt is lovasok kísérnek. Az első fekete égerfa mellett áll meg.

- Ez a bajor herceg lesz - véli Vostrovec. - Igen, ő az, aki vörös köpenyt visel!

Eldördül a második ágyúlövés is. Az arcvonalban lévő legközelebbi zászlócskát füstfelhő borítja el. Talán túl magasra ásták be az ágyúkat, hogy túllőttek a célon, így vélekedtek sokan, látván, hogy a rosszul célzott lövés eredménytelen.

A második lövés után hosszú idő telt el. Csak azt látták, hogyan sorakoztatják fel Tilly generális tisztjei a bajorokat négy csapatba a letovicei patak mellett, s miként emelnek a katonák rövid időszak alatt négy védősáncot. A hídon átvontatják a nyolcadik ágyút is.

A kozákok egy része Ruzyň közelében maradt, amelyet az éjszakai támadás során felgyújtottak. A dárdákra fekete-piros kis zászlókat tűztek. A többiek a híd mögött maradnak, a bajor herceg hadi szekereinek őrzésére. A bajor lovasok egyesével vágtatnak Buquoi serege elébe. Végre az első vallonok felmennek a hídra. A vakmerőbbek átgázolnak az iszapon.

A Fehér-hegyről lövés dördült. Abban a percben a hídon és az iszapban előretörő katonák között kavarodás támadt. A lövés leterített néhány lovast, és széles csapást vágott az ellenség soraiban. Az éles szemű Malovec látta - legalábbis ezt állította -, hogy a golyó leterített egy tisztet és két dragonyost, eltalált egy lovat, s hogy mások is megtántorodtak, és a földre zuhantak.

De mit ér mindez! Már megérkezett Buquoi serege, és a hegy lábánál a két sereg egyesült.

A császári hadak elözönlötték a völgykatlant, és percek alatt elárasztották Řepytől a fehér-hegyi országútig elterülő térséget.

A fekete égerfához megérkezett már a második lovas kocsi is, amelyet szintén lovasok kísértek. Minden bizonnyal Buquoi érkezett meg.

Egy bajor ágyúból füst szállt fel, és felröpül a hegyre az első kilőtt golyó.

- Szamarak, az égre lőnek! - kiáltott Veleslavín megfordulva.

- Várj csak, majd ha elkezdik a tüzelést a mozsarakból, akkor majd kapkodhatjuk a fejünket - jegyezte meg Vostrovec.

Egy kis idő múlva újra füst szállt fel. Tilly oldaláról tüzeltek, de a golyó nagy ívben becsapódott a vadaskertbe.

Aztán már az ellenség ágyútüzére, amely ugyanolyan hosszú időközökben hallatszott, mint a cseh tüzérségi, senki sem figyelt. Főként a második, a hátsó vonal figyelte közönyösen, mi történik. Ezek a katonák kedvetlenül, bosszúsan pihentek, vagy körülállták a markotányosok szekereit és kordéit, akik tolakodóan, akárcsak a zsidók, ismét behajtottak a zászlócskák és a lovasság fellazult sorai közé. Ezzel szemben az arcvonal tisztjei és a legénység többsége annál mohóbban figyelte, mi történik a hegy alatt. Éppen azt nézték, hogy a császári sereg a Řepytől egészen a fehér-hegyi országútig elterülő mezőben széles csatasorban áll.

- Azt mondtad, hogy összesen mintegy húszezren lesznek. Úgy látom, nincsenek többen! - mondja Malovec Vostrovecnek. Vostrovec azonban nem figyel rá, Řepy felé mutat, és így szól:

- Látjátok a jobb szárnyat? Az a vallon és burgundiai lovasság és gyalogság. Ismerem őket. Az, aki a sor mellett vágtat, Verdugo. Soha nem visel kalapot, csak páncélsisakot. Derék katona, elszánt vitéz. Nézzétek: ott, ahol az a halom kő fehérlik, ott, középütt, éppen ott sorakoztak fel a franciák és az olaszok. Spinellinek még mindig megvan a fehér lova, látod, ott áll a sor végén, az országútnál, a bajorok mellett helyezkedik el a bal szárny, a spanyolok. Na most már tudjuk, ki kivel kerül szembe: ránk, a királyi századra meg Kaplíř regimentjére a franciák fognak támadni.

- És kik azok ott a második és harmadik csatasorban? Látjátok, hogy az ellenség három vonalban áll fel? - kérdezi Malovec.

- Az ördög se látja ebben a ködben, nem tudom - feleli Vostrovec -, alighanem németek lesznek. Ott a vallonok mögött Řepy mellett állnak a szászok, az én egykori ezredem, a bajtársaim!

Ekkor Veleslavín az északi látóhatár felé mutatott:

- Nézzétek csak azokat a lengyel latrokat, ott azokat a kozákokat. A sereg már rég csatarendbe állt, ők meg csak most jönnek ellenkező irányból. Ugyancsak messzire elportyáztak a seregtől. Épp az imént gondoltam, hogy a kozákoknál még nem teljes a létszám, hiszen Rakovníknál mintegy háromezret számláltunk meg!

- Csavargók és tolvajok, láthatjátok, hogy mennyi lovat és egy csordányi tehenet zsákmányoltak! - tette hozzá Malovec.

- Akárcsak a mi drága magyarjaink, csakhogy azok ma meglehetősen csüggedtek! - jegyezte meg Vostrovec.

A szél, amely most feltámadt, felkapta a patak mellett álló égerfákról a felszakadozó ködfoszlányokat. Malovec a patak felé fordulva, megkérdezte:

- Mit művelnek ott a második égerfánál, a híd közelében? Valamire készülnek, ki tudja, miben mesterkednek. Mi az ördög rajzik ott? Valamit hordanak, ezért ez a nagy sietség.

Nem tudták kitalálni, mi történik.

Csak miután a katonák kissé hátrahúzódtak a hatalmas égerfától, s a két kocsi továbbment, jött rá Vostrovec, hogy tábori misét fognak celebrálni. Aztán már meglátták a fehér abrosszal letakart asztalt és a fehér miseruhás papot. Egyikük azt állította, hogy az egyik kocsiból kiszállt egy ember, és térdre borult.

- Az talán Bajor Miksa, de innen nem látom - mondta Vostrovec -, az a másik meg nem bújik elő. Ki tudja, mennyire sértette fel a golyó a combját.

Hosszú csend után ismét láng csapott fel a fehér-hegyi ágyúból. A lövés minden bizonnyal a hatalmas fekete égerfa felé irányult, ahol a kocsik álltak, és az asztal fehérlett, de elsüvített mellette a kozákok szekerei felé, mert látták, hogy egyesek ijedten elfutottak a mezőre.

Abban a pillanatban felharsantak a trombiták, és megperdültek a dobok.

A cseh mezei hadak katonáit istentiszteletre szólították.

Itt-ott már kisebb csoportok vették körül a tábori papokat. A cseh rendek serege lassan hömpölygött a két csatarend közötti tágas résen. Vostrovec néhányad magával ott maradt, ahol volt, és a völgyet kémlelte, Veleslavín Maloveccel és a többi tiszttel elment, hogy meghallgassák Isten igéjét. Üdvözölték Knobeliust, aki a gyalogosokkal a túlsó oldalon állt. A sánctól a katonák eltoltak egy kisebb szekeret, Měřínský fellépett rá, s e rögtönzött szószékről mondta el az imát, aztán prédikált.

Hátrafésült hosszú haja lengett a novemberi szélben. Hangjában meghatottság érződött. Látszott rajta, hogy valami nagyot akar mondani, valamit, ami lángra gyújtaná a katonák szívét, akik komor és elgyötört arccal álltak itt. Lelket akart önteni az elfásult emberekbe, hogy szavai felébresszék a szunnyadó akaratot a nagy ügyért vívandó harchoz. Měřínský sokáig kereste a szavakat, és nagyot sóhajtott, mielőtt beszélni kezdett. Hosszú, vékony termete az alacsony szekéren kimagaslott, amikor így kiáltott fel:

- Tebenned bízunk, Istenünk, hogy kiűzöd őket hazánkból. Érted harcolunk, a te igazságodért a kehely védelmében. Kérünk téged, vezess bennünket a harcban, hiszen te vagy hű néped leghatalmasabb és legbölcsebb vezére. Te légy a mi jelszavunk, vezess bennünket, miként a Vörös-tengeren kivezetted Izrael népét Egyiptomból. Hisszük, hogy angyalaid serege mellettünk fog harcolni igaz ügyünkért. Bízzunk benne, hogy összetöröd őket vasvesszővel: széjjelzúzod őket, mint cserépedényt. Tudjuk, hogy nem a nagyszámú seregtől függ a

győzelem, hanem a mennyekből, Tőled származik minden erő. Könyörülj rajtunk, Urunk, cseh hazánkon, könyörülj rajtunk, Urunk, Jézus Krisztus, az élő Isten Fia, és védelmezd népünket.

Épp mikor a fiatal pap lángoló arccal és könnyes szemmel lelépett a furcsa szószékről, a nap áttört a ködfüggönyön, s egyszerre beragyogta a tájat egészen a Hostivicén túl húzódó, hullámzó, ibolyaszínű láthatárig. Arany sugaraiban egymás után feltünedeztek a motoli dombok zöld és rőt csúcsai, s a távolban messze a třeboňi márványhegyek: a köd fölött győzedelmeskedő nap bearanyozta a fehér-hegyi fennsíkot, a királyi vadaskertben vörösen kigyúlt a hatalmas szürke falakon a hatágú csillag, s a lombjukat vesztett fák között felragyogott a jávorfák bíbora és brokátja, s a berkenye piros gyöngyei. Minden üdévé vált, megéledt, és megszínesedett.

IV
Az elátkozott hegy

A nap aranyló, de hideg sugaraiban ezrek hemzsegtek lent, és ezrek odafönt. Csupán a császári mozsárból hosszú szünet után elsütött lövés jelezte abban a pillanatban, hogy a fenti és lenti emberek ellenségek.

Ez volt valóban az első ágyúlövés, amely odafönt sokakat megijesztett, mert a golyó nem röpült a vadaskertbe, hanem egyszer csak mint a villám, kettéhasította az országút mellett álló nyárfát, ahol Hohenlohe ezrede állt. A fa ágai a maradék sárga levéllel a földre zuhantak, ugyanakkor a földre rogyott két halálos sebet kapott katona.

Malovec, aki Veleslavínnal már visszatért a tábori miséről a lovasok közé, így szólt:

- A nap állásáról ítélve déli tizenkét óra lehet.

Veleslavín nem felelt. Gondolataiba merült. Kisvártatva ezt mondta:

- Měřínský buzgón és áhítatosan beszélt, de nem láttam, hogy a szavai megindították volna ezeket a cseh parasztokat és mesterlegényeket.

A két barát közben Vostrovechez és Materna kapitányhoz ért, akik feszült figyelemmel néztek le a völgybe, ahonnan trombitaszó hallatszott. Meglátva a tiszteket, Materna gyorsan hozzájuk fordult:

- Úgy látom, valami döntő dologra készülnek.

Jól látszott, hogy a völgyben az ellenséges csapatok négyszögekbe tömörültek. Már észrevették a papot is, aki előtt áldáskor a katonák letérdelnek. Amott az egyik fehér miseruhában, hajadonfőtt hadonászik a kereszttel, jó nagy lehet az a kereszt, ha innen is látszik. Trombitaszó hallatszik, s a sorok elé állnak a kapitányok.

- Istenem, ha a hegy peremén körös-körül elkészültek volna a sáncok, vagy legalább itt állnának szilárd falként a szekerek, ugyancsak szép fogadtatásban részesítenénk az ellenséget. A katonáink úgy lelövöldöznék őket, mint a madarakat. Ezalatt a sáncból csak egy kis darab készült el, nem küldtek Prágából lapátot, a szentségit annak az elvetemült léleknek, akit ez a bűn terhel!

Így mérgelődött és kesergett Veleslavín.

- Lám csak, odanézzetek! Látjátok azt a két kocsit? Az egyik már elment, s a másik is indul, és eltűnnek egy erődítés mögött. Ha a bajor herceg Őfelsége meg a kövér Buquoi a fal mögé bújnak, akkor minden bizonnyal véres összecsapásra készülnek!

Vostrovec még be sem fejezte mondandóját, s a fehér-hegyi fennsíkon máris trombitaszó harsant.

A sereg megmozdult. Azok, akik elkószáltak, visszasiettek a reggel kijelölt és zászlóval jelzett helyre. Maternához lovagolt a fővezér két írnoka, és átadott neki egy csomagot azzal a paranccsal, hogy a katonák és a tisztek között osszák ki a fehér és kék színű zászlócskákat.

Vostrovec, aki a lova mellett állt, kibontotta a csomagot, kivett belőle egy kék-fehér cédulát, és betűzte a kalap pántlikája mögé; Veleslavín és Malovec is kivett két szalagot, úgyszintén Frigyes színeit, és a mellükön lévő gombokra kötötték. A kézről kézre adott csomag hamarosan eltűnt a lovasok között.

A trombiták szakadatlanul harsognak, a legmagasabb hangokat harsogja valamennyi az arcvonal teljes hosszában a motoli oldaltól a Csillag mellett lévő alacsony falig. A fülsiketítő trombitálás zajába sípszó, dobpergés zaja vegyül, németül és olaszul harsogva kiáltoznak a káplárok és az altisztek.

Az arcvonal lovasai lóra pattantak, a gyalogosok már felsorakoztak puskájukkal a magas lándzsák erdeje alatt.

Materna jó harminclépésnyire kilovagolt a lovasság elé, és meglátta, hogy a fiatal Thurn és Bubna is az ezred élére álltak.

Abban a percben Řepy felől megindult a császári gyalogság két szakasza.

Meglehetősen gyorsan vonulnak a sárga agyagban és a tarlón: a Fehér-hegy ezen az oldalon enyhén lejt Řepy felé; e pillanatban Řepytől kitört egy lovascsapat, gyorsan felfelé lovagol, és megelőzve a gyalogosokat, előrevágtat. Ugyanakkor Řepy felől a gyalogosok is elindultak. Két teljes vallon ezred támadásba lendül; az, akit Vostrovec Verdugónak nevezett, vezeti a vallonok támadását. Időnként meg-megáll, és kardjával irányítja a támadást; már jól látható, hogy a lovasok lövésre készen tartják muskétájukat, hallatszik érthetetlen durva ordításuk.

A vallonok már-már elérték a fennsík peremét, de nem tartottak egyenesen a bal szárny felé, hanem oldalról támadnak csatasorban, s Anhalti Keresztély regimentjének hátsó, negyedik szakaszát vették célba. A hegyen mindenki úgy vélte, a herceg serege ellen irányul a támadás. A herceg fel-alá lovagol, parancsokat osztogat. Az ellenség százainak torkából rettenetes ordítás tör fel, durva, vad, harsány hangok hallatszanak, már jól érthető, mit kiáltanak: kalvinist, heretik, koson, sien... kutyák, eretnek kálvinista disznók, s ebben a pokolbeli ordításban elhangzik néha az elvetemültek szájából a Szűzanya gyönyörű neve - a Santa Maria is.

Kaplíř regimentjének első lovasszázadai is támadásra készen állnak. Bubna muskétás gyalogosainak első sora letérdel, és lövésre készen várakozik, a kanócok már izzanak. A második sor állva marad, hogy a térdelők feje fölött az ellenségre lőhessen. A duplazsoldosok, akik a lövészek mögött állnak, lehajtják hosszú kopjáikat, hegyüket messze előrenyújtják, hogy a támadók belefussanak.

A két sereg összecsapott.

A karabélyos ellenséges dragonyosok szembetámadták Keresztély ezredét, a támadókat azonban oldalról bekerítették Bubna lovasai és gyalogosai. Dörögtek a muskétákból leadott éles lövések, s mikor a füst szertefoszlott, láthatóvá vált, hogy az egymással szemben álló katonaság mindkét oldalán rengeteg ember és ló hever egymás mellett vagy egymáson.

Számos golyó a földbe csapódott, míg sok célt ért, és embereket talált el, így elvégezte véres küldetését. Nem egy muskétás feküdt arccal a földre borulva, alattuk a muskéta meg a puskavilla. A gazdátlan lovak riadtan vágtatnak el a küzdők mellett. Oliveti Šatný lovag hirtelen elereszti fegyverét, a ló nyakára hanyatlik, és a sörényébe kapaszkodik, de kisvártatva lebukik róla, s a nedves fűbe zuhan a lősánc közelében. Lova elvágtat a cseh csatasor mentén.

Hohenlohe a földre rogyik a megsebzett lóval együtt, de fürgén felugrik a megsebesült állattól, és lélekszakadva menekül a véres helyről.

A vallonok többsége a súlyos ellentámadás ellenére is tartja magát. A két csapat arcvonalában küzdő gyalogosok és dragonyosok egyetlen kibogozhatatlan csomóba olvadtak össze, muskétával, villával, szablyával, kopjával és alabárddal támadnak az ellenségre, keresztülgázolnak a holtakon és a sebesülteken, akik kétségbeesetten kiáltoznak.

Ezalatt a hosszú lándzsák védelme alatt Bubna muskétásainak második és harmadik sora újratöltött, és lőtt.

Ez meghozta a várt eredményt.

A vallon lovasság fejvesztetten menekül a lejtőn. Bubna lovasai a nyomukban vannak, és követik a rémülten száguldó csapatot. Kíméletlen üldözés veszi kezdetét.

- Szerencsés kezdet! - kiáltja Materna a tisztjeinek.

- Victoria! - harsogja Vostrovec.

Ám ekkor hirtelen megtorpannak az arcvonalban támadók. Segítségükre érkezett a francia és az olasz gyalogság legalább nyolc vagy tíz százada, s már látni, hogy a lovasok - mintegy ezer lovas vitéz - friss erővel nyargal a lejtőn a csúcsra.

Bubna lovasai megtorpannak.

Mindenki a hegyre néz.

A túlerővel szemben nem mernek támadni. Nem kockáztatják az életüket.

Vostrovec izgatottan mondja Maternának:

- Most, most kellene levágtatnunk!

- Nincs rá parancs. Jöjjenek csak ide!

Bubna lovasai sietve visszatérnek. Mintha menekülnének.

Fönt a hegyen nyugalom uralkodik. Majdnem teljes a csend.

Egyszer csak megszólalnak a harci kürtök Thurn ezredében, a bal szárny végén. Már minden kürt harsog, és peregnek a dobok.

Thurn hatalmas almásszürke lován ül, a kardjával irányítja és biztatja embereit, akik már meggyújtották a kanócokat.

Megindul az első század, utána a második, egyik a másik után, több mint ezer ember. Támad a lovasság is, az áradat egyre nő. A támadókhoz csatlakozik Kaplíř és Bubna lovascsapata is. Több mint kétezer ember vágtat le a lejtőn villámgyorsan, bátor, hangos kiáltással.

Már lőtávolságnyira vannak az ellenségtől. Hallják a kiáltást:

- Santa Maria, segíts!

- Eretnekek!

Közben fent is, lent is dörögnek az ágyúk.

A katonák hirtelen megállnak.

Oly hirtelen, hogy a hátsó sorok belefutnak az arcvonalban állókba. Néhányan kilőttek. De valami furcsa dolog történt: füst szállt fel azon az oldalon is, ahol nem volt ellenség. Zavar támadt, odafönt sehogy sem értették, nem tudták elképzelni, mi történt.

Még rosszabb történt. Egyesek eldobják arquebuse-jukat, kopjájukat, és visszafordulnak. Fölfelé iramodnak. Tébolyultan, fejvesztve menekülnek. A zászlót nem emelik a fejük fölé, hanem egyre lejjebb engedik, végül a zászlós eltűnik a tömegben. A kornétás bizonyára eldobta a zászlót: de vajon miért? Miért?

Így kérdezősködnek többen odafönt. Miért ez az érthetetlen megfutamodás? Miért dobták el a zászlót, ezt a becses ereklyét, amelyhez a katona halálig tartó hűséget esküszik? Miért? Hiszen még meg sem mérkőztek az ellenséggel!

Úgy futnak e félelmetes csendben, mintha némák lennének. Csak az az egy érthető, hogy mindenki igyekszik az életét menteni.

Az öreg Thurn kétségbeesésében megsarkantyúzta lovát, és rájuk rontott. Kirántotta pisztolyát, vajon a saját embereibe akar lőni, amely csordaként iramodik el mellette a harcmezőről a két sereg között támadt résen?

Keresztély herceg nyugodtabb, vagy legalábbis azt a látszatot kelti. Thurn hozzálovagol, és a cseh sereg közelében találkoztak. A herceg a vállát vonogatja, és Vostrovec meg Materna, akik a csatarend előtt várakozva már lovon ültek, meghallották, amint a herceg kétszer is elismételte.

- Divine volonté, aber nichts verloren.

Veleslavín, Kordule és Malovec fürkészve, s nem minden aggodalom nélkül körbetekintettek, hogy az arcokról megállapítsák, mennyire elszánt a cseh sereg a harcra.

Ameddig csak elláttak, mindenütt a félelemtől rettegő arcokat láttak.

A cseh sereg nem vette észre, hogy a teljes bal szárny megfutamodott, mert a látásban megakadályozta Keresztély herceg lovassága és a királyi zászlócskák, ezek tisztjeinek a herceg ugyanis éppen kiadta a parancsot. A cseh katonaság nem látta, mi történik, de jól sejtette a közelében eldördülő puskalövésekből s a szörnyű ordításból, mely a seregig elhallatszott.

Veleslavín észrevette, hogy minden ágyúlövés után, bármelyik oldalon dördült is el, a cseh katonák olyan riadtan néztek körül, mint a megrémült gyermekek: látta, hogy félelmük minden lövéssel nő, jóllehet a közelben sehol sem akadt, hogy az ellenséges golyó kárt tett volna, pedig a völgyből érkező ágyúlövések megszaporodtak; alighanem több mint tíz ágyúból lőttek. A lovak is nyugtalanul prüszkölnek, és fejüket a lövés irányába fordítják.

Veleslavín mindezt látta, és nem számított semmi jóra; tehetetlenségében hangosan átkozódott.

A cseh sereg közeléből abban a percben kitört Keresztély herceg lovasainak négy százada, hogy oldalba támadja a császáriakat, akiknek első sorai már feljutottak a fehér-hegyi fennsíkra, és üldözőbe vették Thurn menekülő katonáit.

A királyi gárda is parancsot kap. A trombiták megszólaltak, de a csinos kék-fehér öltözetű királyi lovasok nem mozdultak, s a mögöttük álló gyalogosok sem.

Keresztély herceg lovasai kivágtattak, és a menekülők nyomába eredtek. A herceg kirántotta kardját, a katonái közé rohant, és szétcsapott közöttük. Hangosan átkozta a tiszteket, mire többen megtorpantak, és búsan visszafordultak. Talán szégyellik magukat. Az egyszerű zsoldosok azonban futnak, mint a nyulak.

A királyi gárdában végül felülkerekedett a félelem a szégyen és kötelességtudat fölött, győzött a félénk állat a becsületes férfi fölött - a királyi gárda megfutamodott. Furcsa módon hat, ahogy a zászlótartó a királyi zászlóval menekül, amelyen ez olvasható: Megfordulni nem tudok - Diverti nescio.

Veleslavín ezt látva görcsösen felnevetett, míg a körülötte lévő cseh katonák, némán, szomorúan hallgattak.

Ekkor feltűnt Měřínský lelkész, és Maternához sietett. Hadarva, mérhetetlenül felháborodva jelentette, hogy a magyarok nagy része megfutamodott, s egyikük azt mondotta neki, hogy valamennyien elmennek, menjen tehát valaki a fővezérek közül gyorsan oda.

Materna kapitány még el sem mondta az egészet Anhaltnak, amikor a cseh mezei hadak mindkét csatasorából megindult két teljes század. Szemmel látható volt, milyen leírhatatlan páni félelem kerítette hatalmába ezeket a cseh katonákat. Erre a többi zászlócska is mozgolódni kezdett. Néhányan eldobálták muskétájukat, mire Materna és Vostrovec gyorsan odalovagoltak, hogy megakadályozzák a megfutamodásukat.

Měřínský halálsápadtan fut a tisztek és Kordule zászlótartó után, aki a többiekkel együtt menekült a csatatérről. Már elindult a cseh sereg is. Měřínský a kezét nyújtja feléjük, s szemét elfutja a vér, dühös kétségbeesésében úgy kiáltja:

- A kehelyért, hitünkért, a hazáért!

A menekülő tömeg megindult. Měřínský megpróbálja feltartóztatni, de a sokaság magával sodorja, ő megcsúszik, és elesik. Az emberek, akárcsak a megvadult csorda, átgázolnak a cseh pap testén, és őrülten, iszonyatos félelemtől hajtva, a téboly lázában égve rohannak el, csak el innen, el oda, ahova mások, a szerencsésebbek már eljutottak... el innen bárhova, csak nem arra az oldalra, ahol az ellenség van...

Hátulról a vallonok, olaszok és németek vágják, szúrják, lövik őket. Egy csapat dragonyos beékelődött a futók közé, elvágta őket a többiektől, és egy üres térségre szorította, hol egy félórával ezelőtt még a királyi sereg bal szárnya állt, s onnan mint foglyokat hajtotta le a Fehér-hegyről.

A foglyok között volt Knobelius is.

A győztes csapat parancsnoka, aki vidám sietséggel hajtotta maga előtt a foglyokat, szinte pajkosan emelte magasba a selyemzászlót, amelyen az arannyal hímzett cseh oroszlán mellett a Fide Deo jelszó állt.

A cseh ezredből csupán néhány lovas maradt, Materna elvitte őket Hohenlohe ezredéhez.

Vostrovecet és Měřínskýt a sánchoz vitték; már mindketten halottak voltak. A sebesült Malovecet elszállították a második csatarend mögé.

Veleslavín barna kancáján lovagolva, szomorúan ballag a szerencsétlenül járt jóságos pap, és bajtársa, Vostrovec mögött. Vostrovec fekete fürtjeit és fehér arcát elborította a nyílt sebből kiszivárgó vér, és a kék-fehér pántlikát, amely egy pillanattal előbb még tiszta volt, teljesen átitatta.

- Súlyos seb! - suttogja Veleslavín s belenézvén Měřínský jóságos szemébe, látta üveges tekintetét; mintha a halott még halála után is csodálkozna. Mentéje ujjával és tenyerével néhányszor megtörölte a szemét. Körülnézett, megkereste, hol van a maradék cseh sereg, s elindult feléje.

Ellovagolt Hohenlohe muskétásai mellett, akik a kulccsal ügyesen felhúzták muskétáik zárát, és port szórtak a serpenyőkbe. Már készülnek a következő rohamra.

Materna hegyes szőke szakállát pödörve, a menekülőket nézte, s így szólt Veleslavínhoz, aki odajött hozzá:

- Úgy van, ahogy az imént mondta a herceg... ezt a szégyentelen csűrhét még maga Nagy Sándor sem tartóztatná fel!

- Nehéz lenne ezt felróni nekik - mondotta szomorúan Veleslavín -, katonáink nem tettetik a félelmet, ők valóban félnek. Hiszen nem katonák, hanem parasztok, mesterlegények, s hogyne futnának el, amikor látják, milyen bátrak az igazi harcedzett katonákból álló német ezredek!

Hohenlohe muskétásai, a gyalogosok és a lovasok rohamra indulnak. Csatlakoztak hozzájuk Kaplíř és a többi vezér megritkult regimentjeinek maradékai, azok, akik a megfutamodók közül itt maradtak. Hátbatámadták az olaszokat, vallonokat és a németeket, akik a cseheket üldözve, meglehetősen messzire elmerészkedtek. Néhány vérszomjas katonát leszámítva, az ellenség többsége megtorpan, és felhagy a menekülők üldözésével. Dörögnek a muskéták, a golyók akár a dühös darazsak süvítenek a levegőben. Füst borít el barátot és ellenséget egyaránt. Ám szemmel látható, hogy a katonák nem állnak nyugodtan ebben a füstben; mozgolódás támad, a hegyről lefelé gyorsan iramlik a csapat.

Az ellenség gyáván menekül. Hohenlohe katonái a nyomában. Hosszú lándzsáikkal kemény ütéseket mérnek rájuk. Nem egy menekülőt hátulról ér el a lándzsa éles hegye. S a Fehérhegyen ismét ezer torokból tör fel az ujjongó kiáltás: victoria! A tisztek szétfutnak, és szablyáikkal meg a lándzsájukkal hadonásznak, mintha segítséget hívnának.

De Hohenlohénak hirtelen nyoma veszett. Legalábbis sem Materna, sem Veleslavín nem látták az ezred parancsnokát, azét az ezredét, amely oly nagy harci kedvvel nyargalt le a hegyről.

A győztes üldözők fokozatosan abbahagyták az ellenség üldözését - nem volt, aki vezesse őket.

- Istenem, szállj le a mennyekből! Senki sem tudja, mit tegyen, merre induljon! - siránkozott Veleslavín Hodějovskýnak, mikor néhány úrral visszatért. Előtte és mögötte lassan vonultak visszafelé a muskétások, puskaporos, füstös arccal.

Fent a hegyen közben a tisztek megtudták, hogy a magas hivatalok kara a jobb szárny ütegéhez ment, mert híre jött, hogy a bajorok most nagyobb sereggel indulnak ellenük, mint eddig, s hogy az utolsó lövéseknél valamennyi ágyú gerendatalapzata megrendült, s most az ágyúk nem állnak szilárdan, az ékelés kilazult, s ebből nagy baj származik.

Veleslavínt elcsüggesztette mindaz, amit a nap során látott és átélt. Az a gondolat villant az agyába, hogy valamennyi főparancsnok áruló, s az ártatlanul kiontott vérnek az ő fejükre kell visszaszállnia. Ez a gondolat, akár a féreg, egyre mélyebben ásta be magát a lelkébe.

Elkeseredett töprengéséből gyors vágta zaja riasztotta fel: a második csatarendből mintegy hatszáz lovas harci kedvvel nyargalt a hegy pereme felé. Ott megálltak.

Felismerte az élen az ifjú herceget; deres lovon ült, sima képű, pufók arcú, szinte még gyerek. Kezében pisztolyt tartott, amelyet minduntalan magasra emelt, akár egy marsallbotot.

- Ki tudja, mit forgat a fejében? - tanakodtak a közel álló zászlócskák tisztjei.

- Alig húszesztendős! - mondotta az egyik.

- Forrófejű - vélekedett a másik.

A tisztek kis csoportja - velük együtt Veleslavín is - előrelovagoltak. Az ifjú Anhalt németül kurta vezényszavakat osztogatott. Az írnok utána fordította a lovasságnak franciául. Anhalti így szólt:

- Engedélyt kaptam az alezredes úrtól, megpróbálkozunk a caracole-lal: lássatok hozzá! A becsületünkről van szó: ne lőjetek, amíg nem adok jelt; csigavonalban az ellenséges ágyú-üteghez vonulunk, majd ívben az ütegtől jobbra megkerüljük Maradas spanyoljait, és visszatérünk. A becsületünkről van szó! Sorakozzatok fel caracole-ba!

A lovasok felsorakoztak az ifjú vezér vezetésével. Könnyűlovasság volt ez, vértet nem viseltek. Tízesével-tizenötösével sorakoztak fel egymás után; kisvártatva a négyszögekből hosszú, vékony kígyószerű sor alakult ki. A katonák előkészítették az arquebuse-okat, és a többi fegyverüket. A készülődést szemlélő tisztek levették kalapjukat, és elismerően integettek a fiatal vezérnek. Veleslavín szeme felcsillant. Elégedetten figyelte, hogy a jobb oldali üteg rövid szünetekkel egyfolytában löveti Ruzyňt, s a bajorok között minden lövés után zavar és riadt nyugtalanság támad. Reménykedve tekintett a jobb szárnyra, amelyet még nem vetettek be a harcba, s az országúttól a vadaskertig szilárdan állt a helyén mint a fal. Persze, ha a cseh sereg e tartalékát az ellenség nagy erővel megtámadná, nagy baj volna, de ezt remélhetőleg nem teszi, hiszen mind ez ideig csupán kisebb scaramucciák - csetepaték - folytak le, és csak néhány zászlócska összecsapására került sor.

Felharsantak a trombiták. A fiatal Anhalt vezetésével nagy lendülettel és harci kedvvel vágtatnak előre a lovasok.

A csigavonal megmozdult.

A lovasok eget verő harci kiáltással nyargalnak előre. Élükön az ifjú herceg vágtat, utána hat lovaszászlócska, hatszáz könnyűlovas követi őt.

Ugyanabban a percben a magyarok, akik a sereg mögött kisebb csoportokban álltak, és lustán heverésztek a földön, lóra szálltak. Veleslavín úgy vélte, hogy a könnyűlovasságnak akarnak segíteni, hogy erősítsék; az jó lenne, hadd menjenek, eleddig úgyis csak szégyent és gyalázatot hoztak magukra, mert egyharmaduk gyáván megfutamodott, akik meg itt maradtak, rosszkedvűek és álmosak voltak.

A magyarok azonban megsarkantyúzva lovukat, sebes vágtával, gyáva módon eliramodtak.

A motoli és košířei szőlők felé vágtattak. Először mintegy fél százan indultak el, majd követte őket, egyiket a másik után a többi század, úgyhogy szétszóródtak egészen a fehér-hegyi országútig.

Azok a magyarok, akik az országúton túl, a vadaskert mellett álltak, még nem indultak el, de folyvást a parancsnokra tekingettek.

A többiek azonban szétfutottak, akár a megriadt barmok, de a zsákmányukat nem felejtették itt e férfiakhoz méltatlan félelmükben: majdnem mindegyikük elkötött néhány lovat, és magával vitte.

Ekkor hirtelen ott termett az öreg Keresztély herceg.

Materna lélekszakadva vezette őt az ütegtől a magyar csapathoz. Kisvártatva megérkezett Thurn, a weimari herceg, Bubna és a többi vezér is. A generálisok csodálkozva, haraggal és rémülten támadtak Kornisra, a magyarok parancsnokára. Valamennyien egyszerre tiltakoztak.

Kornis magyar huszárdolmányban ült a lován, magas süvegén kócsagtoll díszelgett. Válláról fekete medvebőr omlott le. Nem nézett az urakra, hanem gondterhelten mutogatott folyvást a csatatér bal oldalára, ahol lovasokat látott menekülni.

- Germani currunt! - kiáltott fel néhányszor egymás után, aztán megfordította lovát, hogy kövesse menekülő társait, s még csak nem is restellte ezt a generálisok előtt.

A weimari herceg kétségbeesett szemrehányással rákiáltott, hogy ha a németek futnak, nem kell futni neki is, és latinul hízelegve még hozzátette, hogy ne legyen német, ha magyar.

Thurn dühében a földre köpködött, és németül ordította, hogy ezt az embert agyon kellene lőni, megölni!

- Ezt a gyáva tatárt meg kellene ölniük! - ismételte meg Materna sziszegve a társainak.

Kornis megsarkantyúzta a lovát, és elvágtatott. Az urak utána. A lelkére beszéltek, könyörögtek, hogy maradjon.

- Maneas nobiscum! - kiáltott Keresztély herceg kétségbeesetten, míg Thurn parancsolóan, Bubna pedig elcsukló hangon könyörögve kérlelte.

Minden hiába. A magyarok vezére dühös elszántsággal hajtotta lovát, s elvágtatott. A század vele együtt menekült. Anhalt és a weimari herceg előrántották pisztolyukat, megsarkantyúzták lovukat, hogy utolérjék a magyar sereget. Nem mentek azonban messzire, rövidesen visszatértek.

Anhalt herceg így szólt Thurnhoz:

- Une nation barbare! Micsoda barbár népség!

Ezalatt a fiatal Anhalti herceg nagy ívben röpült le a lejtőn.

Úgy rémlett, mintha a lódobogástól rengene a föld. A szélvészként száguldó lovasok, mint a hirtelen támadt mennydörgő vihar, magukkal sodortak, és kidöntöttek mindent, ami az útjukba került. Eldördülnek a muskéták, ropognak a pisztolyok. Tüzet okád a csigavonal egész hosszában; halált oszt ez a tűz. Az ellenség arcvonalában nem egy lovas lebukik lováról; először egy máltai keresztes lovag esett el; távolabb oldalra röpül egy nagy tollas vassisak, s a másik oldalon is lebukik egy daliás lovag.

A caracole röpül, s ahol keresztülszáguld, sebesültek és halottak terülnek el a földön, s vértócsák jelzik a vad, tüzes lovasok útját.

S miként a szélvihar rendre kidönti az erdő fáit, úgy itt is a felhevült lovasok kemény támadására az ellenség első sorai összeütköznek a hátsókkal, a küzdők erdeje felbomlik, egyre-másra elhullanak a harcosok, s mindezt kiabálás, vad ordítás kíséri, mintha egyenesen az égbolt szakadt volna rájuk.

A császári regimentek hátrálnak, a hátsók nem tudják, miféle szörnyűség történik elöl, megfutamodnak, és menekülnek vissza a mezőre.

Az ifjú herceg diadalmasan felkiáltott:

- Victoria!

A katonák utánaismételték:

- Victoria!

Ám az ifjú vezér és lovasai az elsöprő támadás hevében és győzelmi mámorában megfeledkeztek róla, hogy vissza kell térniük. Az ellenkezőjét cselekedték: betörtek a spanyolok soraiba, és fegyvereikkel széles utat vágtak közöttük, miközben sok ellenséges katonát lekaszaboltak.

Hanem az út bezárult mögöttük...

S mikor már éppen utat vágtak maguknak a Fehér-hegyre vezető országúthoz, hogy kitörhessenek a kelepcéből, szembetalálták magukat Tilly generális bajorjainak hosszú kopjáival és meggyújtott kanócú muskétáival.

Az öreg herceg a többi főparancsnokkal elégedetten figyelte a Fehér-hegyről lezúduló lovasságot, minduntalan dicsérte őket, látván az ördögfiókákat, fiával az élen. Con tanta risoluzione e bravura! - kiáltott fel a támadás hevében. De meglátva, hogy kelepcébe kerültek, hirtelen sápadt lett, és elakadt a szava.

A foglyul ejtett Knobelius lefegyverzett társaival együtt végre eljutott a híd melletti nagy égerfához. Útközben, amikor ide-oda taszigálták őket, az ellenséges katonák között több helyen láttak jezsuita papokat, akiket még Prágából ismertek. Knobelius felismerte közöttük a hórihorgas, szikár termetű, fekete szemű, ősz hajú Koronius atyát. Ezt látva Knobelius megbizonyosodott róla, a jezsuiták biztosak benne, hogy visszatérnek Prágába. Ez ugyancsak keserű felismerés volt!

Knobelius átfurakodott a foglyokat őrző ellenséges muskétásokhoz. Szorosan egymás mellett két hintó várakozott itt. Testőrök állták körül, mintegy húsz bajor lovas, akik nyugtalan lovaik kantárát tartották. Knobelius a pompásabb hintóban ülő cingár, veres hajú, szakállas úrban, aki virágos damaszt köntöst s csillogó vértezetet viselt, felismerte Miksát, a bajor választófejedelmet.

A másik hintóban egy mintegy ötvenéves, kerek fejű, fényes arcú, kivörösödött, kettős tokájú férfi ült. Abban valamennyien bizonyosak voltak, hogy ez a göndör hajú, kövér férfi Buquoi gróf, a császári sereg generálisa.

A két kocsi között lévő szűk helyen egy idősebb jezsuita páter állt, és elnyújtott, zengő hangon énekelte:

- Salve, regina, mater misericordiae.

A két úr ráfelelt, miként a jezsuita előénekelte nekik. Érdes hangon, nagy áhítattal énekeltek. A választófejedelem ima közben ujjai között morzsolgatta borostyán rózsafüzérét, Buquoi pedig időnként felsóhajtott; Knobelius nem tudta, a fájdalomtól sóhajtozik-e, avagy áhítatában.

A mennyek királynőjét, az irgalom anyját dicsőítő ének mindig megszakadt, valahányszor hírt hozott vagy parancsért jött egy-egy tiszt.

Knobelius nem sokáig állt itt foglyul ejtett bajtársaival, mikor váratlanul nagy zaj és velőtrázó ordítás ütötte meg fülüket, amely közeledve egyre nőtt. Ekkor hirtelen a hintó mellett termett egy ziháló, lángoló arcú tiszt, és jelentett. Tüstént utána egy másik is megjelent, leugrott a lováról, és rémülten jelentette Őfelségének a kellemetlen hírt.

A szemközti oldalon messze maga előtt Knobelius észrevette, hogy a császári sereg zavartan hátrál, és azt is észrevette, hogy a zászlócskák hanyatt-homlok menekülnek.

Szíve megtelt örömmel.

A páter abbahagyta az éneket - éppen az „ad te clamamus” - „hozzád kiáltunk, Eva száműzött fiai” szavaknál, mire mindkét úr kimászott a hintóból.

Miksa választófejedelem meglehetősen fürgén kiszállt, de Buquoi csak nagy erőfeszítéssel kászálódott le a hintóból.

A lovászok két hátaslovat vezettek a generális és a választófejedelem elé. Abban a percben odaporoszkált sánta, kehes lován egy szerzetes. Keresztet tartott a kezében, fején csuklya volt. A töpörödött ráncos öregember kerekre nyílt szeme valósággal izzott, s olyan fürge volt, akár a csík. Megállt az urak előtt, és a nap felé fordítva arcát, felkiáltott:

- Maria, monstra te esse matrem!

Miksa sápadt volt, és izgatott. A lovászok felsegítették a lóra. Buquoi-val nehezebben boldogultak. A gróf arca eltorzult a nagy fájdalomtól.

A hintók között álló jezsuita páter könyörögve kiáltotta:

- Ad maiorem Dei ac Deiparae gloriam! Nollite aufugere ut pridem antecessores nostri infamem coclitem Žižkam! Ad maiorem Dei gloriam!

- Mi történt? Mit óbégat az a pápista? - kérdezték egymástól a foglyok.

- Arra buzdítja őket, hogy ne futamodjanak meg, mint annak idején futottak a seregeik az istentelen vak Žižka elől. Megérdemelné, hogy széttépjék a kutyák! - szólt haragosan Knobelius.

E pillanatban egyszerre eldördültek minden oldalról a muskéták.

Valahonnan, a bajor sereg első soraitól hallatszott a lövések zaja.

Buquoi és Miksa még oda se értek a sereghez, amikor a hírnök már az örömhírt jelentette.

Az, hogy örömhír volt, látszott a testőrök, a szerzetes meg a választófejedelem szolgáin, s még a gyermekek, az apródok mozdulatain is.

A jezsuita hálásan kiáltott fel:

- Deo gratias! Virgini Deiparae gratias!

A visszatérő két úr komolyan tekintett maga elé. Ilyen komoly arccal szállt le Miksa a lováról, majd felszállt a hintóba. Buquoi-t lesegítették a szolgák. Nagy nyögéssel baktatott visszafelé.

Egy kis idő múlva aztán új foglyokat hoztak. Lovuktól megfosztott, kormos arcú lovasokat. Elmondták, hogy az ifjú herceg megsebesült, és foglyul ejtették, de őt máshová vitték.

Egyszer csak különös hang ütötte meg a fülüket, hasonló a téli farkasok üvöltéséhez. Knobelius döbbenten vette észre a Fehér-hegyen felfelé vágtató kozákokat. A kantárszárat a foguk között tartva, kezükben a görbe kardot és pisztolyt szorongatva, nyargaltak előre.

Így vágtattak föl a lejtőn, és üvöltöttek.

A katonák felkiáltottak:

- Ebfajzat!

Nem értek el még magasra, mikor Knobelius még nagyobb rémülettel látta, hogy a patak és a mocsár mellett táborozó sereg, ameddig a szem ellát, megmozdult, és elindult a Fehér-hegyre.

Egy kis idő múlva a hegyet három oldalról elözönlötte az ellenség.

Odafönt elnémultak az ágyúk.

Ez rosszat jelent.

Knobeliusnak megremegett a térde. Az nem nagyon aggasztotta, hogy fogságba esett. Jól tudta, mi a vége az ilyen fogságnak, hogy végül mindenkit szabadon bocsátanak; amelyik tisztnek a zsebében vagy a csizmájában pénz lapul, az előbb váltja ki magát a fogságból,

akinek pedig nincs pénze, azt később engedik szabadon. Az tehát nem aggasztotta, de az a gondolat, hogy vereséget szenvedett a sereg, amely a hitért és a szabadságért szállt síkra, úgy nyomasztotta, hogy a fiatal férfi szemébe könnyek szöktek, és csak akkor száradtak fel, amikor ökölbe szorítva a kezét, átkozódni kezdett:

- Ó, Fehér-hegy, bárcsak gyomrodból tűzet okádnál, beleidből villámokat szórnál rájuk! - kiáltotta, s mint egy őrült, tekintetét a hintókra és a testőrökre szegezte, majd védtelen és közönyös társaira nézett, és nagy szomorúság fogta el.

Az ellenség hada úgy özönlötte el a hegy lejtőjét, mint a megáradt folyó magasra csapó hullámai a mezőt.

A kocsisok lóra pattantak, és elindultak. A testőrök kísérik a két hintót. Társzekerek és élelmet szállító szekerek követik őket.

A foglyoknak is el kellett hagyniuk állásukat. Mintegy négyszázan lehetnek. Sűrű sorokban ballagnak a szekerek után az országúton a Fehér-hegyre.

Az egyik fogoly, aki Knobelius mellett ment, elővette a tokból négyszögletes kis órairánytűjét, és megállapította, hogy délután egy óra van. Erre Knobelius felocsúdott szomorúságából.

- Egy óra alatt, egyetlen óra alatt megverték, megsemmisítették a cseh sereget! Egy óra alatt.

Jó, hogy meg nem tébolyodon bánatában.

Minél feljebb értek, annál több jelét látták a csatának. Ezt mutatta a feltúrt és letaposott föld, egy szétvert dob, egy rostélyos sisak, egy kopjadarab és a vértócsák, lótetemek. Egy halott katonát láttak tátott szájjal, üveges tekintettel - mellette egy másik halott, távolabb három fekszik; tovább haladva egy halom mozdulatlan testet látnak.

Sajnálkozva nézik, hogy egy sebesült a földön csúszva mászik el az országúttól: távolabb ül egy másik, fejét a térdére támasztja, talán sír. Mögötte egy katona az elviselhetetlen fájdalomtól rekedten jajong.

Végül felértek a fehér-hegyi fennsíkra.

Az országúttól jobbra egy sáncból épp az utolsó mozsárágyút vontatják ki a győztesek. Körülötte halottak hevernek.

De valamennyiük tekintete hirtelen ellenkező irányba fordul, a vadaskert felé. A jávorfák bíbora és brokátvöröse ragyogott a késő őszi nap sugaraiban. E szépséges kert felől iszonytató ordítás hallatszott.

S ebbe az ordításba beleharsant a trombiták hangja. A trombitások rohamra szólították a katonákat.

A gyalogosok és a lovasok valamennyien az országúttól balra fekvő vadaskerthez rohantak. Tisztán hallották a „heretico, pikaron, kozaci, Ketzer verfluchte” szavakat. A vadaskertet tehát a zsoldosok támadják!

Még nem ért véget a csata, nem ért véget!

Knobeliusnak e gondolatra összeszorult a szíve. Szomorúan kérdezte önmagától, vajon a cseh nép tragédiájának miféle epilógusához jutottak?

Miksa választófejedelem hintója megállt, és egy pillanat múlva megálltak a foglyok is. Minden szem balra, a vadaskert felé fordult.

Különös látvány tárult eléjük!

Ott a fal mellett, a fekete fenyőfák alatt magányosan áll egy csapat katona. Mozdulatlanul várakoznak. A Knobelius mellett álló foglyokat ez egyszeriben felrázza közönyükből. Eszükbe jutott, hogy ott a falnál kezdettől fogva a morvák álltak. Mintegy ezerre becsülték őket. Felismerték őket. Na hiszen, a magyarok és a többiek valamennyien szégyenszemre megfutamodtak - ők pedig itt maradtak, itt állnak a fal előtt olyan szilárdan, sűrű sorokban, mozdulatlanul, akárcsak a mögöttük magasodó fal.

Jól látható, hogy az első sor lövésre kész muskétával térdel, a második és a harmadik előreszegezett dárdákkal áll.

Ez a cseh sereg tartaléka, amelyben még maradt becsület.

Az olaszok, spanyolok és németek bőszen nekiiramodtak. Elöl a lovasok: szélvészként valósággal átröpülnek a fennsíkon, amely meredeken lejt a vadaskert felé, ahol csöndben várakozik az ezer hős.

A meredek lejtőn felbukik az első ló, majd a második, a harmadik. A mellső lábukra esnek; s a lovasok átröpülnek a lovak feje fölött, és lebukfenceznek a földre.

A mögöttük vágtató lovasok erősen fékezve, rémülten megállnak. Már rájöttek, hogy a lovakkal nem jutnak el a vadaskerthez.

Ezalatt a gyalogosok csatakiáltásokat hallatva, gyorsan futnak lefelé a lejtőn. Ekkor dörrenés rezzenti meg a levegőt. A morvák rálőttek a gyalogosokra. Füstfelhő borítja az ellenséget. A támadók sora felbomlott, sokan megtorpantak. De aztán ismét felsorakoztak, sőt az olaszok közül néhányan vissza is lőttek a morvákra.

Mikor a füst szertefoszlott, Knobelius látja, hogy a morva hősök csatasora éppoly halálmegvető nyugalommal áll, mint annak előtte. Csupán elöl, az első sorok dárdahegyei alatt látszott valamiféle mozgás - a muskétások újratöltették fegyvereiket.

Knobelius iszonyattal vette észre, hogy a hátsó támadók beérik az elsőket; az ellenség sorai sűrűsödnek, kiszélesednek, egyre hatalmasabbá válnak. A trombiták éles, harsogó hangja újabb támadásra szólítja a katonákat. Újabb és újabb csapatok rohannak arra a helyre, ahol nyugodtan áll az az ezer, amelyben még van becsület.

Az ellenséges hadak vonulásának irányából láthatóvá vált, milyen tervre készülnek. Nemsokára a fekete fák alatt harcoló hősöket minden oldalról bekerítették.

Ismét dörrenés hallatszott, és füstfelhő takarta el a küzdőket. Az ellenség ordítása nagyobb, dühödtebb, iszonyatosabb.

Knobelius és foglyul ejtett társai értik, miért dühödtebb az ordítás: a harcok során megtanulták, s tudják, hogy ha a morvák eldobnák fegyverüket, mindjárt vége lenne a vérontásnak és a támadásnak. De a morvák már szúrják, ütik, vágják az ellenséget, a muskétások úgy csépelik muskétájukkal a spanyol, olasz és német fejeket, mintha buzogánnyal hadakoznának.

Az oldalról támadók végül elértek a falhoz, és bekerítették a morva sereget. Széles félkörben öleli a morvákat a császári sereg - az országútról már nem láthatók, eltűntek a rájuk támadó ezrek felbőszült tömegében.

A bajor választófejedelem türelmesen és kíváncsian várta, amíg a vadaskert mellett dulakodó, ordító had ritkulni kezd.

Kivárta.

A cseh sereg hősként ellenálló tartalékát lemészárolták, a hatalmas túlerő megsemmisítette őket.

A nap elbújt a felhők mögé.

A falnál már csendesült a harc, de még nem fejeződött be.

Látható volt, hogy másznak a katonák át a falon, mint a macskák, s ordításuk, amely mindig a „csi” mérges felkiáltással végződött, arra utal, hogy a fal mögött még mindig van valaki, akivel le kell számolni, akit meg kell ölni.

A fal mögül kisvártatva rettenetes kiáltás hallatszik, amelyből tisztán kivehető a „gnade” szó.

- Ki van ott? - kérdezgetik a foglyok egymástól.

A vadaskert felől több helyről lövöldözés hallatszik. Talán üldöznek valakit?

A had, amely szoros öleléssel közrefogta a morvákat, most kettévált. Az országútról már látható, mi játszódott le a falnál. Magasan a fal mellett holttestek tornyosulnak. Knobelius iszonyattal gondolt arra, hogy a fal mellett egy mélyút húzódik, s ez a völgyteknő most telistele van holttestekkel. Akkor tehát mindenkit lemészároltak - de mégsem... amott hajtják a foglyok kicsiny csoportját, mintegy húsz embert az ezerből. A maroknyi csoport mögött halad Schlick, Jindřich Schlick úr, a morvák vezére. Szomorúan baktat. Megsebesült. A császári sereg egyik kapitánya vezeti. A vállánál fogva barátságosan támogatja. Miért ne? A hősiesség mindenkiben tiszteletet kelt.

Mielőtt a szekerek betértek volna a vadaskertbe vezető útra, a környező szőlőkből elővágtató kozákokat láttak felbukkanni, akik felvágtattak a hegyre. A magyarok üldözéséből tértek vissza, mindegyikük több lovat vezetett, amelyet a magyaroktól zsákmányoltak. Az egyik kozák a ló farkával törli le dárdájáról a vért. A magyar vért.

Ahogy rátértek a vadaskert felé vezető útra, a foglyok észrevették, hogy a császári lovasság az országúton Prága felé igyekszik. Üldözőbe vette a cseh király menekülő hadát. Puskaropogás hallatszik onnan, ami azt bizonyítja, hogy a menekülő sereg védekezik.

Úristen, milyen különös, rémes menekülés az! Az utat veszteglő, lassan haladó és feldöntött szekerek torlaszolják el; a katonák, lovak, szekerek egy gomolyagban keverednek. Veleslavínt elszakították társaitól, s most az egész világot átkozva és szidva, a főparancsnok urakkal tart, és azon töpreng, védekeznek-e majd a prágai városok.

De az urak némán megfutamodtak a csatatérről. Csupán Thurn magyarázta el már harmadszor, hogyan ütötte át a golyó a kalapját, és pörkölte meg a haját. Veleslavín csak ezt hallotta, semmi mást.

Néma menekülés ez.

A katonák sáros, szakadt ruhában, szorosan test test mellett futottak, szemük az ijedtségtől tágra nyílt. Némán menekülnek az ellenséges csapatok elől.

Csak akkor tör fel kiáltás vagy szitkozódás a torkokból, ha a menekülő sokaság egy feldöntött szekérbe ütközik, vagy egy megvadult ló elülső lábaival felágaskodik, visszafordul, és agyba-főbe csépeli a rémült menekülőket.

A városkapu közelében kiabálás és szitkozódás támadt.

Egy szekér állt itt. Egy nehéz, mozdulatlan szekér.

Veleslavín felemeli a viaszos ponyvát. A szekéren lapátok, kapák, ásók hevertek - a sáncoláshoz szükséges szerszám. A szekerészek sehol. A lovak is eltűntek. Tehát idáig értek el. Veleslavín ismét megszólalt. De nem valami szépen. A háborúban ugyancsak megtanult káromkodni és szentségelni.

A kapunál nagy a tolongás - mindenki a védőfalak mögött akart lenni. A tájra köd ereszkedett, és eltakarta a szerencsétlen és szégyenletes csata színhelyét.

Szürke, síró, borongós délután volt.

Mikor Knobelius foglyul ejtett társaival belépett a vadaskertbe, egyszeriben rájött, hova tűnt el a királyi sereg, amely reggel olyan pompás viseletben jelent meg a fehér-hegyi fennsíkon. Reggel senki sem tudta kitalálni, miért fordult vissza váratlanul a sereg, és hova ment.

Fölöslegesen védelmezték a Csillagot.

A vadaskertbe vezényelték őket.

Most azok az emberek holtan fekszenek itt, mint a kivágott és szanaszét heverő erdei fák, véresen, tátott, fekete szájjal; ameddig a szem ellát, mindenütt Frigyes király katonáinak kék és fehér színű ruháit látja. Csak az úton nem hevernek a holttestek, azokat elvitték onnan, félredobták, hogy a győztesek szekereinek ne legyenek az útjában.

A foglyul ejtett tiszteket és zászlósokat Knobeliusszal együtt elválasztották a katonáktól. A tiszteknek megengedték, hogy letáborozzanak az udvar bejárata előtt. Az őszi ködben magasan nyújtózott az ég felé a nyári lak, a Csillag. A közkatonákat beterelték a vadaskertbe.

A foglyul ejtett tisztek a földre és a lépcsőre telepedtek. A kisszámú őrség nem sokáig őrizte őket. Fegyverüket a kezükben tartva, az őrök is leültek. A két hintó meg a társzekerek az udvar bejárata előtt álltak, s nagy volt körülöttük a sürgés-forgás. Ide-oda futkostak a komornyikok, apródok, testőrök, írnokok és szakácsok.

Négy férfi súlyos, baklábú asztalt cipelt a vadőr házából, s a zöld zekés öreg vadőr olyan buzgón segédkezett, hogy Knobelius már-már ellenszenvesnek találta. Az apródok ezüstedényeket meg hímzett vászonterítőket hordanak be a szekerekről a nyári lakba; az egyik szakács már a nyulakat nyúzza, a másik tüzet gyújt, a harmadik nyársra húz egy nagy darab húst.

A vadőr házának kéményéből is kékes füst gomolyog felfelé. Ott is a választófejedelem Őfelsége és Buquoi gróf számára főznek, aki ma a bajor választófejedelem vendége lesz.

Sokféle tiszt érkezik az udvarba. Mindnyájan vidámak és büszkék, néhányan, miután bementek a nyári lakba, visszatérnek. A többiek a nyári lakban maradnak: ők a választófejedelem vendégei lesznek, és segítenek megenni a roston sülő pecsenyét.

Az apródok már hozzák a vadőr házából az illatos, szemet gyönyörködtető ételeket. Temetőben ülik meg a lakomát a holtak között, akiket még nem temettek el, s akik üveges tekintettel nézik e sürgés-forgást.

Persze, szép vidám lakoma lesz. Hat apród már el is ment, mindegyik öt palack bort ölelt magához, így léptek be a Csillagba. A vidám lakomához már csak a vidám zene és a szép hölgyek hiányoznak.

Egy kis idő múlva már vidáman ettek-ittak és mulatoztak az udvaron és a szekerek mellett őrködő katonák és szolgák is. A foglyul ejtett tisztek némelyikének is adtak néhány garasért egy falatot. Knobelius nem vett semmit. Eszébe jutott Měřínský, aki csata közben egy darab füstölt húst hozott neki. Hol lehet most a jólelkű Měřínský, s hogy érzi magát? Oly gyorsan szem elől veszítette a parasztok megfutamodásakor! Ezektől a hitvány emberektől nem vesz semmit, még ha éhen kellene halnia is.

Ki ez? Mi ez a zaj?

Rendezett sorokban egy csapat katona közeledik. Mindegyik egy zászlót vagy egy kornétát hoz. Knobel felismeri a királyi bársonyzászlót, és látja rajta az írást - Diverti nescio. Legelöl hozzák. Fürgén, vidáman vonulnak a katonák a holttestekkel szegélyezett úton az udvar bejáratáig.

Ott megállnak.

Kisvártatva kilép a sovány választófejedelem, s utána kisántikál a kapu elé a kövér Buquoi generális. A fejedelem és a gróf szívélyesen bólogatnak, a fejedelem még mindkét kezével integet hozzá. A katona mély tisztelettel a lába elé helyezi a cseh király bársonyzászlaját. A fejedelem mond valamit a katonának, és megveregeti a vállát. Aztán int, s az udvarból előjön a fejedelem írnoka és még három testőre, mindegyikük egy nagy erszényt tart a kezében. Az írnok kiszedi a tallérokat, gondosan megszámolja, nehogy tévedjen.

A főurak kedélyesen távoznak, s az írnok minden egyes zsákmányolt zászlóért tíz tallért fizet ki.

A fizetés végtelenül sokáig tart, már több mint száz zászlót számláltak meg.

Knobelius elfordította a tekintetét. Nem akarta látni e színjátékot. Félreült a sarokba, hogy ne lásson semmit, és bedugta a fülét, hogy ne halljon semmit.

Minden szekér mellett meggyújtottak két fáklyát. Vöröses lángjuk kísérteties fényt vet az élőkre és a holtakra.

A Csillagból már eltávoztak a vendégek.

Az apródok fehér sarut, prémmel bélelt háziköntöst meg selyem takarókat vesznek elő egy ládából. Egy komornyik a fenséges úr számára slofhaubot keres; nagyon igyekszik, mert a katonák már hozzák a tábori ágyat és a padot, mögöttük egy szolga két ágymelegítőt hoz, melyet a kegyelmes urak ágyába tesznek.

Végül odafutott a tábori felcser, aki nagy káromkodások közepette kereste az illatos füveket meg a laudanumgolyócskákat rejtő szelencét. Nemsokára a serpenyőben pörkölt laudanum és boróka illata terjengett a nyári lak körül. Knobelius tudta, hogy az illat távol tartja a kígyókat és felfrissíti a bűzös levegőt - itt pedig körös-körül annyi halott fekszik!

A vadaskertben minden elcsendesült. Leszállt az éj.

Ám annál zajosabban és vidámabban mulat a vadaskert előtt a fehér-hegyi fennsíkon táborozó katonaság. A lárma idehallatszik a vadaskertbe. Knobelius nem tud elaludni. Már két fogoly elkúszott mellőle a sötét erdőbe, elhatározta hát, hogy ő is megszökik. Valahol majd csak átugorja az alacsony falat, a vértől és a győzelemtől megittasult győztesek nem ismerik fel az idegen katonát; egyik katona, akár a másik; a köd és a sötétség a segítségére lesz.

Lába alatt ropog a száraz avar, ez megriasztja és megijeszti; örül, amikor lába a nyirkos, rothadó avarra lép. Minden lépésénél érzi a penész szagát. A fehér-hegyi csatatér felől látja a fal mögött a tábortüzek bágyadt fényét, és hallja a vidám nótákat; a fal mellett kúszva, mindenütt idegen szavak ütötték meg a fülét: éles hangú női kacagás és durva férfihangok.

Elviselhetetlen szorongás kerítette hatalmába. A torkát fojtogatta, és összeszorult a szíve.

A fal egy helyen kissé bemélyed; a fal mögött férfihangok hallatszanak, megérti a „sakramentum” szót. Valamit csinálnak ott, és közben káromkodnak. Knobelius áthajol a falon.

Istenem, istenem, tedd sűrűbbé a ködöt meg a sötétséget, esővel oltsd el e részeg horda őrtüzeit, hogy ne lássam őket.

A fal alatt húzódik a mélyút tele holttestekkel. Nagy halomban fekszenek egymáson, halottak széles, magas kazlai magasodnak itt. Knobelius felismeri a morvák nyitott sírját - ők voltak az utolsók, az egyetlenek, akik Thermopülainál elestek.

A szitkozódás felrázza Knobeliust bénultságából, s újabb iszonyattal, az előbbinél még nagyobbal, látja, miként húzzák le a katonák kezüknél és lábuknál fogva a halottakat a kazalból, mint a gabonakévéket. Levetkőztetik őket, lehúzzák a csizmájukat, elveszik a fegyverüket, figyelmesen végignézik a kezüket, s figyelmesen nézegetik a zsákmányt a közeli őrtüzek bágyadt fényében.

Knobelius abban a pillanatban elfelejtette, hogy a zsákmányolás a katonák joga, és csehül rájuk ordított, hogy ragadozó vadállatok. Aztán elrohant a faltól az erdő sötétjébe, hogy ne lásson, és ne halljon. Iszonyodva menekült, nem tudva, nem látva, hova, a sűrű bokrok ágai arcába csapnak, levelek és a levelekkel együtt hideg vízcseppek hullanak rá, és hűtik forró fejét. Már nem tudja, hol bolyong, hová siet, csak menekül. El ettől a faltól, el ettől az elátkozott hegytől.

Egyszer csak csend vette körül.

Kiért egy erdei ösvényre.

Itt fekszenek a király seregének halott katonái - mentéjükön látja a kék és fehér csíkokat. Hirtelen megtorpan. Csámcsogást hall... kimereszti a szemét: a sötétben fekete szörnyeket lát, több fekete szörnyet... röfögnek, csámcsognak, falnak, a halottak arcát, kezét marcangolják - az állatok nyelvére emberi vér tapad.

Iszonyatában és dühében ismét nagyot üdvöltött a fiatal férfi - a vadkanok szétszaladtak.

Knobelius felnézett a sötét, borús égre.

Felemelte öklét, és fenyegetően rázta az ég felé. De keze erőtlenül lehanyatlott. Elcsüggedt.

„Izráel hegyein esel el te és minden sereged, és a népek, melyek veled lesznek; a ragadozó madaraknak, minden szárnyas állatnak és a mezei vadaknak adtalak eledelül. A mező színén esel el, mert én szóltam” - így szólt az Isten, és ránk mérte ezt a csapást - miért ránk. Uram, hol a te igazságod?

Hol?

V
„Zsákmányolták e földet mind az úton járók...”

Kampanus magiszter már másodszor töltött a savanyú cseh borból a fiatal francia katona poharába.

A francia férfi a bajor sereg tisztje, de Kampanus arcán látszik, hogy nem tartja ellenségnek.

Két nappal ezelőtt este húsz bajor muskétással és öt markotányosnővel beszállásolták a Carolinumba, s tegnap már nagyon szívélyesen „kedves magiszter Cartesius uramnak” szólította.

A kedves Descartes magiszter igazán nem keltett félelmet. Nagyon fiatal - ki tudja, van-e már huszonöt éves -, karcsú, mint egy leány, haja szőke, nyílt tekintetű szeme kék, mint az őszi ég.

Kampanus szívesen beszélget a fiatal tiszttel, örömmel hallgatja a szép latin beszédet, de a társalgás korántsem vidám.

- Higgye el, monsieur Campanus, a mi vezéreink nem akartak csatát, féltek a kegyelmetek seregétől. Sokáig tanácskoztak, végül csak afféle lovagi csatározással próbálkoztak, fel akarták becsülni a hadak erejét - ezt úgy nevezzük, hogy scaramuccia -, s ebből a kis próbálkozásból csata lett. Most pedig Buquoi comte a bajor választófejedelemmel azon vitatkozik, ki győzte le valójában kettejük közül a cseh sereget. Az igazság az, hogy egyikük sem. A csatát az döntötte el, aki a kellő időben, amikor a császáriak megfutamodtak, határozottan közbelépett, az pedig az öreg Tilly volt. Tilly tehát a győztes, nem ők.

Kampanus lehorgasztotta fejét, és felsóhajtott:

- Az ma már nekünk teljesen mindegy, ki lett a győztes. Isten büntet bennünket, Isten nem állt mellettünk!

Erre a fiatal tiszt elnéző mosollyal, gyorsan megjegyezte:

- Ahogy én ismerem a háborút, Isten általában azok mellett áll, akiknek több lovasságuk, több gyalogságuk van, akik a megfelelő időben kellő lélekjelenlétről tesznek tanúbizonyságot. A bajorjaink közül senki se menekül meg, ha a kegyelmetek serege még a Buquoi generális vezette második sereg megérkezése előtt megtámadja; bizony, mondom, senki se! A mi regimentünkben a katonák már a halált várva, a rózsafüzért imádkozták. Ám az önök serege mozdulatlanul állt odafönt, mire a katonáink ismét visszadugták zsebükbe a rózsafüzért.

Kampanus erre úgy vélte, hogy ily nagy ügyet, mint amilyen a cseh rendeké, nem szabad rábízni a zsoldosokra, mert azok könnyen, minden lelkifurdalás nélkül megfutamodnak a csatatérről. Descartes így válaszolt:

- Tudom jól, hogy a közönséges zsoldos romlott ember, rabló, hasonló az állathoz, ezt jól tudom; de ez így van, s mindig is így lesz mind a két hadakozó fél oldalán. Nem a katonák becstelensége a döntő, a csatában a hadi tudomány a fontos; a hadászat mesterei a döntő pillanatban mérlegelik, megbirkóznak-e azzal, ami előttük áll, s ha győz bennük a felismerés, hogy nem, akkor megfutamodnak, a többiek, a butábbak meg futnak utánuk. A csehekben felülkerekedett a félénk állat, s akárcsak az állatok, menekülés közben ordítottak. S Frigyes miért nem védekezett a városban, hiszen egyetlen csata még nem döntött el mindent?

- A hirtelen rémület okozta az egészet. Leghamarabb a magyarok menekültek a csatából, őket láttuk legelébb feltűnni a városban. A gátakon keresztül jöttek át, aznap alacsony volt a víz, a nagy sietségben beestek a vízbe, de átgázoltak rajta. Ezekből a hírnökökből mindjárt

megértettük, hogy baj van, nagy baj. S e gyáva hordáról átragadt a félelem a községre is; mindig újabbak és újabbak jöttek, a rémület nőttön-nőtt, és egyre terjedt. A nemes urak és a lovagok kábultan jártak, a Várban állítólag egyedül a királynő nem hitte, hogy egy csapásra mindennek vége, de látva a vitéz generálisok és a férje kétségbeesett arcát, csakhamar elhitte, hogy itt a vég; akkor tehát útnak indultak, hogy elmeneküljenek a rettenetes szégyen elől, ha netán az ellenség kezébe kerülnének.

- Értem, értem én, a prágai városfalakat nem erősítették meg, túlságosan gyengék. Egyik tisztünk délután a csatát követően felajánlotta a választófejedelemnek, hogy pár óra alatt lerombolja; akkor pedig a várost is lerombolták volna, ezért bölcsebben tette a király, hogy egyezséget kötött az ellenséggel, és megadta magát, ezáltal Prága megmenekült a teljes pusztulástól. S ha már a király elhagyta is Prágát, Csehországból nem kellett volna elmenekülnie; gondolja csak el, magiszter uram, a csatából elmenekült sereget újra összegyűjthették volna a Várban, ott, úgy hallottam, nem kis helyőrség volt, és Gábor fejedelem felmentő hadai már Prága közelében álltak. Mansfeld tartotta és tartja Pilsent, nyakunkon a tél, s a seregünkben járvány ütötte fel a fejét. Bizony, nem kellett volna elmenekülniük az országból!

- A nép és a nemes urak meg voltak róla győződve, hogy Isten bünteti Csehországot, ám én legalább olykor-olykor abban reménykedem, hogy a rendek és a szomszéd fejedelmek segítségünkre sietnek, hogy népünk teljesen el ne tapodtasson, és rabigába ne taszíttassunk. Hiszen a győztes fél még őket is szerencsétlenségbe sodorná!

- Segítenek-e kegyelmeteknek a németek és mások, azt nem tudom, de sejtem, hogy a háború sokáig eltart. Csodálkozom rajta, hogy itt Csehországban már kétszáz éve hadakoztok a vallás miatt, látod, magiszterem, hova vezet ez!

Kampanus elkomorodott, és komolyan kifejtette, hogy a csehek mindig az igazságért harcoltak.

- Igazság, igazság, mi az igazság? - vágott közbe gyorsan a fiatal francia magiszter -, jóságos isten, mennyit gondolkodtam már az igazságon! Gondolkodom róla itt a háborúban is, furcsa, nemde, magiszter uram, hiszen olyan fiatal vagyok még; háborúba jöttem, és a filozófusok közé keveredem. Meg vagyok győződve róla, hogy körös-körül minden, amit az érzékeink közvetítenek, csupán csalóka látszat; azt, hogy milyenek a dolgok önmagukban, saját lényegükben, senki sem tudja. Az érzékeidnek sem hihetsz, minden csalóka. Anaxagorász azt állította, hogy csupán az érzékek által történő megismerés a megbízható, s azt hirdette, hogy a nap olyan nagy, mint a Peloponnészosz; másnak pedig valóban olyan nagy volt a nap, mint amilyennek látta. Hát a forma? Az iskolában azt tanítják, hogy az anyag önmagában nem létezik, hogy a forma határozza meg - csak az a létező. Nos, legyen, de a formát illetően is csalhatnak az érzékek. A napnak kerek deszka formája van, pedig nem deszka. Az emberi értelem megállapította, hogy nem más, mint egy hatalmas golyó. Az ész az érzékek ellenében! De mi az igazság az érzelmek és az ész dolgában? Vágyom megtudni az igazságot; amikor a Dunánál Neuburgban táboroztunk, térden állva fogadtam meg a Szűzanyának, hogy Lorettóba zarándokolok, ha feltárja nekem az igazságot, amelyre vágyom - magyarázta a fiatal ember, s közben kis keze remegett, szeme pedig egészen elsötétült az izgatottságtól. - Máris úgy rémlik nekem, hogy megtaláltam a helyes utat.

- Szívesen hallgatlak, kedves ifjú magiszterem - mondotta Kampanus -, én azonban inkább csak a poézissel foglalkoztam, nem mással, mindamellett egyéb dolgokról is gondolkodtam; a skolasztika nem elégít ki, s abban is igazat adok neked, hogy minden csalóka és múlandó. A vallási dolgokban is erősen kételkedem, s nemegyszer kérdeztem, mint Pilátus, mi az igazság? Égek a vágytól, hogy megtudjam, miképpen akarsz te eljutni hozzá.

- Még nem vizsgáltam meg részletesen az utat, de ha mindenben kételkedem is, saját létemről nem kételkedem, abban bizonyos vagyok, mert én magam vagyok az, aki kételkedik és gondolkodik. Saját létem tehát az első és a hozzám legközelebb álló igazság és valóság, s e valóságból fokozatosan eljutottam mindennek utolsó, valóságos eredendőjéhez, s az az Isten, az egyetlen, örök Isten. Ez hát gondolatmenetem, filozófiai utam kezdete és vége. A többi igazságot mindig a matematika segítségével fogom keresni, s amit nem igazolnak az észérvek és a matematika, azt nem fogom igaznak tartani.

- Akkor örökösen a hit és az ész között fogsz vergődni - tette hozzá Kampanus.

- Lehetséges, de a kettő megfér egymással: Isten mindig ugyanaz és örök, s ezért mindenkinek meg kell engedni, hogy a hitét a maga módján gyakorolja. Minden istentisztelet szándékában azonos, minek hát egymást elnyomni, és gyűlölni felebarátunkat?

- Úgy van, gyakran mondogattam, vajon oly nagy jelentősége van-e az egy szín alatti vagy két szín alatti áldozásnak; hiszen az a lélek tápláléka. A szeretet a fontos, de ezt nem vallhatjuk meg nyíltan, és senkit sem győz meg, különösen a papokat nem, sem a tieiteket, sem a mieinket!

Kampanus befejezve a beszédet, felpattant, s az ablakhoz lépett.

Az utcáról nagy lárma hallatszott.

- Istenem, már megint! - jajdult fel Kampanus. - Nap nap után ez ismétlődik. Szerencsétlen város! Ó, mi szerencsétlenek!

Aztán a fiatal tiszthez fordult, megragadta a kezét, és így kérlelte:

- Megígérted, Cartesius mester, hogy közbenjársz, és megkísérted megakadályozni a fosztogatást. Gyere, kérlek, jöjj közelebb!

Descartes egy kis ideig zavarban volt.

- Isten nevében, menjünk! - mondta nem nagy kedvvel.

Visszatért a szobájába a pisztolyért, Kampanus pedig átsietett a szomszéd professzor szállására, ahova előző este mindjárt a csata után elvitte az öreg Revírt meg a gyermeket, hogy biztonságban tudja őket. A köhögő nagyapának megmondta, hová megy, és kérte, hogy ne menjen ki, megcsókolta a kisfiát, felvette téli magiszteri tógáját, fejére tette kis barettjét, és gyorsan távozott.

A folyosón őrködő katonák illő tisztelettel köszöntek neki.

A lépcsőn lefelé menet azt mondta dominus Cartesius a prorektornak, hogy ne várjon tőle nagy dolgokat, mert, úgymond, a tisztek között ő a legutolsó, ráadásul a győzelem után minden seregnek jogában áll a zsákmányszerzés.

- Csupán annyit mondhatok, hogy a választófejedelem és monsieur Tilly kötél általi halálbüntetés terhe alatt tiltotta meg a polgárházak kifosztását, mivel a város ellenállás nélkül megadta magát. A választófejedelem védelmet ígért a prágai tanács tagjainak, ott álltam, mikor hódolattal járultak eléje, s ő ezt megígérte nekik; ha tehát meglátjuk valahol, hogy a bajorok fosztogatnak, azt megakadályozhatom, ha azonban a császári generális katonáit csípjük rajta, semmit sem tehetek; azok a katonák nem tűrik el, hogy valaki is parancsoljon nekik, a nápolyi, spanyol és vallon zsoldosok olyanok, mint a vérengző fenevadak. Már majdnem hiszek a feltételezésedben, hogy a kormányzó Liechtenstein vagy hogy is hívják, jóváhagyja, hogy azoknak a direktoroknak a házait, akik a zendülésben részt vettek, kifosszák. Ez esetben, kedves magiszterem, semmit sem tehetek!

Mikor kiléptek az utcára, a lárma már messze, egy másik utca végén halt el.

Bizony, furcsa képet nyújtanak a prágai utcák most a szerencsétlen csata után! A boltok egész héten zárva tartanak, a házak kapuit is eltorlaszolták, s az utcán fel-alá sétálnak a katonák. Velük együtt kóborol mindenféle rongyos, a mindkét nemhez tartozó prágai csavargók. Ha nagy ritkán kimerészkedik az utcára egy polgár, akkor siet. A polgárasszonyok és lányaik elrejtőztek.

Keserű mosollyal vette tudomásul Kampanus, hogy sok polgár kalapja mellett már fehér színt viselt, a győztes színét. Ezt viselte a fiatal Vokoun is előző nap, amikor találkozott vele az utcán.

A fiatal és az öreg magiszter a Carolinumból egyenesen az árkádok felé ment, ahol a vásárokat tartották. A boltokból most nem rakták ki az árut, az árkádok és a pultok már több napja üresen ásítoznak.

Ám az árkádok alatt mégis nagy a sürgés-forgás. A Zöld piac végéig lóistállók sorakoznak. Mindenütt katonák és lovak, széna, szalma, lárma és bűz fogadja őket.

S bizony, még kereskednek is!

A sötét árkádok alól hol itt, hol ott kiszalad egy zsidó vagy zsidó asszony. Kampanus felismerte Heroldot, a muzsikus zsidót. Herold kilépve a gótikus boltív alól a fényre, egy gyűrűfélét nézegetett; vele együtt lépett ki egy lovas is, akit két termetes zsidó nő tart szóval: egy öreg és egy fiatalabb, alighanem Herold anyja és húga, mert ugyanolyan hosszú és kampós orruk van. A zsidó nők sehogy sem tudtak megegyezni a tolvaj katonával.

Herold visszaadta az aranyat a katonának, és rászólt a körülötte levő asszonyokra:

- Komm, Bejle, komm, Pejrle.

A zsidó asszonyok azonban nem mentek el, a muzsikus Herold sem ment el, hanem Bejlével és Pejrlével ismét visszament a katona után a gótikus árkádok alá.

Kampanust a rosszullét környékezte ettől a látványtól. Megborzongott, jóllehet sütött a nap, persze a novemberi. Azt mondta a fiatal magiszternek, hogy ezekben a napokban csak a prágai zsidó fajnak megy jól a dolga, mert amit a katonák összelopkodnak, azt a zsidók potom pénzen megveszik tőlük.

A Konešovicei utcából furcsa lárma hallatszott. Szaggatott emberi hangok, rikácsolás, ütések zaja és recsegés-ropogás. Nem is várhat mást az ember. Hiszen Teyfl kalmárnál fosztogatnak a katonák.

Ezt a kalmárt Frigyes király lovaggá ütötte - világosítja fel Cartesius magisztert Kampanus, mikor befordultak a tekervényes utcába -, ezért most feldúlják a házát. Lám, az a fekete hajú, aki ott bámészkodik, a császári bíró, hogy örül neki!

Cartesius a prorektorral a ház előtt álló csődülethez mentek. Lentről jól látszott, hogy a katonák miként törik be Teyfl házában a mennyezetet. Egyesek a csőcselékből felkiabáltak a katonáknak:

- Isten segíts! Isten segíts!

Mások nevettek. Különösen Teyfl kalmár ingerelte őket nevetésre, aki az egyik kivert ablaktól a másikhoz rohant, a kezét tördelte, a fejéhez kapkodott, és németül kesergett.

A sarkában nagy jajveszékeléssel futkosott ablaktól ablakig kócos, éltes felesége, és kétségbeesetten jajveszékelt.

A katonák minden pillanatban kidobtak az ablakon egy-egy jól megtömött batyut. Kiröpült egy nehéz cobolybunda is, és férfi- meg női ruhák sora. A lent álló katonák elkapták, kioldották a batyukat, és tüstént árulni kezdték a zsákmányt. Valahányszor az ablakból kiröpült egy batyu, a lent álló tömeg felüvöltött. Megérkezett nemsokára Herold zsidó is a két zsidó asszonnyal.

Most kidobtak egy bádogra festett arcképet. Nagyot koppant a hepehupás kövezeten. A keskeny ráma szétvált, a bádog megcsörrent. Az arcképet két krajcárért vette meg egy zsidó.

A posztó és a selyemkelmék végekben szálltak ki az ablakon. Azokra alkudoztak a legtovább, míg nagy sokára egy zsidó elcipelte. Mikor aztán a megvásárolt árut elvonszolta a mellékutcába, odafutottak más zsidók és keresztények is, és egymást taszigálva alkudoztak a kalmárral.

Kiröpült néhány dunyha is. Az egyik széle felhasadt, és a toll úgy hullott odaföntről, mint a hó.

Cartesius szedegetni kezdte Kampanus tógájáról a tollpihét. Kampanus közben elindult, elege volt már a látottakból.

Távozván észrevette a Veleslavín háza előtt álló katonai őrséget.

- Azt a házat őrzik, nehogy valami baj érje. És tudod-e, miért a gyöngéd szeretet? Veleslavín volt a legjobb nyomdászunk, fia becsületesen folytatta apja mesterségét. A csata után megszökött. Hallottam, hogy Veleslavín nyomdáját a jezsuita atyák kapják meg, ezért őrzik hát, ezért ez a nagy gondoskodás!

A Szénpiacon a szenesbódétól, amelyből a szénbíró a szolgákkal együtt még hétfőn a csata után elszökött, egészen a Skořepka végéig s az árkádok alatt szomorú, mogorva, szótlan katonák tartózkodtak, jártak-keltek, vagy a tűz mellett melegedtek. Ez volt a legyőzött fehérhegyi sereg maradéka. A vesztes sereg nagy része már három nappal korábban elmenekült, mert félt a győztesek bosszújától.

- Hát ezek miért nem mentek el? - kérdezte Kampanus a kísérőjétől.

- Követelik a zsoldjuk kifizetését, aztán szintén elmennek.

Kampanus szíve összeszorult, mikor a házak mentén végigment az úton, és látta ezeket a hidegtől elgémberedett, éhes és nincstelen embereket; mintha maga is valami miatt bűnösnek érezte volna magát, nem nézett egyenesen a szemükbe: ha belenézett volna, a szomorú szemeken kívül bizony nagyon haragos és kétségbeesett tekinteteket is látott volna. Legalábbis az, aki itt tördeli egy bedeszkázott bolt zsindelytetejének deszkáit, meglátva Kampanust az ellenséges tiszt társaságában, a mohos zsindelyt úgy emelte feléjük, mintha le akarna sújtani vele.

Monsieur Cartesius nem vette észre a zsoldost, és éppen azt magyarázta a prorektornak, hogy a vesztes csapatok katonái nem mentek el mind, mert nem egy század a Malá Stranán elszegődött a császár szolgálatába.

- De azok bizonnyal nem voltak a cseh rendek katonái - vágta rá Kampanus.

- Nem, azokra a katonákra nincs szüksége a generálisnak sem. A parasztoktól a győztes elveszi a fegyvert, botot ad a kezükbe, és szégyenszemre hazaküldi őket, velük nem tárgyal.

A Szent Márton-templom mellett, a sarokban egy katona megtámadott egy lányt, és kettéhasította mellén a ruhát. A leány ereje fogytán már alig védekezett. Nem messze tőlük hat katona nézte az egyenlőtlen küzdelmet. Kampanus meg Cartesius szinte egyszerre kiáltott fel. A kiáltásra a katonák hátranéztek, és még abban a percben lélekszakadva futásnak eredtek.

- Ezek a mieink! - mondta Cartesius.

- Az utcán paráználkodnak! - siránkozott Kampanus.

Jó időbe beletelt, amíg a templommal szemben kinyílt egy ház ajtaja, s a rémült tulajdonos beengedte a leányt, aki úgy reszketett Cartesius karjában, mint a nyárfalevél.

Továbbmenve látták, a Szent Márton utca sarkán emberek állnak.

Kampanus tüstént felismerte a prágai csavargókat, akik minden bűnre hajlamosak és készek. A kis udvarból egy ember kiáltása hallatszott. A betört kapu előtt úgy állt egy muskétás, mintha őrségben lett volna. Kampanus a tiszttel bement az udvarra.

A bűzös udvaron dühösen ordítottak a katonák egy öregemberre. Olaszul kiabáltak, és a kezükkel folyvást az orra előtt hadonásztak. Egy mesteremberként öltözött ifjú - alighanem a tolmács - azt magyarázta az öregnek, hogy nem akarnak semmit, csak a pénzét, váltsa ki magát tallérokkal, mert ha nem teszi meg, erőszakkal fogják elvenni.

Az öregember elkapta a fejét a záporozó ütések elől, s közben azt hajtogatta, hogy a katonák már tegnapelőtt minden pénzét elvették, s nem adhat, mert nincs neki.

Az egyik olasz a jobb megértés okán németül ordított a fülébe:

- Geld!

Másként vidáman vannak az udvaron. Míg a hat katona az öregemberrel kiabál, addig a többi tíz kézből kézbe adja a kőkorsókat és nagyobb kancsókat. Bort vagy sört isznak, amelyért valamelyikük minduntalan leszalad a pincébe.

Descartes gyorsan felmérte a helyzetet, és erélyesen a káplárhoz lépett - minthogy nagyobb úr nem volt itt -, aztán rákiáltott:

- Voi ladri, rubate contra la parola data!

A katonák abbahagyták a verekedést és az ivást, az öregember is felhagyott a magyarázkodással, kitalálva, hogy a fiatal tiszt a védelmére kelt. Kezét összekulcsolva feléje nyújtotta, és sírva fakadt.

Descartes haragos, lángoló arccal állt előttük; kezét a pisztolyon tartotta. Kampanus már azt fontolgatta, mit válaszol majd latinul ezeknek a rabló olaszoknak, hiszen a latint csak megértik valahogy - de nem került rá sor. Az egyik katona földhöz vágta a korsót, és elment; a földhöz vágott korsó zaja a többieknek is jeladás volt a távozásra.

Egymás után eloldalogtak a házból. Némelyikük ugyan megállt, és fürkészve nézett Cartesiusra, de ez csupán egy pillanatig tartott, a katona máris ment az útjára.

A katonák után ők is kiléptek a házból. A kapu becsapódott mögöttük, s a nagy zaj azt mutatta, hogy a háziúr újra eltorlaszolta a kaput.

A Perštýnhez közeledve a kapu előtt megpillantottak egy menetet: két súlyosan megrakott szekeret, melyet három pár ló húzott, és mintegy ötven muskétás kísért. A muskétásokat egy ifjú magas rangú tiszt, talán kapitány követte lóháton. Monsieur Descartes szalutált neki.

- Ez Hohenzollern hercege, igen veszélyes feladatot bíztak rá. El kell kísérnie ezeket a szekereket Münchenbe. Kerülő úton, óvatosan kell haladnia, mert a Bajorországba vezető utakat Mansfeld tartja ellenőrzése alatt. Ez már a harmadik útja Bajorországba. A választófejedelem hazaküldi, amit a Várban zsákmányként kiválogatott magának.

- Egek ura! - jajdult fel Kampanus. - Hát hogyne rabolnának és fosztogatnának a katonák, ha a fenséges úr is...

- Vae victis, a régi nóta! - hangzott a kurta válasz.

A jezsuiták kollégiumához és a hídhoz vezető tekervényes utcán Kampanus olyannak találta az életet, mint ahogy azt jobb napokban megszokta: a boltok kinyitottak, a polgárok és a kézművesek nyugodtan jártak-keltek. Csupán annyit változott, hogy az utcán járók közé katonák is keveredtek. Itt nem raboltak, mert közel volt a hídnál és az Óvárosi téren álló őrség.

Kampanus befordult a Szent Anna-templomhoz. Iszonyatos látvány tárult elé, amint megpillantotta Lozi Otta úr házát.

A ház romokban hevert.

A nehéz kaput egy sarokvas tartja, a másikat, bármilyen nehéz vasból készült, leverték. A kapualjban házi szerszámok hevertek szerteszét. Az ablakokat kiverték, a ház teljesen elárvult. Ugyanilyen állapotban fogadta a két szomszéd ház is. Kampanus felsóhajtott:

- Tekints le reánk, Uram. Vagy minket is feláldozol, mint a táplálékul szolgáló juhokat?!

Tovább baktattak a majdnem néptelen utcán. Az ablakokban felbukkant olykor egy rémült emberi arc, de nyomban el is tűnt a sötét szobában. Az öreg Kaplíř úr Ponty utcai házát teljesen kifosztották, üresen tátong. Csavargók kutatnak benne zsákmány után.

Minden fájdalma ellenére valami mégis megörvendeztette Kampanust; észrevette, hogy a medikusok kollégiumát nem fosztották ki. Persze szegény emberek laknak ott, s ez a ház a fosztogató zsoldosokat nem csábítja. A kollégiumban rejtőzik Jessenius magiszter is, de erről talán senki sem tud.

Ám két házzal odább, a Moldvához közel újra istenítélet fogadta őket. Egy roskadozó öreg ház folyosóján, görbe lépcsőjén és a kis udvar sarkában menekülésre kész, halálra rémült emberek állnak, férfiak, asszonyok, gyermekek, alighanem e ház lakói és bérlői, és valamennyien a rémülettől tágra nyílt szemmel, némán néznek az erkélyfolyosó padlóján fekvő férfira. Alulról csupán a korlát mellett nyugvó ősz feje látszik.

Egy katona térdel a férfi mellén, mellette egy markotányosnő jobb öklével a férfi kezét kezdte verni; ki akarja venni a kezéből a kulcscsomót, melyet az görcsösen szorongatott.

Az erkélyfolyosó tele van katonákkal. Nézik a viaskodást.

Ezalatt a markotányosnők a többi szobából kihordták a dunnákat meg a lepedőket.

Cartesius meg Kampanus épp abban a percben léptek be az udvarba, amikor a szorongatott férfi kiengedte markából a kulcsokat. A zsoldos végül feltérdelt. A férfi a kiállt kínzás ellenére meglehetősen gyorsan összeszedte magát, feltápászkodott, és tántorogva a korláthoz botorkált. Kapkodta a levegőt, látszott, hogy golyvája van.

De amint levegőhöz jutott, rekedtes hangon, hogy körös-körül csak úgy visszhangzott, rákiáltott a markotányosnőre:

- Te szörnyeteg némber, háromszájú sátánfajzatot szülj, és dögölj meg, te istenátka!

Nagyot nevetett ezen a terebélyes asszonyság, s a katonákkal együtt becsörtetett a golyvás férfi lakásába.

Cartesius bosszúsan mondta Kampanusnak:

- Nézd, magiszter, az, aki kilépett, egy vallon hadnagy. Itt nem tehetek semmit; sorsukra hagyjuk ezeket a szegény embereket. Menjünk tovább!

Kint az utcán a fiatal francia tiszt keserűen felsóhajtott:

- Szerencsétlen város, elveszett város! Úgy érzem, magiszter, mintha teljes megsemmisülésetek rendeltetett volna el.

A Ponty utca végén a gyalogjáró és a szennycsatorna mellett emberek álldogálnak. Félkörben állnak, valahogy furcsán csendesen. Mikor Kampanus odaért a csoporthoz, éppen kilépett a házból a városi bíró. Mögötte megjelent négy darabontja. Egy nehéz ládát cipeltek. A bíró köszöntötte a magisztert, és elmondotta, hogy félelemből vagy a vesztett csata fölött érzett elkeseredésében felakasztotta magát az özvegy Balcar pék. Háza és vagyona büntetésül a császárt illeti meg, ezért gyorsan el kell vinni mindent, és le kell pecsételni, nehogy a zsoldosok kifosszák.

A bíró távozása után az egyik fecsegő szomszédasszony még elmondotta, hogy a bíró fogdmegei és szolgái a kútba is le akartak menni, hogy kiszedjék a pénzt, amelyet Balcar mester elrejtett oda, de végül nem másztak le.

- Mikor elmondtam a szolgáknak, hogy tavaly ebben a kútban a sárkány megölt két kőművest, akik a kutat ki akarták tisztítani, felhagytak a tervvel.

Cartesius és Kampanus egy pillantást vetettek a falra, hogy megtudják, miért gyűlt össze a sokaság. Rémületükben visszahőköltek.

A szennycsatorna mellett, amelyet nyálkás zöld és sárga szappanhab borított, feküdt a megboldogult pékmester. Arra várt, hogy a hóhér elvigye a gyepmesterhez, és az elföldelje a trágyába, mert ott temették el azokat, akik kétségbeesésükben kezet emeltek magukra.

A mellette álló emberek végtelen türelemmel és nyugalommal osztozkodtak a kötélen, amellyel a pék felkötötte magát.

A két magiszter távozván a Ponty utcából, egy percre megállt a zsidóváros szélén, mert érdemes volt megnézni a batyukat cipelő katonák és markotányosnők véget nem érő menetét.

Voltak, akik batyujukat kézben vitték, mások háton vagy a fejükön egyensúlyozva, ismét mások elöl, a gyomruknak támasztva. Néhányan buggyos nadrágjuk lábszárába tömték, vagy kordén húzták maguk után a könnyek árán szerzett és súlyos átokkal terhelt kincseket. A zsidók hozzájuk futottak, és segítettek húzni a kordét. Hangos kiáltozással fogadták az érkezőket.

Különös vásár!

Kampanus befordult egy mellékutcába. Cartesius követte. Nem volt kedvük sokáig nézni a tolvajokat és azokat a becsteleneket, akik felvásárolták tőlük az összelopkodott zsákmányt.

Az öreg Revír házát érintetlenül, zárva találta Kampanus. A mellette levő bolt pincéjéből női jajveszékelés és durva káromkodó férfihangok hallatszottak.

Cartesius kirántotta a tokból a pisztolyát, és a rácsos pinceablak fölé lőtt.

A pincében egyszeriben elhallgattak, s egy kis idő múlva óvatosan kidugta a fejét, majd gyorsan kiszaladt a házból egy katona, utána a második, harmadik, végül egy batyus markotányosnő, és futásnak eredtek.

Mindketten észrevették, hogy a katonák a zsákmánnyal - talán gyolcsinggel vagy ruhákkal - annyira kitömték széles plundnadrágjukat, hogy a nadrág egyik szára már magában is olyan volt, mint egy női szoknya.

Mikor bementek a házba, ott találtak egy asszonyt, aki még mindig remegve állt, és Cartesiustól annyira megijedt, hogy a falhoz hátrált.

A magiszter, miután megvigasztalta a rémült asszonyt, arra kérte, mondja meg neki, hová menekültek el a lányai, nem rabolták-e el őket a zsoldosok. Csak nagy nehezen tudta kidadogni, hol rejtőznek a lányai.

A Tyúk- és Libapiac végén, ahonnan elmenekültek a baromfikofák, a katonák egy sarokház kapuját ostromolták egy fabakkal, amelyet egy kirabolt boltból hoztak el. Közben így ordítoztak:

- Luther, Luther!

Mikor az őrködő katona észrevette Cartesius tisztet, jelt adott a kaput ostromlóknak, mire azok ledobták a kost, és eltűntek a sarkon.

Cartesius utánuk kiáltott:

- Que le diable vous emporte! - Majd halkan, mintha szégyellne, odasúgta Kampanusnak:

- Ezek bajorok voltak, tehát megint a mieink!

A két vándor nagy kerülővel a Szent Gastulus utcába jutott. Itt sok embert látott, de a boltok zárva voltak. A Kecske tér sarkán vidám nevetés hallatszott, ami ugyancsak furcsán hatott ezekben a nehéz napokban. Egy részeg katonán nevetett a prágai nép.

A részeg nem szólt egy szót sem, némán viaskodott egy bőrtarisznyával. Minden pillanatban kicsúszott a kezéből a bőrtarisznya, és a színes, lopott harisnyák, gallérok és ingek, meg ingvállak, kanalak, kések kiszóródtak a földre. Megtántorodva lehajolt, de közben orra bukott. Nagy nehezen felszedte a kihullott holmit, és begyömöszölte a zsákba. Egy része a zsák mellé hullott. Végül sikerült mindent összeszednie, és újra vállára vette a tarisznyát, ám alig tett két lépést, mire, bumm... már újra kiszóródott minden.

Kampanus barátjával épp akkor ért oda, amikor a részeg katona ismét elesett, és a rablott jószág kiszóródott a tarisznyából. A magiszter derűsen nézi, hogy az ácsorgó csibészek segítenek összeszedni a zsákmányt, s aztán a nép nagy derülésére elinalnak vele. Mire a katona eltántorog a Szent Gastulus-templomhoz, sem a vén tolvajnak, sem a sihedereknek nem lesz mit összeszedniük.

A málladozó Szent Gastulus-iskola melletti házból kiszaladt három katona. Kampanus úgy látta, hogy ugyancsak rémültek, és igen furcsállotta, hogy csuromvizesek. Üres kézzel futottak ki, és rohantak tovább. Csak a negyedik, az utolsó jött ki a házból hátrálva, közben karddal hadonászott egy ráncos képű öregasszony előtt, aki velőtrázóan, sipító, éles hangon kiabált:

- Engem faljatok fel!

Úgy rikácsolt, és rángatózott, hogy főkötője hátracsúszott, és kivillant tar koponyája. A katona kijutva az utcára, fogcsikorgatva kiáltotta:

- Teufel verfluchter! - aztán hátat fordított az öregasszonynak, és futott a társai után.

Kampanus felismerte az öregasszonyt. Igen, bajusz van az orra alatt - ez Elška Mrštná -, Úristen, hát még él? Elmondta barátjának, Cartesiusnak, hogy ez a töpörödött vénasszony egy professzor hajdani gazdasszonya. Elška Mrštná is felismerte a magisztert, és tüstént mellette

termett; sűrű szózápor közepette elmesélte, hogy már előző naptól készen várja a katonákat. Három kút vizében összefőzött fekete ürmöt, ruhát, bürköt és három egérfarkat, ezzel a főzettel várta őket. Midőn beállítottak, a varázsfőzetet kereszt alakjában elébük öntötte a földre, a maradékot meg rájuk loccsantotta: alighanem örökre emlékezni fognak rá, és istentelen rablásukra, elszáradnak azok a latrok egész biztosan, ez bevált praktika.

Türelmesen hallgatták a nekitüzesedett vénasszonyt, bár Cartesius egy szót sem értett az egészből, de mulatságosnak találta, ahogy a banya kezével szüntelenül Kampanus melle, álla és orra alatt hadonászott; a másik meg ezalatt az öregasszony és a derék német katonák hiszékenységéről gondolkodott.

Az urak távoztak, de az öregasszony még szavak áradatát küldte utánuk, többször is felemlítvén az urak jóindulatát, és kifejezve örömét, hogy megszabadult a katonáktól.

A magiszterek ezután befordultak a Hosszú útra, és szemük elé újabb csetepaté képe tárult - ezúttal a serfőzők és a katonák verekedtek. Látták, amint néhányan elmenekültek, nehogy belekeveredjenek a verekedésbe, míg a szemlélők közül sokan követ ragadtak a katonák ellen, akik - amennyire abban a kavarodásban meg lehetett állapítani - legalább tízen lehettek.

Cartesius a magiszterrel nem messze tőlük megállt.

A hatalmas lármából néhány cseh szó is kiszűrődött. A serfőzők között Kampanus felismerte Hergsel aranyművest; cséphadarót tartott a kezében, és vadul forgatta; nem volt kétséges, hogy ahova lesújt az aranyműves cséphadarója, ott egy csont sem marad épségben.

A kavarodásban elvágódott egy katona, és többé nem mozdult. Ezt látván a többiek, futásnak eredtek a folyó felé. Egypár mesterlegény beleköpött a baltát szorongató markába, és üldözőbe vette a menekülőket. Mások azonban, megpillantván a tisztet, sietve berohantak a serfőzdébe. Egyedül Hergsel távozott lassan és méltóságteljesen, mintha sétára indult volna; aztán a legközelebbi sarkon eltűnt fekete haja és magas termete.

Cartesius a katonához lépett; látta, hogy agyonverték. Vállat vont, és azt mondta Kampanusnak, hogy ezt jelentenie kell, de ugyanakkor azt is jelenteni fogja, hogy a zsoldosok a tilalom ellenére sok rosszat cselekedtek, és tovább folytatják a fosztogatást.

Az utca végén összefutottak Böjtös Káposztával, a tímárral. Kampanus azonnal felismerte a szemében növő vadhúsról. Éppen a Podolíi Fruvein úr háza előtt álltak meg. A ház ajtó, ablak nélkül, pusztán állt. Böjtös Káposzta elmondta, hogy a szerencsétlen úrnak tegnapelőtt a katonák gyertyával kiégették az ölét, s ha egyáltalán meggyógyul, örökre nyomorék marad. Megkínozták asszonyát, összeverték, csak lányai menekültek az ereszcsurgóra meg a tetőre, s ott maradtak szegénykék egész éjszaka.

- Megyek, meglátogatom őt, szeretnék segíteni neki, ő a gyermekeim keresztatyja, és képzelje el, magiszter uram, ismeri az egykori városházi írnokunkat, Kochan urat, aki direktor is volt, őt is kirabolták azok a, azok a - alighanem azt akarta mondani, hogy latrok, de Cartesiusra nézett, és meghökkent -, a katonák négyszer is kifosztották! Négyszer, és hét gyermeke van! Most olyan, akár egy megkopasztott lúd. Teljesen eltaposnak bennünket, elpusztulunk, magiszter uram, ha hamarosan véget nem ér sanyargattatásunk?!

Erre Kampanus nem tudott semmi vigasztalót mondani. Maga is azt gondolta, hogy pusztulás fenyegeti Prága városát, a cseh királyságot, hiszen ezt mondta Cartesius úr is.

A tímár bement a házba, ők meg továbbindultak.

Kampanus sietett a Vám utcai Húspiac melletti kollégiumokhoz, tudni akarta, mi történt ott.

Megörült, amikor a Vencel Kollégium ablakában meglátta Jičínský pedellust. Abból, hogy az ablakban állt, úgy vélte, javult az állapota. Néhány héttel ezelőtt vért hányt szegény, s azóta gyakran gyengélkedett. Most az ablakban áll, tehát meggyógyult.

A házat gondosan bezárták. Jičínský hitvese kinyitotta a kémlelőablakot, és kisvártatva a pedellus is kinézett. Köhécselve mondta a magiszternek:

- Kétszer voltak itt, tudjuk, azok a latrok, de minden alkalommal készségesen elmentek, amikor bejelentettem nekik, hogy a kollégium épületének urai, tudjuk, a patres, az atyák. Amint azt mondottam, hogy „patres", a katonák máris elhordták az irhájukat. Én ezen a mieinket értettem: patres dominos professores, tudjuk, azok a fenevadak meg úgy gondolták, hogy a patres jesuitas!

Jičínský örvendezett, hogy kis csalása sikerült; zöldes, ráncos arca nevetésre húzódott, s álla alatt a fehér bojt már vidáman ugrándozott.

Kampanus jó egészséget kívánt hű szolgájának, s a katonával elindult, hogy megnézze a Reček-kollégiumot is. A Příkopon, Vostrovec háza előtt újabb csoporttal találkoztak, jórészt zsidók és katonák voltak köztük. A katonák éppen befejezték a ház kifosztását, s már a padlásról szórták a gabonát az utcára. Alighanem mulatságból. A zsidók vásároltak, alkudoztak...

Vostrovec úr állítólag az imént elrohant a térre, hogy panaszt tegyen a katonai őrségnek, mit művelnek nála. Vostrovec asszony a kapualjban állt, és keservesen sírt.

Egy asszony halkan magyarázott valamit a tisztnek, aki a ház előtt állt, és nyugodtan nézte a katonákat.

A tiszt nem értette.

Csak midőn egy toprongyos koldus a segítségére sietett, aki meg tudta mondani, hogy „argent" és „latrines", értette meg a tiszt, hogy a hátsó részen, azaz a ház reterátjában pénzt rejtettek el.

Éppen akkor lépett hozzájuk Cartesius Kampanusszal. Kampanus ráförmedt az asszonyra, mondván, hogy álnok kígyó.

- Vostrovecék alighanem jót tettek veled, s te így hálálod meg, te álnok kígyó!

A tiszt megértvén, miről van szó, elnevette magát, köpött egyet, és intett a katonáinak, hogy menjenek tovább, Cartesiusnak pedig azt mondta, hogy nem „vidangeur", a katonák nem másznak be a reterátba, mert a katona nem gyepmester, hogy latrinát tisztítson.

A távolból lárma, füttyszó és zene hallatszik.

Ahogy közeledik, egyre erősebbé válik. Mindenki a Szép-kapu irányába fordul, ahol a Vám utca véget ér. A Příkop felől nagy tömeg hömpölyög. Már látható, mi történik.

A menet élén néhány siheder ugrándozik. Őket három hegedűs követi, vadul húzzák a vonót. Mindegyikük mást játszik. Pokoli harmónia.

A muzsikusok után egy ló üget, arccal a farka felé fordulva ül rajta egy ember, kezében tartja a ló farkát; teljesen mezítelen, nem látszik azonban rajta, hogy fázna ebben a nyirkos, hideg novemberi időben, vidáman jobbra-balra tekinget, vicsorgatja a fogát, köpköd, és valamit kiabál. A fején Bocskai-sapka, zöld vállszalagon függ a kerekes puskája, muskétája és kardja.

Mögötte egy katona rúdra tűzött árkus papírral menetel, amelyen vörös krétával vagy festékkel meglehetősen ügyetlenül rajzolt cseh oroszlán vonaglik.

Ezen furcsa menetet két oldalról kíséri a sokaság, mindenki látni és hallani akarja őket.

- Idáig jutottunk - szólt Kampanus keserűen, és hangja elcsuklott -, hogy bárki, egy senki is gúnyt űz belőlünk! Lám a népünket gúnyoló hadi paszkvillus, a nyomorult, szégyentelen iromány! Isten gúny tárgyává tesz bennünket, s intő példaként szerepelünk majd a népek előtt. És mi mit teszünk ellene?

Cartesius nem dicsérte meg ezt a nyilvános gúnyolódást, és gyalázatos komédiát, de úgy vélte, hogy a katonákat erre valaki felbujtotta; ez nem született meg az ő fejükben. Örült, hogy ezek a katonák nem tartoznak a bajor sereghez.

Mikor elértek a Můstek sarkára, a saroktól számított második házból kirohant egy szolgálóleány, nyomában egy katona. Ahogy megpillantotta a tisztet, megtorpant. Aztán a falnak támaszkodott, és meg se moccant.

A leány megismervén Kampanus magisztert, majdhogynem a nyakába borult. Összetett kézzel könyörgött, menjen fel a házba, mert meggyilkolják az asszonyát.

Kampanus megmagyarázta kísérőjének, miről van szó, és kérő tekintettel nézett rá. Kisvártatva már mindketten a sötét folyosón mentek a fagrádics felé.

A kis előcsarnokba belépve megpillantottak négy katonát, amint feszítővassal egy vasláda fedelét nyitogatták. Két markotányosnő a sarokban álló almáriumot ürítette ki. A nagy szobából folytonos jajveszékelés hallatszott, amelyet egy durva férfihang szakított félbe.

- Olte Hurre!

Mikor monsieur Cartesius pisztolyával jól rávágott az egyik katona vállára, felegyenesedett mind a négy, és ellenségesen szembefordultak.

Kampanus közben benyitott a nagy szobába. Meglátta a földön vonagló tisztes Veronika Koňasovát. A katona puskájának ravaszával a földhöz szorította, és tekergette az éltes asszonyság ujjait.

Egy másik zsoldos katona meg két markotányosnő közben egy ládából ruhát, gyolcsot és bundát szedett elő.

Cartesius megragadta a katona nyakát, és karcsú ujjait belemélyesztette a húsába. A katona arca elkékült, eleresztette Veronika asszonyt meg a puskát, és megragadta a tiszt lábát. Ám hamarosan elengedte, mert a tiszt szorítása teljesen megbénította. A másik zsoldos a markotányosnőkkel kirohant az előcsarnokba, és odakiáltotta a többieknek, hogy ez Pappenheim ezredének a kapitánya, mire azok, akik az imént szembe akartak szállni Cartesiusszal, fejvesztetten lerohantak a lépcsőn. A csendben úgy hallatszott a lábdobogásuk, mintha rögök zuhantak volna a földre.

Koňasová felhagyott a jajgatással, de most a katona kezdett hörögni. Ekkor a tiszt elengedte a nyakát. Elvette a puskáját, és kirántotta hüvelyéből a kardját. Aztán indulattól sípoló, éles hangon megparancsolta a katonának, hogy hordja el magát.

A katona elment. Mikor kiment a szobából, Cartesius dühösen a sarokba dobta a kardot és a puskát.

Veronika asszony felállván a földről, előbb szemügyre vette szakadt zsebét, aztán körüljárta két ládáját, amelyből kidobálták a ruhaneműt, kinézett az előcsarnokba, hogy sértetlen-e a vasláda, és csak aztán szólt oda az idegen tisztnek, hogy Isten fizesse meg neki. Végül kimerülten lerogyott a székre.

Dominus Cartesiust igencsak felbőszítette a katonák fosztogatása. Miközben tovább folytatták útjukat a Příkopon, Cartesius nem beszélt. Ám annál meghatottabban beszélt Kampanus magiszter, és hálásan szólt a tiszt jóságáról.

Sétájuk közben megálltak Roupovi Vilém úr kifosztott palotája előtt. A ház iszonyú látványt nyújtott. Egyetlenegy ablak sem maradt rajta épségben.

Az utcáról látszott, hogy toprongyos csavargók kószálnak a szobákban. Talán azt szedik össze, amit a katonák otthagytak. Kampanus látván e pusztítást, ismét panaszáradatban tört ki.

A Reček-kollégiumot nem bántották. A szomszéd háznak azonban csak két ép ablaka volt, a többi hiányzott. Tehát már kifosztották. Kampanus becsengetett a kollégiumba. Úgy rángatta a csengő zsinórját, hogy majd eltépte, de a kollégiumi famulusok - ha nem szöktek el - nem nyitnak kaput, s ez jót jelent. Már épp tovább akartak menni, hiszen a német horológium szerint már öt óra felé járt az idő, mikor észrevették, hogy egy idősebb férfi óvatosan kisurran a szomszéd ház kapujából, és az egyik ép ablakhoz iramodik, kiemeli a sarkából, a karjába veszi, s a súlya alatt meggörnyedve cipeli el. Kampanus megismerte az öreg Pulpitot, Pulpit pedig Kampanust.

- Mit művel? Miért teszi? - kérdezte a magiszter.

- Ej, az áldóját, domine magiszter, azért vettem le, hogy a katonák azt higgyék, már kiraboltak minket; ide, az áldóját, még nem értek el, de az ördög nem alszik, s ha meglátják, hogy a házban nincsenek ablakok, továbbmennek, ha pedig nem mennének, akkor én, az áldóját, azt mondom nekik: das dich gotts sakrament, az áldóját, bin schon spuliert. És elmennek a fenébe!

Kampanus elmosolyodott ezen az egyszerű emberi ravaszságon.

A két magiszter a Reček-kollégiumtól a rév felé tartott. Az Írott vagy Festett fürdő bedeszkázva, sehol semmi életjel. A vaskaron ugyanúgy lógott az öt réztányér, de ma hasztalan kolompoltak érdes hangjukon.

Sehol egy teremtett lélek.

A hatalmas Moldva folyó már esti ködbe burkolózik. Köd üli meg a petříni és sioni hegyet, a cseh királyok fenséges várát. Csupán a szigeten álló magas fekete nyárfa emelkedik ki a ködből, csontos ágaival nyújtózik a komor ég felé. Alatta fény remeg, és a győztes sereg részeg zsoldosainak nótázása hallatszik.

A két barát szótlanul ballagott haza.

Este Kampanus sokáig állt a kis Jeník ágyacskája fölött, és elmerengve, komoran nézte a békésen alvó kisfiú pufók arcát.

Aztán kivette a fiókból a kinyomtatott zsoltárokat, amelyeket egykor évekkel ezelőtt szépen csiszolt versekbe szedett, és imádkozni kezdett. Sokáig olvasott, míg el nem jutott azon sorokig, amelyekről a boldogabb időkben nem sejtette, hogy jóslatszerűen beteljesednek majd: „Hozz vissza bennünket, szabadításunk Istene; avagy mindörökké haragszol-é ránk? Megharagudtál a te felkentedre, földre tiportad királyi székét és az ő koronáját, megvidámítottad minden ellenségét... Zsákmányolták e földet mind az úton járók...” Itt abbahagyta az olvasást.

VI
A gonosz szövetségesei

Ugyanazon a borongós novemberi napon kora délután tanácskozásra gyűltek össze Pavel Michna császári tanácsos úrnál a Malá Stranán.

Az úr egy forgatható széken ül. Elhízott, gömbölyded testén ibolyaszín, nyestprém galléros posztódolmány feszült. A tanácsos úr minduntalan kidugja a gyönyörű burokból kövér lábát; lábára piros selyemharisnya és fehér csipkés harisnyakötő simul.

A tanácsos úr a fal mellett ül egy festmény, vagyis Juditnak és Vénusznak zöld keretes képei alatt. A tanácsos úron nem látszik, hogy a száműzetés nagyon megviselte volna. Szépen kigömbölyödött, a pörsenések és a szeplők eltűntek az arcáról, arca bíborvörös színt kapott, s ez a nagyszerű szín szépen eltakarja a szeplőket.

Makk alakú, kis ezüstszelencét tartott a kezében, ebből szokott venni minden bőséges lakoma után, hogy jobban emésszen, s hogy a szelek ne törjenek ki a gyomrából, és ne háborgassák.

A nagy nyolcszögletű asztalnál ül Daniel Kapr, a kövér szekretárius, a pislogó Jenišek Přibík prókátor, aki nyugtalanul bele-beletúr sűrű őszes szakállába; mellette kényelmesen elterpeszkedve ül Mollerus. Valamennyiük közül ő a legnyugodtabb. Szemben vele a nagy fejű, ősz hajú jezsuita páter, Koronius vagy ahogy másként nevezték, Kornerius atya szintén nyugodt, de fürkésző, éles tekintete elárulja, hogy a nyugalma mesterkélt. A pattanásos arcú Radosticei Pěček úr folyvást egy fiatal férfi füléhez hajol, aki egy kissé hasonlít Michnához. Még a haja is ugyanolyan veres.

Az urak nagy hangon, élénken beszélgetnek.

Az asztal fölött tizenkét karos, szarvasagancsból faragott Meluzina-csillár függött, az asztalt ezüst szegélyű németalföldi selyemabrosz borította. Már több helyen le van öntözve, és friss foltok éktelenkednek rajta.

Az asztalon zománcnyelű ezüstkanalak hevernek. A szolga alighanem elfelejtette az ebéd után leszedni. Két porcelántálon mindenféle formájú édes sütemény van felhalmozva.

Az urak azonban nem ropogtatják a süteményt, már eleget ettek belőle. Csupán a széles, kehelyhez hasonló zöld poharakból iszogatnak.

Időnként feláll Pěček vagy a rőt hajú fiatal férfi, és tölt az ajtó mellett álló nagy ónkannából.

- Kedves Michal úr - mondja Michna Pěčeknek -, megígérem neked, hogy megteszlek a szőlőhegyek bírájává. Te szereted a bort, látszik az orrodon is, szőlőbíró leszel hát (Pěček közben nagyon tisztelettudóan mosolygott), de a te verseid és élceid... milyen név alatt rejtőzöl?

- Rybaldus Peruanus.

- Tehát Rybaldus Peruanus versei nagyon metszőek, az egész cseh nép ellen szólnak, holott nem lázadt fel az egész cseh nemzet. A verseidről nem akarok tudni, értésükre adtam az uraknak, hogy a kinyomtatásukat ne hagyják jóvá. Hatalmasabb úrhoz kell ez ügyben fordulnod, Liechtenstein herceghez. Arról van szó, hogy ne élesszük fel a hamvadó tüzet, nehogy felocsúdjanak!

Valamennyien bólogattak. Csak Mollerus vetette ellen:

- Dehogy ébrednek fel a cseh urak, meg se mukkannak most! Bohemiae domini vix similes homini! - mondotta prédikátori, határozott hangon.

A tanácsos úr úgy határozott, hogy Pěček hatalmasabb urakhoz folyamodjon, s ebben maradtak.

Ezután a köznapi dolgokra, a zsoldosok rablására terelődött a szó. A tanácsos úr egy kis idő múlva a szavukba vágott, s valamennyien tiszteletteljesen elhallgattak.

- Ügyvéd uram - mondta Michna Přibíknek -, kérem, hogy a titkárokkal minél gyorsabban nézzék át a rebellis direktorok okmányait, ahogy meghagytam. Más urak még talán nem tudják, hogy Benjamin Fruvein az, aki a rebellis direktorok szekretáriusa volt, Martinnak, a legelvetemültebb rebellisnek a fivére, titokban elvitte tőlem a direktorok okmányait, aligha-nem azért, hogy Martin fivérét kisegítse a bajból. Persze rajta már nem segít, de ahogy futólag belepillantottam, sokakat bajba juttat, és tőrbe csalhat. Hamarosan várom a vésztörvényszék kinevezését megerősítő leiratot, az indítványt már benyújtottuk a hercegnek. Přibík urat minden bizonnyal vádlónak nevezik ki, ezért méltóztass jól áttanulmányozni azokat az okmányokat. Összesen tizenegy bírót neveznek ki a szent inkvizícióba, és úgy hallottam, bizonyos bécsi doktorokat is meghívnak. Köztük lesz az a Wolf Laminger von Albenreut, akivel Bécsben beszéltünk. Emlékeznek rá kegyelmetek?! - Ezt mondván, Michna egyenesen a jezsuita atyához fordult.

A jezsuita atya bólintott ősz fejével, és a szemével is jelezte, hogy ismeri Wolf urat. Az utolsó szavakat elnyújtva, kenetteljes hangon mondta:

- Úgy vélem, nem szabad késlekednünk, ilyen dicső és csodálatos győzelem után mindenféle jövendő veszélytől meg kell óvnunk a császár birodalmát, nem pihenhetünk, tovább kell mennünk. Hadd fogadják a korbácsot türelmesen, mert az, ami jön, az isteni nemezis. Nem szabad késlekednünk, már elég sok bűnös bántódás nélkül megszökött az országból, könnyen megszöknének a többiek is, már felkészültek a szökésre!

Erre Moller így felelt:

- Ej, mit, nem szöknek el. A bajor választófejedelem kegyelmet ígért nekik, amikor a csata utáni reggel meghódoltak, s ezzel megnyugtatta őket. Most lapulnak, mint nyúl a bokorban.

- Fruveint és Jesseniust már most börtönbe kellene vetni - vélte Přibík. - Fruvein irányította azt a direkciót, és írta meg a szabad királyválasztásról szóló rendeletet.

- És ő fogalmazta meg a mi kedves atyáink társaságának kiűzetését elrendelő pátenst - tette hozzá gyorsan Michna, gálánsan a jezsuita atya felé hajolva.

A páter tüstént kijelentette:

- Azt a kilencet, akik oly könyörtelenül elhozták a kollégiumunkba a dekrétumot, hogy a királyságból örök időkre száműzettessünk, azt a kilencet szintén börtönbe kellene vetni!

Ezeket a szavakat már nem a meghatott, reszkető, ünnepélyes hangon ejtette ki, hanem a dühtől hevesen, keményen, erélyesen.

Mikor Michna tiszteletteljesen igazat adott neki, bejelentette, hogy Jessenius ellen vádat emelnek a könyvtár elkobzása miatt, amelyet az egyetem el akart tőlük venni, és megengedte, hogy szétlopkodják!

- A kulcsok Fradelius professzornál és a rőt Šultysnál, annál a huncut vörös Šultysnál voltak - itt Mollerus meghökkent, mert miután kimondta, rádöbbent, hogy Pavel Michna úr és a jelenlévő öccseura is vörös hajú.

Šultys nevét azonnal felkapta Kapr, és elkezdte mesélni, miként nevette ki ama Šultys magiszter Fabricius urat, akit a helytartó urak után ki akartak dobni az ablakon.

- Hát az a gőgös versfaragó Kampanus nem volt jelen annál a barbár furornál? - kérdezte gyorsan Michna.

- Ott volt - felelte kurtán Moller.

- De odakint maradt - jegyezte meg a jezsuita rektor -, ma már teljes bizonyossággal tudjuk, hogy az egyetem megreformálását kérelmezte a rendeknél, mert a mi egyetemünk nagyon megszégyenítette az övékét. Tagadhatatlan, hogy Kampanus mindig fölöttébb szívén viselte az egyetem felvirágoztatását. Ám a rendek támogatásáért hasztalan folyamodott.

Moller dühös pillantást vetett a páterre.

- Nos, a kérés nem bűntett, s azért, hogy a Várban volt, nem vethetjük börtönbe - döntötte el Michna -, de Šultysra majd gondunk lesz.

Közben Michna felkelt a székről, kis ideig fel-alá járkált a helyiségben, megállt a rektor előtt, dörzsölgetni kezdte a kezét, miként szokta, amíg kisebb úr volt, de aztán abbahagyta, mert eszébe jutott, hogy a csaplárosok tesznek így, és fontoskodó, komoly képet vágva, így szólt Koronius atyához:

- Azért hívtam ma meg önt, tisztelendő atyám, hogy a Károly Egyetemről beszéljek önnel. A zendülés idején a hanyatló akadémia magiszterei el akarták venni az önök kollégiumát, hát most az atyák nem szeretnék az ő kollégiumukat megszerezni?

Az utolsó szavaknál Michna közel hajolt, elmosolyodott, és közben kivillant sárga foga.

A Károly Egyetem megszüntetése merészen új, váratlan gondolat volt, senki sem számított erre. Valamennyien elképedtek. Csak Moller jegyezte meg nyugodtan:

- Nagyon jó lesz, és ezt a feliratot tesszük oda: Hic iacet et tacet Universitas Carolina.

A gúnyos megjegyzés nem keltett tetszést.

Még csak el sem mosolyodott senki. Koronius atya kisvártatva a szokottnál lassabban és remegőbb hangon - nem az izgatottságtól, hanem mintha inkább minden szavát hosszabban és alaposabban fontolóra vette volna - így szólt a császári tanácsos úrhoz:

- Tudom, hogy az istentelen eretnek Husz ideje óta a Károly Egyetemről, akár a trójai falóból, eredt és szétterjedt minden eretnekség. Tudom, és mindnyájan tudjuk, hogy belőle, mint a sátán gyülekezetéből, indult el a lázadás. Hiszen a gyalázatos zendülés előtt is ott tartották az utolsó országgyűlést, mindezt tudom, és nem sajnálnám vesztét, amelyet maga idézett elő, de nem tudom, hogy rendünknek megéri-e? Kétlem, hogy akarná ezt az egyesülést. Azt hiszem, ez nem válna javunkra, épp elég gondunk van a mi két karunkkal, aztán még nehézségeink támadnának a jogászokkal és a medikusokkal is, mert az ő oktatásuknak nincs in nostris constitutionibus foglalva.

Pavel Michna felegyenesedett, mialatt Koronius atya éneklő, remegő hangon adta elő kételyeit. Michna csodálkozva nézett egyik vendégéről a másikra, fürkészve, vajon ők nem csodálkoznak-e szintén.

Valamennyien értetlenül bámultak az atyára. Mindnyájukat meglepte, hogy a jezsuita atya nem kapott e becses ajándékon és pompás felajánláson, hiszen egy héttel ezelőtt még senki sem merészelt volna ilyesmire még álmában sem gondolni.

Ezért amikor Michna ismét szóhoz jutott, hangja érezhetően hidegebb lett. Kifejtette, hogy az új gondokért valamelyest kárpótolnák az atyákat a Károly Egyetem birtokai, mivel az egyetem jószágait mintegy hatszázezer meisseni garasra becsülik. A Károly Egyetemmel mindenképpen változás történik, ezt szorgalmazza nagyon buzgón maga Lamormain atya Bécsben, s ha a nagytiszteletű prágai szerzetesek nem veszik át az egyetem gondnokságát, minden bizonnyal egy világi magisztrátust állítanak fel, akkor pedig két katolikus egyetem lesz Prágában, s megtörténhet, hogy nem férnek meg majd egymással, s az atyáknak több bosszúságuk lesz aztán, mint abban az esetben, ha most elfogadnák azt, amit felkínálnak nekik.

A beszélgetés hamarosan a vallásra terelődött, s ebben Michna a páter tanácsát akarta kérni, különösen a kezdeti időszakra, amíg az érsek vissza nem tér az országba.

- Slavata úr, akit most már Slavata gróf úrnak kell titulálnunk, Passauból írt nekem, és tudomásomra hozza, miszerint olyan értelemben adott tanácsot Bécsben is, hogy alakítsanak egy testületet, amely megreformálná az országban a vallást. A cseh testvérek papjait és a kálvinista papokat rövid időn belül kiutasítjuk innen; a lutheránusokkal még várunk, mert a szász választófejedelem pártfogolja őket, ő pedig a mi szövetségesünk! Attól tartunk, hogy még védelmébe veszi az itteni lutheránusokat.

Miután befejezte, leült a támlás székbe.

A készséges Přibík bort töltött az üvegkelyhekbe. A jezsuita elhárítóan intett, jelezve, hogy nem kér bort. Aztán ünnepélyesen remegő, elnyújtott hangon megszólalt:

- Tegyenek kísérletet a lutheránus papok meggyőzésére, hogy lépjenek az érsek úr fennhatósága alá. A kálvinistákkal és a cseh testvérek papjaival pedig tegye a herceg úr azt, amit jónak lát, de nem ajánlanám az erőszakot. A nép számára vezessék be a templomokba az eretnek helyett a mi igazi ősi vallásunk oktatását; mindezt jóindulatúan, mérsékelten, atyailag tegyék. Példaképül állítsák a többiek elé azt, aki meggyónt és egy szín alatt áldozott, persze csak akkor, ha nem vádolják valamilyen bűntettel, ám itt is lehetne engedményeket tenni, az azonban már politica et criminalita, s abba én nem avatkozom.

Az urak sokáig beszéltek a nagytiszteletű atya javaslatairól. Mindnyájan hosszasan dicsérték a tervet.

Csak Mollerus szólt ellene. Beszéd közben széttárva kövér ujjait, megjegyezte, hogy a reformálás nem lesz olyan könnyű, a nép ellenáll majd.

Mikor Koronius atya már fel akart állni, Michna a kezét dörzsölve, vidáman így szólt:

- Még valamit, reverendissime páter, van egy jó hírem: Liechtenstein herceg a tanácsomra úgy rendelkezett, hogy Veleslavín nyomdáját és Hynek Wallenstein nyomdáját önök kapják, a Jézus Társaság. Ez már eldöntetett. Kár, hogy az a pimasz Samuel Veleslavín vagy Melantrych nyomdász eltűnt a városból, ő háromszorosan meglakolt volna azért, hogy még a szerencsés győzelmet követő éjszakán is zendülést szított Prága városában. Ha marad, háromszorosan megfizetett volna az a lator. De elszökött!

Ekkor tiszteletteljesen hajlongva belépett Michna hatalmas termetű szolgája, és németül jelentette, hogy a tanácsos úr Őméltóságához megjöttek az óvárosi követek. A jezsuita merevsége egyszeriben megszűnt, gyorsan és fürgén felállt; nem akarja, úgymond, hogy a prágai követek meglássák őt itt a tanácskozáson, mert aztán mindent, ami történik, igazságtalanul a Társaságra fogják, jobb inkább elkerülni a gyanút.

Michna úr megfeledkezvén magáról, megint egy pillanatig szolgamód dörzsölte a kezét, de tüstént észbe kapott, s újra méltóságteljesebb tartásba vágta magát. Azt mondta, hogy a szolga kivezeti a tisztelendő páter urat a hálókamrán át a hátsó lépcső felé, és a kertből lemehet a folyóhoz.

A szolga megértette, kinyitotta a szomszéd szoba ajtaját, ahol az úr hált, az önkilincset fogva megállt az ajtóban, és alázatos tisztelettel meghajolt a tisztelendő atya előtt.

Koronius atya mindenkivel kezet fogott, végül elköszönt:

- Laudetur Jesus Christus! - mondta, és távozott.

Az urak áhítatosan válaszoltak.

- Mondd meg a követeknek, hogy várjanak! - parancsolta Michna a pappal távozó szolgának.

Aztán Mollerhoz fordult.

- A herceg engedélyt adott rá, kedves szekretárius uram, hogy Jiřka fivéremmel minél előbb átnézhesd a regesztrumot, amelybe bejegyzik a nemesi birtokokat: holnap megkapjátok a kancelláriában a lajstromot, az most nincs itt nálam.

- Megkezdődik a lefoglalás? - kérdezte Moller kíváncsiskodva.

- Ó, igen, és joggal - hangzott a válasz -, a lázadók maguk mutattak példát, annak idején ugyanis ők vették el Slavata és Martinic birtokait, és most mind a két úr meg Liechtenstein herceg követeli a lefoglalást. Bár csak ennél maradnának! De azt hiszem, nagyon sokan az életükkel fizetnek érte.

A kövér Kapr úr elégedetten közbeszólt:

- Nincs sátánibb fajzat a lázadó embernél, agyon kellene az ilyet verni, mint a veszett kutyát, különben bárkit megharap!

Mollerban feltámadt az ellentmondás szelleme, és megjegyezte:

- Ej, mit! Nem kell annyira tűzbe jönni, ha netán úgy győztek volna, mint a németalföldiek, hősökké magasztalták volna őket, jóllehet a mi hőseink nem győztek, mert

csatároztak, csatároztak,
de győzelmet nem arattak.
Buquoi és Tilly bevette Prágát,
amikor aludtak;

ez az én nótám.

Ezzel a nótával a ravasz Mollerus ismét kibékítette az urakat. Észrevette, hogy főként Michna igen elkomorodott. Mikor aztán a továbbiakban arról szólt, hogy a vésztörvényszéknek nem kellene túl sok ember iránt érdeklődnie, mert aztán valamennyiüket vértanúknak nyilvánítják, Michna kitört:

- Hát ők annak idején nem akarták vértanúkká tenni az olyan nagyra becsült urakat, mint Slavata és Martinic, amikor kidobták őket harminc könyök magasságból? - Majd uralkodva magán, vidáman folytatta: - Magamról nem is beszélve, hiszen nekem is vértanúkoszorút készítettek, csakhogy én szerencsésen elmenekültem előlük. Most, hogy a tisztelendő atya nincs itt, megmondhatom, hogy szívesebben maradok a földön, mint hogy vértanúként hagyjam el. A szerencse már csak forgandó, s ilyen furcsán változik; alighanem benne lesz a bibliai igazságosság is: szemet szemért, fogat fogért!

Ebben a percben belépett a szolga, és jelentette, hogy megjöttek az Újváros és a Kisebb Város küldöttei is.

A szolga parancsot kapott, hogy vezesse be őket az előcsarnokba, és mondja meg nekik, hogy várjanak.

Mikor a szolga kiment, Michna úr utána mutatva, jókedvűen mondta, hogy ezt az óriást Bécsben szerezte, Wossrtrink a neve, és kacsintva halkan hozzátette, hogy ennek a Wossrtrinknek két csinos lánya van, sőt még a felesége sem hervadt.

A vendég urak készséges szolgák módján mosolyogtak, tetszett neki, hogy a császári tanácsos úr ilyen őszinte. Hiszen az utolsó szavaknál még csettintett is.

- Örülök - mondotta kisvártatva Michna -, hogy eljöttek a prágai tanácsosok, legalább egyszerre megtudnak mindent. Nagyon nagy sarcot fognak fizetni a katonáknak, de hadd fizessenek csak, ha fizethették az álkirályt és a seregét.

Moller ismét széttárta párnás ujjait, alázatos tekintettel és hangon ellentmondott az úrnak:

- Hja, a seregeknek keveset fizettek, a királynak meg semmit; nevetnem kell, ha rágondolok, hogy amikor tavaly a királyné itt Prágában fiút szült, Roupovi Vilém azt javasolta - méltóztassanak meghallgatni -, hogy a rendek két ajándékot adjanak a királynak: lelkit, azaz imát, és anyagit, azaz pénzt. Úgy vélem, hogy csupán az első mellett maradtak, az olcsóbb volt, s az imádságon kívül a király nem kapott egy lyukas garast sem!

Mindnyájan szívből nevettek e vidám történeten.

Ekkor újra belépett Wossrtrink egy súlyos arany mosdótállal. A prágai urak küldték a méltóságos úrnak ezt az ajándékot azzal a kéréssel, hogy a méltóságos úr szíveskedjék elfogadni azt, mit ők őszinte szívből nyújtanak át neki.

Michna felugrott a székről, kezébe vette a mosdótálat, megfordította, s az ajándékot nézegetve, azt mondta a szolgának, hogy még egy kicsit várjanak.

Aztán hozzáértően így szólt:

- Aranyozott ezüst, tíz-tizenkét fontot nyomhat. Egy font manapság huszonkét rajnai aranyat ér. Nagyon olcsón akarják megvásárolni a kegyelmet!

Ismét leült.

Kapr mondott valamit a katonákról, miként akarták őt is meglátogatni, már úgymond, feltörték a csapszéket, és lent a pincében csapra verték egy hordóját.

Michna erre megjegyezte:

- Nem engedhetjük meg, hogy a zsoldosok mindenünkből kifosszanak; tegnap Buquoi gróf esküdözött, és szavát adta, hogy már semmi ilyesmi nem történik meg, ma pedig újra fosztogatnak. Valahogy már meg kellene őket nyugtatni. Buquoi harmincezer garas váltságdíjat kapott az ifjú Keresztély hercegért, birtokot kapott, a kapzsi Berkától hetvenezret zsebeltek be Buquoi zsoldosai, ez egyelőre éppen elég. Hogy ne feledjem Jíra öcsém, ha elmégy innen, üzenj, de óvatosan, a gyepmesterért, hogy még ma vagy holnap korán reggel az őrséggel menjen a Příkopra, Vostrovec házába, és a kamara nevében emeljék ki a kincset a reterátból. A gyepmester a szolgákkal vegye ki a ládákat, jól mossa meg, és hozza el ide!

- A tanácsos úr mindentudó! - hízelgett Kapr.

- Hajaj, mi mindent megtudunk... az emberek mindent besúgnak, feljelentenek, beárulnak jutalom fejében meg anélkül is - mondotta az úr mosolyogva. - Az asszony, aki bejelentette nekem, hova rejtették el a kincset, harminc garast kap, a kamara pedig több ezer dukáthoz jut, és ki tudja még, mennyi ékszerhez. Mondják, Vostrovec felesége egy tizenegy soros arany-dukát nyakláncot hordott.

- De Vostrovec állítólag a győzelem után behódolt, és hűséget esküdött! - vetette ellen Přibík.

- Behódolt, de a kincseit mégis elvesszük, merthogy a lovag úr részt vett a lázadásban, legalábbis részt vett a tanácsüléseken, s ezért végül örülni fog, ha a kincsesládái fejében megmentheti az életét! Csak arra kérlek, Jiřík, ügyelj rá, hogy jól megmosva hozzák nekem ide, mert gyenge a gyomrom.

Egy kis ideig még erről-arról beszélgettek, végül így szólt Michna Mollerhez:

- Most pedig, titkár uram, elkísérsz engem az előszobába. Hozd magaddal a táblát, ott fekszik halbőrbe kötve. Jó lesz, ha megjegyzed, mit mondanak az urak, jó, ha van az embernek rá tanúja, ha olyan óvatos polgárokkal tárgyal. Kegyelmetek pedig, bocsássanak meg nekem, ha a vendéglátásom nem volt megfelelő, nem rendezkedtem be még úgy, ahogy illik: tudják, csak negyedik napja vagyok itt, de hiszen majd én berendezkedem, csak legyen már nyugalom, olyan palotát építtetek itt magamnak, hogy a leggőgösebb nemes urak is irigyelni fogják! Isten velük, uraim, viszontlátásra holnap a kancelláriámban!

Ahogy áthaladtak az előszobán, a távozó szekretárius és jogász urak találkoztak a prágai követséggel. Kilenc férfi várakozott itt, álldogáltak vagy ültek a fal melletti padon. Ott van közöttük a bőbeszédű Zikmund Celestýn, Jan Kyrchmajer, Vokoun. Mély meghajlással üdvözölték a távozó urakat. A követek arca gondterhelt és szomorú volt.

A földszinti előszobában az urak útjába került két szép, magas termetű, nagy mellű leány. Az egyik kék, a másik szegfűszínű szoknyát viselt, és világos virágmintás köténynyt. A szekretáriusok és a jogászok majd felfalták szemükkel a leányokat. A kövér Kapr úr hozzáértően mondotta Mollernak, hogy Michnának nincs rossz ízlése, s még a kapuból is élénk, mohó tekintettel bámult a leányok után.

Miután Michna üdvözölte a prágai tanácsurakat, és szinte barátságosan köszöntötte őket, Zikmund Celestýn úr mindnyájuk nevében szólni akart, de a második szó után dadogni kezdett, úgyhogy Jan Kyrchmajer kétségbeesetten, nyugtalankodva kétszer is erősen a fejéhez szorította parókáját, s aztán maga vevén át a szót, a méltóságos úrhoz intézett néhány bók után így szólt:

- A lázadáskor a mi fejünk is veszélyben forgott, nem értettünk egyet mindennel. Sok mindenről nem is tudtunk, mikor aztán az a palotagróf elvonult a városból, nagyon vigyáztunk, hogy az ország felségjelvényei, a korona és egyéb kincsek, amelyeket a Várból az Óvárosba hoztak, s már csupán azokat nem vitték el, a városból ki ne jussanak, amit el is értünk. A városban maradtak, és a Városházán rejtettük el őket, aztán kiadtuk a bajor választófejedelem őfelségének, s ő kegyeibe fogadott bennünket.

Michna szúrós szavakkal közbevágott, mondván, hogy ő biz jól ismeri az érdemüket, s azt is tudja, hogy a palotagróf, aki királynak nevezte magát, szökése előtt Kyrchmajer úrnál töltötte az éjszakát.

Mikor e szavakra a polgármester, akinek homlokát kiverte a veríték, válaszolni készült, Michna felemelve kezét, szívélyes, derűs hangon még hozzátette:

- Hát persze, értem, hiszen nem hagyhatták csak úgy a szép angol hercegnőt éjszaka az utcán. Nos, mit kérnek tőlem?

- Kegyelmet kaptunk, ennek ellenére a katonák elviselhetetlen módon fosztogatnak és sanyargatnak bennünket. Olyan megaláztatásban és szenvedésben élünk, hogy fejünket föl se emelhetjük. Kérjük méltóságodat, járjon közbe az érdekünkben a főgenerális uraknál!

- Szíves-örömest megteszem, és kezeskedem róla, hogy a fosztogatás megszűnjék még a mai napon; most csak a pénzről és élelemről gondoskodjanak. Engem neveztek ki a legfőbb élésmesterré, és nem szeretném, ha fölös gondjaim támadnának a kegyelmetek vagy a generális urak részéről. A sarcot fizessék ki, másként a seregek rosszabbul fognak bánni uraságotokkal, miként most bánnak. Egyelőre csupán a főtiszteknek és az alacsonyabb rangú tiszteknek kell fizetniük. A zsoldosoknak napi nyolc krajcárt fizetünk, ezt a költséget a nemes urakra és a derék cseh lovagokra hárítjuk át. A prágai városok hetente hatszázhetvenhat rajnai arannyal adóznak a tiszteknek - mondta, majd Mollerhez fordult -, jól számoltunk, szekretárius uram? Tíz ezred állomásozik a prágai városokban, ez tehát hetente hatezer-hétszázhatvan rajnai aranyat tesz ki.

Rémület fogta el e szavakra a város követeit. Egymásra néztek, és feljajdultak. Sokan csak ennyit szóltak: „Szűz Mária!”

Kyrchmajer szinte sírós hangon mondta:

- Méltóságos uram, Isten előtt hitünkre kijelentjük, hogy ennyit semmiképpen sem tudunk összegyűjteni. Ennyi sarcot nem fizethetünk!

Michna megsárgult, szőrös ujjaival megdörzsölte a szemét, és tovább folytatta, mintha a prágai követek priorjának szavait nem is hallotta volna:

- Ezenkívül minden ezredre számítsanak hét akó bort a katonák ellátásának feljavítására. Megígérték nekik, hogy ha győztesként vonulnak be a városba, kapnak bort. Minden tisztnek egy akó bor jár!

Celestýn haragjában kitört:

- Ez azt... - de elcsuklott a hangja, és keservesen dadogni kezdett. A többiek mintegy kórusban tiltakoztak, hogy lehetetlen ennyit beszolgáltatni, hiszen ennyi bor nincs is Prágában, mert a katonák már rengeteget megittak.

- Ezt a kötelességet osszák meg a három város meg uraságotok között, ahogy jónak találják - mondta Michna még mindig barátságos hangon, derűs arccal, és csak néha, ha keskeny ajka mosolyra húzódott, s kivillant sárga foga, vált egyszeriben rosszindulatúvá. Az úr tovább folytatta:

- Mivel az igazságtalan cseh háború gonosz és szélesen elharapózott lángját eloltották, kegyelmeteknek és a két főrendnek kell vagyonával fedeznie a háború költségeit. Ki más viselje? Ez a legméltányosabb dolog az ég alatt, hogy ki mit rendel, azért fizessen. Ezenkívül e héten még huszonnégyezer cipó kenyeret kell süttetnünk. Egy cipó három font legyen, s ha netán kisebb cipót sütnének, mondják meg a pékeknek, hogy nem kerülik el a büntetést. A katonáknak megvan az a csúnya szokásuk, hogy felkötik a csaló pékeket!

Az elöl álló küldöttek közül erre már senki sem volt képes felelni. Némán hátrafordultak a többiekhez, hogy ők mit szólnak hozzá.

Néhányan a szemüket meresztették, másoknak leesett az álluk. A követek egyike, a poříčíi pékmester így szólt:

- Hiszen hatszáz mázsa liszt is kevés lesz. Honnan vegyünk annyi lisztet, gabonát? A zsoldosok fosztogatása miatt senki sem szállít gabonát a városba. Hiszen rajtunk nem múlik - mi sütnénk, de miből?

Michna könyörtelenül folytatta:

- A legfőbb generális úr, Buquoi is sarcot kér a prágaiaktól a törzsének. Beláthatják kegyelmetek, hogy arra az időre, amíg Prágában tartózkodik, nem köteles egymaga eltartani a konyhamestert, a lovászokat, a lakájait, az asztalnokot, testőröket, és tudj' isten, ki mindenki tartozik még a törzséhez. Ő hetenként százharminc rajnai aranyat kér. Úgy hiszem, ennyit kért, bár nem tudom fejből. Szekretárius uram, méltóztass megnézni a kancelláriámban az asztalon, felülről az első jegyzék lesz az!

Mollerus nagy nehezen felkelt az asztaltól, és kiment. Alighogy betette maga mögött az ajtót, Michna karon fogta Kyrchmajert, és bizalmasan, mézédes hangon így szólt:

- Hogyan döntöttek annak a falunak, Smíchovnak az ügyében? Nem akarom megkárosítani az Óvárost, Isten a tanúm rá, hogy nem akarom. Ha átengedik nekem a falut, rendes árat fizetek!

Kyrchmajer kétségbeesésében forró fejéhez szorította parókáját, és érezte, miként lüktet halántékán a vér. Bátortalanul csak annyit mondott, hogy ezt a dolgot elő kell terjesztenie a tanács ülésén és a községben.

- A község nem tanácskozhat! - utasította el ellentmondást nem tűrő hangon Michna, és befejezésül így szólt: - Gondolják meg minél előbb!

Ekkor belépett Mollerus a jegyzékkel. A tanácsos úr belenézett, és tüstént kijelentette:

- Buquoi százötven rajnai aranyat kér a törzs fenntartására - az imént tévedtem. A polgárokat szigorúan figyelmeztessék, hogy a bekvártélyozott katonáknak rendben adják meg az elrendelt porciókat: egy pint sört és egy font húst minden egyes személynek. Egy-egy hordó sört minden bizonnyal ingyen is adhatnak a gazdag prágai serfőzők, a mészárosok is szállíthatnak olykor-olykor ingyen egy mázsa húst. A zsidó mészárosok már ajándékba küldik a húst, uraságotok mesterei csak nem hagyják magukat megszégyeníteni a zsidóktól?

A három prágai község tanácsosai már nem szólaltak meg. Összekulcsolták a kezüket, mintha némán könyörögnének.

- És készítsék el a zabot, szénát és a szalmát, hogy aztán ne legyen baj! Egy lóra naponta fél véka zabot, nyolc font szénát és ha jól tudom, három kéve szalmát számítanak. Nem tudom, mennyi lovat kell eltartani, azt majd írásban tudatjuk a községgel, de készüljenek fel rá. Sok katona elégedetlen a kvártélyokon az ellátással, mivel magának kell fát venni, a polgárok nem adnak elég gyertyát, és takarékoskodnak a sóval, egyszóval az élelem, a fűtés, a világítás legyen jobb, és több sót adjanak. Ezért sok helyütt veszekedésre kerül sor, hallottam, hogy nem egy gazdát és gazdasszonyt megvertek a bosszús katonák. Panaszkodnak kegyelmetek, hogy a katonák fosztogatnak, pedig lehetséges, hogy a polgárok fösvénységükkel maguk okozták a bajt. A háború az háború. Majdnem elfelejtettem: az ispotályba, főként Strahovra fejenként hat korsó sört kell küldeniük a sebesült katonáknak.

A tanácsurak szobormereven álltak és hallgattak. Sokan az ajtó felé tekingettek. Talán arra gondoltak, hogy ha kívül lennének, elkerülnék az újabb csapásokat és követeléseket.

- A lőporkészítők pedig készítsenek száz mázsa puskaport. A költségek egy részét így leszámíthatják a sarcból, ennyit elengedek kegyelmeteknek.

Ilyen kegyes szavakkal és ígérettel bocsátotta el a tanácsos úr a három prágai város szótlan követeit. Mindegyikükkel barátságosan kezet fogott, de nem nézett a szemükbe, az nem volt az úr szokása. Inkább félrenézett.

- Még egy apróság - szólt a távozó Kyrchmajer után. - A kocsisnak, aki az ellenségtől zsákmányolt zászlókat Bécsbe szállítja, nyolc rajnai aranyat adjanak. A katonai kíséretnek nem kell semmit adniuk, ezt a kedvezményt megszereztem kegyelmeteknek, tekintettel régi jószomszédi viszonyunkra és barátságunkra. Isten legyen kegyelmetekkel, s azzal a faluval gondolják meg a dolgot!

Michna tanácsos úr egészen az első lépcsőfokig elkísérte a vendégeket. Visszatérvén, ezt mondta Mollernak:

- Az ördög tanácsolta nekik ezt a lázadást! Mindenféle kellemetlen dolgot le kell majd nyelniük! Ne menj még, kedves szekretárius uram, ne menj, szeretnék még valamit mondani neked, egy újságom van számodra. Te már ismered Liechtenstein herceget, vagy nem ismered?

- Már hogyne ismerném! De még nem beszélt velem.

- Mikor tegnap beszéltem vele, és megemlítettelek, a kisebbik szemét behunyta, a nagyobbal pedig gyanúsan pislogott. Nem hisz neked, alighanem valaki rosszat mondott neki rólad. Miközben beszélt, az orrától a homlokáig húzódó izom remegett, és nagyon ráncolta a homlokát; olyan volt, mint egy kuvik. De én a pártodat fogtam, én megvédtelek. De most mást újságolok neked: megkaphatod Bílek házát!

- Hogyan?

- Bílek szomszédja, azt hiszem, Jungmaiernek hívják, feljelentést tett, miszerint Bílek azt tanácsolta, öljék meg a katolikusokat, és mondják, valamilyen összeesküvésben is részt vett.

- Ez szemenszedett hazugság! Bílek buzgó lutheránus, de nem több!

- Na jól van, értem, szép tőled, hogy védelmezed, te a rokona vagy.

- Nem vagyok, de nem hiszem, hogy Bílek, az idős Bílek valakit is meg akart volna gyilkolni.

- Azon már ne múljék. A bíró börtönbe vetette Bíleket, s ő ott súlyosan megbetegedett; legjobban tenné, ha meghalna. A ház a tiéd lesz, és ne ellenkezz már! Hiszen azért a fáradozásért, amelyet a hivatalban végzünk, bőségesebb jutalmat érdemelnénk!

A tanácsos úr bement a hálókamrába. A szoba közepét egy selyembaldachinos ágy foglalta el, amely akkora volt, hogy négy ember is kényelmesen végigfekhetett volna rajta.

- Valamit adok, kedves szekretáriusom - szólt Mollerhoz -, nem neked, hanem a gyermekeidnek, de te viszed el nekik!

Ezután Michna úr felvett az ágyról két játékpuskát meg egy festett arcú, vörös atlaszruhába öltöztetett babát, és Mollernak adta.

Mollerus átvette a gyermekeinek készített ajándékot, és sokkal őszintébben köszönte meg, mint ahogy szokása volt. De közben megjegyezte, hogy nem tudja, miért gondolt az úr ilyen nagy szeretettel a gyermekeire.

Egész úton hazafelé aztán azon törte a fejét, miért tette ezt Michna, aki a gyermekeit sohasem látta, vajon miért...

...Az úr fura pók, ismerem jól, messzire elér a keze, csapdát állít az a vadaknak és a madaraknak, és ingyen nem ad semmit... de résen leszek!

Pavel Michna úr magára maradt, de nem sokáig. Hamarosan bejött hozzá a kirurgusa. Már sötét este volt.

A kirurgus, egy kis termetű, fürge, bőbeszédű ember, már első pillantásra szélhámos benyomását keltette.

Kis vánkosokat hozott az úrnak, amelyekkel a köszvényt gyógyítják, és lerakta őket az asztalra:

- A köszvény úri betegség - csicseregte az apró férfi -, a lábban hatalmasodik el, és ágynak dönti az embereket, de méltóságodat nem juttatja olyan hamar ágyba. Meg fogjuk akadályozni, tudjuk a módját. Az emberi test érzékeny jószág, de mi értünk hozzá. Arra kérem méltóságodat, hogy elalvás előtt valakivel könnyedén dörzsöltesse és simogattassa meg a fejét, karját, hátát és a lábát, hogy a táplálék szétáradjon egész testében...

- Hagyd abba, te sima nyelvű szószátyár! Ezeket a vánkosokat majd kifizetem. Holnap korán reggel eljössz engem megborotválni, a többi tanácsodat pedig tartsd meg magadnak. Én mind ez ideig az igaz és bevált tanácshoz tartottam és tartom magam:

Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra.

Restituunt eadem balnea, vina, Venus.

Érted? Ez az én recipém: fürdő, bor, szerelem, érted, te ágrólszakadt?! A fürdőben reggel voltam, és nemrég hagytuk abba a borivást. Vénuszt pedig várom! Már ne is lássalak, menj!

A kirurgus vidáman kisietett a szobából.

Wossrtrink bort és felvágott hideg vadpecsenyét hozott, és azt a parancsot kapta, hogy zárja be az előszobát, és már ne jöjjön vissza.

A magára maradt tanácsos úr nyugtalankodott. Minduntalan a nyolcszögletű órájára pillantott, amelynek fedelére kis állat- és gyermekalakokat véstek. Majd megnézte magát a nagy velencei tükörben. Kitárta a hálókamrára és a titkos lépcsőre nyíló ajtót - és türelmetlenül járkált fel-alá.

Plenus timoris amor. A szerelem türelmetlen, s a félelmet sem nélkülözi.

VII
Jaj a legyőzötteknek!

Kampanus őszintén fájlalta, amikor meghalt Jičínský pedellus. Jó ember volt, híven szolgálta az egyetemet, jóllehet a diákok nagyon gyakran kínozták, és gúnyt űztek belőle. Kampanus attól tartva, hogy a kollégák nem engednék meg, a saját felelősségére adta oda az egyetlen hű szolgájának a temetésére a bársonyleplet, amellyel csupán a Károly Egyetem tudós magisztereinek a koporsóját takarták le, nem pedig a szolgáiét.

Kevés diák és iskolamester volt a temetésen, hiszen nem is lehetett. Az iskolák kiürültek, a kollégiumok is elárvultak. Már nem visszhangzottak a folyosók a csengő fiatal hangoktól, mint hajdanán.

A sors épp a legmegfelelőbb időben gondoskodott róla, hogy a magiszterek ne keseregjenek sokáig a hű szolga halálán, hanem más gondolatok foglalkoztassák őket.

Egy napon a csikorgó, farkasordító hidegben, behavazott füles kucsmában beállított Kampanus magiszterhez a počernicei bíró, s lekapván a sapkát, rémülten mondta el, hogy a katonákkal egy pap jött a faluba, akit irgalmas barátnak neveznek, és bejelentette, hogy a falut lefoglalja az ispotály számára, s ezután már sem a bíró, sem a község nem tartozik elszámolni eddigi urainak, mert a magiszter urak nem az ő uraik; mindjárt parancsot adott az írnokának, hogy mindent írjon össze. Még a házakban is összeírást végeztek, és meghagyták, hogy semmit el ne mozdítsanak.

Kampanus ezt hallván, a szomszéd lakásokból áthívta Troil és Jiří Šultys magisztereket. Ez aztán a csapás! Hiszen Počernicéből folyt be a professzorok megélhetéséhez szükséges javak jelentős része, és most ezekben a szörnyű időkben veszítsék el még azt a darab kenyeret is, ők, akik e községből származó jövedelem birtokában is szegények voltak!

Kampanus gondterhelten ráncolta a homlokát. Úgy vélte, hogy Počernice falu emberemlékezet óta Károly császár egyetemének birtoka volt, egy császár és király sem tette rá a kezét, s ezért nem lehet csak úgy könnyen elvenni tőle. Ez alighanem valamilyen félreértés lesz.

Šultys mindjárt szitkozódni kezdett, és azon gúnyolódott, hogy az a barát az irgalmasok rendjébe tartozik.

Troil a szakállát tépdeste, és hallgatott.

A három tudós emberhez, akik furcsa módon zavartan és dühösen álltak a paraszt előtt, akinek ruhájáról és csizmájáról csöpögött a megolvadt hó, egyszerre betoppant Cartesius tiszt úr.

- Végighallgatta a panaszukat, de semmi jóval nem kecsegtette őket. Latinul mondta:

- Azt a pátert jól ismerem, Savonatius az, ő vicarius Germaniae és a bajor választófejedelem ispotályosa. Ha tehát lefoglalta a falut, nem tehettek semmit, mert minden bizonnyal a főurak engedélyével tette, a háború jogán foglalta le. Mondjatok le a faluról!

A magiszterek nem fogadván meg a tanácsot, úgy határoztak, hogy elmennek az irgalmas baráthoz, és szemrehányást tesznek neki azért, amit elkövetett.

Pár napra rá a fiatal magiszter Cartesius illendően búcsút vett a professzoroktól. Sokáig ölelte Kampanust, s őszinte barátsággal csókolták meg egymást.

A katonák elmentek a kollégiumból. Az öreg köhögős Revír nagyapa is elköltözött a kis Jeníkkel a Szent Leonhard és a Lapos Boldogasszony templom közelében álló házába.

Prága elcsendesedett. A hadak egy része már eltávozott a városból, a fosztogatás is alábbhagyott, Liechtenstein pátense véget vetett neki, kimondván, hogy akit kár ér, siessen a legközelebbi őrséghez, és segítséget kap. Elrettentő példaként egy katonát és egy prágai csavargót felakasztottak a téren.

Ez visszarettentette a katonákat és a városi csőcseléket, amely az ő rovásukra lopott. Nappal már mindenütt kinyitották a boltokat, a vecsernye után az éjjeli órákban azonban több ember nem mehetett ki együtt az utcára, fáklya és lámpás nélkül pedig senki sem merészkedett ki a városba. Egy alkalommal Šultys három barátjával ment éjszaka, és a téren szétkergette őket az őrség, mert, úgymond, csak ketten mehetnek együtt. Nem sok hiányzott, hogy tömlöcbe vessék őket.

A nyugalom helyreálltával Károly egyetemében valamelyest felélénkült az élet.

December elején már megtartottak néhány előadást. A professzorok Kampanus magisztert választották meg rektornak, mert Jessenius doktor még mindig nem mert előjönni rejtekhelyéről a napvilágra. Basilius magiszter a Nagy Kollégium kapuján hirdette meg előadásait, de nem járt el rájuk; valamiféle furcsa ajánlásra Liechtenstein herceg csillagásza lett, és Šultys nagyon elővigyázatlanul azt híresztelte róla, hogy ezért ki kellene dobni az egyetemről.

Egyébként is gúnyolta Basilius professzor csillagászati tudományát; hiszen majd Liechtenstein meglátja - mondogatta gyakran.

- Elhiszem - mondotta -, hogy sok rejtélyes dolog van, s a csillagok állásából sok mindent ki lehet olvasni. Hanem emlékezzetek csak vissza, miként jelentette ki három éve az üstökösről, hogy büdös anyagokat szippantott fel a Moldvából, s hogy ezért békétlenség üti fel a fejét nálunk, de végül a csehek győzedelmeskednek majd! Hát szépen győztünk!

Az előadásokon kevés tanítvány vett részt. A kollégiumokba nem vehettek fel diákokat, mert sok helyen katonákat szállásoltak el, máshová pedig Kampanus magiszter minden pillanatban várta a katonákat.

Kampanus hosszú szünet után, amely szomorúsággal, fájdalommal és félelemmel telt el - és mint a fehér-hegyi szél, újra meg újra föltámadt -, ismét elfogadhatta a múzsák lakomájára invitáló meghívást. Szeretett visszavonulni szobájának csendjébe, különösen olyankor, amikor a szomorúság és félelem ismét rátört.

Érezte Livius szavainak igazságát, hogy a hányatott, nyugtalan lélek menedékre és megnyugvásra talál a munkában - animus inquies pascitur opere -, és szép verssel búcsúztatta el Bohuslav Jičínskýt, az egyetem megboldogult szolgáját, aki békében tért örök álomra az egyetemi kápolna melletti temetőben. Versekkel köszöntötte a cseh városokat, a múzsák nevében kérve őket, hogy küldjék tanulni fiaikat a Károly alapította egyetemre.

Ezekben a percekben, amikor a múzsákkal társalgott, fényben járt, és nem látta, mint növekednek és sötétlenek mögötte az árnyak.

A valóságba, amelyből menekült, hányszor kényszerítenek vissza erőszakkal a falakra kitűzött paszkvillusok, amelyekkel becstelen emberek gyalázták a cseh népet. E gúnydalokkal tele volt a város, latinul, németül, és sajnos, csehül is napvilágot láttak. Ez utóbbiak fájtak Kampanusnak a legjobban. A latin nyelvűek közül igen felizgatta a Rybaldus Peruanus Petrus által írt gyalázkodó gúnyirat, amelyet az „Utopiá”-ban nyomtattak ki a „Moschovitarum” engedélyével.

Kampanus nyomban felismerte, hogy e név mögött egy nyomorult cseh ember rejtőzik, de nem tudta kitalálni, ki lehet az, Mollerra is gyanakodott. Már tisztában volt vele, hogy mindenre képes, de azt is tudta, hogy sok más ilyen ember dörgölőzött a győztesekhez, így hát

végül is nem volt könnyű teljes bizonysággal megállapítani, melyik cseh homo literatus írta ezt vagy amazt a szégyentelen verset.

De annak az indiánnak vagy peruinak, annak a ribaldusnak, vagyis csavargónak, szégyentelen gazembernek, akit egy átkozott percben szült egy cseh anya, válaszul epigrammát kell írnia, amit majd kinyomtat. Meg kell mondania annak a szégyentelen csehnek, aki tollával a cseh népet gyalázta, és mérgével megsebezte, hogy átkai visszahullanak szerzője fejére, s hogy a Rybaldus név jól illik hozzá, a Peruanusról nem is szólva, mert minden sorában érezni a barbár szellemet. Ez megfelelő válasz lesz, ezt meg kell mondania neki. S a magiszter már írta az epigrammát:

Omnes dilaceras cum, Petre Boheme, Bohemos,
In caput authoris tot maledicta cadunt.
Rybaldi nomen tibi convenit et Peruani:
Barbara mens quovis cernitur in folio.

Éppen befejezte, amikor az előszobából súlyos lépések hallatszottak. Kattant a fehér kilincs, kinyílt az ajtó, és belépett egy izmos, derék fiatal férfi. Kampanus tüstént megismerte, és szívélyesen fogadta.

Knobelius lépett be az ajtón.

Már nem volt katonaruhában. Öltözete olyan, mint egy városi polgáré vagy baccalaureusé, hosszú posztóköpeny, rajta olcsó báránygallér.

Kampanus kezét egykori tanítványa felé nyújtotta: az esetlenül, de szívélyesen megszorította. Mindketten tüstént be is vallották, hogy amikor utoljára látták egymást, és elbúcsúztak, egyikük sem remélte, hogy még viszontláthatják egymást.

Miután Knobelius leült a felkínált székre, megkérte Kampanust, juttasson neki iskolamesteri helyet egy prágai iskolában.

- Hely van bőven - mondotta Kampanus -, csak a diák kevés. Mindenki a jezsuitákhoz megy, s az iskoláink félig üresek. Hogy ment a sorod a háborúban, magiszterem, részt vettél itt a kapun túli szerencsétlen csatában?

- Épp ebben a csatában estem fogságba. Nem tartottak azonban értékes fogolynak, s megtudván, hogy magiszter vagyok, egy tiszt sem tartott meg, mert tudta, hogy nem számíthat nagy váltságdíjra. Mégsem bocsátottak el mindjárt. Mintegy hétszáz fogollyal együtt Prágába hajtottak. Amíg csak élek, el nem felejtem, reverendissime, hogy összeszorult a szívem, amikor a kapu előtt megparancsolták nekünk, hogy ott várjunk, amíg bevonulnak a városba legelszántabb ellenségeink, a Szent Kelemen-rendiek és velük Michna meg talpnyalóik. Mi, a vesztes cseh hadak katonái ott álltunk az országúton a felvont híd előtt, s a visszatérő jezsuita pátereknek és e látvány elleneinknek mintegy elégtételül és nagyobb dicsőségükre szolgált. Úgy éreztem magam, mintha kiontották volna a beleim.

Kampanus elgondolkodva bámulta a földet.

Egy kis időre nyomasztó csend állt be.

Kisvártatva Knobelius ismét megszólalt:

- Ám még jobban fájt, amikor láttam, miként fogadják a papokat a hradzsini, Malá Strana-i tanácsosok - köztük volt Basilides professzor úr meg számos utraquista -, miként integetnek nekik a kalapjukkal, s kiáltják lelkesen: „Isten hozta!”, s miként törleszkednek hozzájuk, így szólongatva őket: „Ugye, ismer engem?” Ekkor úgy éreztem, hogy a mi embereinkben van

valami alantas, szégyenletes, s ha eszembe jut, milyen büszkén lépkedett a hórihorgas Koronius páter, a kollégium rektora örömtől és büszkeségtől csillogó szemmel, elfog a düh, hogy nem szorongattam meg a torkát!

- Semmit sem értél volna el vele - felelte nyugodtan Kampanus -, a jezsuita barátok itt vannak, házakat vásárolnak. Iskoláikat látogatják, ezt pedig semmilyen fojtogatással nem akadályozod meg.

- Mennybéli Isten, micsoda állapotok! - kiáltott fel Knobelius egypercnyi nyomasztó hallgatás után. - Ma véletlenül épp arra vetődtem, mikor az érsek a Hradzsinba bevonult. Legalább kétszáz lovas kísérte. Észrevettem, hogy némelyik lónak török festékkel volt befestve a sörényük meg a farkuk. - Az érsek úr nagy pompával tért vissza. Lent a révnél olyasmit láttam, ami a Csillag mellett vívott csatára emlékeztetett. Nagy léket vágtak a folyóba, s a halászok éppen akkor húztak ki a vízből egy szűk nadrágos, már nagyon felfúvódott magyart, átkutatták a bőrzekéjét és a nadrágját, elvették a pénzét, és visszadobták a vízbe. Mondják, mielőtt még befagyott volna a Moldva, naponta sokat kihúztak a vízből azok közül a részeg magyar hősök közül, akik oly fejvesztetten és vakon megfutamodtak a Fehér-hegyről, hogy egyenest a Moldvának rohantak, és belefulladtak. Magnificenciád alighanem szörnyű napokat élt át a csata után.

Kampanus végigsimította a homlokát, de nem válaszolt mindjárt.

A kályhában pattogott a tűz, valaki kívülről fát rakott a tűzre.

Mély hallgatás után Kampanus Vergilius eposzát idézte, miként kényszerítette a királynő Aeneast, hogy idézze fel a kimondhatatlan fájdalmat. Knobelius is ugyanúgy kényszerítette őt „infandum renovare dolorem”.

- Kedves ifjú barátom - szólalt meg Kampanus -, az elején volt a legrosszabb, mikor hírét vettük a vereségnek, és elterjedt a városban. Én láttam azokat a magyarokat; rémülten futottak, mint a megbokrosodott lovak, utánuk a Malá Strana-i polgárok, asszonyaik és gyermekeik csörtettek át a hídon az Óvárosba, hogy mentsék az életüket. A félelem nőttön-nőtt, pokoli fejetlenség támadt. A Fehér-hegyről a vesztes seregek lehúzódtak a városba, szétszóródtak, és tüzek százait rakták az utcákon. Egész éjszaka mellettük melegedtek... a katonák többsége hallgatott. Ez a konok hallgatás, a keményen összeszorított, hidegtől elkékült ajkak mindennél többet mondtak, némán vádoltak, sírtak és átkozódtak. Szívem megtelt keserűséggel, ha ezeket a szótlan, néma katonákat láttam.

Kampanus ismét végigsimította a homlokát, mintha el akarta volna hessegetni a szomorú képet.

- És mit tett a király? - kérdezte nekibátorodva Knobelius.

- A király családjával együtt a városba menekült. A rendekből néhány nemes úr azt tanácsolta, hogy foglalják el a folyó partját; kétszer is találkoztam Veleslavínnal, a dobossal járta a prágai utcákat, és mindenhol kihirdette, hogy a katonák és a polgárok védekezzenek az utolsó csepp vérükig, hogy úgy támadjanak az ellenségre, mint ahogyan annak idején a csehek sikeresen szembeszálltak Zsigmond csapataival. Ám hasztalan szólott. Kevés fegyverviselésre alkalmas ember jelentkezett, s az utcákon veszteglő seregek nem mozdultak. Egyik tiszt, aki ott állt, azt mondta, hogy Prága aligha képes megvédelmezni magát a túlerővel szemben, s ha az ellenség elküldi a tábori trombitást, Prága gyorsan adja meg magát! Rettenetes volt ezt a beszédet hallgatni. Mi a kollégiumban átvirrasztottuk az éjszakát, és valamennyien sírtunk elkeseredésünkben. Azt kívántam, barátom, bárcsak reggelre meghalnék, hogy ne lássak, és ne halljak semmit.

- Azt hiszem, a prágai községek tarthatták volna magukat. Mi foglyok (legalábbis) ebben reménykedtünk reggel a csata után, amikor láttuk, hogy a győztesek nem mozdulnak.

- Éppen reggel dőlt el minden. Amint megvirradt, trombitaszó harsant az utcán, a király, a királyné s egész udvartartásuk a Kutná Hora-i kapu felé igyekeztek. Csak ki a városból, el innen! - ezt mutatta e távozás. Kelet felé indultak el, mialatt a győztes a túlsó oldalon már a kaput döngette. Kimentünk megnézni ezt a szomorú távozást. Több cseh úr, idegenek és hadvezérek voltak a király kíséretében. Kétszáz válogatott lovas sorakozott fel a kapunál. A király igencsak türelmetlenkedett, míg végre elhozták a polgármestertől a kulcsot. Az emberek összecsődültek, és egyre újabbak tódultak oda. Nem hitték, hogy a király elhagyja a várost. Egyesek kiáltozni kezdtek: „Ne menjenek el!" Aztán mások is felkiáltottak, de már merészebben: „Ne menjenek el!" A király és a királyné elsápadtak, olyan fehérek voltak, mint itt ez az abrosz. Roupovi Vilém úr fennhangon fogadkozott: „Ne aggódjatok, nem hagyunk el benneteket, visszajövünk, s aztán örökre itt maradunk!" Berka úr szintén mondott valami ilyesmit. A többi úr hallgatott, néhányan bűntudatosan leszegték a fejüket. Még ma is látom, milyen keserűen mosolygott Veleslavín. Az a szomorú mosoly azt jelentette, hogy Roupovi Vilém úr hazudik. Most már szerencsétlen harcunkban sok mindent hazugságnak látok. Idegen kezekben voltunk, idegen hatalmakra bíztuk magunkat, s ők is, meg a mieink is híján voltak az őszinteségnek. Eh, ezen már túlvagyunk! Mikor a csata után másnap kinyitották a kaput, mindenki, akinek itt kellett volna maradnia, elmenekült a városból. Úgy hajtották a lovakat, hogy a sár magasan felcsapott a szekerekre. Aztán még órák hosszat menekültek ki a kapun a jómódú polgárok, és a vesztes seregek nagy része is elment. Hiszen mit is keressenek itt, ha a generálisok elmenekültek...

- Hallottam, hogy néhány generálisnak már meg is kegyelmeztek. Mondják, Hohenlohe titkos tanácsos lett Bécsben, én is úgy tartom, hogy eladtak bennünket.

- Kedves ifjú magiszterem, nem hinnéd, milyen alázatosak voltak a rendek, amikor a győztesek, a bajor választófejedelem és Buquoi bevonultak a Hradzsinra! Nem gyalázom őket, mert a prágai városokat cserbenhagyták azok, akik ígéretet tettek, hogy a hitért és a hazánkért életüket áldozzák; valamennyiüket félelem kerítette hatalmába, nem tudták, kinél keressenek menedéket. Mondom, nem gyalázom őket, de valamennyiük helyett szégyellem magam. Voltak, kik úgy megfeledkeztek magukról, hogy azt bizonygatták a győztesnek, mennyire örülnek a szerencsés győzelemnek, és vágyakozva várják kegyes parancsait. A magisztrátusok megalázkodtak, és megvallották eltévelyedésüket, a győztesek lábához borulva esdekeltek, hogy hagyják meg a községek kiváltságait; a Malá Strana-i vagy az óvárosi polgármester - már nem tudom biztosan, melyik -, mondják, könnyes szemmel kérte a választófejedelmet, hogy ne hagyja elpusztulni a várost, amiért a mindenható Úristen őt minden rossztól és szerencsétlenségtől óvja meg, s a mennyei királyságban bőséges jutalomban részesüljön. Říčanyi Kavka úr, aki a királyválasztásnál elsőként adta szavazatát Pfalzi Frigyesre, mondják, szintúgy elsőként törleszkedett a győztesekhez, hogy kegyelmet nyerjen. Vilém Lobkowitz, aki az ablakból dobta ki a helytartókat, porig alázkodott, és keservesen zokogott. Stěpán Sternberg azonnal áttért a katolikus hitre, Jan Nostic is, neki azonban sok gyereke van; a fiatal Kordule, aki zászlósként szolgált, szintén, mások pedig alázatosan hízelegve járultak a győztes elé. Lozi Jindřich Otta úr átadta a Cseh Királyság koronáját a bajor választófejedelemnek. Csodálkozom, hogy Károly királyunk szent, drága koronáját abban a kavarodásban senki sem lopta el. Mi, az egyetem professzorai is odamentünk, hogy hódolattal adózzunk a győzteseknek: Jessenius doktor vezetett bennünket. Mi mást tehettünk volna? Nem kockáztathattuk az egyetemnek és a csekély birtoknak elvesztését! A rendek esküt tettek, hogy Ferdinándot ismerik el, és tartják az igazi, törvényes, örökös koronás királynak. A választófejedelem ezért mindegyiküknek megígérte, hogy megóvja életüket és jószágaikat. Talán így is lesz. Azzal vigasztalom magam, hogy talán úgy lesz, ahogy megígérték, és csupán néhányan a direktorok közül, akik nem menekültek el, fizetnek bírságot. Ez a gondolat nyugtat meg bánatomban.

- Vidéken szintén ebben reménykednek - tette hozzá Knobelius -, egy héttel ezelőtt voltam Kutná Horában, s ott azt beszélték, hogy a bányászok és más környékbeli polgárok megtudván a különfutártól, hogy Prága, a főváros önként nyitotta meg kapuit, lerakták a fegyvert, letették a hűségesküt, kinyilvánítva, hogy a palotagróf nem volt törvényes király. Csak az nem tetszett nekem, hogy a Kutná Hora-iak ajándékul tíz vagy tizenhárom gyönyörű lovat küldtek Buquoinak. Ennek a pazarló és hízelkedő ajándéknak az ötlete az öreg Šultystól származik, aki, mint láttam, a szüntelen rettegéstől az utcára is fél kimenni.

- Úgy van, az öreg Šultys nagyon fél. Fia, a professzor mondotta, hogy Buquoi nem kapta meg a lovakat, mert útközben ellopták a katonák.

- Akkor hát a Kutná Hora-i polgárok melléfogtak!

- Az ifjú Šultys magiszter ugyancsak megharagudott apjaurára meg a Kutná Hora-iakra, én azonban mindent megbocsátok nekik. Félelemből tették ezt, s a félelem nem tréfadolog. Rosszabb, hogy a vereségünk után annyi becstelen ember termett, akik rosszat cselekszenek, de nem félelemből, hanem azért, hogy elnyerjék a győztesek tetszését. Úgy másznak elő, mint eső után a giliszták a földből, vagy mint a napon a kígyók, sütkéreznek, s a győztesek napja most erősen süt, és a kígyókat melengeti.

A két férfi, az egyetem rektora és ifjú professzora egy pillanatra elhallgatott. Kisvártatva Knobelius, aki elgondolkodva nézte a párás ablakon át a kollégiumi kert fáinak behavazott ágait, halkan így szólt:

- Ó, igen, giliszták és kígyók. Hallottam, Moller új bőrt váltott, ő aztán a mi egyetemünk becsületére válik!

- Nehéz elítélni őt - mondta nyugodtan Kampanus. - A Szent Péter-iskola szerény jövedelmet adott neki, írnok lett tehát, nincs abban semmi rossz. Másutt keresi a boldogulását, hiszen én is kerestem neki írnoki helyet. A mi kedves Troilus professzorunk is nemrégiben még írnokoskodott.

- Igen, igen, de gondolja csak meg méltóságod, mondják, tegnap áttért a katolikus hitre, s az már nem ártatlan írnokoskodás, sokkal veszélyesebb. S az elleneink oldalára már több ilyen kétszínű átállt, állítólag Magrle is, akit most a tulajdon asszonya is leköp, és én is leköpném azt az embert!

Ezalatt felállt a vasgyúró Knobelius. Búcsúzóul mindent jót kívánt a rektornak, és megígérte, hogy ha a Szent Péter-iek felveszik őt az iskolába, kötelességének eleget téve, szívesen eljár majd a kollégiumi disputákra.

- És ha kitavaszodik, egyszer majd együtt elmegyünk - szólt Kampanus meghatottan - a Fehér-hegyre, hogy emlékezzünk. Megmutatod nekem, hol harcoltatok, hol esett el a kedves, jószívű Měřínský. Imádkozunk majd együtt a lelki üdvéért. Egyszer elmondta nekem, hogy nincs senkije a világon.

- Ott fekszik szegény egy közös sírban a többiekkel. A sírások ötezer halottat temettek el ott. A Fehér-hegy halottak ezrét rejti magában.

- Szomorú sírhalom! Emberemlékezet óta szomorú fennsík volt, amelyet még az ég madarai is elkerültek, s a pacsirta sohasem énekelt e hegyen. És most letaposták, vér áztatta e földet!

Mikor a fiatal magiszter elment, Kampanus ígéretet tett, hogy tavasszal elzarándokol ahhoz a sírhoz, amikor kitárják kelyhüket a kikelet első virágai a Petřín-hegyen. Már visszatért a nyugalom, tavaszra minden tiszta és csendes lesz; Károly iskolájában is több diák lesz, a prágai iskolák újra megtelnek, s a tanulók számában és serény munkálkodásukban utol fogják érni a

Szent Kelemen-rend jezsuita iskoláit. Tavasszal már minden jobb lesz, a bánat tovaszáll, elfelejtik a katonákat és a háborús borzalmakat, a rendeknek megbocsátanak, s a békésebb időkben a győztesek talán belátják, hogy szent kötelességük pártfogásba venni a Károly Egyetemet, nagyobb segélyekkel elősegíteni megreformálását és új állandó szakok nyitását. Jessenius doktor újra foglalkozhat az orvosi tudományokkal, boncolásokat végez majd, miként évekkel ezelőtt, s ezáltal hírnevet szerez az egyetemnek; ez a külhoni diákokat is idevonzza. Akad talán akkor jogtudós is, ha az egyetem megélhetést és megbecsülést szerez neki, megalapítják és felvirágoztatják majd a jogi kart, miként a prágai egyetem első éveiben, amikor még élt Károly atyánk, és fia, Vencel. S talán végre megengedik, hogy az egyetemnek legyenek teológiaprofesszorai is...

Megengedik? Ki engedi meg? A győztesek?

Itt Kampanus gondolatai megszakadtak. Már nem reménykedett benne, hogy a megreformált cseh egyetemnek lesznek teológusai. Beletörődött e gondolatba. Hadd legyen az egyetem teológia nélkül. Hiszen annyi éve tart a széthúzás a cseh teológusok között. Itt a kálvinisták, amott a lutheránusok, emitt a cseh testvérek - átkozott széthúzás! Ne legyen hát teológiai kar, az egyetem nélküle is felvirágzik, csak jöjjön el az annyira áhított békesség. Ez is meglesz, bekövetkezik, amint beköszönt a tavasz, és kisüt a nap.

Kampanus, a poéta ilyen álmokat szövögetett gondolatban, és a tiszta lélek nyugalmával minden szabad percében nyájas, tündöklő szépségű múzsáihoz menekült a Parnasszusra, és velük társalogva, gyors lábú és lassú, nehezen gördülő és fürge ritmusban alkotta verseit aszerint, hogy súgták neki a múzsák.

Elmélyült költői munkájából hirtelen ráébredt a rút és fájdalmas valóságra, amint meghallotta Germanius vikáriusnak az üzenetét.

Belépett az új pedellus, egy tagbaszakadt, kövérkés ifjú. Pirospozsgás kerek arca kidomborodott kis fekete szakállából. Átadta a mogorva Savonatiusnak, az ispotály gondnokának üzenetét, hogy a magiszterek engedjék át neki az egyetemhez tartozó falut önként, mert ha nem, harcolni fog Počernicéért velük. Savonatius azt állította, nagyon jól tudja, hogy a Carolinumban összeesküvést szőnek, s a kollégiumoktól minden falut elvesznek. A Károly Egyetem kollégiumában pedig a jezsuita atyák fognak tanítani.

Kampanus rektornak elakadt a szava, amikor a pedellusnak felelve meghagyta, hogy hívja össze a professzorokat a tanácskozásra. Reszketett a keze, amikor felemelte a tollat, hogy megírja a meghívót. Megmerevedett a keze, képtelen volt írni. Letette a lúdtollat, és ezt mondotta:

- Nem írok meghívólevelet, szóban hívd meg az urakat, Kredelius, talán a cseh horológium szerinti huszonhárom órára mindenki el tud jönni.

Kredelius kiment. Még sohasem látta így megrémülni Kampanus magisztert, pedig még famulus korából ismerte; még a szerencsétlen csata után sem volt Kampanus ilyen rémült; igaz, szomorú volt, gyakran könnybe lábadt a szeme, de hogy egész testében remegjen, még nem történt meg vele. Mitől ijedt meg annyira? Csak nem félti annyira azt a falut? Vigye el az ördög, a parasztok úgysem akarnak fizetni... mitől ijedhetett meg ennyire? Talán csak nem attól, hogy a kollégiumban a jezsuiták fognak tanítani?!

Így elmélkedett a fiatal fekete szakállú pedellus a Mindenszentek kollégiumába menet, ahol két magiszter lakott. Onnan a Lóvásár térre ment abba a házba, amelybe nemrég költözött a családjával Troil magiszter, utána a német templomba Lippach tiszteleteshez, akinél naponta több órát is elüldögél Jessenius doktor azóta, amióta ismét kimerészkedik az utcára.

A meghívott uraknak a pedellus elmesélte, mennyire megijedt a rektor úr.

Mikor a pedellus távozott, Kampanus magiszter egészen annak a lakásnak az ajtajáig futott, ahol nemrég még Troil lakott a hitvesével. Csak az ajtó előtt kapott észbe, gyorsan sarkon fordult, bement a szobájába, magához vette a fiskus kulcsát meg a kisebb kulcsokat, és mintha valakit nagy veszélytől akarna megóvni, kisietett az oldalsó folyosóra, és kinyitotta az egyetemi fiskus nehéz vasajtaját. Megállt az ajtóban, és megilletődve nézte a földön és az asztalokon szétrakott ládikákat.

- Ez a mi kincsünk, jogos tulajdonunk, erőnk és védőpajzsunk - suttogta.

Aztán odalépett egy vörös bőrrel bevont, díszes fémveretű kis ládikához, kinyitotta, óvatosan, áhítattal kiemelte az aranypecsétes pergament, és mohón olvasni kezdte, mintha valami újat és először olvasná.

- Íme, a törvényes jogunkról szóló írás, a jogról, amelyet korlátozni, megszegni, lábbal tiporni nem lehet... itt áll az írásban, Carolus Dei gracia Romanorum rex et Bohemiae rex... ad perpetuam rei memoriam... Hazánk Atyja, a szent emlékű Károly alapította... in nostra Pragensicivitate... az egyetemet, itt olvasható, hogy az egyetem valamennyi tagja örök időkre a cseh királyok külön védelme alatt áll... a cseh királyok védelme alatt! Anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo octavo... s ez örök érvényű, ezt nem lehet megszüntetni. Egyetemünk a cseh király külön védelme alatt áll, ha a cseh király nem is támogatná, megszüntetni nem fogja, nem teheti ezt, nem teheti meg!

Így elmélkedett hangosan Kampanus a hideg fiskusban a királyi alapítólevél fölött. Ugyanezeket a gondolatokat ismételte meg alkonytájt a professzorok tanácskozásán.

A magiszterek egyetértettek Kampanusszal abban, hogy az irgalmas barát ellen indítsanak pert a kisajátított falu visszaszerzésére. Azt pedig, hogy jezsuiták jönnek a Carolinumba, nem kell komolyan venni; hallott valahol valamit, és nem értette meg. Minek ezen gyötrődni? Troilus magiszter a következőkre emlékeztette a professzorokat:

- Mikor még diákok voltunk, a professzorok a disputákon gyakran feltették nekünk a kérdést, megszüntethetik-e az uralkodók az akadémiákat, s a kar mindig egyetértett azzal, hogy az uralkodóknak inkább gyarapítaniuk kell az egyetemeket, mint megszüntetni, ezért az íráson kívül a nép is az egyetem védelmére kel, ha a rossz tanácsadóknak és fondorkodóknak, akik most hatalmasabbak, mint annak idején voltak, eszükbe jutna valamilyen ellenünk irányuló cselszövés, és csapdát akarnának állítani nekünk.

Csupán Jessenius csóválta időnként a fejét, mintha nem értene ezzel egyet, de nem szólt semmit. Mikor a magiszterek távoztak, Šultys csípősen megjegyezte:

- Tegnap Liechtenstein herceg pátenst adott ki, amiben védelmébe veszi a zsidókat, és kihirdette, hogy senki sem akadályozhatja őket a kereskedésben, ami arra a reményre jogosít fel, hogy ha azt a pogány népet oltalmazza, megvédi a keresztény akadémiát is, amelyet a király alapított, és a német-római császár megerősített!

A folyosón Jessenius belekarolt Kampanusba, és suttogva, keserűen így szólt hozzá:

- Nem akarok ürmöt csepegtetni szép reményeid kelyhébe... te túlságosan jóindulatúan ítéled meg az embereket, mert magad is jó ember vagy, de meg kell mondanom neked, hogy senkinek sem hiszek a győztesek közül: ma már nagyon bosszant, hogy előjöttem Ponty utcai rejtekhelyemről; kérlek, kedves magiszter, adj nekem az útra egypár garast, elmenekülök Prágából, amíg lehet!

VIII
Szomorú karácsony

Három nappal Szent Miklós püspök napja előtt, karácsonyi áhítatban ült Kampanus a szobában könyvei között, de nem olvasott, nem írt, nem társalkodott a múzsákkal, legkedvesebb barátnőivel. Az asztalnál ült, és az aranyverőnél vásárolt aranyfüsttel mogyorót aranyozott, amelyet majd Jeník kisfiának ad ajándékba Szent Miklós előestéjén.

Persze többet ad neki, nemcsak mogyorót. A másik szobában a megboldogult Lidunka asszony ágya mellett egy nagy bábu fekszik, szeme, akár az élő gyerekeké, mellette egy kard és papírvért, mert a kisfiú katona szeretne lenni. A komoly magiszter, két klasszikus nyelv és a történelem professzora, az egyetem rektora mogyorót aranyoz, és közben mosolyog, mert nem tud jól aranyozni. Minduntalan több aranyfüst ragad az ujjára, mint a dióra. Mosolyog azonban, nem bosszankodik, játszik, lélekben Jeníkkel foglalkozik, és előre örül annak, hogy kikerekedik majd Jeník szeme, amely kék, mint a búzavirág, s oly nagy, mint a megboldogult édesanyjáé volt.

Váratlanul Kredelius pedellus rontott be a szobába.

- Tíz katona jött a császári bíróval Vencel király kollégiumába, és Jessenius doktor urat elvitték... elvezették, és átkutatták a szállását, a szobáját, szétdobálták az ágyát, kiszórtak mindent belőle, meg az asztalfiókokból, kidobálták a könyveket az almáriumból... miután mindent átnéztek, elvezették őt...

- És mit szólt hozzá a magiszter?

- Semmit, némán követte a katonákat, de nagyon gondterhelt és szomorú volt, távozóban mindig vissza-visszanézett.

S már futott is a pedellus, hogy más professzoroknak is jelentse a furcsa híreket.

Kampanus leroskadt székébe, és kezébe temette forró arcát. A fejében kavargott, forgott minden, sötét, kusza gondolatok rajzottak és keringtek bódult agyában, mint szikrák a beteg szemben. Az egyetem, Jessenius, a kiváltságok, a bíró, a professzorok, majd ismét Károly egyeteme, az irgalmas barát jóslata, mindez egyszerre eszébe jutott. Nem tudta összefogni a felvetődő gondolatokat, egy határozott irányba terelni, s csak miután keze erőtlenül lehanyatlott, s az aranyozott mogyorók szertegurultak a földön, tért hirtelen magához, mintha lidérces álomból ébredt volna. Aztán már csak Jesseniusra gondolt. Mivel vádolják, mit akarhatnak tőle? Az egyetemen nem vétett senkinek; az akadémiát bizonnyal mellőzni fogják. A rektora volt, de többet volt külföldön, mint idehaza - alighanem ez lesz az oka, hogy elhurcolták -, hogy tanácskozott az idegen országokban... igen, ez lesz az, hiszen semmi mást nem tudnak ellene felhozni. De az sem az ő vétke, odament, ahová a főrendek küldték, sehova sem ment a maga nevében. Nem bánthatják, csak azért tették ezt vele, hogy megfélemlítsék, meggyötörjék őt azokért a követségekért, és aztán elbocsátják.

Így elmélkedett Kampanus útban az óvárosi Városháza felé, ahova rektori kötelességénél fogva igyekezett, hogy tiltakozzon az egyetem professzorának bebörtönzése ellen.

Azt mondta magában, hogy nem szabad megbújnia a fedél alatt, miként azt az emberek vihar idején teszik. A rektornak ki kell mennie a viharba, még ha mennydörög, és villámlik is. És a rektor védelmére kel a hírneves medikusnak. Útközben azon tanakodott, mit mond majd, miként tanúsítja, hogy Jessenius semmit sem cselekedett önszántából.

A Városházán gyorsan végzett.

A kapuőrök tiszteletteljesen megmondták neki, hogy a doktor urat a legalsó, legsötétebb börtönbe zárták.

Az előcsarnokban már kevésbé tisztelettudóan azt mondta neki Andreae írnok, hogy nem tudja, miért vetették börtönbe a magiszter urat, a kollégiumban a magiszterek alighanem jobban fogják tudni, mint ő. Közben a hegyes orrú csontváz alattomosan mosolygott.

A tanácsosok kancelláriájában Levengrüni Leó úr, akit ott talált, tiszteletlenül és kurtán közölte vele, hogy senkit sem engedhet be Jesseniushoz, és végképp nem érdekli őt, miért adott a herceg parancsot a bebörtönzésére; ha Őfelsége parancsot adna, hogy valamennyi magisztert vesse börtönbe, mindnyájukat a toronyba zárná.

Kampanus azt sem tudta, hogy került haza. Nyugalma elhagyta, s abban a percben megsejtette, hogy szomorú idők következnek. Aggodalom töltötte el, de nem önmaga miatt, hanem az ősi, számára oly kedves, nagy hírű egyetemért, amely minden törekvésének tárgya, egyetlen szerelme lett. Mikor azonban szorongató félelme alábbhagyott, Kampanus vigasztalni kezdte magát, hogy nem állnak olyan rosszul a dolgok, és később minden jóra fordul.

Kampanusnak szomorú karácsonya volt. A professzorok ugyan megajándékozták egymást, és Jesseniusnak is ajándékot küldtek a börtönbe, de nem voltak bizonyosak benne, hogy átadták neki. Már nem jöttek össze úgy, mint korábban, hogy megünnepeljék az Úr születésének napját, és viaszt öntsenek, tömjént égessenek, s együtt fogyasszák el a karácsonyi kalácsot meg a finom étkeket. Kampanus rektor senkit sem hívott meg, és senkihez sem ment el.

Szent Miklós napján és karácsony estéjén a Carolinumban mély, halotti csend honolt. E karácsonyi időben Kampanus napjában legalább kétszer bement a fiskusba. Minduntalan kivette a díszes ládikából Károly Aranybulláját, és bizonygatta önmagának, hogy bármi jöjjön is, Károly egyetemének senki sem árthat.

- Gyűlölhetik, amit mindig is tettek ellenségei, akadályokat támaszthatnak, amit mindig is tettek, amikor hatalmuk volt rá, elhanyagolhatják az iskolát, amit mind ez ideig tettek a cseh rendek, de senki sem teheti meg azt, hogy bezárja, nem, ezt senki sem teheti meg. Itt van Károly Aranybullája, ezt mutatja a pápa jóváhagyása, itt vannak az akadémia jogainak megerősítéséről szóló okmányok valamennyi cseh királytól egészen Rudolfig. Egy falut, egyetlen házat sem vehetnek el tőlünk! Itt van felsorolva a Carolinum harminchat kiváltsága, mellette a falvak adományozásáról szóló levél... Megkínozhatnak bennünket, de nem pusztíthatnak el!

Az okmányokat kézbe véve, Kampanus elgondolkodott a régi időkről.

Sokáig tartotta kezében az alapítólevelet, amelyben külön megemlítik, hogy a cseheknek három szavazat adatik az egyetemen, míg az idegeneknek csupán egy.

- Ez elődöm, a szent emlékű János mester érdeme; vajon mit tenne az istenfélő fusineci mester, ha ezekben a zűrzavaros időkben a helyemben lenne? Eh, ne kérdezd, Kampanus, mit tenne a szent mester, hiszen tudod, hogy mindenkor és mindenben határozottan, elszántan, hűségesen cselekedett. Cselekedj tehát te is hasonlóképpen!

Megállt a defenzori ládikánál is, amit zárva tartottak. A kulcsot valaki a főrendekből őrzi, talán Roupovi Vilém úr. A ládikában helyezték el az utraquista vallás szabadságáról szóló felséglevelet.

A Pátens! Mily nehezen szerezték meg! Amiatt a Pátens miatt került sor ott a Strahovon túl a fehér-hegyi ütközetre! Ha akkor hitszegőn értelmezték, most még rosszabb lesz ez számunkra. Vajon így kell ennek lennie? Jól mondta az a fiatal francia, hogy egy Isten van, ugyanaz a katolikusok Istene meg a miénk is, miért nem tudunk szeretetben élni egymással?

Kampanus csak futó pillantást vetett az almáriumra, amelyben az évszázadokon át összegyűlt kincset, serlegeket, arany- és ezüstgombokat tartották, ám tekintete hosszan megpihent IV. Károly serlegein. Ezek a serlegek kerültek a magiszterek asztalára vidám, ünnepi alkalmakkor. Most már rég nem álltak az asztalon. Vajon még sokáig maradnak itt elzárva, az akadémia mindig szűkölködni fog? Mikor köszönt rá ismét a dicsőség és a derű napja?

E gondolatok foglalkoztatták Kampanust, amikor karácsony idején naponta kétszer is bejött, és hosszan elidőzött az egyetemi fiskusban.

Az ünnepek elteltével új év, a Krisztus születése utáni ezerhatszázhuszonegyedik kezdődött el.

A Szent Gál-iskola tanítói, a Carolinum legközelebbi szomszédai naptárt hoztak ajándékba a magiszternek.

A magiszter elfogadván az ajándékot, kifejezte szívének őszinte óhaját, hogy ez az év legyen boldogabb, mint az elmúlt esztendő, boldogabb a cseh népnek, az akadémiának és minden tagjának.

A magisztert meglátogató tanítók s az őket kísérő kántor egy pohár újévi bor mellett ültek a rektor szobájában, amikor a folyosóról zaj és lábdobogás ütötte meg a fülüket. Nemsokára nagy garral belépett a szobába egy lajstrommal egy katona, és bejelentette, hogy felsőbb parancsra szállást kér a kollégiumban maga és társai számára, akik a folyosón várakoznak.

- Szépen kezdődik az esztendő! - mondta búcsúzóul a rektor a Szent Gál-iskola tanítóinak, amikor tiszteletteljesen elköszöntek tőle.

Aznap húsz muskétást, tíz asszonyt és tizenöt gyermeket kvártélyoztak be a Carolinum tantermeibe és auditóriumaiba.

A tudománynak és a múzsáknak szentelt ház egész nap visszhangzott az emberi hangoktól, a férfiak durva ordítozásaitól, a gyermekek sivalkodásától és sírásától.

A rektor ugyan megkapta az élésmestertől az írást, hogy milyen ellátást kell adnia a katonáknak, kosztot és mindenféle kényelmet, de már az első napon rájött, hogy a katonák többet akarnak, mint ami az írásban áll, s a csodálkozására a katonák haragosan és durván válaszoltak, s a hadnagy sem fegyelmezte őket. A hadnagy nem törődött a katonákkal, intézzék el a dolgot a rektorral, ahogy akarják, mondta. Kampanustól naphosszat csak bort követelt, és kijelentette, hogy mivel a cseh bor rossz, többet kell adnia, mint az írásban meghagyták neki. Naponta háromszor felhallatszott az ordítása:

- Vino è cattivo! Vorrei di più!

A magiszternek minduntalan eszébe jutott a kedves, művelt Descartes úr. Ő igazán aranyszívű ellenség volt.

Egy nap korán reggel a császári bíró négy muskétás kíséretében a piszkos hólében caplatva felfelé vonult a Vas utcán. A mindenesek és a szolgák abbahagyták a hó söprését; a vasművesek és feleségeik kíváncsian kikukucskáltak, vagy kiszaladtak az utcára, hogy megnézzék, hová is igyekszenek a törvény emberei. Treytlar kalmár már-már megszólította a császári bírót, de látva, hogy Trnicei Jan úr barátságtalanul hunyorog apró szemével, és hivatali szigorral ráncolja a homlokát, nem merte megkérdezni, hova megy a császári bíró úr őméltósága Leynhoz polgármesterrel és Václav Andreae írnokkal.

Ám világosan látszott, hogy valami nagyon fontos ügyben járnak.

Nem sokáig csigázták a kereskedő és a többi Vas utcai bámészkodó kíváncsiságát, mivel nem kis csodálkozásukra látták, hogy az urak az utca végén egyenesen IV. Károly kollégiumába fordulnak be.

Két muskétás a kapu előtt maradt, hogy elkergessék a kíváncsiskodókat.

Kampanus rektor a folyosón találkozott az érkezőkkel. Mindjárt belevillant az agyába, hogy érte jöttek, hogy tömlöcbe vessék, mint Jesseniust, a korábbi rektort. Úgy megdöbbent, hogy a vér az arcába tolult.

A következő pillanatban azonban eszébe jutott, hogy ezek az emberek az akadémia vesztére törnek, és az irgalmas barátra gondolt; erre még jobban megrémült, a vér kifutott az arcából, s a derék, magas férfi szédületében megtántorodott. Végtelen keserűséggel vette tudomásul, hogy nem élné túl, ha Károly iskolájával valamilyen égbekiáltó jogtalanság történne.

A lépcső korlátjába kapaszkodva Kampanus végighallgatta az urak kurta, tárgyilagos bejelentését. A császári bíró szokása szerint szaporán pislogott és hunyorgott, és nem nézve Kampanus rémült, tágra nyílt szemébe, bejelentette, hogy Őfelsége, Károly úr, Isten kegyelméből a Liechtenstein-ház hercege és ura, opavai és krnovi herceg parancsára eljöttek, hogy lepecsételjék az egyetemi fiskust.

Kampanus fellélegzett a hírre, hogy csupán valamiféle vizsgálatról van szó, nem pedig az iskola bezárásáról. Nagy nyugalmat erőltetve magára, arra kérte a bírót, hogy mivel ilyen szokatlan és fontos dologról van szó, amely az egyetem kiváltságait érinti, engedjék meg neki, hogy tanácskozhasson a kollégáival.

Az urak félrevonultak, és suttogva tanácskoztak. Leynhoz simára borotvált merev arca elárulta, hogy ellene van a tanácskozásnak, Andreae írnok a kezével mutogatva, és fejét rázva, igyekezett valamiről meggyőzni a császári bírót. Hallatszott, hogy a bíró ellenzi a kérés teljesítését.

Kisvártatva a bíró megfordult, és Kampanushoz lépve, aki bénultan állt a korlát mellett, azt felelte, hogy a magiszterek tanácskozhatnak, de hiábavaló minden erőfeszítés.

Kampanus behívta az urakat a meleg szobába.

Mielőtt Andreae írnok bement volna, megparancsolta a muskétásoknak, hogy álljanak a vasajtó elé, és senkit se engedjenek be. Az izmos katonák teljesítették a parancsot.

Jó idő múlva Kredelius pedellus és a konyhalány megjött a kollégiumba a négy professzorral. Basiliusért nem küldtek el, mert a Malá Strana messze esett az egyetemről. A vörös hajú Šultys megpillantva a kellemetlen vendégeket, gúnyosan elmosolyodott, s egész idő alatt nem tűnt el arcáról ez a gunyoros, megvető mosoly. Troil haragosan ráncolta a homlokát.

Kis idő múlva a professzorok kimentek a folyosóra, hogy megtárgyalják a döntést.

Šultys halkan szitkozódott. Kampanus elmondotta, hogy azért jöttek, már amennyire kusza beszédükből megértette, hogy a fiskus lepecsételésével lefoglalják a defenzorok okmányait. Ez kissé megnyugtatta a professzorokat, és visszatértek. Kampanus aztán valamennyiük nevében köszöntötte a követ urakat és a törvény urát, és bejelentette, hogy nem akarnak ellenszegülni, és nem tiltakoznak a fiskus lepecsételése ellen, csupán azt követelik - az egyetem jogainak és kiváltságainak értelmében -, hogy a lepecsételés ne tartson túl sokáig.

Most meg Andreae úr, az Óváros kancellárja mosolyodott el gúnyosan. Leynhoz még szigorúbban nézett, és állán a forradás helye elfehéredett. A bíró nem válaszolt e szavakra, csupán szaporábban pislogott.

Az urak kimentek. A vasajtó előtt a kancellár tarsolyából egy viaszgyertyát, piros pecsétviaszt, négy árkus papirost meg az Óváros ezüstpecsétjét vette elő. A muskétás segített tüzet csiholni, s egy kis idő múlva az egyetemi fiskus lepecsételtetett.

E művelet alatt Kampanus magiszter némi gondolkodás után jónak látta bevallani, hogy a fiskusban helyezték el Borbonius doktor pénzét is, amelyet a fosztogató zsoldosok elől itt rejtett el.

Andreae alattomosan Leynhozra sandított, mintha figyelmeztetően jelt adott volna neki.

Kampanus két fiatalabb magiszterrel ridegen kikísérte az urakat egészen a lépcsőig. Šultys a fiskus előtt maradt, és haragosan nézett a távozó, hívatlan vendégek után. Troil tehetetlen dühében a homlokát ráncolta.

Ettől fogva Kampanus nem szívesen találkozott a professzorokkal; az volt ugyanis köztük az alapvető különbség, hogy társai már mindent sötéten láttak maguk előtt, míg Kampanus előtt néha felvillant a reménytelenség sötét erdejében némi reménysugár.

Elismerte és érezte, hogy ami ez idáig történt, nagyon szomorú és elkeserítő, mégis remélte, hogy újra jobbra fordul minden, így magyarázta ezt nemegyszer a kollégáinak, amikor elkeseredtek, ezt magyarázta az egyre fogyatkozó diákseregnek. Elmondta, hogy 1547-ben a súlyos megpróbáltatások idején elhallgattak a múzsák, de nem véglegesen, miért keseregnének hát a múzsák sorsa fölött ebben a mostoha időben? Természetesen fáj, ha látjuk, hogy kollégiumaink tele vannak katonákkal, és a tanítókat elszakítják a tanítványoktól, az akadémia járandóságai is megcsappantak, erőszakos emberek kaparintották meg, mégis reménykedjünk, hogy jobbra fordul minden!

Február közepe felé járt az idő. Kampanus a Városházáról jött, ahová pénzt vitt abból a kevésből, ami még maradt neki, Jessenius doktornak vitte élelemre a súlyos börtönbe.

Bosszúsan ballagott, mert minden szívélyes kérése ellenére sem engedték be Jesseniushoz, míg a legnagyobb gonosztevőkhöz minden időben könnyen be lehetett jutni. Csak annyit tudott meg, hogy hamarosan elszállítják a Várba, a Fehér-toronyba, ahova előző nap már elvitték Martin Fruveint.

- Azt - mondta Kampanusnak a börtön sánta gondnoka -, aki udvari bíró volt, s akinek a katonák kiégették az ölét vagy a heréit.

Kampanus törte a fejét, miért szükséges az új börtön, miért viszik őket a Várba, a Fehér-toronyba, mire készülnek?

Még nem fordult be a Vas utcába, amikor kinyílt a Városháza hátsó kapuja, és kilovagolt két trombitás herold. Mögöttük egy dobos ment gyalog, aki a térre kilépve, rávert a dobjára. A dobos mögött négy óvárosi tanácsos, polgármester és a császári bíró lépkedett.

Kampanus visszafordult. A tanácsos urakban csupa katolikust ismert fel. Meglátva a bíró mögött a két törvényszéki prókátort meg a visszataszító Radosticei Pěčeket, a rektor úgy találta, hogy itt nagy bűnper készül. Kampanus és a dobszóra összecsődülő sokaság hamarosan megtudták a szomorú hírt.

A tér közepén a heroldok megálltak, háromszor hosszan megfújták a trombitát, s a beállt csendben Pěček átadott egy árkus papirost az ott álló darabontnak, aki harsány hangon olvasni kezdte:

- Mi, Károly, Isten kegyelméből Liechtenstein hercege és a fejedelmi ház feje -, eh, ismerem már a jóságos herceg kitüntető titulusait, tovább, tovább, mit akar, sürgette gondolatban

Kampanus a darabontot, és türelmetlenül hadonászott, de a darabont folytatta a felolvasást: - felszólítjuk Hendrych Matest, Thurn grófját, Bohuchval Berka, Roupovi Václav, Joachim Schlick grófot, Berbisdorf, Benjamin Fruvein, Veleslavíni Samuel urakat... - Kampanus megrendülten hallotta egyik nevet a másik után, nevek egész sorát, annyi nevet, hogy belesajdult a szíve. Hallotta az ismert férfiúk nevét, akik szerepet játszottak a szerencsétlen kimenetelű vállalkozásban, és elmenekültek Prágából. Végül ezt hallotta: - Felszólítjuk az urakat, hogy hat héten belül személyesen jelenjenek meg Prágában, hogy meghallgassák, amit lázadásukért, a becsület és az eskü ellen elkövetett tetteikért a törvényszék rájuk mér.

Aztán újra felharsantak a heroldok trombitái.

Egy másik darabont felolvasta ugyanezt a kiáltványt németül, majd ismét megszólaltak a trombiták.

Aztán a két darabont a Városháza mellett lévő deszkára kiszögelte a kiáltványt.

Mikor a darabontok befejezték a felolvasást, Kampanus már nemcsak sejtette, de tudta is, hogy szerencsétlen társát hűtlenséggel, felségsértéssel és zendüléssel vádolják, őt, akinek minden bűne a vallási buzgóság s a becsvágy volt, hogy követségben járt a Cseh Korona rendjei és a magyar rendek között.

Kampanus azonban még most is bizakodott. Úgy vélte, Jessenius doktor már sokáig sínylődött becsvágyáért a torony tömlöcében, s talán belátja Liechtenstein herceg, hogy Jessenius nem a saját nevében cselekedett, hanem küldetésben járt, s megvizsgálván ügyét, bizonyára szabadon bocsátja az egyetem volt rektorát.

Kampanusnak eszébe jutván az egyetem, minden vér a fejébe tódult. Hirtelen fölsejlett benne, mi lesz, ha azok a bírák odafönt nem tesznek különbséget az egyetem és volt rektora között, és bosszút állnak az iskolán is, amely még a rektornál is ártatlanabb. Nem, nem, ez lehetetlen! Az hallatlan sérelem lenne, azt egy törvényszék sem követheti el, az nem lenne törvényszéki ítélet, hanem égbekiáltó erőszak!

Ekként vigasztalta magát Kampanus, de hasztalan vigasztalta magát, nem tudott megnyugodni, újra elfogta az aggodalom Jesseniusért és az egyetemért.

E fájdalmas gondokat még szaporították az egyetem jövedelmét illető köznapi bajok: az egyik falu az irgalmas barát kezében van, ellene semmit sem tehetnek; a többi falut pedig a háborúban úgy kifosztották, hogy a parasztok semmit sem akartak, és nem is küldhették Prágában a magisztereknek.

A kollégiumokra is ínséges idők jártak. Kampanus, aki jobb időkben a múzsák iránti költői szerelmében, a római és görög költőkkel való gyakori társalgás miatt sohasem törődött a pénzzel, nem tudta megszokni az egyszerű, napi gondokat és a rendet, hogy beírja a regesztrumba, mit kapott, és ki mennyivel maradt adós. Most, ebben a hányatott időben keserűség és bosszúság fogta el, amikor az erszényében csupán néhány dénár lapult, s amikor valamennyi asztalból, székből, almáriumból, rejtekhelyről, ládikából, ami csak a Carolinumban található volt, nem tudott összekaparni harminc garast sem, amelyért hetente megjelent a pedellus. Könnybe lábadt a szeme a szégyentől, amikor Kredelius pedellus látogatásakor azt mondta a rektornak, hogy vár a heti fizetségére, sőt nem is kéri egy ideig, mert egyelőre a týni tanítók tartják el őt, és mindig adnak neki egy falatot az ebédtől. Kampanus restellte, hogy az egyetem alamizsnát fogad el a pedellustól.

Valóban a Carolinumban hovatovább elszomorítóbb viszonyok uralkodtak és Kampanus órák hosszat üldögélt nyomasztó gondolatokkal viaskodva az üres papírlap fölött, amelyen máskor úgy száguldott a tolla, hogy alig győzte lejegyezni a verssorokat.

Egy nap, amikor a Hradzsinban eldördültek a mozsárágyúk és a tarackok, a jezsuiták templomából nagy precesszió vonult zengő énekszóval a Várba, ahol újra felszentelték a kálvinisták által kifosztott templomot, azon a napon besántikált a Carolinumba Ottersdorfi Sixt úr. Már megőszült, nagyon megviselte a betegség, amely az utóbbi években minden erejét felemésztette.

- Tanácsért jövök, reverendissime - szólt belépve Kampanus szobájába -, nem okos dolog, hogy kegyelmedet terhelem ezzel, mert bármi is lesz a vége, bárhogyan végződik is a tanácskozásunk, betegségemben, amely ágyhoz köt, semmi okosabbat nem tehetek.

Mikor a szomszédok és barátok leültek egymással szemben, Sixt elmondotta, hogy a feleségét szeretné megnyugtatni.

- Mit szól ehhez a kiáltványhoz, reverendissime?! - kérdezte, s közben kihúzott bőrövéből egy összehajtogatott kis levelet.

Kampanus olvasta az udvarias meghívást, hogy Ottersdorfi Theodor Sixt úr február havának huszadik napján haladéktalanul jelenjen meg az óvárosi Városházán, hogy a császár Őfelsége dekrétumát tudomására hozzák.

- Hiszen az ma van! - mondotta Kampanus.

- Igen, ma, és furcsának találom, hogy ugyanilyen meghívást kaptak valamennyien, akik a fehér-hegyi győzelem előtt direktorok voltak, vagy Frigyes királysága idején szolgálatot vállaltak. Csakhogy azok, akik a főrendi származásúak, kötelesek személyesen megjelenni Liechtenstein házában, mégpedig úgyszintén ma, a német óra szerint ebéd után két órakor. Bennünket, a polgárokat meg a Városházára hívattak. Tegnap mondta nekem Diviš Czernin úr. Mit tegyek? Nem hiszek ennek az udvariasságnak! Higgye el, reverendissime, hogy ha fiatalabb és egészségesebb lennék, erre az udvarias meghívásra elmenekülnék Prágából és Csehországból, miképpen azt Veleslavín nyomdász, Frigyes király és a szerencsétlen sorsú hadvezérek tették!

A rektor gondolataiba merült.

- Összefüggést látok e felhívás és azoknak a nyilvános felszólítása között, akik elmenekültek a prágai városokból és a királyságból - mondta kisvártatva. Valamilyen összefüggés biztosan van köztük, de meg vagyok róla győződve, hogy azok ellen azért indítottak bűnpert, mert megszöktek. Kegyelmed ellen nem indítanak pert, kegyelmed ugyanúgy, mint mi valamennyien, meghódolt, és azoknak kegyelmet ígértek, mondván, hogy meghagyják vagyonukat és életüket. Azt mondja, Czernin urat is meghívták? Hiszen ő római katolikus, és ugyanúgy üzentek érte, mint valamennyiükért. Ebből pedig azt lehet kikövetkeztetni, hogy nem lehet szó arról, hogy bántódás és kár érje kegyelmeteket. Lehetséges, hogy felolvassák a leiratot, hogy kegyesen megbocsátanak kegyelmeteknek, mert engedelmességet és alázatot tanúsítottak.

- Nem tagadom, hogy így kellene lennie - felelte Sixt szomorúan -, így mondtam a feleségemnek is. Valósággal belebetegedett szegény a félelembe, de ha másként alakulna a dolog, akkor arra kérem, reverendissime, tekintettel régi barátságunkra és arra, hogy a Sixt-ház szomszédságban áll Károly nagy hírű egyetemével, legyen segítségére hitvesemnek, adjon neki szükség esetén tanácsot. Már megfáradt, és gyengélkedik. Nagyon kérem!

Megszorították egymás kezét, és nem ejtettek több szót róla.

Este a fiatal pedellus elmesélte Kampanusnak, hogy a saját szemével látta, amint a várlépcső alatt álló Liechtenstein-palotába a félhorológium szerinti két óra előtt sok úr belépett. Felismerte Budovec urat, az öreg Kaplířt, Czernint, Vilém Lobkowitzot. Nagy sokaság tódult

a ház elé, s egy kis idő múlva katonák vezették ki az urakat a szekerekhez, és felvitték a Várba, a Fehér-toronyba, ahol valamennyiüket tömlöcbe zárták. Lozi Otta úr komornyikja beszélt, a ház előtt, hogy levelet hozott Liechtenstein hercegnek, miszerint ura beteg, s nem tud a meghívásnak eleget tenni. Hazafelé menet a pedellus összefutott a katonákkal meg a város kapitányával, akik Lozi Otta urat a Malá Stranára vitték. Minden bizonnyal őt is a Fehér-toronyba zárták.

Alighogy a pedellus befejezte a beszédet, Kampanus magára kapta a bundáját, nyest-kucsmáját, elsápadva Sixt házához futott.

Lidmila asszonyt sírva találta. Éppen megjött a Városházáról, ahol megmondták neki, hogy Jan Theodor Sixt urat Sušickývel, Kutnauerral és a többiekkel börtönbe zárják. Csak azt engedték meg neki, hogy a férjének dunyhát és ételt vigyen. De nem láthatta, és nem beszél-hetett vele.

Úristen, milyen nehezére esett Kampanusnak vigasztalni a szomorú asszonyt! A rektor most már látta, hogy vészes fekete felhők gyülekeznek a haza egén, s már nem kételkedett benne, hogy valami rossz készül, s a felhőkből villámok csapnak le. Féltette szeretteit és a barátait, féltette a vallást és elsősorban az egyetemet. Tele volt gyötrő és kétségbeejtő félelemmel, és most még vigasztalnia kellett a szegény idős asszonyt, mikor már ő maga sem hitt a vigasztaló szavaiban.

Másnap késő délután, alkonyatkor az óvárosi császári bíró a szikár Václav Andreae kancellár-ral és egy szolgával beállított IV. Károly császár kollégiumába, s szó nélkül feltörte a fiskus pecsétjét. Kampanus meghallotta a zajt, és kijött a szállásáról. Az érkező urak csak úgy fog-hegyről odavetették, hogy Michna parancsára ki kell venniük a fiskusból Borbonius doktor pénzét, és hogy talán könnyen megtalálják, hol van.

Haragra gerjedt a rektor. Máskor békés arca kigyúlt, szeme villámokat szórt. Szigorú, felháborodott hangon tiltakozott.

- Azt a pénzt Borbonius doktor rám bízta mint az egyetem gondnokára. Én felelek érte. Protestálok az ellen, hogy elvigyék innen!

Hangja remegett a dühtől. A szeme úgy égett, hogy a bíró elfordította hunyorgó, gyilkos tekintetét, mert nem bírta elviselni Kampanus pillantását.

Václav Ondřejov, vagyis Andreae vékony hegyes orrával már a fiskusban szimatolt, s csak mosolygott a magiszter hiábavaló felháborodásán.

A császári bíró kényszeredetten barátságos, egykedvű hangon megjegyezte, hogy Michna úr parancsa ellen alighanem nem sokra megy a tiltakozással, de ha a rektor úr úgy akarja, írja meg, és küldje el neki.

Ezalatt Andreae megtalálta a ládikót, s mikor megrázta, olyan csörgés hallatszott belőle, mintha pénz vagy szegek szóródtak volna benne. A szikár írnok csengéséről megismerte a pénzt. A bíró megkérdezte a rektort, Borbonius doktoré-e a pénz, s mikor Kampanus hátat fordítva nem felelt, az urak a szolgának adták a ládikót, majd lepecsételték a fiskust, és távoztak.

Bizony megtanult a magiszter rektor ezekben a napokban szaladni! Előző nap az elhagyatott idős nemesasszonyhoz sietett, másnap meg a tócsákat kerülgetve Borbonius doktorhoz igyekezett. A Lóvásár tér előtt a Műsteki kapunál egy percre megállt, mert földbe gyökerezett a lába.

A katonák - tíz muskétás - egy zárt úri hintót kísértek. Kampanus felismerte benne Polžicei Harant úr sápadt arcát.

Megemelve barettjét, köszönt neki. A nemes úr szomorúan bólintott.

Tehát őt is tömlöcbe zárják! Vidékről hozták fel Prágába - alighanem a zenétől ragadták el, amely a legkedvesebb foglalatossága, azért olyan szomorú szegény.

Kampanus szíve elfacsarodott, és Borboniushoz még felindultabban érkezett, mint ahogy elhagyta a Carolinumot.

Borbonius nagy nyugalommal vacsorázott, amikor a rektor benyitott hozzá. A tálon fűszeres vadpecsenye illatozott, mellette ónfedelű festett kőkancsó állt. A doktor csak úgy ingben ült a túlfűtött szobában.

Mikor Kampanus a dühtől remegve elmondta, hogy Michna parancsára s az ő tiltakozása ellenére elvitték a pénzét a Carolinum fiskusából, a kövér doktor úgy megijedt, hogy leesett az álla, s a szeme kimeredt.

- A szakramentumát, micsoda tolvaj, csak harácsolni tud! - hörögte dühösen, de kisvártatva visszatért szokásos nyugalma. Széles tenyerével megtörölte a homlokát, és már sokkal nyugodtabban így szólt:

- Michnának sikerült megkaparintania Mates Thurn házát, fondorlatosan kicsalta az óvárosi tanácsosoktól Smíchov falut, de az én ládikámat nem tartja meg, a szavamat adom rá, hogy nem tartja meg!

- Hogyan éri el, hogy adja vissza a pénzt, doctissime?

- Vannak Michnánál hatalmasabb urak is.

- De azok vele tartanak, védelmezőn a kezüket tartják fölötte.

Borbonius odakínálta a kancsót a rektornak, s mikor Kampanus szabadkozott, a doktor jót húzott belőle, és válasz helyett nagy magyarázatba fogott:

- Tudja, magnifice, hogy az óvárosi Városházán huszonegyet börtönöztek be, nálunk az Újvárosban pedig mintegy tizenkét embert. Hívatták őket, és bejelentették, hogy nagy részük volt a zendülésben, engedelmeskedjenek tehát, és menjenek szépen a börtönbe, ott várják meg, mit határoznak róluk! Egyikükre se bizonyítottak semmit, és máris tömlöcbe zárják őket! Engem is hívattak, de én, reverendissime, nem mentem el!

Látva Kampanus csodálkozását, a doktor széles mosollyal őszintén bevallotta:

- Nos, ez igazán nem nagy hőstett, igazán nem: Liechtenstein, mivelhogy egy Malá Strana-i doktor sem segített rajta, hívatott engem, s én néhány óra alatt meggyógyítottam. Vérhasban szenvedett, s a vér szakadatlanul ömlött belőle. Nem ártana, ha minden rosszakarónk vérhast kapna, s úgy elfolyna a vérük, hogy csont és bőr lennének. De én, doktori kötelességemnek eleget téve, kigyógyítottam a vérhasból, és így visszanyerte korábbi jó egészségét. Ezért nem félek az újvárosi bírótól, a részeges, pápista Šrepltól, ezért nem féltem a fiskusból jogtalanul elvitt ládikómat; Lichtenstein hatalmasabb Michnánál!

- Akkor jól van - vágott közbe Kampanus -, nem kételkedem benne, hogy visszaadják uraságodnak a pénzt, amelyet erőszakkal elvittek tőlem. De ami a kiáltványt illeti, minél előbb a herceghez kellene mennie, mert ha nem megy uraságod a Városházára, majd ők jönnek ide a Városházáról uraságodért!

- Dehogyis jönnek. Minden prágai polgár háza a törvény védelme alatt áll, itt nem vethetnek tömlöcbe senkit!

Kampanus összetett kézzel szívből kérlelte a doktort:

- Doctissime domine, ha a herceg segítségével olyan biztonságban van, mint ahogy állítja, járjon közben Jessenius és sok vihart megélt egyetemünk ügyében, hogy ne érje baj IV. Károly iskoláját, esedezve kérem!

- Egykori rektorunk érdekében már szóltam, de a herceg úgy rám meresztette a szemét - annak az embernek az egyik szeme nagyobb -, tehát csak kimeresztette rám a nagyobbik szemét, és nem szólt semmit. Úgy vélem, Jessenius nagy bajban van, de nem értem, hogy árthatna valaki az egyetemnek, hogyan foszthatná meg valaki kiváltságaitól. Az nem történhet meg, nem tudom, hogyan és miért tennék ezt?

Kampanus valamelyest felszabadultabban ment haza, mint ahogy egy órával annak előtte kijött a Carolinumból, ám mindezek ellenére lehorgasztotta a fejét, és útközben senkit sem méltatott figyelemre.

Másnap azt a hírt hozták neki a kollégiumba, hogy éjjel egy órakor Šrepl bíró a darabontjaival elhurcolta Borbonius doktort az újvárosi torony börtönébe, a Mazalka nevű kóterba.

- Tehát a polgár házát már nem védelmezik úgy, mint a törvény házát! - kesergett magában Kampanus. - Istenem, mi lesz ennek a vége, hol áll meg a dühnek ezen áradata?

Déltájban Šultys professzor feldúltan rohant be Kampanus szállásának előterébe, s a nyitott ajtóban azt újságolta lihegve a rektornak, hogy egy órával ezelőtt a katonák idehozták Kutná Horából az apját, és az Óváros tömlöcébe zárták, kiszolgáltatva őt a császári bírónak.

Kampanus felpattant a székről, és összekulcsolta a kezét:

- Csapás csapás után ér bennünket, s mindegyik egyenesen fejünket és szívünket sújtja! - így szólt remegő hangon, és megfogta a fiatal Šultys kezét. - Talán csak tanúkra van szükségük a vizsgálathoz, és reméljük, atyádat nem éri semmi bántalom.

- Én is úgy gondolom, hiszen atyámuram mindentől, amennyire csak lehetett, távol tartotta magát. Mindentől rettegett, semmiben sem vett részt, az elsők között hódolt meg, és Kutná Horát mindjárt a győztesek kezére adta, hát akkor...

Miután a fiatal professzor elrohant, alighanem azért, hogy atyjának valamilyen kényelmet eszközöljön ki a börtönben, hogy ne kelljen a szalmán vagy a puszta padon feküdnie, Kampanus sokáig állt a szobájában, és mereven nézte a bepárásodott ablakon beszűrődő bágyadt fényben a kollégiumi kert csupasz fáit. Egyszerre csak felcsillant a szeme, és felderült az arca. Pattintott egyet az ujjaival, miként szokta, amikor jó ötlete támadt.

Így szólt magában:

- A legrosszabb emberben is van valami emberséges, s ami azokban az emberekben emberséges, azt felébresztem, lángra lobbantom!

Maga elé tett egy árkus papirost, megtapogatta a tollat, és kis éles penicilussal, azaz tollkéssel hegyesre vágta a végét, aztán leült, és leírta a címet:

„Elegia de optimo victoriae genere, quod est vincere se ipsum." Bal kezével skandálta a verslábakat, a jobbal meg rótta a szép szavakat a kemény papírra.

Azzal a gondolattal kezdte, hogy versének tárgya a könyörületesség, amely az isteneket az emberekkel egyenlővé teszi. E könyörületességért esdekelve fordul most Károly herceghez, a

Liechtenstein-ház fényéhez, a költői sereg védoszlopához; emlékszik rá, milyen mosolyogva fogadta a herceg Károly egyetemének jókívánságait, és megígérte, hogy a királyságban áldásos békét teremt. A két mecénáshoz fordul továbbá - a cseh föld két csillagához - „O Csechici lumina bina soli" - Pavel Michna úrhoz és Daniel Kaprhoz -, hogy a liechtensteini hérosznál járjanak közben.

Itt Kampanus megállt, és hosszan elgondolkodott. A Csechici lumina bina soli szavakat kétszer áthúzta, és kétszer újra leírta. Nagyon jól ismerte ama két embert, ismerte veszett hírüket, galád jellemüket, tudta, hogy nem remény csillagai a cseh földnek, inkább szerencsétlenséget hozó csillagok.

Harcot vívott benne a szép szavak és hízelgés költője az őszinte férfiú igazmondásával. De erről a két emberről van szó, az ő kezükben van a hatalom, ők a tanácsadók, ők vezetnek mindent, az ő kezükben vannak mindazok az ismeretlen sérelmek és bosszú eszközei, amelyek úgy tornyosodnak Prága fölött, mint súlyos, ólmos, viharos és jeges felhők. A herceg nem ismeri sem a személyeket, sem a dolgokat, Michna meg Kapr mindent tudnak, ők enyhíthetnék sokak sorsát, békíthetnének, ha megszólalna bennük a megbékélés, könyörületesség, az emberi szív hangja.

S a zaklatott idegek sietségével és nagy akarással írja újra Kampanus a kérést, hogy az urak csillapítsák le az országot, hiszen a nyugalom oly szép, de még szebb, ha legyőzik önmagukban a haragot, amely rossz tanácsadó, ha legyőznék önmagukat, és kíméletesek lennének az ellenséggel szemben, mert az az erény legmagasabb foka:

„Pulchrius est ipsum se vincere, pulchrius hosti parcere; nec virtus altius ire potest."

S új verssorok tódulnak a papírra, a toll száguld. A költő szívének túláradó buzgalmában bátran kiált a királyokhoz, hogy ne higgyenek a háborúban aratott győzelemnek, ne higgyenek Mars csillagának kedvező állásában, mert hirtelen legyőzethetik, aki most győztes.

Discite propitio, reges, dijfidere Marti,
Vincitur, heu, subito, qui modo victor erat.

A hadi szerencse forgandósága vezette rá a rómaiakat, a világ urait, hogy a legyőzötteket kímélték, nem gyalázták.

Újabb verssorokban a költő V. Károly és I. Ferdinánd, cseh király jóságáról szólt, és utalt a fehér-hegyi sebekre. A sok sebből vérző Csehország hiába ragadott pusztító fegyvert, legyőzettetett, de a haza ismét megerősödik, és ismét felvirágzik a kegyes uralkodó alatt, akinek haragja lenyugszik a nappal. Ezek után az egyetemhez fordult, és figyelmeztette, hogy bízzon az új uralkodó jóságában: Űzd el a félelmet, te, aki Akadémosz igazságához tartod magad, könyvekhez szoktál, senkinek sem ártasz...

Tu quoque pone metus, Academi vera secutum
assuetumque libris, innocuumque genus!

És Kampanus sokáig írt, történelemből vett példákat sorakoztatott fel, a fennkölt verssorok áradatában bátran támadta mind a két urat, amikor felidézte, hogy még a hunokban is talált könyörületességet és irgalmat. A szóvirágok mellett megemlítette remegő lelkének mély érzelmeit. Az Elégiája végéhez érve az utolsó sorokat ismét a két nagy hatalmú úrhoz, Michnához és Kaprhoz intézte, a cseh emberekhez, és még egyszer utoljára kérte közbenjárásukat. Így kérte őket: Ti, akik kiváló tanácsaitokkal igazgatjátok a világot, nyerjétek meg a győzteseket, hogy békejobbot nyújtsanak! Mindkettőjüknek gyors iramlású gyönyörű verssora azt ígérte,

hogy ha így cselekednek, áldott béke gyümölcsöző napjai boldogítani fogják őket, s a hálás utódok az egekig magasztalják majd:

Sic vos posteritas grata sub astra vehat!

A mestereknek, akik másnap eljöttek, hogy megtartsák előadásukat, tetszett az Elégia, és pénzt adtak össze a kinyomtatására. Mikor azonban Troil magiszter az asztalra letette a részét, lemondóan így szólt:

- Azokat az urakat a rektor már semmivel sem bírja jobb belátásra!

Šultys professzor naponta háromszor is elfutott a nyomdába, hogy megsürgesse a segédeket, szedjék ki, és nyomtassák ki az Elégiát minél hamarabb. Bizonnyal az édesatyja érdekében is közbejárt, akit szeretett volna kiszabadítani a börtönből.

A kinyomtatott Elégiával aztán Kampanus magiszter sietett a Várba.

Az urak, akiket Kampanus az Elégiában a cseh föld reménycsillagainak nevezett, nem fogadták a rektort. A kövér Kapr nem tehette, mert a bebörtönzött zendülők vallatásában vett részt, Pavel Michna úr pedig alighanem nem akarta. A cseh egyetem rektora sokáig várakozott a címerekkel telefestett előcsarnokban, s még életében nem érezte magát ennyire parányinak, jelentéktelennek, kicsinynek, senkinek, mint most az alatt az idő alatt, amíg az ajtó előtt várakozott, amely percenként kitárult, de sohasem az ő számára.

Ezt a megaláztatást alighanem megérezte az írnok is, aki Kampanus magiszternek azt tanácsolta, hogy Michna méltóságos urat látogassa meg délután a palotájában, hacsak nem valami sürgető, el nem halasztható ügyről lenne szó.

Délután, a német óra szerint négy óra tájban bement a rektor Michna palotájának nagy kapuján, melléhez szorítva az Elégia aranyzsinórral átkötött tekercsét.

Az óriás Wossrtrink, aki ruhájáról és komoly külsejéről ítélve, nemes embernek tartotta Kampanust, kemény pattogó német szavakkal udvariasan megmagyarázta neki, hogy a méltóságos úr talán alszik vagy ír, s hogy ő, Wossrtrink nem tudja, mivel az úr ebéd után mindig bezárkózik, és senki sem mehet fel hozzá. Néhanapján meglátogatja a fivére, s akkor rézgolyókkal játszanak, de ma nincs odafönt, hacsak a hátsó bejáraton a kert felől vissza nem jött, de ezt ő nem tudhatja.

A rektor tehát azon a zord februári napon fel-alá járt a sáros utcán a hatalmas úr palotája előtt. A mellette elhaladókat észre sem vette, teljesen lekötötték a gondolatai. Azt azonban észrevette, hogy a házba bement egy katona, akinek cédula volt a kalapján; aztán látta, hogy a katona nemsokára kijött, és ő is várakozott, akárcsak Kampanus.

Sokáig várakoztak.

A katona végül megdühödött, és elment. A rektor türelmesebb volt. Elhatározta, hogy Michnával mindenáron beszélnie kell, még ha az utcán kellene elcsípnie is.

Tovább járkált tehát, kétszer is elment a sarkon túli mellékutcájába a vízhez. Mikor harmadszor belépett oda, megcsikordult Michna kertjének kis ajtajában a kulcs, és kilépett - Kampanus felismerte, jóllehet fátyolt viselt, a szúrós fekete szemű, halvány fehér arcú Mollerová asszonyt.

Az ajtó becsapódott, mielőtt még Kampanus alaposabban megnézhette volna a férfit, aki Eva asszonyt kikísérte az ajtóig. Kampanusnak úgy tetszett, hogy Michna volt.

Mollerová asszonyon szép olasz szövetből varrott homokszínű suba volt, arcát ezüstcsipkés fátyol takarta, fejét bársonykalap; majd kicsattant az egészségtől. Bögyösen, ringó csípővel, katonás léptekkel ment, akár egy muskétás.

Kampanus mellett elhaladva szemtelenül felnevetett, mintha csak azt mondta volna:

- Meglestél, de én nem félek!

- Szajha - mondta Kampanus halkan hirtelen felháborodásában, amit nem volt képes elfojtani, amikor Mollerová továbbment - mindenki babája, ringyó: apád és anyád bűnként hagytak itt maguk után. Éppen Mollerhez való vagy!

Bosszúsan emlékezett vissza rá, miként hozta el hozzá tavaly Frigyes király saját kezű parancsát, hogy Mollert válasszák meg professzornak, s mikor Kampanus ellene szegült a királyi parancsnak, milyen dühösen ripakodott rá durva szavakkal, s még végig a folyosón és lefelé menet a lépcsőn is szitkozódott.

Egy kis idő múlva aztán Kampanus ott állt a szeplős Pavel Michna úr előtt.

Az úr barátságosan, nyájas zengő hangon fogadta az egyetem rektorát. Kampanus ismerte ezt a hangot és a képmutatást, mert már tapasztalatból tudta, hogy a mézesmázos szavak kígyómérget rejtenek.

Magában mégis elismerte, hogy jobb, ha Pavel Michna úr nyájasan beszél, mintha szigorú parancsoló hangon szólna, melyre a rektor számított.

Kampanus néhány szó kíséretében könyörületet kérve átadta az úrnak a verseket.

Michna átvette a tekercset, meglengette, hadonászott vele, és kijelentette, hogy a vers csak játék, s ezekben a nehéz időkben nem sok értelme van, de szabad idejében majd elolvassa. Ezt is nyájas hangon mondta, de Kampanus ezúttal a vidám hangban megérezte, hogy gúnyt űz a munkájából és szívből jövő kéréséből. Nem volt a verseire büszke, de e szomorú alkalomkor a gúny durván megsebezte, és szíve mélyéig megsértette. Már-már epés szavak tolultak az ajkára, de eszébe jutott az egyetem, és uralkodott magán.

Mogorván hallgatva állt. Fejedelmi jelenség volt a köpcös, elhízott emberke mellett, s ebben a percben olyan benyomást keltett, mint aki büszke, nagyon büszke.

Michna vagy nem vette észre, hogy a költő megsértődött, vagy úgy tett, mintha nem látná. Szétterítette a tekercset, és néha beleolvasott.

Ez valamelyest kiengesztelte Kampanust, s hogy segítsen a vers értelmezésében, halkan megjegyezte:

- Homines ignoscendo crescunt.

- Szép közmondás, nagyon szép! - dicsérte meg Michna, és kópésan kacsintott. - Ezt Senecától vagy Marcus Aureliustól vette, reverendissime, ám biztos vagyok benne, hogy ha maguk győztek volna, ránk, a legyőzöttekre alighanem más közmondást keresett volna, nem ennyire hízelgőt. De hagyjuk ezt! Tudja meg, hogy nagy pártfogója vagyok az írásművészetnek, és hű barátja az akadémiának, ezért megígérem, kieszközlöm a hercegtől a dekrétumot, hogy Romana, az irgalmas barát akadékoskodás nélkül adja vissza az egyetemnek a falut.

Kampanus meghajolt. Michna folytatta:

- Ne köszönje, részemről nem lesz nagy érdem. Nézze, én őszintébb vagyok, mint amilyennek kegyelmetek valamennyien tartanak, azt mondom tehát, hogy ez nem az én érdemem: Počernice falut Tilly, egy idegen generális adta az irgalmas barátnak, s hogy megértsen, egy idegen generális nálunk ne osztogasson semmit, arra itt vagyunk mi magunk!

Kampanust meghatotta a nagy hatalmú tanácsos őszintesége, és elpanaszolta, milyen nyomorba jutott az egyetem és a magiszterek, hozzátéve, hogy vannak napok, amikor valamennyi kollégiumban harminc garast sem tudnának összeszedni.

- Az jó - örvendezett a tréfálkozás látszatát keltve Michna -, legalább a magiszterek nem lesznek olyan vérmesek - majd hirtelen elöntötte a harag, vérbe borult az arca és vastag nyaka, s durván ráförmedt: - És miért örült az a gazember, semmirekellő Šultys, a magiszterük, az a vörös kutya, amikor kidobták a nemes urakat, miért gúnyolódott azzal a becsületes emberrel, Fabricius magiszterrel, és miért fenyegette meg? Fabricius magiszter panaszt tett rá Bécsben a császárnál. Úgy vélem, az ilyen professzor többet árt az iskolának, mint ártott volna Mollerus magiszter, akit oly konokul elleneztek. Igazán nem kellett volna ott lenniük annál a gyalázatos tettnél, professzorok lévén, inkább tanítottak volna. De már megtörtént. Most csak arra legyen gondjuk, hogy a Károly Egyetemnek ne legyen belőle kára!

- Ezért jöttem - mondta gyorsan Kampanus nyájasan -, tartsa méltóságos védő kezét egyetemünk és szegény professzorai fölött, ne ütközzön meg Šultys magiszter cselekedetén. Nem örvendeztünk az urak kidobásának, Isten a tanúm, hogy nem, az egyetemnek jöttünk segítséget kérni, nem vettünk részt a tanácskozásokon sem. Legyenek könyörületesek az öreg Šultys úrhoz, és volt rektorunkhoz, Jessenius doktorhoz is. Bizonnyal kiderül az ártatlansága; már több hete sínylődik szegény a börtönben, s nekünk nincs pénzünk, hogy legalább jobb kosztot biztosítsunk neki. Könyörgök érte, gyermeke, kisleánya nevében kérem... - Neki van gyermeke? - kérdezi gyorsan Michna. - Hol az a gyermek?

Kampanust meghökkentette a hirtelen kérdés. Megrettent, úgy érezte, mintha leforrázták volna. Túláradó érzelmei juttatták eszébe a gyermeket, azt az ötéves kisleányt, Jessenius gyermekét, akivel az apja titokban törődött; nyilvánosan nem vállalta, mivel törvénytelen gyermek volt.

Kampanus szemrehányást tett magának, hogy említette a gyermeket. Nem kellett volna, de már késő, már elárulta, hogy itt a gyermek. Irgalmas cselekedetre akarta rábírni azt az embert, akinek a kezében volt az apa és az ártatlan gyermek sorsa is.

Michna észrevette, hogy Kampanus valahogy meghökkent. S ezért már csak úgy, közönyösen megkérdezte, hol nevelik a magiszter gyermekét.

Kampanus nem tudott hazudni.

Megmondta, nem tagadta le, hogy a kisleány Lippachnál, a Szent Szalvátor-templom papjánál van. S mivel igencsak ellenszenvesnek találta Michna faggatózását, ő vette át a szót, és úgy kérte a tanácsos közbenjárását, ahogy csak könyörögni lehet.

- Nem vagyok a haragosa, közbenjárok értük, de nem tudom, elérek-e valamit. Emlékszik, reverendissime, hogy három évvel ezelőtt óva intettem, sikertelenül, mégsem haragszom. Isten vezérelje!

A rektor távozása után Michna elégedetten dörzsölte a kezét. Leült, és parancsot írt, hogy az óvárosi bíró tartson tüzetes szemlét a Szent Szalvátor-templom papjánál, és állapítsa meg, nincsenek-e ott Jessenius doktor kincsei, pénze, írásai, mert az, amit a kollégiumban Jesseniusnál találtak, nagyon kevés, s minden bizonnyal nem minden.

Kampanus azzal a szilárd meggyőződéssel ballagott hazafelé, hogy ezúttal sikerült a híres cselszövőt meghatnia, és fellobbantania benne az emberi részvét szikráját. Csodálkozott, hogyan talált olyan megindító szavakat, amikor kérésével a tanácsos úrhoz folyamodott.

Mielőtt leszállt Prágára az éj, Lippach pap házát teljesen felforgatták az óvárosi bíró darabontjai. Ami a bíró gyanúját felkeltette, azt elvitte, jóllehet Lippach kétségbeesetten esküdözött, hogy az az ő tulajdona.

Másnap aztán Lippach magiszter sehogy sem tudta megérteni, miért jött el hozzá Kampanus magiszter, miért simogatja olyan sokáig a kisleány fejét könnyes szemmel. Kampanus némán bocsánatot kért a gyermektől.

A költő lelkét keserűség töltötte el.

Most már egyre gyakrabban tört rá az egyetem miatt érzett félelem. Michna ugyan állta a szavát, és elküldte a kollégiumba és az irgalmas barátoknak a herceg dekrétumát azzal a paranccsal, hogy a páter misericordiae adja vissza Počernice falut az egyetemnek.

A páter azonban a kérést elutasította.

A páter Liechtensteinnek tiszteletteljesen, az egyetemnek pedig kevésbé tiszteletteljesen megüzente, hogy a rend tagjai ugyanúgy szolgálják a császárt, mint a katonák, s az irgalmasok rendje az egész kereszténységet szolgálja a járványok idején.

- És ez így is lesz! - mondotta Troil, amikor a gyűlés után elolvasta a barát levelét.

Ellenben a hercegtől újabb dekrétum érkezett, hogy a Carolinum tágas helyiségeit készítsék elő katonák élelmezéséhez szükséges gabona raktározására. Kampanus kétségbeesetten tördelte a kezét.

Bárhová fordult, sehol sem lelt segítségre.

Gyakran szemrehányást tett önmagának. Elismerte ugyan, hogy a lelkifurdalása indokolatlan, de a szemrehányások újra meg újra jelentkeztek, és akár a darázscsípések, fájdalmasan égették a lelkét. Szemrehányást tett magának, hogy a szomszédját, Ottersdorfi Sixtet ő maga küldte a tömlöcbe, amikor a bírósági meghívást olyan jóindulatúan és ártatlanul magyarázta. Valahányszor meglátogatta Lidmila Sixtová asszonyt, mindig bűntudatot érzett.

Újabban pedig azt rótta fel magának, hogy óvatlanul felhívta Michna figyelmét Jessenius gyermekére, s ezáltal akaratlanul is előidézte, hogy Jesseniust, ha valamit elrejtett magának, most már teljesen kifosztották.

Az ember sokat elvisel, de csak akkor, ha élteti a remény, hogy egyszer minden jobbra fordul, másként kétségbeesik. Kampanus lassanként elvesztette reményét, és kezdett kétségbeesni. Ereje lankadt, és elapadt, mint a hó, ha a meleg tavaszi szellő fújdogál.

A borongós tavasszal beköszöntött a szomorú húsvét napja. Máskor, boldogabb időkben zöld csütörtökre mennyi ajándékot küldött Prága városa a Carolinumba! Mennyi vad, tyúk, sajt, tojás gyűlt itt össze, a kollégium gondnoka azokban az időkben olyan volt, mint egy kereskedő, nem győzte átvenni, majd szétosztogatni.

Az idén semmi. Semmi.

A polgárok nem törődtek a tanítókkal, nem volt rájuk szükségük, s a tanítók elmenekültek a félig üres iskolákból, s ajándékok helyett puszta üdvözletek jöttek a kollégiumba, és bennük is a katonák fosztogatásáról szóló hírek.

Kampanus nem bánkódott amiatt, hogy az ünnepekre nem jöttek ajándékok, úgyis az emberek a kollégiumban szinte a szeme láttára lopkodták szét. Abban az időben a régi fájdalmak mellett az új hírek izgatták fel jobban, hogy a cseh defenzorok és egykori direktorok közül bebörtönzött foglyokat szüntelenül és szigorúan kihallgatják, egyiküket sem bocsátják szabadon, s hogy halálukig börtönben fognak sínylődni.

Ezeket a híreket Knobelius hozta a rektornak, és még hozzátette, hogy a bécsi doktorok a csehekkel, Kaprral és Jenišekkel mintha versenyeznének, csapdát állítanak a vizsgálat alatt álló uraknak. Knobelius, aki már semmi jót nem remélt, és nem akar már hallani ezekről a dolgokról, azt felelte, úgymond, inkább újra katonának áll, állítólag tudja, hol találja meg a volt cseh királyt, hozzá toboroztatja be magát, és Csehországba nem tér vissza, hacsaknem a győztes protestáns hadakkal.

Knobelius elbúcsúzott a rektortól, otthagyta az iskolát, és elment Prágából.

Egy napon röviddel az ünnepek után a Carolinum megtelt protestáns papokkal, csehekkel és németekkel. Dikast adminisztrátor szólította fel őket, hogy jöjjenek ide konzisztóriumra.

Kampanus kinyitotta nekik a nyári tantermet, mert a többiben, a nagyobb termekben a sereg élelmét helyezték el, és ott kvártélyozták el a zsoldosokat is feleségükkel és gyermekeikkel.

A kollégiumba belépő nagytiszteletű papokat a katonák harsány gúnnyal fogadták.

A papok rémülten jöttek a tanácskozásra.

Egy óra múlva még rémültebben és határozatlanabbul távoztak. Mit tegyenek? Dikast adminisztrátor az elején csűrt-csavart, végül ősz üstökét zavartan simogatva, valamennyiük előtt bejelentette Michna úr parancsát, hogy először is gyűjtsenek pénzt ajándékra a császár Őfelségének.

Az első sorokban állók zúgolódni kezdtek, hogy nincs pénzük. A hátul ülők felemelték a kezüket, mutatván, hogy nincs pénzük. Pár percig olyan zsibongás volt az auditóriumban, mint egy zsidó iskolában.

Miután jó idő elteltével elcsendesedtek, Dikast előadta Michna második követelményét, mégpedig, hogy a papok ítéljék el Frigyes megkoronázását.

A nagy termet megülő mélységes csend volt erre a válasz.

A csendbe aztán valaki bekiáltott.

- Miért ne? - kérdezte egy pap.

- Miért ne? - szólalt meg bátortalanul egy másik -, Frigyes elmenekült innen, Frigyes messze van, miért ne?

Dikast adminisztrátor az üstökét simogatva, tétován hozzátette, hogy eleget kellene tenni a várbeli urak kérésének.

Ám még be sem fejezte a mondatot, a terem felbolydult, akár a méhkas, s a nagy lármát egy férfi magas hangján túlharsogva, élesen odakiáltott:

- Szégyelld magad, hiszen te magad koronáztad meg! Szégyelld magad!

Dikast atya arca a haragtól bíborvörössé vált, és nem törődve röpködő üstökével, élénken hadonászott, és magyarázott valamit a körülötte álló papoknak.

Ők azonban, egyik a másik után faképnél hagyták őt.

Miután magára maradt az asztalnál, Dikast karját, akár prédikáció közben, felemelte, s mikor a lárma nem csendesedett le, Dikast összetett kézzel kezdte kérlelni az egybegyűlteket, hogy hallgassanak el, mivel még valamit be kell jelentenie. Végre annyira elült a lárma, hogy bejelenthette Michna harmadik követelményét. Fájdalmat színlelve így szólt:

- Az érsek újra felszentel bennünket, és tisztes feleségünk ezután már csupán a szakácsnénk - s hogy a jelenlevőket kiengesztelje, hozzátette: -, ezt nem fogadhatjuk el, a felszentelésünk érvényes...

Ezt a papok azonban már nem hallották, mert csoportostul kitódultak a teremből.

Kifelé menet sokan felháborodva tiltakoztak, míg mások zavartan hagyták el a termet, új, nyomasztó félelmet keltve Kampanus rektorban.

A rektor sejtette, hogy ha a győztesek az utraquista papokat támadták meg, sor kerülhet Károly akadémiájára is. Arra még inkább! Hiszen Károly iskolája védtelen, míg a csehországi lutheránus papság számíthatott a protestáns szász választófejedelem védelmére, aki mind-untalan azt hangoztatta; hogy a rebellisek ellen van, de a protestánsokat és a hitet nem engedi bántalmazni.

Kampanus gyakran feltette magának a kérdést, megérdemli-e ez az elhanyagolt, a hanyatlás mélypontján lévő iskola, hogy érte szenvedjen és harcoljon. S ha ellenei békén hagynák is, ki vállalná az iskola megreformálásának terheit, amikor a jobb időkben sem törődtek vele a hatalmasok?

Később szégyellte ezeket a gondolatokat, és vádolta magát az iskola iránt táplált szeretetéért, a csüggedés pillanatait hitszegésnek tartotta, de aztán annál hevesebben lángolt fel benne a szeretet, hogy megvédelmezze az egyetemet, és annál mélyebben, őszintébben, szenvedélyesebben ragaszkodott hozzá, s annál fájdalmasabbnak érezte esetleges pusztulását.

Fájdalma most már állandósult. Kampanus örült az estéknek és az éjszakáknak, mert sötétséget hoztak, s a sötétség beálltával a szüntelen félelemben élő férfi ágyára hajtotta a fejét, és behunyta a szemét, remélve, hogy a sötétség elűzi a nyugtalan gondolatokat.

De a kétségek híven mellette maradtak, s ha netán néha elmúltak, nemsokára újra felmerültek, magukkal hozva új, még csüggesztőbb, még nyomasztóbb gondolatokat, így vergődött, és szemét elkerülte az álom.

A hajnali fénnyel nem érkezett megvilágosodás, sem megnyugvás meggyötört lelkébe. Csupán annyiban állt be változás, hogy a lelkében kísértő félelmek reggel valósabb, létező alakot öltöttek. Reggelente a katonák kiáltozására ébredt, akik a szakácsnéval vagy a pedellussal veszekedve, úgy üvöltöttek, mint a sakál.

Kampanus érezte és látta, hogy az egyetem fejlődésének, és önmaga életének útjába halált hozó, fegyveres ellenség hada áll; már-már kishitűség lett úrrá rajta, hogy a régi híres iskolát megmaradt társaival nem képes megvédelmezni az ellenséggel szemben. Az erősebb Troiltól és a tüzesebb Šultystól azonban hagyta magát meggyőzni, hogy nem tanácsos meglapulni, és tétlenül várni a halálos csapásokat, hanem szembe kell szállni a feltornyosuló akadályokkal és az ellenséggel.

Egy ilyen tanácskozáson született meg a gondolat, hogy ne forduljanak kérésükkel az itteni álnok urakhoz, hanem menjenek Bécsbe a császárhoz, nála folyamodjanak kegyelemért és védelemért, és küldjék el kérelmüket Drezdába a választófejedelemhez, hogy a császárnál, a szövetségesénél járjon közbe az akadémia érdekében, amely a lázadásban nem vett részt.

Április végén beállított a Carolinumba Michna német szolgája, a hatalmas termetű Wossrtrink, és átadta ura szóbeli üzenetét, hogy a rektor és a dékán haladéktalanul jelenjen meg a méltóságos úr kancelláriájában.

Troil dékán bárdolatlan rossz németséggel azt válaszolta, hogy ők - mármint a prágai egyetem legfőbb képviselői - nem kötelesek senki szóbeli üzenetére megjelenni, és sajnálattal vették tudomásul ezen lebecsülésüket, de hajlandóságukat bizonyítandó, elmennek.

És elmentek.

A Prágai Vár kancelláriájában két alacsonyabb rendű írnok jelenlétében Pavel Michna úr meglátva a rektort meg a dékánt, a szokásos üdvözlés helyett a haragtól vérvörösen rájuk ripakodott:

- Bécsbe küldték Šultyst kérelemmel?!

A hangja most nem volt olyan vidám és barátságos, mint amilyennel megnyerte az emberek bizalmát, hanem kellemetlenül sziszegő, és rekedtes és éles.

- Igen, elküldtük! - felelte Troil kurtán és erélyesen.

- Šultys magiszter édesapjának ment kegyelmet kérni Bécsbe, és a szuplikációnkat is magával vitte! - tette hozzá magyarázatképpen Kampanus valamelyest szelídebb hangon, mint professzortársa.

- Itt van a szuplikációjuk, íme! - kiáltott Michna, és öklével egy összehajtogatott papirosra csapott. - Lobkowitz kancellár úr nem tartotta szükségesnek Őcsászári Fenségét egy ilyen szuplikációval zaklatni, és nem terjesztette elé, hanem ideküldte nekünk.

Troil keserűen elmosolyodott, míg Kampanusnak a torkában dobogott a szíve.

Michna pedig folytatta, jóllehet már nem olyan dühösen, mint az imént, de még epésen:

- Örömmel olvastam a szuplikációjukban, hogy bűnösnek tartják magukat, mindent bevallanak, és térdre borulva bocsánatért esedeznek. Ez nagyon jó.

Troil dékán ezt hallva, elkomorodott.

Kampanus sejtette, mire céloz Michna, ezért így felelt:

- Jobbnak láttuk, ha a császár Őfelségéhez intézett kérelmünkben nem fogunk mentegetőzni. Miért mentegetőzzünk az atya előtt? A mentegetőzés ingerli, az alázat meghatja az embert; ha a bírónak írtunk volna, az igazsághoz híven büszkén vallanánk: ártatlanok vagyunk!

Michna gonoszul, gúnyosan elmosolyodott. Sárga fogát rájuk vicsorítva, egyikről a másikra nézett, mintha azt kérdezte volna, nem tréfálnak-e. Majd legyintett, és így szólt:

- Ám legyen. De sokkal rosszabb az, hogy a szász választófejedelemhez intézett kérelmükkel azt a pimasz embert küldték Vrbenský pappal!

- Šultys magisztert és professzor urat küldtük oda Vrbenský pappal! - javította ki Kampanus a dühös Michnát.

- A magisztert és professzort - ismételte meg Troil erélyesebben.

Michna összehúzva szemét, Troil professzorra sandított, a lábát nézte, így akarva kifejezni megvetését. Majd a könyörtelen vizsgálóbíró hangján kérdezte:

- Hogyan küldhettek követként egy papot?

- Az egyetem tagja, a szabad tudományok magisztere, köteles tehát megtenni mindent, ami a javát szolgálja - felelte nyugodtan a rektor.

Alig fejezte be, felhangzott Michna sátáni erőltetett kacaja, amely úgy hangzott, mint a nagypénteki kereplők kereplése. A kereplést gúnyos szavak szakították félbe:

- Valóban azt tették, ami az egyetem javát szolgálja! Ennél ostobább dolgot igazán nem tehettek! Ki tanácsolta, hogy a választófejedelemhez forduljanak?

Kampanus erélyesen felelte:

- A kétségbeesésünk. Aggodalommal tölt el, mi lesz az egyetem sorsa.

- A választófejedelemnek panaszkodtak, mintha az akadémiát sérelem érte volna, holott semmi sem történt és nem is történik!

- A falut elvették! - vágott a szavába Troilus.

Michna válaszra sem méltatva a dékánt, tovább folytatta.

- Minden in suspenso áll, s kegyelmetek mintegy megvádolták a herceget; a tűzzel játszanak. A pap követ Drezdában panaszt tett, hogy hitüket nem gyakorolhatják, s bántalmazzák a papságot! Hogy merészelte ezt?

Troil merészen visszakérdezett:

- Ki rendelte el a protestáns papoknak, hogy újra szenteltessék fel magukat a római katolikus püspök által, és feleségüket kergessék el házukból?

- Akkor hát világosan megmondom, nincs kedvem tovább beszélgetni kegyelmetekkel. Fondorkodnak és áskálódnak, miként azt megszokták, főként az a vörös, hazudozó, csaló Šultys. Nem lett volna szabad a herceg engedélye nélkül valakit is kiküldeniük. Újabb rebelliót szítanak, a császár Őfelségét egyenlőnek tartják a szász választófejedelemmel, össze akarják egymással veszejteni a potentátokat. Be kell vallaniuk nekem, miért akarták összeveszejteni a nagyságos urunkat a választófejedelemmel. Bocsánatot kell kérniük, de attól félek, hogy egykönnyen nem ússzák meg. A herceg, a Liechtenstein-ház ura nevében megparancsolom, írjanak Drezdába a választófejedelemnek, hogy legátusaik nem mondtak igazat, sem az iskolát, sem a hitet nem érte bántalom, és amit a herceg Őfelsége tesz, azt jól teszi. Az új levél megfogalmazását minél előbb idehozzák nekem, én jóváhagyom vagy kijavítom, s aztán magam küldöm el Drezdába!

Kampanus magiszter a fejéhez kapott, és tántorogva hátrált az ajtóhoz.

A két írnok tátott szájjal bámulta a hatalmas termetű, köztiszteletnek örvendő férfiút.

Troilban forrt a düh, majd szétvetette a harag. Még egyszer visszafordult Michnához, aki fel-alá rohangált a szobában, és dühében a székekbe rúgott:

- Az egyetem nem fog hazudni!

S ezzel távozott.

Az ajtóban még meghallotta, ahogy Michna éles hangon felüvölt, és felszisszen:

- Vagy új levelet írnak Drezdába, vagy bűnhődni fognak! - és kirohanva utánuk az előszobába, ahol sok ember állt, Michna csehül és latinul megismételte, hogy az akadémiának meg kell tisztulnia, különben nem kerüli el a büntetést!

A várlépcsőn így szólt Troilus:

- Átkozott telhetetlen fajzat, még egy falatot nem nyelt le, máris másikra vásik a foga! Istenem, mennyi gonosz ember van köztünk, csehek között! Olyasmit eszelnek ki, ami más nemzet fiainak kárunkra életükben eszükbe nem jutna.

Aztán már egész úton nem váltottak egy szót sem.

Aznap este eljött a Carolinumba Šultys magiszter, hogy elbúcsúzzon. A rektor és a jelenlévő Troilus nem ismerték meg a fiatal professzort még akkor sem, amikor felfedte kilétét, és megmondta a nevét.

Šultys ugyanis rongyos ruhában jött, s annyira kormos és maszatos volt, mint egy szenes-ember.

Šultys azt mondta, hogy e szenes jelmezt Martinic méltóságos úr sugallta, aki annak idején ilyen álruhában jutott ki a városkapun. Ez az álruha tehát bevált.

Alighogy Šultys elbúcsúzott és távozott, belépett a császári bíró a darabontokkal, hogy tömlöcbe zárja Troil magisztert. A maszatos, kormos Šultysszal találkoztak a kapualjban, de nem ismerték fel. Troilt elvitték.

Kampanus sokáig állt bénultan a döbbenettől. Aztán végigsimította a homlokát, mintha életre akarta volna kelteni magát, majd felemelte a karját, és két ujját esküre emelve, így szólt:

- Én a szent emlékű Károly kollégiumát el nem hagyom. Ha elpusztul a kollégium, vele együtt pusztulok én is, nem futamodok meg szent Capitoliumunkról. Bánkódott Petrarca, amikor Rienzi elmenekült a római Capitoliumról, mert ott hősi halált halhatott volna. Én élve vagy holtan itt maradok. S ha az elleneink omladozó viskóvá teszik is a mi Capitoliumunkat, itt maradok élve vagy holtan ebben a viskóban, s ha lerombolják is, nem mozdulok innen; beásom magam a földbe, miként az a cseh öregasszony, akinek Martinic, el akarván őt hite miatt űzni a birtokáról, leromboltatta a házát! Élve vagy holtan, de itt maradok!

IX
Dies irae

- Hogyan, a szász választófejedelem elfogta, és álnokul kiadta? - kérdezi Kampanus mérhetetlenül csodálkozva.

- Úgy van. A szász választófejedelem, a lutheránusok feje elfogta, és kiadta Joachim Schlick cseh urat és lutheránus testvért; tegnap száz muskétás hozta Schlicket Prágába, s már ott ül a Fehér-torony tömlöcében! - ismételte a lehető legnagyobb nyugalommal Basilius doktor.

A rektor elhallgatott, és gondolataiba merült.

- Ez aztán a lutheránus fejedelem! - mondta Basilius enyhe megvetéssel. - Ebből könnyen megítélheti, magnifice, mennyire segít nekünk és az akadémiánknak ez az ember. Semmit sem tesz, sehol sem szólt az érdekünkben, a vallás az ő szemében vallás, s a protestáns csehekkel végképp nem törődik. Már akkor is elzárkózott a csehek elől, amikor a kálvinista palotagrófot választották meg királynak, nem őt. Ne méltóztassék semmit se várni a szászoktól, magnifice, és lássa be végre, hogy az akadémiánkról Drezdába küldött legáció teljesen fölösleges volt!

Miután Kampanus nem válaszolt, Basilius professzor megigazítva parádés körgallérját, folytatta:

- Liechtenstein herceg úr sohasem beszél velem az egyetemről. Hetente egyszer elmagyarázom neki a csillagok állását, s aztán megyek a dolgomra. De a drezdai legáció miatt nagyon haragudott. Én mentegettem kegyelmedet, és magyaráztam, de ő meg se hallgatott, és ki akart dobni, így hát fontolja meg, magnifice, a herceget majd szétveti a düh, Drezdában rideg elutasításban és csalárdságban volt részünk, nem volna-e okosabb, ha az akadémia megírná a levelet, amit Michna követelt. Hiszen nem kell azt írnunk, hogy a legátusaink hazudtak, de azt már megírhatjuk, hogy a hit és az akadémia sorsa miatt érzett aggodalmukban túloztak, többet mondtak, mint ami a valóságban van. Ismerve a herceg véleményét, és ismerve gonosz tekintetét és hamis tanácsadóját, Michnát, iskolánk érdekében írtam egy fogalmazványt. Méltóztasson megtekinteni, itt van...

Kampanus elolvasta, és megvonta a vállát. Aztán újra elolvasta. Végül rátette kezét a papirosra, másra fordítván a szót:

- Mit tudtál meg, magiszterem, szerencsétlen sorsú defenzoraink és direktoraink vallatásáról?

- Józserével semmit. Úgy hallottam, főként a Carolinumban tartott tanácskozásról, és a palotagróf megválasztásáról vallatják őket. Mondják, nagyon szigorúak a bécsi doktorok és tanácsosok, a leggonoszabb közülük Laminger von Albenreut, bár a mi vizsgálóbíráink sem elnézőek, valamennyi nagyon szigorú...

- Ilyen a mi természetünk. Ha a mi embereink hatalomra kerülnek sokan közülük túlságosan szigorúak és gonoszak, hogy ily módon megóvják magukat, és kiérdemeljék a hatalmasok kegyeit - mondotta Kampanus.

Az apró magiszter azonban csak hajtogatta a magáét:

- A bírák tucatszám teszik fel a kérdéseket. Mindenről tudnak, ismerik még a magánbeszélgetéseket is, amelyeket azokban a viharos időkben folytattak. A rendek közé alighanem kémek vegyültek.

- Minden bizonnyal voltak ilyenek, és úgy vélem, Mollerus magiszter sem állt távol az ilyesmitől. Mit csinál most, hogy van a családja?

- Michna kancelláriájában írnokoskodik. Kártyázik, hízik, a haja egyre ritkul. A felesége meg sokáig heverészik az ágyban, eszik-iszik, szitkozódik, úgy veszekszik, mintha nyavalyatörős lenne. Mollerus magiszter meg úgy táncol, ahogy ő akarja, s azt tesz, amit ő akar.

- Jessenius sem menekülhet? - kérdezte a rektor, hirtelen másra fordítva a szót.

- Feltehetően nem. Ő fog szenvedni mindazért, ami az egyetemen történt, főként akkor, ha az akadémia nem teszi jóvá azt a drezdai legációt. Egyébként nem sok reménye van.

- És Troilus, őt miért tartják fogva?

- Épp tegnap hallottam, hogy Troilust hamarosan szabadon bocsátják. Přibík azzal vádolta kedves kollégánkat, hogy a Városházán írnokoskodott a rebellió idején, de hiszen nincs abban semmi rossz, azért nem szokták az ember fejét venni. Bizonnyal szabadon bocsátják!

Kampanus elkísérte Basiliust a Vas utcán; még egy jó óra hiányzott Vergilius délutáni prelekciójáig.

A téren nagy volt a csődület. Trombitaszó remegtette meg a levegőt. A lovasok körülvették a márvány díszkút mellett felállított akasztófát, és ötven vagy tán annál is több muskétás tört utat a sokaságban az óvárosi kapitánynak és a császári bírónak; a két urat a városi bíró követte. Mögötte a hóhér jött két darabonttal, akik fekete fatáblácskákat hoznak.

A különös menet megállt az akasztófa mellett, és várt. Mikor a téren trombitáló trombitások visszatértek körútjukról az akasztófához, előlépett egy fiatal darabont, ugyanaz, aki hat héttel előtte csengő hangon szólította fel a Csehországból elmenekült cseh urakat, hogy jelenjenek meg a törvényszék előtt.

Kampanus felismerte a darabontot, és szorongva közelebb lépett az akasztófa köré sereglő emberekhez.

A fiatal darabont felsorolta mindazok nevét, akik fővesztésre ítéltettek, elvesztették becsületüket és minden javaikat, s így törvényen kívül helyeztettek; életüket és birtokaikat a törvény nem védi többé, valamennyien száműzetnek és elítéltetnek.

Ugyanezt aztán németül is felolvasta a másik darabont, de úgy kiabált, hogy az ungetreue Rebellen szavaknál felsipított.

Miután ezt kihirdették, a hóhér fellépett a létrára, és az akasztófára egymás alá hat fekete táblácskát szegezett fel. A táblácskákra fehér betűkkel írták rá az elmenekült rebellisek nevét.

Végezetül a trombitások háromszor megfújták a trombitát, s a ceremónia véget ért.

Basilius elköszönve a rektortól, így szólt:

- Ez a ceremónia világosan mutatja, milyen ítéletet hoznak azok fölött, akik nem menekültek el. Látszik, hogy a győztesek nem tréfálnak. Hívjon tehát össze bennünket minél előbb tanácskozásra, magnifice, hogy megvitassuk a fogalmazványt. Most csupán hárman vagyunk a professzori karban, így hamar megegyeznénk. Minden méltóságodtól függ - az akadémiánkról van szó.

A nyalka uracska ajánlotta magát, és táncos léptekkel elsietett.

Kampanus szíve megtelt keserűséggel. Hazudjon, ő hazudjon! Még soha életében nem hazudott, most pedig mint Károly egyetemének a rektora hazudjon az almae universitatis pecsétje alatt!

Ezzel a hazugsággal, amelyre kényszeríteni akarták, olyan komolyan és őszintén viaskodott a mester, mintha a tulajdon életéről lett volna szó. Nem tudott szabadulni a gondolattól, hogy ezzel a hazugsággal megóvja az iskolát a csapástól és a hatalmasok bosszújától. Ez és az a felismerés, hogy a szász választófejedelem nem törődik a csehekkel, úgy elhatalmasodott benne, hogy Kampanus végül szomorúan lehajtotta a fejét, és megadván magát, engedett az unszolásnak.

Elküldte Michnához a pedellust a fogalmazvánnyal, amelyben a rektor és a magiszterek pecsét alatt megvallották a szász választófejedelemnek, hogy az akadémiát semmi sérelem nem érte.

Ezt azonban Michna kevesellte.

Visszaküldte a fogalmazványt, hogy nem kielégítő.

Négyszer küldte vissza a levelet azzal az üzenettel, hogy írják bele: a legátusok Drezdában hazudtak.

Kampanus már nem szólt semmit.

Basilius tehát beleírta a levélbe, hogy a legátusok Drezdában hazudtak. Hazugságot írtak bele, és a professzorok aláírták, hogy megmentsék a Károly Egyetemet.

Basilius maga vitte el a levelet, mert a pedellus már sem beszélni nem akart Michnával, s látni sem akarta az urat, minthogy legutóbb a hatalmas úr kivicsorította rá a fogát, és kegyetlenül üvöltött, és szitkozódott.

A belépő Basiliushoz így szólt Michna:

- Remélem, Kampanus már megtalálta a helyes kifejezést!

- Már megtalálta! - felelte a magiszter meghajolva, és átadta a levelet.

Miután elolvasta, megdicsérte.

- No lám, milyen jól eltalálta. Kemény ember ez a Kampanus; más ez és más amaz, amit a tudós magiszterek sem tudnak nagy tudományukban és balgaságukban megkülönböztetni. Végre mégis megértették, hogy szorít a cipőjük.

Távozáskor Pavel Michna úr biztosította doktor Basiliust jóindulatáról:

- Kegyelmedet tartom, mester uram, a Carolinum legéleseszűbb professzorának. Ha otthagyná a tanítóságot, én vagy a herceg gondoskodni fogunk kegyelmedről!

Hajlongva kiperdült az ajtón az apró termetű, nagy orrú doktor, és fehér markolatú kardjával hadonászva elégedetten lépkedett lefelé a várlépcsőn, boldogan és büszkén, mintha Prága mindhárom városa az övé lett volna.

Ezalatt lent a városban, a kollégiumban Kampanus szomorkodott.

- Az első hazugságom, férfihoz nem méltó, aljas hazugság - tett magának szemrehányást. - Károly atyánk örökségének szeretetéből elkövetett hazugság, szeretetből - mentegetőzött. De túl érzékeny lelke nem talált nyugalmat; szüntelen lelkifurdalás gyötörte.

A cseh földre ismét elérkezett a május bűbájos hónapja. A Prága környéki szőlőkben és gyümölcsösökben elszórta üde illatú virágait, szemérmesen belépett Prága városaiba, virágokat hintett a várfalak párkányaira és a magas téglahomlokzatú házak között megbúvó kertekbe. A Carolinum kertje is megkapta tavaszi ajándékát, de elhagyatott és elhanyagolt maradt. A szomorú rektor nem törődött semmivel, amit azelőtt a természetben szeretett. Néhanapján a

csicsergő madarak, amelyeket az ablakában szokott etetni, kiragadták őt szomorú gondolataiból, és kicsicseregtek tőle egy kis alamizsnát.

A gólya nem tért vissza az idén a Týn-templomra. Észrevette ezt nemcsak Kampanus, de a Týn-templom tornyai alatt lakó szomszédok is, és sokféleképpen magyarázták.

A városban s a közeli és távoli vidéken az élet már ugyanolyan mederben és ritmusban lüktetett, mint a szerencsétlen kimenetelű háború előtt. A kollégiumban is megnyíltak a boltok, még a nagyszájú szappanoskofa is felállította sátrát a kapualjban. Veleslavín könyvesboltját, amelyet a jezsuiták az utolsó könyvig kiürítettek, kibérelte egy vaskereskedő. Kampanus attól a perctől fogva a kollégium hátsó kapuján járt ki, hogy ne lássa minduntalanul, milyen kezekbe kerültek a híres nyomdász, Veleslavín könyvei és nyomtatványai.

A kollégiummal szemben úgy, mint máskor, leültek a sátor mellé a gyertyaárusok, kalácssütők, és egész nap lármázott az élet a kollégiummal szemben lévő keresztény és zsidó piacon. Szombatonként pedig újra zsibongott a Húspiac, a kollégium díszterménének az ablakai alatt a szép kápolnától egészen a Vám utcai kollégiumokig.

Mikor egyszer Kampanus az ablakból meghallotta, hogy a mészáros nem akarja elfogadni a cseh rendek pénzét, sem a Frigyes királyét, szíven ütötte a szó. Az emberek nem sokat törődtek vele, összevesztek a mészárossal, visszacsúsztatták a pénzt az erszényükbe, és odaadták az új rossz pénzt, amelyet Liechtenstein veretett a zsidókkal. Kampanusnak azonban ez a közelmúltat felidéző eset heves fejfájást okozott.

Az utcákon a háború előtti időkben megszokott élet folyt. Már újra érkeztek hatalmas furmányos szekerek, amelyeket négy vagy hat ló húzott a kereskedő Ungeltbe és a vendégfogadókba, a kézművesek már mindenütt dolgoztak nyitott műhelyükben, s az ablakukba rakták vagy függesztették árujukat. A cipészek és a szabók bárhová, még az utcára is kitették a székük et, és kopácsoltak, varrtak, ahogy csak bírtak, úgyhogy végképp nem látszott rajtuk a bosszúság amiatt, hogy Liechtenstein megszüntette a céhüket, és betiltotta az összejöveteleiket.

A serfőzdék udvarán serénykedtek a kádárok, bűzlött a kátrány, amellyel bemázolták és kiégették a hordókat. Vígan énekeltek a serfőzők, míg a malátát készítették a malátaszárítóban, s még nagyobb volt a zsivaj és a lárma, a házak kapualjában meg a söntésekben, ahol a vendégek egész nap ittak, beszélgettek, szólongatták az arra menőket, hogy a tiszteletükre ürítsék fenékig az odanyújtott kupát.

Az utcákon már ritkán látni katonákat. Csak nagy néha tűnik fel itt-ott egymaga vagy egy szajha társaságában. Ellenben feltűnően gyakran jelennek meg az utcán fiatal emberek, nemes és polgár ifjak, akik pipából szívják a dohányfüstöt, majd kieregetik a szájukból. Kampanusnak nem tetszett, sőt valósággal undort keltett benne ez az új büdös játék, amellyel az ifjúság ezekben a nehéz és mostoha időkben szórakozott.

Az Óvárosi téren már ismét rendszeresen megtartották a halvásárt. Naponta felállították a péksátrakat, mögöttük a kertészek szalmakosarakban és abroszokon rakták ki a salátát. A tejeskofák zsírt, vajat és sajtot kínáltak. A város tereire visszatértek a hamis kockajátékosok és más mihaszna csőcselék, s még egy vásári mutatványos is sátrat vert itt, énekelt egy vászonkép mellett, az orra hegyére állította a kardot, két fia pedig kézen járt.

Este újra hangosak lettek a házak előtt álló padok és kövek. Az emberek szívesen elüldögéltek a szabadban, és elmesélték egymásnak, ki milyen rosszat élt át a közelmúlt hányatott napjaiban. Az emberek beszédéből érezhető volt, hogy a vihart, amelyben villámok csapkodtak és mennydörgött, már elvonultnak tekintik, és azt óhajtják, hogy soha se térjen vissza. A bebörtönzött és vallatásoknak alávetett urakról szintén sokat beszéltek. Persze általában azt

hitték, hogy az urak, mint mindig, most is szerencsésen megúszák a dolgot. Az urak fizetnek, és ép bőrrel kikerülnek onnan, a szegény ember nem kerülne ki onnan olyan könnyen; az erős darázs minden pókhálót eltép. Az emberek azt is beszélték, hogy az urak a hitet védelmezték, s ezért nem lenne szabad őket olyan sokáig kínozni és börtönben tartani.

Alkonytájt megelevenedtek a házak tetején az altanák és lugasok is. A leányok és ifjú menyecskék kihajoltak a díszes erkélyek korlátján, és hallgatták a dudát meg a hegedűszót, amelynek lágy, szomorú hangjai megremegtették az ifjú szíveket.

Látszatra Prága városaiban minden olyan volt, mint hajdanán. Kampanus örülhetett, hogy a katonák asszonyostul, gyerekestül elköltöztek, és magukkal vitték minden piszkukat. A katonák szépen elbúcsúztak tőle. Az asszonyok meg akarták csókolni a komoly és szomorú magiszter kezét; megszerették őt, olyan elnéző és nyájas volt a gyermekeikhez. Kampanus Jeníkje minden játékát odaadta a katonák koszos cigány csemetéinek, s mikor a rendetlenkedő, mosdatlan szájú csőcselék eltávozott a kollégiumból, Jeníket nem lehetett megnyugtatni.

Kampanus fellélegzett, amikor megszabadult a beszállásolt katonáktól, de nem volt egy nyugodt pillanata sem. Mindig szorongott, mintha folyvást valamilyen halálos csapást várt volna. Úgy érezte magát, mint egy védtelen ember, aki a sötét erdőben menvén, minden pillanatban azt várja, mikor ugrik elő egy fogát vicsorgató, véres szemű fegyveres rabló. Úgy érezte, már Vergilius sem deríti jobb hangulatra az iskolában. Kedvetlenül lépett be a prelekcióra az auditóriumba, és ugyanolyan kedvetlenül jött ki onnan.

Június havának hetedik napján rémület ülte meg Prágát.

Hirtelen jött, mint derült égből a villámcsapás.

Semmi másról nem beszéltek, csak arról a szörnyűségről. Mindenki másképp mondta, de egyik magyarázat sem volt szívderítő.

A rémület lett ismét úrrá Prágában. Martin Fruvein, az egyik bebörtönzött, félrevezette a porkolábot, a kürtőn át felkúszott a Fehér-torony tetejére, és kétségbeesésében a mélybe vetette magát. Azonnal szörnyethalt.

Az emberek borzadva mesélték, hogy Liechtenstein herceg a cseh rendek egykori jogtudósának holttestét zsákban kivitette a Fehér-hegyre, s ott felnégyeltette.

A fehér-hegyi fennsíkon, amely a tavasz üde zöld színében és fehér virágokkal teleszórva pompázott, egy magas póznára szúrták fel a jogtudós holttestének egyik részét, hogy a hollók eledele legyen. Vaskalitkába zárt fejét a hóhérok kiakasztották a Lóvásár téren, ahogyan a darabont kihirdette, a rebellisek elrettentésére.

Kampanus borzadva emlékezett vissza rá, hogy a hóhérok azon a napon tették ki a fejet a vásártérre, amelyen három évvel ezelőtt kiadták a jezsuiták kiűzetéséről szóló rendeletet, azt a rendeletet, amelyet a megboldogult Martin Fruvein fogalmazott meg. Kampanus szándékoltságot érzett benne, s mikor a többi rab sorsára gondolt, megborzongott.

Kampanus aznap tovább időzött Jessenius gyermekénél, mint máskor, s a kislány kapta tőle ezúttal a cukorka nagyobb részét, Jeník a kisebbet. Az estét aztán Kampanus Sixték házában töltötte. Itt megtudta, hogy a vizsgálatot feltehetően már befejezték, mivel Sixt urat már több napja nem vallatták. Igencsak meggyötörték, mintegy száz kérdésre kellett válaszolnia; sejtették, hogy vége szakad a bizonytalanságnak. Sixt úr megüzente szeretett hitvesének, hogy nem számít semmi jóra. Az asszony megmutatta a rektornak a remegő kézzel, grafittal írt levélkét, és keservesen felzokogott.

Aznap este kétségbeesetten tanácskoztak, mit tegyenek, hogyan segítsenek. Sixt asszony elhatározta, hogy segítséget kér rokonától, Plateiz kanonoktól. Kampanus nem bízott a segítségében. Úgy ismerte a kanonokot, mint minden más vallású ádáz és felfuvalkodott ellenségét, nem hitte, hogy hajlandó lenne a vérrokonának segíteni. Nem beszélte le azonban a kétségbeesett asszonyt, hadd kérje meg a kanonokot; a vízbe fúló a szalmaszálba is kapaszkodik.

A szerencsétlen Fruvein feje már nyolcadik napja ijesztette az embereket a Lóvásár téren, és egész idő alatt nem szűntek meg beszélni az ékesszóló, szeretett nemes úrról és iszonyatos haláláról. Ezekbe a beszélgetésekbe már belevegyültek a találgatások is, mi lesz a többi fogollyal.

A nyolcadik napon a találgatásokat egy olyan hír előzte meg, amely a legrosszabbra engedett következtetni.

Mikor aznap a lovasság és a gyalogság elvonult a Carolinum előtt, és soraiknak nem akart vége szakadni, Kampanus megrettent, de tudván, hogy az ország nyugati részein még mindig nincs nyugalom, úgy vélte, hogy a keletről jött seregek átvonulnak Prágán, és továbbmennek.

Ám miután este Kredelius pedellus azt a hírt hozta neki, hogy minden prágai térre zászlócskákat és századokat vezényelnek, hogy egész éjszaka őrt álljanak, és szemmel tartsák a városi börtönöket, Kampanus rádöbbent, hogy nagy baj van, a foglyok a szakadék szélén állnak.

Éjjeli egy órakor a rektor átment Sixt asszonyhoz, hogy megtudakolja, tud-e valamit a férjéről, és mit válaszolt Plateiz kanonok. Az asszony egy könyvből imádkozott. Az asztalnál ült a sarokban a galamb alatt. Egyszerű széken ült, amely egy széles és magas kárpitozott szék mellett állt. Az üres volt. Férje, Sixt úr szokott rajta üldögélni.

Kampanus nem sokat tudott meg, de amit megtudott, elég volt ahhoz, hogy felindultságában egész éjszaka le ne hunyja a szemét. A kanonok azt mondotta, hogy holnap, szombaton minden börtönből a Várba viszik a foglyokat, és ott kihirdetik az ítéletet. A kanonok állítólag már közbenjárt Sixt úr ügyében, még mielőtt Lidmila asszony kéréssel fordult hozzá, ne gondolja az unokahúga, hogy a római katolikus papok könyörtelenek a más vallásúakkal szemben, de, úgymond, nem tud többet mondani, csupán azt, hogy Sixt úr helyzete megjavul, s azt tanácsolta, hogy ha az úr épségben hazakerül - amit remélni mer -, az unokahúga a férjével együtt hagyja el a tévelygő és eretnek, német vallást, és térjen vissza az egy igaz hitre, a római katolikusra, amelyre a cseheket bármi módon, szelíden vagy erőszakkal, mindenképpen visszatérítik.

Másnap, szombaton az emberek a város minden zugából és részéből, sőt a környező falvakból a három prágai térre özönlöttek. Körülállták a katonákat, és lesték a városházakat.

A legtöbb ember az Óvárosi térre tódult.

Kampanus már kora reggel kijött, hogy az ismerős foglyokkal, különösképpen Sixt úrral váltson egy-két barátságos, vigasztaló szót, amikor a rabok felszállnak a kocsikra. Magával vitte Lidmila asszonyt is. Szegény egész testében remegve fogta a rektor kezét, hogy el ne essen.

A Városháza díszes gótikus bejárata előtt már rengeteg asszony és gyermek állt. Valamennyien a rabokat várták, férjüket, atyjukat, hogy hosszú idő múltán, ha csak egy pillanatra is, láthassák az arcukat, s ha megengednék, megcsókolhassák őket.

Nagy sokára megérkeztek a foglyok.

Meglátták szeretteiket, de nem csókolhatták meg.

Mikor odahajtottak a kocsik, a német katonák két sűrű sorban felálltak az alsó börtön rácsaitól és kijáratától egészen a szekerekig és a szekerek mögé. Kijött a két bíró, a városi és a császári a kapu elé, és a lehető leggyorsabban felterelték a rabokat a szekerekre.

Amint megjelent az első rab, az asszonyok és a gyermekek oly szívettépő zokogásban törtek ki, hogy az még a Városháza tornyának szürke köveit is megindíthatta volna. Sixt úrnak, aki botorkálva ment a szekérhez, Kampanus csupán annyit kiálthatott, hogy reménykedjen. Felesége kezét nyújtva elindult feléje, de egy katona félretaszította.

Emberek százai futottak a szekerek után a szűk Jezsuita utcába, és tovább. Asszony- és gyermeksírás kísérte őket.

Kampanus inkább vonszolta, mint vezette Lidmila asszonyt a házába. Amint azonban elhaladtak a megvakított mester toronyórája mellett, Kampanus meglátta azt, amit eddig nem vett észre, a Városháza homlokzata előtt a katonák gyűrűjében kötényes ácsok baltákkal és kalapácsokkal építenek valamilyen emelvényt. Más napszámos emberek a folyó felől érkező szekerekről hatalmas gerendákat és hosszú száldeszkákat raktak le. Egy gerenda az ablakból állt ki, kötél lógott rajta. Kampanus olyan fehér lett, mint az a kendő, amely Lidmila asszony fején és álla alatt fehérlett. Tudta már, miért vannak itt az ácsok, miért hozták a gerendákat és a deszkákat.

Kampanus már tisztában volt az ítélettel, amelynek kihirdetésére a Várba vitték a rabokat...

Lidmila asszony is meglátta, és megértette. Görcsösen Kampanus kezébe kapaszkodott, az ájulás környékezte. Kampanus kérte a tömegben álló embereket, segítsenek neki. Félrelökve az útjában állókat, Pulpit szűcs odarohant, és ügyesen megfogta hóna alatt az éltes asszonyságot, és segített vezetni őt. Közben magából kikelve mondta:

- Nem csoda, ha elájul, az áldóját, ismerem a Lidmila asszonyt, és ő is ismer engem, a férje az ítélethirdetésre megy, hát hogyne ájulna el, mikor ezek itt már a vesztőhelyet építik. Már ácsolják az akasztófát, az áldóját, hát minek ide az ítélethirdetés, minek a bűnper, a doktorok meg a jogtudósok... ez csupán maszk, álca, az áldóját! Ha Liechtenstein olyan erős és hatalmas, akkor akasztasson és fejeztessen, de doktorok és jogtudósok nélkül, ítélet nélkül!

Kampanus kacsingatott Pulpitra, hogy kímélje meg az efféle beszédtől az elalélt asszonyt, de hiába. Pulpit mindezt még kétszer megismételte, amíg hazacipelték Lidmila asszonyt a tér végén álló házába.

Délután, a vecsernye idején, a német óra szerint úgy három óra tájban, eljött a Carolinumba Vrbenský pap magiszter. Negyvenéves lehetett, fekete ruhát viselt, rövid posztókabátot, selyemharisnyát; fekete ruháján, amely egyébként meglehetősen világi volt, nagy hófehér rakott gallér világított.

A pap levetette hosszú köpenyét és magiszteri bársonybarettjét, és fojtott, fájdalmas hangon mondta Kampanusnak:

- Ismerem az ítéleteket, magnifice rector, hírt hozok méltóságodnak, tudom, mennyire türelmetlenül várja. Nemcsak a cseh urakról és polgárokról van szó, hanem valamennyiünkről, a vallásunkról, az életünkről. Tíz rebellist börtönbüntetésre ítéltek, talán életfogytiglanira. Úgy tudom, köztük van barátja, doktor Borbonius meg Vilém Lobkowitz is, hiszen ismeri őt kegyelmed, azt az erős férfit. Huszonnyolc embert fővesztésre, hármat kötél általi halálra ítéltek...

Kampanus kezével eltakarta az arcát, és lerogyott a székre.

- Csodálkozom rajta, magnifice, hogy így meglepte a hír. Milyen reményt lehetett fűzni az idegen, német bírákhoz, hiszen a németek ősrégi ellenségeink? Azt azonban az igazsághoz híven meg kell mondanom, hogy miként megtudtam a büntetések súlyosbítását a cseh bírák szorgalmazták, különösen Kapr, Přibík, s egy kicsit Michna is. Az elvetemült cseh rosszabb valamennyi németnél. Néhány halálraítélt testét még életében megcsonkítják, levágják a kezüket, az egyetem volt rektorának kivágnak egy darabot a nyelvéből, aztán lefejezik, felnégyelik, és ki tudja, nem támadt-e Michna úrnak az az ötlete, hogy holttestének egy részét ide akasszák fel a Carolinumra? A kivégzett nemes urak fejét kiállítják a hídra. Czerninét karóba húzzák a várfalon, Šultysét Kutná Hora városkapujára tűzik ki, Hoštálekét Žatecban. Mindenben szándékos kegyetlenkedés nyilvánul meg. Sušickyt és Kutnauert a Városháza ablakából kinyúló gerendára akasztják fel. A gerendát abból a teremből állították ki, ahol annak idején a községhez szóltak, hiszen teljesen világos a szándék! Ilyen terv csak a csehek fejében születhetett meg...

- Borzalom, borzalom - suttogta Kampanus -, a világ még nem látott ennyi kivégzést egyszerre. Lehetetlen, hogy ennyi embert kivégezzenek, talán elrettentésül szánták, ez lehetetlen...

- A vérpadot már felállították a Városháza előtt, a hét alsó csúcsíves ablak alatt, a kápolna mellett álló hét szobor alatt. A gerenda az egyik felső ablakból nyúlik ki, s az új akasztófát a régi mellett állították fel, amelyen hat tábla feketéllik; az ácsok még korlátokat készítenek, a gazdag boltok fölött padokat eszkábálnak a bíró urak számára. Vidáman dolgoznak az ácsok, a polgármester úr ugyanis kigörgetett és csapra veretett nekik egy hordó világos sört. Találkoztam a festőlegénnyel is, ő vitte a keresztet, amely a vérpadon áll majd. Ez nem csupán elrettentés, itt vér fog folyni!

- Istenem, Istenem, hát senkinek sem kegyelmeznek meg? Hát lehetséges egyszerre harminc embernek kioltani az életét? - kérdezte Kampanus remegő hangon.

- Nem tudom, talán valakinek még megkegyelmeznek, legalábbis mindenféle prókátor meg a felsőbb kancellária írnoka ajándékokat és pénzt fogad el a megrémült feleségektől és rokonoktól ígérve, hogy közbenjár az elítélt érdekében. Megnevezték a kapzsi Magrlét, Mollert, hiszen tudja, azt a lusta embert, aki ide tolakodott a kollégiumba, s mindenáron professzor akart lenni, azt a hitehagyottat, s még másokat is említettek, de ki tartja mind fejben azoknak a gazembereknek a nevét? Én azonban nem hiszek benne, hogy valakinek is megkegyelmeznek. Gondolja csak el, hogy nem bocsátottak meg a szegény öreg Mikulášnak sem, ismeri méltóságod, szolga volt a Városházán, ő beszélt a husziták nevében, amikor Strahovnál fogadták Frigyest, az új királyt. Őt a nyelvénél fogva szegezik ki egy teljes órára az akasztófához. És hány embert ítéltek megkorbácsolásra, pedig sehogy sem tudnak rájönni, milyen bűnt követtek el. Nem lesz kegyelem, ne is várja, s a börtönben senkit sem fogok ezzel vigasztalni. Bennünket, lutheránus papokat holnap beengednek szerencsétlen elítéltjeinkhez. Felszólították Lippachot, a Malá Strana-i Rosaciust és engem. A legsúlyosabb büntetésnek azt tartom, hogy a cseh testvérek papjait és a kálvinista papokat nem engedik be az elítéltekhez, úgy hogy Budovec úr, Lozi Otta, Kutnauer, Sušický és más cseh testvérek feloldozás és lelki vigasz nélkül távoznak e világból és utolsó útjukat egyedül teszik meg!

- Tehát a kocka el van vetve! - suttogta Kampanus, s az arcát, amelyen boldogabb időkben nem látszott sem harag, sem fájdalom, most eltorzította a harag és az elviselhetetlen fájdalom. Meg se moccant, amikor a pap felállt, és távozott.

Kampanus ölbe ejtett kézzel, bénultan ült.

Vasárnap délután az óvárosi tanácsházán szokatlan zaj és sürgés-forgás támadt. A Városháza előtt muskétások és alabárdosok álltak, a földszinti előcsarnokban és a folyosókon katonák jártak. De a katonák között sok más ember is akad. Szomorú férfiak, kisírt szemű asszonyok, félénk és sápadt leányok, rémülten bámuló gyermekek lépkednek itt.

Ezek az asszonyok és gyermekek reggel szívettépő zokogásukkal kikényszerítették Liechtenstein hercegtől az engedélyt, hogy meglátogathassák férjüket és atyjukat a kivégzés előtt. A keskeny folyosón gyakorta feltűnik egy széles talárt és lapos barettet viselő evangélikus pap, vagy egy hosszú szakállú kapucinus csoszog végig meztelen lábán saruval. Megjelenik néha egy derűsen mosolygó jezsuita pap is.

A pálcát szorongató városi bíró ide-oda futkos a városi darabontokkal. Meg-megáll egy ajtó előtt, aztán továbbmegy. Nem csoda, hiszen ő felel a rabokért.

Mikor Kampanus belépett a földszinti előcsarnokba, át kellett tülekednie a szolgák tömegén, akik ruhával és étellel várták elítélt uraikat. Nem tudták, mikor érkeznek a Várból, hogy itt töltsék a kivégzésük előtti éjszakát, kampanus megismerte a nemes Vchynicei Elška asszonyt, aki szomorúan álldogált az udvarra néző ablak előtt: mellette két gyönyörű hölgyet látott, akik kihajoltak az ablakon, mintha semmit sem akartak volna látni, s azt sem akarták, hogy őket lássák.

Ugyanott a földszinti előcsarnok vasajtaja előtt pillantotta meg Kampanus a lépcsőn ülő Benigna Michalovicovát. Nyolc gyermek állt vagy ült mellette - holnap már árvák lesznek szegények. Az asszony nem sírt, időnként haragosan körbetekingetett, mintha ellenséget keresne. Kampanus mély tisztelettel köszöntötte, de az asszony nem látta meg a rektort, nem válaszolt a köszönésre.

Amint belépett az oldalfolyosón, észrevette, hogy az egyik ajtó előtt két muskétás áll. A teremből áhítatos férfiének hallatszott ki. Kampanus megállt, levette fejéről a barettet. Ekkor megpillantotta a szemközt jövő újvárosi császári bírót, Šreplt.

Kampanus megkérdezte tőle, hol találja meg Jessenius doktort. Šrepl rekedtes, erős hangon azt felelte neki, hogy csak az újvárosi rabokkal törődik, az óvárosiakhoz semmi köze. Ezzel továbbment; keserű sörszag maradt utána.

Kampanus tovább ballagva találkozott Leynhoz tanácsossal és Levengrüni Leóval, s nyomukban - mintha lábujjhegyen kúszott volna - Andreae írnokkal. Náluk Kampanus nem akart kérdezősködni. Nem vették észre, s ő sem köszönt nekik.

- Lám, a győztesek! - gondolta magában keserűen, s ment tovább a kis csoportokban álldogáló emberek között, míg végül az óvárosi Ostrštok bíró a sarokban rámutatott arra az ajtóra, amely előtt a két katona őrségben állt. A bíró azonban előbb Liechtenstein engedélyét kérte tőle. Ebből a férfiból úgy áradt a keserű sör szaga, mint a rakovníki hordóból.

- Szesztestvérek - gondolta Kampanus, de hamarosan magyarázatot talált, és megbocsátott nekik; hiszen ennyi nagyszerű embert halálra ítélni józan fejjel lehetetlen, még a legkeményebb szívű ember sem képes rá.

Kampanus bement a kis pincehelyiségbe Jesseniushoz.

Kitárták karjukat, és egymás mellére borultak. Sokáig szótlanul sírtak. Még azután sem szólaltak meg, mikor karjukat leeresztették. Némán, szomorúan és mérhetetlen fájdalommal nézte Kampanus a szerencsétlen sorsú hajdani rektort, akinek nyelvét holnap kivágja a hóhér. Mindörökre kialszik nagy, élénk szeme, okos ősz fejére majd saját vére hull. Jessenius ugyanis a börtönben teljesen megőszült.

- Ne búsulj, drága barátom - törte meg a csendet Jessenius doktor -, eleget éltem már, ötvenöt évet.

Majd látva Kampanus jóságosan rászegeződő szemét, Jessenius a rektor vállára hajtotta fejét, és ezt mondta:

- Nagyon vártalak, de féltem is tőled. Tudom, hogy mindened Károly iskolája, tudom, mennyire hozzánőttél. Én pedig a rektora voltam, mégsem törődtem vele oly mértékben, miként kötelességem lett volna. Nem segítettem neked, ez az egyetlen bűnöm. Engem is felháborított az, ami mindenkit és téged is bántott. Lerombolták a templomaitokat, rosszabbnak tartottak benneteket a zsidóknál. Már akkor, amikor a rendek a vallás védelmében egybegyűltek a Carolinumban, és halálra voltak ítélve, ellen kellett szegülniük, s én készségesen álltam az elnyomott nép szolgálatába. Legyőztek bennünket. Az utolsó ítélet napján Isten majd megmutatja, ki volt mindennek az oka... Csak már békén hagynának a jezsuiták! Ma itt Lippach pappal vitatkoztak a pápáról, azokon a szavakon veszekedtek, hogy „Te Péter leszel, s neked adom a mennyország kulcsát". Istenem, én lélekben már a másvilágon vagyok, ők meg itt veszekszenek. Ne búsulj, barátom, az élet a halálhoz vivő út előbb vagy később... Csak az fáj, hogy kivágják a nyelvemet, amellyel a fejedelmek és a királyok előtt oly ékesen szóltam...

Kampanus mondani akart valami vigasztalót, de a szavak a torkára forrtak. Felismerte, hogy ennek a halálba elszántan induló férfiúnak nincs szüksége az ő vigasztalására.

Még sokáig beszéltek az egyetemről. Szótlanul hallgatta, mi mindent próbáltak tenni a magiszterek az iskola fennmaradásáért. Végül így szólt:

- Te mint a Károly Egyetem védelmezője csupán az iránta érzett szeretetedben vagy erős, de a szeretet itt nem győzedelmeskedik. Óriási hatalom áll szemben veled és az akadémiával szemben. Félek, hogy az a hatalom eltipor téged is, és az akadémiát is. Egyenlőtlen harcot vívsz!

Közben bejött a császári bíró egy muskétással. Parancsot kaptak, úgymond, hogy erősítsék meg az őrséget, ezért a muskétás itt marad Jessenius mesterrel.

A bíró távozása után Jessenius megragadta Kampanus kezét, és fojtott hangon mondta:

- Lippach magisztert megkértem, gondoskodjon a gyermekemről, hogy tanuljon valamit. Kérlek téged, nézd meg néha a kisleánykámat...

Leroskadt a székre, és keservesen sírva fakadt.

Kampanus kezét feléje nyújtotta, miközben úgy reszketett, mint a nyárfalevél. Mikor bejött Lippach pap, Kampanus utoljára megölelte és megcsókolta a professzort, a szerencsétlen magyar nemest.

Majd felállt, és lassú, bizonytalan léptekkel kiballagott a folyosóra.

A szobából, ahonnan az imént énekszó hallatszott, az újvárosi Kochan magiszter felesége, Kateřina asszony lépett ki. Kézenfogva vezette két legkisebb gyermekét, az öt nagyobb az asszony mögött ballagott. A sírástól dagadt szemű asszony és a hét gyermek látványa szíven ütötte a professzort. Az ajtónál őrködő egyik muskétás meghatottan megsimogatta a cellából kilépő gyermekek fejecskéjét, és így szólt:

- Kindlein brav.

Amint az asszony megpillantotta Kampanust, megragadta a kezét, és mohón kérdezte:

- Úgy hallottam, magiszter uram, hogy néhánynak megkegyelmeznek.

Közben türelmetlenül leste a magiszter ajkát, mintha ettől a választól függne a férje élete. Kampanus szomorúan ránézett, és tehetetlenül megvonta a vállát.

- Lehet, hogy elengedik - tette hozzá Kateřina asszony sietve -, hiszen ártatlan. Itt ez a hét gyermek. Arra kért, vigyem őket haza, mert különben sírni fog, ő pedig nem akar sírni. Örömmel hal meg - mondta -, méltóztassék elgondolni, hét gyermeke van, ő pedig örömmel hal meg! Ó, miért büntet ennyire minket, ártatlanokat az Isten?

- Isten nem nagyja elveszni híveit, higgye el, asszonyom!

- Nem hiszem - kiáltotta a kétségbeesett asszony, legyintett, megragadta gyermekei kezét, és elment.

Kampanus bement a rabok cellájába.

Úgy érezte magát, mintha templomba lépne. A két vastag keresztlábon álló hosszú asztal mellett maroknyi ember térdepelt. Vrbenský magiszter, a pap térdepelt középen, összetett kezét a zsoltároskönyvön nyugtatta. Mellette Kampanus megpillantotta a tisztes aggastyánokat, Hoštáleket, Šultyst, Sixtet. Valamennyien őszek voltak; Sixt mellett térdepeltek a barátok, akik vigasztalni jöttek őket.

A falnál álló hosszú padon felismerte Kampanus a cseh testvér Kochant, Kutnauert, Sušinskýt. Mellette Anna asszony, a felesége ült, távolabb meg Vodňanský a fiával és a feleségével.

Mikor Kampanus belépett, valamennyien hangosan elismételték az imát, miként azt Vrbenský pap a zsoltároskönyvből előimádkozta. A rektor is tüstént térdre borult, és velük együtt imádkozott. Nincs a világon olyan templom, ahol buzgóbban imádkoztak volna, mint ebben a puszta fehérre meszelt szobában, ahol máskor alighanem a városi írnokok végezték lélekölő munkájukat.

A vendég kedvéért befejezték az imádkozást.

A férfiak felálltak, és a rektor üdvözlésére siettek.

Kampanus nyugalmat, sőt valamiféle derűs elégedettséget vett észre valamennyiük arcán. Összeszedte magát, és zengő hangon így szólt:

- Üdvözöllek benneteket, az isteni igazsághoz hű cseh urakat!

A köszönés után mindenkivel kezet fogott.

- Szomorú helyen találkozunk újra! - jegyezte meg Sixt.

- Ellenségeink még az utolsó perceinket is megkeserítenék, de csalatkoznak, lelkünket nem tiporhatják a porba. A szomorúság még eltart egy kis ideig, mielőtt Isten színe elé járulunk.

Így beszélt Kochan, Kampanus kezét a magáéban tartva.

Majd Sušický, a hajdani tüzes jogász folytatta:

- Bűneinket és vétkeinket tekintve, belenyugszunk Isten ítéletébe, felebarátainkkal kibéküllünk, és kiengeszteljük őket, jóllehet nem engedték ide Isten szolgáit. Isten látja ezt, meghallgat bennünket, és megbocsát nekünk. Azt azonban, amiért életünket kioltják, nem tartjuk bűnnek, nem sajnáljuk, hogy a zendülésben részt vettünk, hiszen jogainkért és hitünkért harcoltunk. Nem bírtuk tovább elviselni az igaz vallás elnyomását, meghalunk, ha Isten úgy akarja, hogy hitünkben tanúsított állhatatosságunkat halálunkkal pecsételjük meg. És megpecsételjük!

A barátok beszélgetni kezdtek, visszaemlékeztek a múltra. A žateci öreg polgármester, Hoštálek elmondta, hogyan hallgatták ki őket.

- Engem folyvást egy levélről faggattak, amelyet, úgymond, a cseh rendek küldtek Törökországba. Én semmit sem tudtam róla, én csak azt tudom, hogy a hazát és a vallást akartam védelmezni!

- Te tudod, legjobban, magiszter uram - mondotta Šultys Kampanusnak -, hogy nem szívesen lettem direktor. Többször is beszéltem róla neked a kollégiumban, de ma már nem sajnálom, mert bebizonyosodott, hogy én is Isten egyik kiválasztottja voltam, s ha majd beszélsz a fiammal, mondd el neki, úgy, ahogy én mondtam!

Vrbenský pap a szoba közepén állt, és lelkesen hallgatta e szavakat.

Kampanusnak könnybe lábadt a szeme. Hozzájuk lépett, és meghatottan mindegyikükkel kezet fogott. Sixt urat félrevonta, és így szólt hozzá:

- Látom, szomszéd uram, a szemén, hogy szeretné megkérdezni, miért nem jött el a hites felesége. Üdvözletét küldi uraságodnak; ágynak esett, nem bír a lábára állni, annyira megrémült az ítélettől. Üzeni, hogy egész éjszaka imádkozott kegyelmedért, és szüntelenül imádkozni fog.

Ekkor Vodňanskýi Nathanael, aki feleségével és nagy fiával oldalt állt, és halkan beszélgetett velük, a csoporthoz lépett, amelyhez Vrbenský pap is csatlakozott, és a feleségéhez vezette őt, egy magas termetű, elszánt tekintetű, még fiatal asszonyhoz.

- Még itt a tömlöcben is megmutatja Isten a hatalmát - mondta a pap visszatérve az asszonnyal folytatott beszélgetés után a szoba közepére. - Nathanael úr tisztelt hitvese, aki mind ez ideig római katolikus hiten volt, meg akarja ismerni a mi hitünket, és két szín alatt akar áldozni. Meg akarja ismerni hitünket, hogy egyszer majd ő is ilyen derűsen nézzen szembe a halállal, mint a férjeura, és kegyelmetek valamennyien, kedves barátaim.

Mialatt ezt a pap örömmel és magasztos hangon kihirdette, az asszonyt férje átkarolta, és a fejét csókolgatta. E szent lelkesedés közepette elegendő volt, hogy Vrbenský kinyújtotta kezét a zsoltároskönyv felé, máris valamennyien ismét térdre borultak, és zengő hangon, áhítattal, énekelték a „Keresztyények, Isten igazságának hívei” kezdetű éneket.

Ezekben a percekben valamennyien fölülemelkedtek e siralom völgyének szenvedésein.

Amikor belépett a szobába a Városháza gondnoka, hogy megterítse az asztalt az estebédhez, elbeszélte, hogy éppen az ének alatt meghozták a Várból a nemes urakat a Városházára, hogy itt töltsék a kivégzésük előtti utolsó éjszakát. Kaplíř úr, miként elmondta, egy kis ideig az ajtóban állt, és hallgatta az éneket.

Kampanus mindenkitől búcsút vett. Távozáskor megkérdezte Sixtet, tud-e valami bizonyosat arról, hogy kegyelmet kap.

- Mondják, bár én nem tudom, s nem hiszek benne, így mindenkit, aki itt van, szabadon kellene bocsátaniuk, Šultys jóval ártatlanabb nálam - eh, a pap ma feloldoz bennünket, s a holnappal jobb nem törődni. Tartsa meg Isten kegyelmedet és az akadémiát, és adja át üdvözletemet az én drága feleségemnek, az én hű és tisztességes hitvesemnek!

Kampanusra akkor tört rá a szorongás és fájdalom, mikor kilépett a folyosóra. Ekkor ébredt tudatára annak, hogy ezeket a jóságos és kedves embereket utoljára látta, s hogy másnap gyalázatos és fájdalmas módon a másvilágra küldik őket.

Egy percig úgy állt, mint aki megtébolyodott.

Katonák, ismerős és ismeretlen emberek mentek el mellette.

E jövés-menésben Kampanus ismét magához tért. Kötelességének tartotta, hogy üdvözölje azokat a nemes urakat, akiket közelebbről ismert, elsősorban Kaplířt és Budovecet. Ezek a becses, hazájukat forrón imádó férfiak megérdemlik, hogy utoljára üdvözölje őket, és méltóképpen búcsút vegyen tőlük.

Kampanus lassan ballagott felfelé az emeleti szobákba, amelyek előtt négy-négy alabárdos és muskétás őrködött. Az úri szolgák minden akadályoztatás nélkül ki-be jártak a szobákba. Kérdésére megmutatták Kampanusnak, hol őrzik az öreg Kaplířt két más rabtársával.

Kampanus belépett a szobába.

A félhomályban meglátta Ružičkát, azaz Rosacius papot, ki a két úrnak, Lozi Ottának és Kaplířnak éppen a lélek halhatatlanságáról beszélt. A sarokban, gyermekei körében ült Michalovic. Legkisebb leánykáját ölébe ültette. Benigna asszony közvetlen mellette állt, s olyan volt, mint a kővé vált Niobé.

Az öreg Kaplíř úr lehajtott fejjel hallgatta a papot, s két kezével az alacsony mankókra támaszkodott. Hajlott kora és megromlott egészsége miatt nehézkesen felemelkedett, de nem ismerte meg mindjárt az érkezőt. Mikor aztán Rosacius pap és Lozi Otta úr üdvözölték a rektort, Kaplíř úr is őszinte örömmel fogadta.

- Ó, a mi kedves, drága poétánk! Bizony, jobb napokat éltem még akkor, midőn a magiszter megírta a „Břetislav és Jitka" tragédiát, melyet az akadémia a Várban székelő hatalmasságok tilalma miatt nem adhatott elő. De sok év múlt el azóta, drága magiszterem. A tömlöcben ezerszer is eszembe jutottak a zsoltárai, s amennyire az emlékezetem megőrizte, vigaszul mondogatom magamnak. Olvasni már nem tudok, a szemem könnyezik. Nyolcvanhat esztendős vagyok. Már elvágyódtam e világról, örülök, hogy hamarosan véget ér. Épp az imént mondottam a nagytiszteletű atyának, hogy én, szegény aggastyán már rég kértem az Úristent, hogy szólítson el ebből a világból, de az Úr úgy akarta, hogy öregségemben a világnak elrettentésül, az Úrnak pedig dicsőségére szolgáljak. Halálom rút és förtelmes lesz, de Isten előtt dicsőséges!

- Nem hiszem, hogy végrehajtják a halálos ítéletet - mondotta Kampanus, látva a gyönge aggastyánt, de Kaplíř úr legyintett, s így szólt:

- Felszólítottak, hogy folyamodjak kegyelemért a herceghez, ígéretet tettek, hogy megkímélik az életemet. Én azonban Istentől kérek kegyelmet, nem pedig a hercegtől. Ha kegyelemért folyamodnék, bűnösnek vallanám magam, mintha valamilyen gonosztettet követtem volna el, és bizton megérdemelném a halált. Ők a maguk részéről bizonyára azt hiszik, hogy bűnt követtünk el, mi azonban csak a vallásunk üldöztetését nem bírtuk elviselni, nem hallgathattunk az idők végezetéig. Vérrel ékesítjük az isteni igazságot, s én örömmel halok meg!

Lozi Otta úr azt mondta Kampanusnak, hogy e szörnyű ítéletekben a bosszút látja:

- De szentül hiszem, hogy halálunkat megbosszulják majd. Fejünket ki akarják függeszteni a tornyokban és a városok terein, ám legyen - de hiszem, hogy fejünket egyszer a legnagyobb tisztelettel veszik majd le onnan, ahova most elrettentésként kifüggesztik. S ha nem is nyugszanak majd az anyaföldben, ha széthordják Törökországba, Spanyolországba, Rómába vagy a tengeren túlra: az ítélet napján újra találkozunk!

Lozi Otta úr elszántan, de igen megkeseredetten beszélt.

Az agg Kaplíř mankójával a padlót kopogtatta, és nyugodt, lágy hangon megszólalt:

- Két dolog keseríti el a lelkemet: hogy a menyem és az unokáim... Magda menyem most ment el Zdeníčekkel. Odaadtam neki a postillát, hogy őrizze meg, amíg Zdeníček felnő... tehát az szomorítja el lelkemet, hogy a menyemet és az unokáimat koldusbotra juttatják: nemcsak az életemet vesztem el, hanem a birtokaimat is. Félek, hogy Slavata, Martinic és Liechtenstein Michnával együtt gondoskodnak róla, hogy a cseh nép fiain is beteljesedjék az Írás: „Örökségünk másoké lesz, s otthonainkba idegenek ülnek be." Világosan látom tervüket, és rettenetes szándékaikat. Isten irgalmazzon népünknek! A másik dolog, ami nyugtalansággal tölt el, hogy holnap ügyetlen leszek, amikor megparancsolják, hogy térdeljek le, és hajtsam le a fejem, attól tartok, hogy leesem, már nem bírom magam olyan erősen tartani, s az ellenségeim még azt hinnék, hogy félek. De én nem félek, örülök, hogy az Isten színe előtt vértanúhalállal halunk meg, s én sietek elébe. Erős leszek, csak arra kérem a nagytiszteletű atyát, hogy erősítsen meg az Úr vacsorájával és Isten igéjével, s ő ezt szívesen megteszi.

- Koldusbotra jutnak a gyermekeink! - jajdult fel Michalovicová asszony, mintegy visszhangként Kaplíř sóhajára.

Kisvártatva Kampanus búcsút vett, hogy Rosacius pap eleget tegyen szomorú feladatának.

Kaplíř megszorította a magiszter kezét, s ekkor Kampanus lehajolt az aggastyánhoz, és áhítattal, s végtelen alázattal megcsókolta a kezét.

Már az ajtó felé tartott, hogy meglátogassa Budovecet, mikor a szobából kirohant két kapucinus. Egyikük még úgy-ahogy nyugodt volt, a másik, egy fekete hajú és fekete szakállú páter szeme lángolt, és igen izgatott volt. Felváltva olaszul és latinul beszélt. Kampanus csak annyit értett, hogy a vallásról vitatkoztak. Az emberek összeszaladtak, s mindjárt ott termett az egyik kapatos bíró, hogy megtudakolja, mi történt.

Kampanus belépett Budovechez.

Budovec urat az ajtónál találta. Nagyon haragos volt. Az úr sokkal soványabb volt, mint azelőtt, ősz göndör haja még jobban megritkult, de a tekintete most is tüzes és élénk volt. Szeme lázban égett, és szúrósan nézett a többiekre. Hitvese, egy éltes asszonyság átölelte a nyakát, és kérlelte, nyugodjék meg, így könyörgött a fia, Bedřich is, aki kérőn, szótlanul feléje nyújtotta összekulcsolt kezét. A szobában fel-alá rohangált Schlick gróf, ő azonban nem volt dühös, inkább vidámnak látszott.

Mihelyt észrevették Kampanust, Budovec arca tüstént felderült. Schlick így szólt hozzá:

- Drága rektor úr, Budovec úr úgy vitatkozott, mint egy teológus! Amit mondott, mindjárt alátámasztotta a Szentírásból vett idézettel, a kapucinusoknak pedig sehogy sem jutott eszükbe az Írás. Budovec győzött, győzött!

Az asztalnál Harant és Czernin ültek. Az asztalon néhány pohár állt, színültig töltve mézszínű borral. Két úri szolga épp egy tábori ágyat vetett meg.

Az urak üdvözölték a rektort, kinek arcán halálos fáradtság és mérhetetlen szenvedés tükröződött. Mikor valamennyien leültek, és Kampanus ivott egy korty bort, Budovec erélyes, férfias hangon megszólalt:

- Sokat gondoltam önre, domine rektor, már a szerencsétlen csata előtt. A börtönben is gyakran eszembe jutott. Kegyelmed annak idején arról beszélt nekem, hogy a csehek mindig pórul jártak, amikor mások, idegenek segítségét kérték. A múltból vettük a példákat. Most már tudom, mit kellett volna tennünk, s mitől kellett volna óvakodnunk. Utódainknak okulniuk kell a történelemből, nem úgy, miként azt mi tettük. Hogy ellenszegültünk, amiatt nem bánkódom, azt Isten színe előtt érdemünkül tudják be. Nem félek a haláltól, és Szent

Jánossal együtt vallom: „Légy hű mindhalálig, s én fejedre teszem a dicsőség koronáját.” Csak attól félek, hogy hitünket, hazánkat és a cseh népet most ne érje bántódás!

- Nem tudom elhinni, méltóságos uram - mondja halkan Kampanus -, hogy az Isten hazánkat pusztulásra szánta, de nem hihetem, jóllehet, idehozták méltóságotokat, hogy az Isten megengedi, hogy hazánk oszlopait kidöntsék, kerítését szétverjék, s e föld megsemmisüljön. Még e percben is abban bizakodom, hogy csak fenyegetőznek.

- Ne áltassa magát, és ne vigasztaljon bennünket! - szólt Budovec. - Ellenségeink nem bocsátanak meg, s mi reméljük, hogy vértanúhalált halunk és üdvözülünk, mert hitünknek és hazánknak akartunk szolgálni. Ellenségeink nem bocsátottak meg még Harant úrnak sem, jóllehet ő római katolikus; nem bocsátották meg neki, hogy az ország védelmére kelt, s ha neki nem bocsátanak meg, hát akkor hogy bocsátanának meg nekünk?!

Budovec elővett egy inget, és kiterítette az ágyon. Széles fekete tafotaing volt, nyakán nagy kerek kivágással. Budovec úr felhúzta a halottas ingét fekete bársonymentéjére.

Szokatlan, döbbenetes látvány volt.

Budovec hitvese elfordult, és kezével a falnak támaszkodva, keservesen sírva fakadt. Budovec fia tágra nyílt szemmel nézte apját, nem tudta elfordítani döbbent tekintetét.

Kampanus alig bírt uralkodni magán, a halántékán vadul lüktetett az ér.

Budovec pedig békésen mosolygott, és elmagyarázta Schlicknek, aki szintén felpróbálta halottas ingét, hogy ezt a mélyen kivágott inget felvéve, a hóhér nevében arra figyelmezteti őket, hogy aki az urak közül holnap mentében lép a vérpadra, annak vagy le kell gombolnia, vagy le kell szakítania a gallérját.

Budovec úr levetette halottas ingét és fekete bársonymentéjét, aztán megparancsolta a szolgának, hogy tüstént fejtse le a gallérját.

- De ne dobd el azt a gallért! Add oda holnap a hóhérnak minden ruhámmal együtt. Úgy hallottam, hogy akit Liechtenstein a kivégzésünkre jelölt ki, az a hradzsini hóhér, hithű utraquista.

Budovec hitvese nem tűrhette a beszédet, az ájulás környékezte. Budovec vigasztalta öreg párját, ígérte, hogy ha Schlick úrhoz eljön a nagytiszteletű úr, olyan áhítatosan fog énekelni, mintha a cseh testvérek papja jött volna el hozzá, s hogy nem fél, bátran megy a halálba, és arra kéri, legyen ő is erős.

Ekkor bejött egy jezsuita atya, s nyomban utána egy másik. Halkan és nagy tisztelettel bejelentették, eljöttek, hogy Harant úrnak feladják az utolsó kenetet.

Harant felállt, és kezet fogott mindkettőjükkel. Nagyon jól ismerte őket, és hálásan gondolt rájuk attól a perctől fogva, hogy olyan nagy kórust szólaltattak meg a miséjén. Majd búcsúzóul kezet nyújtott Kampanusnak, s így szólt:

- Tengeri viharokat túléltem, a sivatag homokja betemetett, számtalanszor farkasszemet néztem a halállal, és Isten mindig megsegített. Most pedig itthon kell meghalnom, s azt sem tudom, miért!

Az egyik jezsuita megjegyezte, hogy Krisztus Urunk is ártatlanul halt meg a keresztfán.

- És Husz mester szintén! - vágott a szavába erélyesen Budovec.

Harant úr azonban már elindult a szomszéd kamrába, hogy felvegye az utolsó szentséget, s a jezsuiták lesütött szemmel nesztelenül követték.

Kampanus is elbúcsúzott a két úrtól, tisztelettel meghajolt Budovec hitvese előtt, megszorította a fia kezét, és távozott. Az ajtóban találkozott Lippach pappal, aki Schlicknek jött vigaszt nyújtani. Kampanusba fájdalmasan belenyillalt a gondolat, hogy a cseh testvér Budovec nem kapja meg papjától az utolsó vigaszt sem. A gonosztevőkhöz, az elvetemült gyilkosokhoz beengedik a papot, Budovechez nem!

Kampanus a folyosón végigmenve arra gondolt, hogy keresztényi kötelessége volna meglátogatni még egyik-másik elítéltet, de mikor meghallotta az ajtókon át kihallatszó áhítatos éneket, letett szándékáról. Azt is fontolóra vette, hogy már este van, s ez a feladat a papokra vár. Ezenkívül a magiszter testben és lélekben oly levert volt, hogy csak nagy nehezen s mint egy aggastyán tántorgott ki a zajos óvárosi Városháza épületéből. A kapun kilépve gyönyörű nyári este fogadta.

A Carolinum előtt a pedellus meg az egyetem írnoka várta a rektort. Mindkét ifjú már jó ideje várakozott. Máskor bizony nem vártak volna eddig, mert a hírek, melyeket kötelességük volt közölni, sohasem voltak olyan fontosak, hogy nem várhattak volna másnapig.

Ma azonban ők maguk is szerettek volna megtudni valamit a rektor úrtól, ha megjön a Városházáról, s addig a két egyetemi hivatalnok sok furcsa dolgot elmondhatott egymásnak. A Carolinum előtt polgárok álldogáltak, s arról beszéltek, mit láttak, és mi készül.

Mélyen lehajtott fejjel lépett be Kampanus magiszter a kollégiumba. Annyira elmerült a gondolataiban, hogy se látott, se hallott.

A pedellus meg az írnok követte. A szobában az írnok jelentette a rektornak, hogy a parancsa szerint járt Michlében, de a michleiek még akkor sem tudnak fizetni az egyetemnek, ha haladékot kapnak, mert a katonaság minden fogatukat elvitte. Utána a pedellus számolt be arról, hogy a prágai iskolákból elmenekültek a professzorok és a diákok attól való félelmükben, hogy az utraquistákat másnap lemészárolják.

Kampanus részvétlenül hallgatta a két fiatalember híreit. Egy szót sem szólt a hallottakra.

A pedellus szégyenlősebb lévén, a barettjét gyűrögette, s már megfordult, hogy távozzon. Češbivius írnok azonban nem mozdult, és újra megszólalt:

- Azt beszélik a városban, magnifice, hogy minden utraquistát lemészárolnak, ez azonban csak afféle szóbeszéd. Rosszabb az, amit a köznéptől hallottam, hogy a holnap kivégzendő polgárokat és nemes urakat nem sajnálják. Egy tökfilkó azt mondta, hogy végre egyszer már rájár a rúd az urakra és a polgárokra is; odi profanum vulgus, de a köznép többsége rémülten és szomorúan hallgat. A Városházán méltóztatott járni?

Kampanus megérintette a homlokát, mert az írnok kotnyeles kérdésével mintegy kitalálta a lelkét teljességgel betöltő gondolatait. Úgy hatott ez a kérdés, mint mikor a kovács ráver az izzó vasra, és szikrák ezrei pattannak el tőle.

Kampanus meghatottan mondta:

- Az, ahogyan ma a halálra ítélt polgárok és urak ott a Városházán viselkedtek és beszéltek, az első keresztény vértanúkat juttatja eszembe. A gyenge test már megvívta harcát a megrémült lélekkel; elszántan mennek a halálba, életüket örömmel és áhítattal akarják feláldozni, bátrak és lélekben erősek! Amióta élek, még csak nem is sejtettem ilyesmit!

A fiatalemberek lesték a rektor minden szavát, ő pedig mind nagyobb lelkesedéssel beszélt. Kis idő múlva - már fel-alá járkált a szobában, így folytatta a beszédet:

- Nem helyeseltem mindent a szerencsétlen rebellió során, s gyakran szemükre vetettem a rendeknek a széthúzást, hogy nem őszinték egymáshoz, uralomra vágyók, hogy idegeneknek hízelegnek, és pénzsóvárak. Láttam sok hibájukat, de bármit is vétettek, most a haláluk előtt ezek a férfiak héroszokká nőttek a szememben. Meg vannak győződve róla, hogy a hazát, az Isten törvényeit védelmezték, s ha már az Isten nem engedte őket győzedelmeskedni, legalább bátran áldozzák fel életüket. Nem láttam, hogy egyikük is haragosan, egykedvűen vagy gyáván zokogva, szorongva és keserűséggel telve várná sorsának beteljesülését. Úgy éreztem, hogy a föld minden porától megszabadulva, tisztán, az élet dolgai és gyötrelmei fölött győzedelmeskedtek. Az a magasztos öröm, amellyel az utolsó órára készültek, mindennél jobban meggyőz engem arról, hogy hibáik ellenére Istennek és a hazának kedves emberek, hogy becsületesen és őszintén gondolták a haza és a vallás védelmét, jóllehet ez az igaz út rút halállal végződik. Van bennük valami fenséges és nagy érzés, ami erőt ad nekik. Ahánnyal csak beszéltem, mind töretlen hittel vallotta, örül, hogy holnap vértanúként állhat Isten színe elé. Azok is, akiktől már nem tudtam búcsút venni, áhítatosan énekeltek, amikor távoztam abból a szörnyű siralomházból. Mindegyikük bátor, mindegyikük hős!

Kampanus izzó hévvel beszélt, aztán leült, elhallgatott, és kezébe temette a fejét.

A fiatalemberek megrendültén álldogáltak egy kis ideig, majd nesztelenül szinte lábujjhegyen az ajtóhoz mentek. Az ajtó megnyikordult, s ez visszatérítette a rektort a jelenbe.

- Kérlek benneteket! - állította meg Kampanus az ifjakat -, ne menjetek aludni, virrasszatok egész éjjel. Fiatalok vagytok, leküzditek az álmosságot. Virrasszatok, és adjatok hírt nekem, ha a tragédia éjszaka érne véget, ha éjszaka akarnák őket kivégezni. Akkor át kellene mennem a Sixt-házba, mert magára hagyott idős felesége a férjéért érzett aggodalmában segítség nélkül meghalna.

Mikor a fiatalemberek elmentek, Kampanus kinyitotta a szoba utcára és kertre néző ablakait. Világos éjszaka volt. A kertben nyugtalanul csicseregtek a madarak, nem tudván elaludni, az utcáról szüntelenül felhallatszott az arra menő emberek lépteinek zaja. Néha hangosan dobogva elvonultak az őrök a térről, majd ismét visszatértek a térre.

Kampanuson úrrá lett az eddig elfojtott szomorúság, amelyet annyi ember, a cseh nép annyi kiváló fia vesztén érzett. Eleddig csodálta a vértanúi bátorságukat; most az éj sötétjében siratta őket, és szomorú gondolatai az egész népre kiterjedtek.

Isteni kegyelem jele, mondta magában Kampanus, hogy olyan bátran készülnek a halálra, legalább e rút halál nem lesz olyan nehéz számukra. De vajon rendjén van az, hogy a cseh oroszlán nem lázadozik, hogy betegen, bágyadtan fekszik, hogy hiszékeny, mint a bárány? Látom, hogy a tettekre ösztönző lelkesedés helyett nálunk a szerencsétlen rebellió kezdetétől fogva csupán egy hirtelen fellángolás láza volt, amely kimeríti az embereket, és halálukat okozza. Legjobbjaink félelmükben elmenekültek az országból, vagy rettegésben élnek távoli városokban, vagy halálra ítéltettek - s a köznép fél és tudatlan, sőt akadnak olyanok is, akik örülnek annak, hogy az urakra és a polgárokra is rájár a rúd. Száz év nem lesz elég, hogy az utódainknak elmondjuk bánatunkat és gyengeségünket. Vajon helyrehozzák-e ezt az utódaink? És mikor? Vagy elpusztulunk, miként amazok, a Saale meg az Elba mentén és a Balti-tengernél?

Kampanus nehéz perceket élt át. Sajnálta, sőt szemrehányást tett magának, hogy nincs az elítéltek között. Mi vagyok én? Mit tettem én? Nyomorult hangszer vagyok, amely a legfinomabb érintésre is panaszosan sír fel, de semmi több. Régebben e hangokból verseket írtam, ami nem sokat ért, mostanában meg csak jajveszékelek, ami még kevesebb. Ó, jöjjetek

ide ligeteitekből, démoni faunok, jöjj, te részeg öreg Szilénosz, és ti szatírok valamennyien, és hahotázzatok, nevessetek rajtam...

Hajnali négy órakor beborult, elszomorodott az ég. Lassan szitáló köd permetezte a smíchovi szőlőket, a zöldellő Petřín-hegyet és a cseh királyok kertjében pompázó rózsákat.

Keleten azonban a nap már elküldte arany sugarait, és varázsos fény festette meg az égboltot - a Petřín fölött, ahol a gyászos emlékű Fehér-hegy magaslik, megjelent a szivárvány.

- Szivárvány - mondotta Kampanus. - Az ég színeinek szivárványa, Noé szivárványa volt a megbékélés jele, s nekünk ezzel a gyönyörű szivárvánnyal kezdődik a dies irae, a harag napja...

A szivárvány lassan szertefoszlott.

Bejött a fekete szakállú pedellus, és jelentette, hogy szivárvány jelent meg az égbolton, s az emberek ezt isteni kinyilatkoztatásnak vélik, jó jelnek tartják az elítéltekre nézve, de a hóhér már ott járkál a vesztőhelyen hat segédjével, valamennyien fekete csuklyában.

Bejött Češbivius írnok, és jelentette, hogy a Malá Stranáról már megérkezett a sereg. Két lovascsapat és három század sorakozott fel a téren. Elkergették a bámészkodókat, és muskétával fenyegették meg az ablakban nézelődő embereket, hogy menjenek el az ablakból, ne nézzenek ki.

Ekkor eldördült egy ágyúlövés.

Hajnali öt órát jelzett.

Eljött szép június havának huszonegyedik napja.

Lövés dördült, jeladásként a kivégzésre.

Bekövetkezett a harag napja.

Kampanus, amennyire csak nagy, súlyos teste bírta, Sixt asszonyhoz futott, hogy ígéretéhez híven mellette legyen e nagy megpróbáltatás órájában. Útközben beleütközött a sokaságba, amely a nem mindennapi színjátékhoz sietett. Sixték házában Kampanus majdnem betörte az emeleti előszoba ajtaját, úgy sietett. A ház úrnőjét nyugodtnak találta; Sixt asszony mélyen arcára húzta a főkötőt, hogy elfedje tar fejét. Üdvözölve a ziháló rektort, elmondta, hogy nemrég távozott Plateiz kanonok, aki biztosította őt, hogy férje kegyelmet kap.

Örömmel hallotta ezt Kampanus. Nagy örömében megszorította az asszony kezét, mintha megköszönte volna a jó hírt, s arra gondolt, hogy talán más elítéltek is megmenekülnek, hogy az igazságszolgáltatás nevében talán nem hajtják végre a szörnyű bosszút.

Ekkor megperdültek a dobok.

Kampanus kinézett az ablakon, amelyből rézsút a tér egy részét láthatta. Mindenütt katonákat, jórészt csak katonákat látott. A tér közepén a lovasság állt, s körülöttük, amerre csak a szem ellátott, négyszögű alakzatba sorakoztak a zsoldosok. A katonák feje fölött, éppen Kampanusszal szemben, a tér közepén fehérlett a nemrég ácsolt akasztófa. A vérpadnak Kampanus csak a sarkát látta; többet nem láthatott Sixt házának ablakából. A téren álló házak ablakaiból senki sem nézett ki.

De mégis!

A szemközti házban, közvetlenül a fehérlő bitófa mögött, az egykori direktor, Dvořecky házában, amely már annyi hete lakatlan volt - Michna foglalta le -, kinyitották az ablakokat. Az egyikben Michna úr jelent meg.

Hát hogy is hiányozhatna ez innen ma, hiszen a kancelláriájával éppen ő szolgáltatta ki az embereket a vésztörvényszéknek. Miért ne nézné meg a művet, amelynek egyik szerzője volt.

Egy lakájféle kinyitja a második és harmadik ablakot. Az egyikben Liechtenstein herceg tűnt fel. Igen, ő az, haja simán hátrafésülve, szakálla jóformán nincs. Mellette egy gyönyörű hölgy áll; fekete hajú, kecses mozdulatú, talán a kancellár hitvese, Polixéna. Persze, hiszen ilyen színjátékot nem látott a világ, s egyhamar nem is fog. A ház másik felén az utolsó ablakban megjelent Fabricius úr szőrös majomarca is. Eljött megnézni azoknak a halálát, akik a mélybe akarták őt ledobni, s így a másvilágra küldeni. Fabricius mellett helyet foglal Mollerová asszony, kövéren, sápadtan pávatollas piros kalapban. Az a pocakos, alacsony termetű férfi, aki mögötte áll okuláréval a szemén, nagyon hasonlít Jiří Mollerus magiszterre.

Kampanus kedvetlenül fordította el tekintetét az ablaktól, hangosan megjegyezve, hogy boldogok a szívtelenek, mert azoknak semmi se fáj.

A Városházán megcsendült egy kisharang. Talán a lélekharang az?

Ekkor a rektor meghallotta, hogy az ablak alatti sokaság, amely ott tolongott a Vám utcában a katonák mögött, Schlick nevét kiáltja.

- Kijött Schlick! Az ott Schlick gróf! - kiabálták a nézők, akik Sixtéktől kölcsönkért hordókon és asztalokon álltak.

A Városházától gyengén idehallatszik egy hang; mikor a hang elhal, megperdülnek a dobok.

- Lesújtott - Lesújtott! - kiáltja egy hordón álló férfi.

- Hűha, lehullott! És most a kezét teszik a tőkére. Milyen fehér... és már lent is van! - kiáltja a másik.

- Most zsákba teszik, és elviszik! - mondja a harmadik.

A dobok elhallgattak.

- Kit vezettek most ki? - kérdezi az egyik.

- Budovecet!

- Az nem Budovec!

Kampanus már nem hallgatta tovább, elfordult az ablaktól. Az ablak mellett imádkozó Sixt asszonynak még futtában mondott néhány érthetetlen szót, és elrohant.

Magánkívül futott le a széles falépcsőn. A kapualjon át kiszaladt a házból, és egyenesen a sokaság felé indult. A sűrű embertömegben áttörve a týni parókia ajtajához ért. Belépett a templomba, a kórus alatti oldalsó lépcsőhöz szaladt a kis kerek vasajtó elé, amelyen át a toronyba mentek fel. Ismerte itt a járást. Látta oda bejárni a harangozókat a fiúkkal. Az ajtó csak kampóra volt zárva. Erélyesen kinyitotta, és fürgén rohant felfelé a kő csigalépcsőn. A sötétben beütötte fejét a lépcső fokába; egy pillanatra megállt, levegő után kapkodott. Keze, lába csúszott a nyirkos kövön... Csak tovább... fel, felfelé!

- Látni akarom - mondotta izgatottan...

- Mit akarsz látni? Miért akarod látni? Fuss el inkább, Kampanus!...

- Nem futok el, látni akarom, lehetséges-e, hogy annyi embert kivégezzenek. Megkegyelmeznek nekik, veniam, látni akarom, hogy megkegyelmeznek...

A sötét csigalépcsőről a világosabb helyre, a falépcsőhöz ért. Kettesével veszi a lépcsőfokokat, és nemsokára már a nyitott gótikus ajtóban állt, onnan továbbsietve a Boldogasszony-templom hosszú, keskeny erkélyfolyosóján át a nagy aranyozott huszita kehely alá ért.

Jöttére egy sereg szürke galamb riadtan elszállt. A galambok nagy szárnycsattogással felröpültek a gyönyörű, karcsú týni tornyok csúcsára.

Kampanus észre se vette a galambokat.

Kapkodva szedte a levegőt. Rátámaszkodott a kőkorlátra, és erősen figyelve kihajolt. Két háztetőt látott mélyen a lába alatt. Tekintetét a katonák feje fölött egyenesen a Városháza irányába fordította. A vérpadra nézett. Mi történik ott, mi történik?

A csuklyás fekete sírások épp most visznek le egy fekete posztóba takart testet a lépcsőn a vérpad alá.

Ott van tehát az iszonyatos gyűjtőhely.

A hóhér, egy erős alkatú, szürke öltözetű férfi, kis parasztkalapban, ronggyal törli le a véres kardot.

A kápolna alatt, a gazdag boltok fölött fekete ruhás, széles körgalléros férfiak ülnek sorban, fejükön csúcsos fekete kalap.

Kampanus felismeri a három császári bírót. Ostrštokot, Šreplt és a Malá Strana-i Hegnert. Mellettük ül a kövér, pocakos Kapr. A többieket nem ismeri, bizonyára idegenek.

Kampanus érti, hogy ezeknek az uraknak ott kell lenniük az ítélet végrehajtásánál. A szép városházi kápolna alatt ülnek, és kedélyesen beszélgetnek, mintha vívógyakorlatot néznének. A mások szenvedése bizonyára kellemesen bizsergeti őket, akik kellemes biztonságot élveznek.

Az egyik ajtóvá átalakított nagy ablakból kilép, és elindul lefelé a lépcsőn a városi bíró, mögötte majdnem a sarkában Harant úr halad, akit négy jezsuita kísér imára kulcsolt kézzel.

Hangosan imádkoznak.

A négy imádkozó hangja felhallatszik egészen ide, a templom erkélyfolyosójára.

Harant szálfaegyenesen áll. Körülhordozza tekintetét a téren. Harant úr katona, aki már annyiszor szembenézett a halállal. Most felnéz a Boldogasszony templomára. Észreveszi-e ott Kampanust? Vagy nem látja?

Egy vékony hang felolvassa a vádat és az ítéletet - egy pattanásos, vörös arcú férfi -, Pěček Smiřický az, aki olvas.

Befejezte.

Harant felemeli a kezét, talán szólni akar.

Megszólalnak a dobok, hogy senki se hallja, ha mondana valamit. Bizonyára nem mondana semmi kellemeset a kápolna alatt ülő uraknak.

Harant a kereszthez lép, és letérdel. A jezsuiták vele együtt letérdelnek. Erős dobpergés hallatszik.

Az úr összetette a kezét - de nem imádkozik sokáig.

Fürgén feláll.

A szolga le akarja venni róla a mentét. Izgalmában és sajnálkozásában a szolga nagyon ügyetlen, s végül az úr maga vetkőzik le. A jezsuiták mondanak neki valamit. Harant úr letérdel a tőkéhez.

A hóhér lassan közeledik felé.

Kampanus könyökével rátámaszkodott a korlátra, és tenyerével eltakarta, lezárta a szemét. Mikor elvette öklét a szeméről, a sírások már vitték a vérpad alá az újabb drága terhet.

A komor felhők felszakadoztak, s a hasadékon egy darab kék ég látszik. A nap hirtelen rávetette ragyogó arany sugarait a Városházára, a Šmer-házra, s valamennyi szomszéd házra, arannyal hintve be a vérpadot. A szobrok és a kupolák éles, sötét árnya teljes hosszában rávetődik a Városháza falára. A tető alatti ablakból kívülről kiakasztott toronyóra elüti a német idő szerinti hét órát. Hangja remeg, mintha sírna.

S a lépcsőn ismét lefelé ballag a városi bíró... Ám csak jó idő múlva jelenik meg a Városháza ablakában a reggeli napfényben Kaplíř úr.

Egyik kezével Jan Rosacius papra támaszkodik, a másikkal a mankóra.

Az aggastyán vékony lábán biceg lefelé. Fejét magasra tartja, mint egy lovag, aki lovagi tornára vonul.

Apró léptekkel odacsoszogott a kereszthez, és tehetetlenül térdre esett.Ráncos homlokával és ősz hajával megérintette a keresztfán függő Jézus Krisztus faragott szobrának térdét, és sokáig imádkozott.

Pěček már rég elolvasta a vádat és az ítéletet.

A kápolna alatt ülő urak türelmetlenül fészkelődnek. Nem csoda, hiszen még annyi urat kell kivégezni, minek fölöslegesen húzni az időt.

Csak a hóhéron nem látszik, hogy sietne. Mozdulatlanul a falnak támaszkodik, mint az a kőszobor a feje fölött. Talán sajnálja az öreg lovagot, talán nem szívesen vet véget egy durva csapással az életének, amely már úgysem tartana sokáig.

Kaplíř úr befejezte az Istennel való beszélgetést. A szolga és a pap felsegítik a kereszttől, és a tőkéhez vezetik. Az urat nem kell levetkőztetni, már tegnap este levágatta mentéjéről a gallért. A nyaka meztelen, nem fedett, olyan, mint gyermekkorában.

Az öreg férfiú nagy nehezen letérdel a tőkéhez. Reszkető fehér fejét a véres tönkre hajtja - megperdülnek a dobok, a hóhér a tőkéhez lép, de mindjárt el is megy onnan, és a bíróhoz indul. Mutogat valamit. Az úr felemeli a fejét, majd újra leteszi a tőkére, most már másképp. Már értik, hogy a hóhér nem akart egy rossz ütéssel nagy fájdalmat okozni az úrnak. És most a hóhér gyorsan elvégzi azt, amit parancsoltak neki. Már jó helyen van a fej, a hóhér pedig magasra emeli a széles pallost.

Kampanus megszédült, kitátotta a száját, s nagy teste elvágódott a Týn-templom keskeny erkélyén.

Itt feküdt a szoros helyen, a mesteri módon kifaragott gótikus erkélyen, magasan az emberi hajlékok, a vörös cseréptetők szövevénye és a kerek homlokzatok fölött. A szürke vadgalambok bátortalanul közelebb óvakodtak, hogy megnézzék, ki esett el az ember nem járta magaslaton; de mikor látták, hogy nem mozdul, úgy sétáltak a kőmellvéden, mintha csak ők lettek volna ott, pöffeszkedtek, turbékoltak, és vidáman tipegtek.

Ezalatt rövid szünetekben újra hallatszott lentről az ítélethirdető hangja, a dobpergés, s a vérpadon könyörtelen szabályossággal és keménységgel végezte művét a véres szemű, véres kezű bosszú.

A városházi óra érces csengésű hangjával elütötte a nyolc órát, kilenc órát, s a hangja sokáig remegett a levegőben.

Kampanus megmozdult.

Magához tért. Kinyitotta a szemét.

Úgy tért vissza az eszmélete, mintha mély, lidérces álomból ébredt volna.

Nem tudta, hol van.

Maga fölött egy végtelen hosszú falat látott, tele megfeketedett kőpárkányokkal, és látta a fekete felhőket, amelyek úgy vonultak az égen, mint a kísértetek. Ha elszakadtak egymástól, kivillant az arany sugarakkal beragyogott kék ég egy darabja.

Felemelte a fejét, és a könyökére támaszkodott. A kőrácson keresztül a kék messzeségben csendes tájat látott. Szeme megpihent a dombok zöld lejtőin. Felismerte Vyšehrad kopár szikláját, alatta a gyümölcsöskerteket, fejét felemelve megpillantotta teljes nagyságában a Petřín-hegyet, amelynek zöld ölében kiemelkedett a fehér papok Sionja. Sűrű zöld koszorú övezte a cseh királyok várát, amelynek egyik végén egy fehér torony őrködik, a másikon pedig egy fekete torony áll mogorván.

Minden fényárban úszik, és hallgatásba merül.

Dobpergést hall.

Kampanus már tudja, hol van.

Meglátja a Városháza tornyát, a négy kisebb tornyot a sarkakon, a gerendán függő órát - és lent a vérpadot.

Kampanus felpattan.

Hallja az ítéletet felolvasó hangját, mindig ugyanazt az iszonytató hangot.

Halálos félelemben tekint le.

Megismeri barátját, szomszédját, Sixt urat.

Látja hajlott hátát, hosszú ősz szakállát.

Ő az.

A hóhér vizsgálja a pallos élét.

Az ítélet felolvasása befejeződött.

Dobpergést hall. Ekkor a lépcsőről előlép egy vörös taláros férfi a várbeli kanonokok prémes palástjában. Valamit mond a kápolna alatt ülő fekete ruhás férfiaknak, és átad nekik egy árkus papirost.

A férfiak meghajolnak.

A kanonok felvezeti Sixtet a falépcsőn az ablakba, ahol mindketten eltűntek a sötétben. Sixt szabad.

Talán a többiek is kegyelmet kapnak, hiszen Sixt bűne mindössze annyi, hogy direktor volt, s többen vannak ilyenek.

Nem, nem, aligha bocsátottak meg valakinek is. Hiszen látható a hóhér műve: az ablakból kinyúló gerendán két test függ, fejjel egymásnak fordítva, mintha csókolóznának: Kutnaueré és Sušickýé. Ők azok, akiket az ablakból kinyúló gerendára szántak - Istenem, ott az akasztófán egy harmadik test vonaglik...

Lippach pap most doktor Jesseniust vezeti a vérpadra.

Ő az! Jessenius.

Eleven, bátor, heves és rugalmas járású, ám a feje és hosszú hegyes szakálla, amely nemrég még szénfekete volt, most fehér.

Jessenius gyorsan körülnézett, egy kis ideig a megváltó templomának irányába szegeződött a tekintete - talán kisleánykájára gondolt, aki ott lakott.

Kampanus a végsőkig felindulva suttogja:

- Istenem, fájdalom járja át a szívemet, csak nem hagyod, Uram, megcsonkítani azokat, akik e földet megművelték, csak nem hagyod elpusztulni azokat, akik szerették, Isten, kinek szavára meghajoltak Libanon cédrusai, ne aludj, miért alszol?

Az alávaló jogtudós és uzsorás felolvassa az ítéletet.

Kampanus halálra váltan várja, hogy valaki előlépjen, de senki, senki nem jön, hogy bejelentse a kegyelmet. A bírák mozdulatlanul, mereven ülnek. A hóhér lassan elindul a Károly Egyetem hajdani rektora felé - nincs nála a pallos -, valami mást tart a kezében. Hát mégis kivágják a nyelvét, amellyel oly ékesen szólt a királyokhoz és fejedelmekhez?

Lehetséges ez? Jessenius, szájából sugárban ömlik a vér, fuldoklik, a vér patakzik le a mellén...

- Vágóhíd! - üvöltött fel Kampanus. - Vágóhíd! Vágóhíd! - így ordítva rekedt, kétségbeesett, magas hangon, futott Kampanus a torony félhomályába. Lerohant a falépcsőn, futtában éles szálkák vájódtak a kezébe, feje a gerendákba ütődött. A sötét csigalépcsőn levágtatott a sötétbe, a nyirkos hidegbe, s itt a sötétben lerogyott egy lépcsőfokra, és iszonyú, görcsös, hátborzongató zokogásban tört ki...

X
Finis

Kampanus úgy járt mint egy alvajáró. Kerülte az embereket, nem beszélt. Alig járt ki a Carolinumból. A tér közelébe nem ment, mert ott huszonhét kiváló embernek oltották ki az életét, a híd felé nem mert menni, mert a hóhér segédei ládákban vitték fel a toronyba a tizenkét lefejezett fejét, és vaskosarakban kiakasztották. A kapun túl sem merészkedett, mert zsákban kivitték oda Jessenius doktor felnégyelt testét, és karóba húzták.

Kampanus lelke elgyötört volt az átélt rémülettől és mérhetetlen szenvedéstől. Voltak napok, amikor a magiszteren úrrá lett valamiféle közöny, érzéketlenség, olyan fásultság, hogy az öreg Revír még a gyermeket sem küldhette el hozzá a kollégiumba; s ha Jeník nagy ritkán mégis eljött, kapott egy csókot, és gyorsan visszavitték a nagyapjához mentegetőzve, hogy Kampanus betegen fekszik az ágyban, s egyedül kell maradnia, hogy összeszedje magát.

Nem csoda! A magiszter a maga ötven évét nem hevesen, lázban, hanem a nyári napok nyugalmában élte át, olyan nyugalomban, ahol a napsütést csak futó záporok váltogatják. Több mint a felét ezeknek az éveknek a múzsákkal való gyengéd társalgásban töltötte, s a házassága, jóllehet olyan fájdalmasan és korán véget ért, lelkében kedves emlékeket hagyott, amelyek Ruth könyvének idilljére és az elégiák gyöngéd, finom hangjára emlékeztették.

Ami azonban az utolsó három év alatt ment végbe Kampanus szeme előtt, az mind súlyos csapást mért gyöngéd lelkére. Csupa érzés volt ez az ember, olyan, mint egy húros hangszer, amelyből a legenyhébb fuvallat is - olyan, amire meglebben a nyárfa levele, míg a tölgyé mozdulatlan marad - hangokat csalogatott elő. De az, ami az utóbbi időben megrezegtette e húrokat, az egy hatalmas, durva kéz ütése volt, mintha lábbal tapostak volna e hangszerre. S ha nem is szakadtak el ezáltal a húrok, legalábbis oly mértékben meglazultak, hogy sokáig nem adnak ki hangokat.

A hangszer elnémult.

Kampanus lelke megtört, mintha csak eltemették volna. Fájdalma néma volt. A vihar elvonult, úgy rémlett, mintha a távolban dörögne. Agya és szíve is beletörődött, úgy tűnt fel, mintha az egyetemért érzett aggodalma is teljesen megszűnt volna, sőt a Károly iskolája iránt érzett nagy és olthatatlan szeretete is kihunyt.

Az utolsó években átélt lelki szenvedések az arcán és egész külsejében nyomot hagytak. Kampanus elszáradt, mint a perzselő napon a letnái fű. Elmondhatta magáról, hogy megmerevedtek a csontjai, a szomorúságtól megráncosodott és megöregedett az arca, fekete szakálla és haja megderesedett, idővel fehér lett, akár a hó.

Az emberek - mivel senkihez nem szólt, és nem is válaszolt - azt beszélték, hogy lélekben elcsüggedt, és sokan ezt rossz néven vették tőle: a pedellus, akinek egészséges fiatal arca a legszomorúbb napokban is olyan pirospozsgás volt, mint egy piros alma, azt beszélte barátainak és a tanítóknak, hogy a rektor urat megszállta a búskomorság, az pedig, ahogy ő mondta, a balneum diaboli. Ugyanerre a gondolatra jutott a Carolinum öreg mézeskalácsosnéja is - csakhogy ő egyszerű cseh nyelven azt állította, hogy a magiszter megbolondult, hiszen, úgymond, nincs ki a négy kereke. Ezt hallván, a fiatal pedellus haragjában majd feldöntötte a sátrát. Aztán meggyanúsította, hogy bizonnyal varázsitalt öntött a rektor elé, hogy száradjon el bánatában.

Hosszú idő múltán először nevetett fel a rektor, amikor a pedellus elhozta a pátenst, amelyben kihirdették, hogy minden nemes úr, lovag, polgár és a diákok, minden jobbágy után hetente fizessenek a katonaság eltartására két krajcárt, a kémények után három pénzt, az öreg zsidóért

négy krajcárt szolgáltassanak be, s a fiatalért kettőt. Aki ezt nem fizeti meg, annak a házába katonákat szállásolnak be, miáltal egy nap alatt nagyobb kárt szenved, mintha egész éven fizetné a kontribúciót.

Mikor ezt a rektor elolvasta, mondják, hangosan, de valahogy furcsa mód, hátborzongatóan felnevetett.

Egy hétre rá elküldte a pedellust néhány ezüstkanállal az olvasztóba, és megfizette az adót.

Nagyon meghatódott egy napon, amikor a tömlöcből kiszabadult professzor társa, Troilus Svatopolský magiszter.

Kampanus megölelte és megcsókolta őt. Könnybe lábadt a szeme a meghatottságtól. Úgy ellágyult, akár a viasz a tűzön.

Troil örült a baráti fogadtatásnak, de az arca tüstént elkomorodott. Átkozta azokat, akik igazságtalanul fogva tartották, és önkényesen börtönbe zárták, hogy aztán nyájasan a tudomására hozzák, adjon hálát Istennek, hogy semmi törvénybe ütközőt nem állapítottak meg nála.

- Az az intrikus Michna megkapta vagy hamarosan megkapja a grófi címet - kiáltott fel Troil haragosan. - A Malá Stranán mondta ezt nekem Mollerus, ugyanakkor eldicsekedett, hogy segített kijutnom a börtönből. Mollerus most hatalmas úr! Állítólag Pěček, az a pattanásos, vörös gazember, az a bestia kapta meg Sušický házát, és Liechtenstein más pribékjeinek is házakat, birtokokat, szőlőket adományoztak. Még arról a cingár, becstelen Andreaeről sem feledkeztek meg. Megkapta a „Velechovi" címert.

Kampanus jeges nyugalommal fogadta ezeket a híreket, mint egy filozófus. Bibliai szavak hagyták el az ajkát:

- A régi időkben Isten megszégyenítette azokat, akik gyűlöltek bennünket, most felmagasztalja azokat, akik sanyargattak bennünket, dicsőíti azokat, akik gyűlöltek bennünket, de remélem, csak bizonyos ideig cselekszi ezt!

- Én nem örülök. Úgy vélem, mindent elvesztettünk. Meglátod, emlékezz a szavamra, ők a hatalmasok, és nem állnak meg. Egyelőre csak cseh verseket szórnak szét Prágában, hogy meggyőzzék az embereket, hogy a téren a hóhér által végrehajtott halálos ítélet igazságos volt. Olvastad ezt?

Ingujjából előhúzott egy papírlapot.

Kampanus kezébe vette, és elolvasta a nyomtatott címet: „Ének az ítélet végrehajtásáról" - Šimon Lohnický írta -, keserűen elmosolyodott, átfutotta és megértette. Nem olvasta el, csak a végét:

Rosszul kezdte, rosszul végzi,
ez a világ rendje...
A törvény a jót kedveli,
ki az urát nem tiszteli,
azt az Isten nem segíti.
Huszonnégyet lefejeztek,
bitófára húztak hármat,
lássa mindenki a sorsát,
ha az ura ellen lázad,
éljen félelemben,
ne békétlenkedjen.

Troilus kitört:

- Megérdemelné az a firkász, hogy a hóhér kitépje a nyelvét! Ki az az áruló?

- Prágában csavarog, és Michnához meg másokhoz folyamodik, hogy adjanak neki egy házat a rebellisekéből. Örülök, hogy annak az embernek, aki poéta csechicusnak írja alá magát, soha semmi köze nem volt az akadémiánkhoz!

Troilus dühösen legyintett:

- A mi alma materünk is kibocsátott ilyen mákvirágokat, gondolj csak Mollerra, Pěčekre. Van belőlük néhány. A börtön gondnoka valamelyik nap a téren végrehajtott kivégzés után azt mondta, hogy egy páncélos férfi fáklyával a kezében egész délután járta a várost egy gebén, piros rózsák díszítették a sisakját, és négy férfi lépkedett az oldalán piros fáklyákkal, egy pedig lámpással vezette valamennyiüket. Ez a piros pasquillum ugyanazt mondta, amit Lohnický éneke, és miként a gondnok nekünk, raboknak elmondta, a mi drágalátos Mollerunk és Pěček rendezték...

- Nem hallottam róla! - mondta Kampanus elkedvetlenedve.

- Látom, kedves magiszterem - felelte Troil egy kissé zsémbesen -, hogy nem tudod, mi történik körülötted. Nem akarlak megzavarni nyugalmadban, de óva intelek Mollertól. Nem tudom, nem készül-e az a pocakos fickó ellened is valamire? Aligha bocsátja meg neked, hogy annyiszor elutasítottad a kérelmét!

Kampanus elgondolkodott, de nem szólt semmit.

A barátok aztán megbeszélték a karon tartott prelekciók rendjét. Kampanus bevallotta, hogy nagyon rendszertelenek, három-négyet tartanak naponta, s kevés a diák is, de most, hogy Troil visszajött az akadémiára, minden bizonnyal javulni fog a helyzet.

De nem javult; legalábbis nem sokat, mert nem volt nyugalom a lelkekben. A polgárok közül senki sem volt biztos benne, hogy nem fogják a törvényszék elé állítani rebellió vádjával, vagy azért, hogy támogatták a zendülést már azzal is, hogy adót fizettek. Nap nap után mindig jött valaki a kollégiumba, nem Kampanushoz, mert ő most hallgatag volt, meg aztán tanácsot sem tudott adni, hanem Troilhoz, akiről tudták, hogy szerencsésen kiszabadult a börtönből, s akiben az emberek megbíztak, mint a hajdani előkelő városi kancellárban, aki jártas a törvény dolgában. Troil elhárította őket, mondván:

- Szegény jog! A jog most el van temetve!

A polgárok persze újfent eljöttek tanácsot kérni, hogyan másszanak ki a kelepcéből.

Egy napon eljött Matouš Pulpit is. IV. Károly kollégiuma előtt elrejtette dohánypipáját a csizmaszárába, és jól ráhúzta a nadrágját. Az öreg szűcs semmit sem változott. Nem látszott rajta, hogy múlik az idő, s bizony, nem valami vidáman. Ugyanolyanráncos volt az arca, a nyakán kidagadnak a kötélvastagságú erek, ugyanazon a rekedtes, borízű hangon beszél.

Bement az auditóriumba Troilhoz. Ott találta nála Kampanust, aki szó nélkül kezet nyújtott neki.

Pulpit egy kicsit zavarban volt, végül mégis elárulta miért jött. A kiáltványról beszélt, amelyben Liechtenstein felhívta Prága városának polgárait, hogy mindenki jelentse, ha megtudja, hogy valaki a törvény és a haza ellen vétett, árulást, követett el, és továbbra is ilyesmit cselekszik, ha ok nélkül kitalált híreket terjeszt a köznép izgatása céljából. Elrendelte, hogy az ilyen személyt jelentsék be, míg a feljelentő neve titokban marad. E szolgálatáért kegyben részesül, megfelelő jutalmat kap, vagy a bűnös jószágainak egy részét. Ha azonban az ilyen

dolgot titokban tartanák és rejtegetnék, az ellen úgy járnak el, mint e gonosz emberek cinkosai ellen.

- Ezt a bölcs rendeletet ismerjük - mondotta Troil, szemével végigfutva a nyomtatott árkus papiroson. - Mindaz, amit itt kérnek és ígérnek, már régóta megvan, méghozzá a szomorú emlékű csata óta. Épp elég júdás akad közöttünk.

- Ezért, az áldóját, kérem tisztelettel, méltóztassanak megbocsátani - mondta gyorsan, szinte dadogva Pulpit -, éppen ezért jöttem kegyelmetekhez. Elköltözöm Prágából, és szeretném a házamat titokban átadni a szomszédomnak itt a magiszter úr előtt, hogy legalább egy tanúm legyen rá. A regesztrumba nem jegyeztethetem be, mert ott vannak a Városházán azok a kopók, ott van Ondřejův is, akit Velechovi Andreaenak neveznek. Ismerem őt, az áldóját, taknyos kölyök kora óta, semmirekellő volt mindig...

- És miért félsz, szomszéd uram? - kérdezte Troil mosolyogva. - Te talán szintén kitalált híreket terjesztesz a köznép izgatása céljából?

- Azt nem, bár nem tagadom, az áldóját, van biz egy s más a rovásomon. A csata után Veleslavínnal toboroztuk az embereket, hogy szegüljenek szembe, s úgy beszéltem... ne is méltóztassanak kérdezni, hogyan. Sajnos, hasztalan beszéltünk, s épp most kezdek félni, hogy egy jóember fel ne jelentsen. Kimondom minden kertelés nélkül, ne vegyék rossz néven, félek Mollerus magisztertől, ő tudja, mit tettem, az után a csata után. Tőle félek, neki kellene kiontani a belét, a házam nagy, ezért megéri, hogy büntetésből elvegyék. Lenne bíz belőle elég garasa, hogy elkártyázza.

Troil és Pulpit szomszéd megbeszélték, mit tegyenek, aztán az öreg szűcs nagyon tiszteletteljesen elbúcsúzott a magiszterektől. Az ajtóból azonban még visszajött Kampanus magiszterhez, és a szemében tükröződő s a hangjában érződő meghatottsággal így szólt:

- Bocsásson meg nekem, kérem tisztelettel. Tudom, magiszter uram, hogy egyszer nagyon megharagudott rám, amikor abból a niederlandi pipából dohányt szívtam, és pöfékeltem. Nos, való igaz, kezdetben ez, az áldóját, egy öregember ostoba rigolyája volt, de később, ne tessék nevetni, amikor láttam, az áldóját, hogy megy a sorunk, hogy bánnak velünk, hogyan sanyargatnak bennünket, bebújtam a sarokba, és füstöltem, mint mikor a hentes füstölt húst készít. A gyötrő gondolatok szertefoszlottak a füsttel, megkönnyebbültem, amikor a tovaillanó füstöt néztem. Bevallom, magiszter uram, hogy a vidámság elhagyott azóta, hogy kiürítették a Reček-kollégiumot, amelynek diákjait negyven évig kedves szomszédaimnak tekintettem. Vidám fiúk voltak, bosszantották a szolgálóimat, s egyszer, az áldóját, még az erkélyt is leszakították. Jókedvű fiúk voltak, s én, ne tessék megbotránkozni, örömmel barátkoztam velük, amiért megboldogult feleségem ugyancsak sokszor megszidott. Bizony, vidám fiúk voltak, most pedig csend van ott, mint a temetőben. Rektor úr, kérem, tisztelettel, tessék elhinni, én ezért is el akarok költözni, azok nélkül az ifjak nélkül nem bírom ki ott...

- Ha jóra fordul minden, újra teszünk majd oda diákokat. Most nem tudnánk eltartani őket! - mondta Kampanus meghatódva.

- Nem lesz jobb, nem bizony, rektor uram, nem lesz jobb - és e jóslattal az öreg Pulpit kilépett az ajtón.

Odakint zekéje ujjával megtörölte a szemét.

Elment Pulpit, de mások jöttek, gazdagok és szegények is. S azok, akik tanácsot jöttek kérni, többen voltak, mint a diákok. Látszott, hogy a jövőtől való félelem már nem csupán a nemes urakat kerítette hatalmába, akik a lázadásban részt vettek. A félelem úgy terjedt, mint a hullámok a víz felszínén.

Július végén kihirdették a prágai városokban, és a városházak falára kiszegezték az általános kegyelmet.

Azt ígérték benne, hogy már senkit sem fosztanak meg életétől és becsületétől, aki részt vett a gyalázatos rebellióban.

Troil magiszter hozta a hírt Kampanusnak. Hangja haragtól remegett, szeme szikrát szórt, amikor elmondotta, hogy már senkit sem ítélnek fővesztésre.

- De - tette hozzá -, ugyancsak átkozott feltételhez szabták... Kampanus így szólt:

- Hiszen ez jó, hogy végre megszűnik az a szörnyűség, a kegyetlen macska-egér játék! Hiszen eddig behívatták az embereket a kancellláriába, elbocsátották, ott tartották, a magad bőrén is tapasztaltad. Végre nyugalom lesz. De milyen feltételről beszélsz?

Troil haragosan folytatta:

- Kegyelmet csak akkor adnak, ha mindenki maga jelentkezik, és bevallva vétkét, mindjárt felbecsüli a birtokát, és megfizeti a bírságot.

Kampanus behunyta a szemét.

- Ez azt jelenti, drága barátom, hogy az életüket meghagyják, de a birtokaikat elveszik, és koldusbotra juttatják a mi hitünket valló embereket. Nyomorba taszítják népünk javát, mert a többségben mindenki bűnös.

- Értem, értem! A vallás játszik ebben szerepet; a csehek a vallást tekintve egymás ellenségei. A kisebbik párt megsemmisíti a nagyobbat - mondta Kampanus, majd teljesen elhallgatott.

Mikor már közeledett a vakáció ideje, a szerencsétlen sorsú Károly Egyetem professzorai a nyári szemesztert oly csendesen és észrevétlenül fejezték be, mint mikor a vizet beissza a homok. Ezzel szemben a jezsuita egyetem nagy diadallal, színielőadással, szavalatokkal ünnepelte meg a tanév végét, amelynek pompáját még emelte az előkelő urak, Martinic és Slavata jelenléte, akik hosszú idő után mint mindenki által csodált, nagyszerű hősök tértek vissza az országba.

És ugyanolyan csendesen, kevés diákkal kezdték meg a carolinumi magiszterek szeptemberben az új tanévet.

Mindenekelőtt az egyetem rektorává megválasztották Troilus Hagiochoranust, azaz Svatopolskýt. Kampanus nem akarta elfogadni a rektori tisztet, mondván, hogy nem érzi jól magát, magamagát sem érti, fáradt, nincs kedve, nem tudja, mi van vele.

Mielőtt megkezdődtek a nagy kivégzések ama szörnyű évében az előadások, a pedellus végigjárta a prágai egyházi iskolákat, hogy ősi szokás szerint meghívja a Carolinum nagytermébe a magisztereket és baccalaureusokat, hogy mint a szabad tudományok karának tagjai hallgassák meg a múltra vonatkozó intő szavakat és az új tanév iskolai munkájára szóló buzdítást.

Troilus rektor a kisszámú gyülekezetnek nehéz szívvel emlékezetébe idézte, hogy a mostoha idők miatt már rég nem gyűltek össze, és a lelkükre kötötte, hogy gondoskodjanak a rájuk bízott iskolákról, és istenfélő, igaz, tiszta életet éljenek. Kíméletesen szemrehányást tett nekik, hogy akadnak köztük olyanok, akik nem viselkednek úgy, ahogy kellene. Végül kérte őket, hogy néha maguk jöjjenek el a professzorok előadásaira és a disputákra, s hogy az idősebb diákokat gyakrabban küldjék a kollégiumba.

A következő tanácskozáson aztán a rektor bejelentette három kollégájának, hogy a legfőbb adóhivatalnok, Nemyšlei Mitrovský úr elvette tőlük Michle falut, mert nem fizették be a kötelező adót.

A legfiatalabb professzor nem szólt semmit, ő mindenen csodálkozott. Kampanus merőn nézte az asztalt, és erősen gondolkodott valamin. Basilius horgas orrát simogatta és fészkelődött, mintha kellemetlenül érezné magát itt. Troilus tehát e szavakkal rekesztette be a tanácskozást:

- Nem tudom, miként bánnak majd velük. Folyvást azt beszélik, hogy bennünket, akadémikusokat félre akarnak állítani - nos, mondjuk inkább, hogy ki akarnak kergetni az iskolából. Azt tanácsolom tehát, hogy úgy gazdálkodjunk, mintha már ma el kellene hagynunk az egyetemet. Minél hamarabb eladom a szénát és a gabonát, hogy legyen pénzünk az útra, ha kikergetnének bennünket. S mivel valamiből élnünk kell, és adót szintén fizetnünk kell, hogy ne ingereljük a hatalmas urakat, nem marad más hátra, mint hogy pénzt kölcsönözzünk, s ezenkívül eladjuk a kanalakat, és zálogba adjuk a halotti leplet, amelyért legalább huszonnégyezer garast kapunk!

Még aznap elvitte a fiatal pedellus a maradék ezüstkanalat az olvasztóba. A magiszterek hatezer garasra számítottak a kanalakért, de nem kaptak annyit.

Másnap Pinkes zsidó elvitte zálogba a gyönyörű halotti leplet, amelyet még jobb időkben nagy pénzért vettek a professzorok temetésére, és tizenkétezer garast fizetett ki érte. Ugyanazon a napon Troilus elment az egyetemi falvakba és Károly egyetemének barátaihoz, hogy kölcsönkérjen valamicske pénzt. Keveset hozott, de annyi bizonyos, hogy a rektor elszántsága nélkül a professzorok - Basiliust kivéve, akinek gazdag felesége és háza volt - éhen haltak volna. Kampanusnak, aki teljesen elmagányosodott, aligha lett volna betevő falatja.

December hava kemény, szigorú telet hozott Prágába. Az emberek erősen fűtöttek a szobákban, és legszívesebben a kandalló mellett álló nagy padokon üldögéltek. Az öregek felmásztak a kemencesutra, mert másutt fáztak.

És éppen ebben a kegyetlen, kemény hidegben űzték ki a prágai városokból és a Cseh Királyságból a lutheránus és a cseh testvér papokat és prédikátorokat.

Kemény csapás.

Ez felverte Kampanust eddigi bénultságából. Vrbenský pap eljött a kollégiumba, hogy megkérje a magisztereket, őrizzék meg néhány kincsét, amelyeket itt kell hagynia, mert hamarjában nem tudta eladni őket. Szinte a sarkában Vrbenský papnak jött a kollégiumba a cseh testvér szenior Cyrillus pap, hogy parasztszekereket kérjen a költözéséhez.

- Miért űzik el kegyelmeteket olyan hirtelen? - ugrott fel Kampanus, mint akit kígyó mart meg. - Miért? Miért? - kérdezte türelmetlenül. Minden idegszála pattanásig feszült.

- Hát megmondom, rektor uram - felelte Vrbenský. - Én és minden bizonnyal Cyrillus pap sem tudtuk eddig, mi mindent követtünk el. Mi együgyűek, magunk sem tudtuk, miért űznek el bennünket mint a száműzötteket az országból. Most már tudjuk. Liechtenstein és rabszolgája, Kapr doktor, akik ezt a vádat írták, megmondják, miért kell elhagynunk az országot.

Szétteregetett egy nyomtatott árkus papirost, és olvasta:

- Most derül fény rá, hogy a nemrég történteket, a zendülést némely cseh prédikátorok kezdték. Ők bujtogattak, és terjesztették az átkos rebelliót, sokan közülük 1618-ban a Rogationum vasárnapján a templomban bizonyítottan felolvasták a prédikáció alatt a rosszindulatú, felháborító írást. Voltak, akik IV. Károly kollégiumában azt prédikálták, hogy a rendek

tartsanak ki elhatározásukban, mire aztán a következő szerdán a helytartókat kegyetlenül, gyalázatos módon, erőszakosan kidobták az ablakból, másokat meg börtönbe vetettek. Frigyest pedig, akit a Rajna mellett palotagrófnak neveznek, érvénytelenül cseh királlyá koronázták... így, most már tudja! Egyesek ezt követték el, mások amazt, valamennyiüknek el kell hagyniuk az országot. Ezeknek az uraknak más logikájuk van, mint amelyet Arisztotelész szerint tanítanak az iskolában. Ezért három napon belül távoznunk kell Prágából, és nyolc napon belül az országból. Különös kegyként megengedték, hogy ingóságainkat magunkkal vihetjük, birtokainkat pedig választott személyek révén három hónapon belül eladhatjuk. Azt, aki nem hagyja el az országot, és elfogják, per nélkül kivégzik... így rendelte el Károly herceg és Kapr doktor. Tehát megyünk!

- Ez nem vonatkozik a német papokra?! - kérdezte Kampanus, Lippachra és Jessenius gyermekére gondolva.

- Nem vonatkozik rájuk, azt a herceg nem meri megtenni a szász választófejedelem miatt. Ha tudná, miként mi tudjuk, hogy a választófejedelem csupán lyukas kalapú és rossz lelkiismeretű madárijesztő, nem tartanának tőle, s a költözés nagyobb lenne. Persze előbb-utóbb rájuk is sor kerül! - fejezte be mondandóját keserűen a pap.

- És nincs oltalom, nincs segítség, nincs irgalom?! - kérdezte Kampanus.

- Nincs. Éppen a herceg őméltóságától jövünk. Az egész papság küldötteiként mentük hozzá. Be sem engedett magához. Mit akarnak tőle a száműzöttek? Velük nem beszél. Úgy álltunk kint a kancelláriája előtt, mint a kolduló irgalmas barátok. A herceg kiüzent nekünk, hogy minden hiába, kértük, legalább a karácsonyi ünnepek utánra halassza el, mire egy írnokkal kiüzente, hogy nem halaszthatja távozásunkat a karácsonyi ünnepek utánra. Ma december tizenharmadika van, az ócseh horológiumon a mutatók kétszer körbemennek, mi pedig elhagyjuk a prágai városokat, a nyáj pásztor nélkül marad!

- Nagyon jól kifundálták, ravaszul kitervelték, úgy van, pásztor nélkül marad a nyáj! - ismételte Kampanus.

Másnap Kampanus elment Troillal a Betlehem-kápolnába, ahol Cyrillus pap elbúcsúzott a prágai cseh testvér egyházközségtől.

Kezdettől fogva több volt a sírás, mint a beszéd. Cyril pap fellépett a szószékre, amelyről annak idején Husz prédikált. E szavakkal kezdte: „Öltözzétek föl az Isten minden fegyverét, hogy megállhassatok az ördögnek minden ravaszságával szemben.” Aztán így szólt híveihez:

- Elhivatottak vagyunk, mi szilárdan állunk Szent Pál szavai szerint. Imádkozzatok érettünk, miként mi is imáinkba foglalunk benneteket - tovább nem tudott beszélni, hangja a fájdalomtól elcsuklott, és sírva fakadt. Az emberek hangosan zokogtak, kiszaladtak a padokból, a férfiak a magukéból, az asszonyok a magukéból, mindenki az oltár asztalához tolakodott, mindenki meg akarta érinteni a papot, és elbúcsúzni tőle.

A következő napon Kampanus egy csoport emberrel kikísérte Cyril Třebícský papot a Bruskákapun.

Két oldaldeszkás szekér ment elöl. A férfiak a kocsi mellett mentek, melyben Dorotka, Cyril pap leánya, meg Kateřina Elsbet, a tanult vénlány, a megboldogult Kamének professzor leánya ült. Elsbet bársonyfőkötőjében és bárányбéléses szegényes mentéjében valósággal úgy festett, mint egy nagymama. Az arca lefogyott, s a hajdan aranyszínű haja már valamelyest megőszült. Dorotka olyan volt mellette báránykapucnijában, mint nyár idején a szépséges rózsabimbó.

Kampanus megtudta Elsbet kisasszonytól, akivel beszédbe elegyedett, hogy Dorotka kisasszonyt eljegyezték Comeniusszal, egy fiatal cseh testvér pappal és tanítóval, aki a tanítás új módszereivel foglalkozik. Ahogy megismerte, azt hitte, hogy hasznára lesz a hazának, most pedig mindennek vége, minden remény kihűlt, mint itt a hó...

Kampanus vigasztalta:

- Az igaz, hogy az ember a világon nem az, ami a hazájában és hajlékában, de ez a hó is elolvad, és Comenius és kegyelmetek valamennyien visszatérhetnek!

Elsbet kisasszony nem tudott semmit az öccséről. Eltűnt a csata után, alighanem elpusztult valahol. Kampanus nagyon sajnálta az elhagyatott szegény öreg leányt.

A férfiak útközben még sokáig tanácskoztak Cyrillel, miként biztosítsák, hogy a prágai cseh testvér egyházközség ne legyen kapcsolat nélkül a papjával. Megbeszélték, hogy titkos követekkel egy vigasztaló és bátorító levelet küldenek majd a kollégiumba. Kampanus pedig odaadja azoknak, akiket megillet.

A Baba-hegyen túl, Žalov szomorú sziklái alatt Kampanus elbúcsúzott a két hölgytől és a paptól. A magiszter titokban egy csehgyémánt-szemű gyűrűt csúsztatott Cyril pap kezébe, hogy szükség esetén adja oda Elsbet kisasszonynak, és segítsen neki pénzzé tenni.

A száműzöttek pedig mentek tovább a szomorú, fehér csendben, a befagyott Moldva folyó mentén, át a végtelen hófúvásokon. Az úton itt-ott egy fa állt, amelyről fekete madarak röppentek fel, mutatva nekik az utat...

Hólepelben, jégpáncélban érkezett meg az új esztendő. Krisztus születése után az ezerhatszázhuszonkettedik.

Mindjárt az újesztendő napja után utasítás érkezett Liechtensteintől a Carolinumba, hogy a magiszterek minden tanácskozásukhoz, bármilyen jellegű is legyen, külön engedélyt kérjenek.

Kampanus úgy érezte, mintha arcul ütötték volna, úgy sújtott le ez a parancs IV. Károly önjogú iskolájának privilégiumaira. Újra feltámadt benne a nyugtalanság, lelke ismét fájdalmasan vergődött a bizonytalanságban. Az gyötörte, hogy ha a győztesek kiutasították a papokat, nem állnak meg, megpróbálják elfojtani az utraquista vallást, és a Károly Egyetemre, amely Husz János mester óta erős vára és támasza ennek a vallásnak, könyörtelenül ráteszik a kezüket.

Hiszen minduntalan jött valaki a kollégiumba olyan hírrel, hogy Slavata és Martinic a visszatérésük után azon fáradoznak, hogy az eretnekek egyetemét a jezsuita atyák kapják meg, a kollégiumait pedig a katolikus ifjúság. Kampanus egyre inkább meggyőződött róla, hogy nincs igazság a földön. Nehéz és fájdalmas perceket élt át, amikor kétségbe vonta az isteni igazságosságot, magamagával beszélt, és szemrehányást tett Istennek, majd ismét az örök Istenhez fohászkodott segítségért a zsoltár szavaival kiáltva:

- Mert bajok vettek engem körül, amelyeknek számuk nincsen, számosabbak fejem hajszálainál; tessék, Uram, néked, hogy megments engemet; siess, Uram, segítségemre!

Naponta keserű fájdalom fogta el, utána meg heves felindultság lett úrrá rajta. Azon töprengett, mit kellene tennie az egyetemnek, a magisztereknek a vallás védelmében, a saját védelmükben, új módokat és tetteket talált ki, de nyomban el is vetette, érezve kollégái és saját maga tehetetlenségét, és mindenütt kishitűséget és a sorsba való beletörődést látva.

Ilyenkor a szíve ellágyult, mint a viasz, és hosszú hallgatás után ismét a múzsákhoz fordult, hogy elmondja panaszát, és vigaszt nyerjen tőlük, meghatva jóságos szívüket, hogy átérezzék fájdalmát, s ha nem illik, hogy az istennők sírjanak, legalább őt, az öreg hattyút szép versekre ihlessék.

Flete piae Musae, aut si non lacrumare dearum est,
Dulcia cygnaeo carmina ferte seni...

Március negyedik napján alkonytájt küldönc érkezett Michna úrtól Troilus rektorhoz azzal a paranccsal, hogy a magiszterek másnap tizenöt órakor gyűljenek össze a Carolinumban, és várják a biztos urakat, akiket hozzájuk küldenek.

Március havának ötödik napján a reggeli tizenöt óra előtt négy magiszter ült a téli auditóriumban. Basilius hallgatott, a többiek meg azt találgatták, miért hívták össze őket, és miért küldenek ide biztosokat.

Kampanus úgy érezte, sohasem ér véget az éjszaka. Nem aludt, valami szüntelenül azt súgta neki, hogy azért jönnek, hogy bezárják az iskolát, de mikor a hosszú éjszaka után megvirradt a reggel, a nap sugaraival kellemesebb gondolatok születtek Kampanus fejében, s ezeket nyugodt arccal mondta el kollégáinak:

- Három hete kértünk engedélyt, hogy szokásunk szerint meghívhassuk a diákokat vizsgára, ad examen pro gradibus philosophicis, s mivel nem férhetünk hozzá a statútumokhoz, mert a fiskus le van pecsételve, kértük, hogy a vizsgák idejére nyissák ki a fiskust. Választ nem kaptunk, azt hiszem, talán most elhozzák a választ, s nem látom okát, hogy a válasz ne legyen kedvező, hiszen mi érdeke lenne elleneinknek, hogy az az öt ifjú, hiszen csak ennyien vannak, ne vizsgázzon, s az avatásukhoz miért ne adnák ki a fiskusból a statútumokat?

- Talán Daniel magiszter mint Liechtenstein csillagásza tud valami bizonyosabbat! - jegyezte meg Troil csak úgy foghegyről, de csípősen.

- Már három vagy négy hete nem hívott magához, nem tudok semmit! - felelte Basilius meglehetősen bosszúsan.

Alig hangzottak el az utolsó szavai, léptek zaja hallatszott a lépcsőről és a folyosóról. A rektor megsejtvén, hogy azok a vendégek, kiment. Kisvártatva belépett vele az auditóriumba Heřman Czernin úr, az óvárosi kapitány, életerős, vastag nyakú, ritka hajú és zsírosan fénylő, piros-pozsgás arcú férfi. Utána bejött a terembe Michal Pěček Smiřický, akinek pattanásos, ellenszenves arcában ravasz szem csillogott bozontos, őszes szemöldöke alatt, s az utolsó, aki belépett, Jiří Mathiades magiszter volt, városi tanácsos úr, egy magas, sovány, öreg, simára borotvált, mogorva férfi. Azt beszélték róla, hogy a jezsuita rend világi tagja.

Ezek hárman tehát bejöttek.

A lakatos, egy maszatos tagbaszakadt férfi, aki az urakkal jött, és kalapácsot meg harapófogót tartott a kezében, kint maradt.

Nem annyira az urak, mint ez a lakatos felkeltette a Vas utcában és a Szent Gál téri piacon tartózkodó emberek érdeklődését, akik most kíváncsian tódultak be a Carolinumba.

A jól megtermett pedellusnak és néhány diáknak kemény dolguk volt velük, amíg elkergették őket a lépcsőről. A muzsikus Herold zsidó közben elvesztette a sárga kört, amely a zsidó szégyen jele volt, s minduntalan rikácsolva visszatért érte. Ezalatt az auditóriumban fagyos hangulat uralkodott a katolikus bizottság és az evangélikus professzorok között.

Hidegen álltak egymással szemben, az egyik fél mogorva kíváncsisággal, a másik küldetése fontosságának gőgjével.

Csupán az apró termetű, kikeményített gallérú és kinyalt Basilius nézegetett barátságosan körbe.

- Mindnyájan az akadémia magiszterei? - kérdezte Péček Smiřický.

Troilus rektor gúnyolódásnak véve a kérdést, kurtán, de határozottan felelt:

- Ha majd visszaszolgáltatják a falvainkat és jövedelmünket, többen leszünk!

Péček felemelte bozontos szemöldökét, és gúnyosan mosolyogva elővett nyusztbundájának zsebéből egy összetekert és zsinórral átkötött levelet. Szétterítve a levelet, olyan fennhéjázó hangon beszélt, ahogyan a Városháza előtt felállított vérpadon felolvasta az ítéleteket:

- Felolvasom kegyelmeteknek a dekrétumot. Remélem, tudni fogják, mit kell tenniük. Őméltósága, Károly herceg, a Liechtenstein-ház ura, a császár Őfelsége helyettese biztosokká nevezett ki bennünket. Őméltósága meghagyta nekünk, méltóztassék a professzor uraknak tudomásul venni (s most olvasni kezdte), hogy a biztosok, amint ez a dekrétum megérkezik, minél előbb a dicső emlékű IV. Károly császár Nagy Kollégiumába menjenek, s a tisztelt magisztereket és diákokat értesítsék, nyomban adják ki a nevezett Károly császár auream bullam, privilégiumokat, statútumokat s minden más iratot, a prágai egyetemre vonatkozó alapítóleveleket és mindent, amit a kinevezett biztosok szükségesnek találnak. Mindenről készítsenek pontos jegyzéket, vigyék el a kollégiumból, és helyezzék el in originali a Cseh Kancelláriában.

Péček befejezte a felolvasást.

A magiszterek egymásra néztek. Homlokát haragosan ráncolva, megszólalt Troil rektor:

- Kérem, engedtessék meg nekünk, hogy megbeszéljük a dolgot egymás között!

- Tanácskozzanak csak, semmi kifogásunk ellene! - mondotta Czernin úr oly készségesen és gyorsan, hogy elfogta a köhögés.

Péček még megjegyezte:

- De méltóztassanak sietni, és hívják az írnokot, hogy az utasítás értelmében készítse el a jegyzéket, mi magunk nem fogunk írni.

A tanácskozást Kampanus szobájában tartották.

- Mit tehetünk ellene? - kérdezte Kampanus, amikor az ajtó becsukódott, és kattant a kilincs.

- Semmit - mondta Troilus, leroskadva a székre, és erőtlenül lehanyatlott a karja.

Csend állt be.

Kisvártatva megszólalt Basilius:

- Úgy vélem, nincs benne semmi, ami miatt vissza kellene utasítanunk a parancsot. A fiskus kulcsai már rég a kancelláriában vannak, most pedig eljöttek összeírni, ami a fiskusban van, ez minden!

- Összeírni és elvinni! - tette hozzá Troil mogorván.

- Magunk is elkészítjük az okiratok jegyzékét, amely szerint majd bizonyára visszaadják nekünk azt, amit most elvisznek - jegyezte meg Kampanus jóindulatúan.

Troil szánakozva nézett rá, de nem szólt semmit.

A szűkszavú Žabonius, a legfiatalabb magiszter így szólt, amikor befejezve a tanácskozást, elhagyták Kampanus szobáját.

- Nos, ami azt illeti, ez még nem a vég, de nem vagyunk tőle messze.

- Te mondád! - szólt Troil, és távozott.

A magiszterek ismét a biztosok elé járultak, és Troilus, a rektor komoly, de barátságtalan arccal mondta:

- Nem akarunk ellenszegülni a herceg akaratának, engedelmesen alávetjük magunkat parancsának. Csupán az a kérésünk, hogy a dekrétumot lemásoltathassuk!

Hívatták a pedellust, aztán felvéve subájukat, a biztosokkal és a lakatossal beléptek a fiskusba, ahol olyan hideg volt, mint a jégveremben.

A küldöttek egyik ládika után a másikhoz léptek, s ha Troilus nem találta tüstént a megfelelő kulcsot, Pěček máris intett a lakatosnak. Azért volt itt ez a vidám, maszatos fickó.

Troilus kiszedte a gyönyörűen írt pergameneket, a pedellus meg közben ólommal írta a jegyzéket.

A defenzorok és a Cseh Királyság rendjeinek ládikáját a lakatos nem kis erőfeszítéssel törte fel. A kulcsai ugyanis Roupovi Vilém úrnál maradtak, aki Frigyessel együtt távozott az országból. Amikor a ládából kivették és szétterítették az utraquista vallás szabad gyakorlásáról szóló felséglevelet, Péček gúnyosan így szólt:

- Ezt máris széttéphetnénk!

- Miért? - vágott a szavába Kampanus összeszorított foggal oly hevesen, hogy úgy hallatszott, mintha puskából lőttek volna.

- Mert már nem érvényes! - hangzott a kurta válasz.

- Hogy a felséglevél, amelyen Rudolf császár és király aláírása van, nem érvényes?

- Kierőszakolták, és most nem jelent többet az összetört cserépnél! - felelte Péček helyett a merev Mathiades tanácsos, minden szótagot erősen hangsúlyozva.

A pirospozsgás Czernin úr berekesztette a szóváltást:

- Hagyják abba kegyelmetek, nem veszekedni jöttünk!

Elértek a legbecsesebb ládikához, amelyben a legértékesebb oklevelet, az Aranybullát őrizték: azt az oklevelet, amelyen írva állt, hogy IV. Károly császár és cseh király a cseh népnek egyetemet alapított. Kampanus izgatottan topogott, amikor a ládikát kinyitották. Mikor Troilus kivette a becses pergament, Kampanus szeme előtt elsötétedett a világ. Miután a szent pergament kezébe vette Péček Smiřický, Kampanus nem bírta elviselni e látványt, és kirohant. El innen, el, csak ez járt a fejében, Károly atyánk levele ilyen kezekben!

Két óra múlva a biztosok elmentek, magukkal vitték az Aranybullát és néhány más fontos oklevelet.

A Carolinum elcsendesedett.

A vizsgákat nem tartották meg.

Kampanus magára maradt az épületben fájó gondolataival. Egyetlen derűs, világos órája sem volt, mindent szürkének, sőt feketének látott maga körül. Még abba az örömbe is, amelyet kedves szomszédja, Sixt úr börtönből való hazabocsátása fölött érzett, üröm vegyült. Ahogy

meghallotta a hírt, Kampanus azonnal Sixt házába sietett. Látnia kellett azonban, hogy a kedves szomszéd, Sixt betegebb, mint annak idején volt. Viaszsárga arccal fogadta a vendéget. A barátok forrón megölelték egymást, mint azok az emberek, akik megmenekültek a süllyedő hajóról.

- Gyakran összejövünk majd - mondotta Kampanus izgatott, szívélyes hangon. - Féltem az iskolánkat, néha olyan vad, kétségbeesett félelem fog el. Ha tehát rám tör a szorongás, eljövök ide, eljövök a kedves szomszédomhoz, qui omnium meorum pars magna fuit.

Az agyongyötört Sixt szomorúan nézett a magiszter nagy, őszinte szemébe, és sokáig bánatosan rázta a fejét:

- Nem találkozunk többet ebben a házban. Ez a ház már nem az enyém, büntetés fejében elvették tőlem. Szülői házam ura az a német doktor Fabricius lesz, akit kidobtak az ablakon, doktor Fabricius von Hohenfall. A szőleimet már elvette Michna. Sajnálom a gyönyörű Mydlářka szőlőmet, azt apámuram tulajdon két kezével ültette. Valami kis pénzem talán marad az útra, a feleségemmel együtt ugyanis elmegyünk az országból.

Kampanus megrémült, az első percben szóhoz sem tudott jutni. Megértette, hogy a koldusbotra jutott Sixtnek öreg napjaira nehéz élete lesz, de miért kell elmennie az országból?

- Nem akarok semmi rosszat jósolni - mondotta Sixt -, de te is, kedves magiszter, hamarosan elmégy szerencsétlen hazánkból. Plateiz kanonok tudomásomra hozta, hogy az országban a római katolikuson kívül semmilyen más vallást nem tűrnek meg, tehát többen is elfogunk menni!

Kampanus felugrott a székről:

- Én nem megyek el, nem megyek el a Carolinumból. Megesküdtem, hogy ott maradok élve vagy holtan. Nem megyek el! Az utódaink átkoznának bennünket, hogy nem őriztük meg nekik azt, amit örökségként ránk bíztak.

- Helyesen beszélsz, kedves magiszterem, a Szentírás is azt mondja, hogy mindenki maradjon a helyén, amelyre az Isten állította, de nem tudom... kételkedem benne, hogy megvédi az akadémiát. Át kellene térned a római katolikus hitre, amit a szíved nem engedne meg. Plateiz nagyon nyomatékosan a lelkemre kötötte, hogy térjek át az ő hitükre, megígérte, hogy elengedik büntetésem egy részét, nem foglalják le minden jószágomat, ha megteszem. De én nem akarom. Nem tehetek mást - megmaradok abban a hitben, amelyben születtem. Nem ítélem el azokat, akik áttérnek, legyen az Úristen az ítélőbírájuk, de én az én drága öreg hitvesemmel elmegyek innen. Bízom Istenben, és remélem, hogy jobb időkben visszatérünk, talán megfordul a szerencse. A birodalomban háború dúl, s talán az igazságos Isten felszólítja a svéd királyt, hogy vegye oltalmába a protestánsokat.

Kampanus éjjel-nappal azon töprengett, hogy az országban a római katolikuson kívül nem lesz más vallás. Ez az éles fájdalom minduntalan visszatért. Csak most értette meg teljes egészében annak a fennhéjázó jogtudósnak, Pěčeknek a szavait, hogy a vallásszabadságot biztosító Pátenst akár azonnal szét is téphetik, mert nem érvényes. Kampanus hevesen tiltakozott a gondolat ellen, hogy a protestáns vallással az iskola pusztulásra ítéltetett, hiszen az a kezdet kezdetétől a kelyhesek vallásának a szolgálatában állott. Gyakran vitába szállt az ismeretlen ellenséggel. E gondolatok betöltötték egész lelkét. Az Aranybulláról nem állíthatják az ellenségei, hogy kikényszerítették - érvelt magában -, azt Károly, a császár és király adta, mert mindenekfölött szerette ezt az országot, s az utána következő királyok valamennyien megerősítették Károly alapítványát. Ezt nem szüntethetik meg anélkül, hogy átok ne szálljon a fejükre.

Kampanus lelkében az ellenfelei így tiltakoztak: Az eretnek iskolából támadt minden viszály. Egy vallás lesz, az egyedül üdvözítő római katolikus vallás! Ilyen vita folyt Kampanus lelkében, s ő naphosszat szenvedett tőle.

Éjszakánként nem jött álom a szemére, s ha mégis elszenderült, kisvártatva álmában zuhant és kiabált, s aztán már reggelig le nem hunyta szemét.

Tavasszal, Szent György napjával el kellett kezdeni a Károly Egyetemen az új szemesztert, le kellett tenni az egyetemi tisztségeket, és új választásokat kellett tartani.

A kápolna melletti kis szobában egybegyült a négy carolinumi magiszter, és Troilus rektor így szólt:

- Eljött a depositionis officiorum ideje. Leteszem tehát a rektori tisztet és a pecsétet, ha netán elhanyagoltam valamit, kérem, nézzétek el nekem, mert ez a munka nem volt könnyű és hálás ebben a nyugtalan és bizonytalan időben, amilyeneket elődeink sohasem éltek át. Kedves prorektorunk, Kampanus magiszter most javaslatot tesz, kit bízzunk meg a jövőben a rektori teendőkkel. Én annak örülnék legjobban, ha ő maga venné át ezt a tisztet.

Kampanus így válaszolt:

- Nem tudom, szóljon Basilius dékán!

A kis uracska jobbra-balra fordult, zavartan pislogott, végül mégis szólásra nyitotta száját, és ezt mondta:

- Én is támogatom Troil kolléga javaslatát, hogy Kampanus magiszter vállalja el a következő szemeszterre a rektori tisztet.

Žabonius magiszter ugyanúgy Kampanus magiszterre szavazott.

- Tehát Kampanus magiszter megválasztottuk az egyetem rektorává - mondta végül Troilus.

- Nem tudom, de megfontolandó - vágott bele Basilius a szerény ünnepi hangulatba a kételkedésével -, azt hiszem, hogy a rektori tisztség mai letétele és az új rektor megválasztása nem érvényes, mert magánjellegű tanácskozáson hoztuk ezt a döntést. A rektori tisztség letételét és a választást nyilvánosan, ünnepélyesen kell megtartani valamennyi magiszter és baccalaureus jelenlétében.

- Úgy van, de jelenleg mindenféle tanácskozást megtiltottak nekünk! - jegyezte meg keserűen Kampanus.

Basilius kitartva véleménye mellett, ezt javasolta:

- Troilus magiszter tehát menjen el Liechtenstein herceghez és Michnához. Ők bizonnyal engedélyezik a tanácskozást, hiszen nem akarunk egyebet, mint a statútumok és a privilégiumok szerint lemondani eddigi tisztségünkről, és ezekre a tisztségekre másokat megválasztani. Én elmegyek Troilus magiszterrel mint a kar dékánja, és arra is engedélyt kérünk, hogy a tisztségek letételéről és felvételéről a régi szokás szerint kiszegezzük a kapura az értesítést, és meghívjuk az akadémia minden tagját.

Szó esett még néhány dologról, végül azonban a dékán javaslatát megfelelőnek találták. Minek titokban átruházni a Carolinumban a tisztségeket, és csendben kezdeni el a szemesztert, amikor a jezsuiták iskolája ezt nagy ünnepléssel és pompával teszi!

Másnap aztán Troilus Basiliusszal felmentek a Várba, és bementek abba az előszobába, ahonnan a herceg Őfensége szobájába lehetett bejutni. Ezek a kancelláriákhoz legközelebb eső királyi szobák voltak. Az előszobában két muskétás állt őrt, és mellettük két lakáj. Mind a

négyen figyelmesen megnéztek mindenkit, aki bejött. Őfensége ugyanis félt, hogy egy kétségbeesett ember bosszúból merényletet követne el ellene. Őfensége olyan híreket kapott, hogy Csehországban még mindig él a lázadás szelleme, és most, amikor napirenden foglalják le a birtokokat, és gazdag, ősi családok jutnak koldusbotra, még nagyobb óvatosságra van szükség.

A Carolinum két professzora nem keltett félelmet. De tiszteletet sem adtak nekik. A herceg kiüzent a szolgájával, akinek lakáji cipőjén hatalmas fényes, talán ezüstcsat csillogott, e percben nem óhajt tárgyalni velük, ha úgy tetszik nekik, várjanak.

Troilus leplezetlenül kinyilvánította, hogy nem óhajt várakozni, időnként kemény szó is elhagyta a száját, de a kinyalt-kifent Basilius Troil egy szavára mindjárt tízzel válaszolt, és gyorsabban, hangosabban, úgy hogy a kemény szót mindig szerencsésen tíz enyhébbel fojtotta el.

Egyébként a muskétások és a lakájok már ügyet sem vetettek az egyetemi küldöttségre. Álltak vagy ültek az ajtóban, és szórakoztak.

Az előszobában és a folyosón szüntelenül nagy volt a járás-kelés. A hivatalnokok és ügyeiket intéző urak ide-oda futkostak. Többször elment mellettük Péček Smiřický, Magrle, Kapr, Mollerus és más ismerősök és ismeretlenek, közönyös és nagyon barátságtalan emberek is.

Őfensége szobájába bement egy leány is, letakart illatos tálat vitt be. A leányon hófehér kötény volt. Egy lakáj ment vele, aki olyan üveget vitt, mintha jégből metszették volna. Az üvegben smaragdzölden csillogott a bor.

Mikor a professzorok már jó ideje álltak itt, kijött az a nagy csatos cipőt és selyemharisnyát viselő férfi, és bejelentette a professzoroknak, hogy jöjjenek holnap.

Ezt a bejelentést Basilius tiszteletteljes meghajtással fogadta, Troil pedig az ajkába harapott, hogy ne szóljon semmit. Kint aztán olyat köpött, hogy Basil rémülten tekingetett körül, nem látta-e valaki. Ezután Basilnak ugyancsak nehéz dolga volt Troillal, amíg rábeszélte, hogy menjenek Michnához. Michna úrhoz kell menni, Michna úr majdnem olyan, mint Liechtenstein herceg. Troilus végül mogorván hagyta magát, akár egy medvét, Michnához cipelni.

Michna vidáman, barátságosan, nyájasan fogadta az urakat, miként egy jó barát fogadja a legjobb barátait.

Csak ne csillogna szeplős arcában olyan ravaszul a szeme!

Elolvasta a latin kérelmet, egy kis ideig semmit sem szólt. Aztán hirtelen megdörzsölte a kezét, fel-alá járkált a szobában, végül így válaszolt:

- Szívesen adok tanácsot a herceg úrnak, közbenjárok az ügyben, nem látom akadályát annak, hogy miért ne tanácskozhatnának ad depositonem officiorum, miért ne? Nem tudom, miért ne lehetnének ott a magiszterek és a baccalaureusok. Az lesz a legjobb, ha ezúttal is ott lesz valamennyi magiszter és baccalaureus, miért ne, csak jöjjön oda az akadémia valamennyi tagja. Kampanus, legjobb írnokuk máris fogalmazhatja az akadémia tagjaihoz intézett meghívását, hiszen ő azt nagyszerűen tudja...

Mikor a magiszterek kijöttek Michna kancelláriájából, s a prágai Vár udvarán találták magukat, Basilius teljesen meghatódva a hatalmas Michna úr nyájasságától, így szólt:

- Gyakran gondolom magamban, hogy ezt az urat az emberek ok nélkül bántják!

Troilus mintha nem hallotta volna.

S mikor ezt a keresztény gondolatot az álnok Basilius megismételte, Troil kurtán így felelt:

- És érezted, hogy bűzlik belőle a bor, mint egy öreg hordóból?

Aztán már nem szólt semmit.

Kampanusnak pedig Troilus négyszemközt ezt mondta:

- A meghívókat írd meg, ünnepélyes lesz, az már biztos, de észrevettem, hogy annak a vörös rókának akkor támadt egy ötlete, de hogy mi, azt sehogy sem tudom kitalálni!

Mialatt a magiszterek mentek le a Várból a városba, a herceghez belépett Michna meg Moller. Kisvártatva a lakáj kereste Péček urat, és hamarosan őt is bevezette Őfelségéhez. S ők négyen sokáig tanácskoztak.

Kora délután küldönc érkezett a Várból a Carolinumba, hozta az írásbeli engedélyt, hogy a depositio officiorum tartassék meg publice, mégpedig április havának huszonkilencedik napján reggel nyolc órakor.

A kollégiumban fölöttébb csodálkoztak azon, hogy a hatalmas urak maguk határozzák meg a választás napját és óráját.

Mielőtt a nap vörös aranyát leszórta volna a Petřín-hegy mögé, Kampanus elkészült a meghívóval, amelyet kiszegeztek a kapura.

Ezalatt már Troilus is készítette latin beszédét az ősi egyetem tagjaihoz. Kampanus sietve visszavonult a szobájába, és barátnőihez, a múzsákhoz fohászkodott, mert mint prorektornak s minden bizonnyal mint az új rektornak beszédet kell mondania.

Szólt a szomorú időkről. Óvatosan kell fogalmaznia, intette magát, hiszen ellenfelei is eljöhetnek. A választás nyílt körű, ellenfelei pedig bosszúállók, s ez ártana az iskolának, amelyet jobban szeret, mint önönmagát. Tehát csak óvatosan ír, de az akadémia alapításáról beszélni fog. Megemlékezik róla, hogy a császár és király alapította, s ez az alapítás VI. Kelemen pápa jóváhagyásával történt, miáltal ezen alapítás szent és sérthetetlen. Ezt az egyetemet a cseh ifjaknak alapították, hogy ne kényszerüljenek idegenben tanulni. Mindezt és még sok minden mást mond majd, de emlékeztetni fog rá, hogy Károly császár alapítványa szent...

És pénteken, április havának utolsó előtti napján reggel egész Prágából egybegyűltek a Carolinumba a magiszterek, a baccalaureusok és a tanítók. Elsősorban az egyházi iskolák tanítói voltak azok. A scholarokkal együtt nem voltak sokan. A nagy díszteremben egy kisszámú, lényegtelen csoportocska volt.

A pedellus, akinek a mai szorgos munkától és rohangálástól bíborvörös volt az arca, éppen piros posztóval terítette le a katedrát, amikor a nagyterembe, vagyis az aulába belépett Kapr doktor, Radosticei Péček - és Jiří Mollerus magiszter.

Nem maradtak lent az akadémia tagjai között, hanem mentek egyenesen fel a lépcsőn, és leültek a felső katedránál lévő magas padba. Maguk mellé tették magas kalapjukat.

Mikor leültek, Kapr fennhéjázó hányavetiséggel intett a pedellusnak.

A pedellus odament a kövér úrhoz. Az úr halkan mondott neki valamit, aztán kezét kardjának markolatára téve, Daniel Kapr úr végignézett a vendégeken.

Ezalatt a kápolna melletti szobában, ahol egybegyűlt a Károly Egyetem négy professzora redőzött selyemtalárban, nyugtalanság támadt. Legjobban Kampanus rémült meg.

Fejében riadót vert: Hogyhogy? Kapr a katedra mellett van? Kapr, aki halálra ítélte a nemzet legjobbjait, Pěček, aki az ítéleteket felolvasta, és Mollerus, aki feljelentette őket? Mit akarnak ezek hárman? És miért üzenték, hogy a magiszterek ne csak a pecséteket hozzák magukkal, hanem a kulcsokat is. Mi szükségük van a kulcsokra? És mit keres a felsőbb katedránál Mollerus? Mollerus, akit nem fogadtunk ide professzorrá, miért jött el? Ó, alighanem azért van itt, mert annak idején nem fogadtuk el professzornak, és most ellenünk koholt valamit.

Mikor a magiszterek a szobából bevonultak az aulába, Kampanusnak minden vér kifutott az arcából, szinte elkékült. Az ajtóban rekedt hangon mondta Troilnak:

- Mit tegyünk, ha valami rosszat forraltak ellenünk?

Troil nem éppen halkan felelte:

- Ahol erő dolgában gyengén állnak, hallgatnak!

Amint a magiszterek beléptek, ugyanabban a pillanatban felállt ama három hívatlan titokzatos vendég, és elindult velük szemben. Majdnem a pódium közepén, a hosszú asztal mellett, a felső katedra árnyékában találkoztak.

Kampanus, akinek fejébe villant az egyetem végének rettenetes kísértete, tekintetét előbb Kapr doktor apró, egészségtől duzzadó kövér termetére szegezte, majd rémült tekintete Kapr arcáról lesiklott a kezében tartott papírlapra, onnan pedig szemét ráemelte Mollerra, az iskola egykori diákjára, aki még most is az akadémia tagja volt.

És Jiří Mollerus magiszter nem állta Kampanus tekintetét.

Elfordította szúrós, barna szemét, és megvetően hunyorgott, közben a morvaszlovák kerek arcát gőgösen felfújta, hogy kis orra elveszett benne.

A gyülekezet elcsendesedett.

Senki meg se moccant, mindenki úgy érezte, hogy itt ma nagyon különös dolog játszódik le. Valamennyiük szeme leginkább Molleruson akadt meg. Hiszen jól tudták, mennyire törekedett a professzúrára, hogyan kilincselt ennek érdekében a defenzoroknál, a direktoroknál, sőt még a palotagrófhoz is folyamodott, aki akkor király volt itt, de semmit sem ért el. Kampanus nem engedett. És most ez a Moller itt áll az egyetem aulájának pódiumán a felső katedránál. Itt áll a hajdan elutasított Mollerus Kampanus magiszterrel szemben, aki mindig elkergette őt innen.

Valamennyien sejtették, hogy itt valami hihetetlen készül.

A beállt csendben Kaprnak minden szava jól hallatszott, már azért is, mert Kapr doktor úr mint jogtudós tudott a nyilvánosság előtt beszélni, különösen ha azt akarta, hogy minden szavát jól hallják, és megértsék.

Kapr úr röviden, nyomatékosan ugyan, de egyszerűen beszélt, nem az akadémia hivatalos nyelvén, Cicero nyelvén szólt, hanem csehül:

- Őfensége Károly úr, Isten kegyelméből herceg és a Liechtenstein-ház ura, Őfensége a császár helytartójaként biztosokká nevezte ki az itt állókat: engem, Daniel Kapr doktort, Radosticei Michal Pěček Smiřický urat és Jiří Moller magiszter urat, hogy jelen legyünk az akadémia tisztségeinek mai letételénél. Imhol Őfensége pecséttel ellátott dekrétuma (közben átnyújtotta az oklevelet Troilnak, aki mindjárt továbbadta a másik professzornak, az pedig a harmadiknak; Kampanus meg sem érintette a levelet). Felkérem tehát, hogy az egyetem rektora, Mikuláš Troilus Hagiochoranus magiszter méltóztasson letenni a kezembe a rektori pecsétet (nyújtotta mindkét kezét, és Troil szó nélkül átadta neki a pecsétet), Deutschenbergi Daniel

Basilius magiszter, dékán úr tegye a facultatis Philosophiae pecsétjét és IV. Károly császár kollégiumának kulcsát Radostovi Pěček kezébe, a nevezett úr kezébe tegye le a Mindenszentek, vagyis Angelici Kollégium pecsétjét és kulcsát Jakub Žabonius magiszter, és végül Jan Kampanus magiszter úr, prorektor és a Vencel Király Kollégiumának gondnoka tegye le a pecsétet és kollégiumának kulcsát Moller magiszter úr kezébe...

- Moller magiszter úr kezébe - mondta Kapr lassabban, mint előbb, s minden szót külön hangsúlyozott.

Mikor Kapr beszélni kezdett, és felszólította az első magisztert, hogy kinek adja a pecsétet, Kampanus könnyen végiggondolta, mi következik legvégül. Undort, haragot, fájdalmat érzett, s mindezt furcsa és idegesítő keverékben és összevisszaságban. Egy pillanatra a szégyen pírja öntötte el az arcát, majd a jelentéktelenség tudata a semmibe vett ember érzése remegtette meg; ez ellen lázadozott jogos büszkesége, ebbe pedig belehasított a fájdalom, hogy mi történik Károly iskolájával. Egyik percben nevetséges gondolata támadt, hogy segítségül hívja az embereket, segítségért kiáltson le az ablakból az utcára. Hol kigyúlt az arca, hol meg elsápadt, majd ismét lángolt a halántéka. A szeme változott, tükrözve, mi játszódik le ennek a derék embernek a szívében, és mi történik ősz fejében.

Ám abban a pillanatban, amikor Kapr felszólította, hogy adja át a pecsétet és a kulcsot Mollernak, Kampanus emberfölötti erővel úrrá lett indulatain, és egy antik szobor nyugalmával átadta esküdt ellenségének a pecsétet és a kulcsot - de kezének nyugodt, kimért mozdulata mellett a szemét homály borította.

Mollerus átvevén tőle a pecsétet és a kulcsot, természetes pimaszsága ellenére képtelen volt barna, fullánkos szemét felemelni tanítójára.

Lesütötte hát, és a magiszter finom kezére szegezte, amely átnyújtotta neki a becses tárgyakat. Közben észrevette, hogy az a finom, fehér kéz megremeg. E percben Mollert is cserbenhagyta flegmatikus természete, és bosszúsan, izgatottan beletúrt megritkult hajába.

Mikor megtörtént a pecsétek és kulcsok átadása, Kapr még valamivel emeltebb hangon folytatta:

- Őfensége a herceg rendeletének értelmében az egész IV. Károly akadémiájának és javainak gondnokaivá az itt jelenlevő urak, Radosticei Michal Pěček úr és Jiří Mollerus magiszter úr neveztetnek ki!

Meghajolt, és távozott.

A másik kettő is meghajolt, és kiment.

A négy professzor szobormereven állt ott.

A gyülekezetben valaki megszólalt:

- Finis!

Szinte önkéntelenül és visszhangként ismételték meg hárman a professzorok közül az iszonyatos szót:

- Finis!

Kampanus egy szót sem volt képes kinyögni. Még sokáig állt egymagában a felső katedra mellett, amikor már mindenki elment.

XI
Egy más világba távozott

A fürge Basilius magiszter a hídfőnél érte utol Mollerus magisztert, épp a vaskarókra kitűzött tizenkét emberi fej alatt, amelyeket nap nap után meglátogattak a prágai tornyokról és a környékről ide repülő égi madarak, a varjúk, sasok és sólymok.

Mollerus súlyos, lomha léptekkel ment. Basil az oldalán haladt. Néhány üres szó után megkérdezte:

- Akkor hát az akadémiáról dimissi vagyunk, végleg elbocsáttattunk a professzúrából? Már nem vagyok professzor?!

- Úgy bizony! Úgy - felelte Mollerus kurtán.

- Ez esetben, kérlek, kérdezd meg Michna grófot, jelentkezhetek-e nála, s ha megteheted, járj közben, hogy ne legyek szekretárius a mostani birtoklefoglalásoknál. Nem szívesen vállalnék olyan tisztséget, amelyet az emberek átkoznak, és ahol sok a sírás-rívás. Akad a Várban bizonnyal más hivatal is, amelyre inkább alkalmas az egykori professzor!

Mollerus az utolsó szónál gúnyosan elvigyorodott. Aztán megígérte, hogy közbenjár az érdekében:

- Én sem dolgoznék szívesen az ilyen komissziókban - tette hozzá -, nem azért, mintha sajnálnám a nemes urakat, a bátor lovagokat és a ravasz polgárokat, akik egyformán ostobák és felfuvalkodottak, hogy elvesztik birtokaikat, azt nem. Én mindig a józan eszemre hallgattam, s már évekkel ezelőtt láttam, mire viszik a rendjeitek, hová jutnak, éreztem én azt előre. Most azonban nem nézem jó szemmel azt a rengeteg foglalást, nem tetszik nekem, hogy azok, akik végrehajtják, és gazdagodnak, olyanok, mint a vadállatok. Azt hiszem, ez romlásba dönti hazátokat, amelyet mégiscsak sajnálok. Ezért örülök, hogy Michna más feladatot adott nekem. Az egyetem gondnokságát jobbnak találom, lehet, hogy most beköltözöm a Carolinumba, s ott fogok lakni.

Basilius mondani akart valamit, de nem tudta, hogyan kezdjen hozzá, zavarában egyik lábáról a másikra állt.

- Hát, tudod, ne haragudj, bocsáss meg, kérlek...

- Ej, mit, bökd már ki végre - szólt rá Mollerus lustán.

- Én a te helyedben nem tolakodtam volna a mai komisszióba. Azt hiszem, szándékosan lettél a tagja. Keserves volt Kampanus látása, ez a választás megszégyenítette őt, bocsáss meg, hogy ezt mondom neked. A Nagy Kollégiumban lejátszódó szomorú színjáték iszonyatos volt, ennek nem kellett volna megtörténnie!

Mollerus egy rövid ideig hallgatott.

- Ej, mit - mondta aztán -, őszintén megmondom neked, nem vagyok alattomos, senkit sem akarok becsapni, hidd el, nem volt ínyemre a dolog. Kampanus ugyan megérdemelte a megalázást, amelyben része volt, de igazad van, véghez lehetett volna azt vinni e nélkül a látványosság nélkül is. De asszony keze van a dologban. Csak az Isten tudja, miért haragudott meg a feleségem olyannyira Kampanusra. Haragját bizonyos mértékben még megérteném, hiszen Kampanus épp eleget bántott engem, kezdettől fogva mindent ellenem tett, de a feleségem eszeveszetten gyűlöli. Már rég tudott arról, hogy elbocsátanak benneteket, és kényszerített engem, Michnától eszközöljem ki, engem jelöljön ki annak bejelentésére, hogy

mindennek vége. Végül is magam kértem ezt Michnától. Ez valóban asszonyi gyűlölet és bosszúállás. A feleségem ugyan azt mondta, hogy ez mintegy elégtétel lesz számomra, de lásd, őszinte vagyok, asszonyi gyűlölet volt ez, a feleségem egy tengeripók, valóságos szörnyeteg. Bevallom neked, hogy a Carolinumban ma ugyancsak pocsékul éreztem magam. Mikor átvettem tőle a kulcsokat meg a pecsétet, rádöbbentem, hogy mégsem vagyok olyan lelketlen zsivány, mint amilyennek teszem magam. Úgy éreztem magam, mintha nyárson sütögetnének. Ej, mit, megmondom úgy, ahogy van, sajnáltam Kampanust, olyan sápadt volt!

- Azt hiszem - mondta Basilius -, hogy ezt a csapást nem éli túl. Már hosszabb ideje gyengélkedik. Régebben erélyesebb volt, úgy látszott, hogy kiállja a sors csapásait, de most nem tudom, mi lesz vele.

Ezzel a barátok elköszöntek egymástól.

Miután mindenki eltávozott, Kampanus sokáig állt a katedránál az ódon Carolinum kiürült dísztermében.

Mikor a pedellus már másodszor ment oda hozzá, és mondott neki valamit, Kampanus kezébe temette az arcát, mintha fel akarna ébredni, majd lassan, kissé öregesen meggörnyedve, elindult hazafelé. Nehezen lélegzett. Folyvást a homlokát dörzsölgette, mintha a gondolatait akarná elhessegetni.

Az ajtóban azt mondta a pedellusnak, hogy olyan zűrzavar van a fejében, mint a prágai hídon szokott lenni, s úgy zúg, mint az Új Malmoknál a víz.

Magára maradván, leroskadt a székre, s így suttogott:

- Finis, mindennek vége... Mihez kezdek most? Mit tesz Troilus, mit tesz a hallgatag, csendes, türelmes Žabonius? Ő persze még fiatal. Egy fiatal nem esik kétségbe, de mitévő legyen Troil, mitévő legyek én? Megesküdtem, hogy sem élve, sem halva nem mozdulok innen. Basilius kétszínű, ő alighanem tudta, mire készülnek, milyen megszégyenítést terveltek ki. Mollerus... az a hitehagyott... lusta kártyás... az akadémia gondnoka!

És ismét úgy zúgott a feje, mint az Új Malmoknál a Moldva; felállt, az asztal szélébe kapaszkodott, hogy el ne essék. Aztán lerogyott az öblös székre, és hangosan töprengeni kezdett:

- Vajon ártatlanok vagyunk-e abban, hogy ez a vég bekövetkezett? Ártatlan vagyok én? Vajon azt tettük, amit tennünk kellett? Ki mit tett az akadémia védelmében? Senki sem tett semmit. Miért nem mentem egyenesen a királyhoz? Tétlen, lusta, kényelmes, hitvány voltam, verseket írtam, versekkel szóltam e könyörtelen, süket világhoz, a könyörületességről írtam, amely istenné tette Caesart, írtam az akadémia mecénásainak, de hiszen olyanok nincsenek, Caesar rég meghalt. Átkozott öregség, csak motyogni tud, de tettre már képtelen!

Elkeseredésében ismét a fejéhez kapott. Közben úgy futkosott a szobában, mint egy ketrecbe zárt vadállat, hol könyökével, hol térdével ütközve a falba.

Mikor ily módon halálosan kimerült, lecsillapodott. Reteszre zárta az ajtót, és leült. Majd felállt, és levetkőzött.

Kisvártatva ismét felöltözött. Elhúzta a reteszt, a Carolinum üres folyosóján ajtótól ajtóig lopakodott, végül beosont a díszterembe. Meglátva a vörös posztóval ünnepélyesen letakart felső katedrát, ismét kezébe temette az arcát, és visszarohant a szobájába. Bezárkózott, s úgy, ahogy volt, felöltözve levágta magát az ágyra, így feküdt bénultan sokáig.

Aznap délután nem jutott be hozzá sem Revír nagyapa a kis Jeníkkel, s nem jutott be estefelé a magiszterhez a kollégiumi szakácsnő, az öreg Háta sem, aki főtt répát és egy falat sertéshúst vitt neki.

Már az úrangyalát harangozták a Szent Gál-templomban, mikor Kampanus kitárta a kert felőli ablakot. Felnézett a sápadt égre, amelyet e percben hidegnek, kegyetlennek, süketnek és könyörtelennek talált. Ajkára átkok tolultak, készült, hogy elátkozza Istent, aki nem hallgatta meg. A káromlás helyett azonban szemrehányás hagyta el az ajkát, amely sírásba csapott át...

- Lásd, Istenem, megengedted, hogy az ellenség elpusztítsa Károly művét - Károly dicső művét -, szólt, és borsónagyságú könnycseppek gördültek le az arcán -, az egyetlen hírneves ősi cseh egyetemet. Ez a vég...

Ezen az éjszakán Kampanus nem aludt. S ha ájulásában szeme időnként le is zárult, s tudata kihunyt, nemsokára ismét hevesen megrándult, és felriadt a sötét éjszakában; felpattant a feldúlt ágyról, fel-alá járkált a szobában, nyitogatta az ablakot, hogy meg ne fojtsa szívének mérhetetlen fájdalma, majd végtelen szomorúságában csüggedten és kimerülten újra lefeküdt, hogy aztán amint elsőt üt a Városháza órája, s a bakter belefúj a kürtjébe, ismét kiugorjon az ágyból.

Ebben a nyugtalanságban egy pillanatra a hold zöld fénysugara vetült a szobára.

A fény megvilágította IV. Károlynak, a királynak és alapítónak a képét, és Kampanus lázban égő agyán átvillant az ősi iskola alapításának emléke. Világosan látta azt a nagy pecsétes pergament, amellyel a király cseh földre is behívta a múzsákat, hogy az ország fiai ne kénytelenek szerüljenek idegen országokban a tudás morzsáit összeszedni. Eszébe jutottak az első nehézségek, lelki szemei előtt megjelent a sovány, csupasz arcú, papi tonzúrás, mély tekintetű férfi, akinek a szájából hol virágokkal font nemes szavak áradtak, hol meg mennydörögve intette a bűnösöket a Betlehem-kápolnában; a husineci mesterre, Husz Jánosra, az egyetem rektorára gondolt, aki az idegenekkel szemben kivívta a jogot a cseheknek. Lelki szemei oly elevenen látták a mestert, mintha egy képről lépett volna ki, s a magiszter rektor szomorú volt. Majd Kampanus tüzes agyában felvillant egy másik kép, egy más személy arca - Jan Šindelé, a csillagászé és orvosé, s a történelmi menetben mindjárt utána megjelent a kehellyel Jakoubek Střibrský.

- Ő az én elődöm - emlékezett Kampanus -, ő az, aki a mi cseh egyetemünk jelképévé a Krisztus vérével teli kelyhet tette meg. Ó, a fiatal egyetem boldog kora!

Kampanus egyre jobban elmerült gondolataiban. Eszébe jutott Reček, a kövér serfőző, meg Lauda, az udvari bíró, ők alapították a kollégiumokat az egyetem mellett. Lélekben elképzelte a kollégiumokban zajló életet, zsongást, élénk sürgést-forgást, eszébe jutott Prokop, a híres írnok, aki elsőként tartott a katedráról előadást a regesztrumokról és a jogról, elsőként, megelőzve a külföldi egyetemeket.

Kampanus lassan megszabadult a nyomasztó gondolatoktól, ahogy egyre jobban elmerült az emlékezésben, s egyre elevenebben jelentek meg előtte az egyetem egykori tanárai és rektorai, akiket Kampanus jól ismert a bőrbe kötött rézveretes könyvekből, így suttogott magában:

- Üdvözöllek, első magiszter árnya, te hoztad be az iskolába a magasztos Vergiliust, üdvözöllek, Řehor magiszter!

Kampanus sokáig gondolt s oly melegen gondolt ama cseh rómaira, mintha testvérbátyja lett volna. Visszaemlékezett Kornel Všehrdskýra, a juristára is, aki anyanyelvét a tudós emberek latin nyelve fölébe helyezte. Képzeletében megelevenedett Václav Písecký és Zikmund Jelenský, ők Vergilius és Horatius földjét jobban szerették a zord cseh földnél. Nem tett nekik

érte szemrehányást. Elismeréssel gondolt Jelenskýre, aki idegenben dicsőséget szerzett a cseh névnek. Kampanus agyán átvillant Cahaera, az utraquista, az első protestáns hitű rektor. Lélekben sokáig foglalkozott Matouš Kolínnal, a cseh göröggel, és költővel. Gondolataiban aztán megjelentek a holtak, akiket Kampanus személyesen ismert, köztük volt a gazdag, óvatos Kodicillus is, aki gyáván megtagadta a máglyán elégetett Husz János mestert.

Kampanus most már nyugodtan feküdt az ágyán. Képzeletében egyik alak a másik után jelent meg, s a magiszter valamennyiükkel beszélgetett. Mintegy álmában szívélyesen fogadta a cseh egyetem jóságos, öreg, gondos atyját, Bacháček magisztert, ám lelkét hirtelen szomorúság fogta el, és halk szavak szűrődtek ki Kampanus foga között:

- Jól van, atyánk, nem érted meg, miként tépték le a bájos múzsák szentélyéről a virágokat...

Kampanus lelki szemei előtt látta nemrég elhunyt társait, a mogorva, hamuszínű,ráncos arcú Skálát, a fürge Vavřinec Nudožerský magisztert, amint fenyeget, Jessenius doktort, aki szintén felemeli kezét, kinyitja a száját, és a szájából vér ömlik...

Kampanus e látványra kiugrott az ágyból. Kimondhatatlan iszonyatban tántorgott a szobában, s egész testében reszketett.

A bakter a cseh horológium szerinti hat órát jelezte kürtjén.

- Miért kísértenek az árnyak?

- Ki küldte őket?

- Miért integettek miért fenyegettek? - kérdezte Kampanus, de nem volt ott senki, aki kérdésére felelt volna.

Az ablakon nyirkos, hideg levegő áramlott be a sötét szobába. A hideg ismét magához térítette az álomittas Kampanust. Lecsillapodott.

Tüzet csiholt, és meggyújtotta az olajmécsest. Nézte Károly arcképét. Aztán leült, és sokáig bámulta a mécs pislákoló fényét.

Hirtelen összeszedte magát.

- Tudom, miért fenyegettek. Értem, integettek, tudom, jóvá teszem a vétkemet, jóvá teszem a vétkünket. Persze semmilyen nagy dolgot nem tehetek, korábban sem tehettem semmit - mit tehet egy öregember egy annyira hatalmas vaskéz erőszaka ellen, mit tehetett ez a világ dolgaiban járatlan három-négy magiszter annyi hatalmasság ellen, mit tehettek Martinic, Slavata, Liechtenstein ellen, mit a jezsuiták rendje ellen? Ó, hiszen ők nagy, erős hadat alkotnak - mire mehet velük szemben négy szerencsétlen professzor! Az akadémia és a vallás defenzorait felakasztották és lefejezték - fejüket kifüggesztették a város tornyában. Semmit sem háríthattunk el. Az elődeim nem tehetnek nekem szemrehányást az egyetem pusztulásáért, de tudom, felróhatják, hogy az iskola bezárását oly nyugodtan, szó nélkül fogadtuk. Kötelességünk lett volna megmondani azoknak, akik eljöttek, hogy megsemmisítsék, és az egész világnak tudomására kellett volna hoznunk, hogy igazságtalanul és a jog ellenében tették tönkre, pusztították el. Hibáztunk, hogy hallgattunk Troilusra, aki azt mondta, hol nincs erő, hallgatni kell. Nem kellett volna hallgatnunk, mert aki hallgat, egyetért. Tiltakozni fogok... későn ugyan, ám felemelem hangomat. A Vár urai nem szívesen hallják a tiltakozást, ezért doboltak, hogy ne szólhasson Budovec, Kaplíř és mások ott a téren emelt vérpadon. Én egyedül fogok tiltakozni, történjen bármi is, tiltakozni fogok magánál a hercegnél! Nem engedhetem meg, hogy azt beszéljék, amit egy semmirekellő gúny tárgyává kinyomtatott: Hic iacet et tacet universitas Pragensis, iacet et tacet! Ne mondják, hogy az elnyomott akadémia hallgat!

Mikor reggel a szakácsnő bement Kampanus szállására a sörlevessel, a magisztert nem találta a szobában. Alighanem sietve és fejvesztetten távozott, mert tárva-nyitva hagyta az ajtókat.

Az öreg Háta fejcsóválva visszavitte hát a levest. Aztán a mézeskalácsosnéval együtt megállapították, hogy a magiszter fejében alighanem nincs minden rendben. Talán kísérteteket lát. Háta éjszaka többször hallotta kiabálni. A mézeskalácsosné megígérte, ad neki valamit, hogy elűzze a kísérteteket, hadd aludjon nyugodtan az úr. Közben a szakácsné bizalmasan elmondta a mézeskalácsosnénak, hogy ha nem következik be a magiszternél javulás, elmegy innen, úgysem tudja már, miből kosztolja őt. Ha az öreg Revír úr nem adna neki egypár garast, a magiszter úrtól bizony nem kapna semmit, nem törődik az semmivel, mintha valami más világban élne.

Ezalatt Kampanus magiszter már a várlépcső alatt, Liechtenstein herceg háza előtt járt.

Kerülővel jutott el oda az alsó moldvai réven át, hogy ne lássa a szomorú hídfőtornyot, rajta a kivégzettek fejével.

Szilárdan eltökélte magában, hogy ha a herceg nem bocsátja a színe elé, az utcán szólítja meg, ezért őrként fel-alá járkált a ház előtti kikövezett járdán, de a sarkon nem fordult be. Jó idő múlva a lakáj közölte Kampanusszal, hogy Őméltósága már öltözködik.

Kampanus lelkében időnként szilárd elhatározás érzett, majd szorongás fogta el jelentéktelensége tudatában, hogy elkergették az iskolából. Úgy érezte, hogy valamennyi legyőzött közül ő a legkisebb, legparányibb, s hogy milyen magasan fölötte állnak azok, akik életüket vesztették a vérpadon.

A lakáj végre kijött a ház elé, és bejelentette, hogy a rektor úr bemehet a méltóságos úrhoz.

Pár perc múlva Jan Kampanus ott állt az előtt a férfiú előtt, aki a cseh nemzet fiain ítélkező vésztörvényszék élén állt.

Középtermetű férfi volt, feje széles állkapcsáig kissé körte formájú. Haját hátrafésülte, orra alatt és az álla hegyén kis kefebajusz és szakáll, szeme nagy - a jobb kissé nagyobb, szúrósabb tekintetű. A szeme fölött, magas homlokán a duzzadó két kemény izom a férfi erélyességéről árulkodott.

Kampanus megállt a pazar szoba ajtajában. Meglátta az urat és az úr mögött szemben a falon a császár és császárné hatalmas képét.

- Isten hozta, reverendissime rector, mi ügyben jött el hozzám? - mondta barátságosan a herceg, és mosolyogva ment Kampanus elébe.

- A megszüntetett Károly Egyetem ügyében jöttem! - felelte Kampanus, keményen a herceg szemébe nézve.

- Megszüntetett?! - kérdezte csodálkozva Liechtenstein.

- Megszüntetett! - felelte Kampanus keményen és nyomatékosan.

- Az Universitatis Carolinát nem szüntette meg senki, és nem is fogja soha megszüntetni - mondta a herceg -, ez valami félreértés. A császár Őfensége üzenni méltóztatott, hogy nem szünteti meg azt, amit nagy elődje, IV. Károly alapított. Ez valami félreértés lehet! A komisszáriusaim, remélem, semmi ilyesmit nem mondtak, mikor átvették a pecséteket és a kulcsokat. A professzorok elbocsáttattak, de az iskola megmarad. Nem titkolhatom ön előtt, reverendissime, hogy mindent megteszünk annak érdekében, hogy Károly egyeteme minél előbb katolikus kezekbe kerüljön. IV. Károly a katolikus cseheknek alapította, nem pedig a huszitáknak meg a kálvinistáknak, akik annak idején még a világon sem voltak.

- A jezsuita testvérek kapják meg? - kérdezte Kampanus.

- Még nem született döntés; ám nem szükséges titkolnom ön előtt, hogy a Clementinum atyái nem akarják átvenni az egyetemüket. Ezért lehetséges, hogy világi professzorokat hívunk meg a Károly Egyetemre, olyan tudósokat, amilyenek ott voltak, de megbízható, katolikus hitű férfiakat. Néhány hónap alatt meghozzák a döntést, addig, reverendissime, lakjon nyugodtan a kollégiumban. Úgy hallottam, hogy az elbocsátott professzorok közül háromnak van saját háza, csak kegyelmednek nincs. Tehát a végleges döntésig maradjon a Carolinumban vagy más kollégiumban, a gondnokokat is ebben az értelemben utasítottam. Megértem, hogy nehéz lesz elbúcsúznia attól a helytől, ahol annyi éven keresztül élt és dolgozott!

A herceg ezután barátságos rokonszenvvel kezet nyújtott a magiszternek, és elbocsátotta.

Kampanus megváltozott.

Továbbra is bánatos maradt ugyan, mert egy olyan érzékeny ember, mint ő, aki oly iszonyatos dolgokat látott, élt és érzett át, az már sohasem szabadul meg a bánattól. Felgyülemlik benne a fájdalom és a keserűség, s már mindörökké ott marad.

A hercegnél tett látogatás után azonban Kampanus már nem volt olyan csüggedt, mint annak előtte. Egy kissé visszanyerte lelkierejét, egy gondolat erőt adott neki, megerősítette a szívét, ám másrészt nagy aggodalom gyötörte.

Minduntalan azt hajtogatta magában, hogy Károly egyetemén bizonyára olyan professzorok lesznek, mint hajdanában. Ez reménnyel töltötte el, de aggasztotta az a feltétel, hogy a professzorok feltétlenül katolikusok legyenek.

E két ellentétes gondolat mellett szüntelenül előtolakodtak ifjú barátjának, a fehér-hegyi csatában részt vevő francia katonának a szavai, hogy minden vallás egyazon Istent vallja, s bármiképp szolgáljuk Istent, a szándék azonos.

Csak teljes bizonyosságot kell szereznie afelől, hogy a clementinumi jezsuiták nem akarják elfoglalni Károly egyetemét. Mit tenne, ha ezt teljes bizonyossággal tudná, azt nem gondolta végig, nem merte végiggondolni.

Gondolataiba merülve sokáig járt-kelt a kihalt Carolinumban, összefüggéstelen emlékein és gondolatain mindig felülkerekedett annak tudata, hogy Károly egyeteme továbbra is fenn-marad, és olyan magiszterek lesznek benne, mint egykor voltak. Kampanusnak úgy rémlett, mintha sűrű ködbe nézne, majd hirtelen szakadozni kezdene a köd, és a nap sugarainak fényes nyalábja megvilágítana egy földsávot. S az a világos földsáv volt számára az a gondolat, amely felülkerekedett a többi fölé.

Eleinte kerülte a szót, hogy az új professzoroknak katolikusoknak kell lenniük. E szavak nagyon kellemetlenül érintették. Ám e kellemetlen szavakat nem lehetett elválasztani a gon-dolattól. S az a gondolat mégiscsak az volt, hogy az új professzoroknak katolikus hitűeknek kell lenniük. A katolikus hit az egyetlen kivezető út a bizonytalanság sötét erdejéből. Nem akart rá gondolni, de ez a gondolat vissza-visszatért, mint a hideglelés, s végül már sehogy sem tudta elhessegetni. Egyre határozottabb formát öltött.

Kampanusnak eszébe jutott az esküje, hogy sem élve, sem holtan el nem hagyja a Carolinumot. Ha tehát életben akar maradni, katolikus hitre kell térnie, másként meg kell halnia. A katolikus hit az egyetlen út, hogy megmeneküljön a haláltól.

Lázadozott a válasz ellen: inkább a halál, mintsem hitehagyott legyen. Aztán meg a halál gondolatát igyekezett elhessegetni.

Egy olyan pillanatában, amikor ragaszkodott az élethez, igyekezvén elűzni a halált, Kampanus verset írt.

Elégiát írt a fenséges Szűz Máriáról.

Lutheránus volt, erkölcsi hitvallásuk miatt a cseh testvérekhez vonzódott, ám ez sohasem akadályozta abban, hogy tisztelje a fájdalmas anyát, aki látta, miként feszítik keresztre fiát. Elégiát írt róla, s ennek az elégiának kellett megóvnia életét, nem a szó szoros értelmében, arra az elégia aligha lett volna képes, de ezzel akart közel kerülni Kampanus a hatalmas jezsuitákhoz, anélkül hogy elárulta volna a maga vallását.

Mikor a fiatal pedellus eljött a Carolinumba, hogy elbúcsúzzon a magisztertől, és örökre búcsút vegyen az egyetemtől, Kampanus megkérte az ifjút, tegye meg neki az utolsó szívességet, vigye el levelét a jezsuita Clementinumba.

A fekete szakállú, pirospozsgás arcú pedellus kimeresztette szemét, s a száján önkéntelenül kiszaladt:

- Azokhoz az ágas birétumúakhoz?

Észrevette azonban, hogy a magiszter elkomorult, s mindjárt készségesen megígérte, hogy elviszi a levelet. Majd látva a gondolataiba merülő szomorú magisztert, mesélni kezdett. Azt hitte, hogy az újság, amelyet elmond, felderítheti a magisztert.

- Fura dolog történt. Mindenütt beszélik, hogy Molleréknál nagy a veszekedés és lárma, mintha elszabadult volna a pokol. Mollerus azt állítja, hogy az utolsó gyermek nem az övé, feleségét szajhának nevezi. Az a lusta tuskó most egyszeriben fürge lett, és őrjöng. Állítólag Michna háza előtt úgy felképelte a feleségét, hogy feldagadt az arca, s a füle kék, aztán az asszony szintén nekiment, és Isten nevében jól elagyabugyálta. Valóságos pokol az életük, azt beszélik... s azt, hogy Michnával élt... ki tudja... és...

- Ez nem tartozik ránk! - mondta Kampanus, befejezve a pedelussal folytatott beszélgetést. Végül még egyszer nyomatékosan megkérte, hogy az ifjú, akinek a Moller esete szemmel láthatóan nagyon tetszett, hiszen a szeme még most is vidáman csillogott, amikor Kampanus már semmit sem akart hallani, vigye el ezt a levelet a hídhoz a jezsuita atyáknak.

Egy órával az ifjú távozása után már Kampanus szállására igyekezett egy magas termetű, sovány arcú jezsuita páter. Szúrós, fekete szeme gyakran ravaszul felcsillant, vékony ráncos nyakán ülő nagy fején hátrafésülve viselte meglehetősen sűrű, zöldesősz haját.

Kimérten, feszes tartással lépett be.

- Laudetur dominus Jesus Christus - mondta nyújtott, kenetteljes, természetellenes s az utolsó szótagoknál remegő hangon.

Valentin Koronius páter, a Clementinum rektora volt az érkező.

Leült, és dicsérte Kampanus elégiáját. A vajnál lágyabb, az olajnál finomabb szavakkal dicsérte. Kampanus többször felemelte a kezét, hogy elhárítsa a dicséretet, de a páter ugyanilyen éneklő, nyugodt hangon, megszakítás nélkül tovább folytatta, míg végül a barátságos páter akaratából a szóáradat kellemesen, édesen elhalt.

Kampanus mindjárt az egyetemről kezdett beszélni. Néhány szó után egyenesen a páternak szegezte a kérdést, amely leginkább foglalkoztatta és nyomasztotta.

Megkérdezte, a jezsuita atyák kezébe kerül-e Károly egyeteme.

A pap anélkül, hogy zavarba jött volna, gondolkodás nélkül megmondta, hogy a prágai atyákat már ezelőtt felszólították, vegyék át az egyetemet. Nem tagadta, hogy ezt visszautasították, megüzenvén a provinciálisnak, van elég gondjuk a Clementinummal, más egyetemet nem kívánnak maguknak, az csak szaporítaná gondjaikat és munkájukat.

- Persze - mondta -, ha a rendi elöljáróinktól parancsot kapnánk rá, engedelmeskednünk kellene. Ha parancsot adnának nekem, hogy még ma induljak Indiába, szó nélkül még ma útra kelnék Indiába; mi engedelmeskedünk! - fejezte be nyomatékosan.

- Ez azt jelenti, hogy Károly iskoláját világi professzorokra bíznák? - kérdezte a magiszter.

- Ez minden bizonnyal lehetséges, de azok a professzorok katolikusok lesznek. Hamarosan kiadják a dekrétumot, amelynek értelmében az országban az egyedül üdvözítő hit a római katolikus vallás lesz, és a más hitűeknek nem marad más választásuk, mint hogy egy szín alatt áldozzanak, vagy elhagyják az országot.

Az utolsó szavakat a páter gyorsabban, kevésbé reszkető hangon, erélyesen, szinte barátságtalanul mondta.

Kampanus fülének nagyon kellemetlenek voltak e szavak.

Elhallgatott, s a páter, aki jó emberismerő volt, beszédét ismét halkká, édeskéssé változtatta, és hamarosan elköszönt.

A küszöbön állva meghívta Kampanust valamelyik elkövetkező vasárnapra a templomba, ahol a nagy kórus elénekli a szerencsétlen sorsú Harant úr szerezte misét.

A jezsuita pap elment.

Kampanus már tudta, amit tudni akart. Liechtenstein szavai teljességgel megegyeznek a páter szavaival, tehát igaz lesz, amit mondtak; a Carolinumba világi professzorokat hívnak meg. Persze azt megint nem akarta Kampanus végiggondolni, hogy azoknak más vallásúaknak kell lenniük, mint ő maga. Igyekezett meggyőzni magát, hogy továbbra is ugyanúgy szolgálhatja Károly iskoláját, mint a hajdani boldogabb időkben.

Már úgy megszokta a gondolatot, hogy világi tanárokat hívnak meg a Carolinumba, hogy már végképp nem kételkedett benne. Elutasította az érveket, hogy a dolog még bizonytalan, eszébe jutott hol ilyen, hol olyan ellenvetés, de nem hatott rá. A lehetőség, amelyről a herceg meg a jezsuita beszélt, számára oly biztos volt, mint a gránit.

Végül magától merült fel benne az áttérés gondolata, először bátortalanul. Kampanus hevesen elutasította, úgy érezte magát, mintha valaki fejbe vágta volna. Ám a hevesen elhessentett gondolat visszatért, és segítségül hívta a francia katona feledhetetlen szavait, a katolikusok Istene ugyanaz, mint a más vallásúaké, a különbség csupán imádásának módjában van. Egyszer sima kígyóként férkőzött a közelébe a gondolat, amely az ellenségeit juttatta eszébe, akik el akarták űzni Kampanust az egyetemről. Ha azonban a magiszter áttérne a római katolikus hitre, az egyetemen maradhatna, s ellenségei tehetetleneknek bizonyulnának vele szemben.

Ám ezt a gondolatot, amelyet túlságosan alantasnak érzett, Kampanus azonnal elvetette. Ő szenvedélyesen szerette az egyetemet, s az ellenségeivel nem nagyon törődött. Mindenekfölött állt az a kívánsága, hogy élete végéig ebben az ősi házban maradhasson, amelyben húsz évig tanított, s amelyben férfikora legszebb éveit élte le.

Idővel olyannyira hatalmába kerítette a gondolat, a mindent feláldozásé, csakhogy az egyetemen maradhasson, hogy a magiszter már nem tudott szabadulni tőle, tiltakozása és ellenérvei erejüket vesztették.

Abban, hogy e gondolat izmosodott, s az ellene szóló érvek gyengültek, talán az is közrejátszott, hogy Kampanus most teljesen magára maradt a kollégiumban, senkivel sem érintkezett. Csupán egyszer egy héten csapott zajt a kollégiumban Pěček vagy Mollerus, néha mindketten, bíráskodva az egyetem parasztjai fölött, és behajtva tőlük a járadékot. Aztán egy hétre ismét elcsendesedett a Carolinum, és templomi nyugalom uralkodott a falak között.

A magiszter keserves perceket élt át, amikor hallotta, miként veszekszik Pěček és Mollerus azon a szerencsétlen napon a parasztokkal, hogy basáskodik és ordítozik a folyosókon. Ilyenkor a magiszter bezárkózott a szobájába, és ügyelt rá, hogy ne találkozzon senkivel, főként ne Mollerral.

Ám minden óvatossága ellenére egyszer tévedett. Mikor minden elcsendesedett a kollégiumban, a magiszter óvatosan kimerészkedett a lakásából, a folyosó első kanyarulatában ajkán gúnyos mosollyal elindult feléje Eva asszony, Moller szekretárius és gondnok, sápadt arcú, kövér, bátor felesége.

Kampanus elfordította a fejét, hogy ne lássa a szép Eva asszonyt. Mollerné lassan elsuhogott az erkélyfolyosó felé: úgy mozgott itt, mintha a sajátjában lenne. Pézsmaillat lengte körül, amely a derekán egy láncon függő ezüstalmából áradt.

Aztán a magiszter megtudta Hátától, a szakácsnétól, hogy az asszony sokáig várakozott, a szakácsné háromszor is felszaladt hozzá, hogy mit keres itt, de csúnyán visszafelelt neki az a páváskodó lotyó.

Kampanus megértette, hogy a szép Mollerová asszony tekintetével szándékosan meg akarta sebezni. Mint filozófus elmosolyodott ezen a kicsinyes női rosszindulaton.

Kampanus ez időben talán még jobban ragaszkodott a régi falakhoz, mint bármikor máskor; el sem tudta képzelni, hogy más emberek tanítsanak itt, nem ő.

Kampanus sokáig vívódott.

Azt mondta magában, hogy csupán a formáról van szó; csak egyetlen lépést kell tennie, s ha majd Vergiliust és a többi latin kedvencét fogja magyarázni, aztán már semmi dolga nem lesz a hittel, a hitről nem fog beszélni, senki sem fogja őt kényszeríteni, hogy hitet valljon. Nem lesz rá szükség.

Majd ismét szemrehányást tett magának, hogy hazugságot akar elhitetni magával, szégyentelen hazugságot, és képmutatáshoz folyamodik.

Isten segítségét kérte...

- Hallgass meg, Uram, lelkem meggyengült, mutasd meg nekem az igazságot, vezess engem az igaz úton, tartsd távol tőlem a hazugság útját, siess segítségemre, küld el hozzám a Te igazságodat. A Te igazságod az egekig elhat, s én mégsem látom. Elhagyott szemem világa, szívem vergődik. Istenem, adj választ kérdésemre: Elvesztettem lelkemet? Tapodják el életemet itt a földön, csak a lelkem ne üldözzék. Világosítsd meg szemem, a halál álma ne boruljon rám, ne örvendjen az én ellenségem elbukásomon. Mutasd meg nekem, Uram, az élet útját!

Máskor a hitért vívott harcot az Istennel vívott harcnak érezte. Olyankor félt, hogy megtébolyodik.

- Úgy harcolok Istennel, mint Euripidész Pentheusza Dionüszosszal. Pentheusz beleőrült a hiábavaló harcba, és széttépetett...

A börtönből szabadon bocsátott Borbonius doktor váratlanul beállított a kollégiumba.

Zajosan jött, még zajosabban, mint szokása volt, és Kampanus tüstént rájött, hogy a doktor hangoskodás mögé rejti meghatódottságát.

A doktor búcsúzni jött.

- Elengedtek engem azok a... nem akarom őket megnevezni, elengedtek engem, de nem azért, hogy ártatlan vagyok a rebellióban, hanem azért, mert a herceg úr megkegyelmezett nekem, az orvosnak; hálás, hogy meggyógyítottam; de mindenemet elvették, azt hiszem, még e héten elmegyek Csehországból. Itt csupán egy vallás lesz, az oly nehezen kivívott vallásszabadságot semmibe se veszik, sőt végül semmisnek nyilvánítják. Mások is elhagyják az országot, hát elmegyek én is. És te, reverendissime, te mit teszel?

Kampanus nem nézve a kövér doktor szemébe, halkan így szólt:

- Nem tudom elhagyni ezt a házat!

- Kitesznek innen!

- Nem tehetik meg!

- Nem tudom, hogy intézed ezt el, kivel akarsz, kérlek, hadakozni te egymagad? Nagyon jól ismerlek, drága magiszterem, te finom ember vagy, poéta, s én költői metaforával vagy hogy is nevezték azt az iskolában, mondom meg neked: te hársfa vagy, nem tölgy. A tölgybe belecsaphat a villám, letörheti ágait, amelyek csonkjai mintha görcsökben vonaglanának, lehasíthatja törzsének felét, s a tölgy mégis él, némely hársfát pedig alig érint meg a villám, máris elpusztul. Isten áldjon meg, megyek, azt hiszem, te sem maradsz itt, nagy tudásod révén másutt új életet kezdhetnél, akárcsak Troilus magiszter, aki szintén elmenni készül az országból. Itt egyedül vagy, mint egy megdőlt fal, amelynek minden támasztékát eltávolították, olyan vagy itt, mint az ódon Carolinum, amelyből kihullanak a téglák, leomlanak a falai. A fejedre zuhan itt minden, Isten veled! Óvjon az Úristen! Isten áldjon!

Borbonius doktor távozása után Kampanus úgy érezte magát, mint egy megsebzett, megrokkant ember, aki nem bír megállni a lábán, és nincs mankója, sem egyéb támasztéka, így szólt magában:

- Mások elköltöznek innen, hogy hívek maradhassanak hitükhöz, te pedig, szegény Vodňanský Harangocska, maradni akarsz! Te itt akarsz maradni, és a tieid elmennek oda, messzire. Nézd csak, milyen szakadék nyílik és tágul közted és a tieid között!

Borzalom fogta el, ha szívét ilyen szenvedések marcangolták.

És ismét feltámadtak benne az ellenérvek, amelyekbe minduntalan belecsengett a fiatal francia hangja, hogy itt is, ott is egyazon Isten van.

Kampanus most iszonyatosan gyötrődött. Voltak pillanatok, amikor megvetette önmagát, sírt, szégyellte magát.

Egy vasárnap ismeretlen emberek közé vegyülve bement a jezsuiták Szent Kelemen-templomába.

Szerette volna meghallgatni a boldogtalan Harant úr énekeit.

Megállt a kórus alatt a homályban.

Sok fiatal hang csendült fel, a Kyrie eleisont énekelték. Mintha csak egyetlen torokból áradtak volna, finoman, halkan zengtek, nyugtalanul szétváltak, majd ismét egy hangban egyesültek, és szélesen áradva emelkedtek a templom magas boltíveihez, amelyeket betöltött a tömjén kék füstje, s e lágy harmóniából hirtelen patetikus, fájdalmas kiáltásként kitör a kurta fohász - Christe, Christe...

Az emberi hangok vágyakozva fohászkodtak, keresik Krisztust, hogy irgalmáért esedezzenek.

Kisvártatva e hangok magasztos ritmusban, hatalmasan zengve törnek fel a templom magasságának titokzatos homályába, mintha csak Isten trónja elé szárnyalnának; más hangok lépnek be, s oly harmóniába olvadnak, mintha valamennyi egybegyűlt ember egyetlen és egyazon Istenének trónusánál társult volna hozzá az angyalok kara, s valamennyi hang magasztalja Őt, és azt az éneket zengik, amit az angyalok Betlehem fölött a szent éjszakán: Dicsőség a magasságban Istennek, békesség a jóakaratú embereknek - Gloria in excelsis Deo et pax hominibus...

Majd megszűnik a hangok ujjongása, elhalkulnak, ellágyulnak, édesen, szomorúan, misztikusan közli az ének, hogy Isten emberi testet öltött - et incarnatus ex Marie virgine, s a három szólam szomorú, mély hangjai bejelentik, hogy keresztre feszíttetett. Értünk is keresztre feszítették - crucifixus etiam pro nobis.

Ám nyomban hatalmas hullámként törnek fel az emberi hangok a magasba, ujjongva kiáltják: Resurrexit, majd ígérik és fenyegetnek, hogy az, aki halottaiból feltámadott, eljön ítélni eleveneket és holtakat, aztán kellemes, lágy összhangban csendül fel az eljövendő korba vetett vigasztaló hit - vita venturi saeculi.

Mindjárt utána a hatalmas kórus, amelyben öt szólam fonódik össze, ujjongani kezd, megnyílik a mennyek kapuja, s az arany napsugarakon alászálló angyalok zengik: Sanctus, Sanctus, tele van az ég és föld Isten dicsőségével.

Végül felhangzik a fohász az Isten Bárányához, aki elveszi a világ bűneit, száll felé az irgalomért esedező könyörgés.

E könyörgés nem vad kiáltásokban, kétségbeesett sírásban nyilvánul meg, a boldogtalan Harant úr harmóniájában nincs az elátkozott, halálra ítélt lelkek jajveszékelése. Indulatmentes, nyugodt fohász ez, szélesen áradó, fülbemászó dallamából szilárd, vigaszt nyújtó remény cseng ki, hogy Isten Báránya meghallgatja a könyörgést, és megbocsát...

Kampanus a fal mellett áll, forró fejét a hideg oszlophoz támasztja. Nyomasztó gondjai tovatűnnek, nézi a sarokban álló kis oltárt, amelyen a viaszgyertyák fényében tündöklik a képen a Szűzanya a gyermek Jézussal. A Szűzanya finom, szinte áttetsző arca nagyon hasonlít a kedves, drága megboldogult Lidunkához.

Kampanus nézi a képet, hallgatja az éneket. Lélegzete elakad, a szívéhez kap, végül a szeme megtelik könnyel.

Következő vasárnap Kampanus ismét ott állt az oszlop mellett, a kórus alatt.

Harmadik vasárnap is. Azon az utolsó napon, amely a borongós október havának utolsó esős, szomorú vasárnapja volt, amikor már kora délután besötétedett, Kampanus magiszter becsengetett a jezsuita kollégium ajtaján.

A szolgáló fráter kinézett az ablakon, és meglátva egy urat magiszteri barettel a fején, jóllehet nem ismerte meg a köpenybe burkolózó férfit, tétovázás nélkül mindjárt kinyitotta a súlyos kaput.

Kampanus gyorsan beugrott a folyosóra, mintha valaki kergette volna, mintha valamilyen veszély elől menekülne.

A fráter furcsának találta ezt a félelmet és sietséget. Mindjárt megismerte Kampanus magisztert, gyakran látta őt szombaton, amikor húst vásárolt a IV. Károly kollégiuma mellett lévő piacon. Most azonban nem engedte be őt egyenesen a rektorhoz, hanem előbb maga ment be hozzá mert Kampanus valahogy túlságosan zavartan, sőt tébolyultan viselkedett.

Legalábbis így vélekedett a fráter, s ezt meg is mondta a rektornak.

Mire a fráter visszajött a rektortól, azalatt a mellette elhaladó fiatalabb Sidecius páter megismerve Kampanust, már latinul üdvözölte a Károly Egyetem professzorát, szándékosan választékos szavakkal nyilvánítva ki, hogy Kampanus jelenléte e ház minden lakójának, a papoknak, tanítóknak, a konviktus diákjainak nagy megtiszteltetés.

Ekkor már kimért léptekkel közeledett Koronius páter. A folyosó félhomályában már távolról fehérlett a haja, s mikor Kampanushoz ért, szeme kíváncsian csillogott.

Kampanus gyorsan elköszönt a fiatalabb paptól, megragadta a jezsuita rektor kezét, és félrehúzta. Remegett közben, s a rektor mindjárt látta, hogy a magiszter a végsőkig izgatott, és valamilyen nagy, súlyos ügyben kereste fel.

Mikor bementek a szegényes cellába, amelyben nem volt semmi más, csak egy ágy, asztal, egyetlenegy szék, s a fehér falon kereszt függött, Kampanus leült a székre, a rektor meg egyszerű ágyának szélére, és mosolyogva mutatta, hogy a Societatis egyetlen tagjának, még a Rómában székelő generálisnak a szobájában sincs két szék.

Kampanus néhányszor végigsimította a homlokát, mintha össze akarná szedni a gondolatait, majd hirtelen minden bevezetés nélkül kibökte:

- Habeo in animo ad fidem catholicam convertere.

A rektor nem hitt a fülének.

Mikor azonban a magiszter felindult arcáról ítélve rájött, hogy Kampanus valóban a katolikus hitre akar térni, felkiáltott:

- La us Deo!

A páter szeme felcsillant, s az a férfi, aki máskor úgy ült és járt, mintha karót nyelt volna, most oly fürge és eleven mozdulatokat tett, hogy Kampanus szívében egy pillanatra kellemetlen érzés támadt a pap őszinte örömét látva.

Elhallgatott.

A jezsuita beszélt valamit az Isten rendelkezéseiről, s mikor azt mondta:

- A mi szent vallásunk... - Kampanus gyorsan, majdnem szenvedélyesen vágott a szavába:

- Ne, ne, ne méltóztassék dicsérni a sajátját, ne méltóztassék meggyőzni engem, nem akarok semmilyen érvet hallani, mindent ismerek, már évekkel ezelőtt olvastam Canisius könyvét, tudom, mi a különbség méltóságotok vallása és a miénk között. Mindent tudok, nagyon jól tudom, hogy a katolikus vallás is gyógyírt nyújt a beteg léleknek, engem nem nyugtalanít az Úrvacsoráról, kegyelemről és tettekről alkotott különböző tanítás. Természetesen vannak bizonyos kételyeim, ám nem szükséges azokat eloszlatni. Tudom, hogy valamennyien férgek vagyunk, és semmit sem tudunk bizonyosan. Csak arra kérem, hogy a velem végzett ceremónia rövid legyen, s ne legyenek ott nézők. Ha ünnepélyesen és nyilvánosan óhajtják meg-

tartani, akkor inkább az maradok, aki vagyok. Csupán közönség nélkül s anélkül, hogy gúny tárgyává tegyenek, vagyok hajlandó egy szín alatt áldozni...

A jezsuita rektor hallgatta. Némely szavaknál fészkelődött, lassan felemelte a kezét, de nem szólt semmit.

Végül éneklő remegő hangon mondta:

- Közönség nélkül lehetséges lesz valamelyik hétköznapon.

- Gratias ego! - kiáltott fel örömmel Kampanus. - És mire lesz szükség a ceremóniához?

- Nagyon egyszerű az egész - kezdte elnyújtott hangon magyarázni a rektor -, egyszerű, de magasztos; aki belép a mi anyaszentegyházunkba, gyertyával a kezében térdel le az oltárhoz.

- Gyertya nélkül, gyertya nélkül! - kiáltotta Kampanus, mint egy megszállott.

- Ez is lehetséges, tehát gyertya nélkül, de két tanúval és kezessel járul az oltárhoz.

- Tanúim és kezeseim nincsenek, és nem is lesznek! - mondta Kampanus keményen.

- Ebben is eleget teszünk kívánságának, a mi testvéreink lesznek a tanúk - felelte a pap éneklő és enyhén remegő hangon.

- Miért van szükség tanúkra és kezesekre?

- Esküjének lesznek tanúi, hogy Isten segedelmével haláláig anyaszentegyházunk ölében marad, de a ceremónia fő része a Credo elmondása a tridenti zsinat szerint, s annak megvallása, hogy egy szín alatt is jelen van Krisztus!

Kampanus gyorsan felállt, hogy távozzék.

- Holnap kora reggel eljövök, és elmondom a Credót!

S már indult is.

Koronius páter szemmel látható tisztelettel kísérte el a folyosón.

- Nagy harcot vívtam magamban! - mondta Kampanus a rektornak, mélyet sóhajtva.

- Az Istennel vívott harc volt az, s az Istennel viaskodni hasztalan. Itt csak az alázatnak van helye, itt csak megadhatja magát az ember. Jól tette, magiszter uram, hogy megadta magát. Ha netán elégtelen a tudása hitünkről, bízom Isten segedelmében, hogy hamarosan pótolja, és minden rendben lesz. Isten hozta, magiszter, és jöjjön el a reggeli misére, a hajnali misére!

Még azon az estén az ezüsthajú páter jelentette az érseknek a nagy hírt, hogy Kampanus római katolikus hitre tér, ami az egyház nagy győzelme volt az eretnek egyetem fölött.

November havának első napján a híd mellett álló Szent Kelemen-templomban a reggeli misén Jan Kampanus magiszter a viaszgyertyák fényében úszó oltár lépcsőfokán mondta a hiszekegyet. Halk, bágyadt hangon megvallotta, hogy a kenyér színe alatt jelen van a teljes Krisztus, s két ujját a Szent János-evangéliumon tartva, amely misztikusan és magasztosan a „Kezdetben vala az Ige” szavakkal kezdődik, esküt tett, hogy hű marad az új valláshoz.

- Ego spondeo, voveo ac iuro, sic me Deus adiuvet et haec sancta evangelia!

Páter Koronius emelt, elnyújtott hangon megtisztította a magisztert minden eddigi eretnekségétől, és így befogadta őt a római katolikus egyház ölébe.

A mise kezdetén nesztelenül, lábujjhegyen beosont a jezsuita iskolákban tanuló ifjúság a sötét templomba, s amikor Kampanus térdre borult a fényárban, hogy esküvel tagadja meg eddigi eretnekségét, az egész templom megtelt, valamennyi kíváncsiskodó látni akarta az univer-

sitatis Carolinae kiváló rektorát. Kampanus túlságosan izgatott lévén, nem vette észre, hogy a templomban rengeteg ember összegyűlt a színjáték megtekintésére.

Jan Kampanus magiszter új állapotában nem talált nyugalmat. Mivel a szívében és lelkében az új vallást illetően voltaképpen semmilyen változás nem történt, Kampanus időnként magamagát ámította, s úgy tett, mintha minden a régiben maradt volna.

Amint azonban eszébe jutott a Szent Kelemen-templomban a hajnali mise, keserűség és szégyen fogta el.

Ezekben a percekben Istenhez fohászkodott, hogy segedelmével mindent felejtsen el, s csupán a Károly Egyetem ügye tartotta benne a lelket, hogy nem lett úrrá rajta a kétségbeesés.

Azóta, hogy visszajött a hajnali miséről, Kampanus bezárkózott a lakásába, s mint a legszigorúbb rend szerzetese teljes magányban töltötte napjait. Görög és latin verseket olvasott, és nem ment ki a házból. Csak harmadnap este szaladt le egy kis időre a kis Jeníkhez, s közben reszketett a félelemtől, hogy találkozik valamelyik ismerősével vagy barátjával.

A negyedik napon bement Kampanushoz a lakásába Troilus magiszter.

Kampanus megijedt, gyorsan felállt, és nézte Troilus jobbját, de a kéz nem emelkedett üdvözlésre.

Troilus nem nyújtott kezet Kampanusnak, a kollégának és barátnak.

Ez megsebezte Kampanus szívét.

Arca eltorzult a fájdalomtól.

Nem néztek egymás szemébe.

Leültek egymással szemben, és hallgattak. Troilus összekulcsolta a kezét, és a földet nézte. Kampanus IV. Károly képére emelte tekintetét, mintha nála akarna erőt gyűjteni; nagy izgalmában a kezével, körmével feszegetni kezdte a rézgombokat, amelyek a székét borították.

Egy kis idő múlva egy gombot kifeszített, kitört. A gomb leesett a földre, és visszatérítette a hallgató Troilt a jelenbe.

- Holnap elköltözöm Prágából és ebből a szerencsétlen királyságból! Csak egy kis idő múlva folytatta:

- Nem tudok úgy elmenni, hogy ne vegyek búcsút tőled.

Majd kisvártatva:

- Mi már életünk végéig nem látjuk egymást, én megyek, te maradsz.

Kampanus úgy érezte magát, mintha jéghideg vízzel nyakon öntötték volna.

- A feleségem nem akart eljönni velem ide a kollégiumba, ő nagyon szeretett téged és megboldogult hitvesedet, hiszen tudod. Ám az asszonyok a vallás dolgaiban sokkal keményebbek nálunk férfiaknál. Ezért nem jött el. Lippach tiszteletes megkért, hogy adjam át üdvözletét: már sor került a német papokra is, négy napon belül el kell hagyniuk Prágát, Lippach velünk jön Pernbe, üdvözöl téged, de nem jön el hozzád, a papok vallási dolgokban még az asszonyoknál is keményebbek, keményebbek nálam... és... nálad.

Kampanus szíve összeszorult. Ajka ezt suttogta:

- Barátaim undorodnak a sebeimtől, eltávolodtak tőlem.

- Nem vagyok a bírád, nem látok a szívedbe, csak Isten lát bele az emberbe, ítéljen Ő! - mondta Troilus, és felállt.

- Légy itt boldog, Isten óvjon!

- Kezet sem fogsz velem? - tört ki Kampanus heves fájdalommal.

Troilus tétován kezet nyújtott. Kampanus két kezével megragadta a feléje nyújtott kezet, és felzokogott.

Mindketten sírtak.

Még aznap búcsúképpen elküldte Kampanus Jessenius kislányának a nagy aranypénzt, amelyet atyja emlékére vertek, amikor 1618-ban megválasztották a Károly Egyetem rektorává.

Egy délután, november tizedikén, a Szent Kelemen-templomban celebrált emlékezetes mise tizedik napján, Kampanus magiszter nagy lármát hallott a szomszéd lakásból, amelyben annak idején Troilus magiszter lakott.

A hangok közül felismerte Mollerus magiszter prédikátori módon kongó hangját, Pěček magas hangját, a harmadikat azonban nem ismerte fel.

Ha az a hang csak egy kissé elnyújtott és remegő volna, akkor minden bizonnyal Koronius páternak, a jezsuita kollégium rektorának a hangja lenne.

Ám az a hang nem volt elnyújtott, s az utolsó szótagoknál nem remegett.

Kampanusnak eszébe jutott, hogy ha Koronius páter izgatott volt, és nem alakoskodott, a hangja nem szárnyalt olyan dallamosan és rezgőn. Végül mégis abban állapodott meg, hogy a fal mögötti harmadik Koronius páter lehet.

Nem értette, mit beszéltek, de az jól kivehető volt, hogy veszekednek.

Kampanus nagyon kellemetlenül érezte magát a közelükben. Kis idő múlva elhatározta, hogy elmegy. Kimegy akár az utcára; a barátai már nincsenek itt, nem kell attól félnie, hogy találkozik valamelyikükkel. Csak ügyesen ki kell surrannia az ajtón, hogy a véletlen folytán ne találkozzon ezekkel itt, különösképpen Mollerrel.

Résnyire kinyitotta az ajtót, de a lábát sem tette ki rajta, tüstént visszalépett a szobába, mert ugyanabban a pillanatban hevesen kivágódott és a falhoz csapódott Troil lakásának ajtaja, és fürgén kiszaladt Radostovi Pěček. Vadul hadonászott, az arca teljesen elkékült, és a szokásosnál is visszataszítóbb volt. Utána komoly képpel kiballagott a köpcös, lusta Mollerus, de dühében levegő után kapkodva és fújtatva.

Pěček folyvást ezt ismételgette:

- Bizonyítékokat, bizonyítékokat, még hogy rablógazdálkodás! Ez a munkánkért járó jutalom, bizonyítékokat, kézzel fogható bizonyítékokat, nem alaptalan, indokolatlan gyanúsítást, bizonyítékokat...

Ezzel lerohant a lépcsőn.

Kampanus bezárta az ajtót.

Ám kisvártatva valaki kopogott.

Nem szívesen nyitotta ki.

Az ajtóban Koronius páter állt.

Vékony inas nyakán ülő nagy ősz feje barátságosan mosolygott. Éneklő, remegő hangon elnézést kért azért, hogy az imént a lármával megzavarták Kampanus magisztert, de lárma nélkül nem lehet az ügyet elintézni. A két komisszárius ugyanis nagyon becstelenül gazdálkodott a Károly Egyetem birtokaival - mondotta.

- Jól hallhatta, doctissime - mondotta -, mit voltam kénytelen a fejükre olvasni. Elszámolni nem akarnak, semmilyen kimutatást nem vezettek. Mollerusszal röviden elszámolnak. Mondhatom, hogy Mollerus pohara túlcsordult, s ezt a feleségének köszönheti. Összeverekedett ugyanis az urával Michna gróf palotájában, erre vetemedtek ezek az emberek. Mollerust a gróf úr nem tűri tovább a kancelláriájában, menesztik onnan. Joachim Slavata úr állítólag elküldi őt császári bírónak, ha jól tudom, Poličkába. Hadd menjen, rajta úgysem hajtunk be semmit, de Pěčeknek házai vannak, neki meg kell fizetnie a hűtlen gazdálkodást, arról már gondoskodunk!

Kampanus végképp nem lepődött meg azon, hogy a haszonleső Pěček prókátor és a javíthatatlan kártyás Mollerus becstelenül gazdálkodtak más vagyonával és pénzével, arra se gondolt, amit a pap baráti bizalommal részletesen elmondott neki. Kampanus csak fél füllel hallgatta. Belenyilallt a kérdés, amely megrémítette: Mi köze a jezsuitának ahhoz, hogyan sáfárkodtak az utóbbi időben a Károly Egyetemen, mi köze hozzá egy jezsuitának? Miért akarja a jezsuita felelősségre vonni a becstelen sáfárokat, akik nem hajlandók elszámolni? S mintha csak a pap kitalálta volna, min csodálkozik Kampanus, így szólt:

- Hallotta, doctissime, és tanúja annak, milyen kellemes munka vár itt ránk. Mi nem óhajtottuk ezt az ajándékot, bizony, nem óhajtottuk! De megjött a parancs, s mi nem tehetünk mást, mint hogy alávetjük magunkat. A Károly Egyetemet a rendünknek adományozták, s ezek a minden hájjal megkent komisszáriusok épp átadták nekem az egyetem vagyonát. Savonatius irgalmas barát már tegnap készségesen és szívesen átengedte Počernicét. Új munka és nem kívánt gondok szakadtak ránk. Majd ha egy kicsit szétnézünk, itt a Carolinumban orvosi fakultást és jogi fakultást alapítunk, és nálunk a Clementinumban marad a teológia és a filozófia...

Kampanus kétségbeesve szorította kezét a szívére.

- Tehát világi professzorokra nem lesz szükségük a bölcsészettudományi karon? - dadogta.

- Nem, a mieink győzik, ebben nem lesz változás. Méltóságodnak, doctissime, ki kell innen költöznie - Isten ments, nem azonnal, ellehet itt akár egész télen, csak tavasszal kezdjük el az épület tatarozását. Egyébként, ha óhajtaná, a mi kollégiumunkban is akadna a számára egy kis szoba.

Kampanus nem hallgatta az éneklő hangot, amely nyilvánvaló zavarában minden szónál hosszabbra és hosszabbra nyúlt. Kampanus homlokát kiverte a veríték, kimeresztette a szemét. Szemében borzalom iszonyat és mérhetetlen kétségbeesés tükröződött.

Halálos sebet kapott.

A pap gyorsan búcsúzott. Latinul mondta a keresztény köszöntést, és távozott. Éneklő hangja rémülten remegett.

Mikor a páter betette maga után az ajtót, Kampanus úgy terült el a földön, mint akit szélütés ért. Mozdulatlanul feküdt a földön.

Fél órára rá bejött az öreg Háta a szalontüdővel. Mikor meglátta, hogy a magiszter úr a földön fekszik, futott gyorsan a mézeskalácsosnéhoz. Mind a ketten aztán bejöttek Kampanushoz.

- Drága uram, méltóságos úr, mi baja? - kérdezte megmozgatva a fekvő testet Háta riadtan, de fölöslegesen.

- Él, lélegzik, még nyöszörög! - állapította meg a mézeskalácsosné.

Majd a hátára fordították, és kendővel megmosták az arcát.

A mézeskalácsosné úgy vélte, hogy hamarabb magához térne, ha kénes gyertyát szagoltatnának vele. Nem tudta a magisztert életre kelteni.

- A méltóságos úr könnyen elájul, különösen, ha valaki szemmel veri - mondta Háta -, és most szemmel verték. Mindig mondtam neki, hogy ne engedje be magához azt a jezsuita papot. Még tegnap is mondtam neki, hogy annak a papnak olyan furcsa szeme van, szúr, mint a tű. Velem kétszer beszélt az a pap, egyébként jó embernek látszik, de én aztán mind a kétszer rosszul lettem, még hánytam is, de a méltóságos úr nem hallgatott rám, mondhattam bármit is, nem hallgatott rám.

- Hála Istennek - kiáltott fel a másik asszony, megszakítva a szakácsné siránkozását. - Magához tért!

A magiszter kinyitotta, kimeresztette a szemét, összeszedte magát, és megpróbált felállni, de megtántorodott, és leült a székre. Szeme dülledt és véres volt. Kisvártatva furcsa hangon megszólalt, de úgy, mintha magában beszélne:

- A cseh oroszlán sivatagban jár, és haldoklik. Az Úr megharagudott, s haragja a nemzetről az egész nemzedékre száll. A felhők véresek, látjátok? Az égen lángolni fog a nap, hőség lesz, kiszáradnak, eltűnnek, s felmerül a kérdés, hová lettek. A páter nem hazudott nekem, nem kötelezett engem semmire, magamnak hazudtam. Michna címerében egy fél nyúl van, miért fél nyúl van benne, miért nincs ott más állat? Én láttam a Cseh Királyság koronáját, láttam a kereszten a rubinokat és zafírokat, én ezekben a kezekben tartottam a szent koronát, mikor a király menekült. Láttam a gorgók, hu, borzalmas fejét, a téren álló vérpadot, a kápolna alatt vasszívű fekete emberek ültek, a téren homokagyú idegen katonák strázsáltak, rengeteg vér, tengernyi vér, íme, itt, itt, minden lyukból előmásznak, a szemembe nevetnek, miért nevetnek, nevessetek csak rajtam, hiszen megérdemlem, hihihi.

Mindkét öregasszony elfutott.

- Megtébolyodott! - mondta az udvaron Háta.

- Eszét vesztette! - bizonyította a mézeskalácsosné is.

- Én is bolond lennék, ha még itt maradnék nála, máris elköltözöm innen! - jelentette ki az öreg szolgáló.

Nem költözött ki azonban tüstént, hanem elszaladt még az öreg Jan Revírért, hogy tartsa szemmel a magiszter urat.

Az öreg, akinek több mint hetven év nehezedett a vállára, a lehető leggyorsabban a kollégiumba csoszogott. A szörnyű hír teljesen megrémítette. De annál nagyobb volt az öröme, amikor meglepetésére a magisztert a megszokott egészségi állapotában találta.

Kedvesen fogadta az öreget, csodálkozott rajta, hogy a szakácsnét az ájulásával annyira megijesztette.

Revír nem titkolta előtte, hogy Háta elköltözik a kollégiumból, mégpedig most azonnal.

Ez megdöbbentette a magisztert. Kínzó lelkiismeret-furdalása ismét feltámadt. Szomorúan mondta:

- Hogyan legyenek hűek az emberek, ha én nem voltam hű Istenhez?!

Az öreg nem szívesen hallgatta az efféle beszédet. Igyekezett másra terelni a szót. Arról beszélt és biztatta a magisztert, hogy mától fogva nála étkezzen. Azt nyújtja neki, amije van, és mindenképpen jobb lesz neki ott nála, mint itt, nem fogják annyira gyötörni a gondolatok.

Kampanus magiszter azonban mintha nem hallotta volna az öreget.

Elmerengett. Gyökeret vert benne a gondolat, hogy hűtlen lett Istenéhez, s minden rossz ebből származik.

- Ne botránkozz meg rajtam - kérte öreg apósát -, ne botránkozz meg, hitehagyott vagyok. Elhagytam a hitemet, amelybe születtem, eltévelyedett, gyűlölt, megvetett, átkozott ember vagyok.

Revír ezúttal inkább zavarában, mint kényszerből köhögött.

Nem tudta szegény öreg, hogyan vigasztalja meg a tudós magisztert, miként oszlassa el gyötrő gondolatait.

Kampanus folytatta keserű önvádját:

- A mi híres cseh egyetemünk mérhetetlen szeretete késztetett rá, hogy megtegyem ezt, és Isten megbüntetett. Mi az egyetem a megváltáshoz képest? Elárultam...

Az öreg Revírnek most szerencsésen eszébe jutott Szent Péter. Gyorsan ráfelelt:

- Szent Péter másként és rosszabb módon árulta el az Urat, és az Úr megbocsátott neki!

- Úgy van, Szent Péter félelemből árulta el Krisztust, én meg szeretetből, igaz, talán az Úr nekem is megbocsát!

Kampanus ezt már nyugodtabban mondta, s ezután már nem beszéltek ezekről a szomorú dolgokról.

Az öreg csak jó idő múlva távozott a kollégiumból, és nyugodtabb volt, mint amikor idejött.

Visszajövet a lépcsőtől, ahova az öreget elkísérte, Kampanus magiszter megállt az egyik udvarra néző ablaknál.

S éppen meglátta, milyen sietve költözik a kollégiumból az öreg Háta. A főkötőjét az udvaron kötötte meg, nem a konyhában. Csak el, el innen minél hamarabb!

Kampanus sokáig állt az ablakban.

- Majdnem négy évig volt nálam, most meg elfut, iszonyodik tőlem. Most egyedül maradok ebben az öreg házban, mindenki elment, az utolsó ember is elmenekült, fél tőlem, kísértet vagyok, olyan vagyok, mintha már meghaltam volna, mint egy széttört korsó.

Kampanus nem érezte jól magát az elhagyatott Carolinumban.

Sokáig járt fel-alá a szobájában, bolyongott a tágas Carolinum üres folyosóin, egyre jobban gyötrődött, és emésztette a szomorúság.

Valahányszor a kollégiumban való barangolás során lelke meg akart pihenni a hajdan itt vele és előtte élő kedves ember emlékénél, minduntalan szemrehányással illette magát, gyötörte a lelkiismeret-furdalás, hogy mindezen kedves embereket elárulta, nem volt hű sem Istenhez, sem az emberekhez.

A lelkiismeret-furdalás szüntelenül kínozta fájó lelkét, mindenütt látta, mindenütt hallotta a szemrehányást, hallotta a Városháza toronyórájának minden ütésében, jelentkezett, amikor a Týn-templomban megszólalt az istentiszteletre hívó harangszó, hallotta az ablakot verő esőben, hallotta a Carolinumban fütyülő és süvítő szélben, látta és hallotta minden embernek az arcán, akivel az utcán találkozott, s akit félénken kikerült, sőt gyermekének ártatlan szeméből is kiolvasta. Még a kollégium kertjében nyíló harangvirág is, amely késő őszig kék volt, és most megsárgult, piszkos lett, és tönkrement a novemberi esőkben, így kiáltott rá:

- Kampanus, én campanula vagyok, akárcsak te, elszáradt, piszkos!

Ezt a szemrehányást egy kis időre eltompították az utolsó események emlékei és borzalmai. Valamennyi egyszerre rohanta meg, és fájdalmas érintésükre minden lázadt benne, lelkét a téboly környékezte.

Minduntalan fájó fejéhez kapott, és kérte Istent, világosítsa meg elméjét, hogy meg ne tébolyodjon. A szívéhez kapkodott, félt, hogy a sok szenvedés, amelyet átélt, s továbbra is átélni kényszerül, legyűri őt.

Az ilyen rohamok után sírva fakadt, aztán lelke elalélt, tompa közönybe süllyedt, semmire se gondolt, feje üres lett.

Teste is sorvadozott, sápadt volt, szeme fénytelen, ködös.

Külsőleg, a ruháján is meglátszott, hogy a magiszter valamilyen szomorú változáson megy keresztül. Rendetlen ruhában járt, gyakran még a körgallérja is ki volt szakadva, jóllehet az öreg Revír ügyelt a rendre, ahogy csak tudott.

A bágyadtság röpke pillanatai után pedig lelkén ismét eluralkodott a régi fájdalom és szemrehányás.

Elmúltak a szomorú november napjai, s eljött a szomorú december.

A Carolinumban már kora délután alkonyodon, és hamar besötétedett.

Kampanus nem bírta elviselni az alkonyt. Elment hazulról, bolyongott Prága utcáin. Gyakran gondolataiba merülve elkalandozott a legszűkebb sikátorokba, amelyek tele voltak piszokkal, és bűzzel. Elbolyongott az Ispotály környékére is, ahol gyakorta kifosztottak, levetkőztettek vagy megöltek egy-egy járókelőt.

Egyszer ismeretlen és úttalan utakról a prágai mészárosok pásztorai hozták vissza, másszor a Krčból hazatérő vadászok kísérték Prágába. Oda járt Michna gróf vadkanra vadászni.

Elálldogált a Moldva partján, nézte, miként vonaglik, akár egy angolna a víz tükrén a hold sarlójának visszfénye, rángatózik, majd darabokra hullik, és ismét egyesül.

S ekkor, ahogy így elmerengett az ezüstös, csillogó víz fölött, megérintette a halál gondolata.

Azt gondolta, hogy könnyedén és simán, mint ez a víz, átjutna a másvilágra. A halál gondolata aztán mind gyakrabban visszatért, csalogatóan jött a legrosszabb perceiben.

Tisztában volt vele, hogy a fájdalom és a lelkiismeret-furdalás terhétől örökre megszabadulna, nyugalmat találna, a halál elfojtaná minden bánatát, elhallgattatná a lelkiismeretét, amely szüntelenül támadja.

- Nem átkozom az életemet - mondogatta magának -, nem éltem e világon teljesen hiábavalóan és fölöslegesen, amíg élt az iskola és én benne. De most mihez kezdjek? Most fölösleges vagyok, csak a szégyen maradt nekem!

Egy napon, amikor ilyen kétségbeesés lett úrrá rajta, ezt mondta Jeníknek:

- Imádkozz, kisfiam, hogy Isten vegyen engem magához, téged meghallgat!

Aztán eszébe jutott:

- És ha az Isten nem veszi magához az olyan embert, aki türelmetlenül követeli halálát? Legyen öngyilkos? Végezzen magával?!

Egy napon, amikor Kampanus ismét átadta magát az emlékeinek, és sorra vette az egykor költött verseit, szeme megakadt egyen, amely így kezdődött: „Vos cygnis similes vidit Parca" - Hattyúkhoz hasonlóknak látott meg benneteket a szigorú Párka, üres orsóval állva látott meg benneteket, hogy hajszoljátok az élet új örömeit - ekkor haragosan célba vett a nyilaival, és elképedt, hogy szívetek nem reszket. Mitől féltetek volna? Tudtátok, hogy egy jobb világba kerültök, hiszen oly sokáig szenvedtetek ezen az örömtelen földön, hogy befogad benneteket a hajnalpír ragyogó és magasztos békéje - „multa diuque solo passi non laeta fuistis, iam requies rutilo capit alma polo".

- A vörös ég magasztos békéje - mondta Kampanus -, ezt írtam, ezt éreztem, és most? Most élni szégyellek, s meghalni félek! Miért vagy, halál, oly iszonyatos? Szókratész nem félt, a görögök számára szép virágkoszorús fiú volt a halál. Nálunk a halál más, a mi Istenünk szigorú, hatalma van a halál és az élet fölött; ő kísér a halál kapujába, és ő vezet ki onnan!

Máskor megrettent attól, hogy az öngyilkos gyertya nélkül hal meg, és elkaparják a temető fala mellett, mint egy kutyát.

- És az ítélet napján felkelek, újra felöltőm bőrömet, és örök kárhozatra vettetem!

Ám a gyors, erőszakos halál gondolata egyre gyakrabban és bátrabban visszatért, és fogva tartotta. Egyre gyengült az ellenállása, csábította a másvilág békéje, s egy belső elnémíthatatlan hang is szüntelenül buzdította:

- Kampanus, térj észre! Elárultad hitedet, hűtlen és fölösleges ember vagy!

Egy este a víz mellett időzve azt mérlegelte, megéri-e az emberi élet, hogy az ember annyira ragaszkodjon hozzá, ha nagyon szenved.

- Írva vagyon, hogy életünk hossza hetven esztendő, ha valaki erősebb természetű, nyolcvan esztendeig is elél, s az, ami a legértékesebb benne, a munka és a szenvedés. Fél kezén megszámlálhatók a napjai, egy emberi élet a semmivel egyenlő. Puszta hiábavalóság minden ember, elenyészik, mint az árnyék, elnyeli a föld, mint a vizet - így és hasonlóképpen töprengett Kampanus, s ebből arra a következtetésre jutott, milyen fölösleges meghosszabbítani az életét ennek az emberi árnynak.

Mikor azonban hazajött, olyan félelem fogta el a lelke miatt, hogy a kétségbeesése ne kárhoztassa el a túlvilágon, hogy késő éjszakáig imádkozott.

- Ragadd ki, Uram, lelkemet a szakadékból, életem a halálhoz közeleg, a halottak közé jutok én is, de nem olyan tisztelettel övezve, mint azok, akik a Fehér-hegyen lelték halálukat. Ha szárnyam volna, igyekeznék megelőzni a szelet és a vihart, de lépteim bizonytalanok, az ár már a lelkemig ér, fulladozom a mély vízben, az iszapban, melynek nincs feneke. Bezárul fölöttem a mélység, Istenem, Istenem!

S a hideg sötét szobában szíve legmélyéből tört fel a zokogás.

Aztán újra Prágában és környékén bolyongott, mintha feledést keresne, vagy a halálát.

Egyszer oly későn tért haza, hogy már nem találkozott emberekkel. Úgy ment a sötét, sáros utcákon, mint egy alvajáró.

Az égen vad összevisszaságban kergették egymást a felhőtömegek, fekete torkukból időnként kitörtek a hold sugarai, beezüstözve az alaktalan felhőromok peremét.

Kampanust egyszer csak megállította egy akadály.

Útjában állt egy alacsony kőfal, alakokat látott rajta. A holdfényben felismerte a díszkutat, hallotta a víz álmos csobogását, és hirtelen magához tért, de nem tudta, hol van. Egy fekete ház ablakából éles gyermeksírás hallatszott, egy asszony lágy hangját hallotta, amint gyermekét csitítja.

Kampanus kimeresztette a szemét; aztán megkerülte a díszkutat. A holdfény fényt vetett néhány ház falára. Most úgy látta e falakat, mintha üvegből lettek volna. Egy kerek ajtót látott, s benne két fekete foltot. Hiszen az nem folt, hanem halálfej! Riadtan körülnézett, a pellengérhez jutott, a tőkéhez, az akasztófához; még ott feketéllett rajta a hat tábla.

Borzadva emlékezik rá, hogy a táblákon azok neve áll, akik a végzetes csata után elmenekültek a fővesztés büntetése elől. Kampanus rádöbben, hogy a téren van, amelyet másfél éve gondosan elkerült, a Városháza előtt van, látja a fekete boltokat, amelyek tetején ültek a bírák, kimeredt szemmel bámulja az ablakot, ahol felakasztották egymás mellé a két szerencsétlent, s úgy mozogtak a levegőben, mintha csókolóztak volna.

Elsápadva nézi azt az ablakot, amelyből a vesztőhelyre mentek, az ablak üvegtáblái csörömpölnek az ólomkeretben. Kampanus hallja e csörömpölést, kiáltani szeretne, de kiszáradt a torka. El akar futni, de a lába nem engedelmeskedik, tántorog a sárban, de nem megy el, nem tud.

Már nem is erőlködik, hogy elmenjen, hasztalan volna. Olyan, mint egy béna, reszket, fél azoknak az árnyától, akik elszántan mentek a halálba, nem kiabáltak, nem védekeztek, csendesen hajtották fejüket a tőkére. Kimondhatatlan félelemmel várja, hogy kijön az öreg Kaplíř, aki kérhetett volna kegyelmet magának, de nem kért, inkább meghalt.

Ettől az aggastyántól különösképpen fél, meresztgeti a szemét, felnéz az ablakokra és a gótikus boltívekre meg a mellettük magasodó szobrokra.

De sehol sem mozdul semmi, a halottak árnyai láthatatlanok, csendesen alszanak, mint körös-körül minden ebben a szerencsétlen városban.

Odajöttek az éjjeliőrök lámpásokkal.

A tizedes magasra emelte a lámpást, és rávilágított Kampanusra. Megismerte a Carolinum magiszterét, aki úgy reszketett, mint a nyárfalevél. Az őrök kíméletes tisztelettel karon fogták, és elkísérték a Vas utca közepéig, ahol kitépte magát a kezükből; aztán már csak egyikük világított a magiszternek egészen a kollégiumig.

Ettől fogva Kampanus nem találta a halál gondolatát iszonyatosnak.

Másnap délben bement a magiszter Revír nagyapához a szobába.

Egy kis csomagot tett az asztalra.

Az öreg Revír, aki két napja nem látta a magisztert, s azt sem tudta, hol találná meg, örömmel fogadta.

- Most már nem engedlek el, kedves vőmuram, ma nem engedlek el, most csibét eszünk: a szakácsné jól megtöltötte, biztosan ízleni fog neked, és vacsorára készít borjúfasírozottat mártással, azt mindig szeretted! - mondta az öreg, és mintha örömében köhögött volna.

Kampanus szomorúan elmosolyodott, s így szólt:

- Nincs étvágyam, olyan vagyok, mint egy agyonhajszolt ló. De majd újra jóra fordul minden.

- Te csak attól vagy agyonhajszolt, hogy mindent a szívedre veszel. Nézz rám, én öregebb vagyok, az egészségem sem a régi, mégsem panaszkodom. Folyvást köhögök, és türelmesen elviselek mindent, ami szomorú az életben ért, Isten rendelése volt.

- Kedves nagyapa - mondta Kampanus egy kissé sértődötten -, ha majd a hited miatt kiűznek az országból...

- Nem űznek ki, én nem megyek - vágta rá a köhögős öregember -, ahhoz már túl öreg vagyok, hogy idegen földre menjek nyomorogni, Németországba. Meg aztán úgy gondolom, hogy ha valamennyien elmennének a hit miatt, ki maradna itt, hol maradnának a csehek? Miként te itt maradsz, úgy itt maradunk mi is Jeníčekkel. Én nem hagyom elűzni innen magam, és költözni sem fogok. A házamat ezernyolcszáz aranyra becsülöm, és nem szeretném megfosztani tőle Jeníčeket. Te most hozzánk költözöl, s én eltartalak téged is, meg Jeníčeket is, minden a tiétek lesz. Hiszen sokáig már nem élek, és minden a tiétek lesz. Élni fogtok, és emlegetitek majd az öreg nagyapát, aki mindezt megőrizte nektek, és rátok hagyta.

- Hát a hit? - kérdezte a magiszter.

- Az akarat a vasat is megtöri: én mindenáron maradok. Ők most csak a gyónási cédulát akarják. A minap bezárták négy szíjgyártó boltját, és elvették tőlük az iparengedélyt, de tegnap már újra kinyitották, mert hoztak a paptól cédulát. Cédulát meg nekem is ad az itteni pap, aki lengyel, jó és kedves ember. Csehül nem tud, tegnap beszéltem vele, nehezen értjük meg egymást, de remélem, ad cédulát. Valamit majd viszek neki, hiszen szegény a parókia!

Kampanus nem szólt erre semmit, csak elmosolyodott az öreg ravaszságán.

Aztán mindjárt kivett a kis batyuból egy összehajtogatott papirost meg egy piros bőrbe bekötött és ezüstcsattal bezárt könyvet, és így szólt Revírhez:

- Ha elmegyek innen, add oda ezeket az imakönyveket Jeníček fiam pesztonkájának, aki gyermekemet születésétől mostanáig gondozta; itt a szőlőről szóló irat, amelyet évekkel ezelőtt vettem, és már kifizettem, az Jeníčeké.

Aztán kivett a batyuból két aranygombot, három gyűrűt, néhány vastag ezüst- és aranygarast, amelyet Jeník kapott a keresztelőjekor, elővett még egy aranykorongot és aranyrögöt.

- Ezek drága Liduškám után maradt emlékeim, ezeket te vedd magadhoz!

- Miért? - kérdezte hirtelen elcsodálkozva az öreg.

Kampanus erre azt mondta, hogy a kollégiumban nincsenek biztonságban ezek a tárgyak.

- Aggódom a könyveim miatt is - mondta az asztallapot bámulva. A könyvtáram értékes, a Szent Kelemen-rend atyái szívesen megvennék, emlékezz rá, drága nagyapa, hogy megvennék, az is egyszer Jeník öröksége, értékes vagyonkája lesz.

- Ne gondoljunk az öröklésre meg a halálra, adjunk hálát Istennek, hogy egészségesek vagyunk!

Abban a percben hozzájuk szaladt Jeník, cipőcskéjével olyan zajt csapva, mint négy kiscsikó.

A dús hajú kisfiú szép, mint egy festett angyalka.

A magiszter az ölébe vette a gyermeket, sokáig és szomorúan nézett a szemébe, ami Jeníket nyugtalanná tette, csókolgatta szőke fejecskéjét, amely szakasztott olyan volt, mint a megboldogult Lidunkáé, az édesanyjáé.

Az ebédnél Kampanus látta és tapasztalta, hogy a csirke jól és bőségesen meg van töltve, de csak egy darabkát evett meg belőle.

Az öreg a magiszter elé tett egy teli pohár keserű sört, de Kampanus éppen hogy egy kortyot ivott belőle.

- Ha ez a gyermek felnő, járjon iskolába, s adja Isten, hogy eszes legyen! - mondta ebéd után a magiszter mintegy mellékesen, de egy kis idő múlva újra megismételte.

Aztán már csak ült, nem beszélt. Csak úgy mellékesen megjegyezte, hogy Revírnek jóságos, kedves szeme van, és úgy emlékszik, hogy az ajkáról mindig szívélyes, jó szavak hangzottak el.

- Ugyan, menj már! - védekezett vidáman aráncos képű öregember.

Mikor a pesztonka eljött, hogy leszedje az asztalt, Kampanus ismét karjára vette a kisfiút, s így suttogott a fülébe:

- Kis galambom, ártatlan, szegény angyalkám! - és hosszú csókot nyomott szőke feje búbjára. Aztán megszorította az öreg kezét, megfogta a vállát, mintha valamit bizalmasan akarna mondani neki vagy megkérni őt valamire, de nem szólt semmit, látszott rajta, hogy már nem tud beszélni. Csak a szeme beszélt, amely szomorú és nedves volt, s az ajka beszéd helyett reszketett. Revír észrevette a veje felindultságát, de azt hitte, hogy ez ismét az a szerencsétlen búskomorság, amely elmúlik. Ezért morgott és köhögött, amíg a ház elé nem értek, mintha azzal a búskomorsággal harcolt volna.

Mikor Kampanus egyedül maradt az utcán, ezt mondta magában:

Harangocska, nem szólsz már, megrepedtél, nincs hangod, s ha volna is, rekedt lesz, menj már haza, menj aludni!

Délután elbúcsúzott IV. Károly ősi, ódon kollégiumától.

Sokáig elidőzött az aulában, ahol számtalanszor mondott beszédet nagy gyülekezet előtt.

Nyugalom és szomorúság honolt itt, akár egy templomban.

Kampanus néhányszor panaszos, szemrehányó hangon elismételte:

- Kiűztek innen...

Fel-alá járt, nézegette a falra festett címereket, a Parnasszus képét, olvasta a falra írt Vergilius-verseket. Beült a felső, magiszteri katedrára, és a régi, boldog időkre emlékezett.

- Kiűztek innen - mondta végül ismét, és felállt -, s ezzel halálra ítéltek...

Megállt Troilus egykori lakásának ajtajában, párszor végigjárta az udvari erkélyfolyosókat. Szinte minden padlótégla, minden párkány, minden ajtó az élet egy részét juttatták eszébe, emlékeztették arra, ami volt, de már nincs, és nem lesz. Látta és átérezte, mit veszített el, mi halt meg, ami már nem tér vissza.

Bement az auditóriumokba; minden ugyanolyan, mint amikor több mint harminc esztendeje Vodňanyból, szűkebb hazájából érkezve, diákként először lépett be ezekbe a termekbe.

Minden ugyanolyan. Csak akkor járt az ócseh óra. Most pedig az annyi éve összetört ócseh óra ugyanazon a helyen áll a szekrényben, s mindig egyformán mutatja a huszonnégy órát, azt az órát, amellyel véget ér a nap.

- Ez az én órám - mondotta Kampanus, az óra előtt állva -, az utolsó órám, novissima hora!

A fiskus előtt egész testét átjárta a hideg, a fiskusba nem mehetett be, a kulcsok a híd melletti papoknál vannak, s a kiváltságokat elvitték a fiskusból.

Átjárta és kilelte a hideg, gyorsan elfutott a vasajtó elől.

Már besötétedett, amikor Kampanus visszament a lakásába.

Lent az udvaron csikorgott a lánc, az asszonyok vizet mertek a kollégium kútjából. Fiatal asszonyok voltak, mert nagyon vidáman nevetgéltek.

Bemenvén az első szobába, amelyben ott állt az ágy, rajta vékony dunyha volt, sírásra fakadt a magiszter.

Ezen az ágyon halt meg Liduška, Cinara, a kedvese...

Kampanus siratta rövid boldogságát.

A sarokban függött két szoknyája és a pruszlikja, s a magiszter gyengéden simogatta ezeket a kedves emlékeket.

- Liduška átvezet engem a Styxen, és az Isten Fiához visz, aki irgalmasan fog ítélkezni fölöttem, Liduška visz oda, és könyörületes ítéletet kér számomra. Jézus Krisztus megkönyörül rajtam, Jézus Krisztus lesz a gyermekem védelmezője, hosszúra nyújtja életét, a gyermek semmiben sem vétkes, semmit sem tud arról, mi az apja szándéka.

Bement a másik szobába, s az ablakhoz állt. Úgy tűnt neki, hogy hull a hó, s valóban a kollégium fáit már belepték a hópelyhek.

Eszébe jutott, hogy rossz soruk lesz most a madaraknak, amelyeket hajdan etetett, de aztán úgy elhanyagolta őket, hogy már nem röpültek az ablakára. A madarak is mellőzték őt, akárcsak az emberek.

Szemben Goliášéknál világítanak, jól láthatók az asztalt körülülő öregek és fiatalok, meg a legfiatalabbak is.

Kampanus elfordult az ablaktól, tüzet csiholt, és meggyújtotta a fa gyertyatartóban álló gyertyát.

Kivett az almáriumból egy marék arzént, amelyet a pedellus patkányméregként használt, és egy pohárba szórta, hogy a vízben feloldódjon.

Majd a gyertyával még egyszer odament Liduškájának halálos ágyához.

- Elvezet engem a rétekre, ahol az aszfodélosz virág nő - ott fogad engem a szeretett Vergiliusom, ott mennyei nyugalom lesz, nyugalom, nyugalom - requies aeterna -, örök nyugalom.

Egyszerre megitta a pohár tartalmát. Majd így szólt:

- Már megyek az árnyak világába, már megyek!

Jó idő múlva elővették a görcsök, szaggatták, marcangolták; a magiszter nyögve fogta a fejét.

- A fejem szét van verve, szét van zúzva, fáj, fáj.

Melege volt. Kinyitotta az ablakot. A Zergékhez címzett kocsmában énekeltek.

Kampanus lefeküdt az ágyra, a görcsök kegyetlenül kínozták, vonaglott a fájdalomtól.

Felkelt, fulladozott, a száján elindult a vér - aztán megkönnyebbült, erőre kapott, de a szeme kimeredt, mint egy őrültnek, s így beszélt:

- Bezárom az élet ajtaját. A nap sötétségbe fordult, ott, ott fény van, higgyétek el, azok a romlott csehek, azok a minden hájjal megkent becstelen, romlott csehek. Fojtogatják népünk fiait, aranybrokátban ülnek szép úrhölgyekkel az oldalukon a fényárban úszó asztaloknál, zöld bor csillog a magas velencei poharakban. A kutya csóválja a farkát, és hízelkedik, amíg koncot vetnek neki. Nem akarom látni azt a vérfürdőt, a vérpadot, nem akarom látni a vasszívű embereket. Szétkergettétek a tanítványaimat, vége a dicső cseh egyetemnek, azt akartam, hogy a kislány együtt nevelkedjen az én Jeníčekemmel, két professzor gyermeke, nem akarták, már megyek, drága édesanyám, már megyek, édesapám ott van a kovácsműhely mögött a mezőn, már megyek...

S csak mondta, mondta az érthetetlen szavakat, a fájdalom marcangolta; felkelt, visszafeküdt, vonaglott, végül megtört, mint halálos szélviharban a hatalmas fa az erdőben.

Hirtelen lecsillapodott, és ezt suttoga:

- A nap terhei... lehullanak... rólam... sötét... sötétség... aludni...

Így távozott a boldogtalan ember a másvilág békéjébe.

December havának tizenötödik napján ünnepélyesen, nagy tiszteletadással eltemették a Marhavásár téren álló Krisztus Teste-egyetemi kápolnában, az Újvárosházával szemben Jan Kampanus magisztert, a poétika, história tudományának és a görög nyelvnek professzorát.

Valamennyi jezsuita iskola jelen volt a temetésén, és Sidecius páter szép gyászbeszédet mondott.

-&-